

Howard Phillips
Lovecraft

ÖSSZES MŰVEI
második kötet

Howard Phillips Lovecraft
Összes művei

Második kötet

ELŐSZÓ: Egy providence-i úriember tudós meséi

Howard Phillips Lovecraft összes műveinek második kötetét tartja kezében az olvasó. A háromkötetesre tervezett rémtörténet-gyűjteményben a szerző összes önálló kisepikai alkotása mellett válogatást találhatunk Lovecraft esszéiből, verseiből és leveleiből, az összegyűjtött művek között pedig több, magyarul eddig hozzá nem férhető, illetve újr fordított novella és tanulmány szerepel. Amíg az összkiadás a vitatható alkotások, valamint a társszerzőkkel írt művek kivételével tartalmazza majd Lovecraft valamennyi novelláját és kisregény terjedelmű elbeszélését - vagyis a szerző teljes rémtörténet-írói munkásságát -, az esszék, versek és levelek közül a rémtörténetírással és Lovecraft világszemléletével kapcsolatos fontosabb alkotások kerültek beválogatásra.

A kötetbe Próza-kötemények alcím alatt összeválogatott írásokat lírai hangulatuk, tisztán kiérezhető szövegritmusuk, és sokszor jambikus lejtésű részleteik különböztetik meg az egyéb elbeszélésektől. Sok helyütt felfedezhető bennük a „lenézett pasztorál” ódon hangulata, amit a szerző egyik, a jelen kötetben is olvasható irodalomelméleti tanulmányában vett védelembe. Az 1919 és 1922 között megírt rövid művek közül kizárólag az „Emlékezet” nem tartozik Lovecraft „álom-ciklusának” darabjai közé. E mű ugyanazon témakört dolgozza fel költői formában, ami leghíresebb elbeszélései alapgondolatául is szolgál - az emberiség előtti lét rejtelmét. Az „Ex Oblivione”, a „Nyarlathotep” valamint az „Amit a Hold hoz” az álom három különböző megnyilvánulási formáját jeleníti meg, melyek közül mindössze a kábítószer bódulata nem hat önmagában iszonytatónak.

Az „álom-ciklus” nem csupán a freudi álomfejtést, majd később az álmokban megjelenő jungi archetípusokat, vagy akár az irodalmi technikaként alkalmazott tudatfolyam jellemezte korszellemet, hanem Lovecraft egyéni szenvedéseit is magába ötvözi - a család vagyoniának és a korán érő ifjú viktoriánus otthonának elvesztése után Lovecraftot haláláig rémálomok és éjszakai lidércnyomások gyötörték. Műveiben az álom épp ezért egyfajta rémséges dimenziókapu, mely mögött a természeti törvényekkel leírható, és azoknak engedelmeskedő világon túli mindenség, védettnek hitt univerzumunkba az odaátról időnként behatoló entitások lakoznak.

Lovecraft két másik nagyobb, egymást sokszor átfedő alaptémája részben ugyancsak életrajzi okokból eredeztethető. Az örülettel Lovecraft szűkebb családja révén ismerkedhetett meg, hiszen édesanyja szellemi leépülése már az

1910-es években megkezdődött, 1919-ben pedig idegösszeomlása után kórházba került, ahol két évvel később - az író szifiliszos idegbénulásban korán elhalálozott édesapjához hasonlóan - távozott az élők sorából. A számos elbeszélésnek keretet adó Cthulhu-mítosz szintén közeli rokonságot mutat az „álom-ciklussal”, és az új-angliai hagyományból vezethető le. Az író szorosabban vett szülőföldjén a puritán telepéseknek egykor a viszontagságos időjárás viszonyokon kívül a „Sátán fattyaival”, vagyis az indiánokkal, tágabb értelemben az Isten kiválasztottjainak tevékenységét akadályozó idegenekkel kellett megküzdenie. Mary Rowlandson indián fogságának története (1682), Cotton Mather A láthatatlan világ csodái (1693) című teológiai-jogi apológiája, az 1692-es salemi boszorkányperek öröksége a gótikus rémségek tárházával szolgált a kultúrtörténet és a rémhistóriák iránt fogékony író számára; egyszerre mind New York elvilágiasodott, ijesztő idegeneket és ijesztő eszméket befogadó nyüzsgésével szembeállított, nosztalgikus világként is értelmezhető.

A jelen kötet gerincét adó új-angliai történetek - köztük az író 1926 és 1935 közé tehető, kiforrott korszakából származó „Szín az úrból”, „Rémület Dunwich-ben”, „Álmok a boszorkányszobákban” és a „Suttogás a sötétben” című hosszabb terjedelmű elbeszélései - e három alaptémát dolgozzák fel, s többségükben az eltemetettnek hitt múlt kel újra életre valamely iszonytató és tébolyító formában. A nem szorosan új-angliai témájú, leginkább Ambrose Bierce novelláinak hangulatát idéző „Vén Bogaras” főhőse a Boston szennyecsatornáiban részegen fetrengve elpusztult, egykor szebb napokat megért tudós és költő, Edgar Allan Poe emlékének adózik.

Az antik regék közül kettő az ógörög istenségek, „A kívülálló” pedig Egyiptom misztériumainak világába enged betekintést. Jóllehet témáikat tekintve nem különböznek a többi rémhistóriától, az elbeszélések Lovecrafttól szokatlan nézőpontból, láttatják az ismerten túli létet.

A budapesti születésű világhírű mágus és szabadulóművész, Harry Houdini nevét kölcsönző történetben ismét a több elbeszélésből ismert - bizonyos tekintetben Poe idő előtti eltemetéstől való rettegetését idéző - föld alatti rémvilág, a történelem előtti korok isteneinek és lényeinek birodalma tárul fel előttünk. Egyes részletei révén ugyanakkor ízelítőt kaphatunk az összkiadásból tartalmi okok miatt kimaradt útleírás-irodalomból is, mely révén a novella néhol a műfajra jellemző didakticizmusba hajlik.

Az irodalomelmélet, különösen a rémhistóriák története iránt érdeklődők e gyűjteményben megtalálhatják a neves szerző sokhelyütt idézett, terjedelmes tanulmányát, mely a „Természetfeletti rémségek az irodalomban” címet viseli, és melynek beválogatását az a tény indokolta, hogy Lovecraft nem csupán - saját megítélése szerint „amatőr” - rémtörténetíró volt, hanem behatóan foglalkozott a gótikus regények és elbeszélések történetével és hatásmechanizmusával is. E tudatosság más irodalomelméleti műveiből is kitűnik. Amint azt a „Jegyzetek a rémtörténetek írásáról” (1934) című rövid tanulmányában Lovecraft kifejti, művészetének elsődleges célja „egy bizonyos fajta emberi kedélyállapot

életszerű ábrázolása" volt. A kiválasztott hangulatból kiindulva őt, a fent említett esszében részletezett lépésben jutott el a kész műig. Elsőként az egymást időrendben követő eseményeket, valamint a köztük lévő kapcsolat- és indítékrendszert határozta meg, majd az elbeszélés logikája szerint rendezte el a kiválasztott eseményeket, s nem riadt vissza a törlésektől, betoldásoktól és változtatásoktól sem, amennyiben azok fokozták a történet drámai hatását. Az így kapott -nem egyszer csupán gondolatban megfogalmazott - szinopsziszból kiindulva aztán megírta az első, önmagát organikusan alakító változatot, melynek nyelvi, prózatechnikai és szerkezeti átnézését és korrekcióját követően legépelte a véglegesnek tekinthető verziót.

A kötetbe beválogatott többi tanulmány egyrészt a borzongatás mesterének irodalomelméleti tájékozottságát, másrészt korának irodalmi irányzatairól és trendjeiről alkotott képét tükrözik. Lovecraft ezeken kívül még számtalan témában készített tanulmányokat; a filozófiai, bölcséleti tárgyú írásait sorozatunk következő darabjában tervezzük közölni. Mindegyikből kiténik azonban egyfajta elitizmus, melynek alapja elsődlegesen Nietzsche bölcséleti rendszere, ám a korszak pre-modern és modernista irányzatainak hellenizmusa, klasszicizáló esztétikája, hőskultusza, relativizmusa és ismeretelméleti szkepticizmusa szintén nagymértékben hatott Lovecraft irodalmi és világszemléletére.

A számos elbeszélésben hősként, vagy a hőssel együttműködő szellemi vezetőként ábrázolt, valójában eszményképként felfogható tevékeny tudós nyilvánvalóan nietzschei hatást mutat, amit a kizárólag érzékekkel felfogott világ teljességének megkérdőjelezése árnyal a kor elvárásainak és általános bölcséleti-esztétikai felfogásának megfelelően. Sokkal egyértelműbb viszont a tanulmányokból kirajzolódó kép, mely dolgozatokban Lovecraft a tökéletességre törekvő, átgondolt, filozofikus elmét állítja szembe a megvetendően hanyag, bomlasztó és paraszti tudatlansággal. Jellegetesen új-angliai vonásként adódik mindehhez a puritán telepésekre, majd később az amerikai újjászületés - lényegi jegyeit tekintve romantikus - emersoni filozófiájára jellemző amerikai küldetésstudat, ami töretlenül illeszkedik az előbbi bölcséleti rendszerekbe, hiszen szintén a kiválasztottságot, és ebből következően a hatalom akarását feltételezi.

A tökély és hatalom akarásának, a kiválasztott fajok magasabbrendűségének hirdetése azonban bizonyos tekintetben tévutakra vezette az író, amiért később rengeteg jogos kritika érte, és éri még napjainkban is. A tanulmányokból és novellákból egyaránt kivilágló idegengyűlölet, bizonyos népcsoportok és társadalmi rétegek, a haszonvágyó burzsoáziára és a műveletlen nagyvárosi tömegekre egyaránt jellemző kom-mercialiszmus leplezetlen megvetése, az erőszakmentes világrend elvi lehetőségének elvetése egyrészt a vallási, feudális jellegű önkényuralmak, másrészt a totalitárius rendszerek érvrendszerével vág egybe sok tekintetben. E jelenség azonban semmiképp nem mondható egyedinek, hiszen William Butler Yeats író költő,

valamint Ezra Pound, a számos modernista irányzat atyjának tekinthető amerikai költő és esszéista nyíltan nacionalista, utóbbi egyenesen fasiszta nézeteket vallott, sőt Pound tevékenyen együttműködött az olasz fasiszta propagandagépezettel.

Mint annyian rámutattak már, Lovecraft novelláinak előképeire elsősorban Poe és Ambrose Bierce műveiben lelhetünk rá, de míg Poe vagy Bierce a lélek legmélyebb zugaiba hatol be, és az ott rejtő félelmeket vetíti ki, addig Lovecraft a mitológiából merít, és ugyanakkor saját - sajátos - mitológiát is teremt.

Poe hatása több síkon is érvényesül. Lovecraft elsősorban a műfajválasztás terén követte nagy elődje példáját. Mivel egyetlen hangulat megteremtésére, és az ehhez kiválasztott eseménysor sallang-mentes, céltudatosan feszültségfokozó, és a végkifejlethez egyenesen elvezető megfogalmazására törekedett, Poe-hoz hasonlóan Lovecraft is a - nem egy esetben kisregény terjedelmű - novellát választotta a gondolatok hordozójaként. Másodikként az a fajta szenvtelenség, tudományos távolságtartás említhető, mely Poe esetében főképp a detektívtörténetek elbeszélői stílusát jellemzi, de más, késői műveiben is tetten érhető. Lovecraft pontosan tisztában volt vele - és erre a „Természetfeletti rémségek az irodalomban” egyik passzusában egyértelmű utalást is tesz -, hogy a kételkedés, a természetfeletti jelenségekkel való „materialista” szembesülés sokkal hatásosabb lehet, mint az okkultisták lényegében vaknak tekinthető hite és bennfentessége. A hívő ugyanis nyilvánvalónak veszi a természetfeletti létezését, és így könnyebben átsiklik a döbbenetes, a nem mindennapi, a „kozmosz rettenet” előidéző anomáliák felett, a materialista ugyanakkor eleve fenntartásokkal fogadja az abnormitásokat, ésszerű magyarázatot igyekszik adni rájuk, és miután csődöt mondott a logika, és rákényszerül az elfogadhatatlan elfogadására, megsokszorozott erővel vágja mellbe őt a megrázó igazság. A harmadik párhuzam Lovecraft és Poe - valamint az amerikai reneszánsz két másik jeles képviselője, nevezetesen Hawthorne és Melville - között az a pszichológiai irányultság, mely ugyanúgy meghatározó eleme a tizenkilencedik század közepére tehető amerikai reneszánsz irodalmának, mint a huszadik század eleji modernista írásoknak. E lélektani összetevő azonban elsősorban nem freudi, sokkal inkább jungi terminusokkal értelmezhető (Poe és kortársai természetesen nem ismerhették az utókor tudományos kutatásait, hisz az említett tudósok épp az irodalmi művekből kiindulva jutottak el sajátos elméleteikhez); vagyis nem a gyermekkori traumák és elfojtások, valamint a szexuális motiváció cselekedeteinkre kifejtett, azokat tudattalanul meghatározó hatását helyezi előtérbe, hanem az archetípusokra, ösztönös félelmekre, a kollektív tudattalan hatására éleződik ki. Végül a visszatérő témák használatában fedezhető fel analógia a két író között. Míg Poe műveiben a klausztofóbia, az idő előtti eltemetés, az elevenen koporsóba zárattatás okozta páni félelem, valamint a halottaikból visszatérő, leányként elhunyt szeretők lelki vámpírizmusa jelenik

meg újra meg újra, addig Lovecraft a téren és időn túlról, a más dimenziókból és szférákból a mi világunkba behatoló entitások és vérszomjas istenek, valamint az iszonytató látomások börtönével fenyegető álmot témáit alkalmazta előszeretettel.

A leginkább a naturalisták közé sorolható Ambrose Bierce hatását valamivel nehezebb közvetlenül kimutatni Lovecraft írásaiban. E cinikus embergyűlölő életszemlélete azonban jelentős mértékben alakította utódja világképét. Az ellenséges világmindenségben tévelygő, a véletlenek és a rajta kívül álló erők között erőtlenül sodródó, sorsán alakítani mit sem tudó, magányos antihős sokban rokonítható Lovecraft amatőr és hivatásos tudósaival, akik olyféle erőkkel és jelenségekkel találják szembe magukat, melyek felett semmilyen hatalommal nem bírnak, sőt könnyen áldozatul is eshetnek nekik. A bierce-i átfogó embergyűlölet pedig Lovecraftnál gonoszodó előítéletességgé torzul, mely miatt nem kevés jogos kritika érte és érheti az író.

A kortárs írók közül elsősorban Arthur Machen erőteljes hatása figyelhető meg. Átfogó tanulmányában Lovecraft hosszasan elemzi Machen műveit, akitől témákat és motívumokat is kölcsönzött, melyek közül talán valamely ősi istenség újbóli felbukkanása, az antropológiai kutatás során apránként feltáruuló rémségek témája, és a fenyegetően ősi táj mint hangulatteremtő eszköz alkalmazása emelhető ki. Lovecraft különösen fontosnak és követendőnek tartotta Machen elbeszélés-technikáját, mely a fokozatos feszültségteremtés iskolapéldája volt. Éppily fontos szerepet töltött be Lovecraft írói fejlődésében Lord Dunsany, kinek eklektikus, összeurópai mitológiából merítő, ugyanakkor keleties ízekkel fűszerezett művészete imitációját nem egy lovecrafti műben felfedezhetni. Lovecraft e fenti írók tiszteletteljes utánzása mellett M. R. James - kísértethistóriákra kidolgozott, ám bármiféle hátborzongató történet esetében alkalmazható - hármasszabályát is átvette, miszerint a rémtörténetnek napjainkban (értsd: az írásmű megszületésének időszakában) kell játszódnia, a hátborzongató jelenségeknek gonosznak és nem jóindulatúnak kell mutatkoznuk, és mindenekelőtt kerülni kell az okkultizmus és az áltudomány terminus technicusait. E szabályok - nem meglepő módon - egybevágóan Poe klasszicizáló, vagyis arisztotelészi alapokon nyugvó stílusával is, kinek számára ugyanolyan fontossággal bírt a hangulatteremtés és a fokozás, mint Lovecraft és kortársai esetében.

Ám Lovecraft műveinek örökérvényűségét nem elsősorban irodalmi elődöktől és kortársaktól átvett elemek, motívumok és technikák tudatos és sikeres ötvözése, bizonyos gótikus hagyományok felélesztése és továbbgondolása biztosítja, hanem az a sajátlagos mítoszteremtés, mely elsődlegesen az idő és az álmot valóságon túlmutató dimenzióinak ábrázolásából, a bennük rejlő kozmikus rettenet kiaknázásából fakad.

A lovecrafti elbeszélés-technika alapvetően lineáris, amit eredetileg az alexandriai arab irodalomból kölcsönzött, a klasszikus rémregényírók műveiben gyakorta alkalmazott, majd jóval később, a huszadik század második felében a

posztmodern alkotók által újból felfedezett fabulációval - allegóriára, szurreális hatásokra és nyelvi leleményre építő, beágyazott történetekkel - színesített. Noha az események többnyire kronologikus sorrendben követik egymást, ezzel párhuzamosan észlelhető egy ellentétes tendencia: ahogy a főhős bizonyos dokumentumok, legendák, vagy más szereplők által közölt történetek segédletével egyre mélyebbre ássa bele magát a múltba, annál mélységesebb, fenyegetőbb, vészterhesebb távlatok tárulkoznak fel előtte - és az olvasó előtt.

Lovecraft rémtörténeteinek egyik „főszereplője” tehát az idő - a végtelenül távoli korszakok és az örökkévalóság találkozása, összemosódása a jelennel, behatolása zárt, a természet szigorú törvényei szerint működő, mechanikus világunkba. Ám amint rés támad a józanság és ésszerűség pajzsán, eluralkodik a káosz és a rettenet, az a fajta kozmikus félelem, melynek Lovecraft szerint a háborzongató történetek domináns témájának kell lennie. Ezt a félelmet érezhették történelem előtti őseink a csillagtalan éjszakákon, mikor vadaktól, akkor még ki-ismeretlen természeti erőktől tartva behúzódtak a menedéket adó barlangokba, és a kiszámíthatatlan istenek segítségével könyörögtek imáikban és szertartásaikban. Ezt a félelmet örítették meg zárványként a primitív rítusokból kifejlődött vallások, különösen pedig az üldözött eretnokségek, egyes gnosztikus és sátánista kultuszok. Ez a félelem hat még ma is tudattalanul, mikor a megszokás, a változhatatlanság nyugalmat adó világába menekülünk az ismeretlen kihívások elől. Nem véletlen, hogy a tudományos fantasztikumban is számtalanszor felbukkan az idő: az időutazás, az átjárható, alternatív univerzumok, az idő alakíthatóságának kérdései. H. G. Wells-től Isaac Asimovon, Philip K. Dicken és Kurt Vonneguton át Douglas Adamsig sokakat készített metafizikai kérdéseket, paradoxonokat boncolgató művek megírására az idő problematikája.

Az időhöz szorosan kapcsolódik az álom, e valóságból kilépő, ugyanakkor hamisítatlanul valóságosnak tűnő állapot témája. Művei egy részének cselekményét Lovecraft abból a hipotézisből bontja ki, hogy az álom által egyes kiválasztottak más dimenziókkal teremthetnek kapcsolatot, és a tér-idő számunkra ismeretlen szféráiba hatolhatnak be. Ugyanakkor a Cthulhu-mítosznak is lényegi alkotóeleme az álom, melynek révén a csillagok megfelelő állásánál a halott-halhatatlan istenség megtestesíttetheti magát a hívását meghalló beavatottak segítségével. Ám Lovecraftnál az álom éppoly iszonyatok forrása, mint a végtelen idő; aki megtapasztalta már a világon túli világok rémségeit, többé nem vágyik visszatérni oda.

Lovecraft kétségkívül a borzongatás mestere. Tudatosan felépített világai a Dűne, az Alapítvány és a Csillagok háborúja mitikus univerzumaihoz hasonlóan újabb és újabb felfedezések forrásai, folytonosan - és nem utolsósorban más szerzők által is - továbbgondolhatók, bővíthetők. De nem csupán írók, forgatókönyvírók és más modern látókok meríthetnek ihletet e kiapadhatatlan ősforrásból, hanem az alkotó képzelettel megáldott olvasó is teremthet saját, rémséges mindenségeket elméjében az öröklétű kútforrásból

feltörő, képlékeny materiából.

Galamb Zoltán

I. PRÓZAKÖLTEMÉNYEK

Emlékezet (1919)

Nis völgyében halványan világít az elátkozott fogyó hold, gyöngé szarvai ösvényt hasítanak fényének a hatalmas upasfa gyilkos lombsátorán át. A völgy mélyén, ahova nem ér el fény, furcsa alakok mozognak, buján tenyészik a bozót minden lejtőn. Gonosz indák kúsznak a romba dőlt paloták kövei között, szorosan rátekerednek a törött oszlopokra, különös monolitokra, felgyűrrik az elfelejtett kezek rakta padlók márványlapjait. A romos udvarokon gigászivá növvő fákon apró majmocsok ugrálnak, miközben a mély kincseskamrákban ki-be kúsznak a mérges kígyók és a nevenincs pikkelyes lények. Hatalmasak a nedves moha alatt szunnyadó kövek, és óriásiak a falak, amelyekről lezuhantak. Építőik örök időkre emelték őket, és valóban nemesen szolgálnak még mindig az alattuk tanyát ütött szürke varangynak. A völgy legalján kanyarog a Than folyó, amelynek nyálkás vize vastagon hínáros. Rejtett forrásokból fakad, és föld alatti barlangokba fut, ezért a völgy démona, aki most éppen erre járt, sem tudta, miért vörös a vize, és honnan érkezik.

Hirtelen megjelent a holdsugarban kísértő Génusz, és így szólt a völgy démonához:

- Öreg vagyok és sokat felejtettem. Beszélj nekem azoknak tetteiről és külleméről, akik ezeket a kőépületeket emelték.

És a démon azt válaszolta:

- Én vagyok az emlékezet, és tudós vagyok a múlt tudományában, de én is megöregedtem. Ezek a lények olyanok voltak, mint a Than folyó vize, nem arra születtek, hogy megértsék őket. A tetteikre nem emlékezem, mivel a pillanatnak szóltak. A külsejüket is csak homályosan tudom felidézni; hasonlított e kis majmokéra a fán. A nevükre világosan emlékezem, mivel rímelt a folyóéra. A tegnap eme lényeknek neve Man (azaz ember).

Ezután a Génusz visszarepült a vékonyszarvú Holdba, a Démon pedig elmélázva bámult egy majmocsokát egy romos udvarból kinőtt fán.

Bihari György fordítása

A feledés fátyla (1920-21)

Az utolsó napok rám törtek, és a létezés ostoba semmiségei - az áldozat testének egyetlen pontjára könnyörtelenül hulló apró vízcseppek kínszenvedéséhez hasonlóan - már kezdtek megőrzíteni, az álom csodálatos rejtekébe menekültem előlük. Álmaimban megtaláltam azt a kevés szépséget, amit életemben hiába kerestem, és régi kertek, elvarázsolt erdők mélyén barangolhattam.

Egy alkalommal, amikor a szél puha szárnyain finom illatot hozott magával, meghallottam a Dél hívását, s a különös csillagok alatt sóváran és szünni nem akaróan megindultam feléje. Lágú eső permetezett az égből, föld alatti sötét áramlatok ragadták magukkal a bárkámat, míg a bíbor alkonyok, a szivárványszínű lugasok és a soha el nem hervadó rózsák világába nem értem. Amint egy árnyékos ligethez és árnyas romokhoz vezető, arany színben úszó völgyön haladtam keresztül, meglepődve láttam, hogy az egy kúszónövényektől zöldellő, aprócska bronzkapu által megtört hatalmas falban ér véget.

Több alkalommal is végigsétáltam a völgyön, s egyre több és több időt töltöttem a kísérteties félhomályban, ahol a hatalmas fák furcsa módon vergődtek és vonaglottak, és a szürke talaj nedvesen nyújtózott egyik fától a másikig, néha kiégett templomok penészmarta köveit zárva karmai közé. És képzelgésem végső célja minden esetben az apró bronzkapuval ékesített, szőlő által befutott hatalmas fal volt.

Ahogy egy idő után az ébrenlét napjai egyhangúságuk és szürkeségük miatt egyre elviselhetlenebbé váltak, mind gyakrabban merültem a völgy és a ligetek felett elterülő ópiumos nyugalomba, és azon csodálkoztam, hogy mennyire nem vágyom abba az érdekességétől és vonzó színeitől megfosztott ostoba világba vissza. S ahogy arra a hatalmas falba vágott apró kapura néztem, éreztem, hogy mögötte olyan álomország terül el, ahová ha egyszer belépek, többé nincs visszatérés.

Így minden egyes éjjel álomban megpróbáltam rábukkanni a repkénnyel borított falban megbúvó kapu titkos kincsére, habár az szerfelett jól el volt rejtve. És kénytelen voltam magamnak beismerni, hogy a fal mögötti birodalom többé már nemcsak örökkévaló, hanem nagyszerű és tündöklő is lenne számomra.

Azután egyik éjjel Zakarion álom-városban olyan álom-bölcsek gondolatokkal teleirt, ősrégi papirusztekercseire bukkantam, akik életük javát ebben a városban élték le, mert túlságosan éleslátásúak voltak ahhoz, hogy ne az ébrenlét világában lássák meg a napvilágot. Általuk sok minden le volt írva az álomvilágra vonatkozóan, köztük az aranyvölgyről, a templomokkal övezett

szent ligetekről és a kicsi bronzkapuval megtört, magas falról szóló ismeretek is. Amikor ezt megpillantottam, mindjárt tudtam, hogy kapcsolatban áll az általam oly gyakran felkeresett helyekkel, ezért alaposan áttanulmányoztam a megsárgult tekerceket.

Az álom-bölcsek némelyike elragadtatással, mások viszont csalódottan vagy félelemmel telve írtak a csak egyszer átléphető ajtó mögötti csodákról. Nem tudtam eldönteni, melyiküknek higgyek, mégis egyre jobban vágytam rá, hogy örökre belépjek abba az ismeretlen világba. A bizonytalanság és a titokzatosság minden csábításnál erősebben vonzott, a mindennapok szürke egyhangúságánál rémesebb úgyszemint várhatott már rám. Így amikor rájöttem, hogy melyik az a drog, amelyik megnyitja előttem a kaput, és segít átlépnem rajta, úgy döntöttem, hogy a legközelebbi ébredés után azonnal beveszem.

Az elmúlt éjjel lenyeltem a drogot, majd álmomban belebegtem az aranyvölgybe és az árnyas ligetbe. Ahogy az ősi falhoz értem, láttam, hogy a kis bronzkapu félig nyitva áll. Mögüle izzó ragyogás szűrődött ki, és megvilágította a kísérteties fényével az irdatlan, kicsavarodott fákat és a kiégett templomok tornyát, én pedig dalokat zengve a szívemben, és e világ - ahonnan többé nincs visszatérés - ragyogása után vágyódva sodródtam a bejárata felé.

Ám ahogy a kapu szélesre tárult, s a kábítószer és az álom varázsereje átlökött rajta, a kellemes látvány és csillogás egyszeriben véget ért, hiszen ez az új birodalom nem volt sem szárazföld, sem tenger, hanem fehér ködben lebegő kihalt és végtelen térség. Így boldogabban, mint valaha is reméltem volna, újból beleolvadtam a kristálytisztá feledés megszokott végtelenjébe, ahonnan annak idején maga a démoni Élet hívott elő, egyetlen rövid és magányosan eltöltött órára...

Bihari György fordítása

Amit a Hold hoz (1922)

Gyűlölöm a holdat, és félek tőle, mert fénye néha ismeretlenné és ocsmánnyá tesz ismerős és kedves jeleneteket is.

Kísérteties nyár volt, a hold megvilágította az ódon kertet, amelyben bolyongtam; kísérteties nyara a bódító virágoknak, a nyirkos levéltengernek, amelyek szilaj és sokszínű álmokat hoznak. Amint a sekély, kristályos patak mentén ballagtam, szokatlan, sárga fényű fodrozódásra figyeltem föl, mintha a derűs vizeket ellenállhatatlan áramlatban vonzanák magukhoz különös, nem evilági óceánok. Némán, szikrázva ragyogóan és baljósan sietett az a holdtól elátkozott patak, ki tudja hová; a mákonyos szél sorra rázta meg a lótosz-szegte part virágait, és azok kétségbeesetten hullottak az áramlatba; még egyszer

visszanéztek, a holt arcok baljós belenyugvásával, hogy aztán iszonyú örvény hánytorgassa tova őket az ívelt híd faragott kövei alatt.

Amint tovafutottam a parton, közömbös lábbal tiporva alvó virágokon, az ismeretlen dolgok félelmétől és a halott arcok vonzásától megtébolyodva, láttam, hogy a kert nem akar véget érni a hold alatt; ahol nappal falak voltak, ott most fák és ösvények, virágok és bokrok, kőbálványok és pagodák új látképe bukkant föl, a sárga csillámos patak pedig a füves partok között kanyargott, a groteszk márványhidak alatt. A halott lótuuszarcok ajka szomorúan suttogott, kértek, kövessem őket, én pedig egyfolytában mentem, míg a patak folyóvá változott, azután hullámozó náddal borított mocsár lett belőle, majd fénylő homokos part egy névtelen tenger mellett.

A gyűlöletes hold ott ragyogott a tenger fölött, melynek néma hullámai különös illatot leheltek felém. Észrevettem, hogy eltűntek a lótuusz-arcok, szerettem volna egy hálót, hogy elfoghassam őket, és megtudhassam tőlük a titkokat, amit éjszaka a hold bízott rájuk. De ahogy a hold nyugatabbra siklott, az apály pedig visszavonult a mogorva partról, vén tornyokat pillantottam meg, amelyek csaknem teljesen előbukkantak a hullámokból, és tengeri fű girlandjaival ékes, fehér oszlopokat. Mivel tudtam, hogy erre az elsüllyedt helyre gyűlnek össze a halottak, megremegtem, és már nem akartam beszélni a lótuusz-arcokkal.

Mégis, mikor észrevettem messze a tenger fölött egy fekete kondorkeselyűt, amelyek az égből ereszkedett alá, hogy pihenőt keressen egy hatalmas korallzátonyon, szívesen kifaggattam volna, kikérdeztem volna azokról, akiket még élő korokban ismertem. Kikérdeztem volna, ha közelebb jön, de hát nagyon messze volt, és már nem is láttam, amikor megközelítette azt a gigászi zátonyt.

Figyeltem hát az apályt, ahogy húzódik vissza a süllyedő hold alatt, és láttam a ragyogó tornyokat, a halott, csöpögő város tornyait. Miközben bámészkodtam, orrom megpróbált bezárulni a világ halottjainak minden parfümöt lebíró bűze előtt; ezen a lehetetlen és elfelejtett helyen gyűlik össze a temetők minden húsa, hogy kövér tengeri férgek lakmározzanak rajta.

A gonosz hold már nagyon alacsonyán függött e borzalom fölött, de a tenger dagadt férgeinek nem is volt szükségük holdfényre a zabáláshoz. Amint figyeltem a tengeri pondrók mozgását jelző vízfodrokat, új borzongást éreztem onnan, ahonnan elröppent a kondor, mintha húsom szememnél előbb érzékelné a borzalmat.

Nem ok nélkül borzongtam, mert amikor fölemeltem a szemem, láttam, hogy a vizek már nagyon alacsonyak, java részét feltárták a hatalmas zátonynak, amelynek korábban csak peremét láttam. És mikor odanézve láttam, hogy a zátony csak fekete koronája egy ijesztő alaknak, amelynek szörnyeteg homloka tompán csillogott a halvány holdfényben, míg hasított patái odalent taposhatták sok mérföld mélyen a pokoli fertőt, sikoltottam és sikoltottam, nehogy a rejtett arc a vizek fölé emelkedjen, és nehogy a rejtett szem rám nézzen, miután a

vigyorgó, alattomos, sárga hold már elosont.

És hogy e kegyetlen lénytől meneküljek, boldogan, habozás nélkül rohantam a bűzös posványba a hínáros falak, elmerült utcák közé, ahol a kövér tengeri férgek zabálják föl a világ halottait.

Bihari György fordítása

Nyarlathotep (1920)

Nyarlathotep... a kúszó rettenet... én vagyok az utolsó... a figyelő üresség...

Nem emlékszem pontosan, mikor kezdődött, de biztosan egy hónappal ezelőtt valamikor. Az általános feszültség szörnyű volt. A politikai és társadalmi megrázkódtatás mellé félelmetes fizikai veszély furcsa és mindent elborító érzete társult, egy messze ható veszély, mely mindenre kiterjedt, egy olyan veszély, amit az éjszaka legborzalmasabb rémképeiben lehetett csak elképzelni. Emlékszem, hogy körülöttem az emberek sápadt és aggódó arccal járkáltak, és olyan figyelmeztetéseket és jövendöléseket suttogtak; amiket senki sem mert tudatosan megismételni vagy beismerni, hogy valóban hallotta. Hatalmas bűn érzete telepedett az egész vidékre, és a csillagok közötti űrből fagyos áramlatok söpörtek végig, amitől az emberek sötét és elhagyatott helyeken dideregtek. Démoni változás ment végbe az egymást követő évszakokban - az őszi hőség félelmetesen hosszú ideig tartott, és mindenki érezte, hogy a világ és talán az univerzum is kiesett az ismert istenek, vagy ismeretlen erők irányításából.

Ekkor jött elő Nyarlathotep Egyiptomból. Senki se tudta megmondani, ki volt ő, de annyi biztos, hogy ősi vér csörgedezett az ereiben, és úgy nézett ki, mint egy fáraó. A fellahinok amikor meglátták, önkéntelenül térdre borultak.

Azt mondta, hogy huszonhét évszázad feketeségéből jött elő, és nem erről a bolygóról származó üzeneteket hallott.

Civilizált helyekre jött a barna bőrű, nyúlánk, sötét lelkű Nyarlathotep, és mindig furcsa üveg- és fémeszközöket vásárolt, és azokat még furcsább berendezésekké alakította át. Sokat beszélt a tudományokról - az elektromosságról és pszichológiáról -, és olyan bemutatókkal ámította a közönségét, hogy az mindig szótlanul távozott, és a hírnevét ez növesztette mérhetetlen nagyságúvá. Az emberek borzongva tanácsolták egymásnak, hogy nézzék meg Nyarlathotepet. És ahová Nyarlathotep ment, a nyugalom eltűnt, mivel a hajnali órákban a levegőt rémálmok sikolyai szaggatták. A megfontoltabb emberek már szinte azt kívánták, hogy megtagadhasák a hajnali órákban való alvást, mert akkor a városi üvöltések kevésbé borzalmasan zavarnák a halvány, szánakozó Holdat, amint a hidak alatt sikló zöld vizeket és a

fakó égbe szökő öreg templomtornyokat megvilágítja.

Emlékszem arra, amikor Nyarlathotep a városomba jött - megszámlálhatatlan büntény nagy, öreg és szörnyű városába. Az egyik barátom mesélt róla és nagy hatást keltő varázslatos látomásairól, és én türelmetlenül égttem a vágytól, hogy felfedezzem a legrejtettebb titkait. A barátom azt mondta, hogy azok borzalma és hatásossága még az én lázas képzeletemet is felülmúlják, és amik megjelennek a sötét szobában Nyarlathotep képernyőn, olyan jövendölések, amiket csak Nyarlathotep merészel megjósolni, és szikráinak sercegésében olyan dolgokat láthatnak az emberek, amiket azelőtt még soha. És hallottam, amit külföldön suttogtak, hogy aki ismerte Nyarlathotepet, olyan dolgokat láthatott, amiket más nem.

Egy forró őszi estén történt, amikor az izgatott tömeggel nekivágtam az éjszakának, hogy megnézzem Nyarlathotepet; egy fullasztó éjszakán, amikor végeláthatatlan lépcsősoron felhágva bementem a fojtogató szobába. Az árnyékos képernyőn csuklyás alakokat láttam düledező romok között, és sárga, gonosz arcokat kifelé bámulni a leomlott műemlékek mögül. És láttam, ahogyan a világ a feketeséggel küzd, a végtelen úrból érkező pusztító hullámok ellen, kavargva, tajtékozva, küszködve, forogva a tompa, hűsítő Nap körül. Ezután a szikrák bámulatosan játszottak a nézők feje fölött, és végigfutott a hideg a hátamon, ahogyan hihetetlenül groteszk hatású árnyak jöttek elő, és a fejekre telepedtek. És amikor én, aki hidegvérűbb és tudományosabb beállítottságú voltam a többieknél, remegő hangon tiltakoztam, hogy ez csak "szemfényvesztés" és "statikus elektromosság", Nyarlathotep kivezetett minket, le a szédítő lépcsőkön; ki a nyirkos, forró, elhagyatott éjféli utcákra. Hangosan kiabáltam, hogy nem félek, hogy engem sosem lehet megijeszteni, és hogy megkönnyebbüljenek, a többiek is velem együtt kiabáltak. Esküdöztünk egymásnak, hogy a város pontosan ugyanaz mint volt, és élő, és amikor az elektromos fények kezdtek kialudni, újra és újra szitkozódunk a Társaság miatt, és neveltünk a furcsa arcokon, amiket vágunk.

Azt hiszem, éreztük, hogy valami leereszkedik a zöldes Holdról, mivel amikor már csak a fényére voltunk utalva, furcsa, önkéntelen menetelő alakzatba sodródtunk, és úgy tűnt, hogy tudatában vagyunk a célunknak, bár nem mertünk rágondolni. Egyszer, amikor lenéztünk a járdára, úgy láttuk, hogy a tömbök kilazultak, és fű nőtt a helyükre, és csak egy alig kivehető rozsdás fémsín jelezte a villamosvonal pályájának futását. És láttunk egy elhagyott, ablaktalan, lerobbant, majdnem az oldalára borult villamoskocsit.

Amikor a horizontra tekintettünk, nem találtuk a harmadik tornyot a folyónál, és megjegyeztük, hogy a második torony sziluettjének teteje hiányzik. Ezután vékony oszlopokra oszlottunk, melyek mind különböző irányba haladtak. Az egyik balra eltűnt egy szűk sikátorban, és csak egy sokkoló nyögés visszhangját hagyta maga után. Egy másikat egy gazos föld alatti bejáratnál vesztettünk szem elől, amint örült nevetéssel ordított. Az én oszlopotam elnyelte a nyílt táj, és akkor már olyan hideget éreztem, mintha az évszak is megváltozott

volna, mivel amikor a sötét pusztaságba lopóztunk, körülöttünk a gonosz havon a pokoli Hold fényét láttuk. Nyomot nem hagyó, leírhatatlan hó volt, ami csak egy irányba lett söpörve, ahol egy szakadék feküdt, feketén ragyogó falakkal. Az oszlop elég elcsigázottnak tűnt, ahogyan álmosan cammogott a szakadék felé. Hátul maradtam, mert ijesztő volt a fekete hasadék a zöld fényű hóban, és nyugtalanító jajgatásokat véltem hallani, ahogyan eltűntek társaim, de kevés erőm volt tovább időzni. Mintha hívtak volna azok, akik eltűntek, remegve és félve ingadoztam a titáni hófúvások és az elképzelhetetlen láthatatlan forgataga között.

Egy émelyítő, érzékeny árny olyan kezek között vonaglott, amik nem is kezek voltak, és vakon forgott a rothadó teremtmények, halott világok tetemeinek hátborzongató éjszakái mellett, melyek partjain városok álltak, és kriptaszelek fújtak, amik a sápadt csillagokat elsöprik és elhalványítják. A világok felett kísérteties dolgok szellemeinek halvány képe, megszenvedett templomok félig látható oszlopai, melyek névtelen sziklákon nyugszanak az űrben, és felérnek a fény és sötétség szféráin túli szédítő ürességig. És az univerzumnak ezt az undorító temetőjét áthatották valamiféle dobok tompa, őrzítő, elképzelhetetlen, sötét és az Időt nem ismerő kamrából jövő dörrenései, és istenkáromló fuvolák monoton vinnyogása; a gyűlöletes dübörgésre és sípolásra táncoltak lassan, esetlenül és nevetséges módon a hatalmas, sötét, mindenható istenek - a világtalan, néma, tudat nélküli vízköpők, akiknek a lelke Nyarlathotep.

Tóth Máté fordítása

II. ÚJ-ANGLIA: ERDŐK ÉS BARLANGOK

Suttogás a sötétben (1930)

I.

Meg kell adni, egész a legvégéig nem láttam semmi közvetlenül borzalmasat. Azt állítani azonban, hogy végkövetkeztetésem oka egy érzelmi sokk volt - a magányos Akeley-házban tett utolsó megfigyelésem után, amit követően egy idegen kocsiban száguldva menekültem el az éjszaka közepén Vermont borongós hegyei közül -, egyenértékű lenne egy sor kézzelfogható tény figyelmen kívül hagyásával, amelyek mind összefüggésben állnak ezzel a végső élményemmel. A félelmetes dolgok ellenére, amiket láttam és hallottam, s amik

oly roppant hatással voltak rám, a mai napig nem tudom bizonyítani, hogy helytálló volt-e rettenetes végkövetkeztetésem: Mert Akeley eltűnése végső soron nem bizonyít semmit. A nyomozók nem találtak feltűnő változásokat a ház körül, a mind kívül, mind belül előforduló golyónyomok dacára. Olybá tűnt, mintha csak kirándulni indult volna a hegyekbe. és még mindig ott időzne. A legcsekélyebb nyom sem árulkodott róla, hogy vendégek jártak volna nála, vagy hogy a dolgozószobában valóban ott lettek volna azok a borzalmas hengerek és gépezetek. Az, hogy halálosan rettegett a sűrűn egymás mellett szorongó zöld hegyektől, meg a patakok vége-hossza nincs csobogásától, amelyek között született és felnőtt, ugyancsak nem jelent semmit, hiszen ezeket kínoznak hasonló, beteges félelmek. Különc viselkedése pedig minden további nélkül magyarázattal szolgálhat furcsa cselekedeteire és az ezzel összefüggő üldözési mániára.

Az ügy, már ami engem illet, a történelmi jelentőségű vermonti árvízzel kezdődött 1927. november 3-án. Akkoriban, akárcsak most, irodalmat tanítottam a Massachusetts állambeli Arkham városában, a Miskatonic Egyetemen s mellesleg lelkes tanulmányokat folytattam Új-Anglia néprajzával kapcsolatban. Az árvíz után röviddel nemcsak a nagy szükségét látó lakosságról és az elrendelt segélyakciókról számoltak be tucatjával az újságok, hanem különös dolgokról is, amiket állítólag a megáradt folyók sodortak magukkal. Sok barátomban erre feltámadt a kíváncsiság, hosszas beszélgetéseket folytattak, s fölkértek rá, hogy ismereteimet latba vetve derítsek fényt az ügy pontos állására. A magam részéről hízelgőnek éreztem, hogy ilyen komolyan veszik néprajzi tanulmányaimat, s a lehető leggyakrabban hangoztattam, hogy semmiféle jelentőséget nem tulajdonítok ezeknek a zűrzavaros, kalandos históriáknak, mivel nagyon is úgy látom, hogy a régi paraszti babona friss vadhajásai. Mulattatott, hogy több művelt emberrel is találkoztam, akik makacsul kötötték az ebet a karóhoz, hogy a zagyva szóbeszéd mélyén mégiscsak az igazságnak valami homályos, torz szikrája rejlik.

A történetek, amikről ezen a módon értesültem, legnagyobbbrészt az újságokból származtak; akadt azonban egy rémmese, amely visszavezethető volt a szájhagyományra - egy barátomnak írta meg levélben az édesanyja, aki a vermonti Hardwickban lakott. A dolgok, amikről a beszámolóok szóltak, minden esetben többé-kevésbé egyező vonásokkal tűntek ki, noha állítólag legalább három különböző alkalommal figyelték meg őket - a Winooski folyóban Montpelier közelében, a Windham megyei West Riverben, Newfane-en túl, s végül a Caledonia megyei Passumptiben, Lyndonville fölött. Az elszórt híradásokban persze megneveztek még más helyeket is, a behatóbb vizsgálat azonban nyilvánvalóvá tette, hogy csak ezzel a három esettel kell ténylegesen számolnunk. A helybéliek minden alkalommal azt mesélték, hogy félelmetes, zavarbaejtő dolgokat láttak a rendíthetetlen hegyekből a völgykatlanokba áradó víztömegekben, és szinte mindenütt hajlottak rá, hogy ezeket a megfigyeléseket kapcsolatba hozzák egy primitív, félig elfelejtett mondakörrel. amelyet az ügy

apropójából egyes öregemberek ismét felelevenítettek.

Amit az emberek megfigyelni véltek, nem volt egyéb néhány megdöbbentő, soha nem látott szerves képződménynél. Ezekben a tragikus napokban a folyók természetesen nem kevés emberi tetemet is sodortak magukkal; ámde azok, akik ezekről a különös dolgokról beszámoltak, egészen biztosak voltak benne, hogy nem halott emberekről volt szó, noha méret és testalkat terén lehetett némi felszínes hasonlóságról beszélni. Mint ahogy - állították a szemtanúk - nem voltak állatok sem, legalábbis nem olyasfélék amilyenek Vermont környékén előfordulnak. Rózsaszínűnek tűntek, mintegy öt láb hosszúnak, rákszerű testük volt két óriási hátszonnal vagy hártás szárnyal és több pár ízelt végtaggal, valamint egy ellipszis alakú, tekerceszt képződménnyel (melyet számtalan rövid tapogató borított) azon a helyen, ahol a fejüknek kellett volna lennie. Valóban feltűnő volt, mennyire összhangban vannak egymással a különböző forrásokból származó híradások; mindjárt mérséklődött azonban e körülmény meglepő ereje, ha az ember fontolóra vette, hogy a hajdan az egész hegyvidéken elterjedt régi legendák nem kevés kísértetiesen életszerű leírást tartalmaztak, amelyek nagyon is alkalmasak voltak rá, hogy felizgassák ezeknek az egyszerű népeknek a fantáziáját. Arra a következtetésre jutottam, hogy a szemtanúk -valamennyien primitív, képzetlen erdőlakók - bizonyára emberek vagy háziállatok szétszagotott, felpuffadt tetemeit látták a tomboló árban, s olyan vonásokat véltek megfigyelni ezeken a szerencsétleneken, melyeket valójában csak az ódon, sötét regék ismerete sugallhatott nekik.

Ezeket a maguk módján egyedülálló régi népmeséket - noha igen ködösek voltak, roppant nehezen értelmezhetők, s a legifjabb nemzedéknél gyakorlatilag már feledésbe merültek - nyilvánvalóan befolyásolták az indiánok még ősbib legendái. Bár sosem jártam Vermontban, alapos ismeretekkel rendelkezem e téren, mivel olvastam Eli Davenport rendkívül ritka monográfiáját, amely az állam legöregebb lakóinak 1839 előtt összegyűjtött szájhagyomány-anyagán alapszik. Ez az anyag egyébként messzemenően egyezett azokkal a történetekkel, amiket én magam hallottam néhány öreg paraszttól a New Hampshire-i hegyekben. Röviden összefoglalva, ez a mondakör egy rejtőzve élő szörnyfaj köré összpontosul, amely valahol a leghátsó hegyek között bújik meg - a legmagasabb csúcsok mély erdőiben, a sötét völgyekben, ahonnan ismeretlen forrásokból fakadó patakok csobognak elő. Ezek a lények csak ritkán mutatkoztak, ám mindenféle sötét szóbeszéd járta létezésük nyomairól, és olyan emberekről, akik mindenki másnál magasabbra merészkedtek bizonyos hegyoldalakon, vagy behatoltak azokba a mély, komor szurdokokba, amiket még a farkasok is kerülnek.

Néha különös láb- vagy karomnyomokat találtak a patakparti sárban, máskor furcsa, kör alakban sorjázó köveket, amik körül nem nőtt fű soha, s bármi formálta ki és állította fel őket, az nem a természet keze volt. Titokzatos mélységekbe nyúló barlangok is akadtak a szirtfalakban, melyeknek nagy

kőtömbök zárták el a bejáratát, de olyasféleképpen, hogy azt aligha lehetett véletlennek tekinteni: az ilyen helyekre - és az ilyen helyekről kifelé - feltűnően sok nyom vezetett, ha ugyan sikerült megállapítani, milyen irányba tartanak. Ám a legszörnyűbbek azok a dolgok voltak, amiket kalandvágyó emberek pillantottak meg nagy ritkán a legeldugottabb völgyek félhomályában vagy a meredek lejtőkön tenyésző sűrű erdőkben, túl azokon a határokon, ameddig a közönséges hegymászó elmerészkedik.

Mindez kevésbé lett volna nyugtalanító, ha az elszórt beszámolók nem egyeztek volna olyan részletekbe menően. Ám valamennyi ilyen történetben számos közös motívum lelhető föl: egyhangúan úgy tartják, hogy ezek a lények hatalmas, halványpiros rákokra emlékeztetnek, több pár ízelt lábuk van, továbbá denevérszerű szárnyuk a hátuk közepén. A járáshoz olykor valamennyi végtagjukat használják olykor csak a legalsó párat, a többiben ilyenkor nagy, meghatározhatatlan külsejű tárgyakat hurcolnak magukkal. Egy ízben nagyszámú ilyen lényt figyeltek meg egyszerre, s egy csoportjuk átkelt az erdőben egy sekély vízfolyáson, mégpedig kétségkívül tudatos alakzatban, hatalmas sorokba rendeződve. Más alkalommal repülni láttak egy példányt - éjszaka rugaszkodott el egy kopár, magányos hegyoromról, s miután roppant denevérszárnyának sziluettje egy pillanatig kirajzolódott a fénylő telihold hátterén, nyoma veszett az égen.

Ezek a lények általában véve nem háborgatták az embereket, olykor azonban őket tartották felelősnek vakmerő, magányos vándorok eltűnéséért - különösen, ha olyan emberekről volt szó, akik túl közel építettek házat maguknak bizonyos völgyekhez és meredélyekhez. Sok vidék keveredett ilyen módon letelepedésre alkalmatlan hírébe, s a baljós érzés azután is tovább élt, hogy okát már rég elfelejtették. Voltak szirtfalak a környező hegyekben, melyekre az emberek csak borzongva mertek felpillantani, még ha nem is tudták már, hány telepes tűnt el nyomtalanul, hány tanyaház dőlt romba végleg ezeknek az elutasító képű, zöld strázsáknak az alsó lejtőin.

Míg azonban a legkorábbi legendákban ezek a lények csak akkor ártottak az embernek, ha az behatolt a területükre, a későbbi történetek kíváncsiságuk fokozódásáról rebesgettek; a szóbeszéd szerint nekiláttak, hogy titkos támaszpontokat létesítsenek a külvilágban. Különös lábnyomokról suttogtak, amiket hajnalban a tanyaházak ablakai alatt találtak, s időnként titokzatos eltűnésekről is, a mindeddig védettnek számító területeken. Egyes történetek zúgó-surrogó hangokról beszéltek, amelyek tökéletlenül imitált emberi nyelven megdöbbenő ajánlatokat tettek magányos vándoroknak az erdő mélyén megbúvó ösvényeken; egyes kisgyerekek állítólag eszüket veszítették a rémülettől, mert valami iszonyút láttak vagy hallottak közvetlenül a kert mögött, ahol a szűzvadon a kezdetét veszi. A legkésőbbi mondákban - azokban, amelyek közvetlenül megelőzik a babonáság kipusztultát és a veszélyeztetett területekről való tömeges áttelepüléseket - ijesztő beszámolók találhatók remetékről és mogorva parasztokról, akik életüknek valamely szakaszában állítólag

visszataszító testi-lelki változásokon mentek keresztül: az ilyen embereket messzire elkerülték, s titokban azt suttogták róluk, hogy eladták magukat valamiféle ördögi lényeknek. Az egyik északkeleti megyében 1800 körül úgy tűnik, divatba jött a zárkózott, nem túl közkedvelt különcöket azzal gyanúsítani, hogy az undorító szörnyetegek szövetségesei és bizalmasai.

Abban a tekintetben, hogy miféle lényekről van itt szó, a vélemények persze megoszlottak. Általában Másoknak vagy Véneknek hívták őket, de voltak egyéb elnevezések is, ezek azonban korlátozott érvényűek maradtak mind földrajzilag, mind időbelileg. A legtöbb puritán telepes valószínűleg egyszerűen az ördög rokonainak tekintette őket, s tisztelettudó teológiai spekulációkat szőtt róluk. Azok, akik származásuk révén rendelkeztek bizonyos ismeretekkel a kelta mondavilágot illetően - főként New Hampshire skót-ír lakossága és rokonaik, akik Wentworth kormányzó telepítései során jutottak földhöz Vermontban -, kapcsolatba hozták őket hazai lánjaik és dombi tündérvárai manóival és koboldjaival, s azoknak a régi varázsigéknek a töredékeivel védekeztek ellenük, melyek ősi földjükön elgondolhatatlan idők óta szállnak nemzedékről nemzedékre. Az indiánoknak azonban egy különösképp fantasztikus elméletük volt. Noha a legendák náluk is törzsről törzsre változtak, bizonyos döntő részletek terén figyelemreméltó egyezés mutatkozott; így például egyöntetűen azon a véleményen voltak, hogy a szóban forgó lények nem erről a világról valók.

A pennacook törzs mítoszai szerint, amelyek következetesebbek és kifejezőbbek voltak az összes többinél, a szárnyas szörnyetegek a Nagymedve csillagképről jöttek az égen, és bányáik vannak a mi földi hegyeinkben, ahol is egy bizonyos kőzetfajtát termelnek ki, amely nem található meg egyetlen más világon sem. Szó sincs róla, hogy itt élneek, mondja a legenda, csupán támaszpontokat tartanak fenn, és roppant közetrakományokkal repülnek vissza saját hazai csillagzatukra északon. Nem bántják, csak azokat a földi embereket, akik túl közel merészkednek hozzájuk, vagy titokban meglesik őket. Az állatok ösztönös undorral térnek ki előlük, korántsem azért, mert vadásznának rájuk. Földi növényekkel és állatokkal táplálkozni nem képesek, külön élelmet hoznak magukkal a csillagokból. A közelükbe lopózni rossz dolog, s előfordult olykor, hogy fiatal vadászok, akik az általuk kísértett hegyekbe merészkedtek, soha nem tértek vissza. Nem tanácsos őket kihallgatni sem, ha éjszaka egymással suttognak a vadonban, olyan hangon, amely a méhek zümmögéséhez hasonlít, de utánozni tudja az emberi beszédet. Ismernek minden emberi nyelvet - a pennacookokét, a huronokét és az Öt Törzset -, nekik maguknak azonban nincs nyelvük, s talán szükségük se rá. A fejükkel beszélnek, aminek a színe aszerint változik, hogy mit akarnak kifejezni.

Mindezek a legendák persze, úgy a fehéreké, mint az indiánoké, a tizenkilencedik században feledésbe merültek, egy-egy alkalmankénti atavisztikus fellobbanástól eltekintve. A vermonti települések körvonalai fokozatosan megszilárdultak, s miután az utak és szálláshelyek bizonyos

elképzelések alapján állandókká váltak, a lakosok egyre kevésbé emlékeztek rá, miféle lappangó félelmek befolyásolták ezeket az elképzeléseket, sőt még azt is elfeledték, hogy ilyen félelmek egyáltalán léteztek. A legtöbben mindössze annyit tudtak, hogy egyes vidékek a hegyekben rendkívül egészségtelennek, terméktelennek és letelepülésre általában véve alkalmatlannak számítanak, és minél távolabb tartja magát tőlük az ember, annál jobb. Idővel a megszokás és a gazdasági érdek kényelmes kerékvágása olyan mélyen vésődött az ismerős tájak talajába, hogy senki nem érzett vágyat a máshová telepedésre, s így a kísértetjárta hegyvidék inkább a véletlen szeszélyéből, mintsem számításból, embermentes maradt. A ritka rémtörténetektől eltekintve, amelyek itt-ott még felbukkanhattak, már csak csodahívő nagyanyók és múltba merengő kilencvenéves öregek meséltek suttogva valamiféle lényekről, akik állítólag a hegyekben élnek; és még ezek a suttogók is elismerték, hogy nem kell már félni tőlük különösebben, mivel hozzászoktak a házakhoz meg a településekhez, s az embereket egyszer s mindenkorra hagyják nyugodtan élni azon a vidéken amit azok kiválasztottak maguknak.

Mindezt már régóta tudtam olvasmányaimból és a népmesékből, amiket New Hampshire-ben gyűjtöttem; ezért hát, mikor az árvíz idején felbukkantak a baljós híresztelések, - mindjárt tudtam, miféle fantasztikus gyökérről fakadtak. Nagy fáradságot vettem magamnak, hogy elmagyarázzam barátaimnak a dolgok állását, s nagyokat derültem, amikor néhány nehézfejű mindezek dacára mégis ragaszkodott hozzá, hogy a beszámolóik nem nélkülözik teljességgel a valóságálapot. Azzal érveltek, hogy a régi legendák furamód tartósnak és egybehangzónak bizonyultak, s az a tény, hogy a vermonti hegyeket még valóban nem kutatták át kielégítő módon, oktalan fényt vet az afféle kijelentésekre, amelyekben valaki sommásan leszögezi, mi él közöttük és mi nem. Azzal sem tudtam elhallgattatni őket, hogy felhívtam rá s figyelmüket: mindezek a mítoszok egy jól ismert mintát követnek, amely az emberiség javarésze számára közös, és a képzelőerő fejlődésének egy korai fázisára vezethetők vissza, amely mindig és mindenütt ugyanilyen ábrándképeket teremt.

Hiába magyaráztam ellenlábasaiknak, hogy ezek a vermonti legendák lényegében véve alig különböznek a természeti népeknek azon univerzális mítoszaitól, amelyek az ókorban faunokkal és driádokkal népesítették be a világot, a modern Görögországban életre hívták a kallikantzaraszokat, s amelyeknek Írország és a vad Wales komor történeteit köszönheti a törpeszerű trogloditák és barlanglakók különös, rejtőző klánjairól. Kílátástalan volt rámutatni a nepáli hegyi törzsek mítoszaival való még feltűnőbb hasonlatosságokra is, melyek a rettegett mi-gókról vagy havasi emberekről szólnak, akik a Himalája jeges sziklacsúcsai között élik förtelmes szörnyéletüket. Valahányszor felsoroltam ezeket a bizonyítékokat, vitapartnereim tulajdon fegyveremet fordították ellenem, s azt állították, éppen ez utal arra, hogy a régi regékben történelmi valóságmagnak kell rejtőznie; éppen ez bizonyítja a földlakók valamely ismeretlen, ősi fajának létezését,

amelynek a beköszöntő emberuralom elől különös rejtekhelyekre kellett visszahúzódnia, ahol kis számban a közelmúltig, sőt talán s mai napig fennmaradhattak.

Minél nagyobbakat derültem az efféle teóriákon, annál szívósabban védték őket a barátaim; s hozzátették, hogy a legfrissebb beszámolók, még ha korábbi legendákkal nem is törődünk, akkor is túl egyértelműek, logikusak, részletesek és józan módon prózaiak hozzá, hogysem egyszerűen figyelmen kívül hagyassuk őket. Két-három fanatikus olyan messzire ment, hogy kijelentette: lehet valami az indiánok régi történeteiben, melyek a rejtőző lényeknek földönkívüli eredetet tulajdonítanak. Bizonyíték gyanánt Charles Fort hagymázás könyvét idézték, amelyben a szerző nem kevesebbet állít, mint hogy a múltban már gyakorta keresték fel a Földet élőlények a világúrból. A legtöbb ellenlábasom azonban egyszerű romantikus volt, aki mindenáron valóságosnak akarta érezni a rejtőzve élő törpékről szóló fantasztikus históriákat, melyek Arthur Machen kiváló horrortörténete révén váltak széles körben ismertté.

II.

Mint ahogy ez az adott körülmények között várható volt, a vita végül beférkőzött a sajtó berkeibe is, mégpedig az Arkham Advertiserhez intézett olvasói levelek formájában; e levelek közül aztán egyeseket lehozta a lapok Vermontnak azon a részén is, ahol az árvízzel összefüggésben először bukkantak föl a történetek. A Ruthland Herald fél oldalt töltött meg mindkét álláspont képviselőinek levélrészleteivel, míg a Brattleboro Reformer kurtítatlan formában kinyomtatta egyik hosszabb történelmi-mitológiai eszmefuttatásomat, a Tollkoptató álnév mögött meghúzódó neves tárcaíró kommentárjával, aki osztotta és dicsérte szkeptikus álláspontomat. 1928 tavaszára szinte már közismert személyiséggé váltam Vermontban, noha soha életemben nem jártam arrafelé. És ekkoriban intézte hozzám Henry Akeley döbbenetes leveleit, melyek oly nagy hatást tettek rám, s életemben először és utoljára az ezeryi zöld szurdok és duruzsoló erdei patak birodalmába csábítottak.

A legtöbbjét annak, amit Henry Wentworth Akeleyről tudok, a szomszédaival és Kaliforniában élő egyetlen fiával folytatott levelezésem során derítettem ki, a szörnyű események után, amiket magányos tanyaházában éltem át. Mint megtudtam, utolsó olyan sarja volt egy, a környéken igen nagy tekintélynek örvendő jogász-, hivatalnok-és gazdafamíliának, aki még az ősi családi birtokon élt. Az ő személyében azonban a családi hagyomány hűtlenné vált a gyakorlatias hivatásokhoz, és a tiszta tudomány felé fordult: a vermonti egyetemen tehetséges természetbúvára volt a matematikának, csillagászatnak, biológiának antropológiának és néprajznak. Még sosem hallottam róla azelőtt, s levelei alig-alig tartalmaztak önéletrajzi utalásokat: ám kezdettől fogva láttam, hogy gerinces, művelt és éles eszű ember, noha kissé különc, s fellépéséből hiányzik a világi magabiztossága.

Bármilyen fantasztikusan hangzottak is az állításai, kezdettől fogva kénytelen voltam komolyabban venni Akeleyt, mint minden más vitapartneremet. Először is, ő kézzelfogható közelségében élt a jelenségeknek, melyeknek mibenlétét illetően oly abszurd spekulációkba bocsátkozott, saját szemével látta, saját bőrén tapasztalta őket; másrészt pedig megdöbbentő mértékben kész volt kétségbe vonni tulajdon következtetéseit, ahogy azt a tudomány igazi művelői teszik. Nem voltak személyes előítéletei, csak azt fogadta el szilárd alapnak, amit cáfolhatatlan bizonyítékok támasztottak alá. Kezdetben persze azt hittem, téved, de a javára írtam, hogy egy ésszerű tévedésnek a rabja; és soha, semmikor nem értettem egyet a barátaival abban, hogy különös elméletei és a magányos, zöld hegyektől való félelme zavart elmeállapotára volna visszavezethető. Főlismertem, hogy egy rendkívüli képességű emberről van szó, s megfigyeléseinek furcsa körülményeken kell alapulniuk, amelyeket érdemes lenne alapos vizsgálat tárgyává tenni, még ha nincs is semmilyen közük azokhoz a fantasztikus tényezőkhöz, melyekre ő vezeti vissza őket. Később olyan bizonyítékanyaggal szolgált nekem, amely az egész ügyre valami más, nyugtalanítóan bizarr fényt vetett.

A legjobb az lesz, ha amilyen részletességgel csak tudom, megkísérlem visszaadni annak a levélnek a tartalmát, amiben Akeley először keresett meg engem, és ami oly fontos mérföldköve volt tulajdon szellemi fejlődésemnek. Már nincs a birtokomban, de pontosan emlékszem szörnyű üzenetének szinte minden egyes szavára; és még egyszer szeretnék mindenkit biztosítani róla, hogy teljes mértékben meg vagyok győződve annak az épelméjűségéről, aki írta. Alább következik a szöveg, mely eredetileg egy olyan ember göcsörtös, régimódi betűivel íródott, aki egyhelyben ülő tudósélete folyamán nyilván nem sokat forgott a társaságban.

Albert N Wilmarth, Esq., R.F.D.2., 118
Saltonstall St., Townshend,
Arkham, Mass. Windham Co., Vermont
1928. május 5.

Igen Tisztelt Uram!

Nagy érdeklődéssel olvastam levelét a Brattleboro Reformer folyó év április 23-i számában a közelmúltban elterjedt történetekkel kapcsolatban, melyek különös holttetemekről szólnak, amiket tavaly ősszel a medrűkből kilépő folyók sodortak magukkal. A továbbiakban Ön kifejti felfogását egyes különleges népmeséket illetően is, melyekkel a fent említett történetek oly megdöbbentő módon egybecsengenek. Nem nehéz rájönni, miért van ezen a véleményen egy nem vermonti személy, mint amilyen Ön, és miért ad Önnek igazat még Tollkoptató is. Ez az az álláspont, amit a tanult emberek általában a vermonti határon innen és túl képviselnek, és ez volt fiatalkoromban (most 57 éves vagyok) az én álláspontom is. Azóta azonban tanulmányaim - mind

általánosságban véve, mind Davenport könyve révén - arra ösztönöztek, hogy bizonyos kutatásokat végezzek a környező hegyekben, ahová máskülönben nem járnak emberek.

E tanulmányok vezettek el engem azután a különös, régi történetekhez, amiket idősebb, meglehetősen műveletlen parasztok meséltek nekem, bár ma már jobb szeretném, ha sosem ártottam volna bele magam ezekbe a dolgokba. Felelősségem teljes tudatában állíthatom magamról, hogy semmi esetre sem vagyok járatlan az antropológia és a néprajz terén. Az egyetemen igen behatóan foglalkoztam mind a kettővel, s csaknem valamennyi nagynevű szaktekintélyt - így Tylort, Lubbockot, Frazert, Quatrefages-t, Murrayt, Osbornot, Keitht, Boule-t, G. Elliot Smitht stb. - jól ismerem, számomra nem újdonság, hogy a titokzatos élőlényekről szóló történetek egyidősek az emberiséggel. Olvastam az Ön - és más, Önhöz hasonló nézeteket valló urak - leveleit a *Ruthland Herald*-ban, és azt hiszem, tudom, mely pontig jutottak el az elvi vitában.

Bármennyire is sajnálom, meg kell mondanom Önnek, hogy ellenfelei közelebb jutottak az igazsághoz Önnél, bár látszólag a józan ész teljes fegyvertára az Ön oldalán áll. Ezek az emberek közelebb járnak véleményükkel a tényekhez, mint ők maguk sejténék - mert ők persze csak elméleti megfontolásokban gondolkodnak, és nem tudhatják, amit én tudok. Ha olyan keveset tudnék, mint ők, nem érezném magam feljogosítva rá, hogy higgyek abban, amiben ők hisznek. Teljes egészében az Ön oldalán állnék.

Bizonyára észrevette, hogy nehezemre esik a tárgyra térni, valószínűleg azért, mert - egyszerűen és őszintén mondván - félek tőle. Ami a legfontosabb: bizonyítékaim vannak rá, hogy valóban valamiféle szörnyek élnek a magashegyi erdőségekben, amerre sosem járnak emberek. Azokkal az állítólagos árvíz sodorta tárgyakkal ugyan nem hozott össze a balszerencse, másutt viszont láttam hasonló alakokat, olyan különös körülmények között, hogy beszámolni is irtózok róla. Lábnyomokat is találtam, még hozzá annyira közel a házamhoz (a régi Akeley-tanyán lakom, Townshendtől délre, a Setéthegy lábánál), hogy azt inkább nem részletezném. És bizonyos helyeken hangokat hallottam az erdőben, amiket aztán végképp nem kísérelhetek meg papírra vetni.

Egy ponton olyan gyakran hallottam őket, hogy egyszer magammal vittem egy fonográfot - a hozzá tartozó diktafonnal meg egy üres viaszhengerral -, s ha kívánja, lehetővé teszem Önnek, hogy az így készült felvételt meghallgassa. A hangokat visszajátszottam itt néhány öregembernek, és az egyik halálra rémült tőlük, mert emlékeztették őt arra a hangra (a Davenport által is említett Erdei Zümmögésre), amiről egyszer a nagyanyja beszélt neki, és utánozta is. Tudom, mit tartanak legtöbben az olyan emberről, aki állítólag "hangokat hall", de mielőtt ítéletet alkotna rólam, előbb hallgassa meg ezt a felvételt, és kérdezzen meg néhány öreg erdőlakót, mi róla a véleménye. Ha talál rá normális magyarázatot, az csak örömmre szolgálna; de valaminek lennie kell a hátterében. *Ex nihilo nihil fit*, mint azt Ön is jól tudja.

Nos, levelem célja nem az, hogy vitát kezdjek Önnel, hanem olyan

dolgokról szeretnék beszámolni, amik egy Önhöz hasonlóan művelt ember számára roppantul érdekesek lehetnek. Ezt magánemberként mondom Önnek A nyilvánosság előtt az Ön oldalán állok, mert egyes megfigyelésekből azt a következtetést vontam le, hogy nem jó, ha az emberek túl sokat tudnak erről az ügyről. Vizsgálódásaimat immár kizárólag a saját szakállamra folytatom, és eszembe sem jutna olyasvalamit hangoztatni, ami felkeltené az emberek kíváncsiságát, és az általam átkutatott területekre csábítaná őket. Mert igaz - nagyon is igaz -, hogy léteznek nem-emberi lények, akik szüntelenül megfigyelés alatt tartanak minket; és vannak köztünk kémek is, akik információkkal látják el őket. Számos kiindulópontot, amelyre támaszkodva fényt derítettem a szörnyű titokra, egy szerencsétlen öregembertől kaptam, aki - hacsak nem volt őrült, amit viszont kételek - egyike volt ezeknek a kémeknek. Később öngyilkos lett, de okom van feltételezni, hogy rajta kívül vannak még mások is.

Ezek a lények egy másik bolygóról jöttek, képesek megélni a csillagközi űrben, s szívós, erős szárnyuk segítségével haladni is tudnak benne; a szárnyuk ellenáll az éternek, de nem elég manőverezőképes ahhoz, hogy a Földön is használni tudják. Később többet is írok Önnek erről, amennyiben nem vélekedik úgy máris, hogy őrült vagyok. Az idegen lények azért jönnek ide, hogy fémeket termeljenek ki mélyen a hegyek gyomrába nyúló bányáikból és azt hiszem, tudom, honnan valók. Ha békén hagyjuk őket, nem bántanak, de senki sem mondhatja meg előre, mi fog történni, ha túl kíváncsiakká válunk. Egy jókora fegyveres csapattal persze el lehetne pusztítani a bányatelepüket. Ez az, amitől tartanak. Ha viszont bekövetkezne, akkor még több ilyen lény érkezne az űrből -határtalan sereggel. Könnyen meghódíthatnák az egész Földet, ám eddig nem próbálkoztak meg vele, mert nem volt szükség rá. Jobb nekik, ha mindent hagynak a régiben, és kerülik a súrlódásokat.

Azt hiszem, el akarnak tenni láb alól, mert sok mindenre rájöttem. Van egy fekete kő, félig lekopott, ismeretlen hieroglifákkal, amit keleten találtam, a kerekhegyi erdőben; és mióta hazahoztam magammal, minden megváltozott. Ha úgy gondolják, túl sokat tudok, vagy megölnek, vagy elragadnak a Földről, oda, ahonnan jöttek. Néhanapján el szoktak rabolni egy-egy művelt embert, hogy mindig informálva legyenek a dolgok állásáról a mi világunkban.

És ezzel el is jutottam a második okhoz, ami levélírással bírt - egyúttal meg szeretném kérni, hogy amit közöltem Önnek, ne verje nagydobra, az embereket távol kell tartani ezektől a hegyektől, nem szabad tovább szítani a kíváncsiságukat. A veszély - Isten a tudója! - elég nagy már amúgy is, mert a reklámszakemberek meg a telekspekulánsok seregestül szabadítják Vermontra nyáron a kirándulókat, akik nagy ivászatokat rendeznek a szűz természet ölében, és teleszórják a hegyeket olcsó hétvégi házaikkal.

Szívesen maradnék továbbra is kapcsolatban Önnek, és ha beleegyeznek, megpróbálom eljuttatni Önhöz s fonográf felvételt meg a fekete követ (ami annyira kopott, hogy fényképen nem sok látszik belőle). Mondom, megpróbálom, mert azt hiszem, ezeknek a szörnyetegeknek itt a környékünkön módjukban áll

beavatkozni bizonyos eseményekbe. A falu közelében egy tanyán él egy Brown nevű sunyi, mogorva fickó, akiről feltételezem, hogy kém. Szép lassan megpróbálnak elszigetelni a saját világomtól, mert túl sokat tudok az övékről.

Megdöbbenően jól vannak értesülve minden cselekedetemről. Az is meglehet, hogy ez a levél el se jut Önhöz. Azt hiszem, el kell hagynom ezt a vidéket, és a fiaimhoz költözöm a kaliforniai San Diegóba, mielőtt a helyzet tovább rosszabbodna, de nem könnyű feladni azt a talpalatnyi földet, ahol az ember született, és ahol családjának hat nemzedéke élt. Egyébként most, hogy ezek a lények felfigyeltek rám, nemigen merem eladni a házat. Úgy tűnik, vissza akarják szerezni a fekete követ és megsemmisíteni a hangfelvételemet, de amíg csak lehet, igyekszem megakadályozni őket ebben. Eddig még visszariasztották őket a nagy rendőrökutyáim, mert nincsenek sokan, és rettentő ügyetlenül mozognak. Mint már említettem, a Földön a szárnyuk nem alkalmas rövid repülésekre. Nagyon szeretném megfejteni a feliratot ezen a kövön - egyszerűen szörnyűséges -, és Ön a néprajzi ismereteivel talán ki tudná egészíteni annyira a hiányzó helyeket, hogy aztán elboldoguljak vele. Gondolom mindent tud azokról az iszonyú mítoszokról, amik még az ember színreléptét megelőző földtörténeti korokból valók - a Yog-Sothoth - és a Cthulhu-ciklusról. A Necronomiconban említés esik róluk. Egy ízben alkalmam volt áttanulmányozni egy példányt, s úgy tudom, az Önök egyetemi könyvtára is tart egyet belőle, zár alatt.

Hogy a dolgok végére jussunk, Mr. Wilmarth, azt hiszem, nagy segítségére lehetünk egymásnak az ismereteinkkel. Semmi esette sem szeretném azonban Önt veszélybe sodorni, és azt hiszem, utalnom kell rá, hogy a kő és a fonográf felvétel birtoklása nem egészen lesz veszélytelen. Bármit is lesz majd szabad az Ön engedelmével postára adnom, fel fogok hajtani Newfane-be vagy Brattleboróba, hogy onnan küldjem el Önnek, mert az ottani postahivatalok megbízhatóbbak. Szeretném még megjegyezni, hogy egyedül élek, mert nem tudok a házban fizetett munkaerőt tartani. Senki sem marad meg sokáig, mert éjszaka különös alakok ólálkodnak a kertben, és a kutyák megszakítás nélkül csaholnak. Örülök, hogy míg szegény nejem élt, nem foglalkoztam ilyen intenzíven ezekkel a dolgokkal, mert tudom, hogy eszét veszette volna tőlük.

Remélem, nem voltam túlságosan a terhére, és úgy fog határozni, hogy kapcsolatba lép velem, nem hajtja leveletem egy elmeháborodott firkálmányaként a papírkosárba.

Odaadó híve: Henry W. Akeley

PS.: Csináltatok még egy-két másolatot néhány általam készített fényképfelvételről; azt hiszem, egyes pontokon alá tudjam támasztani a fentebb mondottakat. Az öregemberek azt tartják, rettenetesen valóságosak. Ha érdeklik Önt, ezeket a képeket rövid időn belül el tudom küldeni.

H. W. A.

Nehéz volna leírni, mit éreztem, amikor először olvastam el ezt a különös dokumentumot. Tulajdonképpen még nagyobbat kellett volna kacagnom ezen zagyva képzelgésen, mint a már ismert, sokkal mértéktartóbb teóriákon, melyek derűtséget váltottak belőlem; volt azonban valami ennek a levélnek hangvételében, ami önkéntelenül arra indított, hogy komolyan vegyem. Nem mintha egy pillanatra is hittem volna a titokzatos csillaglakókban, akikről a levélíró beszélt; ám kezdeti komoly kételyeim után arra a furamód szilárd meggyőződésre jutottam, hogy ez az ember tisztességes és épeszű, s valamilyen valós, sajátos és természetellenes jelenséggel került szembe, amire nem tudott más magyarázatot adni, csak ezt fantáziadús elméletet. A helyzet bizonyára nem úgy áll, gondoltam, ahogy ő hiszi, mindazonáltal nyilván érdemes lesz vizsgálat tárgyává tenni. Akeley rettentően dúlnak és zavartnak tűnt, és aligha tételezhettem fel, hogy erre semmi oka nincsen. Bizonyos tekintetben rendkívül precíznek és józannak mutatkozott rémhistóriája végső soron meglepően egybevágott régi mítoszokkal - még a legkalandosabb indiánlegendákkal is. Hogy valóban hallott titokzatos hangokat a hegyekben, és valóban megtalálta a követ, amiről beszélt, az nagyon is valószínű volt, bármennyire zavaros következtetéseket is vont le belőlük - ezeket különben feltehetőleg az az öreg sugallhatta neki, aki az idegen lények kémének adta ki magát, később pedig öngyilkos lett. Kézenfekvő volt, hogy ez az ember teljesen örült lehetett, de megőrizte az értelemnek valamely pervers, felszínes szikráját, amely a naiv Akeley szemében - aki néprajzi kutatásai jóvoltából amúgy is fogékony volt az ilyen dolgokra - hihetővé tette fantazmagóriáit. Ami a legújabb fejleményeket illeti, a jelek szerint Akeley egyszerű, tanyasi szomszédai ugyanúgy meg vannak győződve róla, hogy a háza éjszaka rejtélyes lények megfigyelése alatt áll, mint ő. A kutyaugatásban is lehet valami.

És persze itt volt ez az ügy a fonográf felvétellel, amiről nem tudtam elhinni, hogy a leírt módon készítette volna. Kell lennie valami magyarázatnak, akár csalókan emberszerű állathangokról van szó, akár egy rejtőzködve élő emberi lényéről, aki az alacsonyabb rendű állatok szintjére süllyedt. Gondolataim innen megint visszatértek a hieroglifákkal telerótt fekete kőhöz, meg a nagy kérdéshez, hogy mit is jelenthet. És mire véljem azokat a fényképfelvételeket, amiket Akeley megígérte, hogy elküld, s amik oly félelmetesen valóságosnak tünnek az öregembereknek?

Mikor másodjára is átolvastam a göcsörtös betűkkel papírra vetett kéziratot, jobban éreztem, mint valaha, hogy könnyen hívő ellenlábasaik talán mégsem tévednek akkorát, ahogy azt mindig hangoztattam. Mert végtére is valóban élhetnek azokban a rettegett hegyekben különös - és talán szörnyű torzulásokkal elcsúfított -, az emberi társadalomból kirekesztett lények, még ha nem is a legendák csillagszülött monstrumai. És ha ez így van, akkor a folyókban sodródó testekről szóló beszámolók sem feltétlenül utalandók a mesék birodalmába. Valóban akkora vakmerőség volna feltételezni, hogy ez

húzódhat meg mind a legendák, mind az utóbbi hónapok különös eseményei háttérében? Am alig villantak át fejemen ezek a kétkedő gondolatok, máris elszégyelltem magam, amiért egy ilyen bizarr képzelgés, mint Henry Akeley izgatott levele, egyáltalán működésbe lendíthette a fantáziámat. Végül barátságos, érdeklődő hangon válaszoltam rá, és további részleteket kértem Akeleytől. Válasza postafordultával érkezett, s ígérete szerint egy sor Kodak-felvételt is tartalmazott, olyan tárgyakról és helyszínekről, amelyek alátámasztották az általa mondottakat. Mikor kivettem a képeket a borítékból, és áttanulmányoztam őket, különös félelem fogott el, mintha tiltott dolgok közelében járnék; mert jól lehet a legtöbb eléggé életlen volt, mégis barátságtalan, szuggesztív kisugárzás lengte körül őket, amit csak tovább fokozott a tény, hogy kétségkívül valódi fotók voltak: optikai összekötők köztem és az ábrázolt jelenségek között, egy előítéletektől, tévedésektől, hamisságtól mentes, személytelen reprodukciós eljárás termékei.

Minél tovább néztem őket, annál inkább tisztázódott bennem, hogy jól tettem, amikor komolyan vettem Akeleyt és történetét. Ezek a fényképek vitathatatlanul, egyértelműen bizonyították, hogy a vermonti hegyekben van valami, ami legalábbis messze túlszárnyalja a közönséges emberi hit és tudás határait. A lábnyom volt a legszörnyűbb - a felvétel egy napsütötte iszapfogóban készült, valahol egy magányos fennsíkon: Hogy nem olcsó hamisítvány, azt első pillantásra láttam; mert a képen élesen kirajzolódó kavicsok és fűcsomók jó mértékül szolgáltak a lépték megbecsléséhez, és kizárták a ráexponálás lehetőségét. Lábnyomnak neveztem azt a valamit, de talán találébb volna karomnyomnak hívni. Még most sem vagyok képes igazán leírni, hogy nézett ki; csak annyit tudok mondani, hogy furamód rákszerűnek tűnt és nem lehetett pontosan megállapítani milyen irányba ment. Nem volt sem különösebben nagy, sem különösebben friss - a mérete körülbelül megegyezett egy normális emberi talpéval. A közepén egy dudor látszott, amelyből fogazott ollópárok indultak ki sugarasan; az ember nem igazán tudta elképzelni, hogyan is működik ez a végtag, már amennyiben a test mozgatása volt az egyetlen funkciója.

Egy másik fotó, amely nyilvánvalóan mély árnyékban, vakuval készült, egy erdei barlang bejáratát mutatta, amit valaki egy szabályszerűen lekerekített sziklával elzárt. A csupasz talajon különös lábnyomok látszottak előtte sűrű összevisszaságban; alig lehetett kivenni őket, ám miután nagyítóval megvizsgáltam a képet, az a nyugtalanító érzésem támadt, hogy hasonlítanak az első felvételen látotthoz. A harmadik kép egy druida cromlechekre emlékeztető sziklakört ábrázolt, egy komor hegytetőn. A fű a titokzatos kövek körül teljesen le volt taposva, több helyütt csupasz foltok tarkáztak, lábnyomokat azonban nem tudtam kivenni még lupe segítségével sem. Hogy a felvétel milyen rettentő elhagyatott helyen készült, azt látni lehetett abból, hogy a háttérben lakatlan hegycsúcsok valódi tengere nyújtózott a ködös horizont felé.

Ám míg a legnyugtalanítóbb felvétel a lábnyomot ábrázolta, a legfurcsább és a legszuggesztívebb egy másik volt, ami a nagy, fekete követ mutatta, melyet

Akeley a "kerekhegyi" erdőben talált. Nyilván a dolgozóasztalán fényképezte le, mert a háttérben egy sor könyv meg egy Milton-mellszobor látszott. A kő, amennyire meg lehetett ítélni, egyik szabálytalan lapján állt, a fényképezőgéptől egy-két lábnyira; ám ha valami közelebbit akarok mondani a képződmény alakjáról vagy általános geometriájáról, leküzdhetetlen nyelvi korlátokba ütközöm. Hogy milyen idegen geometriai alapelvek szerint készítették - mert mesterséges tárgy volt, ez első pillantásra látszott -, azt még megközelítőleg sem tudtam megállapítani; soha nem láttam még más olyasmit, ami ennyire furcsa, de egyértelmű módon ne tűnt volna a mi világunkba tartozónak. A követ díszítő hieroglifák közül csak egyet-kettőt tudtam kivenni, de azok, amiket sikerült megfejtenem, ugyancsak megijesztettek. Persze lehettek hamisítványok is, elvégre nemcsak én olvastam az örült arab, Abdul Alhazred rettenetes, ocsmány művét, a Necronomicont; mégis megborzongtam, mikor felismertem bizonyos ideogrammákat, melyeket okkult olvasmányaim a leghajmeresztőbb és legistenkáromlóbb árnyéklényekkel kapcsolatban említettek, akik rég elmerültek már valamiféle homályos, örült fél-létezésben, mire a Föld meg a Naprendszer többi belső világa kialakult.

A fennmaradó öt kép közül három mocsaras, sziklás tájakat ábrázolt, ahol a fotós titokzatos, természet ellen való dolgokat vélt észrevenni. Egy másik képen egy különös nyomot lehetett látni a sárban, egész közel Akeley házához: állítólag- hajnalban rögzítette filmre egy olyan éjszakát követően, amikor a kutyák a szokásosnál is hevesebben ugattak. A nyom nagyon bizonytalan volt, s az igazat megvallva nem lehetett messzemenő következtetéseket levonni belőle; ennek ellenére ördögi módon hasonlatosnak tűnt ahhoz a karomnyomhoz, amit Akeley a kopár fensíkon örökített meg. Az utolsó kép Akeley tanyáját mutatta: egy díszes, kétszintes épületet, amely mintegy százhusz éves lehetett, gondozott kiskerttel és fehér kövekkel szegélyezett utacskával, amely egy ízlésesen faragott, György-kori kapuhoz vezetett. A pázsiton több óriási rendőrkutya heverészett egy szimpatikus külsejű, stuccolt szürke bajuszt viselő úr körül; ez bizonyára maga Akeley volt, és a vékony csőben folytatódó gumitömlő a kezében arra utalt, hogy a felvételt ő maga készítette távkioldóval.

A képek után a terjedelmes, sűrűn teleírt levélnek szenteltem figyelmemet; és a következő három órára a kimondhatatlan iszonyat bugyraiba zuhantam. Ott, ahol Akeley kezdetben csak célzásokat engedett meg magának, most aprólékos részletekkel szolgált; a levél terjedelmes felsorolást tartalmazott a szavakról amiket éjszaka hallott az erdőben, hosszú beszámolókat a szörnyeteg, rózsaszín alakokról, melyeket alkonyatkor látott néha a sűrű bozótosban, és egy rettenetes, kozmikus összefoglalást: alapos és sokoldalú tudományos ismeretek szintézisét azokkal a végtelen beszélgetésekkel, amiket Akeley az örült, önjelölt kémmelet folytatott, aki aztán hátborzongató módon elemésztette magát. Olyan nevekkel és fogalmakkal találtam szembe magam, amelyeket bizonyos félelmetes összefüggésekben korábban is ismertem már - Yuggoth, a Nagy Cthulhu, Tsathoggua, Yog-Sothoth, R'lyeh, Nyarlathotep,

Azathoth, Hastur, Yian, Leng, Hali Tava, Bethmoora, a Sárga Jel, L'mur-Kathulos, Bran és a Magnum Innominandum... ősbibb, messzibb világokba kerültem vissza névtelen éonokon és mérhetetlen dimenziókon keresztül, melyekről a Necronomicon örült írójának csak egészen távoli, homályos sejtései voltak. Olvastam az Ős Élet Barlangjairól, és a vízről, amely kiszivárgott belőlük; s végül ezeknek a patakoknak egy apró kis oldalágacskájáról is, amely szorosan összefonódott a mi Földünk történetével.

Gondolataim vadul háborogtak; ott, ahol korábban hűvös érveléssel igyekeztem tisztázni a dolgokat, most a legabnormálisabb és leghihetlenebb csodákra kezdtem gyanakodni. Az elem tárt bizonyítékanyag elsőprő erejű volt; Akeley józan, szakszerű stílusa pedig - amely kimondhatatlan messze esett bármiféle örülettől, fanatizmustól vagy hisztériától, a kicsapongó, üres spekulációkról nem is beszélve - roppant nagy hatást tett gondolkodásmódomra és ítélőerőmre. Mire félreraktam a rettenetes levelet, értettem már, mitől fél Akeley, s kész voltam megtenni minden tőlem telhetőt, hogy visszatartsam az embereket ezektől a vad, kísértetjárta hegyektől. Még ma is - noha az idő eltörölte a pillanatnyi benyomásokat, úgyhogy többé-kevésbé én magam is bizonytalanává váltam saját tapasztalataimat és iszonyú kétségeimet illetően -, mondom, még ma is vannak olyan dolgok Akeley levelében, amiket a világ minden kincséért nem idéznék, nem is szólva arról, hogy papírra vessem! Szinte örülök neki, hogy a levélnek, a fonográf hengernek meg a fényképeknek nyomuk veszett - és később részletezendő okokból, tiszta szívből kívánom, bár sose fedezték volna fel azt az új bolygót a Neptunusz mögött.

A levél elolvasása után haladéktalanul és véglegesen visszavonultam a vermonti szörnyek létezéséről folytatott vitákból. Ellenlábaim, akik új érvekkel hozakodtak elő, kitérő válaszokat kaptak tőlem, ha ugyan kaptak egyáltalán, s végül az egész perpatvar feledésbe merült. Május végén és az egész június hó folyamán élénk levelezést folytattam Akeleyvel, noha előfordult, hogy egy-egy levelünk elveszett; ilyenkor aztán követni kellett visszafelé közös gondolatmenetünket, s fáradtságos munkát ölni a másolatok készítésébe. Egészében véve az volt a célunk, hogy összehasonlítsuk egymással az ismeretlen mitológiák tárgyában készített feljegyzéseinket, s fényt derítsünk a vermonti rémhistóriák és a világ legfontosabb mítoszai között fennálló kölcsönhatásra.

Hamarosan arra a következtetésre jutottam, hogy ezek a titokzatos lények és a Himalájában rejtőző ördögi mi-gók a megtestesült rémálmoknak egy és ugyanazon fajtájába tartoznak. Rábukkantunk néhány rendkívül érdekes zoológiai összefüggésre is, melyekről szívesen beszámoltam volna Dexter professzornak a munkahelyemen, ha ez nem mondott volna ellent Akeley szigorú utasításának, miszerint kutatásainkról egyikünk sem beszélhet senkinek. Amennyiben egyeseknek most úgy tűnik, hogy sutba dobtam ezt az alapelvet, erre én csak annyit mondhatok, hogy a dolgok jelenlegi állása szerint a nyilvánosság több hasznát fogja venni, ha figyelmeztetem a kihalt vermonti

hegyekre - és azokra a csúcsokra a Himalájában, melyeknek megmászását vakmerő kutatók egyre gyakrabban szorgalmazzák -, mintha továbbra is megőrizném esküvel fogadott hallgatásomat. A másik cél, aminek elérésén éjt nappallá téve dolgozunk, a hieroglifák megfejtése volt azon a rejtélyes fekete kövön - amely, ha sikerül, olyan titkok birtokába juttathatott volna bennünket, melyek döbbenetesebbnek és fölkaparóbbnak bizonyulnak minden másnál, amit az emberiség ezidáig megtapasztalt.

III.

Június vége táján megérkezett a fonográf-henger - Brattleboróban került feladásra, mivel Akeley nem mert az északibb hivatalokra hagyatkozni. Az utóbbi időben egyre inkább úgy érezte, hogy figyelik, amely hitében néhány levélünk elkeveredése is megerősítette; és sokat beszélt bizonyos emberek alattomos mesterkedéseiről, akikben a titokzatos lények kémeit és szövetségeseit látta. Legjobban a mogorva farmerre, Walter Brownra gyanakodott, aki egyedül élt egy roskatag hegyi tanyán az ősvadon peremén, s gyakran látták Brattleboro, Bellows Falls, Newfane és South Londonderry legkülönfélébb pontjain, ahol tulajdonképpen nem lett volna semmi keresnivalója. Brown hangját, ebben Akeley biztos volt, hallotta egyszer egy borzalmas beszélgetésben, amit biztos bűvőhelyről hallgatott ki; egy ízben pedig láb- vagy karomnyomokat figyelt meg Brown tanyájának közelében, melyeknek baljós dolgokra utalhattak. Furamód közel találta őket Brown saját nyomaihoz; úgy tűnt neki, mintha egymás felé tartottak volna.

Ezért gondolta célszerűbbnek a hangfelvételt Brattleboróban postára adni, ahová ősvadi Fordján hajtott el, kihalt vermonti mellékutakon. Csatolt levelében bevallotta, hogy lassan kezd félni ezektől az utaktól, és már csak világos nappal jár bevásárolni Townshendbe. Nem érdemes túl sokat tudni, mondogatta gyakran, hacsak az ember nem lakik nagyon messze ezektől a kopár, titokzatos hegyektől. Nemsokára a fiához fog költözni Kaliforniába, ámbár nehezebbre esik neki elhagyni azt a helyet, ahová kisgyermekkorai emlékei és az ősei iránt érzett mély tisztelet köti.

Mielőtt megpróbálkoztam volna a fonográf-henger lejátszásával az egyetemről kölcsönkért készüléken előbb áttekintettem minden vele kapcsolatos magyarázó anyagot Akeley különböző leveleiben. A felvétel, írta nekem Akeley, 1915 május 1-jén készült, körülbelül éjjel 1 órakor, egy elzárt barlangbejárat közelében, ott, ahol a Setéthegy erdős nyugati lejtője a Lee-mocsárba vész. Erről a helyről mindig az a hír járta, hogy gyakran lehet ott titokzatos hangokat hallani; ezért is vitte magával Akeley a fonográfot, a diktafont meg az üres viaszhengert.

Korábbi tapasztalataim okulva úgy vélte, hogy május elsejének előestéje - az európai titkos tanokban a rettenetes boszorkányszombatok éjszakája - több reménnyel kecsegtet bármely más időpontnál, és e tekintetben nem is érte

csalódás. Figyelemreméltó azonban, hogy azóta soha nem hallott a mondott helyen hangokat.

Ennek a felvételnek, nem úgy, mint az erdőben kihallgatott monológok és beszélgetések túlnyomó részének, határozottan rituális jellege volt, és egy minden kétséget kizáróan emberi hangot is tartalmazott, amit azonban Akeley nem tudott hova tenni. Úgy tűnik, nem Brown hangja volt, hanem egy jóval műveltebb emberé. Ám a voltaképpeni problémát a másik hang jelentette - mert ez volt az a félelmetes, zümmögő zúgás, amelyben nem volt semmi emberi, noha a mi nyelvünkön, angolul beszélt, még hozzá grammatikailag tökéletesen, tanult személyre valló akcentussal.

A felvevőberendezés nem működött teljesen hibátlanul, ráadásul a feltételek igen messze álltak attól, hogy ideálisnak legyenek nevezhetők: a kihallgatott szertartás nem nagy hangerővel és a készüléktől meglehetősen messze zajlott. A felvétel ennek következtében eléggé töredékesre sikeredett. Akeley mindenesetre megküldte nekem az írásban rögzített szöveget a saját olvasatában, amit még egyszer áttanulmányoztam, miközben a fonográfot lejátszásra állítottam be. A szöveg inkább homályosnak és rejtélyesnek tűnt, mintsem leplezetlenül borzalmasnak jöllehet ha az ember tisztában volt az eredetével és a körülményekkel, melyek között rögzítették, olyan baljós, szívszorító félelem fogta el, amelyet szavak egyáltalán csak kelteni tudnak. Az alábbiakban emlékezetből adom vissza a szöveget - és meglehetősen biztos vagyok benne, hogy egyetlen hang tévesztés nélkül, mivel igen behatóan megismerkedtem vele, nemcsak Akeley kéziratának jóvoltából, hanem magának a felvételnek ismételt lejátszása révén is. Az ilyesmit nem egykönnyen felejt el az ember!

(meghatározhatatlan zörejek)
(választékos férfihang)

... az Erdők Ura, még a ... és a lengi emberek adománya ...így hát az éjszaka forrásaitól az úr mélyéig, és az úr mélyétől az éjszaka forrásaiig, örök dicsőségére a Nagy Cthulhunak, Tsathogguának és Neki, akit tiltva vagyon néven nevezni. Az ő örök dicsőségükre, és az Erdők Fekete Kecskéjének... Ia! Shub-Niggurath! Erdők Fekete Kecskéje, ezer ivadékkal!

(zúgó-zümmögő hangon imitált emberi beszéd)

Ia! Shub-Niggurath! Erdők Fekete Kecskéje, ezer ivadékkal!

(férfihang)

Úgy történt, hogy az Erdők Ura, a ... számra hét és kilenc volt, az ónixlépcsőn lefelé ... (hód)olat Neki a Mélyben, Azathoth, Neki, akitől csodákat tanítottál ne(künk?) ... az éjszaka szárnyán, az úrön túlra, a ... Hozzá, akinek legifjabb gyermeke Yuggoth, aki magányosan járja útját a Fekete Éter peremén...

(zümmögő hang)

...menj hát az emberek közé, és kutasd fel az ő útjaikat, hadd tudjon

mindent Ő a Mélyben! Nyarlathotepnek, a Hatalmas Futárnak, mindent el kell mondani. És Ő fel fogja öltetni magára az Ember alakját, a viasz álarcot és mind a ruhát, ami rejt, és lejő majd a Hét Nap világából, hogy gúnyt ...

(emberi hang)

...(Nyarl)athotep, Hatalmas Futár, te, aki örömet viszel Yuggothnak az úrön által, a Millió Kiválasztottnak Atyja, előljárója a ... (felvétel vége)

Ezek voltak azok a szavak, amiket hallottam, miután működésbe hoztam a fonográfot. Viszolyogva nyomtam le a kart, s mikor meghallottam a zafirtú bevezető recsegését, egy pillanatra valódi, hamisítatlan rettegés fogott el, úgyhogy örültem neki, hogy az első töredékes szavakat emberi ajak formálta - egy lágy, választékos hang, amely árnyalatnyi bostoni akcentussal beszélt, és biztos nem valamiféle vermonti hegylakó torkából fakadt. Figyeltem a bosszantóan nehezen érthető felvételt, és úgy találtam hogy a szavak megegyeznek az Akeley fáradtságos munkával kidolgozott verziójában olvasottakkal. A lágy, dallamos bostoni hang minden kétséget kizáróan azt kiáltotta: ... "Ia! Shub-Niggurath! Erdők Fekete Kecskéje, ezer ivadékkal!"...

És ekkor meghallottam a másik hangot. Még ma is beleborzongok, ha rá gondolok, micsoda megrázkódtatás ért, noha Akeley leveleinek hála, fel voltam készülve a legrosszabbra. Mindenki beismerte, akinek azóta beszéltem s felvételtől, hogy nem látnak benne egyebet, csak valami ócska csalást vagy abszurd örültséget; de meg vagyok győződve róla, hogy ha hallották volna ezt a szörnyűséget, vagy olvasták volna Akeley leveleit (különösen azt az iszonytató, enciklopédikus másodikat), mindjárt másként gondolkodnának. Ha jobban belegondolok, mégis kár, hogy - Akeley tilalma ellenére - nem játszottam le a felvételt másoknak; mint ahogy kár az is, hogy valamennyi levelének nyoma veszett. Számomra, aki a saját fülemmel hallottam azokat a zajokat, ismertem a háttérüket, s tudtam az összes kísérő körülményről, ez a hang undorító istenkáromlászámba ment. Bár csupán rituális választ adott annak az emberi résztvevőnek, én akkor mégis természetfölötti ekhónak éreztem, mely elképzelhetetlen külső poklokból éri el a Földet, penészgombaként tenyészve át a közbeeső fekete vermeken. Több mint két éve már, hogy utoljára visszahallgattam azt a viaszhengert. De most, ebben a pillanatban ugyanúgy hallom azt a halk, természetellenes zümmögést, mint ahogy a nap minden percében hallottam két teljes éven át, mióta csak először eljutott fülembé a recsegő viaszról:

Ia! Shub-Niggurath ! Erdők Fekete Kecskéje, ezer ivadékkal!

Ám jóllehet a hang szüntelen itt cseng a fülemben, a mai napig nem sikerült úgy kielemeznem, hogy megfogható képet adhassak róla. Valami ocsmány, gigászi rovar zümmögéséhez hasonlított leginkább, amely nehézkesen bár, de elsajátította egy idegen faj beszédét, és teljesen biztos vagyok benne,

hogy bármilyen szerv adta is ki, semminemű rokonságban nem állt az emberek hangszalagjaival, de még az emlősállatokéval sem. A hanglejtés, a hangszín, a hangsúly mind-mind olyan különös jegyeket viselt magán, melyek az egész jelenséget egyértelműen az emberi és földi életen kívül eső szférákba utalták. Első alkalommal szinte belekábultam e hang váratlan iszonyatába, s a felvétel hátralévő részét egyfajta absztrakt bódulatban hallgattam végig. Mikor a tű ahhoz a szakaszhoz ért, ahol ez a zümmögő hang másodjára is szóhoz jutott, úgy tűnt, szentségtörő, gyalázatos kortalanság árad belőle, amire már az előbb is fölfigyeltem. Végül a felvétel minden átmenet nélkül megszakadt, épp egy olyan ponton, mikor a bostoni akcentussal beszélő emberi hang különösen tisztán volt hallható; én azonban még sokáig ültem ott, miután a készülék automatikusan kikapcsolt, s csak meredtem kábán magam elé.

Aligha kell mondanom, hogy még sokszor lejátszottam ezt az ijesztő felvételt, s megkíséreltem tartalmát a lehető legnagyobb alaposággal elemezni és értelmezni, melynek során feljegyzéseimet összevettem az Akeley-ével. Éppoly haszontalan, mint amilyen zavaró volna most felsorolni mindazokat a következtetéseket, amelyekre öreg barátommal jutottunk; elégedjenek meg vele, ha annyit mondok, hogy egyhangúlag úgy véltük, sikerült fényt derítenünk a legősibb titkos vallások néhány szerfölött primitív és undorító rítusának az eredetére. Az is nyilvánvalónak tűnt számunkra, hogy már ősidők óta szoros kapcsolatok álltak fenn a külső világokról való rejtélyes lények és az emberi faj egyes tagjai között. Hogy milyen széleskörűek voltak ezek a kapcsolatok, és hogyan viszonyul mai helyzetük az évszázadokkal ezelőtthez, e tekintetben nem rendelkezünk semmiféle kiindulóponttal; legfeljebb végtelen, iszonytató spekulációkba tudnánk bocsátkozni róla. Úgy látszott, az emberek és a névtelen hatalmak érintkezésének több lépcsőfoka volt. Sejtésünk szerint a Földünkön időről időre megjelenő gyalázatos szörnyalakok a sötét Yuggoth bolygóról jöttek, a naprendszer peremén; ám még ez a hely is csak sűrűn lakott, előretolt támaszpontja egy borzalmas csillagközi fajnak, amelynek voltaképpeni eredete messze kívül kell, hogy essék az einsteini tér-idő kontinuumon, az általunk ismert világ teljességén.

Időközben tovább leveleztünk a fekete kőről és arról, hogy miként lehetne a legbiztonságosabban eljuttatni Arkhambe - mert Akeley nem tartotta tanácsosnak, hogy felkeressem őt lidércnyomásba illő stúdiumainak színhelyén. Akeley rejtélyes okokból nem merte a furcsa tárgyat a megszokott, normális úton elküldeni. Végül arra az elhatározásra jutott, hogy maga viszi el kerülőúton Bellows Fallsbe, ahonnan a Boston & Main vasúttal továbbítja Keene-en, Winchendonon és Fitchburgön keresztül, noha e célból olyan utakon kellett végighajtania, melyek kihaltabbak és erdősebbek voltak a brattleborói főútvonalnál. Azt írta, hogy mikor a fonográfhengert postára adta, a brattleborói hivatal közelében észrevett egy férfit, akinek külseje és viselkedése minden volt csak bizalomgerjesztő nem. Az illető feltűnően igyekezett beszédbe elegyedni a postatiszttal, aztán pedig felszállt a vonatra, amellyel a postaszállítmányt

továbbították. Akeley bevallotta, hogy aggódott a küldemény miatt, míg nem értesült róla tőlem, hogy annak rendje-módja szerint megérkezett.

Körülbelül ezidőtájt, mint azt Akeley izgatott sürgönyéből megtudtam, ismét nyoma veszett egy levelemnek. Akeley megkért, hogy a továbbiakban ne Townshendbe írjak neki, hanem minden küldeményemet intézzem poste restante a brattleborói főpostára, ahová majd gyakrabban fog felutazni, vagy a saját kocsijával, vagy omnibusszal, ami egy idő óta a sokkal lassabb kispályás vasút helyébe lépett. Fölfigyeltem rá hogy egyre jobban fél, mert részletesen beszámolt a holdtalan éjszakák hevesebbé váló kutyaugatásról, meg a friss karomnyomokról, amiket néhanapján az úton és a nyirkos kerti földben - talált hajnaltájban. Egyszer valóságos sereg lábnyomról írt, melyek mind egy vonalban húzódtak, s velük szemben, ugyanolyan sűrű és elszánt sorokban, kutyanymok voltak találhatók. Bizonyíték gyanánt küldött egy roppantul nyugtalanító fényképfelvételt, s hozzátette, hogy aznap éjjel a kutyák úgy csaholtak és vonítottak, mint soha azelőtt.

Július 18-án, egy szerdai napon, sürgöny érkezett a címemre Bellows Fallsból, amelyben Akeley közölte, hogy a fekete követ útnak indította a B & M 5508. számú szerelvényén (Bellows Fallsból indul standardidő szerint 12 óra 15 perckor, Bostonba érkezik 16 óra 12 perckor). A küldeménynek számításom szerint legkésőbb másnap délben meg kellett volna érkeznie Arkhambe, ezért egész csütörtök délelőtt otthon maradtam, hogy átvehessem; ámde lassan dél lett, aztán délután, és nem történt semmi. Mikor felhívtam a vasúti irodát, azt mondták, hogy nem érkezett a címemre semmilyen csomag. Ezután, most már fokozódó nyugtalansággal, távbeszélgetést folytattam a bostoni Északi Pályaudvar postai biztosával; meg se lepett különösebben, mikor közölte velem, hogy a nekem címzett küldemény nem jutott el hozzá. Az 5508. számú szerelvény tegnap mindössze 35 perc késéssel futott be, de nem volt rajta az én nevemre szóló csomag. A postai biztos mindenesetre megígérte, hogy utánanéző a dolognak. A napot azzal zártam, hogy pár szavas sürgönyben vázoltam Akeleynek a helyzetet.

Másnap délután örvendetes gyorsasággal megérkezett Bostonból az értesítés; a biztos, akivel beszéltem, azonnal nekilátott, hogy telefonon keresztül fényt derítsen az ügyre. Úgy tűnt, hogy az 5508. számú szerelvény postaszállítmányáért felelős vasúti alkalmazott emlékszik valami intermezzóra, amelynek köze lehetett a csomagom elkeveredéséhez: a keene-i pályaudvaron ugyanis standardidő szerint 2 órakor heves vitába bonyolódott egy szemmel láthatólag vidéki, szikár, vörösesszőke férfivel, akinek igen furcsa hangja volt.

Az illető, mondotta az alkalmazott, rettenetesen dühös volt egy súlyos láda miatt, amit állítólag ezzel a vonattal küldtek neki, de nem volt rajta sem a szerelvényen, sem az egyeztető listán. Azt állította, hogy Stanley Adamisnek hívják, és olyan különleges, búgó hangja volt, hogy az alkalmazottat természetellenes bódult álmoság fogta el, miközben hallgatta. Nem emlékezett rá pontosan, hogyan fejeződött be a beszélgetés, arra viszont igen, hogy csak

akkor ébredt fel igazán, amikor a vonat már úton volt Winchendon felé.

Aznap este Bostonba utaztam, hogy személyesen beszéljek ezzel az alkalmazottal, miután az iroda megadta nekem a nevét és a címét. Nyílt, szimpatikus fiatalember volt, de meg kellett állapítanom, hogy nem sokat tud hozzáfűzni eredeti beszámolójához. Különös módon szinte biztosra vette, hogy nem ismerné fel újra a rejtélyes érdeklődőt. Kénytelen-kelletlen tudomásul vettem, hogy nem tud szolgálni nekem semmi újdonsággal, hazahajtottam Arkhambe, és egész éjjel fennmaradtam, hogy leveleket írjak Akeleynek, a vasúttársaságnak, a rendőrségnek és a keene-i állomásfőnöknek. Bosszantott a furcsa hangú férfi nagy szerepe a baljós ügyben, aki olyan különös módon befolyásolta azt a fiatalembert, és reménykedtem benne, hogy a pályaudvari dolgozóktól, valamint a keene-i sürgönyiroda nyilvántartásából többet is megtudhatok róla, no meg arról, hogy miért éppen ezt a helyet és időpontot választotta reklamációjához.

Be kell azonban vallanom, hogy minden vizsgálódásom eredménytelen maradt. A furcsa hangú férfi valóban látták július 18-án kora délután a keene-i pályaudvar közelében, és egy ögyelgő homályos módon kapcsolatba hozta őt valami nehéz ládával; de mindenkinek teljességgel ismeretlen volt, sem előtte, sem utána nem látták soha. A sürgönyirodában nem járt, és amennyire meg lehet állapítani, nem is kapott hírt vagy értesítést sehonnan; ezenkívül a sürgönyirodán a szóban forgó napon kimutathatóan nem rögzítettek semmi olyan üzenetet, amely a fekete kőnek az 5508. számú szerelvénnyel való továbbítására utalt volna. Akeley természetesen a segítségemre volt vizsgálódásaim folyamán, sőt maga is felutazott Keene-be, hogy kikérdezze az embereket a pályaudvar környékén; ő azonban jobban belenyugodott az ügybe, mint én. A kő elvesztését szemmel láthatólag valamiféle elkerülhetetlen végkifejlet vészjósló bizonyítékának fogta fel, s valójában a legcsekélyebb reményt sem táplálta, hogy valaha is viszont fogjuk látni. A hegyekben bujkáló lények és szövetségeseik kétségbevonhatatlan telepatikus és hipnotikus hatalmáról beszélt, s egyik levelében utalt rá: nem hiszi, hogy a kő még a mi Földünkön volna. Ami engem illet, én rettenetesen dühös voltam, mert már jó kilátásunk volt rá, hogy a vén, elmosódott hieroglifákból mélyreható és megdöbbentő titkokat olvassunk ki. Sokáig rágódtam volna még az eseten, ha Akeley közvetlen ezután kézhez kapott leveleivel a hegyi szörnyek problémája nem kerül más, ijesztőbb megvilágításba, amely azonnal lekötötte minden figyelmemet. Az ismeretlen lények, írta Akeley szájalomra méltóan reszketeggé váló betűkkel, eddig nem tapasztalt makacssággal kezdik háborgatni. Ha nem süt a hold, a kutyák éjszakai csaholása már hátborzongató, és félreeső utakon világos nappal is zaklatásoknak van kitéve. Augusztus másodikán, mikor kocsijával a faluba hajtott, kidőlt fatörzs torlaszolta el az utat egy olyan ponton, ahol sűrű bozótoson halad át; a kutyák itt dühös ugatásban törtek ki, hajmeresztő tanúságot téve róla, miféle borzalmas dolgok rejtőznek egész a közelben. Hogy mi történt volna, ha nincsenek vele a kutyák, azt elgondolni sem merte - de most

már sose hagyja el anélkül a házát, hogy magával ne vinne legalább kettőt ezek közül az erős, hűséges állatok közül. További ijesztő esetek történtek az utakon augusztus ötödikén és hatodikán: egyik alkalommal egy lövés súrolta a kocsiját, a másik esetben pedig a kutyák csaholása figyelmeztette a titokzatos erdei szellemek közelségére.

Augusztus tizenötödikén egy kétségbeesett levelet kaptam, melynek olvastán őszintén kívántam, bárcsak Akeley feladná remeteéletét, és a törvény védelme alá helyezné magát. A tizenkettedikéről tizenharmadikára virradó éjszakán borzalmas dolog történt - a ház körül mindenfelé lövések durrantak, és a tizenkét nagy kutya közül hármat reggel Akeley agyonlőve talált. Az úton seregestül sorakoztak a karomnyomok és Walter Brown lábnyomai. Akeley éppen Brattleboróval beszélt, hogy új kutyákat rendeljen, amikor - mielőtt még sokat mondhatott volna - elnémult a telefon. Később kocsival Brattleboróba hajtott, ahol közölték vele hogy a karbantartó munkások Newfane-től nem messze, a zord hegyek között, elvágva találták a főkábelt. Akeley azonban azt írta, hogy - négy pompás új kutyával és több láda munícióval ismétlő vadászpuskájához - készen áll rá, hogy hazatérjen. A levelet a brattleborói postahivatalban fogalmazta, s én minden különösebb késés nélkül kézhez kaptam.

A helyzethez való viszonyulásom ezekben a napokban elvont tudományos érdeklődésből igen gyorsan húsbavágó aggodalommal alakult át. Megrémültem - féltettem Akeleyt, félreeső, magányos tanyáján, és egy kicsit saját magamat is, mert most már végleg belekeveredtem a hátborzongató történetbe. Az ügy tehát kezd bonyolódni. Vajon engem is az örvényébe ránt-e majd, hogy elemésszen a végén? Válaszlevelemben igyekeztem rábeszélni Akeleyt, hogy folyamodjon segítségért, s kifejtettem, hogy ha ő nem tesz ezirányú lépéseket, magam fogom kézbe venni a dolgot. Kijelentettem, hogy szükség esetén - akár akarja, akár sem - személyesen megyek el Vermontba, és segíteni fogok neki, hogy elmagyarázza helyzetét az illetékes hatóságoknak. Válaszként csak egy sürgönyt kaptam Bellows Fallsból, a következő szöveggel:

AGGODALMAAT MEGEERTEM DE NEM TEHETEK SEMMIT
STOP NE LEEPJEN OENHATALMUULAG MERT AZ
MINDKETTOENKNEK CSAK AARTHAT STOP MAGYARAZATOT
HAMAROSAN KUELDOEK STOP HENRY AKELEY

Ám a helyzet egyre rosszabbodott. A sürgönyre adott válaszomra csak néhány zilált sort kaptam Akeleytől, azzal a hajmeresztő hírrel, hogy nemcsak sürgönyt nem küldött nekem soha, de még az a levelem sem jutott el hozzá, amire a hamis távirat vonatkozott. Azonnal utánaézett a dolognak Bellows Fallsben; kiderült, hogy a sürgönyt egy különös, vörösesszőke férfi adta fel, aki furcsa, bűgő hangon beszélt: ennél többet azonban nem sikerült megtudnia. A postatiszt megmutatta neki a ceruzával írt eredeti fogalmazványt, de a kézírás

nem mondott neki semmit. Feltűnt neki, hogy az aláírás hibás volt: A-k-e-l-y, így, a második E nélkül. Sötét sejtelmek gyülemlettek föl benne, de a nyilvánvaló krízis közepén nem akarja azzal rabolni az időmet, hogy megosztja velem őket.

Beszámolt még néhány kutya kimúltáról, újak ismételt vásárlásáról Brattleboróban, valamint a lövöldözésekről, amelyek elmaradhatatlan kísérőjelenségévé váltak minden holdtalan éjszakának. Brownnak és még legalább két másik emberi lénynek a lábnyomai most már rendszeresen megtalálhatók voltak a karomnyomok között az úton és a hátsó udvarban. Az ügy kezd elcsúfolni, ismerte be Akeley; előbb-utóbb mindenképpen át fog költözni a fiához Kaliforniába, akár el tudja adni a régi birtokot, akár nem. Csakhogy nem olyan könnyű elhagyni az egyetlen darabka földet, amit az ember valóban az otthonának tekinthet. Meg kell próbálnia még egy ideig kitartani; talán meg tud szabadulni a betolakodóktól - különösen, ha a tudtukra adja, hogy egyszer s mindenkorra felhagy próbálkozásaival, hogy kifürkéssze titkaikat.

Azonnal válaszoltam Akeleynek, megismételtem baráti ajánlkozásomat, s újra megírtam neki, hogy szándékomban áll felkeresni őt, és segítek meggyőzni róla a hatóságokat, hogy valóban halálos veszélyben forog. Válaszából úgy tűnt, már nem utasítja el olyan határozottan ezt az elképzelést, mint korábbi hozzáállása sejtetni engedte, de azt mondta, szeretne még várni vele egy kicsit - csak annyi ideig, amíg az ügyeit elrendezi, és hozzá tud szokni a gondolathoz, hogy el kell hagynia szülőházát, amelyhez már-már betegesen ragaszkodik. Az emberek gyanakvással tekintenek kutatásaira és elméleteire, s jobb volna csendesen, észrevétlenül eltűnni, mintsem az egész környéket felbolygatni távozásával, hogy mindenféle szóbeszéd kapjon lábra az elmeállapotát illetően. Beismeri, hogy vesztett, de a lehetőségekhez képest méltósággal akar visszavonulni.

Ezt a levelet augusztus 28-án kaptam meg, s válaszómban igyekeztem megnyugtani, amennyire csak lehet. A buzdításnak nyilván megvolt a maga hatása, mert Akeley nem számolt már be annyi borzalmas eseményről, mikor postafordultával nyugtázta levelem kézhezvételét. Ő maga azonban nem volt különösebben optimista, s annak a gyanújának adott hangot, hogy csak a telihold tartja vissza a rémalakokat. Remélte, hogy nem lesz sok felhős éjszaka, és beszélt róla, hogy mihelyt a hold fogyni kezd, Brattleboróba költözik. Megint írtam egy bátorító levelet, ám szeptember 5-én újabb híreket kaptam tőle (a postája nyilván keresztezte az enyémet); és ezekre a legnagyobb jóakarattal sem tudtam már derűlátóan válaszolni. Tekintetbe véve fontosságát, úgy tartom helyénvalónak, hogy ezt a levelet az alábbiakban teljes hosszában idézzem, már amennyire vissza tudok emlékezni a zaklatott kézírással papírra vetett sorokra. Lényegében véve a következőket tartalmazta:

Kedves Wilmarth! hétfő

Íme a csüggesztő utóirat az utolsó levelemhez.

Tegnap éjjel borult volt az ég - bár esni nem esett -, és a hold elő se dugta a képét. Elég szörnyű volt, és azt hiszem, közel a vég, bármiben is reménykedünk. Éjjél után valami koppant a háztetőn, és a kutyák mind talpon termettek hogy lássák, mi az. Hallottam, hogy ugrálnak nagy morogva, és az egyiküknek végül sikerült az alacsonyabbik szárnynál felugrania a tetőre. Ekkor rettenetes küzdelem játszódott le odafönt, s közben valami iszonyú zümmögésfélét hallottam, amit míg élek, nem fogok elfelejteni. Aztán szörnyű bűz kezdett terjengeni a levegőben. Szinte ugyanebben a pillanatban golyók ütötték át az ablakomat, és kis híján súroltak is. Azt hiszem, a rejtélyes lények nagyobbik csoportja azalatt lopózott a ház közelébe, míg a kutyák figyelmét lekötötték a tetőn zajló események. Hogy mi történt odafenn, még nem tudom, de attól tartok, ezek a szörnyek megtanultak jobban manőverezni a szárnyukkal. Lejjebb vettem a fényt, lőrésnek használtam az ablakokat és a ház egész környékét megszórta puskatűzzel, épp elég magasra célozva hozzá, hogy ne a kutyákat találjam el. Ez véget vetett a kísértetjárásnak, reggel viszont nagy vértócsákat találtam az udvaron, néhol pedig valami olajos, zöld folyadékot, amely a legundorítóbb bűzt árasztotta, amit valaha éreztem. Fölmásztam a tetőre, és ott is találtam belőle. Öt kutyám döglött meg, az egyiket sajnos én magam teríthettem le egy alacsony lövéssel, mert hátulról érte a golyó. Most visszarakom a lövöldözés során betört ablaküvegeket, aztán megyek Brattleboróba, új kutyákat vásárolni. Azt hiszem, a tenyésztők már idegbetegnek tartanak. Később még írok. Remélem, egy-két héten belül minden készen fog állni a költözéshez, bár a gondolattól a szívem szakad meg.

Sietséggel - Akeley

De nem ez volt Akeley egyetlen levele, amely keresztezte az enyémet. Másnap reggel - szeptember 6-án még egy érkezett; ezúttal egy teljesen hagymázás firkálmány, ami végleg kizökkentett lelkinyugalmamból, úgyhogy azt se tudtam, mit gondoljak. Ismét csak az lesz a legjobb, ha idézem a szöveget, annyira híven, amennyire csak emlékezetem lehetővé teszi:

kedd

A felhőzet nem szakad fel, tehát megint nem lesz hold - igaz, amúgy is fogyóban van már. Legszívesebben bevezetném a házba a villanyáramot, és beépítenék egy fényszórót, ha nem tudnám, hogy ők gyorsabban át tudják vágni a vezetéket, mint én összeforrasztani.

Azt hiszem, el fogom veszíteni az eszemet. Meglehet, hogy mindaz, amiről a mai napig írtam Önnek, álom vagy örület. Eddig is elég szörnyű volt, de most már valóban... Tegnap éjjel beszéltek hozzám - azon a borzasztó zümmögő hangon -, és olyan dolgokat mondtak nekem, amiket nem merek elismételni Önnek. Jól értettem őket, bármennyire ugattak is a kutyák, és amikor a csaholásuk egy pillanatra mégis elnyomta a beszédüket, egy emberi hang sietett a segítségükre. Ne keveredjen bele az ügybe, Wilmarth - sokkal rosszabb, mint

legszörnyűbb rémálmainkban gondoltuk. Most már nem fogják hagyni, hogy elköltözzek Kaliforniába... El akarnak ragadni elevenen, vagy legalábbis úgy, hogy azt elméleti értelemben elevennek lehet nevezni... nemcsak Yuggothra, hanem tovább... valahová a galaxisunkon kívülre, talán még a világegyetem legkülső peremén is túlra. Megmondtam nekik, hogy nem fogok velük elmenni oda, ahová vinni akarnak, különösen nem azon a rettenetes módon, amit kigondoltak a számomra, de attól félek, minden hiába. A házam annyira félreeső vidéken van, hogy nappal éppúgy rajtam üthetnek, ha akarnak, mint éjszaka. Megöltek még hatot a kutyáim közül, és minden erdős részen éreztem a közelségüket, mikor ma áthajtottam Brattleboróba. Hiba volt tőlem, hogy megpróbáltam elküldeni Önnek a hangfelvételt meg a fekete követ. Inkább semmisítse meg a viaszhengert, míg nem késő!

Holnap talán írok pár sort, amennyiben még itt leszek. Bárcsak össze tudnám szedni magamat annyira, hogy Brattleboróba szállíttassam a könyveimet meg a holmimat, és áthurcolkodjak oda. Minden további nélkül megfutamodnék, ha tehetném, de valami visszatart. Elmenekülhetnék Brattleboróba: annak muszáj biztonságos helynek lennie, de ott ugyanúgy fogolynak érzem magam, mint a tulajdon házamban. És valahogy úgy érzem, nemigen változtathatnék már a dolgokon, még akkor sem, ha mindent cserben hagyok. Iszonyú, ne hagyja magát belerángatni!

Üdvözli - Akeley

Miután ezt a rettenetes levelet megkaptam egész éjjel álmatlanul hánykolódtam, és szörnyű kétségek merültek föl bennem Akeley elmeállapotával kapcsolatban. Amit írt, az merő téboly volt, a mód azonban, ahogyan írta --tekintve mindazt, ami addig történt - valahogy zord meggyőződést sugárzott. Nem tettem rá kísérletet, hogy válaszoljak neki, mert jobbnak tartottam, ha megvárom, hogyan reagál ő az én utolsó levelémre. Ez a válaszlevél másnap valóban megérkezett, ám az új hírek, melyekről beszámolt, túlhaladottá tették minden tanácsomat, amit Akeleynek már rég meg kellett volna fogadnia. Szinte olvashatatlan volt, tintafoltok rútitották el; kétségkívül nagy szükséghelyzetben írták. Alább következik az, ami megmaradt belőle az emlékezetemben:

szerda

A levelét megkaptam, de már semmi értelme bármit is megbeszélni. Végleg feladtam. Azon csodálkozom, honnan van még elég akaraterőm, hogy védekezzem. Nincs menekvés többé, még akkor sem, ha mindent itt hagyok, és megfutamodom. Utolérnének. Tegnap este levelet kaptam tőlük - a postás hozta, míg Brattleboróban voltam. Bellows Fallsben pecsételték le. Le van benne írva, mit akarnak velem csinálni... de képtelen vagyok elmondani Önnek. Vigyázzon magára! Semmisítse meg a viaszhengert! Az éjszakák még mindig felhősek, a hold pedig egyre jobban fogy. Bárcsak össze tudnám szedni magamat annyira,

hogy segítséget hívjak... ez megacélozná az akaraterőmet... csakhogy aki egyáltalán ide mer még jönni, az örültek tanyájára, hacsak nem szolgálók bizonyítékokkal. Ok nélkül nem tudom idehívni az embereket... nem ismerek a környéken senkit, már évek óta.

De a legrosszabbat még nem is meséltem magának, Wilmarth. Kapaszkodjon, mielőtt tovább olvas, nagy csapás lesz. Mindenesetre igazat beszélek. Képzeld el - tegnap láttam és megérintettem az egyik ilyen valamit, vagy legalábbis egy részét. Istenemre, iszonytató volt! Persze nem élt. Az egyik kutya kapta el, ma reggel akadtam rá a kennel közelében. Megpróbáltam megőrizni a fáskamrában, hogy meg tudjam győzni az embereket erről az egésze-ről, de pár órán belül teljesen szétbomlott: semmi nem maradt belőle. Emlékszik, hogy azokat a testeket csak az áradást követő első napon látták a folyóban? És most jön a legrosszabb: megpróbáltam lefénképezni magának, de mikor előhívtam a filmet, semmi nem látszott rajta, csak a fáskamra. Miből lehetnek ezek? Láttam őket, ezt az egyet meg is érintettem, és mind lábnyomokat hagynak maguk után. Biztos van testük, de miféle? A külsejük leírhatatlan. Képzeld el egy hatalmas rákot, amelynek a feje helyén kocsonyás; ragacsos anyagból lévő húscsomók vannak, piramis-szerű elrendezésben, tele tapogatókkal. Ez a zöld, olajos folyadék a vérük vagy a nedvük. Minden percben újabbak érkehetnek a Földre.

Walter Brown eltűnt - a környező falvakban nem látták egyik megszokott helyén sem ögyelegni. Azt hiszem, az én egyik lövésem találta el, ezek a szörnyek viszont nyilván mindig magukkal viszik a halottaikat és a sebesültjeiket.

Ma délután különösebb nehézség nélkül bejutottam a városba, de attól félek, csak azért hagyták, mert teljesen biztosak a dolgukban. Ezt a levelet a brattleborói postahivatalban írom. Lehet, hogy ez lesz az utolsó - ha így lenne, írjon a fiamnak George Goodenough Akeleynek, 176 Pleasant St., San Diego, Kalifornia de semmiképpen ne jöjjön ide! Ha egy hétig nem jelentkezem, keresse meg George-ot, és figyelje az újsághíreket.

Most ki fogom játszani az utolsó kártyámat - már amennyiben lesz még hozzá elég akaraterőm. Előbb megpróbálom mérges gázzal elpusztítani őket (a szükséges vegyszerekről és a gázálcokról - a magam és a kutyák számára - már gondoskodtam), és ha ez sem használ, a seriffhez fogok fordulni. Nyugodtan zárjanak csak elmeógyógyintézetbe, ha akarnak - még ez is jobb annál, amit ezek a szörnyek csinálnának velem. Talán sikerül felhívnom a figyelmüket a nyomokra a házam körül: halványak ugyan, de minden reggel találok újakat. Bár az a gyanúm, a rendőrök azt hinnék, én magam tákoltam valahogy össze őket; tudja, mindenki úgy tartja, hogy megzavarodtam.

Meg kell próbálnom rávenni valakit a szövetségiektől, hogy töltsön velem itt egy éjszakát. Az talán meggyőzné -csakhogy attól félek, hogy ha ezek a lények kiszagolják a dolgot, aznap nyugton maradnak. Valahányszor éjszaka telefonálni próbálok, elvágják a kábelt: a karbantartók ezt nagyon furcsának találják, és tanúskodhatnak mellettem, hacsak nem hiszik azt, hogy én magam

vagyok a bűnös. Már egy hete hiába igyekszem rendbe hozatni.

Az egyszerű emberek közül rá tudnék bírni néhányat, hogy tanúsítsák a rémalakok létezését, őket azonban mindenki kineveti, mihelyt kinyitják a szájukat, azonkívül pedig olyan régóta kerülnek a birtokomat, hogy semmit nem tudnak már a legfrissebb fejleményekről. Ezeket a lompos tanyasiakat se pénzzel, se jó szóval nem lehet rávenni, hogy egy mérföldnél közelebb merészkedjenek a házamhoz. A postás persze tudja, miket beszélnek, és folyton tréfálkozik velem... Istenem! Bár lenne elég bátorságom hozzá, hogy megmondjam neki, mennyire igazuk van! Azt hiszem, megkísérlem felhívni a figyelmét a nyomokra, csak hogy délután jár, amikor a legtöbbjük eltűnik. Ha ráborítanék az egyikre valami dobozt vagy serpenyőt, hogy megmaradjon, biztos azt hinné, tréfálok vagy be akarom csapni. Pedig ha nem élnék ilyen remeteéletet, akkor még ma is járnának hozzám az emberek, mint régen. A fekete követ meg a Kodak-képeket nem mutattam meg, csak a környékbeli parasztoknak, a hangfelvételt is csak nekik játszottam le. Mindenki más azt hinné, a bolondját járatom velem, és egyszerűen kinevetne. Ám a fényképekkel még előhozakodhatok. A lábnyomok tisztán láthatóak rajtuk, még akkor is, ha a lényeket, akik hagyják őket, nem lehet lefotografálni. Milyen kár, hogy senki nem látta ma reggel ezt a valamit, mielőtt semmivé foszlott volna.

Tulajdonképpen nem is tudom, mitől kéne félnem. Azok után, amin keresztülmentem, az örültekháza ugyanolyan jó hely lenne a számomra, mint bármi más. Az orvosok segíthetnének, hogy rábírjam magamat a ház elhagyására - márpedig egyedül ez az, ami még megmenthet.

Írjon George fiamnak, ha nem kap rólam hírt hamarosan. Isten önnel, semmisítse meg a bizonyítékokat, és ne hagyja magát belekeverni az ügybe.

Üdv: Akeley

Ez a levél csontig ható iszonyattal töltött el. Nem tudtam, mit válaszolhatnék rá; papírra vettem pár összefüggéstelen, biztató sort, és postafordultával elküldtem neki. Emlékszem rá, hogy felszólítottam benne: haladéktalanul költözzön át Brattleboróba, és kérjen hatósági védelmet. Azonkívül megírtam neki, hogy amint csak tehetem, én is Vermontba utazom, magammal viszem a fonográfhengert, és segítek meggyőzni róla az illetékeseket, hogy maradéktalanul épeszű. Ha jól emlékszem, azt is fölvettem, hogy ideje volna felhívni a lakosság figyelmét, miféle szörnyűségek zajlanak a közvetlen közelükben. Talán feltűnt Önök közül egyeseknek, hogy ebben a sorsdöntő pillanatban valóban elhittem szinte mindent, amit Akeley állított, habár azon a véleményen voltam, hogy a halott szörnyetegről készített kudarcos felvétel nem annyira a természet valamely szeszélyére vezethető vissza, hanem inkább az izgatott Akeley hibájából történt.

És aztán kézhez kaptam azt a furcsa, ellentmondásos, csitító hangvétellű levelet, amit az enyémmel egy időben adhattak postára, mert szeptember 8-án, szombaton délután érkezett meg. Vadonatúj írógéppel írták, egyetlen félreütés nélkül; ez a különös levél - pár megnyugtató szót és egy szívélyes meghívást tartalmazott - a magányos hegyek között lezajlott lidércnyomásos dráma csodálatos fordulatáról tanúskodott. Megint csak emlékezetből próbálom idézni - s közben bizonyos okok miatt igyekszem minél hívebben visszaadni az érdekes stílust, amelyben íródott. Bellows Fallsben pecsételték le, s az aláírás - akárcsak a voltaképpeni szöveg - szintén gépelve volt, ami gyakran megesik kezdő gépíróknál. Magában a levélben azonban megdöbbentő módon alig akadt hiba; ebből arra következtettem, hogy Akeley nem most használ először írógépet, volt már dolga vele máskor is - talán az egyetemen. Úgy helyénvaló, ha beismerem, hogy a levélről roppant mód megkönnyebbültem; megkönnyebbülésemben azonban homályos, nyugtalanító előérzet vegyült. Akeley valószínűleg a legszörnyűbb élmények közepette is megőrizte józan eszét - de mi van vele most, hogy megpróbáltatásai véget értek? És azok az állítólagos "jobb kapcsolatok" - mire véljem őket? Az egész levél Akeley eddigi álláspontjának radikális változására engedett következtetni! De térjünk rá magára a szövegre - igyekszem lelkiismeretesen idézni emlékezetből (e téren kissé büszke vagyok a képességeimre):

Townshend, Vermont,
1928. szept. 6. csütörtök

Drága barátom, Mr. Wilmarth!

Nagy örömmre szolgál, hogy megnyugtathatom Önt azzal a sok botorsággal kapcsolatban, amiket eddig írtam. Botorságot mondok, de ezzel inkább tulajdon oktan hozzáállásomat szeretném jellemezni bizonyos jelenségekhez. Ezek a jelenségek nagyon is valóságosak és jelentősek; az én hibám az volt, hogy teljességgel helytelen szemszögből ítélt meg őket.

Azt hiszem, említettem már, hogy különös látogatóim kísérletet tettek a kapcsolat felvételére és több ízben kezdeményeztek beszélgetéseket. Tegnap éjjel aztán valóban sor került egy ilyen megbeszélésre. Bizonyos jelekre beengedtem a házba a képviselőjüket - egy ugyanolyan embert, mint Ön vagy én, hadd siessek megnyugtani. Sok mindenről beszélt nekem, olyan dolgokról, amelyeknek mi csak a halvány árnyékát sejtettük meg, és egyértelműen bebizonyította nekem, mennyire téves ítéletet alkottunk magunknak a földönkívüliek célkitűzéseiről, akik támaszpontot tartanak fönn itt Vermontban.

Úgy tűnik, hogy a rossz rémhistóriák, melyek arról szólnak, mit kínáltak fel ők egyes embereknek és milyen összefüggésben állnak törekvéseik a Földdel, kizárólag a jelképes beszédnek a tudatlanságon alapuló tökéletes félreértéséből adódtak - a nyelvet ugyanis, amit a velünk való érintkezéshez használnak, olyan kultúrjelenségek és gondolkodási formák alakították ki, melyek alapvetően

különböznek a mi leghajmeresztőbb elképzeléseinktől is. Tulajdon következtetésem, bevallom, ugyanolyan messze álltak az igazságtól, mint az analfabéta parasztok és félvad indiánok találgatásai. Amit félelmetesnek, gonosznak és undorítósnak tartottam, az valójában tiszteletreméltó, bölcs és még dicséretes is; saját korábbi nézőpontom nem egyéb a mélyen gyökerező emberi hajlam egyik megnyilvánulási formájánál, mely szerint minden olyat, ami teljesen más, gyűlölni, félni és rombolni kell.

Most már bánom, hogy ártottam ezeknek a különös idegen lényeknek éjszakai csetepatéink során. Bárcsak rá tudtam volna bírni magam, hogy egyszer nyugodtan és értelmesen beszéljek velük! Hál'Istennek nem neheztelnek rám; az ő érzelmviláguk teljesen más, mint a miénk. Nagy balszerencsénk volt, hogy Vermontban csak néhány különösképp alacsonyrendű személy állt a rendelkezésükre összekötő gyanánt - példának okáért a néhai Walter Brown. Nem utolsósorban miattuk találtam annyira ellenszenvesnek őket. Valójában sosem ártanak szándékkal az embereknek, ellenkezőleg, őket zaklatják és gyötrik igen gyakran a mi fajtársaink. Létezik egy egész titkos kultusz, csupa gonosz ember. Ön okkult ismeretei alapján nyilván érteni fogja, mire gondolok, ha Hasturral és a Sárga Jellel hozom kapcsolatba őket, akik azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy más dimenziókból való rettenetes hatalmak megbízásából felkutassák és elpusztítsák vendégeinket. A földönkívüliek csak ezekkel a támadókkal szemben - nem pedig az egész emberiség ellenében - folyamodnak drasztikus eszközökhöz. Egyébként megtudtam, hogy számos levelünket nem a földönkívüliek, hanem ennek a rosszindulatú kultusznak a képviselői tulajdonították el. A földönkívüliek nem akarnak mást az emberektől, csak békét, nyugalmat és - egyre fokozódó mértékben - tudományos eszmecserét. Ez utóbbi most, hogy új találmányaink és berendezéseink mindinkább kiszélesítik látókörünket és mozgásszabadságunkat, kezd halaszthatatlanul szükségessé válni, mivel vendégeinknek egyre inkább nehezükre esik a nélkülözhetetlen támaszpontok észrevétlen fenntartása bolygónkon.

Az eddiginél sokkal jobban meg akarják ismerni az emberiséget, és szeretnék, ha néhány kiemelkedő filozófusunk és tudósunk többet tudna róluk is. Ezzel a fajta ismeretcserevel aztán minden kockázatot ki lehet küszöbölni, és kialakítani egy mindkét fél számára előnyös modus vivendit. Arra, hogy netán le szándékoznák igazni vagy alacsonyítani az emberiséget, még gondolni is neveltséges.

Abból a célból, hogy megkezdjék ezeknek a jobb kapcsolatoknak a kialakítását, vendégeink természetesen engem - aki már eleve sokat tudok róluk - bíztak meg, hogy fő képviselőjük legyek a Földön. Tegnap éjjel sok mindent tudtam meg - roppant meghökkentő és érdekfeszítő dolgokat -, s a következő alkalommal még többet fognak közölni velem, mind szóban, mind írásban. Kezdetben nem fogják megkövetelni tőlem, hogy személyesen utazzak odakintre, noha nem elképzelhetetlen, hogy később kimondottan vágyat érzek majd erre - különleges módszerekhez fogok folyamodni, hogy az emberi

érzékelés minden korlátját magam mögött hagyhassam. A házam ostromával felhagytak. Minden rendben van, a kutyáknak immár semmi tennivalójuk. Félelem és rettegés helyett a tudásnak és az intellektuális kalandoknak olyan perspektívái nyíltak meg előttem, ami kevés embernek jutott osztályrészéül a történelem során.

A földönkívüliek talán a legcsodálatraméltóbb szerves képződmények a téridőn innen és túl: egy kozmosz-szerte elterjedt faj képviselői, amelynek minden más életforma csak degenerált változata. Inkább növények, mint állatok, ha ugyan használni lehet ilyen fogalmakat azzal a fajta anyaggal kapcsolatban, amelyből állnak, a testfelépítésük leginkább a szivacsokéra emlékeztet; a közönséges kormofitáktól azonban alapvetően megkülönbözteti őket, hogy kimutatható bennük valami klorofilszerű vegyület, emésztőrendszerük pedig teljesen egyedülálló. Ez a faj voltaképpen olyan anyagokból épül fel amelyek a világűrnek ebben a részében abszolút ismeretlenek - az elektronok hullámhossza teljesen más. Ezért nem lehet megörökíteni őket a közönséges földi filmekben és fényképlemezeken, noha a szemünk tisztán látja testüket. A szükséges ismeretekkel ellátva azonban bármelyik jó kémikus ki tudna keverni egy olyan vegyületet, amin rögzíteni lehet őket.

Ez a faj rendelkezik azzal az egyedülálló képességgel, hogy testi mivoltukban át tudnak kelni a minden hőtől és levegőtől mentes csillagközi űrön, bár egyes változatok erre csak mechanikus segédeszközökkel vagy különleges sebészi átültetések révén képesek. Igen kevés fajta rendelkezik a vermonti változatra jellemző étertűrő szárnyakkal. Azok, akik az Óvilág bizonyos magányos hegyormait lakják, más úton-módon jutottak oda. Az egyes állati életformákhoz és az általunk anyaginak tekintett struktúrákhoz való külső hasonlatosságuk inkább a párhuzamos fejlődésre vezethető vissza, mintsem tényleges rokonságra. Agyuk befogadóképessége minden más létező élőlényét meghaladja, ám bár a mi hegyeinkben honos szárnyas változat távolról sem tartozik a legfejlettebbek közé. Valamennyien telepatikus úton érintkeznek egymással, jóllehet vannak elcsökevényesedett beszélőszerveik, melyek egy egyszerű operációt követően (a sebészet, amit igazi mesterfokon művelnek, náluk mindennapos dolog) képesek hozzávetőlegesen imitálni az olyan organizmusok hangját, amelyek megrekedtek a beszéd kommunikációs szintjén.

Legfontosabb tartózkodási helyük pillanatnyilag egy még felfedezetlen s csaknem teljességgel fénytelen bolygó a naprendszer legkülső peremén - a Neptunuszon túl, és kilencszer olyan messze a Naptól. Mint mi is sejtettük, ez azonos azzal az égitesttel, amit egyes ősi, titkos iratokban "Yuggoth" néven említenek; az ott rejtőző lények hamarosan nagymérvű szellemi erőket fognak összpontosítani a Földre, ami elő fogja segíteni az intellektuális kapcsolatok felvételét. Nem lepne meg, ha a csillagászok olyan tisztán érzékelnék ezeket a gondolatáramokat, hogy - mihelyt a földönkívüliek is úgy kívánják - fölfedeznék Yuggothot. Ám Yuggoth természetesen csupán egyfajta ugródeszka. Ezeknek s lényeknek a túlnyomó többsége különös mélységekben él, melyek teljességgel

kívül esnek a legvakmerőbb emberi elképzeléseken is. Az a tér-idő rendszer, amit mi a kozmikus valóság totalitásának fogunk fel, csupán egy atom az általuk ismert valós végtelenségben. És amennyit emberi agy egyáltalán fel képes fogni ebből a végtelenségből, azt előbb-utóbb mind feltárják majd előttem, márpedig ilyesmi az idők kezdete óta alig ötven embernek jutott osztályrészéül.

Most persze azt hiszi, drága Wilmarth barátom, hogy megháborodtam, idővel azonban méltányolni tudja majd a hatalmas lehetőséget, amely szinte akaratom ellenére nyílt meg előttem. Szeretném, ha Önnek minél nagyobb rész jutna mindebből; ezernyi dolgot kell mondanom magának, amit nem lehet a fecsegő papírra bízni. Korábban óva intettem attól, hogy meglátogasson. Most, hogy minden veszély elmúlt, öröömre szolgál ezt visszavonni, és tolmácsolni Önnek szíves meghívásomat.

El tudna ugrani hozzám, mielőtt megkezdődik a tanév? Rendkívül örülnék, ha szerét tudná ejteni. Hozza magával a fonográf felvételt és a leveleimet - szükségünk lesz rájuk, hogy az egész iszonyú történetet mozaikdarabonként összeállítsuk. A Kodak-képeket is elhozhatná, mert az utóbbi napok izgalmas ügy látszik, elraktam valahová a negatívokat meg a saját példányaimat. De meglátja majd, micsoda nagyszerű tényekkel tudom kiegészíteni ezt a bizonytalan, hézagos anyagot - és micsoda csodálatos kilátásaim vannak rá, hogy friss bizonyítékaim körét tovább bővítsem!

Ne habozzon - a földönkívüliek már felhagytak a háborgatással, és nem fog semmi olyat tapasztalni, ami zavaró vagy természetellenes lenne. induljon bátran, a kocsimmal várni fogok Önre a brattleborói vasútállomáson. Intézze úgy, hogy a lehető legtávolabbi maradjon, és készüljön fel néhány izgalmas esti beszélgetésre, melyek legmerészebb álmait is meghaladják majd. Senkinek ne szóljon az ügyről - ez nem való a széles nyilvánosság elé.

A csatlakozások nem rosszak Brattleboro felé, vegyen Bostonban egy menetrendet. Utazzon a B & M-mel Greenfieldbe, aztán az utolsó, rövid szakaszon szálljon át. Azt javaslom, a gyorsvonatot válassza, az kényelmesebb: délután 4 óra 10 perckor indul Bostonból. 7 óra 35-kor érkezik meg Greenfieldbe, onnan meg 9 óra 19-kor lesz egy csatlakozás, ami 10 óra 01-re ér Brattleboroába (csak munkanapokon).

Tudassa velem, melyik nap érkezik, és a kocsimmal kinn fogom várni a pályaudvaron.

Bocsásson meg, amiért ezt a levelet géppel írom, de a kézírásom az utóbbi időben - mint bizonyára észrevette -egy kicsit reszketeg lett, és nincs nagy kedvem hosszabb távon tollal körölni. Ezt az új Coronát tegnap vettem Brattleboróban - egyelőre úgy fest, kitűnően működik:

Válaszát várva maradok abban a reményben, hogy nemsokára személyesen is üdvözölhetem, a fonográfhengerrel, leveleimmel és a fényképfelvételekkel együtt:

az Ön Henry W Akeley-je

Albert N Wilmarth, Esq. Úrnak,
Miskatonic Egyetem,
Arkham, Mass.

Érzéseim sokszínűségét, miközben elolvastam ezt a levelet, majd ismét átfutottam és elgondolkoztam rajta, nemigen lehet szavakba önteni. Mint mondtam volt, egyszerre éreztem nyugtalanságot és megkönnyebbülést, ám ez csak tökéletlenül fejezi ki ellentmondásos és nagyoobbrészt tudatalatti benyomásaim kavalkádját, amely mind megkönnyebbülésemben mind a kényelmetlen előérzetben kifejezésre jutott. Először is, a dolog szöges ellentétben állt az előzőleg lezajlott borzalmas események egész láncolatával. A hangulatváltás a csupasz iszonyatból a hűvös magabiztosságba, sőt egyenesen a túlcserdülő örömbbe, olyan váratlanul következett be, mint derült égből a villámcsapás, ám furamód maradandónak hatott. Fel nem foghattam, hogyan változhatott meg így egyetlen nap leforgása alatt annak az embernek a lelkiállapota, aki szerdán még holtra rémült, végsőkig elkeseredett leveleket írt, bármi is történt vele ezekben a sorsdöntő órákban. Többször is különös, valótlán érzés fogott el, ha jobban belegondoltam a helyzetbe, s nemegyszer tűnődtem el rajta, vajon nem csupán a saját fantáziám vetítette-e elém a kozmikus hatalmaknak ezt a biztos távoból figyelemmel kísért, izgalmas mérkőzését. Ilyenkor azonban mindig eszembe jutott a fonográf felvétel, és zavarom ettől csak fokozódott.

A levél mindenestre teljesen más volt, mint amit Akeleytől az előzmények ismeretében vártam. Mikor megkíséreltem elemezni, milyen benyomást tett rám az áttanulmányozása, arra az eredményre jutottam, hogy ez két külön aspektusból tevődik össze. Egyrészt tény, hogy a változás túl hirtelen és megmagyarázhatatlan volt, amennyiben feltételezzük, hogy Akeley mind előtte, mind utána ép elméje és teljes ítélőképessége birtokában volt. Másodszor pedig az Akeley kifejezésmódjában, magatartásában és nyelvezetében beállt változás valóban túllépte a beláthatóság határait. A jelek szerint egész karaktere valami megmagyarázhatatlan változáson ment át, amely ráadásul hihetetlen mértékben mélyreható volt, olyannyira, hogy kétféle személyisége közül egyikkel kapcsolatban sem merülhetett föl a labilis elmeállapot gyanúja. A szókincs, az írásmód - alig észrevehetően, de minden megváltozott. Az egyetemen jó érzékre tettem szert a stilisztikai finomságok iránt, így azonnal meg tudtam állapítani, hogy teljesen más nyelvi ritmust használ, mint eddig. Kézenfekvő volt, hogy az ominózus kinyilatkoztatás érzelmi hatása, amely ilyen alapvető változáshoz vezetett, éppoly megrázó, mint amilyen mélyreható lehetett. Más tekintetben azonban a levél mégiscsak roppant jellemző volt Akeleyre. Ugyanaz a régi, szenvedélyes vonzalom a végtelenség iránt - ugyanaz a tudós kíváncsiság. Egy pillanatig sem - illetve legfeljebb egy szívverésnyi időre - játszottam el azzal a gondolattal, hogy a levél netán gonosz szándékú

hamisítvány lehetne. A meghívás - azaz a felszólítás, hogy jöjjenek és győződjék meg róla személyesen, igaz-e mindaz, amit állít -egyértelműen bizonyította valódiságát.

Aznap éjszaka nem feküdtem le: fotelemben virrasztottam, és a levél sötét rejtélyén törtem a fejem. A koponyám már sajgott a szörnyű benyomásoktól, melyeknek az utóbbi négy hónap folyamán gyors egymásutánban ki volt téve, s gondolataim szüntelen az új, döbbenetes hírek körül keringtek, miközben kétség és meggyőződés között ingadozva végighaladtam magamban mindazokon az állomásokon, amelyek az ősi csodákhoz való viszonyulásom változásait jelölték; míg aztán jóval virradat előtt a zavaró, nyugtalanító érzéseket háttérbe szorította valami égő kíváncsiság. Akár örült volt Akeley, akár épelméjű, akár megváltozott, akár csak megkönnyebbült, minden jel arra mutatott, hogy merész kutatásai során valóban igen megdöbbentő, teljesen új eredményekre jutott; ez a felfedezés aztán egy csapásra kiszabadította őt - valóságos vagy képzeltszükséghelyzetéből, és szédítő távlatokat nyitott neki az emberfeletti, kozmikus tudás tárházára. Önnön izzó érdeklődésem az ismeretlen iránt lánggra lobbant hogy összefonódjon az övével, a beteges hajlam hogy minden határon túllépjen, átragadt énrám is. Lerázni magunkról a térnek, időnek, természetnek ezt a sok-sok bosszantó korlátját... eggyé lenni a határtalan külső világgal... közelebb kerülni a Végtelennek és a Véglegesnek sötét, kifürkészhetetlen titkaihoz... ezek valóban olyan kilátások, amelyekért az embernek érdemes kockára tennie az életét, a józan esztét, de még a lelke üdvösségét is! És Akeley azt mondta, nincs már veszély, egyenesen meghívott, nem úgy, mint korábban, mikor egyre azon igyekezett, hogy lebeszéljen a látogatásról! Beleremegtem, ha arra gondoltam, mi minden mondanivalója lehet az ájulásig lenyűgözött, ha magam elé képzeltem, amint ott ülök azon a röviddel ezelőtt még heves ostromnak kitett, magányos tanyán, egy olyan ember mellett, aki beszélt a külső világúr igazi küldötteivel; ott ülök a rettenetes hangfelvétellel meg azzal a nagy csomag levéllel az ölemben, amelyben Akeley összefoglalta régebbi megfigyeléseit és eredményeit.

Így hát vasárnap késő délelőtt megsürgönyöztem Akeleynek, hogy jövő hét szerdán - szeptember 12-én -érkezem, amennyiben ez az időpont neki is megfelel. Mindössze egyetlen ponton tértem el az általa javasoltaktól, mégpedig a vonatom megválasztását illetően. Őszintén szólva nem lelkesedtem érte, hogy ilyen késő este érkezzem meg a kísérteties vermonti vidékre: ezért nem követtem Akeley tanácsát, hanem felhívtam a pályaudvart, és utánaérdeklődtem a többi csatlakozásnak. Ha idejében kelek, és a 08.07-es gyorsal felutazok Bostonba, akkor még elérem a 09.25-ös greenfieldi csatlakozást, és 12 óra 22-re ott leszek. Greenfeldben azután különösebb várakozás nélkül átszállhatok egy másik vonatra, amelyik 1 óra 08 perckor érkezik Brattleboróba - ami sokkal kellemesebb időpont az Akeleyvel való találkozóhoz, no meg az azt követő autóúthoz a titkokat rejtő, komor hegyek közé.

Sürgönyömben említettem ezt az elhatározásomat, és örültem, mikor az

estefelé megérkező válaszból értesültem róla, hogy leendő házigazdám teljes mértékben egyetért vele. Az ő távirata így hangzott:

RENDBEN STOP SZERDAAN KIMEGYEK AZ EGYNYOLCAS
VONAT ELEE STOP

NE FELEDJE FELVEETELT, LEVELET EES KEEPEKET STOP
UUTICEELT TARTSA TITOKBAN STOP
NAGY EELMEENYEKRE SZAAMIITHAT STOP AKELEY

Az, hogy ilyen gyors válasz érkezett röviddel azelőtt elküldött sürgönyömre - amit a townshendi postahivatalból bizonyára eljuttattak Akeley tanyájára, vagy táviratkihordóval, vagy az időközben helyreállított telefonvonalon -, minden maradék kétségemet eloszlatta a zavaró levél írójának kilétét illetően. Roppantul megkönnyebbültem -talán még jobban is, mint hittem, mert ez s rejtett kétely nagyon mélyen lapult bennem. Ám aznap éjjel hosszan, egészségesen aludtam, s a rákövetkező két nap során türelmetlenül készülődtem az utazásra.

VI.

Szerdán megegyezés szerint útnak indultam egy bőrönddel, amibe a szokásos mindennapos holmikon kívül tudományos anyagokat is raktam, köztük az iszonyú viaszhengert, a Kodak-képeket és egy tekintélyes csomagban Akeley leveleit. Kívánságának megfelelően senkinek sem szóltam róla, hová megyek: beláttam, hogy az ügy rendkívüli titoktartást követel meg, bármilyen kedvező fordulatot is vett. Hogy ténylegesen szellemi kapcsolatba léphetek az idegen, földönkívüli lényekkel, ez még az én gyakorlott, felkészült agyamnak is elég megrendítő volt; milyen hatást gyakorolna akkor a laikusok tudatlan tömegeire? Nem tudom, melyik érzés volt erősebb bennem, a félelem-e vagy a feszült várakozás, amikor Bostonban átszálltam, és megkezdtem hosszú utazásomat nyugat felé, a hazai vidékről más kevésbé ismert tájakra. Waltham - Concord - Ayer - Fitchburg - Gardner - Athol.

A vonatom hétperces késéssel futott be Greenfieldbe, de az északi gyors megvárta. Miután sietve átszálltam, különös szorongás fogott el, ahogy a szerelvény tovazakatolt a kora délutáni napfényben, olyan vidékek felé, melyekről sokat olvastam ugyan, de még soha sem láttam őket. Tudtam, hogy egy régimódibb, primitívebb Új-Angliába tartok mint a városiasodott, mechanizált területek délen és a part mentén, ahol egész addigi életemet leéltem: egy romlatlan, nagyapós Új-Angliába, ahol nincsenek külföldiek és színes hirdetőablák, nem füstölögnek a gyárkémények, ahonnan hiányoznak a modernizálás fertőzte környékek betonútjai. Itt megtalálom annak a nyugodalmas, földközeli életnek a maradékát, amely mély gyökerekről nő bele a tájba, igazi, természetes tartozék gyanánt; amely különös, ódon emlékeket tart

elevenen, és megtermékenyíti a rögöt, hogy szárba szökkenhessen rajta a homályülte, csodás és ritkán említett dolgokba vetett hit.

Időnként láttam meg-megcsillanni a napfényben a kék Connecticut folyót, amin Northfieldnél keltünk át. Titokzatos, zöld hegyek emelkedtek elő, és mikor jött a kalauz, megtudtam, hogy végre Vermontban vagyok. Közölte velem, hogy jobb lesz, ha visszaállítom az órát hatvan perccel, mert az északi hegyvidék nem óhajt részt venni a nyári időszámítással kapcsolatos újmódi kísérletezgetésben. Mikor követtem tanácsát, úgy éreztem, mintha valaki hátrébb lapozott volna a kalendáriumában egy évszázaddal. A vonat végigzakatolt a folyó mentén, s én odafönt, New Hampshire-ben ki tudtam venni az egyre közeledő Wantastiquet meredek kontúrjait, amely köré a nép ajkán sajátos legendák szövődtek. Aztán bal felől utak bukkantak fel, jobboldalt pedig egy kis zöld sziget a folyóban. Az emberek fölálltak, tolongani kezdtek a kijáratnál, én pedig csatlakoztatni hozzájuk. A vonat megállt, én leszálltam, és körülnéztem a brattleborói állomás peronján, a meredek nyeregűtő alatt. Mikor megláttam a várakozó autók sorát, egy pillanatra szemügyre vettem őket, hogy megkeressem Akeley vén Fordját, de felismertek, mielőtt magamhoz ragadhattam volna a kezdeményezést. Első pillantásra láttam azonban, hogy nem Akeley az az ember, aki kinyújtott kézzel siet felém, és dallamos hangon megérdeklődik tőlem, nem Mr. Albert N. Wilmarth vagyok-e Arkhamból? A férfi semmiben nem hasonlított a bajuszos, szürkülő hajú Akeleyhez, akit a fényképről ismertem; városi külsejű fiatalember volt, divatos ruhában és keskeny, sötét bajuszkával. Választékos beszéde furcsamód szinte zavaróan ismerősnek hatott, noha biztos voltam benne, hogy sohasem láttam.

Mialatt méregettem, udvarias hangon elmagyarázta, hogy a barátja, és helyette ugrott föl Townshendből. Akeley, mint mondotta, váratlan asztmarohamot kapott, és nem érezte képesnek rá magát, hogy hosszú autóutat tegyen a friss levegőn. A dolog azonban nem komoly, és semmiféle módon nem befolyásolja tervezett látogatásomat. Fogalmam sem volt, mennyit tud ez a Mr. Noyes - ezen s néven mutatkozott be - Akeley kutatásairól és felfedezéseiről, bár kötetlen jókedélye inkább kívülállóra utalt. Eszembe jutott, milyen remeteéletet élt Akeley, és kicsit csodálkoztam, hogy ilyen gyorsan elő tudott keríteni egy barátot; ám meglepetésem nem tartott vissza tőle, hogy beszálljak a kocsiba, amelyhez Noyes odakalauzolt. Nem az a kis, ütött-kopott autó volt, amit Akeley levelei alapján vártam, hanem egy hatalmas, makulátlan, teljesen új márka, massachusettsi rendszámtáblával- szemmel láthatólag Noyes saját kocsija. Kísérőm ezek szerint csak átmenetileg tartózkodik Townshend vidékén; valószínűleg itt nyaral.

Noyes beült mellém az autóba, és azonnal indított. Örültem, hogy nem volt túlzottan beszédes; mert furamód izgatottnak éreztem magam, és semmi kedvem nem volt társalogni. A város nagyon szépnek tetszett a délutáni napfényben, mikor fölkapaszkodtunk egy emelkedőn, és befordultunk jobbra, a főutára. Úgy szendergett az őszi melegben, mint a régi új-angliai városkák az

ember gyermekkori emlékképeiből; a tetők, tornyocskák, kémények és téglafalak elrendezésükkel és körvonalaikkal mély, atyai érzelmek húrjait pendítették meg. Rájöttem, hogy egy olyan vidék kapujában állok, amelyre szelíd varázst bocsátott a korok szakadatlan egymásutánja: ezen a tájon különös vén dolgok sarjadhattak ki, s élhettek zavartalanul tovább, mert soha senki nem zavarta őket.

Mikor kiértünk Brattleboróból, szorongásom és baljós előérzetem fokozódott, mert ez a zöldellő hegyvidék, sötéten toronyló, nyomasztó, fenyegető gránitszirteivel elgondolhatatlan ősidők komor titkait és maradványait idézte, melyekről nem tudni, ellenségesek-e az ember iránt. Utunk egy darabig egy széles, sekély folyó medrét követte, amely az ismeretlen északi hegyekből eredt, és megborzongtam, mikor kísérom közölte velem, hogy ez a West River: mert mint az újságokban állt, ez a folyó sodorta magával az egyik rákszerű lény förtelmes tetemét, amit az árvíz folyamán láttak.

A környező táj fokozatosan egyre vadabbá és kihaltabbá vált. Ódon, fedett hidak néztek le ránk kiugró szirtekről, mint a komor múlt szüleményei, s a folyó mentén futó elhagyott sánpár a sivárság szinte tapintható légkörét árasztotta. Bámulatos, buján zöldellő völgyeken hajtott keresztül, melyekből roppant sziklafalak magasodtak az égre: Új-Anglia szűz gránitja itt-ott szürkén és szigorúan kandikált ki a csúcsokig húzódó növénytakaró alól. A szurdokokban zabolátlan hegyi patakok habzottak, s ezernyi komor csúcs zord titkait sodorták magukkal a folyóba. Olykor keskeny, alig látható ösvények ágaztak el utunktól jobbra vagy balra, s verekedték át magukat a sűrű füledt erdőségen, melynek ősvilági fái alatt seregével bújhattak meg a különös kísértetek. Miközben a tájat figyeltem, arra gondoltam, hogy ezeken az utakon zaklatták láthatatlan hatalmak Akeleyt, és már nem csodálkoztam rajta, hogyan történhetett meg ez. Newfane, ez a festői, mosolygós falucska, amit körülbelül egy óra múlva értünk el, volt az utolsó összekötő kapocs azzal a világgal, melyet az ember a hódítás és a teljes leigázás jogán visszavonhatatlanul a sajátjának mondhat. Ezután minden hidat felégettünk magunk mögött, amely a közvetlen, megfogható és valós dolgokhoz vezet, s alámerültünk a délibábos béke fantasztikus világába, amelyben az út keskeny szalagja szinte elevenen élő, csacska szeszéllyel hullámozott a lakhatatlan zöld ormok és kihalt völgyek között. A motorzúgástól meg egy-két magányos tanya halk zajaitól eltekintve, amely mellett nagy néha elhaladtunk, csak a patakok titokzatos, csobogó duruzsolása hallatszott, melyek az árnyas erdőben elszórt számtalan rejtett forrásból fakadtak. Az immár alacsonyabbnak tűnő hegyormok közelsége lélegzetelállító volt. Meredekebbnek és sziklásabbnak tetszettek, mint az elbeszélésekből gondoltam, és semmi közük nem volt az általunk ismert józan, tárgyilagos világhoz. Úgy rémlett, ezek a sűrű, áthatolhatatlan erdők a hozzáférhetetlen szirteken idegen, nem sejtett dolgokat rejtenek, és az a furcsa érzésem támadt, hogy a hegyeknek már a puszta körvonala is valami különös, rég elfelejtett jelentéssel bír, mintha óriási hieroglifák lennének, egy legendás titáni nép hagyatéka, amely már csak a ritka,

mély álmokban él. A múlt minden legendája, a Henry Akeley leveleiből és bizonyítékaiból megismert minden baljós árnyalak fölsejlett előttem, s tovább fokozta amúgy is növekvő feszültségemet és szorongásomat. Hirtelen jeges borzongással ébredtem tudatára látogatásom céljának, mindannak a félelmetes szörnyűségnek, ami velejárója volt, s úgy éreztem, a rejtelmekkel való játszódás iránt érzett lelkesedésem szilánkokra fagy. Kísérőm megérezhette, milyen zavarban vagyok, mert ahogy az út kihaltabb és gondozatlanabb lett, s mi egyre lassabban és döcögősebben haladtunk rajta, alkalmankénti barátságos megjegyzéseiből összefüggő előadás kerekedett. Beszéltek ennek a tájnak a rejtett szépségéről, s tanúságot tett róla, hogy bizonyos fokig be van avatva leendő házigazdám néprajzi kutatásaiba. Udvarias kérdéseiből elértettem, hogy nem titok előtte látogatásom tudományos célja, és arról is tud, hogy meglehetősen fontos anyagokat hozok magammal; annak azonban semmi jelét nem adta, hogy értesült volna róla, milyen borzalmas és mélyreható ismeretekre tett szert végül Akeley. Olyan jókedélyű világfi módjára viselkedett, hogy fejtegetéseinek bátorságot kellett volna önteniük belém, vagy legalábbis megnyugtatóan egy kicsit; kényelmetlen érzésem azonban furamód egyre csak nőtt, miközben szüntelenül váltakozó irányban mind beljebb zötykölődtünk az erdők és hegyek ember nem járta vadonába. Néha az volt a benyomásom, mintha ki akarná szedni belőlem, mennyit tudok a környék hátborzongató titkairól, és minden megjegyzésével erősödött az a homályos, idegesítő érzés, hogy a hangját valahonnan ismerem. Nem valami köznapi, egészséges ismeretség volt ez, akármilyen természetesen és választékosan is beszélt. Valami módon elfelejtett lidércnyomásokkal hoztam kapcsolatba, s tudtam, hogy ha rájövök a titkára, akár bele is örülhetek. Ha lett volna kéznél valami elfogadható ürügy, azt hiszem, lemondok a látogatásról, de az adott helyzetben ezt aligha tehettem volna meg. Mindenesetre azzal vigasztaltam magam, hogy mihelyt megérkezünk, egy tárgyilagos, tényszerű beszélgetés magával Akeleyvel segíteni fog majd visszanyerni önbizalmamat. Különböző volt valami furamód megnyugtató, kozmikus szépség ebben a hipnotikus erejű tájban, amelyben fantasztikus, ringatózó mozgással haladtunk. Az idő ott maradt a magunk mögött hagyott labirintusokban, s a csodálatos tündérvarázs virágzó hullámai letűnt évszázadok újjáéledt csáberejét idézték körülöttünk. A zord fenségű ligetek, a fénylő őszi virágoktól tarkálló, makulátlan gyepek, az egymástól távol eső, kicsi, barna tanyaházak, melyek óriási fák között lapultak s talajhoz, dús fűvel és illatozó csipkebokrokkal benőtt hegyoldalokban... Még a napfény is földöntúli glóriát öltött magára, mintha valami különös sugárzás ragyogná be az egész vidéket.

Még sohasem láttam ilyesmit: legfeljebb néha-néha kora itáliai mesterek képeinek a háttérben. Sodoma és Leonardo agyában születtek effajta messzi, tágas vidékek, de ők sem mutatták, csak a távolból, reneszánsz árkádok boltívei mögött. Mi ezzel szemben testi valónkban benne voltunk a képben, s igéző varázsában felfedezni véltem valami olyasmit, amit születésem óta ösztönösen

ismerek, s ami után mindig hiába vágyakoztam.

Miután egy meredek emelkedő tetején befordultunk egy nem túl éles kanyarba, a kocsni minden átmenet nélkül megállt. Bal kéz felől, az útig nyúló, gondosan ápolt pázsiton túl, amely fehér kavicsos fallal büszkélkedhetett, ezen a környéken szokatlanul nagy és elegáns, kétszintes ház emelkedett. Jobbról és hátulról egy sor részben beépített, részben fedett átjárókkal összekötött fészker és kamra, valamint egy szélmalom csatlakozott hozzá. Azonnal felismertem a tanyát a fényképről, ezért nem ért meglepetésként, hogy a kerítésre szerelt vas postaládán Henry Akeley neve volt olvasható. A ház mögött elég nagy mocsaras földdarab terült el, amin alig nőtt fa, s túlsó szélén sűrű erdővel borított, meredek emelkedőbe ment át, amely egy sziklás hegyhátban végződött. Tudtam róla, hogy ez a Setéthegy; körülbelül félúton volnunk feléje. Noyes kiszállt, kivette a bőröndömet, és megkért, hogy várjak míg hírt ad az érkezésemről Akeleynek. Neki magának, tette hozzá, sürgősen tovább kell utaznia üzleti ügyekben, és csak egy percig maradhat. Miközben fűgén odasietett az épülethez, én is kiszálltam, hogy kinyújtóztassam kissé a lábamat - hamarosan úgyis ismét le kell ülnöm egy hosszú eszmecserére. Most hogy személyesen ott tudtam magamat az Akeley leveleiben oly élethűen ecsetelt, rettenetes ostrom színhelyén, idegességem és szorongásom a tetőfokára hágott; szabályszerűen féltem az előttem álló beszélgetéstől, melynek során ki tudja, milyen tiltott és idegen világokkal fogok megismerkedni. A legvégső ismeretlennel való szoros érintkezés gyakran inkább ijesztő, mint lenyűgöző, és az sem derített jobb kedvre, ha arra gondoltam, hogy a poros útnak pontosan ugyanezen a szakaszán bukkant Akeley a félelem és a halál holdtalan éjszakái után titokzatos nyomokra és zöld, büzlő, kocsonyás folyadéokra. Mintegy mellékesen föltűnt, hogy a kutyák közül szemmel láthatólag egy sincs a közelben. Talán rögtön eladta mindet, mikor a földönkívüliek békét kötöttek vele? Bármennyire is igyekeztem, nem tudtam olyan bizodalommal lenni ennek a csöndes békének a valódisága és őszintesége iránt, mint ami Akeley utolsó, döbbenetes más leveléből kitetszett. Ő végső soron elég egyszerű, keveset tapasztalt ember volt.

Vajon nem húzódik-e meg ennek az új paktumnak a felszíne alatt valami mély, baljós borzalom? Tekintetem -gondolataim irányát követve - a poros útra ereszkedett, ahol Akeley azokat az iszonyú nyomokat felfedezte. Az utóbbi napokban száraz idő volt, s a viharvert, hepehupás utat, noha meglehetősen félreeső helyre vezetett, különféle nyomok tarkították. Némi kíváncsisággal tanulmányozni kezdtem egyiknek-másiknak a körvonalait, s közben igyekeztem elnyomni magamban az elmosódott, hátborzongató képzettársításokat, melyeket ez a hely és az itt történtek emléke támasztott bennem. Volt valami ijesztő és nyugtalanító a síri csöndben, a távoli patakok alig hallható mormolásában, a látóhatárt beszűkítő bujázöld csúcsokban és sötét, erdős meredélyekben. Aztán egyszerre csak agyamba villant egy kép amelyhez képest valóban ártalmatlannak és jelentéktelennek tűnt minden eddigi homályos balsejtelem.

Azt mondtam, futó kíváncsisággal mértem végig a különféle lábnyomokat

az úton - ám ezt a kíváncsiságot egy csapásra a páni félelem hirtelen, bénító rohamra váltotta fel. Mert bár a nyomok csak bizonytalanul rajzolódtak ki a porban, és át is fedték egymást, úgyhogy a felületes szemlélő számára nem volt bennük semmi érdekes, az én nyughatatlan tekintetem megakadt bizonyos részleteken, azon a ponton, ahol a házhoz vivő sétány az útról leágazott; és minden kétséget, reményt elfeledve rádöbbsentem, milyen baljós jelentést hordoznak ezek. Sajnos nem bizonyult hiábavalónak, hogy órákon át mélyedtem a földönkívüli karomnyomokról készült Kodak-képek vizsgálatába, amiket Akeley küldött meg nekem. Nagyon is ismerősek voltak nekem ezek a sugaras ollópárok, ez a meghatározhatatlan haladási irány, amely ékesszólón tanúskodott róla, hogy a vermonti rémalakok nem a mi bolygónk szülöttei. Nem reménykedhettem benne többé, hogy az egész dolog megváltó módon tévedésnek bizonyul. Mert ím, a saját szememmel láttam legalább három vitathatatlanul valóságos - és legfeljebb pár órás -nyomot, amely hajmeresztően elütött minden más lábnyomtól az Akeley-tanyát körülvevő, meglepő forgatagban: A Yuggoth bolygóról való eleven szivacsok karmainak ördögi lenyomatát! Idejében sikerült elfojtanom rémült kiáltásomat. Végül is mi másra számíthattam volna, ha valóban hitelt adok Akeley levelének? Azt írta, békét akar kötni ezekkel a lényekkel. Akkor meg nincs benne semmi furcsa, hogy néhányan közülük megfordultak a házában, nemdebár? Ám az ijedelem erősebb volt minden kísérletnél amit önmagam megnyugtatósára tettem. El lehet-e várni bármiféle emberi lélektől, hogy megőrizze nyugalma, mikor életében először kerül szembe mélyűri lények karomnyomaival? Ebben a pillanatban felbukkanni láttam Noyest az ajtóban: behúzta maga mögött, és gyorsan elindult felém. Uralkodnom kell magamon, villant az eszembe, mert ez a közeli, kedves barát valószínűleg semmit nem tud róla, hogy milyen elképesztő, tiltott régiókba vezették Akeleyt döbbenetes kutatásai.

Noyes sietett közölni velem, hogy Akeley roppantul örül az érkezésemnek, és készen áll a fogadásomra; hirtelen asztmarohama azonban egy-két napig hátráltatni fogja benne, hogy mintaszerű házigazda legyen. Ezek a rohamok nagyon meg szokták viselni, s mindig forróláz és általános gyengeség kíséri őket. Nem sokat lehet velük :kezdeni, míg tartanak - Akeley ilyenkor csak suttogva tud beszélni, mozgása esetlenné és reszketeggé válik. A lába meg a bokája is megdagad, úgyhogy fáslival kell betekernie, mint valami múmivégtagot. Ma különösen rosszul van, úgyhogy a házban majd jórészt nekem kell gondoskodnom magamról; mindennek ellenére nagy súlyt fektet rá, hogy beszéljen velem. A dolgozószobában fogom megtalálni, a bejárattól balra - amelyiknek az ablaktáblái zárva vannak. Mikor beteg, óvakodnia kell a napfénytől, a szeme ugyanis nagyon érzékeny. Miután Noyes elbúcsúzott, és elhajtott kocsijával északi irányba, lassan megindultam az épület felé. Az ajtó hívogatóan nyitva állt; mielőtt azonban engedtem volna csábításának, fürkész tekintetemet körbejártam az egész birtokon, és megpróbáltam rájönni, mit találok benne olyan szokatlanul különösnek. A kamrákkal meg a fészerekkel

nem volt semmi baj, s Akeley rozoga Fordját is észrevettem egy tágas, nyitott szímben. Azután ráébredtem a rejtély nyitjára. A tökéletes csend zavart. Az ember általában minden tanyasi udvaron hallja a háziállatok tompa háttérzaját, itt azonban semmi életjelt nem adtak magukról. Mi van a baromival meg a sertésekkel? A tehenek - Akeley azt írta, van neki egypár - kinn lehetnek a legelőn, a kutyákat eladhatta; de hogy sem rőfögés, sem kotkodácsolás nem hallatszott, az valóban meglepett. Nem sokáig toporogtam a sétányon: elszántan beléptem a ház nyitott ajtaján, és behúztam magam mögött. Ezt kimondott erőfeszitésembe került megtenni, s most, hogy odabent voltam, egy pillanatra örült vágy fogott el, hogy nyakamba szedjem a lábamat és elmeneküljek. Pedig az előszoba, ahova jutottam, távolról sem tűnt félelmetesnek; ellenkezőleg, igen ízlésesnek és hívogatónak találtam az elegáns, késő koloniál berendezést, és tisztelet fogott el annak az embernek az életstílusa iránt, aki itt él. Ami kis híján megfutamított, az valami homályos, közelebről meghatározhatatlan balsejtelem volt; talán a furcsa szag okozta, amit érezni véltem, pedig nagyon jól tudtam, milyen gyakran dohosodik be a faburkolat még a legfőbb gonddal rendben tartott régi tanyaházakban is.

VII.

Nem hagytam, hogy erőt vegyen rajtam ez a bizonytalan előérzet, hanem emlékezetembe idéztem Noyes útmutatását; és kinyitottam a bal kéz felé eső, hat lapra osztott, fehér, sárgaréz veretes ajtót. A szoba el volt sötétítve, amit persze tudtam előre; és mikor beléptem, feltűnt, hogy a különös szag itt még erősebb. A levegőben mintha gyöngé, alig érzékelhető, ütemes vibrálás rezgett volna. A csukott ablaktáblák miatt egy pillanatig semmit sem láttam, azután azonban egy mentegetőző, rekedt köhintés felhívta a figyelmemet egy nagy fotelra a szoba egyik legbelső, legsötétebb zugában. A mély árnyékban fehér folt gyanánt világított egy férfi arca és két keze; én odasiettem, hogy üdvözöljem az alakot, aki szemmel láthatólag azon küszködött, hogy megszólaljon. Bár fény szinte alig volt, mégis azonnal felismertem házigazdám.

Több alkalommal is behatóan tanulmányoztam a fényképét, s a kemény, viharvert arc, a stuccolt, szürke bajusz láttán utolsó kételyeim is szertefoszlottak. Amint azonban jobban odanéztam, örömömbé szánalom és aggodás vegyült: mert ez az arc kétségkívül egy beteg ember arca volt. Éreztem, hogy nemcsak az asztma húzódnak meg elkínzott, merev, mozdulatlan kifejezése, távolba meredő, üveges tekintete mögött; és megértettem, milyen szörnyű hatást gyakorolhattak rá borzalmas élményei, melyek a rejtelmek e rettenthetetlen kutatójánál fiatalabb és erősebb embereket is megtörtek volna. A különös, hirtelen megvilágosodás, attól féltem, későn jött, hogy elejét vegye általános összeroppanásának. Szánalomra méltó volt elnézni, milyen ernyedten és élettelenül pihent a keze az ölében. Bő háziköntöst viselt, fejét és nyakát egy sárga sállal tekerte körül csuklyaszerűen. Aztán észrevettem, hogy beszélni próbál hozzám azon a rekedt,

suttogó hangon, amellyel üdvözölt. Ez a suttogás kezdetben jóformán érthetetlen maradt, mert a szürke bajusz miatt nem lehetett kivenni ajkának mozgását, és volt valami a hangja csengésében; ami mélységesen zavart; ám ha teljes figyelmemet összpontosítottam, hamarosan egész jól megértettem őt. Akcentusa semmi esetre sem volt vidékinek nevezhető, s szavait még nagyobb gondal válogatta meg, mint a levelek alapján vártam.

- Mr. Wilmarth, gondolom? Meg kell bocsátania, amiért nem állok fel Önt üdvözölni. Elég beteg vagyok, Mr. Noyes biztos mondta már magának; ennek ellenére semmiképpen nem akartam elszalasztani ezt a találkozást. Tudja, mi állt a levelemben - rengeteg minden mondanivalóm van, majd holnapra, ha egy kicsit jobban leszek. El nem mondhatom, mennyire örülök, hogy végre személyesen is láthatom Önt, annyi érdekes levélváltás után! Erről jut eszembe, ugye magával hozta a leveleimet? És persze a Kodak-képeket meg a hangfelvételt is? Noyes odakint rakta le a bőröndjét, az előszobában - gondolom, észrevette. Nagyon sajnálom, de ma éjszaka többé-kevésbé egyedül kell boldogulnia. A szobája az emeleten van, pontosan efölött, a fürdő ajtaját pedig a lépcsővel szemben találja. Az étkezőben vacsora várja; akkor fogyasztja el, amikor csak akarja. Holnap jobb házigazda leszek majd... pillanatnyilag azonban teljesen tehetetlen vagyok, betegségemnek hála.

- Érezze otthon magát... Mielőtt felmegy a bőrönddel, kivehetné belőle s leveleket, a fotókat meg a viaszhengert... Hozza be ide az asztalra őket, majd szó lesz róluk... A fonográfomat ott találja a sarokban...

- Nem, köszönöm... Semmiben nem lehet a segítségemre. Már évek óta gyötörnek ezek a rohamok. Ugorjon még be egy csendes, rövid látogatás erejéig, mielőtt besötétedik, aztán térjen nyugovóra, ha óhajt. Én itt fogom kipihenni magam... Talán itt is alszom majd, gyakran megesik... Reggel sokkal jobb állapotban leszek, akkor majd foglalkozhatunk azokkal a dolgokkal, amikkel foglalkoznunk kell. Ön természetesen tisztában van vele, milyen sajátos, megdöbbentő témák várnak ránk. Nem sok mindenkinek adatott meg, hogy a tér, az idő és a tudás olyan mélységeibe nyerjen betekintést, amelyek messze kívül esnek az emberi tudomány és filozófia határain.

- Tudta, hogy Einsteinnek nincs igaza, és bizonyos testek és erők mégis képesek nagyobb sebességre, mint a fényé? A szükséges segédeszközökkel felszerelve remélem, előbb-utóbb képes leszek rá, hogy oda-vissza mozogjak az időben, s valóban olyannak lássam és érezzem a Földet, amilyen hosszú idővel ezelőtt volt és a távoli jövőben lesz. El sem tudja képzelni, milyen fokot ért el ezeknek a lényeknek a tudománya. Semmi nincs, amit ne tudnának megtenni az élő szervezet testével és tudatával? Remélem, hogy hamarosan más bolygókat, sőt, más csillagokat, más tejútrendszeret is fölkereshetek. Az első utazásom célja Yuggoth lesz, a legközelebbi, értelmes lények lakta világ. Különös, sötét gömb Naprendszerünk legkülső peremén - a földi csillagászok még nem ismerik. De erről bizonyára írtam már Önnek. Ha eljön az ideje, az ott élő lények gondolatáramokat fognak felénk irányítani, s ezzel előmozdítják

Yuggoth felfedezését... vagy talán megbízzák majd valamelyik emberi szövetségesüket, hogy vezesse nyomara a tudósainkat.

- Hatalmas városok vannak Yuggothon... teraszosan emelkedő tornyok, hosszú sorokban, ugyanolyan fekete kövekből, mint amelyet én akartam küldeni Önnek. Az a kő Yuggothról való volt. A Nap ott nem ad több világosságot a többi csillagnál, de ezeknek a lényeknek nincs szükségük fényre, sőt. A fény bántja, akadályozza és zavarja őket, mert a téren és időn túli fekete kozmoszban, ahonnan eredetileg származnak, egyáltalán nem léteznek. Yuggoth látványától minden gyöngébb ember az eszét veszítené, de én el fogok jutni oda. A szurokkal teli fekete folyók, a titokzatos, roppant hidak... egy ősbibb faj építményei, amely kihalt és s feledésbe merült, mielőtt ezek a lények a legkülső, üres terekből Yuggothra jöttek volna... s látványuk minden emberből egy Dantét vagy Poe-t csinálna, ha nem örül meg, mire beszámolhatna róluk...

- De jól figyeljen. Wilmarth: a szivacsos kerteknek és ablaktalan városoknak ebben a sötét világában voltaképpen nincs semmi iszonyú. Csak nekünk tűnik úgy. Ezek a lények valószínűleg ugyanolyan borzalmasnak látták a mi világunkat, mikor ősidőkkel ezelőtt először jártak itt. Tudja-e, hogy rég itt voltak már, mikor a mitikus Cthulhu-korszaknak bealkonyult, és még azokból az időkből ismerik az elsüllyedt R'lyehet, amikor a hullámok fölött volt? Jártak a föld mélyén is... találtak egy-két nyílást, amelyről mit sem tudnak az emberi lények, néhányat közülük éppen itt, a vermonti begyekben, és odalent az ismeretlen élet roppant világaira bukkantak; a kék fényű K'nyaia, a rőt fényű Yotha, és a fekete, fénytelen N'kai. És N'kaiból jött Tsathoggua, a Rettenetes... Ugye emlékszik rá, az a formátlan, békaszzerű istenség, akit a Pnakotikus Kéziratokban, a Necronomiconban és a cornamoriomi mondakörben említenek, amit az atlantiszi főpap, Klarkash-Ton őrzött. De erről majd később. Már négy óra lehet, talán még több is. Hozza át inkább az anyagokat a bőröndjéből, kapjon be valamit, és jöjjön vissza egy kis csevegésre!

Lassan, nagyon lassan fordultam meg, és házigazdám kívánsága szerint cselekedtem; fogtam a koffereimet, elővettem belőle a kért anyagokat, leraktam eléje az asztalra, és végül fölmentem s számomra előkészített szobába. A karomnyomok képe az úton még frissen élt az emlékezetemben, s így Akeley suttogó kinyilatkoztatásai különösen mélyen érintettek: célozgatásától pedig, hogy ismeretséget kötött a szivacsos élet sötét világával - a tiltott Yuggothtal -, kényelmetlen borzongás futott végig a gerincemen. Rettentően sajnáltam a betegsége miatt, de be kellett vallanom magamnak, hogy suttogása legalább akkora visszatetszést kelt bennem, mint részvétet.

Bárcsak ne beszélt volna olyan elragadtatással Yuggothról és fekete titkairól! A szobám igen kényelmesnek és jól berendezettnek bizonyult, itt nem éreztem sem a dohszagot, sem a vibrálást a levegőben; fennhagytam a bőröndömet és lesiettem, hogy köszönetet mondjak Akeleynek, aztán pedig elfogyasszam a vacsorát, amit készített a számomra. Az étkező szemközt volt a dolgozószobával, s láttam, hogy ebben az irányban még különböző konyha-és

raktárhelyiségek találhatóak. Az asztalon szendvicsek, sütemények és sajtok dús választéka várt, egy termosz és egy előkészített üres csésze pedig arra engedett következtetni, hogy Akeley a forró kávéról sem feledkezett meg. Alaposan nekiláttam az ételnek, majd mikor jóllaktam, öntöttem magamnak egy tisztességes csésze kávé, azonban csakhamar meg kellett állapítanom, hogy házigazdám gasztronómiai tudása ezen az egy ponton hagy hátra maga után némi kívánnivalót. Már az első kortynál fölfigyeltem valami fém, kellemetlen mellékízre, úgyhogy inkább nem ittam ki az egészet. Evés közben gondolataim szüntelenül Akeley körül forogtak, aki némán üldögél foteljében a szemközti elsőtétített szobában. Egyszer át is mentem, hogy megkérjem, ossza meg velem a vacsorámat, ő azonban suttozva azt felelte, hogy egyelőre semmit sem bír enni. Később majd, nem sokkal elalvás előtt, föl fog hajtani egy kis aludtjeget - ez minden, amit ma fogyaszthat.

Evés után úgy határoztam, hogy leszedelem az asztalt, és a konyhai csapnál elmosogatok; egyúttal kiöntöttem a kávé is, ami nem ízlett. Aztán visszatértem a sötét dolgozószobába, odahúztam egy széket a sarokba házigazdám mellé, és fölkészültem a szorongva várt beszélgetésre. A levelek, a fonográf-henger és a fényképek még mindig ott heverték közepén, a nagy asztalon, egyelőre azonban nem kellett a segítségükhöz folyamodnunk. Rövidesen megfeledkeztem a kellemetlen szagról meg a különös vibrálásról.

Mondottam már, hogy Akeley néhány levelében - különösen a másodikban, a legterjedelmesebben - olyan dolgok voltak, amiket soha nem mernék még idézni sem, nemhogy írásba fektetni. Különösen áll azonban ez a meggondolás azokra a dolgokra, amiket aznap este a magányos, kísértetjárta hegyek között tudtam meg a dolgozószoba sötétjében. A borzalmak tényleges mértékére, amelyekkel ez a suttozó hang megismertetett, még csak célozni sem vagyok képes. Akeley már korábban is ismert szörnyű titkokat, ám amit a földönkívüli lényekkel kötött paktum óta tanult, az ép ésszel szinte elviselhetetlen volt. Ma sem merem eldönteni, higgyek-e abban, amit a végtelen tér szövedékéről, a dimenziók csomópontjairól mondott; s a hideg futkos a hátamon, ha visszaidézem, milyen szenvtelenül beszélt az általunk ismert tér-idő kozmosz elborzasztó helyzetéről az egymással kapcsolatban álló világatomok véget érhetetlen láncolatában, amely az amorfi, sokalakú, anyagi és fél-anyagi elektromos alapú szuperuniverzumot alkotja. Soha még nem került épelméjű ember ily vészesen közel a lét legbensőbb titkaihoz, mint én ezekben a percekben - nincs az a szerves agy, amely közvetlenebbül tapasztalta volna meg a formát, erőt és szimmetriát felemészítő káosz abszolút tébolyát. mint az enyém. Megtudtam, honnan jött Cthulhu eredetileg, és miért égett hamuvá a világtörténelem nagy csillagainak a fele. Egyes célzásokból - melyeknél még tanítómesterem is félve tétovám látszott - megsejtettem a Magellán-felhő meg a globulák titkát, és a Tao ősoleg allegóriái mögött meghúzódó sötét igazságot.

A dholok természete nyitott könyv lett számomra, s megtudtam, mit jelent Tündalosz Kuttyája (bár azt nem, hogy honnan származik). Nem maradt titok

előttem Yignek, s Kígyók Atyjának legendája, s borzongás fogott el, mikor a rendezett világűrön túl tomboló nukleáris káoszról hallottam, amit az értelmetlen, naiv Necronomicon Azathoth névvel ruház föl. Ijesztő volt a titkos mítoszok legundorítóbb rémségeit konkrét fogalmakban összefoglalva látni, melyeknek leplezetlen, morbid ocsmánysága még a középkori és antik misztika legszönyösebb célzásait is túlszárnyalta. Nem lehetett megkerülni a következtetést, hogy az első emberek, akik suttogva továbbadták ezeket a kárhuzatos tanokat, kapcsolatban álltak Akeley földönkívüli lényeivel, sőt talán maguk is fölkerestek messzi, kozmikus tudományokat, mint ahogy azt most Akeley szándékozza tenni.

Mindent megtudtam a fekete kőről és jelentéséről, s örültem neki, hogy végül nem jutott el hozzám. Nagyon közel jártam az igazsághoz, ami azokat a hieroglifákat illeti ! Úgy vettem észre, Akeley most már mindenben osztja ennek az egész sátáni szervezetnek az elképzeléseit, amelybe véletlenül belebotlott; és nemcsak osztja, hanem mohón vágyik is rá, hogy mélyebbre merüljön alá a kimondhatatlan pokolba. Felmerült bennem a kérdés, miféle lényekkel beszélhetett, mióta utolsó levelét a postára adta, és hogy mind olyan emberek voltak-e, mint az az első követ, akit említett. A zúgás a fejemben kibírhatatlanná vált, s a legsötétebb sejtelmek merültek föl bennem a félhomályos szobában terjengő szagot meg a különös vibrálást illetően.

Lassacskán beesteledett, és mikor eszembe jutott mi mindent írt nekem Akeley a megelőző éjszakákról, beleborzongtam a gondolatba, hogy ma sem fog sütni a hold. Az sem tetszett nekem, ahogy a ház a hatalmas, erdős meredélyhez simult, amely a Setéthegy emberláb nem tapodta csúcsához vezetett. Akeley engedelmeivel meggyújtottam egy kis petróleumlámpát, kicsire állítottam a lángot, és a szoba túloldalán álló könyvespolcra tettem, a kísérteties Milton-mellszobor mellé; de utána szinte megbántam, mert házigazdám feszült, mozdulatlan arca és ernyedte keze a fakó fényben ijesztően természetellenesnek és hullasápadtnak tűnt. Úgy láttam, gyakorlatilag mozgásképtelen, bár néha mereven bólintott egyet-egyet.

Mindazok után, amiről beszélt, el sem tudtam képzelni, miféle még sötétebb titkokat tartogat másnapra; végül azonban kiderült, hogy a Yuggoth bolygóra tervezett utazásait - és az én majdani részvételemet ezeken az utazásokon - szándékozik megtárgyalni velem. Valószínűleg jól mulatott rajta, milyen rémülten hátrítottam el ajánlatát, mikor egy ilyen kozmikus utazást javasolt, mert hevesen ingatta a fejét, miután beismertem félelmemet. Aztán nagyon barátságosan elmagyarázta, hogyan kelhet át az ember - és kelt is át már nemegyszer - a csillagközi űr halálosnak tetsző sötétjén. Úgy tűnt, az emberi test valóban nem vészelné át sértetlenül az utazást, ám a földönkívüliek fantasztikus sebészi, biológiai, kémiai és technikai ismereteikkel megtalálták a módját, hogyan lehet az emberi agyukat a hozzájuk tartozó testi burok nélkül szállítani. Létezik állítólag egy értelmetlen metódus, amellyel az agyat úgy el lehet választani a testtől, hogy annak többi része is életben marad. A tiszta, sűrített

agymasszát aztán egy Yuggothon bányászott fémből készített, légmentesen záró tartályba helyezik, amelyet időnként cserére szoruló tápfolyadékkal töltenek fel. Ezt a szerkezetet aztán bizonyos fajta elektródák segítségével bonyolult műszerekhez lehet csatlakoztatják, melyek a három legfontosabb érzékszerv funkcióit - a látást, a hallást és a beszédet - reprodukálják. A szárnyas szivacsleányek könnyűszerrel eljuttatják az agytartályokat az úrön át sértetlenül a rendeltetési helyükre. Ezenkívül minden bolygón, amely része civilizációjuknak, elegendő számmal vannak újjáépítő berendezések, amiket rá lehet kapcsolni ezekre a konzervált agyakra; ily módon tér-idő utazásuk minden egyes állomásán érzék- és beszédszervekkel rendelkező - bár testetlen, gépi - életre lehet kelteni őket. Ugyanolyan egyszerű dolog, mint amikor az ember egy fonográfhengert hord magánál, amit bárhol lejátszhat, ha van hozzá készüléke. Az eredmény nem kétséges; ő mindenesetre nem fél, elvégre az eljárást hosszú időn keresztül mindig sikerrel gyakorolták. S ekkor, első ízben a nap folyamán, fölemelte ernyed, használhatatlan karját, s mereven egy magas polcra mutatott vele a szoba túloldalán. Ott, gondosan egymás mellé sorakoztatva, tucatnyinál több fémhenger állt, melyeknek anyagához hasonlót még sohasem láttam; mindegyik megközelítőleg egy méter magas volt, ennél valamivel kisebb átmérőjű, és konvex előlapjukon három különös csatlakozót láttam, egyenlő oldalú háromszög alakban elrendezve. Az egyik ilyen henger két csatlakozója huzalokkal össze volt kötve a háttérben álló két furcsa gépezettel. Hogy mi célból vannak itt, azt már nem kellett magyarázni, s én megborzongtam, mintha forrólázba estem volna. Azután láttam, amint a kéz egy közelebb eső sarokba mutat, ahol néhány bonyolult, csövekkel és vezetékekkel ellátott szerkezet állt egymás mellett - egynémelyikük majdnem úgy festett; mint az a két készülék a hengerek mögött.

- Itt most négyféle műszert lát, Wilmarth - suttogta a hang. - Mivel mindegyiknek egyenként három funkciója van, az összesen tizenkét egység. A hengerekben ott fent négy különböző fajta élőlény található. Három ember, hat olyan szivacsleány, aki nem képes testi mivoltában behatolni az úrbe, két lény a Neptunusról (uramatyám, ha látná, miféle testük van a saját bolygójukon!)... a többiek pedig egy roppant érdekes kihunyt csillag központi barlangjaiból valók, a Tejútrendszeren túlról. A kerekhegyi főtámaszponton persze sokkal több hengert és gépet őriznek a föld alatti kozmoszon kívüli agyakat, melyek egészen más érzékszervekkel vannak felszerelve, mint mi; a távoli úrból való szövetségeseiket és kutatókat; és különleges gépeket, melyeknek segítségével az agyak éppúgy részesülnek külső benyomásokban és éppúgy ki tudják fejezni magukat, mintha hazai, otthonos környezetükben lennének. A kerekhegy - akárcsak a földönkívüliek minden támaszpontja, a legkülönbözőbb univerzumokban -igen kozmopolita hely. Nekem természetesen csak a legegyszerűbb, mindennapos készülékeiket bocsátották a rendelkezésemre kísérleteimhez.

- Menjen csak, fogja azt a három berendezést amire mutatok, és tegye

őket az asztalra! Előbb ezt a nagyot a két üveglencsével... aztán azt a dobozt, amin vákuumcsöveket és hangszórót lát... végül azt ott a sarokban, amelyiknek egy fémkorong van a tetején. Most vegye le a B-67 feliratú hengert. Ha nem éri föl a polcot, nyugodtan álljon fel arra a Windsor-székre! Nehéz? Ne csináljon nagy ügyet belőle! De győződjön meg róla, hogy a szám egyezik: B-67. Azzal a csillogó, új hengerrel, ami be van kötve a két próbakészülékbe és az én nevemet viseli, ne törődjön! Tegye le B-67-et az asztalra, a berendezések mellé... és nézze meg, baloldalon áll-e a kar mind a háromnál.

- Most dugja be az üveglencsés gép kábelét a henger felső csatlakozójába... igen, oda! Most kösse össze a vákuumcsöves készüléket a bal alsó csatlakozóval, a fémkorongosat pedig az utolsónak maradtal. Utána fordítsa a kart mindhárom berendezésen jobboldali állásba... előbb az üveglencsésen, aztán a fémkorongoson, végül a vákuumcsövesen. Nagyon jó. Most akár azt is mondhatnánk, hogy egy emberi lényel állunk szemben; ugyanolyanl, mint Ön vagy én. Holnap majd belekóstolunk a többiekbe is.

Máig sem értem, miért engedelmeskedtem olyan rabszolgamódrá ezeknek a suttogó hangon adott utasításoknak; fogalmam sem volt róla, ép eszénél van-e még Akeley. A történetek után úgy éreztem, mindenre föl vagyok készülve, ám ez a technikai hókuszpókusz annyira hasonlított valami örült feltaláló agyrémeire, hogy mocorogni kezdett bennem a kétely, ami pedig az egész megelőző beszélgetés során nyugton hagyott. Amit a suttogó mondott, az teljesen hihetetlenül hangzott az emberi fülnek... csakhogyminden, ami más, épp azért tűnik még abszurdabbnak és lehetlenebbnek, mert kívül esik a mi konkrét, kézzelfogható lehetőségeink körén...

Ahogy ott álltam, teljesen megzavarodva ettől a kaotikus összevisszaságtól, recsegő-zúgó zöreij ütötte meg a fülem, amely nemsokára elhalkult, és már szinte alig volt hallható. Mi fog történni? Egy hang fog szólni hozzám? És ha igen, mi bizonyítékom lesz rá, hogy nem valami rafináltan kigondolt rádióberendezés lesz az, amelybe valami rejtőző személy beszél, aki mindedig figyelemmel kísérte az eseményeket? Még ma sem tudom visszaidézni, mit is hallottam voltaképpen, s miféle különös jelenségjátszódott le a fülem hallatára. Mindenesetre úgy tűnt, valóban történik valami.

Hogy ne szaporítsam tovább a szót, a vákuumcsövekkel és hangszóróval ellátott készülék beszélni kezdett, méghozzá olyan precízen és érthetően, hogy kétség sem férhetett hozzá: akárki szólalt meg, valóban itt van, és valóban lát minket. A hangja harsány volt, fémes, élettelen, és egyértelműen gépi eredetű.

Nem tudott sem hangsúlyozni, sem nyomatékosítani; halálos pontossággal és tévedhetetlenséggel recsegett a fülemben.

- Mr. Wilmarth - mondta -, remélem, nem ijedt meg tőlem. Emberi lény vágyok, ugyanolyan, mint Ön, bár a testem pillanatnyilag vitalizációs kezelés alatt áll a Kerekhegy mélyén, innen körülbelül másfél mérföldnyire keletre. Én magam viszont itt vagyok Ön mellett; a henger tartalmazza az agyamat, és az elektronikus műszerek segítségével látok, hallok és beszélek. Egy hét múlva útra

kelek az ürbe, nem először és nem utoljára, s remélem, Mr. Akeley lesz olyan szíves, és elkísér. Szeretném, ha Ön is velünk tartana; sokat hallottam Önről, és figyelemmel kísértem a barátjával folytatott levelezését is. Természetesen egyike vagyok azoknak, akik szövetségre léptek a bolygónkon vendégeskedő földönkívüli lényekkel. Első alkalommal a Himalájában találkoztam velük, és sokféle módon segítettem nekik. Ellenszolgáltatásként olyan élményekben volt részem, amelyeket csak kevés ember tapasztalhat.

- Fel tudja fogni, mire gondolok, ha azt mondom, hogy eddig harminchét különböző égitestet - bolygókat, kihunytt csillagokat és nehezen meghatározható objektumokat - kerestem föl személyesen, köztük nyolc olyat, amely kívül esik a Tejútrendszerünkön, és két olyat is, ami nem tartozik ebbe a tér-idő kontinuumba? Mindez a legcsekélyebb ártalmamra sem volt. Az agyamat olyan ügyes módon választották el testemtől, hogy durva műhiba lenne sebészi operációnak nevezni. A vendégeink által kifejlesztett eljárásokkal ez a dolog egyszerűvé és szinte mindennapossá vált... a test pedig nem öregszik, míg külön van választva az agytól. Hadd fűzzem hozzá azt is, hogy az agy a maga mechanikus funkcióival, a tápfolyadék gondos adagolása mellett, gyakorlatilag halhatatlan.

- Mindent összevetve tiszta szívből remélem hogy csatlakozni fog hozzám és Mr Akeleyhez. Vendégeink nagy örömmel fogadják az Önhöz hasonlóan művelt embereket, s oly roppant mélységekbe engednek nekik betekintést, melyekről a legtöbben csak kíváncsi tudatlanságban álmodozhatnak. - Kezdetben furcsának tűnhet találkozni velük, de tudom, hogy Ön fölül fog emelkedni az ilyen kicsinyes meggondolásokon. Azt hiszem, Mr Noyes is velünk jön; az úr, aki Önt idekísérte. Évek óta közénk tartozik - gondolom fölismerte a hangját; ő a beszélők egyike a viaszhengeren, amit Mr Akeley küldött meg Önnek.

Mikor észrevette, hogy ijedten összerezzenek, a hang egy pillanatig hallgatott, csak azután folytatta.

- Nos, Mr Wilmarth, a döntés az Öné; csak annyit szeretnék még hozzátenni, hogy akit annyira foglalkoztatnak az okkult tanok és a néprajz, mint Önt, annak nem lenne szabad elszalasztania egy ilyen lehetőséget. Semmitől nem kell tartania. Minden eljárás garantáltan fájdalommentes, és ebben a mechanizált állapotban is sok örvendetes új élmény vár Önre. Ha az elektródák nincsenek csatlakoztatva, az ember különösen eleven, fantasztikus álmokat lát.

- És most, amennyiben Ön is egyetért, elnapolhatnánk holnapra további megbeszéléseinket. Jó éjszakát -egyszerűen fordítsa vissza az összes kart baloldali állásba; a sorrend gyakorlatilag mindegy, de talán az üveglencsés készüléket hagyja utoljára. Jó éjszakát, Mr. Akeley, ügyeljen jól a vendégünkre!

Lenne akkor olyan szíves?

Ez volt minden. Gépiesen engedelmeskedtem, és elfordítottam mindhárom kart, noha a történetektől még mindig egészen kába voltam. A világ még akkor is forgott körülöttem, mikor meghallottam Akeley suttogását, hogy

bátran hagyjak így minden berendezést az asztalon. Nem sietett magyarázatot adni, s túlerőltetett érzékszerveim amúgy is képtelenek lettek volna felfogni, miről beszél. Hallottam, hogy azt mondja, nyugodtan vigyem föl magammal a lámpát a szobába, s ebből arra következtettem, hogy itt akar aludni, egyedül a sötétben. Valóban legfőbb ideje volt, hogy kipihenje magát, mert délutáni és esti fejtegetései olyan hosszadalmasak voltak, hogy még egy egészséges embert is kimerítettek volna. Még mindig kábultan jó éjszakát kívántam neki, aztán a petróleumégővel botorkáltam föl a lépcsőn, noha volt nálam egy kitűnő zseblámpa. Örültem, hogy kiszabadultam a furcsa szagú, finom vibrálástól átjárt dolgozószobából, mégsem tudtam elfojtani magamban a félelem, a fenyegetettség és a kozmikus téboly érzését, ha belegondoltam, hogy milyen erővel találkoztam ezen a helyen. A lakatlan, vad vidék, a fekete erdővel borított, titokzatos hegy, mely oly közel magasodott az égre a ház mögött, a lábnyomok az úton, a beteg, mozdulatlan suttogó a sötétben, az ördögi hengerek és készülékek, s mindenekelőtt az invitálás, amit a hátborzongató sebészi operációra és s - még hátborzongatóbb utazásokra kaptam - ez a sok-sok új , váratlan dolog mind egyesült erővel vetette rám magát, elgyengítették akaratomat és aláásták lelkierőmet. A leleplezés, hogy Noyes volt az emberi résztvevője annak a szörnyűséges sabbath-szertartásnak a fonográf felvételen, különösen megviselt, noha a hangját már korábban is meghatározhatatlan, vissza- taszító módon ismerősnek találtam. Saját Akeleyvel kapcsolatos érzelmeim is megrémisztettek, valahányszor eléggé összeszedtem magam hozzá, hogy átgondoljam őket; mert amennyire kedveltem házigazdámot, mikor még csak a leveleiből ismertem annyira mélységesen undorodtam tőle most. Betegségének szánalmat kellett volna ébresztenie bennem ám én ehelyett beleborzongtam, ahányszor csak egy pillantást vettem rá. Olyan merev volt, olyan lassú olyan hullaszerű - és ez a szüntelen suttogás, ami annyira ocsmányul embertelennek hatott!

Föltűnt nekem, hogy suttogása nemcsak hogy sajátos, de ellentmond az anatómia törvényeinek is mivel - a bajszos ajkak különös mozdulatlansága dacára - túlságosan erős és folyamatos egy ziháló, asztmás torokhoz képest. Mindig értettem, mint mond, akárhol voltam a szobában, s néhányszor az a benyomásom támadt, hogy halk, de átható beszéde nem annyira gyöngeségre, mint inkább a hangerő szándékos tompítására vezethető vissza - bár azt elképzelni sem tudtam, miért tenne ilyet. Ebben a suttogásban kezdettől fogva volt valami nyugtalanító. Mikor később belegondoltam, arra a következtetésre jutottam, hogy ezt az érzést valami tudatalatti emlék váltotta ki, mintha egyszer már hallottam volna ezt s hangot; ugyanaz az ösztön, amely miatt Noyes hangja is annyira ismerősnek tűnt. Ámde hogy mikor és hol találkoztam azzal, amire a hang elmosódottan emlékeztetett, sehogy sem tudtam volna megmondani.

Egy biztos volt: nem fogok még egy éjszakát az Akeley-tanyán tölteni. Tudós kíváncsiságomat undor és félelem váltotta fel, s egyetlen vágyam az volt, hogy minél előbb elhagyjam a hátborzongató, természetfölötti

megnyilatkozásoknak ezt a színhelyét. Eleget tudtam. Lehetséges, hogy vannak a világon különös, kozmikus összefüggések - az viszont biztos, hogy nem arra valók, hogy normális emberek belebonyolódjanak. Úgy éreztem, istenkáromló erők susorognak körül s tompítják el érzékszerveimet. Elhatároztam hogy alvásról szó sem lehet, így hát csak lecsavartam a lámpát, és felöltözve az ágyra vettem magam. Természetesen abszurd gondolat volt, de felkészültem bármiféle külső támadásra; jobбом a magammal hozott revolvert szorongattam, bal kezemben zseblámpámat markoltam. Odalentről semmi zaj nem hallatszott, s lelki szemeim, előtt fölmerült a kép amint házigazdám hűlő halottként ül a vaksötétben.

Valahonnan óraketyegés ütötte meg a fületem, s én titokban hálás voltam a mindennapos neszért. A hang azonban emlékezetembe idézte a környéknek egy másik sajátosságát - az állati élet teljes hiányát. Háziállatok kétségkívül nem voltak a közelben, és csak most tűnt föl nekem, hogy nem hallom az éjszakai erdő megszokott zajait sem. A távoli, ismeretlen patakok szüntelen duruzsolásától eltekintve teljesen természetellenes - mondhatni bolygóközi - csend uralkodott, s bennem fölmerült a kérdés: vajon miféle dögletes csillagpestis telepedett itt az egész vidékre észrevétlenül? A régi legendákból tudtam hogy a kutyák és más állatok állítólag mindig gyűlöltek a földönkívülieket és eltöprengtem rajta, mit jelenthetnek az úton látott nyomok.

VIII.

Ne kérdezzék, milyen sokáig tartott bűvkörében az alvás, amely végül is erőt vett rajtam; de azt se, hogy mennyi volt álom abból, ami utána következett. Ha azt mondom maguknak, hogy váratlanul föleszméltem, s különféle dolgokat láttam és hallottam, önök azt felelnék, hogy föl sem ébredtem, és mindent csak álmodtam, egészen addig a pillanatig, mikor fejvesztve rontottam ki a házból a régi fészker felé, ahol Akeley vén Fordja állt; aztán elragadtam a rozzant járművet egy tébolyult, céltalan, őrjöngő száguldásra az elátkozott hegyekben, mely végül - órákig tartó rázkódás után az erdők útvesztőjén át - egy faluban ért véget, ami Townshendnek bizonyult.

Természetesen beszámolómnak minden más részletét is ugyanezzel a szkepszissel fogják fogadni, mondván, hogy a fotók, a hangfelvétel, a hengerek meg a készülékből beszélő hang mind-mind egy monumentális csalás részét képezik, amit a nyomtalanul eltűnt Henry Akeley rendezett meg, s én az áldozatául estem. Még ma is célozgatni fognak, hogy Akeley mindenféle más különccel esküdött össze, hogy együgyű, ostoba tréfát űzzön velem - hogy ő tüntette el Keene-ben saját postai küldeményét, és ő beszélt rá Noyest, hogy elmondja a szöveget a fonográfhengerre. Mindenesetre furcsa, hogy Noyesnek mind a mai napig nem akadtak nyomára, és senki sem ismerte őt a környező falvakban, noha minden jel szerint sokat tartózkodott a vidéken. Bárcsak megjegyeztem volna az autója rendszámát... de végső soron talán jobb, hogy így

alakult a dolog. Mert bármit is próbálok bebeszélni magamnak, már biztosan tudom, hogy azokban a jobbra feltérképezetlen hegyekben iszonyú, földöntúli hatalmak leselkednek - és hogy ezeknek a hatalmaknak kémeik és segítők vannak az emberek világában. A jövőre nézve egyetlen vágyam minél távolabb maradni tőlük. Mire ziháló beszámolómról a seriff néhány emberével a tanyára hajtott, Akeleynek nyoma veszett.

Köntöse, sárga sála és lábtakarója a dolgozószoba padlóján hevert, és nem lehetett bebizonyítani, hogy magával vitte volna a készülékeit. A kutyák és a háziállatok valóban eltűntek, s néhány különös golyónyomra is bukkantak mind a külső falakon, mind egyes szobákban; máskülönben azonban semmi szokatlant nem találtak. Sem hengereket, sem gépi berendezéseket, sem a bizonyító anyagot, amit bőröndömben magammal hoztam, sem különleges szagot, sem vibrálást a levegőben, sem nyomokat az út szélén; egyáltalán semmi olyan rejtélyes dolgot, amit néhány órája alkalmam volt megfigyelni.

Menekülésemet követően egy hétig Brattleboróban maradtam, és mindenkit kikérdeztem, aki csak ismerte Akeleyt; az eredmény meggyőzőtől róla, hogy nem álmodtam és nem fantáziáltam. Bizonyított tény, hogy Akeley rengeteg kutyát, puskagolyót és vegyszert vásárolt; úgyszintén az is, hogy a házához vezető telefonkábel több ízben átvágták; és minden ismerőse, köztük Kaliforniában élő fia is megerősítette, hogy okkult stúdiumairól elejtett ritka megjegyzései nem nélkülöztek bizonyos összefüggést. A művelt polgárok persze örülnek tartják, s habozás nélkül kijelentik, hogy a fent említett bizonyítékok nem egyebek elmebeteg ravaszsággal kitervelt hókuszpokusznál, melynek végrehajtásában néhány más különc is Akeley segítségére volt; az egyszerű vidéki emberek azonban minden ponton megerősítik az állításait. Néhány parasztnak valóban megmutatta a fotókat, lejátszotta nekik a szörnyűséges viaszhengert is; s valamennyien egyetértenek abban, hogy a lábnyomok meg a zümmögő hangok minden részletükben megfeleltek a legendás hagyománynak.

Azt is beszélnek, hogy miután hazavitte a fekete követ, egyre több gyanús dolog mutatkozott Akeley tanyája közelében, és ma már mindenki kerüli azt a helyet, a postás meg néhány kíváncsi nyaraló kivételével. A Setéthegy meg a Kerekhegy elvarázsolt vidék hírében álltak, és senkivel nem találkoztam, aki közelebről átkutatta volna őket. Hiteles feljegyzések tanúskodtak róla, hogy a környék történetében mindig akadtak rejtélyes eltűnések, a legutóbbi eset éppen azé a sokfelé szaglászó Walter Browné volt, akit Akeley is említett leveleiben. Még egy olyan parasztot is felkutattam, aki saját szemével vélt látni az árvíz idején egy furcsa tetemet a medrélől kilépő West Riverben, elbeszélése azonban túl zavaros volt hozzá, hogy hasznavehető legyen. Miután hazajöttem Brattleboróból, elhatároztam hogy soha többé nem térek vissza Vermontba, és meglehetősen biztos vagyok benne, hogy hű maradok ehhez az elhatározáshoz. Ezek a vad hegyek kétségkívül valami borzalmas, kozmikus faj támaszpontjai - még kevésbé kételkedem ebben, mióta olvastam, hogy a Neptunusz mögött

fölfedeztek egy kilencedik bolygót, ahogy azt a földönkívüli lények előre megjósolták. A csillagászok anélkül, hogy tudatában lettek volna ennek, hajmeresztően találó nevet adtak neki: Plútó. Elöttem nem kétséges, hogy amit felfedeztek, az nem egyéb a sötét Yuggothnál... és beleborzongok, ha megkísérlem kitalálni, miért szeretnék annyira iszonyatos lakói, hogy éppen most és éppen ilyen módon értesüljünk a létezéséről. Hiába próbálom meggyőzni magamat, hogy e démoni kreatúrák elképzelései nem változnak meg a Földre és közönséges lakosaira nézve káros irányban.

De még el kell beszélnem, mi történt velem azon a borzalmas éjszakán a tanyaházban. Mint mondtam volt, végül nyugtalan félálomba merültem, melyet szörnyűséges tájakról szóló álmotörredékek tarkítottak. Hogy pontosan mi ébresztett föl, azt nem tudnám megmondani, ám hogy valóban felébredtem, abban biztos vagyok. Első, homályos benyomásom az volt, hogy nyikorognak a padlódeszkák a szobám ajtaja előtt, és valaki óvatosan, körülményesen babrálni kezd a zárral. Ez azonban hamarosan abbamaradt: tiszta képet ezért csak akkor alkothattam magamban, amikor hangok ütötték meg a fülemet az alattam lévő dolgozószobából. Úgy tűnt, mintha odalent többen gyűltek volna össze, és most vitatkoznának. Néhány másodpercnyi hallgatóság után tökéletesen ébren voltam, mert a hangok hallatán a további alvásnak még az ötlete is abszurdnak tűnt. Furamód különféléknek tetszettek ugyan, ám aki életében egyszer is belehallgatott a kísérteties fonográf felvételbe, az azonnal tisztában volt közülük legalább kettőnek a természetével. Bármilyen rettentő is volt a gondolat, tudtam, hogy a kozmikus mélység névtelen lényeivel vagyok egy fedél alatt; mert ez a két hang semmiben sem különbözött attól a gyalázatos; zümmögő zúgástól, amit a földönkívüliek használnak az emberekkel való érintkezéshez. A hangok különböztek ugyan hangfekvés, akcentus és beszédtempó tekintetében, de mindkettő ugyanahhoz a számomra olyannyira gyűlöletes fajtához tartozott.

Egy harmadik hang kétségkívül a beszélőgépből jött, amit ezek szerint csatlakoztattak valamelyik különválasztott agyhoz. Ebben ugyanolyan biztos voltam, mint az előző kettőben; mert az este hallott harsány, fémes, élettelen hangot, a monoton, kifejezéstelen recsegést és zörejeket, a személytelen pontosságot és precizitást semmi mással nem lehetett összetéveszteni. Kezdetben úgy véltem, a recsegő hangokat kiadó agy ugyanaz, amelyik az este beszélt hozzám; ám szinte rögtön rájöttem, hogy minden agy ilyen éles zörejekkel fejezi ki magát, ha beszélőgépre kapcsolják; különbség csak a szavak megválasztása, a szövegritmus, a beszédtempó és a kiejtés terén lehet. A kísérteties beszélgetést két hamisítatlan emberi hang egészítette ki; az egyik egy ismeretlen férfié volt, aki meglehetősen csiszolatlanul beszélt, és nyilvánvalóan vidékről származott, s másik pedig korábbi kísérőm, Noyes választékos bostoni akcentusára emlékeztetett.

Mikor megpróbáltam kivenni a tömör építésű fapadló által elég erősen tompított szavakat, váratlanul csikorgó, csoszogó és súrlódó zajok hallatszottak s dolgozószobából. Nem tudtam elhessegetni azt a benyomást, hogy az egész

helyiség tele van élőlényekkel: sokkal többen kellett, hogy legyenek, mint az a néhány, amelyikek meg tudtam különböztetni a hangját. Ezekből a súrlódó zajokról nagyon nehéz képet adni, mivel nem is igen tudom, hogy mihez hasonlítsam őket. Úgy tűnt, a szóban forgó lények igen céltudatosan közlekednek a szobában; lépéseik zaja száraz, kemény kattogásra emlékeztetett - mintha szabálytalan felületű szaru- vagy tömörgumi-lapokat dörzsölnének össze. Konkrétabb, de pontatlanabb volna olyan emberek lépteihez hasonlítani őket, akik felhasadozott faklumpákban csoszogtak ide-oda a csiszolt parketten. A lények külsejét és természetét illetően, akik ezeket a zajokat csapták, nem mertem föltevésbe bocsátkozni. Nemsokára beláttam, hogy összefüggő mondatokat kivenni lehetetlenség. Olykor fölismertem egyes szavakat - köztük Akeley és a magam nevét -, különösen, ha a beszélőgép ejtette ki őket; átfogó képet alkotni azonban nem tudtam a segítségükkel, mert hiányzott hozzájuk az összefüggés. Ma már nem vagyok hajlandó következtetéseket levonni belőlük, s a borzalmas benyomás, amit tettek rám, akkor is inkább sötét sejtelem volt, mintsem megértés. Biztosra vettem, hogy valami szörnyűséges, természetellenes gyűlés zajlik az alattam lévő szobában; ám hogy miféle iszonyatos titkokról tanácskoznak, azt nem tudtam kivenni. Furcsa, de egyértelműen az volt az érzésem, hogy valami gonosz, istenkáromló jelenséggel állok szemben, bármennyire hangoztatta Akeley a földönkívüli lények békés szándékait.

Némi feszült hallgatóság után fokozatosan meg tudtam különböztetni egymástól a hangokat, habár nem sokat értettem abból, amit mondtak. Viszont az az érzésem támadt, hogy az egyes jelenlevők más és másképpen viszonyulnak a szobában kialakult helyzethez. A zümmögő hangok például egyértelmű öntudattal beszéltek, míg a gépi hang, mesterséges erőssége és precizitása dacára, inkább alázatosnak, könyörgőnek tetszett. Noyes hangja mintha békíteni igyekezett volna a feleket. A többenél nem tudtam ilyen tendenciákat megállapítani. Akeley jól ismert suttogását nem hallottam, de tisztában voltam vele hogy semmiképpen sem hatolna át a mennyezet vastag gerendázatán.

Az alábbiakban megkísérlem a szobából kiszűrődő összefüggéstelen szavakat és más zörejeket papírra vetni, legjobb tudásom szerint meghatározva hogy honnan eredtek. Az első érthető szavakat a beszélőgép mondta.

(beszélőgép)

...magam csaltam ide ...visszahozta a felvételt meg a leveleket ...így végezze ő is ...becsaptatok ... mindent látni és hallani ...átkozottak ...személytelen hatalom, hogy végül ,... új, csillogó henger ...nagy Isten...

(első zümmögő hang)

...ideje, hogy végezzünk... kicsi és emberi. Akeleyt ... az agynak ... bármit mond ... (második zümmögő hang)

... Nyarlathotep... Wilmarth-tal majd ... a fölvétel meg a leveleket ... ócska csalásnak ... (Noyes)

... (egy kimondhatatlan szó vagy név, esetleg N'gah-Kthun) ...ártalmatlan ...békén ...tizennégy napig ... igen látványos ... már mondtam nektek, hogy...

(első zümmögő hang)

... semmi ok ... az eredeti tervet ... kihatásokkal lehet ... Noyes majd vigyáz, míg ... a Kerekhegyre ... az új hengert ... Noyes kocsijával ... (Noyes) ... rendben ... mindent nektek ... idelent ... ledőlök. ..az kényelmes lesz ... (több hang szólal meg egyszerre valami ismeretlen nyelven) (lábdobogás, furcsa, csoszogó kattogó zajok kíséretében) (különös "flap-flap" hangok a levegőből) (egy autó beindításának zaja, majd távolodó motorzúgás) (csend)

Ennyi volt, amit hallottam és értettem a beszélgetésből, miközben mozdulatlanul feküdtem az ágyon, a kísértetjárta tanyaház első emeletén, a démoni hegyek között, teljesen felöltözve, görcsbe rándult jobb kezemben egy revolverrel, a balban pedig a zseblámpámmal. Mint már említettem, teljesen fölébredtem, ugyanakkor azonban valami megmagyarázhatatlan kábaság fogott el, s még sokáig hevertem mozdulatlanul az ágyon, miután odalént elültek az utolsó zajok. Hallgattam az antik Connecticut-óra kimért, friss tiktakját valahonnan a lépcsőlejárattól, s végül szabálytalan horkolás ütötte meg a fületem. Akeley minden jel szerint elszundított a különös tanácskozás után, és el is tudtam képzelni, hogy szüksége van rá. Teljesen határozatlan voltam, nem tudtam, mit kéne tennem, mire véljem a dolgot. Elvégre semmi mást nem hallottam, csak ami korábbi értesüléseim alapján várható volt. Nem volt titok előttem, hogy a névtelen földönkívülieknek szabad bejárásuk van a házba. Semmi kétség, hogy Akeley - bejelentés nélkül - váratlan látogatókat kapott. És mégis volt valami ebben a töredékes beszélgetésben, ami kimondhatatlanul megrémített, a legabszurdabb, legszönyűbb kételyeket ébresztette bennem, s kétségbeesett vágyat oltott belém, hogy ébredjek fel, s tekintsek vissza józan fejjel erre az egész rémálomra. Azt hiszem, a tudatalattim fölfigyelt valamire, amivel én még nem egészen voltam tisztában. De mi van Akeleyvel? Hiszen ő a barátom... csak nem hagyná, hogy valami bajom essék? A békés hortyogás gúnyt üzni látszott hirtelen felforrósodó félelmemből.

Lehetséges lenne, hogy Akeleyt becsapták, és arra használták föl, hogy engem a leveleivel, a fotókkal meg a viaszhengerral a hegyekbe csaljanak? Csak nem akarnak ezek s lények mindkettőnk pusztulásba dönteni, amiért túl sokat tudunk? Újra eszembe jutott, milyen hirtelen és természetellenes változáson ment keresztül Akeley utolsó előtti és utolsó levelének megírása között. Valami itt nincs rendjén, ezt ösztönösen éreztem. Minden más volt, mint amilyennek tűnt. A fémes ízű kávé, amit nem ittam meg... csak nem próbált valami rejtőzködő, ismeretlen lény megmérgezni velem? Azonnal beszélnem kell Akeleyvel, hogy megosszam vele a gyanúimat.

Hagyta magát hipnotizálni a kozmikus kinyilatkoztatásoktól, de ezúttal az értelem szavának kell fölülkerekednie. Muszáj kijutnunk innen, míg nem késő. Ha nincs elég akaraterője a szabadságba menekülni, akkor kényszeríteni fogom rá. Vagy ha semmiképp sem bírom rávenni, hogy velem tartson, akkor egyedül

távozok. Biztos kölcsönadja nekem a Fordját, ha megígérem, hogy egy brattleborói bérgarázsban hagyom.

Láttam, hogy a fészernél áll - a fészerajtó pedig nyitva van, hiszen most már nem fenyeget veszély -, és igen valószínűnek tartottam, hogy indulásra készen fogom találni. Ideiglenes viszolygásom, melyet esti társalgásunk folyamán éreztem Akeley iránt, nyomtalanul elenyészett. Szinte ugyanolyan helyzetben van, mint én; össze kell tartanunk! Tudtam, milyen rosszul érzi magát, és sajnáltam, hogy kénytelen leszek éjnek évadján fölébreszteni, de nem tehettem mást. A dolgok jelenlegi állása mellett nem maradhatok a házban reggelig.

Végre képesnek éreztem magam, hogy cselekedjek, s ropogósa nyújtózkodtam, hogy visszanyerjem az uralmat izmaim fölött. Inkább ösztönös, mint átgondolt óvatossággal álltam föl, megkerestem a kalapomat, a fejembe nyomtam, s a zseblámpa fényében megindultam lefelé. Idegességemben még mindig a jobb kezemben szorongattam a revolvért, míg ballal egyszerre fogtam a bőrrönd fülét meg a zseblámpát. Hogy miért tartottam magam ehhez az óvintézkedéshez, fogalmam sincs, hiszen csak s ház egyetlen lakóját akartam fölkelteni.

Miközben lábujjbegyem leóvakodtam a lépcsőn, egyre tisztábban hallottam a horkolást, s észrevettem, hogy a baloldali ajtó mögül jön - a lakószobából, ahol még nem jártam. Jobb felől sötéten ásitott a dolgozószoba, ahonnan a félelmetes hangokat hallottam nem is olyan rég. Belöktem a lakószoba résnyire nyitott ajtaját, és arrafelé világítottam a zseblámpával, amerről a horkolás hallatszott, míg a fénynyaláb az alvó arcára nem vetült. A következő pillanatban félrekaptam a lámpát, és a lehető legnesztelenebbül visszahúzódtam az előszobába; óvatosságom ismét csak ösztönös volt, ezúttal azonban megalapozott. Mert a díványon alvó férfi távolról sem Akeley volt, hanem délutáni kísérem, Noyes! Nem értettem, mit jelent ez az egész, de józan paraszti eszem azt súgta, igyekezzek minél alaposabb áttekintést nyerni a helyzetről, mielőtt bárkit is fölébresztenék. Az előtérben állva behúztam magam mögött a lakószoba ajtaját, így kisebb lett az esélye, hogy Noyes fölébred. Aztán óvatosan beléptem a dolgozószobába; abban reménykedtem, hogy megtalálom az alvó Akeleyt kényelmes sarokfotelében, amely szemmel láthatólag a kedvenc helye volt. Miközben tettem pár lépést, zseblámpám sugara a közepén álló nagy asztalra vetült, amin ott állt az egyik sátáni henger; a látó- és hallóberendezéssel már össze volt kötve, a beszélőgép pedig csatlakoztatásra készen várakozott szorosan mellette. Ez csakis az a konzervált agy lehet, gondoltam, amely a hátborzongató összejövetelel beszélt; és egy másodpercre perverz vágy fogott el, hogy rákapcsoljam a beszélőgépre, és halljam, mi mondanivalója van.

Az agy ezekben a percekben is érzékeli a jelenlételemet, fordult meg a fejemben, hiszen a látó- és a hallóberendezés minden bizonnyal regisztrálta már a zseblámpafényt meg a parketta halk nyikorgását a talpam alatt. Végül azonban nem mertem hozzápiszkálni a készülékhez. Utólag feltűnt, hogy az új, csillogó

hengerről van szó, amit tegnap este az emelvényen láttam állni, s házigazdám figyelmeztetett, hogy ne nyúljak hozzá. Ha most visszagondolok erre a pillanatra, csak sajnálni tudom, hogy ennyire ijedősnek bizonyultam; bár lett volna bátorságom hozzá, hogy megszólaltassam a berendezést! Egyedül Isten a tudója, milyen sötét titkokat tárt volna föl előttem, s minő kínzó kételyeket oszlatott volna el tulajdon kilétét illetően! És mégis, talán kegyeletes tett volt, hogy nem háborgattam. Az asztalról a sarokra irányítottam zseblámpám fényét, ahol Akeleyt sejtettem, mély döbbenetemre azonban azt láttam, hogy a nagy fotel üres - nem ül benne senki, se alvó, se éber. A jól ismert háziköntös rendetlenül oda volt hajítva az ülésre, mellette a földön pedig a sárga sál és a lábtakaró hevert, amit első pillanattól fogva olyan különösnek találtam. Mialatt haboztam, s megpróbáltam kitalálni, hol lehet Akeley és miért vetette le a betegruháját, fölfigyeltem rá, hogy a különös szagot és a vibrálást mintha elfűjták volna. Mi okozhatta őket? Eszembe jutott, hogy mindkettőt csak Akeley közelében éreztem. Ott voltak a legerősebbek, ahol ült, a dolgozószobán kívül pedig sehol nem találkoztam velük, csak közvetlenül az ajtó előtt. Megtorpantam; a zseblámpa sugarát körbevillantottam a sötét helyiségen, s lázasan kerestem magyarázatot ezekre az új fordulatokra. Istenem, bárcsak szép csendben elhagytam volna a szobát, mielőtt a fénynyaláb másodszor is az üres fotelre esett! Így viszont távozásom nem volt nyugodt, sőt egy fojtott kiáltás kísérte, amely megzavarta az előszoba túloldalán alvó őrszemet, bár nem ébresztette föl teljesen. Ez a kiáltás és Noyes még mindig békés hortyogása volt az utolsó zaj, amit abban a szörnyűséges tanyaházban hallottam, az elvárásolt hegyek sötét, erdős csúcsai alatt - a kozmoszon túli borzalmaknak e gyújtópontjában, egy szellemjárta vidék magányos, zöld szirtjei és igézőn csobogó patakocskái között.

Csoda, hogy páni rémületemben nem ejtettem el zseblámpát, bőröndöt, pisztolyt egyaránt - de ettől a veszteségtől valami módon megkímélt a sors. Mi több, sikerült zaj nélkül kijutnom nemcsak a szobából, hanem a házból is, aztán képes voltam sértetlenül elhelyezkedni az öreg Fordban összes holmimmal együtt, s végül el tudtam indulni a vénjárművel valami ismeretlen, biztos cél felé a fekete, holdtalan éjszakában. A rákövetkező autótú Poe és Rimbaud verseibe, Doré rézkarcaiba illett, végül azonban megérkeztem Townshendbe. Ez minden. Nagy szerencsém volt, hacsak nem örültem bele mégis a dologba. Néha félek tőle, mit fognak hozni a következő esztendő, különösen, mivel az új bolygót, a Plútót ilyen furcsa időpontban fedezték föl. Említettem már, hogy miután az egész szobát bevilágítottam, visszairányítottam a zseblámpa sugarát az üres fotelre. Csak ekkor vettem észre, hogy az ülésen néhány tárgy is hever, amiket szinte teljesen eltakartak a rájuk dobott háziköntös bő redői. Ez a három tárgy volt az, amit a hatósági emberek már nem találtak meg, mikor néhány órával később megérkeztek a helyszínre. Mint már elbeszélésem kezdetén mondtam, tulajdonképpen nem volt bennük semmi közvetlenül borzalmas. A következtetések voltak iszonyúak, amiket az ember levont belőlük. Néha még

ma is mardosni kezd a kétely - ilyenkor szinte hajlok rá, hogy osztozzak azoknak az értékelőknek a szkepszisében, akik valamennyi élményemet kusza álmokra, túlfeszített idegekre és valami hagymázos képzelgésre vezetik vissza.

A három tárgy a maga módján igen ügyesen volt megszerkesztve: néhány nagy fémfogantyút láttam rajtuk, amelynél fogva bizonyos testrészekhez lehetett erősíteni őket... de hogy mifélek lehettek azok a testrészek, arról inkább nem bocsátkozom sejtésekbe. Remélem - szívszorongva remélem - hogy a tárgyak egy ügyes kezű mesterember munkái voltak viaszból, bár valahol mélyen tartok tőle, hogy nem így van. Irgalmas isten! Az a suttogó a sötétben, az undorító szagával meg a vibrálással! Boszorkánymester, küldött farkas, cserélt gyerek, garabonciás... az a rettenetes, fojtott zümmögés... és az új, csillogó henger egész idő alatt ott állt a polcon... szerencsétlen ördög... "megdöbbentő sebészi, biológiai, kémiai és technikai fegyvertényekre képesek"... Mert azok a tárgyak s fotelben a legapróbb, legfinomabb részletekig tökéletesek voltak, s a mikroszkopikus precizitás - vagy a hamisítatlan azonosság - erejével hasonlítottak Henry Wentworth Akeley arcára és két kezére...

Kornya Zsolt fordítása

Az álom fala mögött (1919)

Gyakran eszembe jutott, hogy vajon az emberiség többsége megállna-e valaha, és eltűnődne-e azon milyen óriási jelentősége van az álmoknak és a mögöttük elterülő sötét tartománynak. Miközben álmaink java része talán valóban nem több - Freud gyerekes jelképrendszere szerint - éber élményeink: halvány és fantasztikus visszatükröződésénél, van egy bizonyos hányad, amelynek túlvilágiasan éteri hangulatát nem lehet a szokott módon értelmezni, mert bizonytalanul izgalmas, nyugtalanító jellegük azt sugallja, hogy most néhány percre betekintést nyertünk a fizikainál nem kevésbé fontos szellemi létezés szférájába, amelyet egy áthatolhatatlan sorompó mégis elválaszt az élettől. Tapasztalataim miatt nem kételkedhetem benne, hogy az ember, amikor elveszti evilági öntudatát, csakugyan egy másik, testetlen életben lakozik, amely nagymértékben eltér az általunk ismerttől, de csupán a legapróbb, leghatározatlanabb emlékek maradnak meg belőle az ébrenlét idejére. Azokból az elhomályosodott és töredékes emlékekből sokat sejthetünk meg, de keveset bizonyíthatunk. Csak sejthetjük, hogy az álmokban nem szükségszerűen állandó a földi létben ismert élet, anyag és vitalitás, az idő és a tér pedig nem úgy létezik, ahogyan azt éber felünk értelmezi. Néha azt hiszem, ez a kevésbé anyagi élet a valódi létünk, és hogy jelenlétünk a Föld bolygón hiábavaló, másodlagos, csupán látszatjelenség.

Ilyesfajta ifjonti, spekuláló álmodozásból riadtam fel 1900/01 telének egyik délutánján, amikor a lunatikusoknak fenntartott azilumba, ahol bentlakó orvos voltam, új beteget hoztak, akinek esete azóta is szüntelenül gyötör. A neve a feljegyzések szerint Joe Slater, vagy Slaader lehetett, megjelenésére jellegzetes catskilli hegylakó: különös, taszító ivadéka valamely primitív, gyarmati parasztcsaládnak, amelynek elszigeteltsége csaknem háromszáz éve tartott a hegyek fellegrárával övezett, ritkán látogatott vidéknek és éppen emiatt egyfajta barbár elfajzásba süllyedtek inkább, mint hogy tartsák a lépést szerencsésebb, sűrűbben lakott helyre költözött testvéreikkel. Eme különös népek között, akik pontosan megfelelnek a Dél hanyatló, "fehér szemét" néven számontartott elemeinek, nem létezett törvény vagy erkölcs; szellemi állapotuk pedig valószínűleg alatta maradt Amerika bármely népességének.

Joe Slatert négy állami rendőr hozta intézetünkbe, akik rendkívül veszedelmes személyként írták le. Én első látásra fikarcnyi veszélyességet sem találtam rajta. Noha termete meghaladta az átlagosat, és meglehetősen izmos volt, apró, vizenyős szemének álmatag fakókékje, elhanyagolt, soha borotvát nem látott gyéres, szőke szakálla, bárgyún lefittyedt, vastag alsó ajka abszurd módon meglehetősen értelmetlenül ostobaságról árulkodott. Kora ismeretlen volt, mivel annál a fajtánál nem divat a családi feljegyzés, sem az állandó kötelék; de kopaszodása és fogainak romlása miatt a főorvos negyven körülnek taksálta.

Az orvosi és bírósági iratokból mindent megtudtunk, ami ügyével kapcsolatban összejött: ez a vadászatból, prémgyűjtésből élő, csavargó férfi örökké csodabogár volt primitív szomszédainak szemében. Mindig sokkal később feküdt, mint szokás, és amikor fölébredt, gyakran beszélt ismeretlen dolgokról, olyan módon, hogy még ezeket a fantáziátlan népeket is megijesztette. Nem azért, mert furcsa szavakat mondott, mivel csupán környezetének elemi szintű makogását ismerte; inkább a hangnemből, a kiejtésből sugárzott valami titokzatos vadság, amit senki sem hallgathatott szorongás nélkül. Általában ő maga is éppen olyan rémült és döbbenet volt, mint hallgatósága, és egy órával ébredése után mindent elfelejtett, amit beszélt, de legalábbis az okot, amely mondatta vele, és visszasüllyedt a hegylakók jellemző, félig-meddig barátságos, tompa egykedvűségébe.

Ahogy öregedett, úgy lettek hajnali tébolygásai mind gyakoribbak és erőszakosabbak; egy hónappal azelőtt, hogy intézetünkbe került volna, olyan döbbenetes tragédia történt, amely miatt a hatóságok letartóztatták. Egyszer déltájt, egy előző nap délután ötkor kezdődő kiadós whiskeyzés után olyan szörnyű, földöntúli üvöltéssel ébredt, hogy számos szomszéd odaszaladt faházához, egy mocskos hídláshoz, amelyben hozzá hasonlóan leírhatatlan családjával élt. Slater kirohant a hóba, égnek lökte a karját, elkezdett nagyokat ugrálni, mindeközben azt üvöltve, hogy el akarja érni a "nagy, nagy kunyhót, améknak ragyognak a falai, a teteje s a pallója, és a hangos, fura, távoli zenét". Két tagbaszakadt ember próbálta megfékezni, de ő eszelős erővel tombolt, beleordítva a világba vágyait, és hogy meg kell ölnie valamilyen dolgot, "amék

világít reszket és nevet". Végül miután egy hirtelen csapással ideiglenesen harcképtelenné tette egyik fogvatartóját, vérszomjas, démoni dühvel esett a másíknak, ördögien üvöltözve, hogy felugrik a levegőbe, és mindent keresztüléget, ami megpróbálja megállítani.

A család és a szomszédok pánikba esve menekültek, és mire a legbátrabbak visszatértek, Slater már eltűnt, egy fölismerhetetlen, pépes halmot hagyva maga után, amely egy órája még ember volt. A hegylakók közül senki sem merte követni, és valószínűleg örültek volna, ha a hidegben halálát leli; de amikor jónéhány nappal később meghallották az ordítását egy távoli szakadékból, rájöttek, hogy valamilyen módon sikerült életben maradnia, és így vagy úgy el kell távolítaniuk. Ekkor a nyomába eredt egy fölfegyverzett csapat, amely, akármilyen céllal indult is eredetileg, átvedlett a seriff kíséretévé, miután történetesen észrevette őket e kevésbé népszerű állami alakulat képviselője, kikérdezte őket, majd csatlakozott hozzájuk.

A harmadik napon Slatert öntudatlanul találták egy fa odvában, és a legközelebbi fogdába vitték, ahol az albany-i lélekgyógyászok megvizsgálták, amint visszanyerte az öntudatát. A hegylakó egyszerű történetet adott elő nekik. Azt mondta, egy délután napszállat táján lefeküdt aludni, miután előtte bepálíngázott. Arra tért magához, hogy véres kézzel áll a hóban a faháza előtt, lábánál Peter Sladernek, a szomszédjának megcsönkített holtteste hevert. Rémmületében az erdőbe vette be magát, azzal a tétova elhatározással, hogy elmeneküljön arról a helyről, amely bizonyára tanúja volt rémtettének. Úgy tűnt, ezenkívül semmit sem tud, még a szakértők sem voltak képesek kihúzni belőle egyetlen kiegészítő tényt sem.

Azon az éjszakán Slater nyugodtan aludt, másnap reggel semmilyen különleges nem volt észlelhető rajta, kivéve arckifejezésének bizonyos mértékű változását. Doktor Barnard, aki megfigyelte a beteget, mintha különös csillogást észlelt volna a kék szemekben, a petyhüdt száj észrevehetően megfeszült, mintha értelmes elhatározás érelődnék benne. De amikor rákérdezett, Slater ismét fölvette a hegylakók szokásos, üres arckifejezését és csupán azt hajtogatta, amit előző nap mondott.

A harmadik reggelen tört ki rajta az első roham. Olyan őrzöngve ébredt nyugtalan álmából, hogy négy ember is alig tudta lefogni, hogy rátegyék a kényszerzubbonyt. Az elmeorvosok élénk figyelemmel hallgatták szavait, mivel kíváncsiságuk rendkívüli módon megnőtt a család és a szomszédok összefüggéstelen, ellentmondásos, mégis mély benyomást keltő beszámolója után. Slater több mint tizenöt percig félrebeszél, a maga erdei kiejtésével zöld fényépületekről, ürőcéánokról, különös zenéről, árnyas hegyekről és völgyekről habogott, de mindenekelőtt valami rejtelmes, izzó lényről, aki reszketett, nevetett és őt gúnyolta. Úgy tűnt, ez a hatalmas, meghatározhatatlan személyiség valami borzalmas rosszat művelt vele, ezért legfőbb vágya az volt, hogy diadalmas bosszút állva megölje. Azt mondta, ennek érdekében az üresség szakadékait kell átrepülnie, keresztül kell égetnie mindent, ami az útjába áll.

Úgy folytatta, amíg nagy hirtelenséggel el nem hallgatott. Az örültség tüze kialudt a szeméből, és tompa csodálkozással nézett vallatóira, azt firtatva, miért van megkötözve. Dr. Barnard kioldotta a bőrszíjakat, és nem is tette vissza rá a zubbonyt egészen estig, amikor sikerült rábeszélnie Slaterre, hogy önként vegye föl a saját érdekében. A férfi most már elismerte, hogy néha furcsákat beszél, ám bár nem tudta, miért.

Egy héten belül még kétszer kapott rohamot, de ezekből a doktorok keveset tudtak meg. Sokat törték a fejüket, hogy milyen forrásból eredhetnek Slater látomásai, mivel a hegylakó nem tudott sem olvasni, sem írni, és mivel nyilvánvalóan sohasem hallott tündérmeséket vagy legendákat, ezek a nagyszerű képek meglehetősen rejtélyesek voltak. Nem származhattak semmilyen ismert regényből vagy mítoszból ezt különösen az tette világossá, hogy a szerencsétlen holdkóros csupán a maga egyszerű módján volt képes kifejezni magát. Olyasmiről fantáziált, amit maga sem értett, és nem is tudott értelmezni; azt állította, hogy átélt bizonyos dolgokat, de képtelen volt bármilyen normális, összefüggő leírást adni róluk. Az elmegyógyászok hamarosan megegyeztek benne, hogy az abnormális álmok jelentik a baj gyökerét, mert élnkségük ébredés után egy időre képes teljesen a hatalmába keríteni egy alapján primitív elmét. A bíróság pusztán formalitásból elítélte Slaterre emberölésért, azután örültség miatt fölmentették, majd abba az intézménybe küldték, ahol betöltöttem alárendelt állásomat.

Már mondtam, mennyire érdekelt mindig az álomélet, ezért képzelhetik, mily buzgón vettem bele magam az új beteg tanulmányozásába, amint teljes mértékben megismertem ügyével. Bizonyos barátságot látszott tanúsítani irántam, amelyben kétségtelenül szerepet játszott titkolhatóan érdeklődésem, és a tapintat, amellyel kérdezgettem. Nem mintha valaha is megismert volna rohamai közben, amikor lélegzetvisszafojtva csüggttem zavaros, de kozmikus világ-képeim; de nyugodt óráiban megismert, amikor rácsos ablakainál ülve szalmából és fűzvezzőből fonogatta a kosarakat, és talán a hegyi szabadság után sóvárgott, amelyet soha többé nem élvezhet. Családja sohasem látogatta meg; valószínűleg találtak egy másik, ideiglenes családfőt, ahogy ez a degenerált hegyiek között szokásos.

Fokozatosan rendkívüli ámulattal töltöttek el Joe Slater örült és fantasztikus eszméi. Ő maga szellemileg és nyelvileg szánalmasan alacsony szinten állt; de izzó, titáni látomásai, noha barbárul töredezett nyelvjárásban adta elő őket, kétségtelenül olyanok voltak, amelyek csak felsőbbrendű, vagy legalábbis kivételes elméből fakadhatnak. Hogyan lehetséges az, kérdeztem gyakran magamtól, hogy a Catskill hegység tunya képzeletű degeneráltja olyan képeket tud felidézni, amelyeknek már a kitalálása is a lángelme bujkáló szikrájára utal? Egyáltalán, hogy lehet fogalma egy ilyen erdei táhnak olyan természetfölöttien csillogó-ragyogó űrbirodalmakról, amilyenekről hagymázás paroxizmusában dadogott? Egyre inkább hajlottam arra a gondolatra, hogy ebben az előttem reszkető, siralmas személyiségben valami felfoghatatlannak a

kuszált magja rejlik; valami, ami messze túl van nálam tapasztaltabb, de kevesebb képzelőerővel megáldott tudós- és orvoskollégáim képzeletének határain.

Mégsem tudtam semmi határozottat kiszedni ebből az emberből. Összes faggatózásommal annyit bírtam összeszedni, hogy Slater valamilyen, csak félig testies álom-létben vándorolt vagy lebegett ragyogó, csodálatos völgyeken, mezőkön, kerteken, városokon, fény-palotákon át, egy olyan tartományban, amely határtalan, de az ember előtt ismeretlen; ott nem volt sem paraszt, sem elfajzott, hanem fontos és tevékeny, uralkodóian büszke személy, akinek csupán egyetlen halálos ellenségtől kellett tartania, egy ugyanolyan éteri, de látható és nyilvánvalóan nem emberforma valamitől, mivel Slater sohasem emlegette emberként, mindig csak dologként. Ez a dolog valamely ocsmány, de meg nem nevezett gonoszsgot művelt Slaterrel, és emiatt a mániákus (már ha az volt) bosszút esküdött.

Abból, ahogyan Slater emlegette kapcsolatukat, úgy ítélt meg, hogy ő és az a csillogó dolog egyenlő lábón állnak; azaz álom-létében ez az ember maga is ragyogó dolog volt, ugyanahhoz a fajhoz tartozott, mint ellensége. Ezt a benyomást alátámasztották a gyakori utalások, hogy az úron át repül, és hogy mindent keresztüleg, ami az útját állja. Ezeket a gondolatokat azonban nehézkes nyelvezettel fejezte ki, amely teljesen alkalmatlan volt ennek a tartalomnak a közvetítésére. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy ha ez az álom-lét csakugyan valós, az emberi nyelv nem nagyon alkalmas a túlnani gondolatok kifejezésére. Lehetséges lenne, hogy az álom-lélek, amely ebben az alacsonyrendű testben lakik, kétségbeesetten küzd, hogy olyan dolgokat mondjon el, amelyeket a butaságnak ez az egyszerű, dadogó nyelvezete képtelen továbbítani? Létezhet az, hogy én szemtől szemben állok egy szellemi kisugárzással, amely elmagyarázhatná a rejtélyt, ha rá tudnék lelni és kiolvashatnám gondolatait? Az idősebb orvosoknak nem beszéltem erről, mert a középkorú ember kételkedő, cinikus, és nem hajlik új eszmék befogadására. Egyébként az intézmény feje mostanában figyelmeztetett atyáskodó stílusában, hogy túl sokat dolgozom, elmémnek pihenésre lenne szüksége.

Már régen abban a hitben leledzettem, hogy az: emberi gondolat alapvetően atomi vagy molekuláris mozgás eredménye, amely képes éteri hullámmá vagy sugárzássá alakulni, mint a hő, a fény, vagy az elektromosság. E meggyőződésem miatt korán foglalkozni kezdtem a telepátia vagy mentális kapcsolat lehetőségével, amelyhez csak megfelelő berendezés szükséges. Egyetemi éveim során több adó-vevőt készítettem, kissé hasonlókat ama nehézkes szerkezetekhez, amelyeket a drótnélküli táviratok továbbítására használtak a rádió előtti időkben. Diáktársaimon kipróbáltam ezeket a szerkentyűket, de mivel semmilyen eredményt nem értem el, hamarosan egyéb tudományos himmi-hummival együtt elcsomagoltam őket egy lehetséges jövőbeli használat reményében.

Most, abbéli hő vágyamban, hogy kikutassam Joe Slater álom-életét,

ismét eszembe jutottak ezek a masinériák, és jó néhány napot eltöltöttem azzal, hogy rendbe hozzam őket. Amikor működőképesek lettek, rögtön kaptam az alkalmon, hogy kipróbálhassam elméletemet. Valahányszor Slater rohamot kapott, a homlokára illesztettem az adókészüléket, a vevőt pedig a saját fejemre húztam, folytonosan igazítva a gondolati energia elméletileg feltételezett hullámhosszára. Nemigen volt fogalmam róla, hogy vajon a gondolatlenyomatok, már amennyiben sikerül érzékelnem őket, értelmes választ gerjesztenek-e az agyamban, de azt bizonyosan éreztem, hogy képes leszek érzékelni és értelmezni őket. Ennek megfelelően folytattam kísérleteimet, bár senkit sem világosítottam föl azoknak természetéről.

1900. február huszonegyediké volt, amikor a dolog történt. Ahogy visszanezélek az eltelt évek távolából belátom, milyen irreálisnak tűnik, és néha azon tűnődöm, vajon nem az öreg Fenton doktornak volt-e igaza, amikor azt állította, hogy túlságosan izgatott a képzeletem. Emlékszem, mily nagy gyengédséggel és türelemmel hallgatta mondandómat, de azután valami idegnyugtató port adott, és féléves vakációra küldött, amit a következő héten meg is kezdtem.

A végzetes éjszakán rendkívül izgatott és zavart voltam, mivel a kitűnő ápolás ellenére Joe Slater félreérthetetlenül haldoklott. Talán a hegyi szabadság hiányzott neki, vagy agyának zavara ártott meg elég renyhe fizikumának; mindenesetre az életerő lángja halványan pislákol a romladozó porhüvelyben. A véghez közeledve elszunyókált, és ahogy leereszkedett a sötétség, nyugtalan álomba merült.

Nem csatoltam rá a kényszerzubbonyt, ahogy szokásunk volt, amikor aludt, mivel láthatólag annyira legyengült, hogy még akkor sem jelentene veszélyt ha ismét dühöngve ébredne a végleges elmúlás előtt. Viszont a fejére és a magaméra helyeztem a kozmikus "rádió" adó- és vevőkészülékét, minden remény ellenére remélve, hogy egy első és utolsó üzenet érkezik az álmvilágból a megmaradt kurta időben. Csak egy ápoló tartózkodott velünk a cellában, egy középszerű fickó, aki nem értette a berendezés célját, és nem is ütötte bele az orrát kutatásaimba. Ahogy teltek az órák, láttam, hogy a feje nehézkesen lecsuklik álmában, de nem zavartam föl- Kicsivel később magam is elbólinthattam, elaltatott az egészséges és a haldokló szuszogása.

Különös, lírai dallam hangjai ébresztettek. Akkordok, remegések, eksztatikus harmóniák visszhangzottak mindenfelől, miközben leírhatatlan szépség látványa tárult ki elragadtató pillantásom előtt. Élő tűz falai, oszlopai, párkányzatai izzottak lebegő énem körül, fölfelé nyúlva a magasba, a leírhatatlan tündöklésű kupola irányába. Mintha kaleidoszkóp forogna, időnként széles síkságok, szépséges völgyek, magas hegységek, csalogató berkek csillámlottak át e palotaszerű pompán, oly gyönyörűségekkel teljesek, ami csak elképzelhető, mégis az egész valami éteri plasztikus egységben izzott, amelynek szövetét sokkal inkább a szellem, mint az anyag alkotta. Miközben bámészkodtam, éreztem, hogy ezek a bűvöletes átalakulások a saját agyamból

fakadnak, mert minden kép olyan volt, amilyennek változó tudatom látni vágyta. Nem idegenként lakoztam ebben az elíziumi birodalomban, minden kép és hang ismerős volt megszámálhatatlan eonok óta, és így is lesz az elkövetkező örökkévalóságban.

Ekkor fényttestvérem ragyogó aurája közelebb lebegett, és szólott hozzám, lélek a lélekhez, hangtalan, tökéletes gondolatcserével. Közelgett a győzelem órája, mert lény-társam elmenekül végre a megalázó, átmeneti fogságból; örökre megmenekül, és követni fogja az átkozott elnyomót, akár az éter legutolsó mezejéig, hogy ott betöltse rajta szférákat rázó, lángoló kozmikus bosszúját. Kis ideig így lebegtünk, amikor némi elhomályosodást és fakulást éreztem a környezetemben, mintha valamilyen erő visszaszólítana a földre - pedig az volt az utolsó hely, ahová kíváncsoltam. A mellettem levő forma is változni kezdett, fokozatosan vége felé közeledett társalgásurak, ő felkészült, hogy elhagyja a színteret, fakulni kezdett, noha valahogy más ütemben, mint a körülöttem levő dolgok. Még néhány gondolatot cseréltünk, és tudtam, hogy a ragyogó lényt és engem is visszaparancsolnak a fogságba, bár fényttestvérem számára ez lesz az utolsó. Már csaknem elhasználta siralmas bolygó-hüvelyét, nem egészen egy óra múlva szabad lesz, hogy üldözhesse az elnyomót a Tejút mentén, és tovább a közelebbi csillagok között egészen a végtelenség határáig.

Jól érzékelhető sokk választja el a fény halványuló világáról szerzett végső benyomásaimat a hirtelen és valahogy szégyenkező ébredéstől. Kiegyenesedtem székemben, és láttam, hogy a haldokló tétován mocorog a heverőn. Joe Slater csakugyan ébren volt, noha valószínűleg életében utoljára. Közelebről nézve láttam, hogy sápadt arcán színes foltok jelentek meg, amelyeket korábban sohasem láttam. Ajka ugyancsak szokatlanul szorosan össze volt zárva, mintha egy Slaternél erősebb jellem kényszerítené rá akaratát. Az egész arc megfeszült, a fej lehunytt szemmel fordult ide-oda.

Nem keltettem föl az alvó ápolót, csak megigazítottam telepatikus "rádióm" kissé félrecsúszott fejpántját, hogy felfogjak minden üzenetet, amit az álmodó sugároz. A fej azonnal irányomba fordult, a szemek kinyíltak, én pedig üres döbbenettel bámultam, amit láttam. Mert az az ember, Joe Slater, a degenerált catskilli ragyogó, tágra nyílt szemmel tekintett rám, amelynek kékje mintha kicsit elmélyült volna. Nyoma sem volt abban a pillantásban mániának vagy elfajzottságnak; minden kétségen túl éreztem, hogy egy magasrendű, tevékeny elmével nézek szembe.

Ebben a kritikus pillanatban agyam tudatára ébredt, hogy kitartó külső hatás munkálkodik benne. Lehunyttam a szemem, arra összpontosítottam, hogy gondolataim mélyebbek legyenek, és az a lelkesítő tudás lett jutalmam, hogy végre megérkezett a régen várt szellemi üzenet. Minden átsugárzott gondolat gyorsan öltött formát agyamban, és noha semmilyen ismert nyelvet nem használt, oly nagy képességem volt a fogalmak asszociálására és kifejezésére, hogy úgy tűnt, mintha az üzenetet közönséges angol nyelven sugároznák.

"Joe Slater halott," érkezett a lélekdermesztő hang valamilyen közvetítő

útján az álom fala mögül. Kinyitott szemem kíváncsi iszonyattal fürkészte a kínok ágyát, de a kék szem még mindig nyugodtan tekintett rám, az arcot átlelkesítette az értelem. "Jobb, hogy meghalt, mivel nem volt alkalmas arra, hogy egy kozmikus lény aktív elméjét elviselje. Nehézkes teste nem volt alkalmas az éteri élet és a bolygó-élet között szükséges alkalmazkodásra. Túlságosan sok volt benne az állati, túl kevés az ember; mégis, te minden hiányosságán át fölismertél, holott a kozmikus és a planetáris lelkeknek sohasem szabad találkozniuk. Ő volt az én kínzatásom és mindennapi börtönöm a ti földi mértéketek szerint negyvenkét éven át.

Olyan lény vagyok, amilyené magad is válsz az álomtalan alvás szabadságában. A fénytestvéred vagyok, veled együtt lebegtem a ragyogó völgyekben. Éber állapotodban nem volt szabad beszélnem veled a valódi énedről, de mindketten hatalmas tereket, sok kort jártunk be. Jövőre, meglehet, abban az Egyiptomban leszek, amelyet te ősinek nevezel, vagy Tsan Chan kegyetlen birodalmában, amely háromezer év múlva következik el. Te meg én együtt sodródtunk a vörös Arcturus körüli világokban, és laktunk a rovarfilozófusok testében, akik büszkén mászkálnak a Jupiter negyedik holdján. Milyen keveset is tud a földi én az életről és kiterjedéséről! Nem is tanácsos többet megismerned a saját nyugalmad érdekében!

Az elnyomóról nem beszélhetek. Ti a földön tudatlanul megéreztetek távoli jelenlétét - ti, akik oda sem figyelve Algolnak, a Démoncsillagnak kereszteltétek a hunyorgó fároszt. Meg kell találnom, le kell győznöm az elnyomót, akivel hiába harcolok eonok óta, mert visszatart a test tehetetlensége. Ma éjjel Nemezisként elindulok a lángoló, kataklizmikus bosszú útján. Figyelj majd meg az égen, a Démoncsillag közelében.

Nem beszélhetek tovább, mert Joe Slater teste egye hidegebb és merevebb, és gyenge agya nem vibrál többé kívánságom szerint. Te voltál az egyetlen barátom ezen a bolygón - az egyetlen lélek, aki megérezte és keresett engem még abban a visszataszító formában is, amely itt fekszik ezen az ágyon. Találkozunk még - talán az Orion Kardjának ragyogó kódében, talán egy sivár fennsíkon a történelem előtti Ázsiában, talán egy álomban ma éjszaka, amelyre nem fogsz emlékezni, talán egy másik formában egy eonnyira innen, amikor a naprendszer már semmivé lesz."

Ekkor a gondolathullámok hirtelen megszakadtak, az álmodó - vagy mondjak inkább halott embert? - fakó szeme üvegesedni kezdett. Félig kábultan odamentem a heverőhöz, megfogtam a csuklóját, de hidegnek, merevnek, pulzus nélkülinek találtam. Az arc kifehéredett, a lefittyedt vastag szájából kilátszottak a degenerált Joe Slater ocsmány, rothadó agyarái. Megremegtem, takarót húztam a rusnya arcra, és fölkeltem az ápolót. Azután elhagytam a helyiséget, és némán a saját szobámba tértem. Azonnal ellenállhatatlan vágyat éreztem az alvásra, noha álmainra nem tudok visszaemlékezni.

Hogy mi a csúcspont? Milyen tudományos mese dicsekedhet ilyen szónoki fogással? Én csupán elmondtam bizonyos dolgokat, amelyek előttem

ténynek tűnnek, és megengedem, hogy azt állítsanak össze belőlük, amit akarnak. Mint már említettem, főnököm, az öreg Fenton doktor semmit sem ismert el valóságnak abból, amit elmeséltem. Megecsküdt rá, hogy idegösszeomlást kaptam a feszültségtől, és nagy szükségem van egy hosszú, fizetett szabadságra, amit nagylelkűen meg is adott nekem. Professzori becsületére biztosított, hogy Joe Slater csupán egy fejletlen agyú paranoiás volt, aki a legcsököttebbek körében is élő népmesékből párolhatta le fantasztikus ábrándjait. Fenton doktor mindezt elmondta - mégsem felejtettem, amit a Slater halála utáni éjszakán láttam az égen. Nehogy azt higgyék, elfogult tanú vagyok, ezért egy másik tanú feljegyzésével egészítem ki ezt a végső tanúságot. Ez megadja a csúcspontot, amelyet önök várnak. A következő beszámolót a Nova Persei-ről szó szerint idézem egy kitűnő csillagász-szakember, Garrett P. Serviss tollából:

"1901. február 22-én, nem túl messzire az Algoltól, csodálatos új csillagot fedezett föl az edinburghi Anderson doktor, olyan helyen, ahol korábban sohasem látszott még csillag. Az idegen huszonnégy órán át lett mind fényesebb, végül erősebben világított, mint a Capella. Egy-két hét múlva láthatóan elhalványult, és a múlt hónapban már alig volt látható szabad szemmel. "

Bihari György fordítása

Juan Romero átalakulása (1919)

A Norton-bánya környékén 1894. október 18-19-én megtörtént eseményekről nem szívesen beszélek. Ennek ellenére kötelességemnek éreztem, hogy tudatom rejtett zugaiba visszanyúlva felidézzem életem utolsó időszakának minden meghatározó élményét. A képek és borzalmaktól dús események felidézése duplán időszerű, de nehéz megfelelő szavakba önteni mindezt. Ám azt hiszem, mielőtt meghalok, még el tudom mondani, hogyan történt Juan Romero - pontosabb fogalmak híján - átalakulása.

A nevem és származásom lényegtelen, azt gondolom jobb, ha mások előtt homályban marad, miért emigrál egy ember váratlanul az Államokba vagy a gyarmatokra. Szükségtelen azzal is mentegetőznöm, hogy indiai szolgálatom alatt más fehér bőrű, szakállas tanító is dolgozott a misszióban. Már viszonylag mélyen megismertem a páratlan Kelet csodáit, amikor a roppant megpróbáltatások nyugat-amerikai új életembe sodortak - egy életbe, amelyben sikerült megtalálnom egy név súlyát - az én jelenlegi nevemét -, amely teljesen köznapi és nem szennyezi semmiféle régi, múltbeli folt...

1894. nyarán és őszén a Kaktusz-hegylánc nagykiterjedésű, kietlen

vidéken időztem, fizikai munkásként alkalmaztak a neves Norton-bányában, amit egy idősebb bányakutató pár évvel azelőtt fedezett fel, bejárva ezt a sivár régiót, a hitvány élet e kavargó katlanában szinte teljesen elnéptelenedett vidéket. Rengeteg aranyat sejtettek itt a föld méhében, mélyen egy hegyi tó alatt. A nemrég nyitott bánya leggazdagabb ereit felfedező bányászok legvadabb álmaiknál is hatalmasabb vagyona tehetnek majd szert. Az elsők után újabb járatokat tártunk fel, és a sárga fém meglehetősen jól jövedelmezett. Mint egy tekintélyes és egységes sereg, a bányászok légiója vesződött nappal és éjjel a számtalan folyosóban és sziklaüregben. A főmérnök, bizonyos Mr. Arthur, lelkesen vizsgálta a helyi geológiai formációk furcsaságait, elméleteket gyártott, vizsgálta a barlangrendszerek lehetséges kiterjedéseit, számítgatta egy titáni bányavállalat kialakításának lehetőségeit. Fontolgatta más bányaművelési eljárások lehetőségeit és gazdaságosságát is, és szilárdan hitt abban is, hogy az utolsó vágatokat újak nyitása követheti majd.

Nem sokkal azután hogy ide kerültem és munkába álltam, Juan Romero is megérkezett a Norton bányába. Egy volt a környező országokból seregestül érkező erős, ápolatlan mexikói pásztorok közül. Először arcvonásai hívták fel magukra a figyelmet, mert nyilvánvalóan vörösbőrű, indián típusúnak tűnt, ha nem jelezte volna világosabb bőre és finomabb alakja az alapvető különbséget közte és a többi átlagos "zsíros" vagy Piute-vidéki között. Különös volt az, hogy bár elütött a távoli spanyolok csoportjától és az indián törzsektől is, Romero nem keltette a legcsekélyebb mértékben európai származású benyomását sem. Nem kasztíliai konkvisztádor vagy amerikai pionír, esetleg az ősi és nemes aztékok leszármazottja, mint azok a csendes peonok, akik reggelente hosszasan nézik, hogyan kel fel a nap a keleti hegyek felett, miközben a kezeiket a napkorong felé emelik, ahogy egykoron őseik tették. De felidézve Romero arcát, a nemesi származás semmilyen jelét nem lehetett rajta felfedezni. Együgyű volt és piszkos, olyan volt, mint más otthonülő barnabőrű mexikói - ahogy a nincstelen nyomorultak seregéből érkezett (mint nekem ezt utólag mesélték). Úgy rémlett, gyerekként valamiféle szegényes hegyi kunyhóból, egy köztünk lopakodó, halálos kór egyedüli túlélőjeként menekült meg. A közeli kunyhó egy eléggé különös formájú sziklahasadék védelmében feküdt, előtte két csontvázal, melyeket a keselyűk gyorsan tisztára csipkedtek. Valószínűleg szüleinek a maradványai voltak ezek. Származásukat nem firtatta senki, hamarosan mindenki elfeledkezett róluk. A porladó viskó és a furcsa sziklahasadék emlékét egy későbbi hegyomlás segített teljesen kitörölni az emlékezet képei közül. Az árván maradt fiút egy mexikói marhatolvaj nevelte fel, és a saját nevét adta neki. Juan egy kicsit kilógott ebből a családból.

Romero erős ragaszkodása, vitathatatlanul különös, ősrégi hindu motívumokkal vésett gyűrűm megpillantásával kezdődött. Olyan módon közeledett e tulajdonom iránt, melyet nem tudok elmondani. Ez a rendkívüli értéket képviselő gyűrű volt az utolsó láncszem életem már örökre lezárt előző, indiai fejezetéhez. Megfigyeltem, hogy más sajátos megjelenésű mexikóiak is

érdeklődtek, bámuló arckifejezésükön a kapzsiság legkisebb jele nélkül. Ezek az ősrégi hieroglifák Romero elméjét megmozgatva, tudatalattijából bizonytalan emlékeket idéztek elő, korábban számára ismeretlen gondolatokat keltve.

Megérkezése után pár héten belül,

Romero volt a leghűségesebb szolgám, ez nem volt kétséges, bár jómagam is csak egy közönséges bányász voltam. Társalgásunk szükségszerűen korlátok közé szorult. Ő csak pár szót ismert angolul, míg az én spanyolom teljes egészében különbözött a mexikói peonok használta új spanyol dialektustól.

Az elmondandó események mindenféle határozott előzmény nélkül kezdődtek. Romeróval kölcsönös barátság alakult ki, egymáshoz való viszonyunkat gyűrűm alapvetően meghatározta, azt viszont állítom, hogy e gyűrű nélkül szilárd kapcsolat nem alakult volna ki közöttünk.

A bányaművelés iránya közvetlenül lefelé volt megszabva, a sziklakatlan alatti terület mélyebb rétegei felé. A főmérnök hitte, hogy csak a szegélyező tömör, homogén sziklaréteg áttöréséhez lesz szükséges nagymennyiségű dinamit felhasználása. Ehhez a munkához Romero és én még nem voltunk bevonva, mivel nemrég érkeztünk és ilyen veszélyes feladathoz még nem volt elegendő helyi tapasztalatunk. A robbantás erősebbre sikerült talán, mint azt előzetesen felbecsülték, úgy látszott megrázta az egész hegyet. A külső lejtőn levő viskók ablakai betörték a detonációtól, míg az összes közeli szurdokban tartózkodó bányász lábsérülést szenvedett. Jewel Lake, ami a művelet színhelyén fekszik, úgy nézett ki, mintha erős viharba került volna. Lent a robbanás központjában a kutatók egy tátongó hatalmas szakadékot fedeztek fel, melyet kézi művelési módszerrel soha nem fedeztünk volna fel. Bevilágítására pedig az összes lámpánk is kevésnek bizonyult.

Az összecsendült bányászok zúgtak, amikor a főmérnök arra utasította őket, hogy váltott műszakban tárják fel és derítsék fel a rettentő mélységet, és amíg teljesen fel nincs térképezve, addig nem is hagyhatják abba a munkát?

Röviddel később egy fakó arcú munkás egyértelműen a főmérnök tudomására hozta álláspontjukat. Határozottan, ám tiszteletteljesen visszautasította, hogy újra lemenjenek a szakadékba, vagy egyáltalán tovább dolgozzanak a bányában, amíg a hatalmas üreg torka sötétben tátong. Szembesültek valamivel, amely ismereteik határán túl mutat, felderíthetetlenül, kimutathatatlanul túl, ott a végtelen mélységben. A főmérnök nem tett nekik szemrehányást. Ehelyett azt kezdte fontolgatni, másnapra milyen lépésekre szánja el magát. Az éjszakai műszak reggelig pihenőt kapott.

Hajnali kettőkor egy magányos coyote kezdett a hegygerincről szomorúan üvöltöni. Valahonnan a munkások barakkjai közül egy kutya ugatta rá a választ, vagy a coyote-nak - vagy valami másnak. Szélvihar volt kialakulóban, körben a csúcsok magasságában hátborzongató formájú felhők száguldottak félelmetesen az égi fények elhomályosodott foltjai között, jelezve, hogy a domború hold sárgás fénye próbál áttörni a cirrostratus felhők gőzeinek számos rétegén. Ekkor

Romero hangja hallatszott a fekhelye irányából, ahogy felébresztett engem, egy izgatott és feszültséget keltő hang, bizonyos általam érhetetlen, határozatlan várakozással:

"Madre de Dios! - el sonido - ese sonido - orga Vd! - lo oyte Vd? - uram, MICSODA HANG!"

Figyeltem és csodálkoztam, hogy miféle hangot emleget. A coyote, a kutya, a vihar, mind hallható volt; ez utoljára megnevezett kerekedett felül, ahogy a szél rikoltott jobban és jobban tombolva. A vihar villámló fényei a barakképület ablakán törtek keresztül. Kértem a rémült mexikóit, ismételje meg, ismételje el az általam is hallott hangok eredetét:

"El coyote - el perro - el vien to?"

De Romero nem válaszolt. Válasz helyett döbbenetn sutogni kezdett:

"El ritmo, sehor - el ritmo de la tierra - MICSODA FÖLD ALATTI DÜBÖRGÉS!"

Ekkor már én is hallottam; hallottam és beleborzadtam anélkül, hogy ismertem volna a hang eredetét. Mélyen, mélyen alólunk eredt a hang - egy ritmus, pontosan, ahogy a peon mondta -, amelyik bár rendkívül gyenge, mégis uralkodott a kutya, a coyote és a növekvő vihar hangja fölött.

Hasztalan keresném a megfelelőjét... olyan volt, hogy... szóval leírhatatlan. Talán olyan volt, mint egy nagy gép lüktetése, távol egy hatalmas óceánjáró hajó fedélzetéről érezve a hajótestben ritmusosan dohogó motort, de azért ez nem volt olyan gépies; nem volt olyan mentes a lét és a racionalitás elemeitől.

Minden egyes tulajdonsága, a föld méhéből jövő távoli idegensége egyre jobban nyomasztott engem. Az elmémbe villant Joseph Glanvil egyik versszakának töredéke, amelyet Poe idézett iszonyatos kimenetellel¹:

".....mely mélyebb mint Démokritosz kútja, nagysága, mélysége, kikutathatatlansága..."

Hirtelen Romero leugrott a priccséről, megállt előttem, és bámulni kezdte az idegen gyűrűt a kezemen, amely gyanúsán ragyogott fel minden villámlás fényében, majd feszülten bámulni kezdett a tárna irányába. Ekkor már én is felkeltem. Mindketten mozdulatlanul álltunk egy ideig, erőltetve füleinket, mert a sejtelmes ritmus egyre elevennek és élénkebbnek tűnt. Kétségtelen, hogy akaratlanul elindultunk az ajtó felé, amely az erős szélben a földi valóság egy vigasztaló jeleként zörgött-recsegett. A dohogás a mélységből mind erősebben, mind tisztábban hallatszott, mi pedig ellenállhatatlan késztetést éreztünk arra, hogy kilépünk a tomboló viharba és elinduljunk a rettenetes akna feketén ásító torka felé.

Nem találkoztunk eleven lényel, hiszen az éjszakai mûszak embereit mentesítették a szolgálat alól. Pár álmos csapos fülébe vészjósló pletykák juthattak el Dry Gulch településen, ez már nyilvánvaló volt. Az örbódéból

viszont egy kis négyszög sugárzott halovány sárga fénnel, akár egy őrszeme. Homályosan csodálkoztam is, hogy milyen ütemes zajt csap az őrszem; de Romero fűgén ment tovább, én pedig megállás nélkül követtem.

Ahogy leereszkedtünk az aknába, a hang alattunk tovább erősödött, most már több különálló forrást is érzékelhettünk. Ez a felismerés szörnyű csapásként ért engem, kicsit olyan volt, mint egy keleti szertartás, dübörgő dobszóval és más kántáló hangokkal. Ahogy már említettem, éltem egy részét Indiában töltöttem. Romero és én megtorpanás nélkül vágunk keresztül a folyosón, majd le a létrán; egyre tovább a valamihez, ami gonoszul vonzott bennünket a mélybe, szánalomra méltóan gyámoltalan rémületünk és ellenállásunk dacára. Egy darabig azt is gondoltam, hogy megtévelyodtam - ez akkor volt, amikor rádöbentem, hogy végzetes utunk lámpa vagy gyertya nélkül is járható, megállapítottam, hogy az ujjamon viselt ősi gyűrű hátborzongatóan sugároz, fakó fényt terjesztve a nyirkos, nedves, nehéz levegőn keresztül.

Romeroval már isten tudja hány roskatag létrán másztunk le, amikor egyszer csak váratlanul szaladni kezdett, én pedig jócskán lemaradtam. A dobszó és kántálás bizonyos új és morbid felhangjait hallhattam ki az erősödő zűrzavarból, ha megerőltettem érzékeimet. Megdöbentett az is, amit ekkor Romero példátlan módon művelt: vad kiáltozással tört előre, teljesen egyedül a barlang homályában. Hallottam ismétlődő rikoltásait magam előtt a vaksötétből, ahogy ügyetlenül botladozott előre a járat sziklás talaján és mászott egyre örültebben lefelé a bizonytalan létrafokokon.

Bár tudatom egyre homályosodott, annyit azért még érzékelttem a környezetemből, hogy Romero halandzsája és tónusa fokozatosan csaknem teljesen idegenné módosult. Rikácsoló, de határozott, sokszótagú szavakkal egészült ki, beépülve a sután tört angol és hibás spanyol keverékébe, csak a gyakran ismételt "Huitzilopotchli" kiáltás tűnt teljesen ismeretlennek. Később egy ismert történelmi dolgozatból² kutattam fel a szó eredetét - és elborzadtam, amikor a eseményhez való kapcsolatára ráismertem.

A rettenetes éjszaka tetőpontja a barlangban megtett utunk utolsó csarnokának elérésekor kezdődött. A halálos sötétből közvetlenül előttem robbant ki az a végső sikoltás a mexikóiból, amely csatlakozott azoknak az általam eleddig ismeretlen, démoni hangoknak a kórusához, amelyekkel az életben - istennek hála - azóta sem találkoztam. E pillanatban úgy tűnt számomra, mintha minden rejtőzködő rémség és föld alatti borzalom egy közös törekvésben lelt volna értelmet, elemészteni mindent, mi emberi. Gyűrűm fénye kialudt, én pedig új pislákoló fényforrást pillantottam meg pár yarddal távolabb előttem, de egy tőlem alacsonyabban lévő sziklaperem irányából. Odaérkeztem ehhez a mélységhez, ahonnan a fény most már vöröslően izzott, és amely szemmel láthatóan elnyelte szerencsétlen Romerót. Előre léptem a szakadék pereméig, s a mélybe bámultam, bele a pislákoló lángoknak és förtelmes kakofóniának e bábeli zűrzavarába. Először semmit nem láttam tisztán, mert a fényesség e bugyborékoló foltja csak fokozatosan alakult ki. Minden végtelenül

távolinak tűnt, majd a borzalmas rémkép elkezdett önmagától rendeződni, kiválni az összevisszaságból, és én megláttam - ez Juan Romero volt? -de Istenem! Nem tudom elmondani, hogy mit láttam! ...Valami égi hatalom jött a megsegítésemre, elpusztítva egyaránt a látványt és a hangokat egy éteri csattanásban, olyasvalami lehetett talán, mint amikor két univerzum ütközik az űrben. A káoszt számomra a feledés nyugalma követte.

Alig-alig tudom, mi következett ezután, mert a körülmények olyan furcsák és bonyolultak voltak. A legjobbat tettem, amit tehettem: meg sem próbálok különbséget tenni a valóság és az illúzió között. Amikor magamhoz tértem, biztonságban voltam, saját barakkunkban. A még most is vöröslő izzás fénye áthatolt a barakk ablakain, távolabb pedig Juan Romero élettelen teste feküdt egy asztallapon, seregnyi ember vette körül, köztük a tábor orvosa. A megrendült emberek a mexikói furcsa halálát tárgyalták, úgy feküdt, mintha aludna? A halál látszólag a hegyet is megrengető és megrázó félelmetes villámláshoz volt köthető. Vitatható volt a dolog, a boncolás talán szolgálhatott volna valamilyen bizonyítékkal, mellyel Romero hirtelen halála megmagyarázható.

Az elsietett vizsgálat eredménytelenségén túl ahhoz kétség sem fért, hogy Romero nem töltötte a barakkban az éjszakát, ahogy ahhoz sem, hogy felébresztette a Kaktusz-vidék fölött átvonuló félelmetes vihar. Olyan hatalmas vihar volt - mesélték a tárnába lemerészkedő emberek -, hogy tökéletesen beomlasztotta a mérhetetlen mélység általunk oly gondatlanul megnyitott bejáratát, mellyel oly sok félelmet okoztunk magunknak az előző napon. Amikor az őrt kérdeztem, hogy a villámlás alatt miféle riasztó hangokat hallott, említette a coyotot, a kutyát és a tomboló hegyvidéki szél hangját - semmi mást. Ehhez pedig nem volt mit mondanom.

Másnap a félbeszakadt munka új erőre kapott. Arthur főmérnök más vidékről hívott megbízható szakembereket a betemetett szakadék járatainak ismételt feltárására. A munkások lelkesen engedelmeskedtek, s rövid idő alatt a beomlott sziklatetőt újra megnyitották. Az eredmény váratlan volt és elképesztő. Az üreg megnyitott teteje nem volt túlzottan vastag, most mégis végtelen kiterjedésű, tömör sziklát találtak a kutatók fűrói. Nem találtak semmi mást, aranyat sem. Amikor pedig főmérnök leállította ezt a hiábavaló munkát, csak megzavarodott tekintetét kapta el az, aki az íróasztalánál ülő, maga elé bámuló férfira rányitott.

...És van még egy másik nagyon furcsa dolog is. Röviddel később, ahogy reggel a vihar után felkeltem, feltűnt, hogy ujjamról megmagyarázhatatlan módon eltűnt a hindu-gyűrűm. Roppantmód sajnáltam ezt, de azért enyhe megkönnyebbülést is éreztem ebben a fölfoghatatlan dologban. Kétlem, hogy bányász-cimboráim közül lopta volna el valaki, nagyon ügyesnek kellett volna lennie a zsákmány értékesítésénél. Keresésére minden megtettem, még hirdetőmenyt is adtam fel, sőt a rendőrség is kereste, a azonban gyűrű soha többé nem került elő. Valahogy kételkednem kell benne, hogy halandó ember kezei

tüntették volna el, ahhoz túl sok, e világtól idegen dolgot ismertem meg Indiában ...

Véleményem erről a valószínűtlen históriáról, időről időre változik. Világos nappal, gyakran azt gondolom, hogy az események többsége csak merő álom volt, delejes rémképek, ám ősszel, alkalmanként, vagy akár egymás után két reggel is, amikor a metsző szél és az állatok olyan komoran üvöltenek, felbukkan az elképzelhetetlen mélységekből egy ördögien szuggesztív, ritmusos lüktetés? és ekkor a lelkem mélyén érzem, hogy Juan Romero átalakulása maga volt a rettenetes valóság?

A Norton bányában 1894. október tizennyolcadikán és tizenkilencedikén történekről nem szívesen beszélek. Kizárólag a tudomány iránti elkötelezettség készítet arra, hogy életem utolsó éveiben felidézzem e borzalmas eseményeket, melyekre kiváltképp iszonyodva gondolok vissza, mivel képtelen vagyok teljességgel meghatározni természetüket. Ám úgy vélem, mielőtt meghalok, el kell mondanom mindent, amit tudok Juan Romero - mondjuk így - átalakulásáról.

Nevemet és származásomat nem szükséges megörökíteni; sőt megítélésem szerint helyesebb is, ha nem teszem, hiszen ha valaki váratlanul az Államokba vagy a gyarmatokra vándorol ki, rendszerint maga mögött hagyja a múltját. Ezenkívül az elbeszélés szempontjából lényegtelen, ki voltam egykoron; eltekintve talán attól a tényről, hogy indiai szolgálatom alatt többet időztem az ősz szakállú helyi tanítók, mint tisztársaim körében. Nem csekély mértékben beleástam magam a keleti tanokba, amikor sorozatos csapások folytán az amerikai vadnyugat végtelen vidékein kezdtem új életet és vettem fel új nevet - a jelenlegit -, mely gyakori, és semmiféle jelentőséggel nem bír.

1894 nyarat és őszét a Kaktusz-hegység sivár fennsíkjain töltöttem kétkezi munkásként a híres Norton bányában, melyre évekkel azelőtt egy idős aranyásó lelt rá, s a felfedezés a csaknem néptelen pusztaságot az aljanép forrongó katlanává változtatta. Az arannyal teli üreg, mely mélyen a hegyi tavas barlang alatt feküdt, legmerészebb álmait meghaladó gazdagsággal ajándékozta meg élemedett korú felfedezőjét, és immár kiterjedt vájatrendszerre alakult a bányát végül felvásárló társaság égisze alatt. További sziklaodvakat találtak, az aranykitermelés pedig az egekbe szökött; olyannyira, hogy egész sereg erős kezű és mindenféle nemű-fajú bányász munkálkodott a számos aknában és üregben. Mr. Arthur, a felügyelő gyakorta említette, mennyire sajtáságosak az ottani földtani alakzatok; azt találgatta, vajon mennyire kiterjedt a barlangrendszer, és megpróbálta felbecsülni, vajon mire számíthat a jövőben a gigászi bányavállalkozás. Akképp vélekedett, hogy az aranyhozamú üregeket a víz hozta létre, és gyakran hangoztatta meggyőződését, miszerint hamarosan rábukkannak az utolsóira is.

Nem sokkal letelepedésem és munkába állásom után történt, hogy Juan Romero a Norton bányába érkezett. Egyike volt azoknak az ápolatlan mexikóiaknak, akiket tömegével vonzott magához a bánya, és csupán arcvonásai

révén tűnt ki honfitársai közül; ugyan kétségkívül amerikai indiánoktól származott, határozottan halványabb bőrszínével és finomabb vonásaival elütött a többi "füstös képűtől" és paiuttól.

Furcsa, hogy bár erősen különbözött a spanyol keverék- vagy törzsi indiánoktól, kaukázusi vér biztosan nem csörgedezett az ereiben. Nem a spanyol konkvisztádor, és nem a vadnyugati telepes, hanem az ősi és nemes azték képe rémlett fel azonnal, mikor a hallgatag mexikói kora hajnalban felkelt, hogy lenyűgözve figyelje, ahogy a nap lassan felkúszik a dombos keleti horizonton, és kiterjessze a karját egyfajta, számára is rejtelmes szertartás részeként. Ám az arcvonásoktól eltekintve egy csöppnyi nemességet sem lehetett kinézni belőle. A mocskos és tudatlan Romero otthon érezte magát a többi barna bőrű mexikói körében, hiszen (mint később tudomásomra jutott) a lehető legalantasabb körülmények között nevelkedett. Egy düledező hegyi viskóban találtak rá; egyedül élte túl a környéken végigpusztító járványt. A kalyiba mellett, egy szokatlan alakú sziklahasadék közelében két csontváz feküdt, melyekről a keselyűk lecsipkedték a húst, és feltételezhetően Romero szüleinek földi maradványai lehettek. Senki sem tudta felidézni a nevüket, és hamarosan mindenki elfeledte őket. Mivel nem sokkal később összedőlt a vályogkunyhó, és egy lavina maga alá temette a sziklahasadékat, még a hely pusztá emléke is elhomályosult. Juan, akit egy mexikói marhatolvaj vett magához, kereszteltetett meg, és nevelt fel, nem sokban különbözött társaitól.

Romero hozzám való kötődése kétségtelenül különös és régi hindu gyűrűmnek köszönhető, amit dologidőn kívül viseltem. Arról, hogy miként került hozzám, és miféle tulajdonságokkal rendelkezett, nem beszélhetek. Életem egy örökre lezárult fejezetéhez tartozott, és nagy becsben tartottam. Feltűnt, hogy a szokatlan kinézetű mexikóinak is hamar megakadt rajta a szeme; arckifejezése pedig kétséget sem hagyott afelől, hogy nem egyszerű bírvágyból méregette a tekintetével. A gyűrűn látható ősrégi képíráselemek láthatóan halovány emlékképeket idéztek fel kiműveletlen, ámde élénk elméjében, jóllehet soha nem láthatott ehhez hasonlót. Néhány héttel odaérkezése után Romero hűségese szolgámmá szegődött annak ellenére, hogy jómagam is közönséges bányásznak számítottam. Beszélgetéseink szükségszerűen kevés témára korlátozódtak. Romero alig néhány angol szót ismert csupán, míg az én oxfordi spanyolságomról kiderült, hogy jelentős mértékben különbözik az új-spanyolországi földművesek körében beszélt dialektustól.

Az eseményt, melyről rövidesen beszámolok, nem sejtették előre bajjós előjelek. Noha Romero érdekes figurának mutatkozott, és különös vonzalmat érzett a gyűrűm iránt, úgy vélem, egyikünk se m számított arra, ami a nagy robbantást követően történt. A szakemberek földtani megfontolásokból arra jutottak, hogy a bányát egyenesen lefelé érdemes bővíteni, a föld alatti járatok legmélyebbikéből kiindulva, és miután a felügyelő meggyőződéssel hitte, hogy kizárólag tömör sziklával számolhatnak, csöppet sem sajnálták a dinamitot. Romero és jómagam nem vettünk részt ebben a műveletben, következésképp

másoktól szereztünk tudomást a rendkívüli körülményekről. A töltet, mely talán nagyobbra sikeredett, mint amekkorára tervezték, úgyszólván az egész hegyet megrázta. A lejtőn sorakozó viskók ablakai betörték, és a közeli aknában dolgozó bányászok lába alól kicsúszott a talaj. Az Ékkő-tavon pedig, mely közvetlenül a robbantás helyszíne felett helyezkedett el, mintha vihar tombolt volna. Mikor megvizsgálták az újonnan kirobbantott vágot, kiderült, hogy az alatt tátongó szakadék mélyére sem kellő hosszúságú zsinórt leereszteni, sem levilágítani nem lehetett. Az képedt kubikosok a felügyelő tanácsát kérték ki, aki arra utasította őket, hogy vigyenek köteleket a gödörhöz, aztán egymáshoz kötözve eresszék le, amíg el nem érik a verem alját.

Kisvártatva a holtápadt munkások azt közölték a felügyelővel, hogy nem jártak sikerrel. Határozottan, ámde tiszteletteljesen bejelentették, hogy nem hajlandók visszamenni a szakadékhoz, sőt a bányába se fognak bemerészkedni, míg le nem zárják az üreget. Olyasmivel kerültek szembe, amit addig nyilvánvalóan sohasem tapasztalhattak, az alattuk tátongó űr ugyanis - amennyire meg tudták állapítani - a végtelenbe nyúlt. A felügyelő nem feddte meg őket. Ehelyett a gondolataiba merült, és új tervet eszelt ki másnapra. Aznap nem állt munkába az éjjeli műszak.

Hajnali kettőkor szomorúan vonyítani kezdett egy magányos prérifarkas. Valahonnan a bányából egy kutya válaszolt; vagy a prérifarkas - vagy valami más - hívószavára. A hegyormok fölött vihar készülődött, és bizarr alakzatokba rendeződött fellegek siklottak tova a homályos égi fényfoszlány előtt, mely a fátyolfelhőkön átsütni igyekvő púpos hold jelenlétét jelezte. Romero hangjára riadtam fel; a hang a felettem lévő priccs felől jött, és számomra érthetetlen, tétova várakozástól feszültnek és izgatottnak hatott:

- Madre de Dios!... el sonido... ese sonido... oiga Vd!... lo oye Vd! señor, EZ A HANG!

Füleltem, nem tudván, miféle hangra gondol. A prérifarkast, a kutyát, a vihart egyaránt hallani lehetett; az utóbbi épp a többi fölébe kerekedett, amint a szél egyre dühöttebben süvített. A hálókalyiba ablakában villámok cikáztak. A rémült mexikóitól sorra kérdeztem, melyik hangról beszél:

- El coyote... el perro... el viento?

Ám Romero nem válaszolt. Aztán suttogni kezdett, mint aki fél megnevezni valamit:

- El ritmo, señor... el ritmo de la tierra... AZ A DÜBÖRGÉS A FÖLD ALÓL!

Most már én is hallottam; hallottam, és fogalmam sincs miért, de megborzongtam. Mélyen alattam, a mélyben valami szólt - valami dübörgés, ahogy a mexikói mondta -, mely bár végtelenül gyengének hatott, mégis elnyomta a kutyát, a prérifarkast és az egyre hevesebben tomboló vihart is. Hasztalan kerestem a szavakat: lehetetlen vállalkozás lett volna leírni ezt a zajt. Talán egy gigantikus óceánjáró motorjának lüktetését érzékelhetni így a fedélzetről, ám ez közel sem hatott ily gépiesnek; nem hiányzott belőle az élet és

a tudatosság szikrája. Leginkább távolisága tett rám hatást. Joseph Glanvil szavai tolultak az elmémbe hirtelen, melyeket Poe idézett félelmetes hatással:

...terjedelmüket, hatalmasságukat és felfoghatatlanságukat tekintve nem mérhetők össze az Ő munkájával; mert annak mélységei felülmúlják Demokritosz kútjának mélységeit.¹

Romero hirtelen leugrott a priccsról, megállt előttem, és a villámcsapások fényében furcsán felvillanó, különleges gyűrűre vetette a tekintetét, majd az akna irányába meredt. Én is kikeltem az ágyból, aztán egy darabig mindketten mozdulatlanul álltunk és figyeltünk, ahogy a hátborzongató dübörgés hallhatóan egyre inkább megtelt étellel. Ekkor mintegy önszántunkon kívül elindultunk az ajtó felé, mely megnyugtató evilágisággal dörömbölt a szélben. A mélyből jövő kántálás - annak tűnt ugyanis - egyre tisztábban és hangosabban szólt, és ellenállhatatlan erővel vonzott a kint tomboló vihar, s onnan a bánya alján tátongó feketeség felé.

Egyetlen eleven lényel sem találkoztunk, hiszen az éjszakai műszakot szélnek eresztették, és nyilván a Kiapadt Szurdokban mesélték a rémisztő híreket valamelyik álmos csaposnak. Az őrbódé apró, szögletes ablakának sárga fénye viszont óvó tekintetre emlékeztetett. Egy pillanatra eltűnődtem, vajon a dübörgés hogyan hathatott az örre, Romero azonban belegyorsított, én pedig gondolkodás nélkül követtem.

Ahogy egyre mélyebbre hatoltunk az aknában, a hang kivehetően összetettebbé vált. Elborzadva eszméltem rá, hogy egy dobbal és kántálással kísért keleti ceremóniára emlékeztet. (Mint már említettem, hosszabb időt töltöttem Indiában.) Romeróval együtt habozás nélkül vágtunk át vízátfolyásokon, és másztunk le hágcsókon; egyre a kísértő valami felé, ugyanakkor bénító félelem és irtózás töltötte el a lelkünket. Egy ponton azt hittem, megbomlott az elmém - akkor történt, mikor szöveget ütött a fejembe, vajon lámpás és gyertya hiányában miként láthatjuk az utat magunk előtt, és ráébredtem, hogy az ujjamon levő antik gyűrű izzik kísértetiesen, és szór sápadt fényt a nyirkos, sűrű levegőn át.

Miután Romero lemászott az egyik széles hágcsón, váratlanul futásnak eredt, és otthagyt. Valamely új és vad hangnem hatott rá ennyire megdöbbentő módon, igaz, alig érzékeltem a változást; és Romero vad ordítással, vakon belevette magát a barlang sötétjébe. Magam előtt hallottam, ahogy újra meg újra felüvölt, miközben ügyetlenül botladozik a sík padkákön, és tébolyodottan siklik lefelé a roskatag hágcsókon. Ám bármennyire megrémültem is, annyit mindenképp sikerült megőrizni a józanságomból, hogy felfigyeljek rá, Romero beszéde -amikor tagoltan szólt - egyetlen általam ismert nyelvre sem hasonlított. Durva, mégis hangzatos, hosszú szavak váltották fel a csapnivaló spanyol és még csapnivalóbb angol keverékét, s e szavak közül mindössze a gyakori "Vizilipocstli" felkiáltás tűnt némileg ismerősnek. Később sikerült ráakadnom a szóra a híres történész művében² - a felismerés pedig borzongással töltött el.

A szörnyű éjszaka áttekinthetetlen, ámde meglehetősen rövidre szabott

tetőpontban ért véget, mely épp akkor vette kezdetét, mikor az utolsó barlangmélyedésbe értem. Közvetlenül előttem a sötétből a mexikói végső sikolya hasított bele a pillanatnyi csendbe, aztán felzúgott a barbár kórus, melynek vadságát képtelen lennék még egyszer élve elviselni. Úgy tűnt, a föld minden rejtőzködő iszonyata és szörnyősége egyszerre hangjára talált abbéli igyekezetében, hogy legyűrje az emberiséget. Ezzel egy időben kihunytt a fény, mely a gyűrűmből áradt, és egy másik, a mélyből áradó, pislákoló fényre lettem figyelmes néhány yardnyira magam előtt. A szakadék széléhez értem, mely immár vörösen izzott, és nyilvánvalóan elnyelte Romerót. Odaléptem az emberi eszközökkel mérhetetlen mélység pereméhez, és lepillantottam az emésztő lángok és a förtelmes hangzavar poklába. Eleinte csupán forrongó fényességet láttam odalenn, aztán a kavargásból lassanként határozottan kivehető alakok kezdtek kiválni, és közöttük - lehetséges, hogy Juan Romerót láttam? - de Istenem! Nem merem szavakba önteni azt, ami a szemem elé tárult!... Valamely mennyei hatalom sietett a segítségemre, elhomályosítván mind látásomat, mind hallásomat azzal az égrengető csattanással, amit olyankor hallhatni, mikor két világegyetem ütközik egymásba az űrben. Mindenütt eluralkodott a zűrzavar, rám pedig megnyugtató sötétség borult.

Szinte azt sem tudom, hogyan folytassam, annyira idegenszerű körülményeket kell leírnom; ám igyekszem minden tőlem telhetőt megtenni, és meg sem kísérelm elkülöníteni a valóságot a látszattól. Amikor felébredtem, a priccsemen találtam magamat, s a vöröslő hajnali nap sütött be az ablakon. Nem messze tőlem, az asztalon Juan Romero élettelen testét láttam kiterítve, körötte férfiak egy csoportja, köztük a tábori orvossal. Épp a mexikói különös halálának okát vitatták; elmúlása látszólag kapcsolatban lehetett a szörnyű villámcsapással, mely a hegybe vágott bele, és megrázkódtatta az egész környéket. A halál közvetlen oka azonban rejtély maradt, és még a boncolás során sem derült fény arra, miért ne élhetne Romero. Az elcsípett beszédfoszlányokból egyértelműen kiderült, hogy sem én, sem Romero nem hagytuk el a kalyibát egész éjszaka; sőt, egyikünk sem riadt fel egyetlen pillanatra sem a Kaktusz-hegységen átvonuló, iszonytató vihar alatt. Az aknába lemerészkedett bányászok szerint a fürgeteg nyomán több járat is beomlott, és az ítéletidő teljesen betemette a szakadékot, mely annyi nyugtalanságot okozott az előző napon. Mikor megkérdeztem az őrt, milyen hangokat hallott az éjszaka közvetlenül a hatalmas villámlás előtt, a prérifarkast, a kutyát és az üvöltő hegyi szelet említette - semmi mást. És nem is kételkedem a szavában.

Amint ismét megindult a munka, Arthur, a felügyelő megkért néhány különösen megbízható embert, hogy vizsgálják meg a betemetett szakadék környékét. Noha nem szívesen tették, szó nélkül engedelmeskedtek, és lefűrtak a mélybe. Az eredmény egészen meglepő volt. A tátongó mélységet fedő sziklaréteg kibontott állapotban egészen vékonynak mutatkozott, most ellenben látszólag végtelen, tömör ősmasszívumban haladtak a fűrók. Mivel semmi mást, így aranyat sem találtak, a felügyelő visszahívta az embereket; időnként azonban

furcsa nyugtalanság ül ki az arcára, ahogy az íróasztalánál kuksol elmerengve.

Egy dolgot mindenesetre nem értek. Nem sokkal azután, hogy felébredtem a viharos éjszakát követő reggelen, észrevettem, hogy hiányzik az ujjamról a hindu gyűrű, jóllehet korábban nagy becsben tartottam az ékszert, most mégis megmagyarázhatatlan megkönnyebbülést éreztem hiánya felett. Ha valamelyik bányásztársam tulajdonította el tőlem, akkor fölöttébb agyafúrt módon adott túl a zsákmányon, mivel a gyűrű a hirdetések és a rendőrségi nyomozás ellenére soha nem került elő. Ám kétlem, hogy halandó lopta volna el tőlem az ékszert, Indiában ugyanis sok furcsa dologról hallottam azelőtt.

Az eseményekről alkotott véleményem időről időre változik. Nappal többnyire álomnak tűnik az egész; némely őszi éjszakán azonban, úgy hajnali kettő felé, mikor gyászosan zúg a szél és vonyítanak az állatok mintha alig kivehető, ütemes dübörgés szüremle né föl a mélyből...

Ilyenkor úgy érzem, Juan Romero átalakulása valóban egészen szörnyűséges körülmények közt ment végbe.

Galamb Zoltán fordítása

A barlangi szörnyeteg (1905)

A szörnyű végkövetkeztetés, mely fokozatosan belerágta magát zavart és vonakodó elmémbe, mostanra az ocsmány valóságnak bizonyult. Eltévedtem, teljesen reményt veszve eltévedtem a Mammoth Barlang hatalmas labirintusrendszerében. Amennyire zavart elmém vissza tudja idézni, arra emlékszem, hogy látásom képtelen volt olyan tájékozódási pontot megragadni, mely a kifelé vezető út irányjelzőjeként szolgálhatott volna. Helyzetem eloszlatta a legcsekélyebb kétséget is afelől, hogy valaha újra megpillanthatom a Nap áldott fényét, vagy fürkészhetem a gyönyörű kinti világ kellemes hegycsúcsait és völgyeit. A remény elszállt. Józan életfelfogásom mellett egyáltalán nem élveztem szenttelen modoromat. Bár gyakran olvastam vad delíriumokról, melyekbe hasonló helyzetek áldozatai estek, ezek közül egyiknek se tapasztaltam jegyeit, nyugodt maradtam, ám egy idő után ráéreztem tűrőképességem elvesztésére.

Nem is az a gondolat - hogy magánjellegű kutatásnak már korántsem nevezhető botorkálásom túllépi az elviselhető határt - okozta azt, hogy egy pillantig is elhagyjon lélekjelenlétem. Kétségbeestem, mikor belegondoltam, hogy a templomkert békés nyugalma helyett ez az ocsmány, mérhetetlen üreg lehet a sírhelyem.

Abban biztos voltam, hogy az éhenhalás fogja beteljesíteni sorsomat. Tudtam, hogy néhányan már megőrültek hasonló esetekben, de éreztem, engem

nem ez a végzet vár. A sorscsapást csupán saját számlálmra írhatom, mivel a vezető nem tudott róla, hogy lemaradtam a többi barlanglátogatótól. Több mint egy óra kóborlás után a barlang istenkáromló csarnokaiban azon vettem magam észre, hogy képtelen vagyok visszaidézni a tekervényes útvesztőt, melyen útitársaim elhagyása óta haladtam.

A fáklyám is kezdett kialudni, így hamarosan arra számíthattam, hogy a föld gyomrának teljes, szinte kézzel tapintható feketesége fog beborítani. Amint a pislákoló fényben álltam, kétségbeesetten töprengtem végzetem bekövetkeztének feltételezett lehetőségein. Visszaemlékeztem a beszámolókra, melyeket a tüdővész kolóniáról hallottam, amely azért települt ebbe a gigantikus föld alatti világba, hogy gyógyulást szerezzen az örök sötétség birodalmának kétségtelenül egészséges levegőjétől, és állandó hőmérsékleten tiszta levegőn és békés csendben éljen, amit meg is talált, csak épp a halál furcsa és iszonytató formájában. Láttam beteges, természetellenes viskóik szájalomra méltó romjait, ahogy a csoporttal elhaladtunk előttük, és eltöprengtem, milyen istentelen hatást válthat ki egy hosszú tartózkodás ebben a mérhetetlen és csöndes barlangban még egy olyan egészséges és életerejének teljében lévő emberben is, mint én vagyok. Ekkor elkeseredetten jegyeztem meg magamban, én is ilyen jutok, ha az éhség miatt hamarabb el nem távozom az élők sorából.

Amint fáklyám utolsó fénysugarai is az örök sötétségbe vesztek, elhatároztam, minden követ megmozgatok, semmilyen menekülési lehetőséget nem mulasztok el; ennek megfelelően összeszedve tudóm teljes erejét párszor elkiáltottam magam, azzal a hiú reménnyel, hogy lármámmal felkeltem a vezető figyelmét. Szívem mélyén hittem benne, hogy könnyörgésem nem hiábavaló, hogy hangomat, melyet az engem körülvevő fekete labirintus megszámlálhatatlan bástyája felerősített és visszavert, más is meghallja rajtam kívül. Egyszer csak azon vettem észre magamat, mintha a barlang sziklás aljzatán puha, egyre közeledő lépteket hallanék.

Ilyen hamar megvalósulna szabadulásom? Akkor minden szörnyű balsejtelmem felesleges volt, és a vezető megállítva indokolatlan távollétemet a csoporttól, utánam eredt, hogy megkeressen ebben az óriási mészkőbarlangban? Ám ezek a kellemesen bizonytalan kérdések hirtelen elszálltak a fejemből, elérkezett az a pont, mikor újra kétségbeestem, mert felfedezésem egyre közeledett, és egy pillanat alatt boldogságom borzalommá vált, amint hallgatóztam. Mindig is éles hallásom most még jobban felerősödött a barlang tökéletes csendje által, és elém tárta a bénító felismerést, a váratlan és borzalmas tudatot, hogy ezek a lépések nem embertől származnak. Ebben a természetellenes régióban a bakancsot viselő vezető éles, metsző zajokat keltett volna. Ezek az ütődések puhák, óvatosak voltak, mint néhány macskaféle járása. Emellett, ahogy jobban odafigyeltem, úgy tűnt, mintha a hangokat kettő helyett négy láb keltené.

Ekkorra már bizonyossággá vált, hogy én magam ébresztettem fel egy vad szörnyet jajveszékelésemmel, talán egy hegyi oroszlánt, mely véletlenül a

barlangban tartózkodott. Talán - gondoltam - a Mindenható számomra egy kellemesebb halált szánt, mint az éhenhalást, de az önfenntartás ösztöne - mely sosem szunnyadt teljesen - még kavargott mellkasomban, közben elgondoltam, hogy ha meg is menekülök a közeledő veszedelem elől, azzal együtt a zordabb, hosszadalmasabb vég ér el, és így eldöntöttem, nem adom olcsón az életemet. Talán furcsán hangzik, de az agyam csak arra tudott gondolni, hogy a látogató csakis ellenséges lehet. Ennek megfelelően nagyon elcsendesedtem, abban a reményben, hogy az ismeretlen szörnyeteg az irányt adó hang hiányában eltéved, mint én, és elkerül. De ez a remény nem felelt meg a valóságnak, mert a furcsa léptek egyre erősödtek, az állatot nyilvánvalóan elérte a szagom, amely a barlang zavaró szagoktól tökéletesen mentes levegőjében kétségtelenül nagy távolságból követhető.

Annak érdekében, hogy felszereljem magam védekezőeszközzel egy kimenetelét tekintse bizonytalan küzdelem esetére, kitapogattam a közelemben levő nagyobb darab köveket, melyek szétszórva heverték a talajon, és egyet-egyét megmarkolva, hogy a kellő pillanatban használhassam, vártam beletörődötten a kényszerű eredményt. Az idő legnagyobb része alatt a lépések négy lábútól származónak tüntek, egyszerűen a mellső- és a hátsó lábak közötti összhang nélkül, de a ritka szünetek alatt megfigyelhettem, hogy két láb folyamatos mozgásban van összekötve. Azon tűnődtem, miféle állat akar megtámadni; úgy gondoltam, bizonyára egy szerencsétlen pária, akinek azzal kellett fizetnie a kíváncsiságáért, ami a félelmetes barlangba kerüléséért felelős, hogy élete végéig végeláthatatlan rejtőzködésre lett ítélve. Nyilvánvalóan a barlang szem nélküli halaival, denevéreivel, patkányaival és néha a Green River áradásának sodrával idekerült közönséges halakkal tartotta fenn magát. Azzal fokoztam feszült éberségemet, hogy groteszk találgatásokba merültem, a barlangi élet hogyan formálhatta át a szörny fizikális felépítését, visszaemlékezve az ocsmány jelenésekre, melyeket a helyi közhiedelem azoknak a tüdővészeseknek tulajdonított, akik már meghaltak hosszú barlangi tartózkodás után. Emlékszem, hogy ezúttal már kezdtem érezni ellenségem közeledtét, melynek alakját sosem kellett volna meglátnom, hiszen fáklyám már régen kiadludt, gyufa pedig egyáltalán nem volt nálam. Agyamban a nyomás már félelmetessé vált. Eltorzult képzeletem rejtőző és visszataszító körvonalakat idézett fel az engem körülvevő fenyegető sötétségben, mely mintha már testemre is nyomást gyakorolt volna. Közelebb és közelebb, a léptek egyre erősödtek. Úgy tűnt, szabadjára kell engednem egy metsző sikolyt, de elég értelmetlen lett volna ilyen dologgal próbálkoznom; a hangomra aligha kaphattam volna választ. Kővé dermedtem, földbe gyökerezett a lábam. Kétségeim voltak afelől, hogy ha a kritikus pillanat elérkezik, a jobb kezem képes-e elhajtani lövedékét. A léptek erősödő dobbanásai már kézzelfoghatóan közel voltak. Már nagyon közel. Hallhattam az állat nehéz légzését, amelyből arra következtettem, hogy jelentős távolságról érkezhetett, és ezért ki van fáradva. Hirtelen az átok megtört. Jobb kezem, melyet a mindig megbízható

hallásom irányított, teljes erejével elhajította tartalmát - az élesre kopott mészködarábot - a sötétség azon pontja felé, ahonnan a légzés és a lábdobogás származott. Legnagyobb csodálatomra, nagyon közel érhetett céljához, mert hallottam, ahogyan a dolog távolabb ugrik, és nem mozdul.

Újratöltve fegyveremet, elhajítottam második lövedékeket, ezúttal sokkal hatásosabban. Örömmel nyugtáztam, hogy a lény a földre zuhant, és kétségkívül mozdulatlanul feküdt. Szinte felerősödve a rajtam átfutó megkönnyebüléstől, visszatántorogtam a falhoz. A légzés folytatódott nehéz ki- és belégzések formájában, ekkor ébredtem rá, hogy csupán megsebesítettem a lényt, nem több. És immár teljesen elálltam attól, hogy megvizsgáljam a Dolgot. Legalábbis valami társult a földöntúli félelemhez, mely elmémbe költözött, ezért nem szemléltem végig a testet, és nem is folytattam a kövek dobálását, hogy végezzek vele. Ehelyett tiszta erőből futottam - már amennyire kitellett belőlem - abba az irányba, ahonnan jöttem. Hirtelen meghallottam, egy hangot, pontosabban hétköznapi hangok egymásutánját. Egyik pillanatról a másikra éles, fémes dobogássá váltak. Most nem lehetett kétséges, a vezető volt az. Ekkor üvöltöttem, kiabáltam és ordítottam örömben, mikor megpillantottam a boltíveken a pislogó fényességet, amiről tudtam, hogy a fáklya visszavert fénye. Rohantam, hogy találkozzam a fénnel, és mielőtt teljesen felfoghattam volna, mi történt, a földön feküdtem a vezető lábánál, a bakancsát ölelgetve, és összevissza zagyváltam, ahelyett, hogy mindent elmondtam volna sorjában, a lehető legidiótább stílusban adtam elő szörnyű történetemet, és ugyanakkor megerősítettem hallgatóm felé érzett hálámat. Lassanként visszanyertem eszméletemet. A vezető a csoport kijáráshoz érkezésekor vette észre hiányzásomat, és az ösztöneire hallgatva onnan indult el, ahol utoljára beszélt velem, és négy óra keresés után megtalált.

Amikorra ezt elmesélte, felbátorodva a társaságtól és a fáklya fényétől, kezdtem visszaemlékezni a furcsa szörnyre, melyet a közeli sötétségben sebesítettem meg, és azt javasoltam, derítsük ki a fény védelmében, miféle lény volt az áldozatom. Ezúttal a társaság miatt megerősödött bátorsággal mentem vissza borzalmas élményem helyszínére. Hamarosan egy fehér dolgot láttunk a földön, egy dolgot, mely a fényt visszaverő mészkőnél is fehérebb volt. Egy hatalmas arányokkal rendelkező emberszabású majomhoz hasonlított, és talán egy vándorló állatseregéből kóborolt el. A szőre hófehér volt, ami kétségtelenül a barlang falai közé zárt hosszú tartózkodás színtelenítő hatásának tudható be, de emellett meglepően vékony, kivéve a fejet, ahonnan a bőséges hajzat a vállakig ért. Az arc el volt tőlünk fordulva, a lény majdnem pontosan azon feküdt. A végtagok elhelyezkedése igen egyszerű volt, de használatukat korábban hibásan ítélt meg, általában a szörnyeteg mind a négyet használta, máskor csak kettőt, hogy gyorsabban haladjon. Az ujjak vagy lábujjak patkányéhoz hasonló karmokban végződtek. A karok vagy lábak fogásra alkalmatlanok voltak, a hosszú barlangi tartózkodás következtében. Ugyanez okozta a mindenre kiterjedő szinte természetellenes fehérséget, ami annyira jellemző volt az egész

kreatúra anatómiájára.

A légzés már nagyon legyengült, és a vezető előhúzta pisztolyát, azzal az egyértelmű szándékkal, hogy megadja a lénynek a kegyelemdőfést, de egy váratlan hang, amit a szörny kiadott, a fegyver elsülés nélküli földre zuhanását okozta. Azt a hangot képtelenség szavakba önteni. Az nem egy majomszerű lényre utaló közönséges hang volt, és elgondoltam, hogy ez a természetellenes minősége nem a hosszan tartó és tökéletes csend rovására írható, melyet a fény felfedezése hozott ki belőle, a fényé, amit a szörny azóta nem láthatott, mióta előszöt belépett a barlangba. A hang, melyet talán mély karattyoláshoz hasonlíthatnék, halványan folytatódott.

Eközben egy gyorsan átvonuló görcsös erőfeszítés hullámzott végig a szörny testén. A mancsok görcsbe rándultak, a végtagok megfeszültek. Egy hirtelen rándulás alkalmával a fehér test megfordult, így az arc a mi irányunkba fordult. Annyira lebénította érzékeimet a borzalom, hogy csak a szemeket figyeltem meg. Azok a szemek feketék voltak, koromfeketék, a hófehér szőrrel és hússal ocsmány ellentétben. Mint a többi barlanglakóé, ezek is mélyen besüllyedtek a szemgödörbe, és egyáltalán nem volt szivárványhártyájuk. Ahogyan közelebről megfigyeltem, egy közönséges majomnál kevésbé előreálló arcszögű vonásokba voltak ágyazva, és kevesebb szőrrel vette őket körül. Az orr teljesen kivehető volt. Ahogyan a titokzatos lényt bámultuk, a vastag ajkak megnyíltak, és néhány hang hagyta el a száját, mielőtt a Dolog örök nyugalomba vonult.

A vezető megragadta a kabátujjmat, és annyira erőszakosan rángatott, hogy a fáklya is megremegett, hátborzongató árnyakat vetve a falakra.

Meg se moccantam, mereven álltam, elszörnyedt szemeimet magam elé a földre szegezve. A félelemmel vegyes bámulat, a részvét és a tisztelet együtt hatott, a hangok miatt, melyek a borzalmas igazságot jelentették számunkra.

A lény, melyet megöltem, a kifürkészhetetlen barlang furcsa szörnye, valaha egy EMBER volt.

Tóth Máté fordítása

A kép a házban (1920)

A fürkészők, akik a borzalmat keresik, szívesen tartózkodnak szokatlan, messzi tájakon. Ptolemaeus katakombái nyugözik le őket, s a kőből kifaragott mauzóleumok olyan vidékeken, melyek láttán a normális embernek lidércnyomása támad. Rajna menti várromok holdsütötte tornyaira hágnak föl, s fekete, pókhálós lépcsőkön botladoznak Ázsia elfelejtett városainak szétszórt kövei alatt. A kísértetjárta erdő, s a sivár hegycsúcs az ó szentélyük, és gyakran

időznek magányos szigetek komor monolitjai mellett. Ám az iszonyat igazi ínyencei, akik számára egy új élmény életcél és létjogosultság egyaránt, a New England-i erdők vén, magános tanyaházait becsülik a legtöbbre, mert ott az intenzitás, a magány; a zavaros érzések és a jótékony tudatlanság sötét elemei a borzalom tökélyévé egyesülnek.

A legrettenetesebb látványt a kicsiny, festetlen faházak nyújtják a járt utaktól távol, melyek többnyire egy nyirkos, füves lejtőn állnak vagy egy óriási kőszirtnek támaszkodnak. Kétszáz éve vagy még hosszabb ideje állnak és támaszkodnak már így, miközben folyondárok kapaszkodtak fel rájuk, s a fák vastagabbak és terebélyesebbek lettek. Mostanra szinte teljesen eltűntek a féktelenül buja, zöld növények és a védelmezőn fődöző árnyékok között, de az ablakok még mindig rémisztően bámulnak apró tábláikkal, mintha valami halálos kábulation hunyorognának keresztül, melyet az örület tart sakkban azzal, hogy eltompítja a kellemetlen dolgok emlékezetét.

Az ilyen házakban különös emberek nemzedékei laktak, akikhez hasonlót ritkán látott a világ. Egy sötét és fanatikus hittől elragadva, mely a többi embertől elválasztotta őket, őseik a vadonban keresték a szabadságot. Itt egy hódító faj sarjadékai megszabadultak az embertársaik állította korlátoktól, ám meggörnyedtek önnön szellemük délibábjainak ijesztő rabigája alatt. A civilizációs felvilágosultságtól távol, e puritánok erői különös csatornába terelődtek, s elszigeteltségükben, beteges önelnyomásukban és az irgalmatlan természettel vívott élethalálharcban sötét, titokzatos jellemvonások fejlődtek ki bennük hideg északi örökségük történelem előtti mélyeiből. Szükségtől fogva gyakorlatiasak, és zordon életfelfogásuk lévén bűneikben ezek az emberek nem voltak éppen irigylésre méltók. Ki voltak téve a tévedéseknek, mint minden halandó, ám őket szigorú erkölcsökódexük arra kényszerítette, hogy bármi áron, de eltitkolják az eseményeket, úgyhogy egyre ízléstelenebben fejtődtek rejtegetnivalóik közepette. Csak az ősvadoni, néma, álmos, nagy szemekkel bámuló házak tudnának beszélni arról, mi minden rejtezik ott a legrégebb időktől fogva, és ők nem túlzottan közlékenyek, mert nem szívesen rázzák le magukról az álmot, amely feledéshez segít. Az embernek néha az az érzése támad, irgalmas cselekedet volna lerombolni ezeket a házakat, mert túl sokat kell álmodniuk.

1896 novemberének egyik délutánján történt velem, hogy a hideg vízű, szakadó záporosó egy ilyen időrágta házhoz űzött, mert bármilyen fedél jobb volt, mintsem hogy a szabadban maradjak. Már jó ideje bizonyos genealógiai adatok után kutattam a Miskatonic-völgy lakosai között, és félreeső, kanyargós útvonalaim miatt kényelmesebbnek véltem; ha a késő őszi időpont dacára kerékpárt használok. Most egy teljesen elhagyatott országúton voltam, amit azért választottam, hogy levágjak egy kanyart Arkham felé. A zivatar viszont egy olyan ponton ért utol, amely minden várostól távol esett, és nem láttam a közelben más födelet, csak a vén és visszataszító faépületét, mély vak ablakokkal hunyorgott felém óriási, kopasz szilfák között egy szikladomb

lábához közel. Bár minden úttól távol emelkedett, a ház mégis rendkívül kellemetlen benyomást tett rám, rögtön az első pillanatban, amint megláttam. Becsületes, tisztességtudó épületek nem bámulják az utazót ilyen alattomosan és nyugtalanítóan, s genealógiai kutatásaim során olyan legendákra bukkantam az elmúlt évszázadokból, melyek bizalmatlanná tettek az efféle helyek iránt. Mindazonáltal az elemek dühe akkora volt, hogy győzedelmeskedett kétségem fölött, és nem haboztam kerékpáromat a gyommal benőtt emelkedőn a csukott ajtó felé fordítani, mely egyszerre látszott sokatmondónak és titokzatosnak.

Valahogy magától értetődőnek tartottam, hogy a ház lakatlan, mindazonáltal amint közeledtem hozzá, nem voltam teljesen bizonyos benne, mert jóllehet az utakat egészen felverte a gyom, mégis túlságosan jó állapotban maradtak ahhoz, hogy teljes elhagyatottságról beszélhessünk. Ezért ahelyett, hogy lenyomtam volna a kilincset, bekopogtam, s közben valami olyan szorongást éreztem, amit egyáltalán nem tudtam megmagyarázni. Mialatt a küszöbül szolgáló durva, mohos kődarabon várakoztam, fölnéztem az oldali ablakokra, s a felülről beeső fényben észrevettem, hogy noha vének, zörgősek és szinte átlátszatlanok a kosztól, egyikük sincs betörve. Az épületet ezek szerint magányos fekvése és teljes elhanyagoltsága dacára is lakják. Eközben senki sem reagált kopogtatásomra, így hát miután néhányszor még megismételtem, lenyomtam a rozsdás kilincset és felfedeztem, hogy az ajtó nincs bezárva. Odabent egy kis előszobát találtam, melynek faláról hullott a vakolat, és a bejárati ajtót kinyitva gyenge, ám különösképp kellemetlen szag ütötte meg az orrom. Kerékpáromat tolva beléptem, és becsuktam magam mögött az ajtót. Elöttem egy keskeny lépcső vezetett fölfelé, mellette egy ajtó, amin át valószínűleg a pincébe lehetett lejutni, mialatt balról és jobbról két másik ajtó nyílt a földszinti szobákba.

Miután kerékpáromat a falnak támasztottam, kinyitottam a bal kéz felé eső ajtót, s beléptem egy kicsiny, alacsony mennyezetű helyiségbe, hová a két poros ablakon át alig hatolt be némi világosság, s a lehető leggyéresebb és legprimitívebb módon volt bebútorozva. Egyfajta lakószobának tűnt, mert volt benne egy asztal és több szék, valamint egy óriási kandalló, melynek párkányán egy antik óra ketyegett. Nem sok könyvet meg írást láttam, s az uralkodó félhomályban nem tudtam mindjárt kivenni a címüket. Ami leginkább megfogott, az az egységesen ódon külső volt, mely megnyilvánult minden szem előtt lévő dologban. Ezen a vidéken a legtöbb házban sok régiséget találtam, ám itt az ódon benyomás furcsamód tökéletes volt, mert egyetlen tárgyat sem tudtam felfedezni az egész szobában, ami nem a forradalom előtti időkből származott volna. Ha a berendezés nem lenne ennyire igénytelen, ez a hely valószínűleg paradicsomnak bizonyulna a gyűjtők számára.

Amint körülnéztem e különös hajlékban, éreztem, hogy ellenszenvem, amit először a ház sivár külseje keltett bennem föl, egyre fokozódik. Hogy mi is volt az pontosan, amitől féltem vagy undorodtam, nem tudnám megmondani, de volt valami a légkörben, ami Isten ellen való vénségre, kellemetlen torzulásokra

és olyan rejtelmekre figyelmeztetett, melyeket jobb volna elfelejteni. Nem kívántam leülni; így körüljártam a szobát, hogy megvizsgáljak néhány különféle tárgyat, ami felkeltette az érdeklődésemet. Kíváncsiságom első céltáblája egy közepes méretű könyv volt, ami az asztalon hevert, és annyira özönvíz előtti látványt nyújtott, hogy azon csodálkoztam, nem egy múzeumban vagy könyvtárban akadok rá: Bőrkötésű volt, fémveretes, és kiváló állapotban maradt meg; egyáltalán, túl szokatlan könyv volt ahhoz, hogy egy ilyen egyszerű hajlékban bukkanjak rá. Amikor felütöttem a címlapnál, csodálkozásom csak fokozódott, mert nem más ritkaságnak bizonyult, mint Pigafetta híradásának a Kongó-vidékről, Lopex matróz feljegyzései alapján latin nyelven írva; 1598-ban nyomták Frankfurtban. Gyakran hallottam már erről a műről és a De Bry fivérek által készített különös illusztrációiról, s ezért a kíváncsiság, hogy átlapozzam, rövid időre elfeledtette velem szorongásomat. A képek valóban érdekesek voltak, a művészek teljesen saját fantáziájukra és a ki nem elégtő leírásokra támaszkodva rajzolták őket; fehér bőrű négereket ábrázoltak indogermán arcvonásokkal. Nem csuktam volna be mindjárt a könyvet, ha egy egészen jelentéktelen körülmény nem izgatja fel fáradt idegeimet és nem lobbantja fel bennem újra a nyugtalanság érzését. Ami felbosszantott, csupán a könyv makacs hajlama volt, hogy mindig a XII. táblánál nyíljon ki, amely a kannibál anziqne törzs egyik mészárszékének undorító részleteit ábrázolta. Kicsit szégyelltem magam, hogy ennyire fogékony vagyok egy ilyen jelentéktelen dologra, ám a rajz ennek ellenére nyugtalanított, különösen, ha összefüggésben szemléltem egy-két hozzátartozó ábrával, amely a kannibálok gasztronómiájáról adott némi képet.

Az asztal melletti polchoz fordultam, és megvizsgáltam szegényes irodalmi tartalmát - egy tizenharmadik századi Bibliát, egy ugyanakkorról származó "Pilgrims Progress"-t groteszk fametszetekkel, Isaiak Thomas almanachkészítő nyomtatásában, Cotton mather "Magnalia Christi Americana"-jának ódon, korhatag tömegét és néhány más, első látásra hasonló korú könyvet -, amikor figyelmemet kétségtelenül léptektől származó zajok keltették föl a felettem lévő szobában. Előbb, tekintve hogy kopogásomra néhány perccel ezelőtt nem válaszoltak, megdöbbsentem és megrémültem, de aztán azonnal arra a következtetésre jutottam, hogy a járkáló valaki az imént ébredt föl egészséges álmából, és már nem voltam meglepve, amikor lassan nyikorogni kezdtek a lépcsőfokok. A léptek nehezek voltak, s mégis úgy tűnt, mintha valami furcsa elővigyázatosság lenne bennük, ami már csak oly súlyos mivoltuk miatt sem tetszett nekem. Amikor bejöttem a szobába, becsuktam magam mögött az ajtót. Most egy csendes pillanat után, amelyben a házigazda talán az előtérben álló kerékpáromat vette szemügyre, halk kaparászást hallottam a kilincsen, ahogy az ajtó feltárult.

A nyílásban egy annyira fura külsejű emberi lény állt, hogy valószínűleg hangosan felkiáltottam volna, ha jó neveltetésem nem akadályoz meg benne. Noha vendéglátóm öreg volt, ősz és lompos, mégis olyan tartással és testalkattal

bírt, mely egyszerre ébresztett bennem ámulatot és tiszteletet. Magassága nem lehetett kevesebb hat lábnál, s dacára öreg és szegényes kinézetének, arányaiban tömör volt és erőteljes. Arca, mely csaknem eltűnt a szinte a szeméig felkapaszkodó hosszú, ősz szakáll alatt, szokatlanul frissnek hatott, és jóval kevésbé ráncosnak, mint az ember várta volna; magas homlokára ősz haj borult, ami alig ritkult az évek folyamán. Kék szeme, bár kissé véraláfutásos volt; megmagyarázhatatlanul élesnek és lángolóknak látszott. Ha nem lett volna borzalmas ápolatlansága, a férfi éppoly hatalmasnak, mint amilyen lenyűgözőnek tűnt volna. Ez az ápolatlanság azonban az arca és a megjelenése dacára ellenszenvenné tette. Hogy öltözéke voltaképpen miből is áll, alig lehetett megállapítani; számomra nem látszott többnek egy halom rongynál, mely egy pár magas szárú, nehéz csizmával kezdődött, és ami a tisztaság hiányát illeti, túltett bármiféle leírásom.

A férfi külső megjelenése és az ösztönös félelem, amit bennem ébresztett, ellenséges fogadtatásra készített fel, úgyhogy csaknem beleborzongtam a meglepetésbe és valami rejtélyes, viszolygó érzésbe, amikor egy kézmozdulattal hellyel kínált, s alázatos tisztelettel és megnyerő vendégszeretettel teli halk, csöndes hangon megszólalt.

- Bizonyára az eső lepte meg, nemdebár? - köszöntött. Örülök, hogy a ház közelében járt és volt annyi esze, hogy egyszerűen bejöjjön. Azt hiszem, aludtam, különben meghallottam volna; már nem vagyok olyan fiatal, mint voltam régen, és manapság igen hosszú délutáni alvásra van szükségem. Messziről jön? Alig látok embereket ezen az úton, amióta az arkhami postakocsit beszüntették.

Azt feleltem, hogy Arkhambe tartok, és bocsánatot kértem kíméletlen behatolásomért az otthonába, mire tovább beszélt. - Örvendek, hogy találkoztunk, fiatalúr - ritkák az új arcok errefelé, és manapság már csak kevés dolog tud felvidítani. Gondolom, Bostonból jön, nem igaz? Még sosem voltam ott, de azonnal felismerem a városi embert, ha látom; nyolcvannégyben volt egy kerületi tanítónk, de egyszerre csak eltűnt, és senki sem hallott róla azóta?

Ezen a ponton az öreg elégedetten kuncogni kezdett, de amikor az okát kérdeztem, nem adott rá magyarázatot. Úgy látszott, csodálatosan jó kedélyű, mégis vannak különös sajátságai, amint az már megjelenéséből is kitűnt. Egy ideig kissé hektikus vidámsággal fecsegett mindenféle összefüggéstelen dologról, aztán eszembe jutott, hogy megkérdezzem, miként jutott egy ilyen ritka könyvhöz, mint Pigafetta "Regnum Congo"-ja. A könyv még mindig a hatása alatt tartott, s én egy kicsit haboztam, hogy megemlítssem-e, ám a kíváncsiság végül felülkerekedett a meghatározhatatlan félelmen, amely a ház megpillantásától fogva egyre csak nőtt bennem. Nagy megkönnyebbülésemre úgy tűnt, a kérdés nem érinti kínosan az öreget, mert fesztelenül és bőbeszédűen válaszolt.

- Ó, az Afrikás-könyv? Ebenezer Holt kapitány cserélte el velem hatvannyolcban, aki a háborúban esett el. Valami az Ebenezer Holt névben

hirtelen arra késztetett, hogy döbbenet pillantsak fel. Genealógiai munkáim során gyakran botlottam ebbe a névbe, de mindig csak a forradalom előtről származó forrásokban. Magamban azt kérdeztem, nem tudna-e a házigazdám segítségemre lenni a feladat megoldásában, amivel épp bajlódom, és úgy döntöttem, hogy később megkérdezem. Az öreg folytatta.

- Ebenezer évekig egy kereskedőhajón volt, és egy csomó fura kacatra tett szert minden kikötőben. Ezt azt hiszem, Londonban vette, szokott ilyen dolgokat vásárolni, amikor üzletelt. Voltam egyszer a házában a dombon - lovakkal kereskedtem - akkor láttam meg ezt a könyvet. Tetszettek a képek, így hát elcseréltem vele. Furcsa egy könyv ez... várjon, megkeresem a szemüvegemet.

Az öreg kotorászni kezdett a rongyaiban, s egy koszos és megdöbbenően vén pápaszemet húzott elő, nyolcszögletű üvegekkel és acélszárral. Miután feltette, az asztalon lévő könyv után nyúlt, és szeretetteljesen belelapozott.

- Ebenezer tudott belőle olvasni egy kicsit - latinul van - de én nem. Két-három tanítóval felolvastattam magamnak belőle egy keveset, és később Clark plébánossal is, akiről azt állítják, hogy a tóba fulladt... Maga érti?

Mondtam, hogy igen, és lefordítottam neki egy részletet a könyv elejéről. Úgy tűnt, gyerekes elragadtatásba esik angol szövegemtől. Közelsége fokozatosan kezdett a terhemre lenni, de nem láttam rá lehetőséget, hogy félrehúzódjak tőle anélkül, hogy megsérteném. Mulattam ennek a műveletlen öregnek a gyerekes rajongásán egy olyan könyv képei iránt, amit el sem tud olvasni, és magamban azt kérdeztem, vajon mennyire érti azt az egy-két angol nyelvű könyvet, ami még a szobát díszíti. Ez a nyilvánvaló együgyűség sokat enyhített szorongásomon; elmosolyodtam, és házigazdám folytatta.

- Furcsa, hogy mennyire gondolkodásra ösztönzik az embert a képek. Nézze csak ezt mindjárt itt az elején! Látott már maga ilyesféle fákat, nagy levelekkel, amik fel-alá csapkodnak? És az emberek - elvégre ezek itt nem lehetnek négerék - ez mindent felülmúl. Azt hiszem, inkább indiánoknak néznek ki, bár Afrikában élnek. Egyes teremtések majomnak látszanak, vagy félig majomnak, félig embernek, de még sosem hallottam ilyenről, mint ez itt ni!

Ezzel a művész egyik meselényére mutatott, ami egyfajta sárkánynak nézett ki, egy krokodil fejével.

- De most megmutatom magának a legjobbat... itt ni, majdnem a közepén...

Az öreg hangja kissé bizonytalanabb lett, s szemébe különös csillogás költözött; de tapogatózó keze, ámbár ügytelenebbnek tűnt, mint azelőtt, teljes tudatában volt feladatának. A könyv lapjai szinte maguktól nyíltak szét, mintha ezen a helyen gyakran lapoznák fel őket, méghozzá a XII. táblánál, amely a kannibál törzs mészárszékét ábrázolta. Megint elfogott a nyugtalan előérzet, noha nem mutattam. A legbizarrabb az volt, hogy a művész az afrikaiakat fehér embernek rajzolta le - a szörnyű üzlet falán lógó végtagok és csonka törzsek rettenetesek voltak, és a böllér a bárdjával nagyon oda nem illően hatott. Házigazdám azonban úgy tűnt, legalább annyira élvezzi a látványt, mint

amennyire én undorodom tőle.

- Mit szól ehhez? Ilyet még sosem látott idehaza, ugye? Amikor megláttam, azt mondtam Eb Holtnak: "Ez olyasvalami, ami felizgatja az embert és kellemesen bizsergeti az ereiben a vért." Amikor a Szentírásban olvastam a taglózásról - mint a midiánitáknál, akiket levágtak - kezdtem elgondolkozni ezen, de egyetlen képet sem láttam róla. Itt most láthatja az ember, hogyan megy ez... azt hiszem, bűnös dolog, de hát nem mindnyájan bűnben fogantunk és bűnben élünk?... Ez a fickó, akit feldaraboltak, mindig felizgat, valahányszor ránézek, és mindig visszatéved rá a tekintetem... Látja, hol vágta le neki a mészáros a lábát? A feje itt van ezen a padon, és az egyik karja mellette, a másik pedig a tőke túloldalán?

Mialatt ez az ember ijesztő eksztázisban mormogott, szőrös, pápaszemes arcának kifejezése leírhatatlanná vált, de hangja inkább halkult, mintsem erősödött. Alig tudom visszaadni saját akkori érzéseimet. Mindaz a sötét borzalom, amit előtte éreztem, ismét frissen és elevenen tolt fel bennem, és tudtam, hogy irtózatosan undorodom ettől a vén, visszataszító korcstól. Örülete vagy legalábbis részleges elfajzása minden kétségen kívül állt. Már szinte csak suttogott, olyan rekedten, hogy az szörnyűbb volt egy sikolynál, és én reszkettem, miközben hallgattam.

- Mint már mondtam, furcsa, hogy mennyire gondolkodásra serkenti az embert egy ilyen kép. Tudja, fiatalúr; ettől itt szinte megrészegültem. Miután megkaptam Ebtől a könyvet, gyakran nézegettem, különösen ha vasárnaponként Clark plébánost hallottam a nagy parókájában fellengzősen szónokolni. Egyszer kipróbáltam valami érdekeset - de fiatalúr, csak nem fél? - minden, amit tettem, annyi volt, hogy a képet nézegettem, mielőtt a piacra vitt birkákat levágtam volna... ezután valahogy izgalmasabb volt a levágásuk?

Az öreg hangja egyre halkult, olyannyira, hogy néha már alig lehetett érteni a szavait. Hallgattam az esőt és a kicsiny, koszos ablaktáblák zörgését, s közelgő vihar morajlására lettem figyelmes, ami szokatlan volt ebben az évszakban. Egyszer egy borzalmas villámcsapás és az azt követő mennydörgés alapjaiban rendítette meg a rozoga házat, de az öreg mintha egyáltalán nem vette volna észre.

- A birkák levágása valahogy jobban izgatott... de tudja, mégsem volt olyan igazán kielégítő. Furcsa, micsoda sóvárgás ébredhet az emberben... a Mindenható szerelmére, fiatalúr, el ne mondja senkinek, de Istenre esküszöm, hogy ettől a képtől olyan táplálék után éheztem, amit nem tudtam megtermelni vagy megvásárolni... de hát csak maradjon nyugton, mi baja? Természetesen nem csináltam semmit, de mindig azt kérdeztem, mi lenne, ha megtenném? Úgy mondják, a hús friss húst és piros vért nemz, és új életet ad; ezért azt kérdeztem, vajon nem tudná-e egy ember meghosszabbítani az életét, ha több húshoz jutna ugyanabból a...

Ám az öregember nem fejezte be - soha többé. Nem az én rettegésem szakította félbe, nem is az egyre fokozódó vihar, melynek tombolásában nem

sokra rá egy megfeketedett romhalmaz közepén, egyedül nyitottam ki a szemem. Az ok egy egyszerű, ám valahogy szokatlan esemény volt. A nyitott könyv laposan feküdt közöttünk, benne a visszataszító kép, mely minket bámult. Amikor az öreg az *ugyanabból a...* szavakat suttogta; halk csettenés hallatszott, és a nyitott könyv megsárgult papírján kirajzolódott valami. Az esőre gondoltam, és arra, hogy ereszt a tetőfedél; de az esővíz nem vörös. A kannibál törzs mészárszékének képén egy kis vörös paca csillogott elevenen, mintegy életre keltvén az ábra iszonyatát. Az öreg ránézett és abbahagyta a suttogást, valamivel korábban, mint ahogy azt borzadó arckifejezésem szükségessé tette volna; ránézett és azután fel, annak a szobának a padlatára, amit egy órája hagyott el. Követtem tekintetét, és egy nagy, szabálytalan, nedves vörösben csillogó foltot vettem észre fölöttünk, ami mintha terjeszkedett volna; mialatt figyeltem. Nem kiáltottam föl; nem is mozdultam, csak lehunytam a szemem. Rögtön rá lesújtott minden villámcsapások villámcsapása, eltalálta az elátkozott házat kimondhatatlan rejtélyeivel, és elhozta nekem a feledést, mely egyes-egyedül mentette meg elmémet az örülettől.

Kornya Zsolt fordítása

Szín az úrból (1927)

Arkhamtól nyugatra a dombok vadul hullámzanak; a völgyek sűrű erdői fejszéi tán még sose láttak. Akadnak itt fénytelen, apró tisztások, melyek közül fantasztikus szögekben hajlanak meg a fák, s ahol sűrű aljnövényzet burjánzik anélkül, hogy valaha napfény érné. A szelídebb lejtőkön farmok, ódon, csupa kő tanyák álnak; zömök, mohos falú építményeik a roppant sziklagerincek oltalmában mintha örökösen az új-angliai táj titkait őriznék. E farmok mind elhagyatottak; a jókora kémények omladoznak, a zsindelet tartó falak veszedelmesen dűledeznek az alacsony hollandi tetők alatt.

A régi tulajdonosok elköltöztek, az idegenek sem szeretnek itt élni. A kanadai franciák megpróbálták. Megpróbálták az olaszok, s jöttek lengyelek is, azután rendre odébbálltak. Nem olyasvalami készletti őket távozásra, amit látni, hallani vagy tapintani lehet, hanem olyasvalami, amit elképzelnek. E táj szabadjára engedi a képzeletet, nem kínál éjszakai nyugodalmat. Bizonyára ez tartja távol az idegeneket, hisz a vén Ammi Pierce sosem beszélt senkinek a Különös Napokról. Ammi - aki eltompult már kissé az elmúlt néhány esztendőben - az utolsó, aki életben van még a Különös Napok tanúi közül, s beszélhet is, mert háza a nyílt területekhez közel, az Arkham körül futó, járt utak mellett áll.

Azelőtt út vezetett a dombokon, völgyeken át is. Egyenesen

keresztülvágott azon a környéken, melyet ma Elátkozott Fenyéreként emlegetnek. Manapság az emberek elkerülik ezt az utat, az újat használják, az pedig kitér, kanyart ír le dél felé. A régi út maradványai persze megtalálhatók még a hódítón előnyomuló rengeteg növényzete közt. Egyes szakaszai minden bizonnyal azután is megmaradnak, hogy a horpaszokat az új víztároló építése közben elárasztják. A sötétlő faóriásokat kidöntik persze; s az Elátkozott Fenyér felett az eget visszatükröző kék vízfelület fodrozódik majd a napsütésben. A Különös Napok rejtelvei egyé lesznek akkor a mélység titkaival, egyé az ósóceán, a történetem előtti föld rejtelveivel.

Miután a vidékre jöttem, hogy felméréseket végezzek az új víztároló létesítése előtt, nyomban hírül vettem, hogy a környéken a gonosz munkál. Arkhamben hallottam a dolgot, s mert e városban bőven akadnak különös boszorkányhistóriák, úgy képzeltem, ez is csak afféle gonosz, amilyennel a dajkák riogatják a gyermekeket évszázadok óta. Az Elátkozott Fenyér elnevezés roppant furcsán, színpadiasan hatott, elgondolkodtam, vajon hogyan válhatott a puritán folklór részévé? Azután, hogy magam is szemügyre vehettem a lejtők és völgyek nyugatnak húzódó ívét, már nem gondolkodtam máson, mint e táj ősi titkán. Reggel jártam arra, ám az árnyak még akkor is ott lappangtak. A fák túlságosan sűrűn nőttek, törzsük terebélyesebb volt az egészséges új-angliai fákénál. A fák közti szűk térségeken túlságosan nagy csend honolt, a talaj túl süppedékessé vált a nyirkos moha meg a megszámlálhatatlan esztendő alatt odagyült korhadék miatt.

A domboldalak irtásain, leginkább a régi út mentén, ott sorakoztak az apró tanyák. Néhol valamennyi épület állt, néhol csak egy-kettő, néhol csak egy magányos kémény, egy sebesen feltöltődő pinceüreg maradt. Gyom és fehérhanga sarjadt ki mindenütt, az aljnövényzet közt állatok surrantak lopva. A táj mégis a nyugtalanság, a feszültség érzetét keltette, valószínűtlen, groteszk hangulatot sugallt - mintha a perspektívával, netán a fénnel hibádzott volna valami. Nem csodálkoztam azon, hogy az idegeneknek mehetnékjük támadt, errefelé aligha lehetett nyugton aludni. A vidék nagyon is emlékeztetett Salvator Rosa tájképeire, túlságosan sok hasonlóságot mutatott holmi rémtörténetet illusztráló fametszettel.

De az Elátkozott Fenyér még rosszabb volt. Amint egy tágasabb völgy legaljára értem, rádöbentem, hogy ott járok, mert más elnevezés aligha illett e látványhoz, ahogyan más látvány sem lehet méltó efféle névre. Úgy gondoltam, amit láttam, valami tűz maradványa lehet. De vajon miért nem nőtte be friss növényzet ezt az öt acre átmérőjű, szürke foltot, mely savmarta sebhelyként éktelenkedett az erdők, mezők között? A puszta terület nagyobbik része a régi úttól északra feküdt, de átterjedt a túloldalára is. Nemigen akaródzott megközelítenem, s végül csak azért merészkedtem keresztül rajta, mert dolgom akadt arrafelé. A tágas irtáson nem leltem növényzetet - a földet finom, szürke por vagy hamu fődte, melyet, úgy tetszett, nem hord tova a szél. Az utat szegélyező fák betegesek, sorvadozók voltak, a gerinc mentén számos élettelen

törzs meredezett vagy hevert korhadozva. Ahogy végigsiettem az úton, egy ódon kémény meg pince szerteszórt tégláit, köveit pillantottam meg, odébb egy használatlan kút fekete szája ásított, bűzös kigőzölgése furán torzította a nap fényét.

Még a hosszú, sötét erdei kaptatók is barátságosnak tündek e hellyel összevetve, s én nem csodálkoztam már az arkhamiek ijedt sugdolózásán. Közelben sem épületek, sem romok nem maradtak. Azelőtt is elhagyatott hely lehetett ez. Alkonyatkor, félve az újbóli áthaladástól, a dél felé kerülő, új úton tértem vissza a városba. Szinte kívántam, verődjék össze néhány felleg, mert az odafent nyújtózó égszín mélység láttán lelkembe furcsa félelem költözött.

Aznap este arkhami öregeket faggattam az Elátkozott Fenyér meg a Különös Napok felől - az utóbbit igen sokan dörmögték kitérőleg. Érdemi feleletet senkitől sem kaptam, csupán annyit tudtam meg, hogy a rejtély újabb keletű, mint véltem. Nem az ódon legendáriumból származott; a különös valami az érintettek életében történt, közelebről a nyolcvanas években: egy család halt ki a közelben, meglehet, kiirtották. A kérdezettek nem akartak részletesebb tájékoztatással szolgálni, s mivel egytől egyig arra intettek, ne adjak hitelt a vén Ammi Pierce hagymázás históriáinak, már a rákövetkező reggelen felkerestem az öregembert. Egy régi düledező udvarházban lakott, arrafelé, ahol a fák terebélyesedni kezdenek. Otthona ijesztően ódon volt, s a régóta álló épületek miazmás leheletét árasztotta. Ammit csak hosszas kopogtatással sikerült előcsalnom, s mikor bizalmatlanul az ajtóhoz jött, láttam rajta, cseppet sem örül a háborgatásnak. Nem volt olyan elesett, amilyennek elképzeltem, de furcsán lesütött szeme, rendezetlen öltözéke és ősz szakálla miatt roppant mód törődöttnek, elhanyagoltnak látszott.

Nem tudván, hogyan bírhatom legelőbb szóra, hivatalos megbízatásomra hivatkoztam, beszéltem neki kutatásaimról, s mintha véletlenül történne, kérdéseket tettem fel neki a környékre vonatkozólag. A vártnál sokkal élesezübbnek, tájékozottabbnak bizonyult, s mire észbe kaptam, már éppúgy kiigazodott a dologban, mint az arkhamiek. Nem hasonlított azokra az őslakókra, akiket más, víztározó létesítésének céljára kiszemelt területeken megismertem. Nem orrolt az erdőrészek kivágása, a környező tanyák lerombolása miatt, úgy viselkedett, mintha otthona a majdani tó területén kívül esnék. Csak' megkönnyebbülés látszott rajta: örült, hogy ez a sors vár a fénytől elzárt völgyekre, melyek környékén egész életét leélte. Jobb, hogy víz alá kerül az egész - vélte -, jobb lesz így, még jobb lett volna rögtön a Különös Napok elmúltával! E ponton vastag hangja még inkább elmélyült; előrehajolt, jobb mutatóját reszketegen felemelve hangsúlyozta mondandóját.

Ezután mesélte el nekem történetét, s míg rekedtes hangját hallottam, újra és újra megborzongtam, bár meleg nyári nap volt. Többször, kényszerűségből, elisméltettem vele egyet-mást, hogy kihámozhassak bizonyos tudományos közelítéseket - ezeket már bizonytalankodva, papagáj módján idézte a tanult emberek társalgásából -s hogy áthidaljam a logika és időérzék hiányosságai

eredményezte szakadékokat. Mikor történetét befejezte, már nem csodálkoztam azon, hogy elméje némiképp megzavarodott, ahogy azon sem, hogy Arkham lakói nem szeretnek beszélni az Elátkozott Fenyérről... A szállodába még napszállta előtt tértem vissza, nehogy a szabad ég alatt találjanak a kigyúló csillagok. A rákövetkező nap visszautaztam Bostonba, és visszaadtam a megbízatást. Nem merészkednék újból az ősoreg erdők és kaptatók kaotikus vidékére, nem lépnék még egyszer az Elátkozott Fenyér szürke talajára, ahol a szétszórt téglák és építőkövek között ott ásít a mély kút szája. Hamarosan megépül a víztározó, s a rejtelemnek mindörökre nyoma vész a tó fenekén. Mégsem hiszem, hogy valaha arra a tájra merészkedem éjnek idején semmiképp se, ha felettem a gonosz csillagok ragyognak, semmi rá nem vehet, hogy valaha kortyoljak Arkham városának új ivóvizéből...

A vén Ammi szerint az egész a meteorittal kezdődött. Az ezt megelőző időszakban - egészen, boszorkányperekig visszamenőleg - nem születtek vad legendák, s az emberek feleannyira se félték a nyugati vadont, mint azt a kis szigetet, ott a Miskatonic folyón, ahol némelyek egy, az indiánoknál is régebben ott lappangó, különös kőoltár körül imádták az ördögöt. Nem tartották gonosznak az erdőt, és nem rettegték a szürkületet, egészen a Különös Napokig.

Aztán feltűnt az a felhő délben, felhangzottak a dörrenések, s füstoszlop szállt fel az erdő mélyi völgyből. Mire leszállt az este, Arkham minden lakója híret vette már, hogy egy kődarab hullott alá az égből, csapódon a földbe Nahum Gardner tanyájának kútja mellett. A Gardner ház ott állt, ahol az Elátkozott Fenyér utóbb kialakult. Nahum Gardner takaros, fehér háza termékeny földdel, gyümölcsössel körülvéve...

Nahum persze a városba indult, hogy meséljen az ottaniaknak a kőről, s útközben benézett Ammi Pierce portájára. Ammi akkortájt negyvenesztendős lehetett; a különös események mélyen rögzültek emlékezetében. Ő meg a felesége a Miskatonic Egyetem három professzorával tartott másnap reggel - látni akarták az ismeretlen, csillagközi térből érkezett, fura látogatót. Ammi csodálkozott, miért hitte Nahum a követ olyan nagynak.

Összement, jelentette ki Nahum, ahogy az udvarában álló régi kerekes kút melletti, feltúrt földből s megperzselt fűből képződött gyűrűben barnálló halomra mutatott. A tanult emberek letorkolták: a kövek nem zsugorodnak.

Még mindig hőség terjengett a környékén, s Nahum azt állította, halvány fényt árasztott egész éjszaka. A professzorok megkocogtatták geológuskalapácsukkal, s furán puhának találták, olyan puha volt, mintha plasztikból lett volna, inkább kitéptek, mint kivéstek belőle egy darabot mintának, hogy az egyetemen megvizsgálhassák. Nahumék konyhájából kaptak kölcsön egy vedret, abban vitték, mert még ez a darab sem hűlt ki. A visszaúton megpihentek Amminél, és gondterheltnek tűntek, mikor Pierce asszony megjegyezte, a kődarab kezd összemenni, beleégni a veder aljába... A minta csakugyan nem volt túl nagy, de talán kevesebbet hoztak el belőle, mint gondolták...

A rákövetkező nap - mindez '82 júniusában történt - a professzorok, felettébb izgatottan, ismét megjelentek. Megálltak Amminél, és beszámoltak neki a mintadarab különös tulajdonságáról meg arról, hogyan tűnt el végül, miután üveg főzőpohárba helyezték. A főzőpohár is eltűnt; a tanult emberek a fura kő szilikátaffinitását emlegették. Hihetetlen dolgok estek meg abban a rendezett laboratóriumban; Nem tapasztaltak gázfejlődést, amidőn a követ szénparázson hevítették. Negatív eredményt hozott a nátriumborát-próba, s halmazállapotát még hidrogéngáz égővel történt izzítás hatására sem változtatta meg. Az üllőn jól alakíthatónak bizonyult, sötétben erős fénnel világított. Mivel még mindig nem hült le, az egyetemi népek valódi izgalomba jöttek. És amikor a spektroszkópos vizsgálat során színekében ragyogó sávok tűntek elő - melyek a normális spektrum egyetlen árnyalatával sem látszottak összevethetőnek -, említés esett felajzottan új elemekről, bizarr optikai sajátosságokról meg affélékről, amiket a feldúlt tudósok olyankor mondogatnak, amikor valami ismeretlennel kerülnek szembe.

Mivel a szilánk még mindig forró volt, egy olvasztótégelyben elegyítették a szokásos reagensekkel. Víz hozzáadásakor nem indult meg reakció. Sósavval sem értek el külön eredményt, a salétromsav, de még a királyvíz sem tudta kikezdeni a kő sebezhetetlenségét, hasztalan sisteregtek.

Ammi nagy nehezen idézte fel mindezt, de felismert pár anyagot, amikor azokat hétköznapi néven neveztem. Próbálkozták ammóniával és nátronlúggal, alkohollal és éterrel, mérgező szén-diszulfiddal meg vagy egy tucat más anyaggal, ám, noha a szilánk tömege az idő múlásával folyamatosan csökkent, s mintha hőmérséklete is csökkent volna valamelyest, a reagensek nem mutattak olyan változást, mely igazolhatta volna, hogy sikerült kikezdeniük a meteorszilánk alkotóit. Kétségtelenül valamiféle fémmel álltak szemben. Bizonyította ezt mágnesezhetősége, s a savpróbák nyomán a meteoritfémekre jellemző Wildmánstátten-képlet nyomait fedezték fel az oldatokban. Mikor a hőveszteség éreztetni kezdte a hatását, a kísérleteket üvegbúra alatt folytatták. A munkálatok során készített kisebb metszeteket a főzőpohárban gyűjtötték össze. Másnap reggelre a darabkák a pohárral együtt eltűntek, a polcon mindössze egy égett folt maradt utánuk.

Ezt mesélték a professzorok Ammi házának tornácán, s ő ismét melléjük szegődött, hogy láthassa a csillagvilág kőből való hírnökét. Felesége ezúttal nem tartott vele.

A kő mostanra észrevehetően összezsugorodott, többé a józanul gondolkodó professzorok sem kételkedhettek a tátottakban. A kút melletti üregben barnálló halom körül jókora hely keletkezett körben: a meteorit előző nap mért hétlábnyi átmérője ötre csökkent. Még mindig forróságot árasztott, s a szakértők érdeklődve vizsgálgatták felszínét, miközben vésővel-kalapáccsal újabb, nagyobb darabot hasítottak ki belőle. Ezúttal mélyebbre vágtak: amikor a mintát kiemelték, láthatóvá vált a kő nem homogén belseje. Napvilágra került valami, ami az agyagba ágyazódott színes gombocska egyik felének látszott.

Színe, mely a meteor egyedi színekében megfigyelt sávokét idézte, leírhatatlan volt, csupán az analógia okán nevezték színnek a jelenlévők. Felszíne tükörsimának tetszett, kopogtatásra ridegnek, üresnek ítélték. Az egyik professzor vigyázva rácsapott a kalapáccsal, s a gömböcske kis roppanással szétpattant. Semmit nem találtak benne: amint összetörték, nyomtalanul elillant az egész: vagy három inch átmérőjű, gömb alakú üreg maradt az anyagban. Mindannyian úgy vélték, telnek még hasonlókat, ha eltávolítják a köréjük rakódott anyagot.

A feltevés igazolatlanul maradt, s miután fúrás útján hasztalan kíséretetettek további gömböcskék feltárásával, a kutatók új mintájuk birtokában eltávoztak. E mintadarab éppoly zavarba ejtően viselkedett a laboratóriumban, mint az előző. Leszámítva, hogy fizikai tulajdonságait tekintve a plasztikhoz hasonló, hogy hőt termel, mágneses tulajdonsággal bír, s némi fényt áraszt, valamelyest lehűl a tömény savakban, ismeretlen színekkel rendelkezik, a levegőn pedig végül eltűnik, semmit nem sikerült kideríteni róla. A vizsgálatok végeztével az egyetem tudósai kénytelen-kelletlen belátták, nem boldogulnak besorolásával. Nem e földről származott - a külső határtalanság egy szilánkjára volt, onnét származó tulajdonságokkal rendelkezett, s csupán az odakint érvényes törvényeknek engedelmességet.

Ezen az éjszakán vihar tombolt, s amikor a professzorok a rákövetkező nap megérkeztek Nahum tanyájára, keserű csalódásban volt részük. A kő, mágneses lévén, bizonyára egyedi elektromos tulajdonságokkal bírt, mert -ahogy Nahum elmondotta - különös pontossággal "vonzotta magához" a villámokat. A farmer egyetlen óra leforgása alatt hatszor látta lecsapni az istennyilát az udvarán tátongó üregbe, s mire a vihar elvonult, nem maradt a kőből semmi, csak egy kiégett gödör árválkodott az ódon kerekeskút mellett, azt is félig betemette a ráomló föld. Az ásás nem hozott eredményt, a tudósok beletörődtek zsákmányuk nyomtalan eltűnésébe. Csődjük teljes volt immár, nem maradt más választásuk, mint laboratóriumukba visszatérve tovább vallatni azt az egyre fogyatkozó kődarabkát, melyet óvatosságból ólomszelencébe tároltak.

A darabka egy hétig tartott még, ám egy hét elteltével sem állt a tudósok rendelkezésére több hasznos adat. Mikor a szilánk végül eltűnt, nem maradt semmi, s idővel már maguk a professzorok sem tudták biztosan, nem álmukban látták-e a rejtelmes utazót, a külső világtér határtalan messzeségéből, az univerzum, az anyag, az energia, a létezés más tartományából származó hírmondót.

Az arkhami újságok persze testületileg igyekeztek kiaknázni az eset kínálta lehetőséget: riportereket menesztettek a helyszínre, akik elbeszélgettek Nahum Gardnerrel és családjával. Az egyik bostoni lap is tudósítót küldött: Nahumból amolyan helyi híresség vált. A Gardner család feje ösztövére, ötven év körüli, egyenes ember volt, feleségével és három fiával lakta a völgy mélyi, takaros tanyát. Olykor-olykor felkeresték egymást Ammival, s persze összejártak asszonyaik is. Ammi sok év távolából is dicsérőleg nyilatkozott

Nahumról.

Gardner örült a népszerűségnek, melyet maga és otthona élvezett, gyakorta emlegette a meteoritot az elkövetkező hetek során. Júliusban és augusztusban nagy volt a meleg. Nahum keményen dolgozott Chapman's Brook-i, tíz acre-nyi földjén: zörgő kocsijának kerekei mély nyomot hagytak az odavezető, árnyas utakon. Maga a munka jobban kifárasztotta, mint a korábbi években, kezdte már érezni a korát.

Eljött azután az aratás, a gyümölcserés ideje. Lassanként beérett a körte és az alma. Nahum gazdagabb termésnek örvendezhetett, mint bármikor azelőtt. A gyümölcsök hihetetlenül nagyok, szokatlanul hibátlanok voltak, a fák csak úgy roskadoztak tőlük, s Nahum kénytelen volt újabb hordókat rendelni a többlet miatt. Ám mikor a gyümölcsök végül beértek, jókora kiábrándulást okoztak: e csábító csemege minden egyes darabja ehetetlennek bizonyult. Az almák, körték határozott keserű, undok mellékízt kaptak, belőlük egyetlen harapásnyi is hosszantartó émelygést okozott. A dinnyével, a paradicsommal ugyanígy állt a helyzet: az elkeseredett Nahumnak bele kellett nyugodnia, hogy egész termése odaveszett. Egykettőre felismerte az összefüggést, és kijelentette, hogy a meteorit megmérgezte a talajt. Hálát adott az égnek, hogy földjei legjava az út túloldalán kezdődő emelkedőn fekszik.

A tél korán köszöntött be, nagy hideggel. Ammi a szokásosnál ritkábban találkozott Nahummal, de feltűnt neki, hogy a gazda gondterhelt. Úgy tetszett, e mogorvaság átragadt a családja tagjaira is: rendszertelenül látogatták a templomot, ritkán vettek részt a környék különféle társadalmi eseményeiben. Visszahúzódásukra, melankóliájukra nem találtak igazi mentséget, noha olykor mindannyian rossz közérzetről, álmatlanságról panaszkodtak.

Nahum nyíltabban beszélt, amikor kibökte, nyugtalanítják bizonyos, hóban látott lábnyomok. Vörös bundás mókusok, rókák, fehér vadnyulak szokásos nyomai voltak ezek, ám a töprengő gazda elrendezésüket, formájukat nem találta egészen rendben lévőnek. Sosem fogalmazott pontosabban, de nyilván arra gondolt, hogy e nyomok nem feleltek meg a mókusok, rókák és nyulak anatómiai sajátosságainak, szokásainak.

Ammi meglehetősen érdeklődéssel hallgatta mindezt, mígnem egy éjszaka Clark's corners felől kocsin hazatérőben, Nahum tanyája közelében egy nyúl nyargalt keresztül előtte az úton, a hold fényében. Ugrásait Ammi és lova egyaránt túlságosan hosszúnak találta, az utóbbi csaknem megugrott, mire Ammi rövidre vette gyeplőjét. Ezután Ammi több megértéssel hallgatta Nahum történeteit, azon is eltöprengett, miért oly meghunyászkodók, reszketegek Gardnerék ebei minden reggel. Mint kiderült, a kutyák ugatni sem igen mertek.

Februárban a Meadon Hill-i McGregor fiúk mormotára vadásztak a Gardner-tanya közelében, s itt egy roppant különös példányt kaptak puszkavégre. A vad testének arányai leírhatatlanul furcsa módon torzultak el, pófáján olyan kifejezés ült, melyhez hasonlót mormota képén addig egyikük sem látott. A fiúk komolyan megrémültek, s nyomban elhajították a dögöt, így a környékeliek

csupán groteszkül hangzó beszámolóikra hagyatkozhattak. A lovak ijedezése Nahum tanyája közelében azonban már ismert ténynek számított, s a szóbeszéd alapjául szolgáló suttogás gyorsan elkezdődött.

Az emberek állították: Nahum tanyája körül hamarabb olvadt el a hó, mint bárhol másutt; március elején Potter vegyeskereskedésében, a Clark's cornersnél már kupaktanácsra gyűltek össze a pletykálkodók. Stephen Rice, aki aznap reggel elhajtott a Gardner-birtok mellett, észrevette, hogy az erdőszéli sárból kisarjadt már az ördöggáposzta. Ekkorára sosem nőttek még, mi több, színük is furcsa volt, oly furcsa, hogy azt szó ki se fejezhette. Formájuk ocsmány volt, példátlan bűzüktől Stephen lovai meghököltek. Néhányan még azon a délutánon arra kerültek, szemügyre vették a rendellenes növényeket, s mind egyetértettek abban, hogy effélék sosem vernének gyökeret egészséges talajban. Az előző őszen termett ehetetlen gyümölcsöt emlegették, s szájról szájra járt, hogy Nahum földjében méreg lappang. Természetesen a meteoritot okolták, s mivel néhányak emlékeztek még, milyen izgalomba hozta a kő az egyetemi népeket, értesítették őket a fejleményekről.

Egy szép napon a tudós emberek újabb látogatást tettek Nahumnát, de mivel a meséket, a folklórt nemigen kedvelték, vizsgálataik eredményét felettébb tartózkodón értékelték. Hogyne, a növények valóban furcsák, de hát az ördöggáposzta formáját és színét tekintve rendszerint különös. Meglehet, a meteorkőből csakugyan valami ásványi anyag oldódott ki a talajba: a víz hamarosan kimossa majd! Ami pedig a lábnyomokat és a rémüldöző lovakat illeti, ez természetesen nem egyéb falusi szóbeszédnél, melyet szükségszerűen indított el a meteorit különleges jelenségnek számító becsapódása. Komoly ember nem ad hitelt az efféle babonaságnak, az egyszerű elmék azonban kimondanak, elhisznek bármit. Így hát a Különös Napok során mindvégig távol tartották magukat az eseményektől. Egy akadt csak köztük, aki mikor jó másfél évvel később két szelencényi port kapott elemzésre a rendőrségtől - felidézte, hogy az ördöggáposzta különös színe nagyon hasonlított a meteorszilánk színeképében felfedezett fénylő sávokéhoz meg a fura gömböcskééhez, melyet a kráterben heverő kőbe ágyazva leltek. A por elemzésekor újra jelentkeztek ama különös sávok, ám később ez az összetevő eltűnt.

Nahum tanyája körül szokatlanul terebélyesedtek a fák, éjszakánként sajátosan hajladoztak a szélben. Nahum tizenöt esztendő közepső fia, Thaddeus esküdött rá, hogy tovább hajladoznak szélcsendben is, ám ennek még a szóbeszéd se adott hitelt. A feszültség mindenesetre ott maradt a levegőben. Az egész Gardner família rászokott az óvatos fülelésre, bár hogy mire fülelnek, tudatosan képtelenek lettek volna megmondani. Olyan alkalmakkor hallgatóztak, amikor öntudatuk félig-meddig elködösült, márpedig ez, sajnos, hétről hétre gyakrabban fordult elő. Már közhelyszámba ment, hogy "Nahum családjába' valami nincs rendjén". Mikor a korai gurgolyák előbújtak, új, furcsa színben pompáztak. Nem volt ez a szín ugyanolyan, mint az ördöggáposztáé, de rokonnak tűnt vele, ismeretlen volt mindenki számára. Nahum bevitt pár szál

virágot Arkhambe, megmutatta őket a Gazette szerkesztőjének, ám ez az előkelőség csak egy tréfás cikk erejéig emlékezett meg róluk; az egyszerű emberek hiedelmeit szelíd gúny tárgyává tette. Nahum hibázott, mikor a túlságosan nagyra nőtt ördögszempillangóknak e gurgolyák közelében megfigyelt viselkedéséről épp egy józanul gondolkodó városlakónak beszélt.

Áprilisban ütötte fel fejét a hisztéria a vidék lakói körében, kezdték elkerülni a Nahum tanyája mellett vivő utat, végül egyáltalán nem használták már. Ijedelmüknek a növényzet volt az oka. Minden gyümölcsfa különös színű virágdíszbe öltözött, az udvar meg a vetemény kavicsos földjéből bizarr gyomok sarjadtak, ezeket csak botanikus tudta volna a környék flórájának megszokott képviselőivel azonosítani. Hétköznapi, tiszta szín a lombok és a fű zöldjét nem számítva sehol nem maradt, mindenütt annak a földi árnyalatok közt idegen, lappangó fertőzést sejtető valaminek a vészjósló változatai tűntek szembe. A hollandi kóró fenyegetően ágált, a vérpipacsnak lényege veszett oda a hibádzó szín miatt. Ammi és Gradnerék a színek többségét kísértetiesen ismerősnek találták, végül eldöntötték, hogy azok a meteoritban lelt gömböcske színére emlékeztetnek. Nahum kigyomláta, felásta a lejtő tíz acre-nyi földterületét, a ház körüli földet azonban nem forgatta meg. Tudta, semmi értelme az erőlködésnek; remélte, hogy a különös nyári növények felszívják végre a talajból az összes mérget. Immár semmin nem csodálkozott, hozzászólt az érzéshez, hogy olyasvalami lappang a közelében, melynek neszezését meg kellene hallania. Szomszédainak viselkedése természetesen rosszul érintette, de még rosszabbul érintette feleségét. A fiúknak különb sors jutott; ők nap mint nap iskolába jártak, ám a szóbeszéd őket is megrémítette. Thaddeus, ez a különösképp érzékeny lelkű ifjú szenvedett a legtöbbet miattuk.

Májusban megjelentek a rovarok, s Nahum birtoka egykettőre zümmögő, csúszó-mászó pokollá változott. A rovarok legtöbbje külsejét, mozgását tekintve egyaránt szokatlannak tetszett, éjszakai viselkedésük pedig meghazudtolt minden megelőző tapasztalatot. Gardnerék már éjnek idején is füleltek, vaktában kerestek valamit erre-arra fürkészsze, ám hogy mit keresnek, nem sejtették. Ekkorra valamennyien állították, hogy Thaddeus nem tévedett a fákkal kapcsolatban. Gardner asszony, aki ablakából a holdfényes égbolt háttérére rajzolódó juharfa ágait bámulta, szintén megfigyelte a mozgást. Noha szélcsend volt éppen, a gallyak hajladoztak, bizonyára a nedvek tették.

Most már minden növény különösen festett, a következő felfedezést nem is Nahumék tették. A megszokás eltompította őket, így eshetett, hogy ami az ő figyelmüket elkerülte, szemet szúrt egy Bostonba való, kétkedő természetű malomipari szakembernek, aki a vidéki szóbeszédrel mit sem törődve arrafelé hajtott egy éjjel. Arkhamben beszámolt tapasztalatairól, melyeknek alapján a Gazette rövid beszámolót közölt; Nahum és gazdálkodó társai ennek nyomán fedezték fel maguk is a dolgot. Sötét éjszaka volt, a homokfutó lámpásai gyenge fényt árasztottak, a farm körül azonban - melyben a beszámoló alapján mindenki Nahuméra ismert - a sötétség mintha ritkult volna. Halvány, de határozott fény

áradt a növényekből, túból, lombból és virágból egyaránt. Eme ragyogás nyúlványai az udvaron keresztül az istálló felé íveltek.

A fű eddig nem sínylette meg a talajmérgezést, ezért a tehének szabadon legelhettek a ház körül, május végére azonban kezdett elromlani a tejük. Nahum a lejtőkre terelte a jószágot, s a baj megszűnt. Röviddel ezután a fű, a lomb szembetűnő változáson esett át. Minden elszürkült, akárha váratlanul kiszáradt volna. Már csak Ammi kereste fel Nahum házát, de az ő látogatásai is folyvást ritkultak. Mikor az iskolaidény befejeződött, Gardnerék elszigetelődtek, olykor belementek, hogy városbeli ügyeiket Ammi intézze. Furcsamód testileg-telkileg leromlottak, így senkit nem ért meglepetésként a hír, miszerint Gardner asszony megbomlott.

Júniusban történt a dolog, a meteorit becsapódásának évfordulóján. A boldogtalan asszony kimondhatatlan valamikről sikoltozott, úgy érezte, körülötte szállonganak a levegőben. Nem kiáltott kerek mondatokat, csak szavakat, mondattöredékeket. A dolgok szerinte mozogtak, deformálódtak, rezegtek. Füle olyan impulzusokat érzékelt, amelyek nem kifejezetten hangok voltak. Valami egyre fogyatkozott. Úgy látszott, Gardnerné hiányt szenved valamiben. Valami ráakaszkodott, olyasmi, aminek nem lett volna szabad. Valakinek el kellett volna üznie. Szerinte semmi nem nyugodott az éjszakában, mozogtak a falak, az ablakok is.

Nahum nem vitette feleségét a helyi bolondokházába, hagyta szabadon járni-kelni odahaza, míg magának és másoknak nem ártott. Akkor sem tett semmit, mikor az asszony arckifejezése eltorzult. De mikor a fiúk félni kezdtek tőle, s Thaddeus csaknem elájult grimaszai láttán, inkább bezárta a padlásra. Júliusra az asszony már beszélni is elfelejtett, négykézláb kúszott, s a hónap végére Nahumnak az az örült benyomása támadt, hogy felesége halvány fényt áraszt a sötétben, akárcsak - s ezt akkorra tisztán látta - a környék növényzete.

Röviddel ezelőtt menekültek el a lovak. Valami felzavarta őket éjnek idején; nyerítettek, bokszaik falát rugdalták. Mivel lecsillapításukra semmit nem tehetett, Nahum kitérte az istálló kapuját, mire mind a négy ló kifelé iramodott, akár négy rémült erdei szarvas. Egy hétig tartott, míg Nahum valamennyit előkerítette, ám az állatok addigra hasznavehetetlenné, kezelhetetlenné váltak. Valami megzavarta agyukat. Gazdájuk saját érdekükben agyonlőtte őket.

Nahum Ammitől kért kölcsön egy lovat a vontatáshoz, de ez a ló nem volt hajlandó a csűr közelébe menni, ezért a férfiak maguk tolták a nehéz kocsit a padkához, hogy megfelelően megpakolhassák. A növényzet egyre szikkadt, szürkült. Még az oly különös szirmú virágok sem kerültek el ezt a sorsot, a gyümölcsfák termése is szürke, töppedt, íztelen lett. Az őszirózsa és az aranyeső szürke, torz virágot bontott, a rózsák, ciniák és mályvák az elülső kertrészben olyan istentelennek mutatkoztak, hogy Zenas, Nahum legidősebb fia lekaszálta őket. Ekkortájt pusztultak el a furcsamód nagyra nőtt rovarok, még azok a méhek is, melyek kaptáraikat elhagyva az erdőbe húzódtak.

Szeptemberre az egész növényzet szürke porrá omlott, s Nahum félni

kezdett, hogy a fák is elpusztulnak, mielőtt a mérge kioldódna a talajból. Feleségén mostanában iszonytató sikolyrohamok vettek erőt, a fiúk az idegkimerültség jeleit mutatták. Kerülték az embereket, mikor elkezdődött a tanítás, nem mentek iskolába.

Ammi ritka látogatásai egyikén felfedezte, hogy a kútvíz ihatatlan. Se nem keserű, se nem sós, baljóslatú mellékízűt kapott, ezért Ammi azt tanácsolta barátjának, ásson kutat valahol feljebb, míg a talaj meg nem tisztul. Nahum azonban nem törődött a figyelmeztetéssel, mert ekkorra elfásult már a furcsaságoktól, kellemetlenségektől, ő és fiai tovább itták a fertőzött vizet, oly közömbösen és gépiesen, ahogy nyers vagy odakapott étkeiket fogyasztották, s ahogy hálátlan, monoton munkájukat végezték, egyik céltalan nap a másik után. Valami fásult beletörődés vett erőt rajtuk, mintha e világban idegenként, neve nincs örök sorfala között lépdeltek volna számukra ismerős, biztos végzetük felé.

Thaddeus szeptemberben kezdett őrjöngeni, azután, hogy a kútnál járt. Vederrel indult oda, s a nélkül tért vissza sikoltozva, karjával csapkodva, olykor alig érthetően zagyvált valamit a "lent mocorgó színek"-ről. Két örült a családban már nagy gondot jelentett, de Nahum bátran viselte a csapást. Hagyta szabadon bóklászni a fiút egy héten át, azután, hogy Thaddeus botladozni kezdett, s minduntalan megsebezte magát, az anyjával szemközti padlásszobába zárta. Iszonytatóan sikoltoztak egymásnak a zárt ajtók mögül. Különösen a kis Merwin szenvedett ettől, aki úgy képzelte, anyja és testvére holmi nem e világi, borzalmas nyelven beszélnek. Merwint azelőtt is megrémítették már félelmes képzelgésai, s nyugtalansága csak fokozódott, amidőn elveszítette Thadet, aki legközelebbi játszótársa volt.

Körülbelül ugyanekkor kezdtek hullani a Jóságok: A baromfiállomány egykettőre elszürkült, felfordult, húruk szeleteléskor száraznak, szikkadtnak találtatott. A sertések hihetetlenül meghíztak, azután váratlanul megmagyarázhatatlan, undorító változásokon mentek keresztül. Húruk persze ehetetlenné vált; Nahum nemigen tudta, mihez fogjon. Helyi állatorvos nem merészkedett tanyája közelébe, Arkham városának állatorvosa pedig nyíltan elismerte tanácstalanságát. A sertések elszürkültek, megmerevedtek és megkergültek, szemük és pofájuk rémisztően elváltozott. A dolog megmagyarázhatatlannak látszott, hisz ezek az állatok sosem fogyasztottak a fertőzött növényekből. Azután a kór átterjedt a tehenekre. Testük egyes részei vagy egésze hihetetlenül megráncosodott, megfonnyadt, egymást érték az összecsuklások, fekélyek. Az utolsó fázisban - a végeredmény minden esetben a pusztulás volt - elszürkültek, kiszáradtak, éppúgy, ahogy a disznók. Mérgezéstről szó sem lehetett, mert ezek a gondok mindig a biztonságos takarmányt jelentő istállóban kezdődtek. Ólalkodó vadak harapása sem terjeszthette a nyavalyát - hisz a világ melyik állata képes áthatolni minden akadályon. Csakis természetes fertőzésről lehetett szó, ám ilyen következményekkel járó fertőzést senki még csak elképzelni sem tudott. Mire az aratás ideje elérkezett, nem maradt eleven

jószág a tanyán. Miután a szárnyasok meg a lábasjószág elpusztult, szétszéledtek a kutyák. Mindhárom állat egyetlen éjszaka tűnt el, s többé nem bukkantak a nyomukra. Az öt macska valamivel hamarabb állt odébb, de hiányukat észre sem vették, mert nem voltak már egerek, meg mert azelőtt is csak Gardner asszony foglalkozott e kedves jószágokkal.

Október 19-én Nahum lesújtó hírral botorkált Ammiék házába. Szegény Thaddeust padlásszobájában elérte a halál, s oly módon végzett vele, hogy azt szavakba foglalni aligha lehetett. Nahum sírt ásott a tanya rácsokkal körülvett családi parcelláján, s a maradványokat elföldelte. Odakintről semmi nem férközhetett a fiúhoz, az apró, rácsos ablak, az elreteszelt ajtó érintetlen volt, nagyjából mégis ugyanaz játszódtott le, ami az istállóban. Ammi és neje tőlük telhetően vigasztalták az összetört férfit - mindketten borzongtak közben. Rettegés kísérte a Gardnerék útját, rettegés övezett mindent, amihez hozzáértek. Nahum pusztá jelenléte névtelen, megnevezhetetlen fenyegetés érzetét keltette.

Ammi kelletlenül kísérte haza barátját, igyekezett lecsendesíteni a hisztérikusan zokogó kis Merwint. Zenasnak nem volt szüksége nyugtatgatásra. Az utóbbi időben minden egyéb helyett a semmibe bámult, úgy végezte el, amire apja utasította, s Ammi úgy érezte, a végzet igen könyörületes hozzá. Olykor-olykor Merwin kiáltásaira megkésett felelet visszhangzott a padlásszoba felől. Ammi kérdésére Nahum elmondotta, hogy felesége már nagyon legyengült.

Az este közeledtekor Amminek végre sikerült elszabadulnia: még a barátság se bírhatta maradásra olyan helyen, ahol a növényzet halovány fényt árasztott, s a fák olykor-olykor hajladozni kezdtek a szélcsendben. Ammi Pierce-et szerencséjére csekély képzelőerővel ajándékozta meg a természet. Még így is megzavarodott kissé, ám ha képes lett volna felfogni, megérteni mindent, ami körülötte zajlott, elkerülhetetlenül eszelősként végzi ő is. Alkonyatkor hazaódalgott, a bolond asszony meg a bomlott gyermek sikolyai iszonytatóan visszhangoztak fülében.

Három nappal később, kora reggel, Nahum berontott Ammiékhoz, s mert a gazdát nem lelte odahaza, feleségének számolt be az újabb iszonyatról; Pierce asszony fogvacogva hallgatott.

Ezúttal a kis Merwinre került a sor: a gyermek eltűnt. Késő este lámpással és vederrel vízért indult, s nem tért vissza. Napok óta zavarodottan járt-kelt, nem is igen tudta, mi történik körülötte. Minduntalan felsikoltott? Akkor éjjel kétségbeesett sikoly harsant az udvarból is, de mire az apa kiért az ajtón, a fiúnak nyoma veszett. Nem égett a lámpás, melyet magával vitt, nem volt sehol. Nahum akkor azt hitte, a lámpás és a veder is eltűnt, de hajnalban, amikor visszatért az erdőből, ahol egész éjszaka kutatott, a kút közelében két igen furcsa tárgyat lelt. Az összepréselt, látszólag megolvadt fémtömeg bizonyára a lámpás volt valaha, míg a meggörbült fogantyú meg a félig szétolvadt fémdonga a veder maradványa lehetett. Nahum nem talált mást, s elképzelni sem tudta, mi történhetett. Pierce asszony néma maradt, s Ammi, mikor hazaért, s hírért vette a

történeteknek, találgatni se mert. Merwin eltűnt, a környékbeliek segítségére pedig - akik immár valamennyi Gardnert kerülték - bajosan számíthattak. Arkham lakóinak segítségében sem reménykedhettek: ők csak kacagtak mindenben. Thaddeus meghalt, Merwin eltűnt. Valami egyre munkált, dolgozott, mintha arra várna, hogy meghallják és felfedezzék. Nahum érezte, hamarosan gyermekei sorsára jut, ezért arra kérte Ammit, viselje gondját feleségének és Zenas fiának, ha netán túlélnek őt. Az egész dolgot isten büntetésének vélte, noha elképzelni se tudta, miért sújt le épp őrá. Amennyire tudta, egyetlenegyszer sem tért le az Úr kijelölte egyenes útról.

Ammi több mint két hétig hírét se hallotta, azután, a legrosszabtból tartva, legyűrte félelmét és elhatározta, hogy felkeresi a Gardner-tanyát.

A nagy kémény nem füstölt, a látogató felkészült a tragédiára. Megrázó volt a farm állapota: a földet elszürkült, fonnyadt fű és avar borította, az ódon falakról, oromzatokról száraz venyigetörmelék pergett alá, a hatalmas, kopasz fák kiszámított rosszindulattal hajladoztak a szürke novemberi ég hátterén. Ammi felfedezte ágaik hajlásszögében a nehezen érzékelhető változást.

Nahumot még életben találta. A farmer elgyöngülve hevert egy lócán az alacsony mennyezetű konyhában. Eszméletén volt, egyszerű utasításokat adott Zenasnak. A helyiségben kíméletlen hideg volt, s mikor Ammi észrevehetően megborzongott, a házigazda rekedten Zenasért kiáltott, ráparancsolt, hozzon még a tűzifából. Tűzifára csakugyan nagy szükség lett volna; a jókora tűzhely üresen állt, egy kevés hamu lebegett csak üregében a kéménykürtön átfújó, dermedt szél szárnyán. Nahum megkérdezte vendégét, jobb-e most, hogy Zenas rakott a tűzre? Ammi ekkor megértette, mi történik. A legfeszesebb kötél elpattant végre, a boldogtalan farmert nem fenyegette további fájdalom. A diszkrét kérdezősködés nem vezetett eredményre, Amminek nem sikerült kiderítenie, mi érte a fiút.

- A kútban van? Odalenn lakik a kútban? - felelgette mindegyre az elködösülő elméjű apa. Amminek váratlanul eszébe ötlött a feleség, s felőle kezdett kérdezősködni.

- A Nabby? De hisz ő itt van!? - válaszolt megütődve szegény Nahum. Ammi belátta, hogy az asszonyt neki magának kell megkeresnie. Otthagytta a lócán az ártalmatlan eszelőst, leakasztotta a kulcskarikát az ajtó melletti kampóról, s a recsegő-ropogó lépcsőkön felóvakodott a padlásra. A szűk helyen valami bűz terjengett odafenn, nesz sehonnét nem hallatszott. A négy ajtó közül csak egyet talált zárva Ammi, s különféle kulcsokkal próbálta kinyitni. A harmadik kulcs fordult körbe némi próbálkozás után: a látogató felrántotta az alacsony, fehérre mázolt ajtót. Sötétség fogadta odabent, hisz kicsiny volt az ablak, s félig még azt is eltakarták az elébe szegezett durva falécek. A széles gerendázatú padlón Ammi semmit nem látott. A bűz elviselhetetlenné fokozódott, így mielőtt továbbhaladt, vissza kellett térnie az előtérbe tiszta levegőt szívni. Mikor ismét belépett, valami sötétet vett észre az egyik sarokban, s amint jobban látta, mi az, hangosat kiáltott. Ekkor úgy tűnt neki, felhő vonul el

az ablak előtt, s egy másodperccel utóbb afféle utálatos páragomoly suhant el mellette. Szeme előtt különös színek villództak, s ha a rémület meg nem bénítja elméjét, eszébe jutott volna a meteoritban lelt gömböcske, mely szétpattant a geológuskalapács ütése alatt; eszébe jutott volna róluk a tavasszal kisarjadt beteges növényzet számos árnyalata, Így csak arra a gyalázatos borzalomra gondolt, mely előtte hevert, s mely láthatóan osztozott a fiatal Thaddeus meg a jószágok neve nincs végzetében. A legszönyörűbb mégis az volt, hogy e valami oszladozása közben igen lassan, ám észrevehetően mozgott.

Ammi nem részletezte tovább ezt a jelenetet, de a sarokban lelt mozgó valami többé nem szerepelt történetében. Akadnak elmondhatatlan dolgok; az emberiesség nevében végrehajtott cselekedetet olykor keményen bírálja el a törvény. Megértettem, hogy Ammi nem hagyott hátra élt abban a padlásszobában; bármi mozgót hátrahagyni iszonyú tehetetelt jelentett volna, olyat, amely minden beszámítható lényt örök kárhozatra taszít. Ammi, ha nem kérges lelkű farmer, bizonyára elájul vagy megbomlik, így azonban sikerült átbújni ismét az alacsony szemöldökfa alatt, s ráfordította a kulcsot a padlásszoba átkozott titkára.

Nahumra gondolt most: barátja ápolásra, gondoskodásra szorul, olyan helyre kell vinnie, ahol mindezt megadhatja neki.

Miközben lefelé tartott a sötét lépcsősoron, Ammi zuhanás hangját hallotta odalentről. Úgy rémlett, elfülő kiáltást hall, s nyugtalmul gondolt vissza a párafelhőre, mely odafent, az iszonyú padlásszobában suhant el mellette. Miféle lényt zavart meg érkezésével és kiáltásával? A körvonalakat nélkülöző rémület megállásra készítette: újabb neszeket hallott odalentről, súlyos test súrlódott a padlón, e zajt tisztátalan szörcsögés ördögi, undorító zaja kísérte. Ammi képzettársítási képességét gyarapította a félelem; megint arra gondolt, amit odafent látott. Úristen! Miféle vérfagyasztó lidércnyomás részese lett? Sem előre, sem hátrafelé indulni nem mert, remegve állt a lépcsőforduló homályában. A jelenet minden részlete beleégett emlékezetébe. A hangok, a félelemmel teli várakozás, a sötétség, a keskeny lépcsősor meredeksége, és - nagy ég! - a halvány, de nyilvánvaló derengés, mely minden farészből, a lépcsőből, a támasztékokból, a lécezetből meg a gerendákból áradt.

Ammi odakint álló lova ekkor ijedten felhorkant, robaj következett, amint az állat fejvesztve menekült. A következő percben a kocsival együtt eltűnt, a lépcsőforduló homályában álldogáló rémült férfi találgathatta csupán, mi volt, ami elriasztotta. S mintha még nem lett volna elég, máris hallatszott odakintről. Csobbanás a kút felől? Ammi a kút mellett, kipányvázatlanul hagyta Héroszt, a homokfutó kereke nyilván kiütött egy téglát a kút kávájából.

A hihetetlenül ódon faanyagból tovább áradt a fény - Úristen, milyen régi ez a ház! Nagyobbik fele 1670 előtt épült, az oromtető 1730 tájékán.

A lenti padlón végigvonuló valami nesze mindinkább közeledett, Ammi fogása megkeményedett a súlyos fütykösön, melyet a padlásszobában bizonyos céllal magához vett. Bátorságot gyűjtött, s lement a lépcsőn, vakmerően a

konyha felé indult. Amit keresett, nem várta be ott, elébejött, a túlélte megpróbáltatás után. Hogy egész eddig kúszott-e, vagy vonszolta valami, Ammi el nem dönthette. Bármi történt az elmúlt félórán, Nahum jócskán előrehaladt a fonnyadás, szürkülés és oszlás folyamatában. Teste irtóztatóan felrepedezett, száraz foszlányok hámlottak le róla. Ammi képtelen volt hozzáérni, elszörnyedve meredt a torz iszonyatra, ami valaha arc volt.

- Mi volt az, Nahum? Mi volt az? - suttogta, s a kicsattant, vonaglító szája épp csak hogy megformálhatta a végső feleletet:

A semmi... semmi se... csak egy szín... éget... hideg és nedves, de éget... A kútban élt... Láttam... olyan füstféle vót... olyan színű, mint a virágok a múlt tavaszon... A kút fénylett éjjelenként... Megfogta Thadot, Merwint és Zenast... Minden élőt... kiszította az életet mindenből... Abba' a kőbe... abba' a kőbe kellett jönnie... Megfertőzte az egész környéket... Nem t'om mit akar... az a kerek valami, amit az egyetemi népek leltek a kőbe... Amit széjjeltörtek... ugyanilyen színű vót... Pont ugyanolyan, mint a virágok, a növények... Biztos több vót belőlük... azokból a magvakból... Mer magok...! Nőttek. Legelőbb ezen a héten láttam... Elkapta Zenast. Naddarab fiú vót, étellel teli... Előbb elgyengít, aztán kap el... Eléget. A kút vize... Igazad vót... gonosz víz... Zenas sose jött vissza a kúttól... Nem bírt... Ez magához' vonz. Tudod, mi készül', de hiába... Azóta, hogy Zenast elkapta, láttam párszor... Mi van Nabbyvel, Ammi... A fejem má' semmire se jó, nem t'om, miköz' vittem neki enni legutóbb... Ha nem vigyázok, elkapja őt is... Csak egy szín... Néha, éjjel fele az ő arca is olyan színű... éget és szív... olyan helyről' jött, ahó' nem úgy mennek a dógok, ahogy itten... Az egyik professzor mondta... Igaza vót... Vigyázz, Ammi, ez kiszítja az életet!

Ennyi volt mindössze. Nem beszélt többet, magába roskadt, vége lett. Ammi piros kockás abroszt borított a maradványokra, s kibotorkált a földekre nyíló hátsó ajtón. Megmászta az emelkedőt a tíz acre-nyi legelőig, az északi utat, az erdőt elkerülve botladozott hazáig. Nem lett volna képes elhaladni a kút mellett, mely lovát elriasztotta. Az ablakból pillantott csak ki rá, s látta, hogy kávájából nem hiányzik egyetlen kő sem. Nem ért hozzá a meglóduló homokfutó: a csobbanást másvalami okozta. Valami, ami visszatért a kútba, miután szegény Nahummal végzett.

Mire Ammi hazatért, a ló meg a kocsi otthon volt már, s Pierce asszony ugyancsak rettegett. A farmer magyarázat nélkül nyugtathatta feleségét, azután nyomban Arkhambe indult, hogy értesítse a hatóságokat, a Gardner család nincs többé. Nem bocsátkozott részletekbe, csupán beszámolt Nahum és Nabby haláláról.

Thaddeuséról tudtak már -, megemlítette, hogy pusztulásukat alighanem ugyanaz a fura mérgezés okozta, ami jószágaikét. Bejelentette Merwin és Zenas eltűnését. A rendőrségen hosszan foggatództak, végül megbízták Ammit, kíséren el három nyomozót a Gardner-tanyára egy halottkémmele, egy tisztiorvossal meg az állatorvossal együtt, ez utóbbi kezelte annak idején. a fertőzött állatokat.

Ammi nemigen akart visszamenni, mert jócskán benne jártak már a délutánba, s ő félt megvárni az estét azon az elátkozott helyen, a társak jelenléte azonban megnyugtatta valamelyest.

A hat hatósági személy csukott, kétlovas kocsira szállt, Ammi homokfutója nyomában négy óra tájt érkeztek a járványsújtotta tanyára. A borzalmakhoz szokott rendőrnyomozók egyike sem maradhatott érzéketlen a padlásszobában meg a piros kockás abrosz alatt lelt maradványok láttán. A szürkére lepusztult farm önmagában is gyászos látványt nyújtott, ám az a két oszladozó tetem túltett mindenben. Sokáig senki sem volt képes foglalkozni velük, az orvos egykettőre elismerte, nincs rajtuk sok vizsgálnivaló. A mintákat persze lehet tanulmányozni: vett ilyen mintákat, melyek vizsgálatok az egyetem laboratóriumában különös dolgokra derült fény. A két szelencéből előkerült por színekében lelt fura sávok megegyeztek a tavalyelőtti meteor különös színekében találtakkal. A spektroszkóp által kimutatott matéria azonban egy hónapon belül eltűnt, a por összetevőit ezután alkalikus foszfátokkal és karbonátokkal azonosították.

Ha Ammi sejtette volna, hogyan reagálnak az emberek, aligha szólt volna nekik a kútról. Közeledett a napnyugta; a farmer alig várta, hogy mehessen. De bár nem akart, időről időre az udvar közepén álló kút felé sandított, s mikor az egyik nyomozó faggatni kezdte, elmondta, Nahum tartott valamitől, ami a kút mélyén lapul, olyannyira, hogy Merwint és Zenast sem merte keresni odalent.

A nyomozóknak nem maradt más választásuk, mint hogy kiürítsék és megvizsgálják az aknát. Ammi reszketve várt, míg a kútvizet vederszám merték és loccsantották ki a felázott földre. A férfiak undorral fintorogtak, végül az orrukat is befogták, olyan büzt kavartak fel. A munka rövidebb időt vett igénybe a vártnál: a vízállás meglepően alacsony volt. Nem szükséges részleteznünk, mi minden került elő. Meglelték mindenesetre Merwin és Zenas csontjait, találtak egy növendék szarvast meg egy jókora ebet, ugyanolyan állapotban, megtalálták pár kisebb vad csontvázát. A kút alján összegyűlt nyálkás posvány megmagyarázhatatlanul fortyogott, s mikor a nyomozók egyik társukat összefogódzva leeresztették, az pedig hosszú rúdjaival a masszába döfött, nem letek szilárd talajt.

Alkonyatkor lámpásokat hoztak a házból. Azután, mikor eldöntötték, a kútból képtelenek bármi egyebet előkeríteni, valamennyien az ódon nappali szobába vonultak, ahol nyomban tanácskozni kezdtek a szakértők, miközben a fogyó hold kísérteties fénye beragyogta a szürkélő romokat odakint. A jelenlévőket felkavarta az eset, a növényzet fura állapotában, az állatok és emberek ismeretlen okból bekövetkezett pusztulásában meg Merwin és Zenas korai halálában nem letek meggyőző közös vonást. Hallottak ugyan a helyi mendemondákról, de nem hitték, hogy bármi természetfeletti történt. A meteorit kétségtelenül megfertőzte a talajt, ám az állatok is megbetegedtek, noha nem fogyasztottak a fertőzött talajból sarjadt növényekből. A kútvíz volna a ludas? Meglehet... Helyénvaló lenne megvizsgálni. De vajh milyen örület lázában

ugrottak a kútba a fiúk? Végzetük azonos volt, maradványaik elárulták, hogy halálukat a szürke kiszáradás okozta. Miért olyan szikkadt és szürke itt minden?

Az udvarra néző ablaknál ülő halottkém vette lefelől észre a ragyogást a kút körül. A felázott föld valamivel erősebben fénylett a leszállt sötétségben a holdsütötte talajnál: ragyogása határozottabbnak tűnt, forrása mintha a kút fekete mélye lett volna.

Fényoszlop emelkedett ki onnét, olyasféle, mint egy reflektor szóródó sugara. A ragyogás tompán tükröződött a kimert víz után maradt pocsolyákban. Színe roppant különös volt, s ahogy a férfiak az ablakhoz gyűltek, Ammin szörnyű rémület vett erőt. E kísérteties, miazmás kipárolgás árnyalata számára nem volt ismeretlen. Láta már e színt korábban is, s megtanulta félni azt, amit jelentett. Láta e színt a törékeny, komisz gömböcskében, a két nyárral korábban aláhullt meteoritban. Láta a veszett tavaszi növényeken; s mintha láta volna aznap reggel a padlásszoba félig bedeszkázott ablaka előtt, ott, ahol az elmondhatatlan dolgok megtörténtek. Felvillant előtte egy pillanatra, ezután suhant el mellette az a gyűlöletes, tisztátalan pára. Röviddel ezután szegény Nahumet kapta el valami ilyen színű. Végre ki is mondta. Kimondta, hogy ez a gömböcske meg a növények színe. Ezt követte a ló megfutamodása meg a kútból hallatszó csobbanás. És most a kútból ugyanilyen démoni árnyalatú, halvány fényoszlop ívelt fel.

Ammi észjárását dicséri, hogy még e feszült pillanatban is eltöprengett valamin, ami lényegileg tudományos problémának tekinthető: tudniillik, hogy ugyanazt az árnyalatot észlelte nappal, a reggeli égboltra néző ablak előtt, s egy éjszakai fluoreszkáló páragomolyban, mely a sötét, puszta táj háttére előtt tűnt fel. Nem volt ez rendjénvaló, természetellenes volt, s Amminek halódó barátja szörnyű, utolsó mondatai ötlöttek eszébe: "Olyan helyrő' jött, ahó' nem úgy mennek a dógok, ahogy itten. Az egyik professzor mondta."

Odakint mindhárom, útmenti, csenevész fácskához kikötött ló rémülten nyihogott, a földet kapálta. A kocsis kifelé indult, de Ammi a vállára tette remegő kezét.

- Ne menjen ki oda? - suttogta. - Nem tudhassuk, mi lesz. Nahum azt mondta, él valami a kútba', ami kiszívja az ember életit. Aszonta, olyan gömbölyű golyóbisból lett, amelyet a meteorkőbe' találtak, tavalyelőtt júniusba'. Szív és éget, úgy mondta Nahum, pedig csak egy színes felhő, olyan színű, amilyen az a fény odakint, ami alig látszik, és nem tudni, micsoda. Nahum úgy gondóta, étellel táplálkozik, és mindég erősebb lesz? Láta a múlt héten, aszonta. Biztos odakintrő' jött ez is, messzirő', ahogy a meteorkő. Az egyetemi népek mondták. Amibő' van, amit tesz, nem isten teremtményire vall. Ez odakintrő' való!

Így hát az emberek határozatlanul toporogtak, a kútból sugárzó fény pedig erősödött, a rémült lovak is erősebben rúgkapáltak és prüszköltek. Csakugyan szörnyű pillanat volt, négy borzasztó két kútból származó és két házbéli - maradvánnyal az ódon, elátkozott falak közt, szemben a kocsonyás mélységből

áradó ismeretlen, istentelen fényességgel. Ammi ösztönösen fogta vissza a kocsist, nem gondolt arra, hogy ő maga sértetlen maradt a színes köd tisztátalan érintése nyomán. Meglehet, mégis helyesen tette, amit tett, soha senki meg nem tudja, mi zajlott odakint azon az éjszakán, s bár a mindenségből jött valami egyetlen érintetlen akaratú embernek sem ártott addig, nincs mód kikövetkeztetni, mit meg nem tett volna azokban a pillanatokban, míg megnövekedett, megmutatta erejét a felhősödő, holdfényes ég alatt.

Az ablaknál álló detektívek egyike váratlanul éles, elfúló kiáltást hallatott. A többiek rámeredtek, azután követték a pillantását felfelé, addig a pontig, ahol az hirtelen megakadt. Szavakra nem volt szükség. Amit a szóbeszéd vitatott, nem volt többé vitatható, s tán épp az ekkor mindannyiuk által megfigyelt jelenség az oka annak, hogy a Különös Napokról azóta se beszélnek szívesen Arkhamben. Fontos leszögezmem, hogy az éjszakának ebben az órájában nem fújt szél. Később, nem sokkal ezután feltámadt, de ekkor szélcsend volt még. Nem rezdültek a futóbab elszürkült, fonnyadt indái, a kétlovas kocsi tetejének rojtjai sem. E feszült, istentelen szélcsendben kertszerte mégis hajladoztak a fák magasba nyúló ágai. Morbid módon, görcsösen vonaglottak, epileptikus görcsökben rángatództak a gallyak, a mozdulatlan levegőben tehetetlenül ágáltak a holdsütötte felhők felé. Akárha összefüggő zsinórzatot mozgatott volna a fekete gyökerek alatt lappangó, ébredező iszonyat.

Néhány pillanatra a férfiaknak még a lélegzete is elakadt. Azután egy sötétebb felhő vonult át a holdtányér előtt, s a nyújtózó ágak körvonalai pillanatokra elmosódtak. Az ámulat rekedten konduló kiáltása szakadt ki minden torokból. Mert a borzalom nem halványult el a körvonalakkal: a mélyebb sötétség rémületes szakaszában a nézők az ágcsúcsok magasában a halovány és megmagyarázhatatlan ragyogás ezernyi apró gömböcskét látták lüktetni, egyet-egyet minden hajtás végén. Olyan volt ez, mint Szent Elmo tüze vagy azok a lángok, melyek a pünkösdi apostolszobrok fejét övezik. Természetellenes fényjáték volt ez, olyan, mintha tetemek táplálta fénybogarak sűrű raja járt volna pokoli sarabande-ot holmi elátkozott ingovány felett; színe megegyezett azzal, melyet Ammi felismert és rettegett.

Mindezenközben a fluoreszkáló fényoszlop egyre fényesebb és fényesebb lett, a végzet és az abnormalitás érzetét keltette a megzavarodott emberekben. A fény nem kiragyogott, kifelé áradt immár a kútból, s ahogy az idegen szín formátlan felhője kiszabadult a mélyből, nyomban az ég felé tört.

A halottkém borzongva az elülső ajtóhoz sietett, helyrelökte a súlyos pótrekeszt. Ammi, nem kevésbé reszketegen, csak böködni, mutogatni volt képes, mikor a fák fokozódó ragyogására akarta felhívni a figyelmet. A lovak fékevesztetten nyerítettek és kapáltak, de a csoport egyik tagja se merészkedett volna ki hozzájuk, a világ minden kincséért sem. A fák ragyogása minden múltó pillanattal erősödött, a nyughatatlan ágak mind feljebb nyújtóztak. A kútkerék fája is csillámlott, s ekkor az egyik nyomozó szótlanul a farakásokra és méhkaptárakra mutatott, melyek a birtok nyugati kőfala mentén sorakoztak.

Ezek is fluoreszkáltak, csak a látogatók megviselt járművei látszottak érintetlennek. Az út felől vad lárma, patkódobogás hallatszott; Ammi felemelte a lámpást, hogy jobban lásson, s ráébredt, hogy a hatóságiak rémült szürkéi kidöntötték a csenevész fákat, s a kocsit magukkal ragadva eliramodtak.

E megrázkódtatás segített megoldani az emberek nyelvét: izgatott suttogásba fogtak.

- Ez a valami átterjed mindenre, ami szerves anyagból készült - suttogta az orvosszakértő.

Senki sem fűzött hozzá semmit. Az a detektív, aki odalént járt a kútban, most úgy érezte, hosszú rúdjaival megzavarta azt a kimondhatatlan valamit.

- Szörnyű volt odalenn a kútban - mondta. - Nem értem el az alját, csak buborékolt a nyálka. Éreztem, lapul valami a mélyén.

Ammi lova még mindig kapált, fülsértően berzenkedett az út mellett, hangja elnyomta gazdájának motyogását.

- Abba' a kőbe' volt... Odalenn növekedett... Elkapott minden élőlényt... étellel táplálkozott, a testükbő', a lelkükbő'... Megölte Thadet, Merwint, Zenast és Nabbyt... Nahum maradt utolsónak... Mind itták a vizet... Az a valami úrrá lett rajtuk... Odakintrő' jött, ahol másképp mennek a dolgok, mint itten... És most hazamegyen.

E pillanatban az ismeretlen színoszlop erőteljesen fellángolt, fantasztikus alakzatokká tömörült, melyeket utóbb minden szemtanú másként írt le. Szegény Hérosz olyan nyerítést hallatott, amihez foghatót ember lótól sem azelőtt, sem azóta nem hallhatott. Az alacsony mennyezetű helyiségben tartózkodók mindegyike befogta fülét; Ammi halálra váltan, émelyegve fordult el az ablaktól. A történeteket szó vissza nem adhatja, s mikor Ammi ismét kinézett, szegény pára összekucorodva hevert a homokfutó rúdjának maradványai közt. Kínjai véget értek, másnap elföldelték. Kesergésre azonban nem maradt idő, mert ugyanebben a pillanatban az egyik nyomozó némán hívta fel figyelmüket a szobába nyomuló borzalomra. Lámpafény hiányában jól látszott, hogy halvány ragyogás járja át a helyiséget. Ott hunyorgott a fény a széles lécezetű padlón, a szöttes szőnyeg résein át. Ott csillogott az apró ablakok keretén. Fel s alá mozgott a sarkokban, átjárta a polcokat, a tűzhely párkányát, az ajtókat, bútorokat. Minden pillanattal erősödött, nyilvánvalóvá vált, hogy a sértetlen túlélőknek tanácsos elhagyni a házat.

Ammi a hátsó ajtóhoz vezette a társaságot, végigkalauzolta őket a tíz acre-nyi legelőre vezető mezei ösvényen. Úgy mentek, botladoztak, mintha álomban lépkednének, vissza se néztek, míg a kaptató tetejére nem értek. Örülhettek ennek az ösvénynek, hisz az elülső ajtón át, a kút mellett aligha jutottak volna idáig. Elég gondot okozott elosonni a fénylő istálló meg a kaptárak mellett is a vonagló, ijesztő körvonalú fák alatt; az ágak szerencsére elég magasra nyúltak. A hold néhány igen sötét felhő mögé rejtőzött, miközben a menekülők áthaladtak a Chapman's Brook durván összerótt hídján, ahonnét vaksötétben kapaszkodtak fel a nyílt mező széléig.

Mikor visszanéztek a völgybe, a messzi Gardner-tanyára, félelmes látványban volt részük. Az egész farm ama borzasztó, idegen színű fényben úszott: fák és épületek, még azok a füves vagy növényzet borította térségek is, ahová nem terjedt ki a szürke szikkadás. A gallyak mind az ég felé meredtek, csúcsaikból iszonyú lángnyelvek kúsztak végig a ház, az istálló és a csűr gerendáin. Fuseli vízióiba illő jelenet volt, mindenek felett az az alaktalan fényesség ragyogott, az idegen, dimenziókon túli, titokzatos és mérgező szivárvány, mely a kútból ívelt fel. Egyre terjedt, tapogatódzott, kúsztott, ki-kinyúlt villódzva, ragyogón, vészterhes, felismerhetetlen, baljóslatú, kozmikus színeiben.

Az iszonyú valami váratlanul egyenesen fellövellt az égbe, akár egy rakéta, s csóvát sem hagyva maga mögött, eltűnt a felhők kerek, különösmód szabályos nyílásán át, mielőtt az emberek feleszmélhettek, felkiálthattak volna.

A szemtanúk sosem feledték a látványt, és Ammi szóra képtelenül meredt a Cygnus meg a Deneb többi közt pislákoló csillagaira, ahol a szín beleolvadt a Tejút ragyogásába. Ám tekintetét a következő pillanatban már ismét lefelé kényszerítette a völgyből hallatszó robaj. Csak fás recsegés-ropogás hallatszott, nem pedig robbanás, ahogy a társaság tagjai később állították. Az eredmény mégis ugyanaz lett: mert egyetlen lázas, kaleidoszkópszerű kitörésben az elátkozott, pusztulásra szánt farm természetellenesen csillámló szikrák és egyéb szubsztanciák kitörése közepette elpusztult, elvakította azokat, akik látták, s olyan színű, fantasztikus felhőalakzatokat okádott a zenit felé, mely semmiképp sem származhatott a mi univerzumunkból. Sebesen összeálló gőzök közepette követték az eltűnt iszonyatot, a következő pillanatban ők is eltűntek. Odalent, mögöttük csak a sötétség maradt, ahová az emberek nem mertek visszatérni, köröttük pedig tomboló szél kerekedett, mely mintha a csillagközi tér tátongó mélységéből áradt volna. Sűvöltött és bömbölt, végigszáguldott a mezőn s az eltorzult erdőn örült kozmikus dühében, s a remegő társaság ráébredt, nincs értelme megvárni, míg kibukkan a hold, hogy meglássák, mi maradt Nahum tanyájából odalent.

Ahhoz is zavartak voltak, hogy teóriákon töprengjenek. A hét férfi az északi úton botorkált vissza Arkhambe. Ammi rosszabb lelkiállapotban volt társainál, könyörgött nekik, hogy kísérik vissza konyhájaig, ahelyett hogy egyenest a városba mennének. Nem kívánt egyedül átvágni a megperzselt, szél korbácsolta erdőn hazáig, még a főúton sem. Mert olyan megrázkódtatásban volt része, amely elkerülte a többieket, s melyet elnyomott benne mindörökre a lappangó félelem, olyannyira, hogy sok éven át beszélni se mert róla. Ahogy a szemtanúk elszántan az út felé fordultak a szélfűtta dombon, Ammi egy pillanat erejéig visszanézett az elsötétült völgyre, ahol szerencsétlen véget ért barátja élt azelőtt. És a kiégett, messzi pontból felemelkedett nehézkesen valami, hogy visszazuhanjon ugyanoda, ahonnét a nagy, formátlan iszonyat az égbe szökött. Egy szín volt csupán - de nem a mi földünkön vagy egünkben létező szín. S mert Ammi felismerte e színt, tudta, hogy ennek a halovány maradéknak ott kell

rejtőznie a kútban, azóta sem jött rendbe egészen.

Sosem merészkedett többbe a völgybe. 44 esztendő telt már el az iszonyat óta, de Ammi azóta sem járt ott, s örömmel veszi, hogy az új víztároló elárasztja. Én is örülök neki, mert nem tetszett a napfény színeváltozása az elhagyott kút kávéja felett, amely mellett elhaladtam. Remélem, a víz mindig magasan áll majd - mégsem fogok belőle inni soha. Azt sem hiszem, hogy felkeresem még egyszer Arkham vidékét. Ammi társai közül hárman visszatértek a völgybe másnap reggel, hogy napfényben vegyék szemügyre a romokat, de igazában nem is maradtak romok. Csak a kémény téglái, a pince kövei, itt-ott némi ásványi meg fémhulladék meg az elátkozott kút kávéja maradt ott. Ammi döglött lovát leszámítva, melyet elvonszoltak és eltemettek, eltűnt minden, ami valaha élt. Őt szörnyűséges acre-nyi szürke porsivatag maradt, azóta sem sarjadt ki ott semmi. A mai napig úgy éktelenkedik az ég alatt, mint valami savmarta, hatalmas folt az erdőn-mezőn, s azon kevesek, akik odamerészkedtek a helyi mendemondák ellenére, elnevezték Elátkozott Fenyérnek.

A helyi mendemondák bizarr történetek. Lehetnének még bizarrabbak, ha a városiak, az egyetem kémikusai eléggé érdeklődőknek mutatkoznának ahhoz, hogy elemezzék a használaton kívüli kút vizét vagy a szürke port, melyet nem hord el a szél. A botanika szakembereinek tanulmányozniuk kellene a fenyér körüli satnya növényzetet, ezek a kutatások új fényt vetnének a környékbeli szóbeszédre, miszerint a folt tágul - lassanként, talán egyinchnyit egy évben. Az emberek azt beszélnek, hogy a környező növényzet színével tavaszonként valami nincs rendjén, meg hogy a vadak különös nyomokat hagynak arrafelé a vékonyka hóban. A hó sosem olyan vastag az Elátkozott Fenyéren, mint másutt, a lovak pedig - már amennyi megmaradt belőlük automobil-korszakunkban - nyugtalanodni kezdenek a néma völgyben, s a vadászok se számíthatnak kutyáikra a szürke porfolt közelében.

Azt mondják, az elmére gyakorolt hatás is nagyon kellemetlen. Sokan örültek meg a Nahumék elmúlását követő esztendőkből, s képtelenek voltak arra, hogy odébbálljanak. Az erősebb akaratú népek elhagyták a környéket, s csak az idegenek próbáltak meg a düledező telepeken élni. Nem maradtak meg bennük, s az ember olykor eltöpreng, miféle, a miénktől különböző előrelátást kölcsönöz nekik sok elsuttogott mágikus történetük. Arra hivatkoztak, hogy szörnyű álmokat láttak e groteszk vidéken, s igaz, hogy a sötét vidék látványa is elég, hogy életre keltse a morbid ámulatot. Egyetlen utazót sem hagyott érintetlenül azoknak a mély rengetegeknél a különös volta, s a művészek borzonganak, miközben sűrű erdőket pingálnak, melyeknek titokzatossága nemcsak a szemre, a lélekre is hat. Magam is érdekesnek találom a benyomást, mely rögzült bennem egyetlen magányos sétám során, még mielőtt végighallgattam volna Ammi történetét. Mikor eljött az alkony, ösztönösen kívántam, gyűljön össze néhány felhő, mert a mély üresség láttán furcsa félelem költözött szívembe.

A véleményemet ne kérdezzék. Nem tudom - ez minden. Csak Ammit

kérdezgettem, mert Arkham lakói nem beszélnek a Különös Napokról, s mindhárom professzor, aki látta a lehullt meteoritot s a színes gömböcskét, meghalt már. Voltak még gömböcskék a kőben - ezt elhihetik. Egy megszerezte táplálékát és odébállt, s meglehet, volt egy másik is, amely későn indult útnak. Kétségtelen, hogy azóta is ott él a kútban, tudom, nem volt minden rendben a napfényvel, melyet a miazmásan gőzölgő gödör felett láttam. A parasztok azt mondták, a folt egy évben egyinchnyi előrehatol, így hát meglehet, van még növekedés, fejlődés azóta is. De bármilyen démon lappang is odalent, valami korlátozza, máskülönben sebesen terjeszkedne. Vajon a levegőbe nyúló fák gyökerébe kapaszkodik? Arkham újabb mendemondái szerint a vaskos tölgyek éjszakánként úgy zúgnak és hajladoznak, ahogy nem szabadna.

Hogy mi ez, isten tudja. Azt hiszem, azt a valamit, amit Ammi leírt, gáznak kellene neveznünk, ám ez a gáz nem a mi kozmoszunk törvényeinek engedelmeskedett. Nem olyan világok és napok között termett, amelyek a mi obszervatóriumaink teleszkópjaiban, fényképlemezein ragyognak. Nem az égnek abból a régiójából érkezett, melynek mozgását és kiterjedéseit a mi asztronómusaink felbecsülik, vagy nagysága miatt felbecsülhetetlennek mérik. Egy űrből lehullt szín volt csupán - ijesztő üzenet, a végtelen, formátlan régiók üzenete, felülmúlva természetről alkotott elképzeléseinket; olyan tartomány hírnöke, melynek pusztasága eltompítja agyunkat, s megbénít bennünket a kozmoszon túli mélységekkel, melyet feltár bámuló szemünk előtt.

Kétlem, hogy Ammi szándékosan félrevezetett volna, s azt sem hiszem, hogy történetét a pusztaság örülete sugallta, ahogyan a városbeliek állították. Valami iszonyú érkezett a dombok közti völgyekbe-azzal a meteorral, és valami szörnyűség - bár nem tudhatom, milyen mennyiségben - egyre ott lappang még. Örülök, ha elárasztja a víz. Addig is remélem, semmi se történik Ammival. Túl sokat látott abból a valamiből - s a hatása oly mélyrehatóan bizonyult. Miért nem költözött el soha az öreg? Milyen jól emlékezett a haldokló Nahum szavaira: "Nem tudtam elmenni... Magához' vonz... Tudod, mire készül, de ez nem segít..." Ammi olyan kedves öregember. Mikor a víztároló építői munkához látnak, írnom kell a főmérnöknek, hogy vigyázzon rá jól. Nem szeretek úgy gondolni rá, mint szürke, eltorzult, fonnyadt szörnyűségre, amelynek emléke mind gyakrabban zavarja álmomat.

Gáspár András fordítása

A lopakodó félelem (1922)

I. A kémény árnyéka

Zengett az ég azon az éjszakán, amikor elindultam a Viharhegy ormán

álló kihalt udvarházba, hogy találkozzam a lopakodó félelemmel. Nem voltam egyedül, a groteszk és a szörnyűség iránti rajongásomba, ami furcsa rémesetek felderítésén át megalapozta irodalmi és társadalmi pályafutásomat, akkor még nem elegyedett vakmerőség. Két húséges és izmos ember volt velem, akiket én hívtam, amikor eljött az idő; acélos egészségük tette őket alkalmassá arra, hogy társaim legyenek kísérteties fölfedező útjaimon.

Feltűnés nélkül távoztunk a faluból a riporterek miatt, akik még mindig ott lebzseltek az egy hónapja kitört szörnyű pánik - a settenkedő halál lidércnyomása miatt. Úgy véltem, később még segíthetnek, de akkor nem akartam találkozni velük. Bárcsak bevontam volna őket a kutatásba, mivel nem sokáig bírom már egyedül megtartani a titkot; pedig egyedül kell viselnem, mert félek, hogy a világ örültnek nevezne, vagy maga is megőrülne a dolog démoni horderejétől. Most, amikor úgyis elmondom, nehogy a búskomorság mániákussá tegyen, már csak azt kívánom, bár sohasem hallgattam volna. Én, csakis én tudom, miféle félelem lopakodott azon a kísérteties, elhagyatott hegyen.

Apró automobilunk falta a mérföldeket az ősi erdőkön és dombokon át, amíg a bozotos emelkedő megengedte. Éjszaka és a nyomozók szokott falkája nélkül a vidék még az átlagosnál is baljósabbnak rémlett, és mi gyakran kísértésbe estünk, hogy bekapcsoljuk az acetilén fényszórót, noha ezzel felhívhattuk volna magunkra a figyelmet. Nem volt valami egészséges vidéksötétedés után, azt hiszem, akkor is észrevettem volna hátborzongató mivoltát, ha nem tudok az errefelé ólálkodó rettenetről. Sehol sem láttunk vadállatokat - bölcsebben viselkednek azok, amikor a halál a közelben vigyorog. A villámoktól forradásos, őserg fák természetellenesen nagynak és görbének tűntek, a többi növény is abnormális kuszaságban és sűrűségben burjánzott, míg a mennykőtől kivájkált, gyomos föld furcsa buckái és vakondtúrásai gigászira dagadt kigyókra és holt emberek koponyáira emlékeztettek.

A félelem több mint száz éve leselkedik a Viharhegyen. Ezt az újságokból tudtam meg, amikor beszámoltak a katasztrófáról, ami először hívta föl a vidékre a világ figyelmét. A Viharhegy távoli, magányos orom a Catskillsnek azon a részén, ahová a holland civilizáció gyéren és rövid időre hatolt be, amikor pedig visszavonult, csupán néhány romos udvarházat és elkorcsosult földműveseket hagyott maga után, akik az elzárt völgyek siralmas falvacskáiban tanyáztak. Normális lények alig látogatták a környéket, amíg meg nem alakították az állami rendőrséget, és még most is ritkán kerülnek errefelé a járőrök. A félelem régi hagyomány a környező falvakban; ez az elsőrendű beszédtemája szegény korcsoknak, akik néha elhagyják völgyeiket, hogy kézzel font kosaraikat becseréljék olyan primitív használati cikkekre, amelyeket nem tudnak lelőni, természeteni vagy megcsinálni.

A magas, fokozatosan emelkedő hegy csúcsán, a rettegve elkerült, kihalt Martense udvarházban lakik a félelem. A Viharhegy a gyakori égiháborúk miatt kapta a nevét. Az erdő közepén az ódon kőház több mint száz éve táplálja a hihetetlenül vad és hátborzongató ocsmány meséket; ezek a mesék a némán

settenkedő, hatalmas halálról szólnak, amely nyaranta szabadon csatangol. A telepesek reszketve mesélnek a démonról, amely sötétedés után elkapja a magányos utast, és vagy magával hurcolja, vagy iszonytatóan szétmarcangolva hagyja ott; azt is suttoják, hogy a vérnyomok a magányos udvarház felé vezetnek. Egyesek azt állítják, a mennydörgés hívja elő a lopakodó félelmet a vackából, míg mások szerint a mennydörgés az ő hangja.

Az őserdei nyomorultakon kívül senki sem hitte el az egymásnak ellentmondó, tarka meséket, a futólag látott szörnyetegről szóló összefüggéstelen, furcsa leírásokat; abban azonban egyetlen gazda vagy falusi sem kételkedik, hogy a Martense házban szellemek járnak. A helyi történelem ismeretében itt nincs helye bármiféle kételynek, noha eddig semmilyen kísérteties bizonyítékot sem találtak azok a nyomozók, akik a telepesek valamely különösen fantáziadús meséje nyomán keresték föl az udvarházat. A nagymamák furcsákat regélnek a Martense-kísértetekről, a családról, öröklődő furcsa, felemás szemükről, iszonyatos történetükről és a gyilkosságról, ami rájuk hozta az átkot.

A borzalom, ami engem a helyszínre hozott, hirtelen jött, és vészjósító megerősítése volt a hegylakók legvadabb legendáinak. Egy nyári éjszakán, szokatlanul heves vihar után a környékbeli telepesek valósággal megrendültek, amit nem okozhatott merő érzékcsalódás. A százalmas csoport kiáltozott és vinnyogott a rájuk támadó, megnevezhetetlen borzalomról. Látni nem látták, de olyan sikoltozást hallottak az egyik falucskából.

Reggel a polgárok és az állami rendőrök követték a reszkető hegylakókat arra a helyre, amelyet állításuk szerint meglátogatott a halál. Igazat mondtak. A villámcsapástól az egyik falu alatt beomlott a föld, magával rántva jó néhány búzló kunyhót; ám a tárgyakban esett károk elhalványultak az emberi pusztulás mellett. A hetvenöt főre taksált népességből egyetlen élőt sem sikerült megtalálni. A feltúrt földet vér és emberi maradványok borították, túlságos ékesszólással mesélve démoni agyarak és karmok dühöngéséről; ám sehol sem voltak távolodó nyomok. Abban hamarosan kialakult az egyetértés, hogy valami ocsmány fenevad lehetett a tettes; most egyetlen nyelv sem hozakodott elő a régi váddal, hogy az efféle rejtélyes halálesetek is azokhoz a förtelmes gyilkosságokhoz sorolhatók, amelyek ilyen elfajzott közösségekben megszokottak. A vád csak akkor éledt föl újra, amikor kiderült, hogy a becsült lélekszámhoz képest a halottak közül hiányzik húsz-huszonöt fő; de még így is nehéz volt megmagyarázni, miként ölhettek meg náluknál kétszerte több embert. A helyzet továbbra is az volt, hogy egy nyári éjszakán lejött a mennyekből a villám, és egy halott falut hagyott maga után, ahol a hullákat iszonyatosan megcsonkították, szétmarcangolták és fölfalták.

A felbolydult vidék azonnal összekötötte a borzalmat a kísérteties Martense udvarházzal, noha több mint három mérföld választotta el a falutól. A rendőrök szkeptikusabbak voltak; nagyjából átkutatták az udvarházat, aztán ott is hagyták, amikor teljesen üresnek találták. A vidék és a falvak lakói azonban

hihetetlen lelkiismeretességről tettek tanúságot: mindent felforgattak a házban, beleturkáltak a tavakba, patakokba, végigcsapkodták a bokrokat, és átfésülték a közeli erdőket. Minden hiába: a lecsapó halál nem hagyott maga után más nyomot, mint magát a pusztítást.

A második napon a kutatással tele voltak az újságok, amelyeknek riporterei megrohanták a Viharhegyet. Sok részlettel és számos interjúval tálalták a helyi asszonyoktól hallott rémtörténetet. Engem eleinte nem hozott lázba, mert én ingyenc vagyok a borzalomban, ám egy hét után olyan légkört orrontottam, amely furamód felvillanyozott, így hát 1921. augusztus 5-én magam is bejelentkeztem a riporterek közé, akikkel zsúfolásig megtelt a Viharhegyhez legközelebb eső Lefferts Corners falucska szállodája, a kutatók főhadiszállása. Három héttel később a riporterek elutaztak, így aprólékos faggatózás és nyomozások után én is nekivághattam a szörnyű felfedezőútnak.

Tehát kiszálltam néma automobilomból ezen a nyári éjszakán, miközben a távolban mennydörgés morajlott és két fölfegyverzett társammal felkapaszkodtam a Viharhegy földhányásoktól tarjagos utolsó emelkedőjének. Elektromos lámpánk fénycsóvájában már átsejlettek az óriási tölgyek között a kísérteties szürke falak. A vérfagyasztó éjszakai magányban, az ugráló fénycsóvában dobozforma hatalmas rom valami homályos rettegést árasztott, amit nappal nem lehetett érezni rajta, én mégsem tántorodtam vissza, mert azzal a kemény eltökéltséggel jöttem, hogy bizonyágot szerzek egy feltételezésre. Meggyőződésem szerint a mennydörgés csalja elő valami félelmetes, rejtett helyről a haláldémont és azt akartam látni, hogy ez a démon szilárd létező-e vagy mételyes kipárolgás.

Korábban alaposan átvizsgáltam a romot, ennél fogva alapos megfontolás után annak a Jan Martensének a régi szobáját választottam leshelyül, akinek meggyilkolása sötét árnyként komorlik a falusi legendákban. Sejtésem szerint e régi áldozat szobája felelt meg legjobban céljaimnak. Hat négyzetméter alapterületű volt, a többi helyiséghez hasonlóan itt is csak némi szemét maradt az egykori bútorzatból. Az emeleten helyezkedett el, a ház délkeleti sarkában, hatalmas keleti és keskeny déli ablaka üresen, zsalugáter vagy üveg nélkül tátongott. A szélesebb ablakkal szemközt éktelen nagy holland kandalló állt, szentírási jelenetekkel díszített csempéi a tékozló fiú történetét ábrázolták, a keskenyebb ablakkal szemközt széles ágyat építettek be a falba.

Miközben az erdőtől eltompított mennydörgés egyre erősödött, nekiláttam, hogy megvalósítsam tervem részleteit. Először is a magammal hozott három kötélletrát erősítettem a nagy ablak peremére. Tudtam, hogy odakint leérnek a fűig, mert ellenőriztem. Ezután hármásban átvonszoltunk egy másik szobából egy széles, négy lábú ágykeretet, és odatoltuk az ablak tövébe a fal mellé. Fenyőágakat szórtunk rá, leheveredtünk, előkészítettük fegyvereinket. Ketten pihentek, a harmadik őrködött. Akármilyen irányból jöjjön a démon, menekülésünk lehetséges útja biztosítva van. Ha a házból jön, akkor ott vannak a létrák az ablakban; ha kintről, akkor az ajtó és a lépcsők. A korábbi

eseményekből ítélve még a legrosszabb esetben sem üldözne sokáig.

Én éjfélről egy óráig örködtem, amikor a baljós ház, a védtelen ablak és a közeledő mennydörgés-villámlás ellenére furcsán elálmosodtam. Én voltam középen, két társam közül George Bennett az ablak, William Tobey a kandalló felőli oldalon feküdt. Bennett aludt, nyilván ugyanaz az abnormális álmoság foghatta el, mint engem, így hát Tobeyt jelöltem ki a következő őrésre, noha ő is bóbiskolt. Érdekes, milyen furcsán feszült kíváncsisággal lestem a kandallót.

Hathatott álmaimra az erősödő mennydörgés, mert amikor kis időre elaludtam, apokaliptikus látomásokban volt részem. Egyszer félig fölbredtem, valószínűleg azért, mert ablak felőli szomszédom nyugtalanul átvette mellkasomon a karját. Ahhoz nem voltam eléggé éber, hogy lássam, vajon örködik-e Tobey úgy, ahogyan kell, mindazonáltal határozottan idegesített a kérdés. Még sohasem éreztem ilyen nyomasztóan a gonosz jelenlétét.

Később ismét elaludhattam, mert kísérteties káoszról bukott föl elmém, amikor minden korábbi tapasztalatomra rácáfoló, elképzelhetetlen sikoltozás hasította ketté az ocsmány éjszakát.

Ebben a sikoltozásban az emberi félelem és kín legmélye tépte örült reménytelenséggel a halál ében kapuit. Vörös örületre ébredtem, ördögi gúnyra, ahogy mind messzebről és mélyebbről visszhangzott az ésszel felfoghatatlan bugyrokba visszahúzó, kristálytisza rettegés. Nem volt fény, de jobbomon az ürességből tudtam, hogy Tobey elment, Isten tudja, hová. Mellemet még mindig nyomta a bal oldali alvó karja.

Ekkor olyan erővel csapott le a villám, hogy beleremegett a hegy, kicsavarodtak a fák, fénybe borultak az őszereg erdő legsötétebb zugai. A szörnyű tűzgömb démoni lobbanásától fölriadt a mellettem alvó, a kinti izzás élesen kirajzolta árnyékát a kandalló fölötti kéményen, amelyről egy pillanatra se vettem le a szememet. Hogy még mindig élek és ép az elmém, az olyan csoda, amelyet nem értek. Azért nem értem, mert a kéményre hulló árnyék nem George Benneté volt, nem is emberé, hanem egy istent káromló torzszülötté a pokol legmélyebb bugyraiból; névtelen, alaktalan ocsmányság, amelyet az elme nem egészen tud fölfogni, és még részben sem képes leírni. A következő pillanatban egyedül voltam az átkozott udvarházban. Reszkettem és hebegtem. George Bennett és William Tobey sehol, még küzdelemnek sem maradt nyoma. Sose hallottam róluk többé.

II. Járókelő a viharban

Napokkal az erdőbe fullasztott udvarházban átélt förtelmek után idegkimerültséggel feküdtem Lefferts Corners-i szállodai szobámban. Nem emlékeztem pontosan, hogyan sikerült elérnem az autóbilt, hogyan indítottam el és osontam vissza észrevétlenül a városkába; összefüggéstelen benyomásokat őriztem titáni fák kifícamodott ágairól, a mennydörgés démoni mormolásáról, meg a vidéket keresztül-kasul szelő földhányások kháróni, ferde árnyairól.

Ama értelmet rengető árnykép fölött reszketve és borongva tudtam, hogy

végre megpillantottam a föld egyik legrémesebb borzalmát - a külső úr egyik névtelen fekélyét, amelynek démoni, halk motoszkálását néha meghallhatjuk a tér legszélső peremén, és amely irgalmasan kívül esik véges látásunk határain. Az árnyat, amelyet láttam, alig mertem elemezni vagy azonosítani. Valami hevert köztem és az ablak között azon az éjszakán, és én összeborzongtam, valahányszor az elfojthatatlan ösztöntől hajtva azonosítani próbáltam. Ha legalább vicsorgott, vonított vagy vihogott volna - mélységes ocsmányságához képest az is megkönnyebbülés lenne. De néma volt. Súlyos karját vagy mellső lábát a mellemre fektette... Nyilvánvalóan szerves lény vagy az volt valamikor...

Jan Martenset, akinek szobáját megszálltam, az udvarház melletti temetőben földelték el... Meg kell találnom Bennettet és Tobeyt, ha még élnek... miért vitték el őket, és engem miért nem?... Az álmoság oly fojtogató, az álmok olyan borzalmasak.

Hamarosan beláttam, hogy el kell mondanom valakinek a történetemet, különben teljesen tönkremegyek. Már elhatároztam, hogy tovább kutatok a lopakodó félelem után, mert hebehurgya tudatlanságomban azt hittem, a bizonytalanság rosszabb a - mégoly borzalmas - tudásnál. Ennek megfelelően azon tépelődtem, mi lesz a legjobb eljárás, kit válasszak bizalmasomul, hogyan nyomozzak egy lény után, amely eltüntetett két embert, és lidérces árnyékokot vet.

Lefferts Cornersben legközelebről a barátságos riportereket ismertem, akik közül számosan még itt maradtak, hogy összeszedegessék a tragédia utóregzéseit. Ezért úgy döntöttem, hogy egy kollégát választok, és minél tovább gondolkoztam a dolgon, annál inkább hajlottam Arthur Munroe, egy sötét hajú, szikár, harmincöt év körüli férfi felé, akinek neveltetése, ízlése, értelme és vérmérséklete mind arra utaltak, hogy nem kötik hagyományos eszmék és tapasztalatok.

Szeptember elején egy délután Arthur Munroe meghallgatta történetemet. Kezdetől fogva láttam, hogy érdeklődik, együtt érez velem, és amikor befejeztem, a legnagyobb fokú tisztánlátással és helyes ítélőképességgel elemezte és vitatta meg velem a dolgot. Ezenfelül rendkívül gyakorlatias tanácsot adott: azt javasolta, hogy az udvarház körüli hadműveleteket halasszuk el, amíg föl nem fegyverezzük magunkat további részletes történelmi és földrajzi adatokkal. Kezdeményezésére átfésültük a környéket, hogy további információkat szerezzünk a szörnyű Martense családról, és rábukkantunk egy emberre, akinek volt egy fantasztikusan hasznosnak bizonyuló régi naplója. Hosszas beszélgetéseket folytattunk olyan hegylakó emberekkel, akik nem menekültek el a rémület és a zűrzavar elől távolabbi völgyekbe, és nekikészültünk, hogy kutatásaink folytatásaként kimerítő vizsgálatokat végezzünk azokon a helyeken, amelyekhez a telepések legendái különböző tragédiákat fűztek.

Első hallásra nem sokra mentünk vizsgálatunk eredményeivel, ám amikor sorba rendeztük őket, kirajzolódott egy meglehetősen jellegzetes minta, mégpedig az, hogy a bejelentett szörnyűségek messze legnagyobb része azon

körzetekben esett meg, amelyek elég közel voltak a rettegett házhoz, vagy kapcsolatban álltak az erdő betegesen túlburjánzó sávjaival. Igaz, akadtak kivételek; az a borzalmas eset, amely a közfigyelmet fölkelte, egy irtáson történt, egyformán távol a háztól és az erdőtől.

A rémült és ostoba hegyi emberektől semmit sem sikerült megtudnunk a lopakodó félelem természetéről és külleméről. Egyszerre mondták kígyónak és óriásnak, mennydörgés-ördögnek és denevérnek, keselyűnek és járkáló fának. Mi magunk úgy ítéltük meg, hogy feltételezhetően élő szervezet, amely nagyon fogékony az elektromos viharokra; és noha némely történet szárnyakat tulajdonított neki, szerintünk a nyílt terektől való félelme azt valószínűsíti, hogy a földön halad. Az egyetlen, ami nem illett ebbe a képbe, a sebesség volt, amellyel a teremtménynek haladnia kellett, hogy mindazt elkövethesse, amit a számlájára írtak.

Amikor jobban megismertük a telepeseket, érdekes módon úgy találtuk, hogy több szempontból is kedvelni lehet őket. Egyszerű lények voltak, akik szerencsétlen őseik és az elbutító elszigeteltség miatt csendesen csúsztak lefelé az evolúció létráján. Félték az idegenektől, de lassan hozzánk szoktak; végül sokat segítettek, amikor átkutattunk minden sűrű bozótot, és leromboltuk az udvarház válaszfalait, hogy megtaláljuk a lopakodó félelmet. Amikor arra kértük őket, hogy segítsenek megtalálni Bennettet és Tobeyt, komolyan elszomorodtak; akartak segíteni, de tudták, hogy ezek az áldozatok ugyanúgy eltűntek a világból, akár csak az ő hiányzó társaik. Természetesen mi is meg voltunk győződve róla, hogy sok telepest csakugyan megöltek és eltűntettek, csakúgy mint a rég kiirtott vadállatokat, és aggodalommal vártuk, mikor következnek be az újabb tragédia.

Október közepére különös módon elakadtunk. A tiszta éjszakák nem kedveztek a démoni agresszióknak, hiábavaló kutatásaink a házban és a vidéken csaknem arra a következtetésre juttattak, hogy a lopakodó félelem nem anyagi természetű. Attól tartottunk, a hideg idő gátat vet további kutatásainknak, mivel abban mindenki egyetértett, hogy a démon telente általában meghúzza magát. Ezért tehát egyfajta kapkodó kétségbeesés jellemezte alkonyba hajló kutatásainkat a borzalomtól látogatott falucskában, amely azóta elnéptelenedett, mert a telepések félték.

A balsorsú falu, amelynek nem volt neve, hosszan nyúlt el egy védett, de fátlan nyiladékbán két magaslat között, amelyeket Kúpos hegynek és Juharos dombnak hívtak. Közelebb a Juharoshoz, mint a Kúposhoz, volt néhány kezdetleges viskó, tulajdonképpen veremlakás, amelyeket a domboldalba vájtak. Két mérföldnyire volt a Viharhegy lábától, és három mérföldre a tölgyekkel övezett udvarháztól. Ebből az utóbbi távolságból két és egynegyed mérföldön nem nőtt egy szál fa sem; a síkság meglehetősen egyhangú volt, leszámítva a kígyóként tekergőző földhányást; fű takarta, amelyből foltonként dudva ágaskodott. E felszínrajzból úgy véltük, a démon a Kúpos domb felől jöhetett, amelynek fás déli lábától csekély távolságra esett a Viharhegy lábának

legnyugatibb csücske. Követtük az emelkedőt a Juharosról lezúduló földcsuszamlásig, amely mellett magas, széthasogatott fa állt; oldalában megtaláltuk a villámcsapás nyomát, ami odacsalta a gonoszt.

Amikor már több mint huszadszor kutattuk át Arthur Munroe-val a megtámadott falu minden centiméterét, csüggedés töltött el bennünket, amihez bizonytalan, újfajta félelem is társult. Még ha errefelé mindennapinak számít is a rémületes és a nyugtalanító, akkor is rendkívül aggasztó, hogy ennyire ne maradjanak nyomok ilyen elemi erejű események után; azzal a tragikusan céltalan buzgalommal mozogtunk az ólomszínű, sötétedő éj alatt, amely az egyszerre szükségszerűnek és hiábavalónak érzett tevékenység következménye. Figyelmünk minden részletre kiterjedt; ismét bementünk minden kunyhóba, minden domboldalba vájt viskót átvizsgáltunk, hullákat keresve, újfent végigkutattuk a szomszédos lejtő minden tüskés méterét üregek és barlangok után, de semmilyen eredményre nem jutottunk. Pedig, mint mondtam, bizonytalan, új félelem lebegett fenyegetően fölöttünk; mintha óriás, denevérszárnyú griffek néztek volna le ránk a világűr szakadékaiból.

Esteledett, mind nehezebb volt látni; ekkor meghallottuk a készülődő zivatar morajlását a Viharhegy fölött. Felzaklató hang volt egy ilyen helyen, noha nem annyira, mint éjszaka lett volna. Mindenesetre kétségbeesetten reménykedtünk, hogy eltart jóval sötétedés utánig; ezzel a reménnyel befejeztük céltalan kutatásunkat a hegyoldalban, és a legközelebbi lakott falu felé indultunk, hogy segédcsapatot toborozzunk a telepesekből a nyomozáshoz. Bármilyen félénkek voltak, néhány fiatalabb férfiba annyi lelket öntött oltalmunk és vezetésünk, hogy megígérték segítségüket.

Jóformán meg se fordultunk, amikor olyan sűrű felhőszakadás csapott le ránk, hogy okvetlenül menedéket kellett keresnünk. Az ég rendkívüli, csaknem éjszakai sötétsége miatt gyakran megbotlottunk, viszont a villámok gyakori lobbanásai és a falucska alapos ismerete hamarosan elvezetett a legkevésbé lyukas tetejű épülethez, amelyet fatörzsekből és deszkákból hevenyésztek, még meglevő ajtaja és egyetlen apró ablaka a Juharos dombra nézett. Eltorlaszoltuk az ajtót a szél és az eső tombolása miatt, helyére tettük a primitív ablaktáblát, mivel kutatásainkból tudtuk, hol találjuk. Lehangelő volt ott ülni rozoga ládák a szuroksötétben, de pipázgattunk, és alkalmanként felvillantottuk zseblámpáinkat. Néha láttuk a villámok lobbanását a falak repedésein át; a délután olyan hihetetlenül besötétedett, hogy minden villanás valósággal vakított.

Az örökös a zivatarban borzongatóan emlékeztetett a Viharhegyen töltött kísérteties éjszakámra. Elmém visszatért arra a különös kérdésre, ami állandóan kísértett, amióta az a lidércnyomás történt; ismét azon tűnődtem, hogy a démon, akár az ajtó, akár az ablak felől közeledett a három emberhez, miért kezdte a két szélsővel, és miért hagyta utoljára a középsőt, amikor a titáni tűzgolyó elriasztotta. Miért nem végzett áldozataival természetes sorrendben, hiszen akármelyik irányból közelítsen is, én lettem volna a második? Miféle messzire

nyújtható csápokkal vadászik? Vagy tudta, hogy én vagyok a vezető, és megkímélt, rosszabb sorsot szánva nekem, mint társaimnak?

Mintha csak tünődéseimnek akart volna drámai hangsúlyt adni, a közelben szörnyű erővel becsapott a villám, amit a meginduló föld zaja követett. Ugyanakkor a szél farkasüvöltése a bömbölés démoni crescendójává fokozódott. Biztosra vettük, hogy ismét kidőlt egy fa a Juharos dombon. Munroe fölemelkedett a ládájáról, és az apró ablakhoz lépett, hogy megnézzze, mi történt. Amikor kiemelte a táblát, a szél és a zivatar fülsiketítően üvöltött be az ablakon, így nem hallottam, mit mondott; vártam, amíg kihajol, és megpróbálja fölmérni a természet őrzöngését.

A szél fokozatosan lecsillapodott, felszállt a szokatlan sötétség, jelezve, hogy múlóban a vihar. Abban bizakodtam, hogy eltart késő estig, segítve kutatásunkat, ám a hátam mögötti göcslyukon belopakodó napsugár megcáfolta reményeimet. Megpendítettem Munroenak, hogy jobb lenne beengedni egy kis fényt, akkor is, ha kapunk még egy zuhanyt, ezzel eltávolítottam a torlaszt, és kinyitottam a primitív ajtót. Sárrá és tócsákká változott a talaj, friss buckákat túrt az enyhe földcsuszamlás, mindazonáltal semmit sem láttam, ami indokolta volna ablakon kihajolt társam szótlán érdeklődését. Odamentem hozzá. Megérintettem a vállát; nem mozdult. Amikor tréfásan megráztam és megfordítottam, fojtogató kacsokkal ragadott meg a rákos rettegés, amely a végtelen múltba és az időn túl sötétlő éjszaka feneketlen szakadékaiba nyújtja le gyökereit.

Mert Arthur Munroe meghalt. Ami kivájt szemű, megrágott fejéből maradt, az nem volt többé arc.

III. Mit jelent a vörös izzás?

1921. november 8-ának vihardúlta éjszakáján, kriptai árnyakat vető lámpám fényénél egyedül és ostobán ástam bele magam Jan Martense sírjába. Délután kezdtem el a munkát, mert zivatar készülődött, és most örültem, mert sötét volt, és az eszelősen túltengő lombok fölött kitört a vihar.

Azt hiszem, valamit kifecamíthattak az agyamban az augusztus ötödike óta eltelt idő eseményei: az udvarház démoni árnyéka, az általános feszültség és csalódottság, az októberi viharban a falucskában történt dolog. Azután én ástam sírt annak az embernek, akinek a halálát nem értettem. Tudtam, hogy a többiek sem értenék, így hát hagytam, hadd gondolják, hogy Arthur Munroe eltévedt. Keresték, de semmit sem találtak. A telepesek talán megértettek volna, de nem mertem még jobban megijeszteni őket. Különös módon mintha érzéketlenné váltam volna. Az udvarház döbbenete valamit csinált az agyammal, nem tudtam másra gondolni, mint hogy felkutassam az iszonyatot, amelyet képzeletem mostanára elemi csapássá növelt. Arthur Munroe esete miatt megesküdttem, hogy némán és egyedül folytatom a kutatást.

Ásatásaimnak már a színhelye is elegendő lett volna, hogy megrémítse a normális embert. Borzalmasan groteszk, szörnyűségesen terebélyes és koros, baljós fák vigyorogtak rám, mint holmi pokoli druida templom oszlopai;

elfojtották a mennydörgést, megfékeztek a tomboló szelet, és alig valami esőt engedtek le a földre. A háttérben, a forradásos fatörzsek mögött halványan izzottak a beszűrődő villámfényben a kihalt udvarház borostyánnal benőtt, nyirkos falai; kissé közelebb, az elhagyott hollandus kert ösvényeiben és ágyásaiban verőfényt sohasem látott, bűzös, fehér gombafélék túlsorduló mótelye pöffedezett. Legközelebb volt maga a temető, ahol eltorzult fák lökték magasba örült ágait, míg gyökereik félretúrták a szentségtelen sírköveket, és mérget szívtak ki abból, ami alattuk volt. Az özönvíz előtti erdő sötétjében bomló és rothadó levelek barna szemfedelén itt-ott átsejlettek baljósan az alacsony buckák, amelyek olyan jellemzők voltak erre a villámszaggatta vidékre.

A história vezetett ehhez a régi sírhoz. Valóban csak a történelem maradt, miután minden más ördögi gúnnyal véget ért. Most már úgy hittem, a lopakodó félelem nem anyagi természetű, hanem farkasagyarú kísértet, amelyet az éjszakai villámlás hoz magával. Amit Arthur Munroe-val folytatott kutatásunk során összeszedtem a helyi hagyományokból, annak alapján biztosra vettem, hogy a kísértet nem más, mint Jan Martense, aki 1762-ben halt meg. Ezért ástam föl ostoba módon a sírját. A Martense házat 1670-ben építette Gerrit Martense, egy gazdag Új-Amszterdam-i kereskedő, akinek nem volt ínyére a brit uralomváltás, ezért pompás otthont emelt magának a távoli, erdős hegycsúcson, amelynek háborítatlan magánya és szokatlan környezete megtetszett neki. Az volt az egyetlen zavaró körülmény, hogy nyaranta heves viharok tomboltak. Amikor Mijneer Martense kiszemelte udvarháza helyéül a hegyet, az évszak valamilyen különlegességének tulajdonította a természet gyakori tombolását, de idővel rájött, a hely kedvez a hasonló jelenségeknek. Végül, mivel úgy vélte, hogy a viharok megártanak a fejének, pincét épített, ahová vissza tudott vonulni a legvadabb tombolás előtt.

Gerrit Martense leszármazottairól kevesebbet tudunk, mint róla magáról, miután valamennyien kihátráltak a gyűlölt angol civilizációból. Rendkívül zárkózott életet éltek, az emberek azt mondták róluk, elszigeteltségük miatt nehézkes lett a beszédük és az észjárásuk. A családban öröklődött a felemás szem: az egyik rendszerint kék volt, a másik barna. Társadalmi kapcsolataik egyre fogytak, míg végül már nagyszámú szolgaszemélyzetük tagjaival házasodtak össze. Az összezárt család sok degenerálódott tagja leereszkedett a völgybe, és elkeveredett a satnya népességgel; később belőlük lettek a szálnalmas erdőlakók. A többiek makacsul ottmaradtak ősi udvarházukban, egyre jobban összeforrtak hallgatag klánná, és ideges érzékenységgel reagáltak a gyakori viharokra.

Ezeknek az információknak a zömét az ifjú Jan Martense juttatta el a külvilághoz, akit valamely nyugtalanság a gyarmati hadseregbe űzött, amikor az Albany Konvenció híre eljutott a Viharhegyre. Ő volt az első Gerrit utódai közül, aki valamit látott a világból; amikor 1760-ban, hat évnyi háborúskodás után hazatért, apja, nagybátyjai, testvérei idegenként gyűlöltek, hiába volt neki is

felemás Martense-szeme. Jan többé nem osztozott a Martense család különiségeiben és előítéleteiben, és a hegyi viharok sem hatottak rá a korábbi mámorító erővel, inkább elcsüggesztette a környezete; gyakran írta Albanybe a barátainak, hogy el akarja hagyni az atyai házat.

1763 tavaszán Jonathan Giffordot, Jan Martense Albany-i barátját aggasztani kezdte levelezőtársa hallgatása; főleg azért, amilyen állapotok uralkodtak és veszekedések dúltak a Martense-házban. Elhatározván, hogy személyesen látogatja meg Jant, lóháton indult el a hegyekbe. Naplója tanúsága szerint szeptember 20-án érte el a Viharhegyet, ahol igen rozzant állapotban találta az épületet. A megbotránkoztatón elállatiasodott, szennyes, morcos, felemás szemű Martense-ek tört, torokhangú angolsággal azt mondták neki, hogy Jan meghalt. Erősködtek, hogy tavaly ősszel belecsapott a villám, és az elhagyott, mélyen fekvő kertben van eltemetve. A látogatónak megmutatták a pusztát, jeltelen sírt. Volt valami a viselkedésükben, ami undorral és gyanúval töltötte el Giffordot, és egy héttel később ásóval és lapáttal tért vissza, hogy feltárja a sírt. Azt találta, amire számított - egy kegyetlen csapásokkal szétzúzott koponyát, így hát hazament Albanybe, és nyíltan megvádolta a Martense családot rokonuk meggyilkolásával.

A törvényes bizonyítékok hiányoztak, ám a történet gyorsan elterjedt, és ettől az időtől a Martense-ek megszűntek létezni a világ számára. Senki sem állt szóba velük, eldugott udvarházukat átokvert helyként kerülték. Valahogy maguktól is eltengődtek abból amit termeltek, mert a távoli dombokról hébe-hóba látható fények tanúsága szerint egyelőre még megvoltak. Ezeket a fényeket utoljára 1810-ben észlelték, de azelőtt is már csak nagyon ritkán.

Időközben ördögi legendák keltek szárnyra az udvarházról és a hegyről. Az emberek kétszeres buzgalommal kerülték a helyet, és ráragasztottak minden suttogva továbbadott mesét, amit csak szállíthat a hagyomány. Senki sem látogatta meg 1816-ig, amikor is a telepeseeknek szemet szúrt a fények huzamosabb ideje tartó hiánya. Ekkor egy csoport felderítő üresen, félig romba dőlve találta az épületet.

Csontvázakat nem találtak, ebből inkább távozásra, mint halálra következtettek. Úgy tűnt, a klán jó néhány éve eltávozott; az összebarkácsolt toldalék fészerekből ítélve a kivándorlás idejére hatalmasan felszaporodhattak. Kulturális szintjük mélyre zuhant, mert a bútorok szétesőben voltak, az ezüstneműt szanaszét szórták, de egyébként is látszott rajtuk, hogy tulajdonosaik már jóval a távozás előtt sem használták őket. Noha a rettegett Martense-ek elmentek, a kísértetjárta házat továbbra is félelem övezte, és ezt még fokozta, amikor új és különös történetek kezdtek szájról-szájra szállni a hanyatló hegylakók között. Itt állt a rom, elhagyatottan, rettegetten, és Jan Martense bosszúálló szelleme kísértett benne. Akkor éjszaka is állt, amikor fölástam Jan Martense sírját.

Ostobaságnak neveztem hosszas ásásomat, és csakugyan az is volt, úgy tárgyát, mint módszerét tekintve. Hamarosan elértem Jan Martense koporsóját -

mostanra már csak port és salétromot tartalmazott - és olyan dühödten vágytam kiszabadítani a kísértetet, hogy esztelenül és ügyetlenül áskáltam tovább a koporsó alatt. Isten tudja, mit vártam, mit találok - csak annyit éreztem, hogy egy olyan ember sírjában árok, amelynek kísértete éjszakánként fent jár.

Nehéz megmondani, milyen mélyre jutottam amikor az ásóm, majd hamarosan a lábam is beleszaladt a földbe. Az esemény tekintve a körülményeket, borzalmas volt; mert ha itt van egy föld alatti helyiség, az iszonyatosan megerősíti legörültebb elméleteimet. Esésem kioltotta a lámpást, de elővettem elektromos zseblámpámat, és bevilágítottam az alacsony vízszintes alagutat, amely mindkét irányba meghatározhatatlan távolságba vezetett. Elég széles volt ahhoz, hogy egy ember keresztülszuszakolja rajta magát; noha egyetlen épelméjű ember sem próbálta volna ezt meg ebben az időben, én megfeledkeztem veszélyről, ésszerűségről a lopakodó félelem leleplezésének lázában. A ház felé tartó irányt választottam, kitartóan evickéltem a szűk járatban; vakon és sebesen araszoltam előre, csak néha villantva föl a lámpát magam előtt.

Mely nyelv tudná leírni a föld végtelen mélyén elveszett embert; a kapaszkodást, vonaglást, zihálást; az eszelős araszolást az örök sötétség kanyarulataiban az idő, biztonság, irány vagy határozott cél tudata nélkül. Volt ebben valami ocsmány mégis tovább csináltam. Addig, míg végül az élet emlékké halványult, és eggyé váltam az éjszakai mélység vakondjaival, lárvaival. Igazán véletlenül kattintottam fel a végeérhetetlen kúszás közben elfelejtett zseblámpámat, amely kísérteties fényt vetett az előttem tovakanyargó furat megkeményedett agyagfalára.

Ily módon másztam még egy darabig, az elem már erősen gyengült, amikor a folyosó élesen fölfelé kanyarodott, megváltoztatva haladásom irányát. Fölnéztem, de nem készültem el arra a látványra, hogy válaszul lámpám gyengülő fénysugarára két démoni parázs villan föl a távolban; két baljós, félreérthetetlenül izzó ragyogás, hátborzongató, ködös emlékeket idéző. Automatikusan megálltam, noha annyi eszem már nem volt, hogy hátráljak. A szemek közeledtek, a lényből azonban, amely tulajdonosuk volt, csupán egy mancsot tudtam kivenni. De miféle mancsot! Messze fönről halk roppanást hallottam, amelyet azonnal fölismertem. A tomboló helyi vihar volt, amely immár hisztérikusan örvongött. Már egy ideje mászhattam fölfelé, mert elég közel kerültem a talajszinthez. Tompán morajlott a menny, azok a szemek pedig még mindig üres gonoszsággal néztek rám.

Hála Istennek, akkor nem tudtam, mi az, különben ott halok meg. A közeledő vihar mentett meg, amikor iszonytató várakozás után kivágódott a láthatatlan égből egy olyan villám, amilyen gyakran szokott beleszapni a hegyoromba; nyomaival itt-ott már találkoztam, a feltúrt föld sebei és a különböző méretű mennykövek formájában. Ciklopszi haragjában keresztültörte az átkozott akna fölött a talajt, megvakított és megsüketített, de mégsem taszított teljes eszméletlenségbe.

Tehetetlenül kapaszkodtam és vergődtem a csúszó, vonagló föld zűrzavarában, míg az esőtől ki nem tisztult a fejem és nem láttam, hogy ismerős helyen bukkantam elő; egy meredek irtáson, a hegy délnyugati lejtőjén. A sorozatos villámlás megvilágította a kifordult talajt és a magasabban fekvő erdős lejtőtől idáig vezető furcsa, alacsony földhányást, de a káoszban nem akadt semmi, ami megmutatta volna a kijáratot a halálos katakombából. Az agyamban éppolyan összevisszaság volt, mint a földben, és miközben dél felé a távolban vörös izzás gyúlt az égen, én jóformán föl se fogtam, milyen borzalmon mentem keresztül.

De amikor két nappal később, a telepések elmesélték, mit jelentett az a vörös izzás, nagyobb iszonyat fogott el annál, amit a vakondjárat, a mancs meg a szemek láttán éreztem; mert ennek iszonytatóbb hordereje volt. Innen húsz mérföldre egy falucskában a félelem orgiája tombolt azon villámlást követően, amely engem kiszabadított a felvilágra; egy névtelen lény egy kinyúló ágról rávetette magát egy kunyhóra, amelynek gyenge volt a teteje. Megtette a magáét, de mielőtt elmenekülhetett volna, az őrző telepések fölgyújtották a kunyhót. A lény ugyanabban a pillanatban tette, amit tett, amikor a föld rászakadt a mancsra és a szemekre.

IV. Szemtől szemben a borzalommal

Nem lehet épeszű az az ember, aki azt tudva a viharhegyi borzalomról, amit én tudtam, egyedül lát neki, hogy megkeresse az ott lopakodó félelmet. A félelem legalább két megtestesülésének pusztulása csupán gyengécske védelmet nyújtott testi-lelki épségemhez az alaksokszorozó ördögösség eme Acheronjában; mégis folytattam kutatásomat, és minél szörnyűbbé fajultak az események és a felfedezések, annál nagyobb lelkesedéssel! Amikor két nappal azután, hogy kúszás közben ama kriptában találkoztam a szemekkel és a manccsal, megtudtam, hogy húsz mérfölddel odébb egy lény leselkedett gonoszul ugyanabban a pillanatban, amikor azok a szemek rám meredtek, a szó szoros értelmében görcsöket kaptam a félelemtől. De az a félelem annyi ámulattal és csábító groteskséggel keveredett, hogy az csaknem kellemes volt. Néha, a lidércnyomás karmaiban, amikor láthatatlan erők pörgetnek furcsa, halott városok fölött Nis vigyorgó szakadéka felé, megkönnyebbülés, sőt egyenesen gyönyörűség vad sikollyal és önként az álmóvégzet ocsmány örvényébe vetni magunkat, akármilyen feneketlen mélység tátongjon is benne. Ez volt a helyzet a Viharhegy járkáló lidércnyomásával is; az a fölfedezés, hogy két szörnyeteg kísért a vidéken, eszelős vágyat ébresztett bennem, hogy belevájjam magam az elátkozott környék szívébe, és pusztá kézzel kaparjam ki a halált, amely a mérgezett talaj minden centiméteréből elővigyorg!

Amint lehetett, felkerestem Jan Martense sírját, és hiábavalóan áskáltam ugyanott, ahol korábban. Valami nagyobb omlás eltüntette az alagút minden nyomát, miközben az eső oly sok földet mosott be a gödörbe, hogy nem tudtam megállapítani, milyen mélyre ástam korábban. Hasonlóképpen fáradságos utazást tettem a távoli falucskába - ahol a gyilkos teremtmény elégett -, de kevés

haszonnal. A végzetes viskó hamvaiban számos csontot találtam, de egyik sem volt a szörnyetegé. A telepesek azt mondták, hogy a lény csak egy áldozatot ejtett, ám szerintem nem tudták pontosan, mivel én még egy csonttöredéket találtam, ami biztosan egy másik emberi koponyához tartozhatott. Noha a falusiak látták a szörny sebes támadását, senki sem tudta elmondani, milyen volt a lény; akik megpillantották, egyszerűen ördögnek nevezték. Megvizsgáltam a nagy fát, amelyen a lény lefelé esett, de semmilyen jelet sem találtam. Igyekeztem felkutatni valamilyen nyomot, ami a fekete erdőbe vezet, ám ez alkalommal nem tudtam elviselni a betegesen vastag törzseket, vagy azokat a hatalmas gyökereket, amelyek olyan gonoszul kígyóztak, mielőtt elmerültek volna a földben.

Következő lépésként apróra átvizsgáltam a kihalt falucsukát, ahol olyan bőségesen aratott a halál, és ahol Arthur Munroe látott valamit, de már nem élt addig, hogy elmondhassa. Noha korábbi meddő kutatásaim rendkívül részletesek voltak, most egy új adatot is ellenőriznem kellett; sírbéli szörnyű kúszás-mászásom ugyanis meggyőzött róla, hogy a szörnyeteg legalábbis részben föld alatti életet él. Ez alkalommal november 14-én főképpen a Kúpos hegy és a Juharos domb ama lejtőire összpontosítottam, amelyek a balszerencsés falucska irányába néztek, és különös figyelmet fordítottam a Juharos omlástól fellazult talajára.

A délután, amelyet kutatással töltöttem, semmire sem vetett fényt. Alkonyatkor ott álltam a Juharos dombon, és lenéztem a falura meg a völgy túloldalán a Viharhegyre. A naplemente csodálatos volt, most kezdett emelkedni a csaknem kintelt hold, ezüst fénye elöntötte a síkságot, a távoli hegyoldalt és a furcsa buckákat, amelyek itt-ott kiemelkedtek a talajból. Békés arkádiai látvány volt, de mivel tudtam, mit rejtget, gyűlöltem. Gyűlöltem a gúnyos holdat, az álszent síkságot, a fekélyes hegyoldalt, azokat a baljós földhányásokat. Úgy rémlett, mindent beszennyez a visszataszító ragály amelyet torz, rejtett erők gonosz szövetsége gerjeszt.

Amint szórakozottan végignéztem a holdfényes tájon, megakadt a szemem valamin, mégpedig az egyik topográfiai tényező jellegén és elrendezésén. Bár nem vagyok tanult geológus, kezdettől fogva fölkeltek a figyelmemet a vidék furcsa földhányásai és vakondtúrásai. Feltűnt, milyen elterjedtek a Viharhegy környékén, bár kevesebb volt belőlük a síkon, mint a csúcson, ahol valószínűleg csekélyebb ellenállásba ütközött a történelem előtti eljegesedés mintázó szeszélye. Valami különös árnyékot vetettek az alacsonyan álló hold fényében, és nekem észre kellett vennem, hogy buckái és vonalai különös kapcsolatban állnak a Viharhegy csúcsával. Kétségtelenül az orom volt a rendszer központja, ahonnan szabálytalanul, összevissza ágazott szét a púpok és turzások hálójá, mintha a förtelmes Martense udvarház a rettegés csápjait nyújtogatná. Hirtelen megvacogtam a csápok gondolatára, és már nem foglalkoztam vele, miért is képzeltem ezeket a földhányásokat az eljegesedés maradványainak.

Minél tovább elemeztem, annál kevésbé hittem benne; új fogékonyságokra kitért elmémet groteszkül szörnyűséges analógiákkal kezdte bombázni a felszín képe és a föld alatti tapasztalat. Önkéntelenül motyogni kezdtem, eszelős kuszasággal: - Istenem? vakondtúrások? az az átkozott hely ki lehet lyuggatva... mennyi... az az éjszaka az udvarházban... először Bennettet és Tobeyt kapták el... kétoldalt... - azután lázasan ásni kezdtem a legközelebbi földhányásnál; kétségbeesetten, reszketve, de már-már diadallal; túrtam a földet, és valami oda nem illő érzellemmel fölkiáltottam, amikor elértem egy alagutat, éppen olyat, mint amelyben egy másik, lidérces éjszakán másztam.

Emlékszem, hogy ezután futottam, ásóval a kézben; vérfagyasztó futás volt az a holdfényes, föltúrt mezőkön, a kísértetek járta erdő rémséges, nyaktörő vízmosásain át; szökkenve, kiáltozva, zihálva loholtam a borzalmas Martense ház felé. Emlékszem, amint eszelősen áskállok mindenfelé a vadrózsától fojtogatott pincében, hogy megtaláljam a vakondtúrások gonosz világának szívét, velejét. Azután emlékszem, hogyan nevettem, amikor belebotlottam az átjáróba: abba a lyukba az öreg kémény tövében, ahol a sűrűn nőtt gazok különös árnyakat vetettek a véletlenül magammal hozott, egyetlen gyertya fényében. Nem tudom, mi maradt még odalent abban a pokol kaptárjában, leselkedve és várakozva, hogy ismét zengjen az ég. Kettő elpusztult, az talán végzett vele, de bennem még mindig megmaradt az égető elszántság, hogy elérjek a félelem végső titkához, a féleleméhez, amelyről egyre inkább úgy hittem, hogy alakja van, anyagi és szerves.

Azon töprengtem, egymagam és rögtön lássak-e neki az alagút feltárásának, vagy próbáljak telepes csapatot toborozni a kutatáshoz. Tétovázásomat a külvilágból támadó hirtelen szélroham szakította félbe, amely elfújta a gyertyámat, és otthagyt a sűrű feketeségben. A hold már nem tűzött át a boltozat repedésein és résein, és én baljós rettegéssel hallgattam a közeledő vihar jellegzetes, vészterhes morajlását. Agyam zűrzavaros gondolatok fűzérét pergette, amelyek következtében visszafelé tapogatództam a pince legtávolabbi sarkába, a szememet azonban nem tudtam elfordítani a kémény tövében tátongó borzalmas nyílástól; amint a villámok fakó lobbanása áttört a külső növényzeten, és megvilágította a romok tetejét, fölsejlettek a töredezett téglák és a gonosz külsejű gyomok. Félelem és kíváncsiság emésztett. Mit hív elő a vihar? Maradt egyáltalán bármi, amit előhívhat? Villám lobbant, fényénél elbújtam egy vaskos bozót mögé, ahonnan láthattam a nyílást.

Ha az egek könyörületese, egy napon majd józan öntudattal is szembe tudok nézni azzal a látvánnyal, amelyet megpillantottam, és talán békében élhetem le éveim maradékát. Mostanában nem tudok aludni éjszakánként, ópiumszármazékokat kell szednem, ha dörög a menny. A lény hirtelen és váratlanul bukkant elő; valami patkányra emlékeztető, ördögi mocorgás távoli és elképzelhetetlen üregekből, pokoli zihálás, fojtott rőfögés, azzal már bugyborékkolt is a kémény alatti nyílásból a métely, a szerves hanyatlás ocsmány éji ivadékainak árja, amely sokkal pusztítóbban förtelmes volt, mint amit

halandó téboly és betegség legsötétebb vajákolása felidézhet. Fortyogva, gőzölögve, bőfögve, bugyborékolva, kígyók tajtékjaként böffent föl és ki abból a tátongó lyukból, fertőző mételyként futott szét a pince összes kivezető nyílásán át, ki, az elátkozott éjféli erdőbe, hogy elvesse a félelmet, örületet és halált.

Isten tudja, hányan voltak - akár sok ezren is lehettek. Döbbenetes volt látni ezt az áradatot a fel-fellobbanó fakó fényben. Amikor eléggé megritkultak, hogy külön-külön is láthassam példányaikat, láttam, hogy törpe, formátlan szőrös ördögök vagy majmok - a majomfélék törzsének szörnyeteg, sátáni gúnnyrajzai. Iszonytatóan csendesek voltak; nyikkanás is alig hallatszott, amikor az egyik utolsó előkepeszkedő hosszú gyakorlatra valló mozdulattal vetette rá magát egy gyengébb társára, hogy lakomát csapjon belőle. Mások is lecsaptak a maradékra, és nyálcsorgató élvezettel fölfalták. Rajtam rémült és undorodó révületem ellenére is győzedelmeskedett beteges kíváncsiságom; amikor a fölfelé áramló szörnyetegen utolsója is előbukkant az alvilágból, előhúztam automata pisztolyomat, és a mennydörgés álcája alatt lelöttem.

Vörös, nyúlós téboly visító, csúszkáló, özönlő árnyai, amint a bíborosan villámló égbolt vég nélküli véres folyosóin üzik egymást... formátlan fantazmák, hátborzongatóan ismerős jelenetek kaleidoszkópikus elfajzásai; szörnyeteg, túltáplált tölgyek kígyószerű gyökerei tekeregve szívják a kimondhatatlan leveket a földből, amelyben kannibál ördög-nyüvek milliói hemzsegnek; polipos romlás föld alatti gócainak vakondtúrás-csápjai... örült villámok lobogása a borostyánnal benőtt, gonosz falak és gombáktól fulladozó démoni árkádok fölött... Legyenek áldottak az egek az ösztönért, amely öntudatlanul vezetett olyan helyekre, ahol emberek laknak; a békés falucskába, amely a tiszta egek nyugodt csillagai alatt aludt.

Eleget tudtam meg egy hét alatt, hogy Albanyba küldessek egy csapat emberért, dinamittal fölrobbantsuk a Martense házat és a Viharhegy teljes csúcsát, betömjük az összes földhányást, amelyről tudtunk, elpusztítsunk néhány túlhízott fát, amelyeknek már a megléte sértette az ép elmét. Miután ezzel végeztünk, bírtam egy keveset aludni, ám már sohasem lelek valódi pihenésre, amíg emlékezni fogok a lopakodó félelem névtelen titkára. Kísérteni fog engem, mert ki állíthatja, hogy a pusztítás tökéletes volt, és más ilyen jelenség nem létezik? Ki tud az én ismereteimmel a föld ismeretlen üregeire gondolni anélkül, hogy ne kapna lidércnyomást jövőbeli lehetőségek félelmétől? Nem tekinthetek borzongás nélkül egy kútra vagy a föld alatti lejárójára... miért nem tudnak nekem az orvosok adni valamit, hogy alhassak, hogy igazán megnyugodjék az agyam amikor dörög az ég?

Amit a villám fényében láttam, miután lelöttem a rángatózó, leírhatatlan lényt, az olyan egyszerű volt, hogy majdnem egy teljes percben telt, mire felfogtam az agysorvasztó valóságot. Undorító volt, valami mocskosfehér gorillaféle, éles, sárga agyarú, csapzott bundájú. Az emlős degeneráció utolsó állomása; az elszigetelt, burjánzó beltenyészet, a föld alatti és feletti kannibalizmus félelmetes eredménye; megtestesülése minden acsargásnak,

zűrzavarnak és pusztító félelemnek, ami az élet mögött lappang. Haldoklása közben rám nézett, szeme ugyanolyan felemás volt, mint azok, amelyek a föld alatt és a ködös emlékekből meredtek rám. Az egyik szeme kék volt, a másik barna. A régi regék felemás Martense szemei voltak, és én a hangtalan borzalom mindent elárasztó kataklizmájában már tudtam, mi történt azzal az eltűnt családdal, a viharoktól megtévelyodött szörnyű Martense házzal.

Bihari György fordítása

Rémület Dunwichben (1928)

Gorgók és hidrák, kimérák; Celaena és a háрпиák iszonyú történetei a babonás elmékben reprodukálódhatnak, de csak azért, mert ott lappangtak azelőtt is. E minták, kópiák, archetipusok ott lakoznak bennünk, örökkévalók. Másként aligha hatnának ránk, hisz józan eszünkkel mindannyian tudjuk, hogy nem valóságosak. Vajon azért irtózunk természetünknel fogva e teremtményektől, mert azok képesek rá, hogy testünket megsebezzenek? Ó, legkevésbé sem! E rémület mélyebben gyökeredzik. Megvolt már a testet öltés előtt, s tovább élne test nélkül is. Az említett félelem tisztán szellemi természetű. Éppoly gyakran tapasztalható, mint amilyen indokolatlan korunkban, s ez azt látszik igazolni, hogy eredete visszavezethető egészen büntelen gyermekkorunkig. E félelem kínál lehetőséget arra, hogy betekinthessünk érzékelés előtti állapotunkba, hogy legalább egy-egy pillantást vethessünk tudattalan létünk árnyékvilágába.

(Charles Lamb: Boszorkányok és egyéb éji lidércek)

I.

Ha az utazó Közép-Massachusetts északi csücskében a rossz utat választja az Aylesbury Pike kereszteződésnél, valamivel Dean's Cornersen túl elhagyatott és különös vidékre ér. Mind meredekebb a kaptató, s a fehér hangával benőtt sziklafalak is mind közelebb nyomulnak a kanyargós, porlepte gyalogút két oldalán. A helyenként előtűnő erdők fái túlságosan terebélyesnek tűnnek, a gyomnövények, túskebokrok és fűfélék lakott vidéken szokatlan bujasággal tenyésznek. A termőföldek ugyanakkor meglehetősen ritkák errefelé, a jócskán szétszórt épületek mindegyike magán viseli az eltelt idő nyomát: szennyesek, a leromlás képét mutatják. Az utazó - bár maga sem tudja, miért - habozik útbaigazítást kérni a düledező tornácokon vagy a lejtős, köves kaszálókon olykor feltűnedező magányos, elhanyagolt alakoktól. E figurák oly hallgatagok és visszahúzódnak, hogy az embernek az az érzése támad, ha velük vált szót, tilalmat szeg meg, amelyhez pedig helyesebb alkalmazkodni. Mikor az

emelkedőkről láthatóvá válnak a sűrű erdőkön túli csúcsok, a különös feszengés csak erősödik. A dombok túl gömbölydedek, túl szimmetrikusak ahhoz, hogy a természetesség megnyugtató érzetét keltsék, s olykor, ha különösen tiszta az ég, szembetűnnek a különös, magas kőoszlopok alkotta gyűrűk, amelyek a legtöbb magaslaton megtalálhatók.

Veszedelemes, mély szakadékok, vízmosások keresztezik az utat, a durván összetákolt fahidak biztonságosságában az utazó joggal kételkedik. Amikor az út ismét kanyart ír le, lápvidék nyúlványai tűnnek fel, márpedig a legtöbben ösztönös borzongást éreznek az effélék láttán. A borzongás estére rettegéssé változik, amikor csattogni kezdenek a láthatatlan kecskefejek, s világítóbogarak rajzanak elő hihetetlen tömegben, hogy a kecskebékák érdes-éles, kitartó brekegésének ritmusára táncra keljenek. Nappal a Miskatonic felső folyása csillogó, kígyóra emlékeztető szalagként simul a dombok aljához, melyek közt kanyarog.

Ahogy a dombokhoz közeledik az ember, többet lát már az erdős meredélyekből, mint a kőgyűrű koronázta magaslatokból. Oly sötétek, oly félelmetesek az itteni erdők, hogy az utazó a legszívesebben elkerülné őket, másfelé azonban nem vezet út. Egy fedett hídról azután kicsiny települést pillant meg egy patak meg a Round Mountain meredek oldala szegletében. Rácsodálkozik a romladozó oromtetők sokaságára, melyek a környező településen megfigyeltnél régebbi építészeti stílust képviselnek. Nem túl megnyugtató felfedezés, hogy a házak többsége elhagyott és romos, meg hogy a csonka tornyú templomban működik a kisváros egyetlen hitvány vegyeskereskedése. Az ember nemigen bízik az alagútszerű hídszerkezetben, de el úgysem kerülheti. Ha egyszer átért, biztosan megérzi a gyenge, vészterhes szagot az utcák levegőjében. A századok mocskának, korhadékárak bűze az. Mindig megkönnyebbülést jelent elhagyni a települést, tovább követni a keskeny gyalogút kanyarulatait a dombok aljára, a lejtőkön át. Az út végül visszatér az Aylesbury elágazáshoz, az ember pedig utóbb esetleg azt is megtudja, hogy Dunwichen haladt keresztül.

Az idegenek azonban lehetőség szerint elkerülik a kisvárost, mi több, egy bizonyos rémületes évszak után eltávolítottak minden feléje mutató útjelzőt. A táj hétköznapi esztétikai normája szerint csodaszép, művészek és nyári vakációzó turisták mégsem özönlének ide. Kétszáz évvel ezelőtt, amikor a boszorkányvérről, a sátánimádatról és a különös erdei szellemekről szóló mendemondákon még nem kacagtak, szokás kívánta volna meg az efféle viselkedés megokolását. A mi józan korunkban azonban - mivel az 1928-ban történt dunwichi rémséget eltitkolták azok, akik szívükön viselték a városka meg a világ nyugalma - úgy kerülnek el az emberek, hogy távolmaradásuk igazi okát nem ismerik. Egy ok persze elképzelhető - noha tájékozatlan idegenek ez aligha tűnik szembe: a városka lakói mostanra elutasítóak, dekadensek lettek, messze előrehaladtak a visszafejlődésben, mely számos új-angliai kistelepülést jellemez. E települések lakói lassanként külön emberfajttá válnak, a

beltenyésztés eredményezte degenerálódás jól észrevehető szellemi és fizikai jegyeit mutatják. Intelligenciaszintjük szégyenletesen alacsony, annaleseik csak úgy bűzlenek a könyörtelenségtől, félig-meddig eltitkolt gyilkosságoktól, erőszakcselekményektől, perverzióktól. A régi elit képviselői, két-három kitelepülő család sarjai - e családok 1692-ben hagyták el Salemet - valamivel az átlagos leromlás szintje felett maradtak, bár számos águk oly tökéletesen összeolvadt az őshonos népeiséggel, hogy csak nevük utal már eredetükre, amelyet beszennyeztek. A Wahteyk és Bishopok némelyike még mindig elküldi fiait a Harvard vagy a Miskatonic egyetemre, de ezek a fiúk ritkán térnek meg az omladozó oromtető alá, ahol ők maguk és őseik megszülettek.

Senki sem képes - még azok sem, akik tényanyaggal rendelkeznek a nemrég lezajlott szörnyűséggel kapcsolatban - meghatározni; pontosan mi a baj Dunwichesél. Igaz, a régi legendák szentségtelen rítusokról, indián összejövetelekről szólnak, melyek alkalmával megidéztek a lényeket, akiket a "Nagy Kerek Dombok Tilalmas Árnyai"-ként emlegettek. Orgiába torkolló imák folytak itt, s az imákra a föld színe alól dohogás és moraj volt a válasz. 1747-ben a tisztelendő Aijah Hoadley atya, aki újonnan érkezett Dunwich városka kongregációs templomába, emlékezetes szentbeszédet mondott, amelyben a sátánnak és fattyainak közelségére hívta fel a figyelmet e szavakkal:

"Be kell ismernünk, hogy eme szentséggyalázatok, aminők egész seregnyi pokolbéli démon művire vallanak, túl hétköznapi dolgok ahhoz, hogysem hallgathassunk róluk. Azazel, Buzrael, Belzebub és Bellal hangját többek hallották fentről fölhangozni, oly hites tanúk, kik ma is élnek. Én magam alig két hete tisztán hallottam a sátáni erők munkálkodásának neszeit a házam mögötti domb felől, honnét kerepléc, dohogás, nyögés, vonítás és sziszegés hangozott, aminőt a földnek lényei hallatni nem képesek, s mik bizonytalán ama barlangokból szóltak, mikre rá halandó csak fekete mágia segédelmével bukkanhat, s miknek titkát még csak az ördög fejtheti!"

Szentbeszéde elhangzása után Hoadley úr hamarosan eltűnt, ám a Springfieldben kinyomtatott szöveg a mai napig hozzáférhető. Évről évre érkeztek ezután is beszámolók a dombok felől hallatszó zajokról, keletkezésük máig rejtély a geológusok és fiziográfusok számára.

Más mendemondák a dombokat koronázó kőoszlop gyűrűk körül terjengő bűzről szólnak, egyesek süvöltő légi lédércekről beszélnek - ezeket a nagy vízmosások bizonyos pontjairól bizonyos órákban hallani. Egyes hagyományok azon igyekeznek, hogy megmagyarázzák az "ördögkaptató" eredetét. Sivár, puszta domboldal ez, ahol se fa, se cserje, de még egy árva fűszál se nő. A helyi lakosok ráadásul rettegnek a langymeleg éjszakákon csoportba verődve csattogó kecskefejőktől. Azt tartják róluk, hogy a haldoklók lelkére lesnek, mert vérfagylaló rikoltásuk néha egybecseng a szenvedők nehézkes zihálásával. Mondják, ha sikerül elkapniuk a testből kirebbenő lelket, démoni kacagással tüstént tovaszállnak, ha azonban kudarcot vallanak, általában kiábrándultan hallgatnak el.

E mendemondák persze időszerűtlenek és ostobák, nem csoda, mert nagyon-nagyon régről valók. Dunwich már-már valószínűtlenül ódon település; sokkal régebbi, mint a harminc mérföldön belüli települések bármelyike. A városkától délre fellelhetők még az ódon Bishop ház kéményei és pincefalai; ezt a házat még az 1700-as évek előtt építették. Az 1806-ban emelt vízimalom romja a legmodernebb építészeti emlék. Ipar nem virágzik errefelé, a XIX. századi gyártelepítési mozgalom rövid életűnek bizonyult. Mindennél régebbiek a durván megmunkált kövek alkotta oszlopok gyűrűi a dombtetőkön - ezeket indiánok műveinek tartják. Koponyák, csontok lelhetők itt, s egy jó méternyi asztallapforma sziklát a Sentinel-dombon a néphit Pocumtuck temetkezési helyeként emleget. Számos etnológus véli a maradványokat - mit sem törődve e teória abszurdmód képtelen voltával - kaukázusi eredetűnek.

II.

Dunwich városkában, egy jókora s csak részben lakott farmházban - mely a településtől négy mérföldnyire, minden egyéb hajléktól pedig jó másfél mérföldnyire gubbasztott egy domboldalban - született meg Wilbur Whateley 1918. február másodikán, vasárnap, hajnali öt órakor. E dátumra azért emlékeznek, mert ez a gyertyaszentelő ünnepe, noha Dunwich népe egy idő óta, különös módon, másként emlegeti meg, mert ismét hangok hallatszottak a dombokról, s a vidék ebei kitartóan csaholtak egész álló éjszaka. Kevésbé fontos, de érdekes, hogy az anya a dekadens Whateleyk egyike, félig nyomorék, csúf, harmincöt éves albínó asszony volt. Félbolond, idős apjával lakott együtt, akit ifjú korában a legiszonytatóbb fekete mágia gyakorlásával vádolt a szóbeszéd.

Lavinia Whateleynek sosem volt férje, a környékbeli szokás szerint mégsem próbálta eltagadni a gyermek érkezését, akinek származását a dunwichiek tetszésük szerint találgathatták, s találgatták is. Mi több, furcsamód büszkének tűnt sötét bőrű, élveteg arcú csecsemőjére, aki megjelenésében olyannyira különbözött tőle, a beteges, rózsaszín szemű albínótól. Rebesgették, jó előre különös próféciaikat mormolt a gyermek nem mindennapi hatalmáról, fényes jövőjéről.

Lavinától kitelt az ilyesmi, hisz magányos teremtés lévén gyakorta kóborolt a dombok közt vihar idején, s böngészte a jókora, szagló könyveket, melyeket apja a kétszáz éves Whateley família örökjogán birtokolt, s melyek már-már széthullottak a koruk meg a szúrágta lyukak miatt. Lavinia sose járt iskolába, feje tömve volt régi babonasággal, összevissza ismeretekkel, melyekre az öreg Whateley tanította. Az elhagyatott farmházat az öreg Whateley fekete mágiában való jártassága miatt mindig is kerülték, s Whateley asszony tisztázatlan, erőszakos halála - melynek bekövetkeztekor Lavinia tizenkét esztendősen lehetett - nem növelte a népszerűségét. E különös befolyások közt elszigetelten Lavinianak vad, grandiózus álmai szövődtek, egyéni módon töltötte napjait; vajmi kevés idejét kötötte le a házimunka: otthonuk állapota rég nem

felelt meg a rend s a tisztaság általános normáinak.

A Wilbur születését megelőző éjszakán szörnyű sikoly visszhangzott, még a dombok felől hallatszó robajt, a kutyák ugatását is elnyomta. A gyermek születésekor sem orvos, sem bába nem volt jelen. A szomszédok egy teljes hétig nem tudtak róla, mígnem az öreg Whateley szánkójával Dunwichbe hajtott, s összefüggéstelenül dörmögött egyet-mást Osborn vegyesboltjában. Valahogy megváltozott az öreg - homályos tudatán eluralkodott holmi újsütetű óvatosság. Azelőtt félelmet keltett megjelenésével, most félelem gyötörte, bár nem az a fajta volt, akit a közönséges események izgalomba hoznak. Mindennek ellenére viselkedéséből kiütközött ugyanaz a büszkeség, mely utóbb leányát jellemezte, amit pedig a gyermekről mondott, arra hallgatósága évek múltán is emlékezett még.

- Nem érdekel, mit gondótok, tik, emberek... Ha Lavinny fia a papájára hasonlítana, nem hasonlítana semmire se, amit tik ismertek... Nem kell aszinetek, csak azok a népek léteznek, akik errefele laknak... Lavinny olvasott olyasféléről, látott pár olyasfélét, amikrő' tik csak fecsegtek... Asszem, a férje rendes egy férj, már amennyire Aylesburytól innen egy férj jó lehet; és ha tik is annyit tudnátok a dombokrő', amennyit én tudok, megértenétek, mér nem kell neki külön templomi esküvő. Mondok én tinektek valamit: egy nap hallhatjátok még, ahogy Lavinny fia kimondja az apja nevit a Sentinel-domb legtetéjin!

Élete első hónapjában Wilburt csak a romlatlan Whateleyk közül való vén Zacharian Whateley meg Earl Sawyer élettársa, Mamie Bishop látta. Mamie-t a puszta kíváncsiság hajtotta oda, későbbi történetei megkérdőjelezték az általa látottakat. Zacharian egy pár Alderney-tehenet vezetett fel, ezeket az öreg Wilbur fiától, Curtistól vásárolta. A tehénfelvásárlás, mely ekkor vált szokássá az ifjú Wilbur családjában, egészen 1928-ig tartott, amikor a rémület ideje elérkezett, azután elmúlt Dunwichben. A düledező Whateley-istállóban mégsem zsúfolódott soha össze a jószág. Volt idő, amikor az emberek kíváncsiságtól hajtva odalopództak, és megszámlálták az állatokat, melyek az öreg farmház feletti meredek domboldalban legelésztek egykedvűen. A megfigyelők egyetlenegyszer sem láttak többet tíz-tizenkét elgyötört, vérszegénynek látszó példánynál. Whateleyék állományát nyilvánvalóan holmi marhavész, esetleg vérfertőzés tizedelte, melyet a tisztátalan takarmány vagy a koszos istálló deszkáinak szilánkjai avagy a fertőzött alom okoztak. A látható példányok testén csípésekre emlékeztető sebek vagy kelések éktelenkedtek, s a korábbi hónapokban megfigyelők hasonlókat véltek felfedezni az ősz, borotvátlan vénember és lompos, gubancos hajú albínó lányának torkán is.

A Wilbur születését követő tavaszon Lavinia újra kóborolni kezdett a dombok között, aránytalan karján sötét arcbőrű gyermekét cipelve. A Whateleyk irányában megnyilvánuló közérdeklődés csökkent, miután a környékeliek mindegyike láthatta a kisdedet; egyikük sem fűzött kommentárt az újszülött gyors növekedéséhez, melyet szinte napról napra tapasztalhattak. Wilbur csakugyan hihetetlen mértékben gyarapodott, három hónappal születése után

méret és izomerő dolgában egyaránt elérte az egyesztendős gyermekek fejlődésének szintjét. Mozdulataiban és hangjában kicsinyeknél felettebb szokatlan határozottság, céltudatosság nyilvánult meg, s különösebben senkit sem lepett meg, amikor alig hét hónaposan botladozva járni kezdett, majd nem egészen egy hónap alatt kinőtte a botladozást is. Valamikor ezután - mindenszentek idején - történt, hogy éjfélkor nagyot villant valami a Sentinel-domb tetején, ott, ahol az ősrégi csontok felett a vénséges, asztallapforma kő hever. El nem hanyagolható szóbeszéd kezdődött, amikor Silas Bishop - a romlatlan Bishopok egyike - megemlítette, hogy látta a fiút esetlenül felfelé futni a domboldalon, nyomában az anyjával, vagy egy órával a villanás előtt. Silas épp egy elbitangolt üszőt próbált előkeríteni, de nyomban megfélekedett a dolgáról, ahogy sietve a két alak nyomába eredt lámpása halovány fényében. Anya és fia csaknem hangtalanul tört keresztül a bozótoson, s a döbönt szemtanúnak úgy tűnt, mindketten meztelenek. Egy idő után elbizonytalanodott a fiút illetően, aki mintha valamiféle rojtos övet meg sötét gatyát vagy nadrágot viselt volna. Wilburt azelőtt senki sem látta teljes, szorosan összegombolt öltözék nélkül, ruhája kigombolása vagy csak ennek megkísérlése miatt is düh és rémület töltötte el. Anyja és nagyapja elhanyagoltsága eme tulajdonságával éles kontrasztot formált, de az 1928-as iszonyatig ezt józan okokkal magyarázták.

A következő januárban némi szóbeszédre adott okot, hogy "Lanny fekete fattya" beszélni kezdett, csupán tizenegy hónapos korában. Csodálatos módon beszélt, nem ütközött ki szavaiból a környéken általános akcentus, nem jelentkezett nála a gyermeki selypegés sem, erre pedig a legtöbb három-négy éves joggal lehetett volna büszke. Wilbur nem volt beszédes kölyök, amikor azonban megszólalt, beszéde Dunwich lakói körében példátlan, megfoghatatlan zöngékben bővelkedett. Nem az volt a különös, amit mondott, nem voltak szokatlanok az általa használt egyszerű idiómák sem: a megfoghatatlan érzést inkább az intonációja, a beszédhangokat képző szervek elrendezése keltette. Korához képest ábrázata is különösnek tűnt, s bár éppúgy hiányzott az álla, mint anyjának és nagyapjának, erős és határozott vonalú orra, nagy, sötét, latinokéra emlékeztető szeme felnőtt megjelenés látszatát, a koraérett intelligencia légkörét kölcsönözte neki. Bár megjelenése értelmet árult el, visszataszítóan ocsmány volt; vastag ajka, tág pórusú, sárgás bőre, sűrű, gubancos haja, furcsán kihegyesedő füle szatírszerű állati vonással ruházta fel. Hamarosan még határozottabb közutálatnak örvendett, mint anyja és nagyapja, s a vele kapcsolatos mendemondákat az öreg Whateley varázslataira való utalásokkal fűszerezték, s felidéztek, hogyan rázkódtak meg egy ízben a dombok, amikor a vénember az egyik kőgyűrű közepén, kezében egy hatalmas nyitott könyvvel, Yog-Sothoth iszonytató nevét üvöltötte. A fiútól még a kutyák is irtóztak, s ő kénytelen volt különféle módon védekezni ellenük.

III.

Az öreg Whateley folytatta a tehenek felvásárlását, ám a jószágok száma láthatólag továbbra sem növekedett. Fát is vágott, s hozzákezdett a ház használaton kívüli részeinek kijavításához. Az épület tágas, oromtetős alkotmány volt, hátsó szárnya beékelődött a sziklás domboldalba. Három legkevésbé romos földszinti szobája mindig elegendő volt az öreg és leánya számára. A vén Whateley bizonyára láthatatlan erőtartalékokkal rendelkezett, másképp aligha lett volna képes ilyen nehéz munkára. S bár olykor-olykor tébolyultan motyogott magában, ácsstevékenysége higgadt megfontoltságra vallott. Nyomban hozzáfogott a munkához, mihelyt Wilbur megszületett. Nagy hirtelen rendet rakott számos szerszámkamrája egyikében, újradeszkaázta, új, működő zárral látta el. A ház használaton kívüli felső szintjének helyrehozatalakor nem kevesebb rátermettséggel cselekedett. Mániája csak abban mutatkozott meg, hogy a kérdéses emelet minden ablakát szorosán bedeszkaázta - bár a legtöbben úgy vélték, felesleges dolog a helyrehozattal vesződni. Kevésbé tűnt megmagyarázhatatlannak az igyekezet, mellyel új, földszinti szobát rendezett be unokája számára. E szobát megtekinthette néhány látogató, a bedeszkaázott ablakú emeletre azonban az öreg senkit sem engedett fel. Wilbur szobáját magasan futó, szilárd polcokkal rakta tele, ezeken kezdte látható óvatossággal elhelyezni a rothadó, ódon könyveket és csonka köteteket, melyeket fénykorában különféle szobák sarkaiban zsúfolt össze gondatlanul.

- Nekem is hasznomra vó'tak. - mondogatta, ahogy a rozsdás konyhakredencen kevert pasztával ragasztgatott egy-egy rongyos, fekete betűtől hemzsegő lapot. - De a fiú még nagyobb hasznukat veszi majd. Meg kell, hogy kapja őket örökség gyanánt, ezekből' meríti minden tudását!

Mire Wilbur másfél éves lett - 1914 szeptemberében -, testméretei és képességei egyaránt riasztókká váltak. Akkorra volt már, mint egy négyéves gyerek, folyékonyan és hihetetlenül értelmesen beszélt. Szabadon járt a mezőkön, a dombok közt, minden vándorútjára elkísérte anyját. Odahaza nagy igyekezettel tanulmányozta nagyapja könyveinek fura képeit, térképeit, az öreg Whateley oktatta, tanígtatta sok néma délutánon át. Ekkorra befejeződött a ház helyreállítása, s azok, akik tanúi voltak a munkálatoknak, csodálkoztak, miért pótolták az egyik emeleti ablakot szilárd deszkaajtóval. Az oromtető keleti oldalán a dombhajlatra nyílt ez az ablak; sejtelve se volt senkinek, miért vezet onnét eresztékes fapalló egészen a földig. E munka befejezésének idején vették észre az emberek, hogy a régi szerszámkamrát, melyet az öreg Wilbur születésekor új zárral látott el, és az ablakait is bedeszkaázta, megint nem használják. Az ajtó tárva-nyitva állt, s mikor Earl Sawyer egy alkalommal, néhány tehen eladása után, az öreg Whateleyt keresve belépett oda, meglehetősen meghökkent az ott terjengő különös bűztől. Efféle szagot, háborgott utóbb, egész életében soha nem érzett, kivéve tán az indián sziklagyűrűk tájékán a dombok közt, az ilyen bűzt aligha áraszthatja rendes, e világi lény. Igaz, Dunwich lakóinak kamrái sosem makulátlan tisztaságukról voltak nevezetesek.

A következő hónapokban semmi látható nem fenyegette a környék nyugalma, de az emberek esküdtek rá: a titokzatos neszek mind gyakrabban és gyakrabban hallatszanak a dombok felől. 1915 májusának fordulóján rengések következtek, melyeket még Aylesbury lakói is érezhettek, a következő mindenszentekkor morajlás visszhangzott, ugyanakkor különös mód lángok lobbantak, "amit azok a Whateleyk gyújtottak" - a Sentinel-domb tetején. Wilbur szünet nélkül növekedett, négyéves korára olyan volt, akár egy tízéves fiú. Folyékonyan, önállóan olvasott, de sokkal kevesebbet beszélt, mint korábban. Hallgataggá vált, s az emberek először tették szóvá konkrétan az élveteg arcon felderengő rosszindulatú kifejezést. Olykor holmi ismeretlen zsargont mormolt, bizarr ritmusú kántálása megmagyarázhatatlan iszonyattal töltötte el hallgatóságát. Széles körben beszélték, hogy utálják a kutyák: Wilbur arra kényszerült, hogy pisztolyt hordjon, csak így tudhatta magát biztonságban a környéken. Néha használta is a fegyvert, s ez nem növelte népszerűségét a házőrzők gazdáinak körében.

A ház kevés számú látogatója gyakorta találta egymagában Laviniát a földszinten, a lécezettel elzárt második szintről eközben fura kiáltások, léptek visszhangzottak. Az albínó asszony sosem árulta el, amikor egy bevetődő halárus a lépcsősorba vezető zárt ajtót próbálta kinyitni. Ez az árus Dunwich vegyesboltjában elmondotta, hogy mintha egy ló rúgkapált volna odafent az emeleten. A lebzselők rábólintottak, eszükbe idézték a fenti ajtót meg a pallót és a jószágok gyors fogyatkozását. Azután megborzongtak, amint felidézték az öreg Whateley ifjúkorából származó történeteket, a különös valamiket, melyek egy tinó megfelelő időben, megfelelő erdei istenségeknek történő feláldozása árán idézhetők meg. Egy ideje észrevették, hogy ebeik éppoly hevesen utálják és félik a Whateley-portát, mint az ifjú Wilburt személyesen.

1917-ben az ország belépett a háborúba, s Earl Sawyer bírónak, a helyi sorozóbizottság elnökének nehéz munkájába került felhajtani megfelelő számú egészséges fiatalembert, akiket legalább a kiképzőtáborig továbbküldhettek. A területi dekadencia eme jeleitől megriadt kormány néhány tisztet és orvosszakértőt küldött az ügy kivizsgálására, vizsgálataik eredményére bízást emlékeznek még az új-angliai újságolvasók. A vizsgálat nyomán feltámadt publicitásnak köszönhetően akaszkodtak a riporterek Whateleyék nyakába is. A Boston Globe meg az Arkham Advertiser vasárnaponként mulatságos történeteket hozott a koraérett ifjú Wilburról, a fekete mágiával foglalkozó vén Whateleyről meg a polcokon sorakozó különös könyvekről, az ódon farmház elzárt második szintjéről, az egész környék fura voltáról, nemkülönben a dombokról hallatszójajokról. Wilbur ekkor négy és fél éves volt, s úgy festett, akár egy tizenöt esztendőes ifjanc. Ajka körül, orcáin durva, sötét sörte ütözött ki, hangja mutálni kezdett.

Earl Sawyer mindkét riporter- és fényképészcsapatot elkísérte Whateleyékhez, s felhívta a figyelmüket a furcsa szagra, mely az elzárt felső részek felől szállongott. Ez a bűz, mint elmondotta, ugyanaz, amit az elhagyott

szerszámkamrában, a ház kijavítása után érzett; s amelyet időnként a dombok tetején álló kőgyűrűk közelében érezni. A dunwichi népek elolvasták a beszámolókat, amikor azok napvilágot láttak, megmosolyogták a nyilvánvaló pontatlanságot. Elcsodálkoztak, vajon miért csapnak szerzőik akkora hűhót amiatt, hogy a vén Whateley mindig nagyon régi veretű aranypénzzel fizet a marhákért. A Whateley család tagjai alig titkolt kelletlenséggel fogadták a látogatókat, munkájukban akadályozni, hallgatással bősízíteni azonban nem merték őket, nehogy még nagyobb nyilvánosságot provokáljanak.

IV.

A Whateley család egy évtizeden át furcsa szokásoknak hódoló, május elején és mindenszentekkor orgiákba feledkező, morbid társaságként élt. Évente kétszer tüzet gyújtottak a Sentinel-domb tetején, ilyen alkalmakkor mind harsányabbá vált a földmélyi moraj. A magában álló farmházban mindig furcsa és érthetetlen tevékenységet folytattak. A látogatók idővel hozzászoktak a felső szintről lehallatszó neszekhez - melyek akkor is hallhatók maradtak, ha a család valamennyi tagja odalent tartózkodott -, néha elámultak még, milyen gyorsan, milyen közömbösen végzik szokásos tehén- vagy tinóáldozatukat. Beszélték, egyesek panasszal készülnek fordulni az Állatvédő Ligához, ám ebből nem lett semmi, hisz a dunwichiek nemigen szeretik magukra irányítani a külvilág figyelmét.

1923 tájékán, amikor Wilbur, ez a tízéves fiú gondolkodásával, hangjával, testalkatával, szakállas képével egyaránt felnőtt benyomását keltette, az ácsmunka második nagy hulláma vette kezdetét az öreg házban. Minden az elzárt felső szinten történt, de a lehányt törmelék láttán az emberek levonták a következtetést: a fiú és nagyapja eltávolított minden közfalat, elbontották még a padlás deszkáit is, egyetlen hatalmas térséget kialakítva az oromtető alatt. Lebontották a jókora központi kéményt, s rozsdás csöve helyére mihaszna, bádoggal futtatott kályhacsövet helyeztek. A rá következő tavaszon a vén Whateley felfigyelt rá, hogy a Cold Spring Glen bozótjaiból egyre nagyobb számban jönnek elő a kecskefejők, hogy éjszakánként az ő ablaka alatt csattogjanak. Nagy jelentőséget tulajdonított e körülménynek, s az Osborne-féle vegyesboltban lézengőknek elárulta, úgy érzi, az ideje hamarosan betelik.

- A lélegzetem ütemit csattogják mostan - mondta. És arra várnak, hogy e'kaphassák a lelkemet. Tudják, hogy hamarost kiröppen, nem akarják elszalasztani. Miután meghóttam, fiúk, tudni fogjátok, sikerült-e nekik. Ha sikerül, tovább danásznak, kacagnak napkeltéig. Ha nem, elcsöndesülnek egykettőre. Én elkészű'tem, a lelkemér' meg mondjatok egypár szép imát néhanapján.

1924 augusztus elsejének éjjelén az Aylesburybe való dr. Houghtont kíméletlenül verte fel Wilbur Whateley, aki utolsó megmaradt lovukat ostorozva ért le a városkába, és Osborne-től telefonált. Az orvos rendkívül súlyos állapotban találta a vén Whateleyt, gyenge szívverése és akadozó lélegzetvétele

sejteni engedte, hogy közel jár hozzá a vég. Torz albínó leánya és különös szakállú unokája ott állt fekhelye mellett, míg a fejük feletti jókora térségből nyugtalanító, ritmikus moraj, csapkodás hallatszott, olyasféle, mint a hullámoké az elnyúló parton. Az orvost azonban inkább a madarak csattogása zavarta; a kecskefejek megszámlálhatatlannak tűnő sokasága a haldokló zihálásának ütemére ismételtgette ördögien időzített, soha véget nem érő üzenetét. Megmagyarázhatatlan, természetellenes jelenség volt ez - túlságosan is természetellenes, vélte dr. Houghton -, akár az egész környék, ahová e sürgős hívásra vonakodva bár, de elmerészkedett.

Éjjel egy óra tájt a vén Whateley visszanyerte öntudatát, és a zihálással felhagyva pár szót hörgött unokájának:

- Több hely kell, Willy, több hely kell nemsokára! Nősz, és az még gyorsabban növekszik. Hamarost készen áll maj', hogy szó'gájjon, fiú! Nyisd fel a kapukat Yog-Sothoth előtt, a hosszú kántálással, amit a teljes kiadás 751. oldalán talál'sz, aztán vess csóvát a börtönbe. Az itteni tűz nem árthat annak odabent!

Az öreg nyilván félrebeszél. Rövid szünet után amikor is a kecskefejek kinti csapata már hozzáigazította csattogása tempóját a haldokló lélegzetvételének megváltozott üzeméhez, s közben különös moraj hallatszott a messzeségből - hozzátett még egy-két mondatot:

- Etesd rendszeresen, Willy, és ügyelj a mennyiségre; de ne hagyj gyorsabban nőni, nehogy kevés legyen a hely. Mer' ha kitör, és kijut a szabadba, mielőtt beereszted Yog-Sothothot, mindennek vége. Csak a kintiek tuggyák szaporítani és munkára fogni azt, csakis ők, a Régiek, akik visszajönnének!

Hangja ismét zihálásba fült, s Lavinia, hallván, hogyan alkalmazkodnak a ritmushoz a kecskefejek, felsikoltott. Így ment ezt több mint egy órán át, egészen a vénember végső, torokhangú hördüléséig. Dr. Houghton visszahúzta a ráncos szemhéjakat, eltakarta velük a megüvegesedett szürke szempárt, miközben a madársokaság váratlanul elcsendesedett. Lavinia sírdogált, Wilbur azonban csak kuncogott a dombok felől hangzó halk moraj közepette.

- Nem kapták el - mormolta mély basszus hangján. Wilbur ekkorra, a maga egyoldalú módján, igazi tudósnak számított, számos olyan hely könyvtárossával állt levelezésben, ahol ritka vagy tiltott régi könyveket őriztek. Mindinkább gyűlöletessé és félelmissé vált személye Dunwich-szerte, néhány fiatalember eltűnése után nyomban őt vették gyanúba, ám megfélemlítéssel, régi veretű aranypénzek leszurkolásával mindannyiszor véget tudott vetni a vádaskodásnak. Tökéje legnagyobb részét, akár nagyapja, ő is az egyre gyakoribb marhavásárlásra költötte. Mostanra jócskán felcseperedett már, magassága, miután elérte a felnőttek esetében megszokott mértéket, nyomban meg is haladta azt. 1925-ben, amikor egy levelezőpartnere a Miskatonic Egyetemről ellátogatott hozzá, sápadtan és zavarodottan távozott házából. Wilbur ekkor már hat és háromnegyed láb magas volt.

Az évek során a fiú egyre határozottabban bánt albínó anyjával, végül

megtiltotta neki, hogy május elsején és mindenszentekkor elkísérje a dombok közé; 1926-ban a szerencsétlen teremtés elpanaszolta Mamie Bishopnak, hogy fél a saját fiától.

- Többet tudok róla, mint amennyit elmondhatok, Mamie - mormolta. - Mostanság meg már én se tudok mindent. Félem az Istent; nem t'om, mit akar, min töri a fejit a gyerek!

Ez évben mindenszentek idején a dombokról erősebb moraj hallatszott, mint bármikor azelőtt, de az emberek sokkal inkább törődtek a természetellenesen megkésett, nagy számban összeverődött kecskefejük ritmikus rikoltozásával. A madarak a kivilágítatlan Whateley farmház körül gyülekeztek. Éjfél után - miközben a szokásos tűz fellobbant a Sentinel-domb tetején - éles hangjuk démoni kakofóniává erősödött, betöltötte a vidéket, s el se csendesedett hajnalig. A madarak ekkor eltávoztak, dél felé repültek, oda, ahová már egy hónapja meg kellett volna érkezniük. Hogy mindez mit jelentett, az emberek csak később tudták meg.

A környékbeliek közül senki sem hunyt el - de szegény Lavinia Whateleyt, a nyomorék albínót nem látták többé soha.

1927 nyarán Wilbur kijavított két szerszámoskamrát, tárgyait, könyveit oda kezdte áthordani. Röviddel ezután Earl Sawyer beszámolt Osborne vegyeskereskedésében arról, hogy a Whateley-ház újabb ácsmunka színhelye. Wilbur sorra szegezte be a földszint összes ablakát, ajtaját, s eltávolította a benti válaszfalakat, éppúgy, ahogy nagyapjával odafent négy évvel korábban tették. A továbbiakban az egyik szerszámoskamrában lakott, Sawyer szerint szokatlanul nyugtalanul, reszketegen.

Az emberek gyanakodtak, tud valamit anyja eltűnésével kapcsolatban, s tanyájának még a közelébe se igen merészkedtek. Wilbur magassága elérte és meghaladta a hét lábat, ám úgy tetszett, növekedésének üteme továbbra sem csökken.

V.

Az ezt követő tél fura eseményt hozott: Wilbur először hagyta el Dunwich környékét. A harvardi Widener Könyvtárral, a párizsi Bibliotheque Nationale-lal, a British Museummal, a Buenos Aires-i egyetemmel, a Miskatonic Egyetem arkhami könyvtárával folytatott levelezése nem segítette hozzá a könyvhöz, melyet oly kétségbeesetten kívánt, úgyhogy végül személyesen kerekedett fel - ápolatlanul, mocskosan, szakállasan, érthetetlen dialektusát beszélve -, hogy megvizsgálja a hön áhított könyv példányát Miskatonicben, mely földrajzilag a legközelebb esett. Az Osborne-nál vásárolt olcsó, új útitáskás, nyolc láb magas, sötét bőrű szatírforma teremtés egy nap megjelent Arkhamben, s azt a rémületes kiadványt kereste, melyet zár és lakat alatt tartanak az egyetemi könyvtárban: az örült arab, Abdul Alhazred iszonytató Necronomiconját Olaus Wormius latin fordításában; a könyvet, melyet Spanyolországban nyomtak a XVII. század folyamán.

Sosem járt városban azelőtt, de körül se pillantott, egyre az egyetemi negyedbe vezető utat kutatta. Mikor odaért a könyvtárhoz, megállás nélkül elhaladt a bejáratot vigyázó hatalmas fehér kutya mellett, s az eb természetellenes dühvel, ellenségességgel csaholt, vadul rángatta rövid láncát.

Wilbur magával hozta a Necronomicon dr. Dee-féle, felbecsülhetetlen értékű, ám hiányos angol változatát, azt, amelyet nagyapja hagyott rá örökül. S mihelyt kézhez kapta a latin kópiát, nyomban a két szöveg összehasonlításához fogott, hogy a teljes változatban meglelje a szakaszt, mely saját, hiányos kiadványának 751. oldalán találtatott valaha. Célját nem titkolhatta a könyvtáros elől; e képzett férfiú, Henry Armitage (a massachusettsi Miskatonic filozófiai nagydoktorátusának birtokosa, a princetoni college irodalomtudományi doktora, a Johns Hopkins Társulat tagja), aki egy ízben otthonában is felkereste, most udvarias kérdéseket tett fel neki. Wilbur kénytelen volt bevallani, hogy egy Yot-Sothoth rettegett nevét tartalmazó idéző formulát kutat, s hogy a fellelt pontatlanságok, kétértelműségek jócskán megnehezítik a dolgát. Amikor a kiválasztott formula másolásába fogott, dr. Armitage véletlenül rápillantott a lapokra a válla felett. A bal oldali, latin szövegben a világ békéjét és nyugalomát fenyegető szörnyűségek éktelenkedtek.

Nem szabad úgy hinni (így szóltak a mondatok, már ahogyan azokat Armitage magában fordította), hogy az ember a legrégebbi vagy épp az utolsó e földnek urai közt, vagy hogy az élet, az anyag ismert állapota az egyetlen lehetséges állapot. A Régiek voltak, a Régiek vannak, a Régiek lesznek. Nem a minékünk ismerős terek lakói ők, hanem e terek között, háborítatlan s a kezdetektől fogva számunkra láthatatlanul létezők. Yog-Sothoth ismeri a kaput. Yog-Sothothban egy a múlt, jelen és jövő. Ő tudja, hol törtek át a Régiek egykoron, s hogy hol törnek majd át megint. Tudja, hol rótták a földnek térségeit, s hogy hol róják azokat ma is, és hogy miért nem láthatja őket senki sem. Szaguk miatt közelségüket az emberfia koronkint megsejtheti, de külsejük meg nem ismerhető soha, kivéve azok vonásaiban, kiket ők e földön nemzenek; s ezekből számos akad. Ők anyagtalan, láthatatlan lényegükben különböznek az ember igaz valójától, s e lényeg tőlük ered. Láthatatlanul és szaguktól kísérten bukkannak fel magányos helyeken ők, valahányszor kimondják a szavakat, s a rítusok hívása hozzájuk elér. Az ő szavuk zizzen a szélben, az ő létük titkát mormolja a föld. Letarolják az erdőt, szétzúzzák a várost, de sem erdő, sem város meg nem pillanthatja a lesújtó kezét. Kadath, a hideg pusztaság városa megismerte őket, s ki emlékszik Kadathra az emberek közül? A déli jégsivatag és az óceánba merült szigetek sziklái őrzik kézjegyüket, de ki látta valaha a megdermedt várost vagy a zárt tornyot, mit régóta hínár s moszat borít? A Nagy Ctulhu közülük való, s mégse láthatja őket másképp, mint haloványan. Lálshub-Niggurath! szagukról megismerhetitek őket. Kezük a torkotokon, mégsem láthatjátok őket, létük titka legyen egy legföltettebb titkaitokkal. Yog-Sothoth a kapu nyitja, a kapué, hol a szférák találkoznak. Hol ők uralkodtak egykor, ma az ember uralkodik, ők uralkodnak megint hamarosan az

ember helyén. A nyárra tél jön, a télre nyár. Várnak türelemmel s hatalmasan, hogy itt uralkodhassanak megint.

Armitage doktor az olvasottakkal összekapcsolta mindazt, amit Dunwichről és lappangó kísérteteiről hallott; felidézte a Wilbur Whateleyről mondottakat, az iránta megnyilvánuló iszonyatot, mely kétes származása, anyja valószínű meggyilkolása miatt auraként övezte, s máris elfogta a rémület, oly borzongató, akár a sírbolt hideg némasága. Az előtte görnyedő szatírforma óriás más bolygó, más dimenzió szülöttének látszott, olyan volt, mintha részben tartoznék csak az emberi nemhez, a létezés és lényeg fekete mélységeit idézte, az energia, az anyag, a tér és az idő valamennyi szféráján túli, titáni rémségeket.

Wilbur ekkor felütötte fejét, és furcsán rezonáló hangján beszélni kezdett. Hangképző szervei mintha nem egészen ugyanúgy működtek volna, mint az embereké.

- Mr. Armitage - mondta -, a'sszem, haza kell vinnem ezt a könyvet, olyan d'ók vannak benne, amiket nyugodt körülmények közt kell megvizsgálgjak, és ezeket itten nem teremthetem meg. Halálos bűn v'na hagyni, hogy az a piros jelzet megakadályozzon a munkámba'. Hadd vigyem magammal a könyvet, uram, eszközök, sose tudja meg senki. Mondanom se kell, vigyázok rá nagyon. Nem én v'otam, aki miatt ez a Dee-példány ilyen állapotba került.

A könyvtáros keményen elutasító arckifejezése láttán elhallgatott, saját, élveteg arcának vonásai is megmerevedtek. Armitage, aki már-már kimondta, hogy kész másolatot készíteni mindarról, amire szüksége van, hirtelen eszébe idézte a lehetséges következményeket, és uralkodott magán. Túl nagy felelősséget jelentene ilyen teremtmény kezébe adni az iszonytató külső szférák titkának nyitját. Whateley látta, hogy áll a dolog, s igyekezett könnyedebben folytatni:

- No jó' van, ha annyira nem akarja... Talán a Harvardon nem lesznek olyan akadékoskodók a népek, mint itten. Azzal felállt, és kicsörtetett az épületből, kényszerűen meggörnyedve minden ajtónál.

Armitage hallotta a nagy házörző vad csaholását, s figyelte Whateley gorilláéra emlékeztető járását, amint a teremtmény végighaladt a campus udvarának az ablakból belátható szegletén. Visszagondolt az itt-ott hallott vad mendemondákra, mindarra, amit Dunwich őslakóitól, a kisváros polgáraitól hallott ottani látogatása alkalmával, eszébe jutottak az Advertiser vasárnapi cikkei. Láthatatlan, nem földi lények - legalábbis nem a háromdimenziós világba valók - járták büzlőn Új-Anglia erdeit, obszcén módon mutogatták ittlétük jeleit a dombtetőkön: ebben Armitage régóta biztos volt már. Most meglegyintette a behatoló iszonyat közelsége, az ősi s egyelőre tétlen lidérchatalom sötét erejének pokoli fuvallata. Az undortól borzadva zárta el a Necronomicont, a szobában mégis ott terjengett az istentelen, megmagyarázhatatlan bűz.

- "Szagukról megismeritek őket" - idézte, s valóban: ugyanazt a szagot érezte, amely a Whateley farmházban, nem egészen három éve egy ízben felkavarta már. Ismét az élvetegen ocsmány Wilburre gondalt, s gúnyosan

kacagott a származásáról szóló helybéli mendemondán.

- Még hogy vérfertőzés... - mormolta magában félhangosan. - Uramisten, micsoda egyszerű lelkek! Mutatja nekik az ember Artus Machen "Nagy Pán istenét, s egy helybéltre ismernek abban is! De vajon miféle teremtmény - miféle, háromdimenziós világunkon innen vagy túli, átkos, alaktalan iszonyat lehet Wilbur Whateley apja? Gyertyaszentelő idején született, kilenc hónappal 1912. május elseje után, amikor a különös föld alatti moraj híre Arkhamig jutott. Mi járt azok közt a dombok közt azon a május éjszakán? Miféle Roadmashoz illő iszonyat telepedett a világra e félemler képében?

A következő heteket Armitage doktor a Wilbur Whateleyvel meg a Dunwich környéki, alaktalan kísértetekkel kapcsolatos adatok összegyűjtésével töltötte. Kapcsolatba lépett az Aylesburybe való Houghton doktorral, aki jelen lehetett a vén Whateley végóráiban; jócskán talált töprengeni valót a nagyapának az orvos által felidézett utolsó szavain. A Dunwichbe tett látogatás nem hozott számottevő újdonságot, ám a Necronomicon azon passzusainak tanulmányozása, melyeket Wilbur oly vadul keresett, új, szörnyű fényt vetett a bolygót nyíltan fenyegető, különös, gonosz erők természetére, módszereire és céljaira. A bostoni egyetem régészhallgatóival folytatott beszélgetések, számos más diákkal folytatott levelezések nyomán Armitage ámulata nőttön-nőtt, a riadalom közbülső lépcsőfokain át valódi rémületbe torkollott. Nyár derekára feltámadt benne az igény, hogy tegyen valamit a Miskatonic völgyében lappangó iszonyat meg az emberek közt Wilbur Whateley néven ismert szörnyszülött ellen.

VI.

A dunwichi rémület 1928 augusztusának elseje és a napéjegyenlőség közti időszakban következett be. Dr. Armitage egyike volt azoknak, akik tanúi lehettek borzasztó nyitányának is. Időközben híret vette Whateley groteszk útjának Cambridge-be, erőfeszítéseinek, melyeket a Necronomicon kikölcsönzésének vagy lemásolásának dolgában a Widener Könyvtárban tett. Igyekezete hiábavalónak bizonyult, mert Armitage a legnagyobb óvatosságra intette valamennyi, a rettegett kötetet őrző könyvtárost. Wilbur Cambridge-ben hihetetlenül nyugtalannak látszott, akarta a könyvet, de legalább ennyire szeretett volna már hazatérni, mintha rettegett volna hosszas távollétének következményétől.

Augusztus elején bekövetkezett az, amire Armitage doktor félig-meddig számított is. Harmadikán éjjel az egyetemi campust őrző jókora kutya vad, kegyetlen csaholása verte fel álmából. A mély torokhangú, iszonyú morgás, a félőrült hörgés és ugatás nem akart szünni, mindig harsányabbá vált, ám jelentőségteljes, iszonyú szünetek szabdalták. Aztán sikoly harsant valaki más torkából - olyan sikoly, mely felverte Arkham lakóinak felét, s azóta is gyakorta kísért álmaikban. Olyan sikoly, mely földi lénytől avagy egészen földi lénytől aligha származhatott.

Armitage ruhát kapott magára, átvágott az úton, a gyepen az egyetemi épületekig. Láta, hogy egyesek megelőzték; még hallotta a riasztócsengő berregését a könyvtár felől. A holdfényben egy felfeszített ablak tátongett feketén. Annak, aki idemerészkedett, sikerült bejutnia: az ugatás és sikoltozás egykettőre hörgésbe, nyögésbe olvadt, s e hangok odabentről szűrődtek ki. Armitage valamiképpen megsejtette, hogy ami odabent folyik, nem kívánczik avatatlan szemek elé, ezért tekintélyét kihasználva fékezte meg a sokadalmat, miközben kinyitotta a bejárati ajtót. A többiek közt ott látta Warren Rice professzort és Francis Morfian doktort, két kollégáját, akikkel megosztotta kutatásainak és feltevéseinek eredményeit. Intett nekik, hogy tartsanak vele. A benti hangok, a házórző fenyegető, rekedt morgását leszámítva, elhaltak már, Armitage azonban összerezzenve hallotta, hogy a csalitosban megbúvó kecskefejek átkozott ritmikájú, egy halódó ember lélegzetvételét idéző csattogásba fogtak.

Az épületben rémítő búz terjengett, ezt Armitage túlon túl ismerősnek találta már. A három férfi végigsietett az előtéren, egyenest az apró genealógiai olvasóhoz, ahonnét a halk nyögést hallották. Egy pillanatig egyikük se merte felkapcsolni a villanyt, azután Armitage összeszedte bátorságát, és elfordította a kapcsolót.

Egyikük - hogy melyikük, nem tudni - hangosan felkiáltott a felforgatott asztalok, felforgatott székek közt elébük táruló iszonyat láttán. Rice professzor azt állítja, hogy egy másodpercre el is veszítette eszméletét, noha nem zuhant el, s meg nem ingott.

A lény, mely zöldessárga nyálka és kátrányszerű szirup búzló tócsájában, összekucorodva hevert előttük, csaknem kilenc láb magas lehetett. A kutya leszaggatta róla öltözékét és húsa egy részét. Nem halt még meg, némán, görcsösen rángatózott, melle zihált a kint várakozó kecskefejek örült csattogásának rettentő ütemére. Cipőfelsőrész-darabok, ruhafoszlányok szóródtak szét a helyiségben, pont az ablak alatt üres vászonzsák hevert, nyitván ott ejtette el a betolakodó. A központi asztal közelében revolver feküdt, felhúzza, kibiztosítatlanul: biztosan ezért nem sütötte el a támadó. Pillanatnyilag a lény kötötte azonban le a jelenlévők figyelmét. Felületességre, pontatlanságra vallana azt kijelenteni, hogy külsejét tollal leírni lehetetlen, de az bizton állítható, hogy azok, akiknek anyagiságról, formáról alkotott fogalmait túlságosan is meghatározzák e világ és a három ismert dimenzió megszokott lényei, nehezen alkothatnak képet emerről.

A lény, s ez kétségtelen, legalább részben ember volt. Keze és feje emberinek látszott, élveteg, áll nélküli arca a Whateleyk vonásait hordozta: Ám teste s főként testének alsó része olyannyira torz volt, hogy csak ruhával takartan járhatott az emberek közt a leleplezés veszélye nélkül.

Deréktől felfelé emberszerűnek tűnt, bár mellét, ahol az eb mancsai még mindig pihentek, a krokodiléhoz hasonló kemény, lapokból összetevődő bőr fedte. Hátát sárga és fekete mezők kockázták, itt a bőr halványan emlékeztetett

bizonyos kígyófajták sikamlós kültakarójára. Deréktól lefelé még komiszabb lett a dolog, az emberhez való mindenfajta hasonlóságnak vége szakadt, ami maradt, nem lehetett egyéb pusztá fantazmagóriánál. A bőrt dús fekete szőrzet borította, s az ágyék tájékán számos hosszú, szürkészöld, vörös tapadókorongú csáp hevert ernyedten. Elrendezésük különösnek tetszett, geometriáját a Földön, a Naprendszerben egyként idegen vezérelv határozta meg. Mindkét köldökön rózsaszínes, csillószőrökkel körülvett üregben csökevényes szemnek látszó valami csillant, egy farokszerű kinövés pedig bíbor mintázatú duzzanatban vagy tapogatóban végződött, mely ki nem fejlett száj avagy torok benyomását keltette. A lábak fekete szőrzetüktől eltekintve, nagyjából a történelem előtti korszak gigászi sauruszainak végtagjaira emlékeztettek, vérerekkel dúsán átszőtt, sem pata-, sem karom vastagodásokban végződtek. Mikor a lény lélegzetet vett, farka és csápjai ritmikusan változtatták színüket. Mintha ez az emberfeletti zöldes szirup - keringési folyadék - eloszlásának természetes következménye lett volna. A farokrész sárgállott, a bíbor mintázat közein undort keltő piszkosfehér tónus látszott.

Igazi vér nem csordult sehonnét, csak a búzló, sárgászöld szirup terjedt szét az össze nem nyálkázott padlóreszen, ahol különös elszíneződést eredményezett.

A három férfi jelenléte láthatóan felrázta a halódó teremtményt, motyogni kezdett anélkül, hogy feléjük fordult, arcát rájuk emelte volna. Armitage doktor nem készített jegyzeteket a hallottakról, de biztos állítja, angolul semmi nem hangzott el a lény szájából. Az első töredékek a föld egyetlen nyelvére sem emlékeztettek, a végén azonban összefüggéstelen foszlányok következtek az iszonytatón szentséggyalázó Necronomiconból, melynek nyomában a teremtmény a halálos sebeket kapta. Az idézetfoszlányok, Armitage emlékei szerint, ilyesféleképp hangzottak:

- N'gai, ri gha'ghaa, bugg-shoggog, y'hah: Yog-Sothoth, Yog-Sothoth. - A hang elfúlt, a kecskefejek rikoltozták csak tovább ritmikusan crescendóikat, szentségtelen várakozásuk közben.

A zihálás kihagyott; a kutya felkapta fejét, hosszan, vérfagyasztóan felvonított. A lény viaszsárga, élveteg arca elváltozott, a nagy fekete szemek árulkodón megüvegesedtek. Odakint váratlanul elhalt a kecskefejek csattogása, s a gyülekező tömeg moraját fejvesztett cserregés, szárnycsapkodás zaja nyomta el. A holdtányér előtt felhőkbe verődve menekült a tollas várakozók csapata, megrettentek attól a valamitől, amelyre mindeddig lestek.

Hirtelen a kutya is felpattant, rémült mordulással szökkent ki az ablakon, ahol korábban bejutott. A báméskodók felhördültek odakint, mire Armitage doktor odakiáltotta nekik, hogy senki be nem léphet, míg a rendőrség vagy a mentő meg nem érkezik. Örült, hogy az ablakok túl magasan vannak ahhoz, hogy bárki beláthasson, de azért óvatosan összehúzta a sötétítő függönyt mindegyik előtt. Ekkorra odaérkezett két rendőr. Dr. Morgan eléjük ment az előcsarnokba, s saját érdekükre hivatkozva rávette őket, ne lépjenek a búzló

olvasóba, míg meg nem jön az orvos, és a borzalmas lényt le nem takarják.

Időközben rémületes változásokon mentek keresztül a maradványok. Nem szükséges részletezni, miféle változások játszódtak le, milyen mértékű zsugorodás, szétesés játszódtott le Armitage doktor és Rice professzor szeme láttára, elég annyit mondani, hogy arca és keze emberi formája ellenére valójában igen kevés emberi lehetett Wilbur Whateleyben. Mire az orvos megérkezett, csak szétfolyó, szürkés tömeg éktelenkedett a lakkozott padlón; a borzalmas bűz szinte elillant már. Whateleynek a kifejezés valódi értelmében vett szilárd váza, koponyája talán sose volt, szinte teljes egészében ismeretlen apjára ütött.

VII.

Mégis, mindez az igazi dunwichi rémület előjátéka volt csupán. A zavarodott hivatalos szervek eleget tettek a formaságoknak, az abnormális részleteket eltitkolták a sajtó, a közönség előtt, s embereket küldtek ki Dunwichbe meg Aulesburybe, hogy azok számba vegyék az elhunyt vagyont, s értesítsék Wilbur Whateley esetleges örököseit. A környék lakóit nagy izgalomban találták: a nekibuzdulást az elátkozott dombok mélyéből hallatszó moraj s a bedeszkázott ablakú Whateley farmházból áradó kiállhatatlan bűz meg a kihallatszó, folyton erősödő neszezés, csattogás okozta. Earl Sawyer, aki Wilbur távollétében az épületre ügyelt, és a jószágot gondozta, sajnálatosan rossz idegállapotba került. A hivatalnokok mentségeket agyaltak ki, csak hogy ne kelljen belépniük a zajos házba, vizsgálódásuk az elhalt gazda lakóhelyére korlátozódott, egyetlenegyszer bár, de felkeresték az újonnan helyreállított kamrákat. Részletes jelentést nyújtottak be az aylesburyi ügyészségnek, melyben kifejtették, hogy az örökléssel kapcsolatos huzavona javában tart még a Miskatonic völgyében élő számos - züllött, illetve romlatlan Whateley-ág képviselői között.

Megtalálói számára megfeythetetlen rejtvénynek tetszett a Wilbur asztalául szolgáló ládában lelt, különös jelekkel teleírt, jókora könyv, melyet a szakaszok hossza, a különféle árnyalatú tinták és tollforgatási technikák miatt amolyan naplófélének tartottak. Egyheti tétovázás után e kéziratot az elhunyt különös könyvekből álló gyűjteményével egyetemben a Miskatonic Egyetemre küldték tanulmányozás és esetleges megfejtés reményében. Még a legjobb nyelvészek is belátták azonban, hogy egykönnyen aligha boldogulnak vele. Nyomát se találták viszont a hatóságok az ódon aranyaknak, melyekkel Wilbur és a vén Whateley mindig fizetett.

A rémület szeptember kilencedikén kezdődött. Aznap este igen harsány volt a dombok moraja, s az ebek veszetten csaholtak egész álló éjszaka. Tizedikén reggel a korán kelők különös bűzt éreztek a levegőben. Hét óra tájt Luther Brown, George Corey tanyájának béresfiúja rémülten rohant vissza a házba a Tízholdas Legelőről, ahová a teheneket hajtotta. Szinte lerogyott félelmében, ahogy a konyhába botladozott; odakint az udvaron a nem kevésbé

rémült csorda bögött szánalmasan, a fiú ijedelmében osztozva hazáig iramodtak. Luther zihálva próbált beszámolni a történekről Corey asszonynak:

- Odaát a csalitosba', Corey naccság, volt valami! Olyan szaga vót, amelyet vihar után érezni; a bokrok meg a fák meg széjjelhajó'tak, mintha egy házat tó't vóna arra valami... És emmég semmi! Nyomok vannak a sárba, Corey naccság! Nagy, kerek lábnyomok, akkorák, mint egy hordó alja, és mélyek, mint amelyet egy elefánt csinána, de több vót belőlük, mint amennyi négy lábtó' kitellenék! Megnéztem egy párat, mielőtt e'futottam: mindegyikbe egy helyről szétmenő vonalak vótak, olyanok, mint a lapulevél lenyomata, csak épp két-háromszor akkorák... Szörnyű vót a bűz, olyan, amelyet a varázsló Whateley háza táján érezni!

E szavak után elhallgatott, ismét megborzongott az iszonyattól, ami hazakergette. Corey asszony képtelen volt többet kihúzni belőle, ezért nekiállt végigtelefonálni a szomszédokat, útnak indítva a pánik első hullámát, mely a valódi borzalmakat megelőzte. Mikor Sally Sawyerrel, a Whateley házhoz legközelebb eső Seht Bishop-tanya házvezetőnőjével vette fel a kapcsolatot, rá került a hallgatás sora, mert Sally rossz alvó fia, Chaincey fenn járt a dombokon, a Whateley ház környékén, s rémülten iramodott haza, mihelyt megpillantotta s felfedezte, mi történt a legelőn, ahová Mr. Bishop teheneit éjszakára kicsapták.

- Egen, Corey asszony? - hallatszott Sally remegő hangja a vonal túlsó végéről. - Chaincey pont most jött haza, és beszélni se tud, úgy megrémű't! Aszongya, a vén Whateley háza darabokba van, a deszkák szanaszét mentek, mintha dinamit lett vóna odabent, csak a fő'dszinti padló ép, aztat meg valami kátrányszerű izé mocskolta be, és bűzölög is. Ott csurog a szétrepült deszkák ó'dalán. A kert meg teli van szörnyű lábnyomokkal, nagy, kerek nyomok azok, nagyobbak egy disznófőnél! Csupa ragacs mindegyik, pont mint a széjjelrontott ház. Chaincey aszongya, a sűrűbe vezetnek, ottan meg széles ösvényt söpört valami, még a kőfalak is leomlottak, amerre elment. És azt is mon'ta, Corey asszony, hogy még jobban megrémű't, mikor szörnyű állapotba' találta Seth teheneit a főlső legelőn, a Devil's Hop Yard közelébe'. Az állatoknak legalább a fele eltűnt, a többiből meg mintha kiszítták vóna az összes vért! Olyan sebek vótak rajtuk, mint a Whateleyék állatain, miután Lavinny fekete fattya megszületett. Seth nyomba' elment utánuk nézni, pedig kértem, ne menjen a varázsló Whateley tanyájának a közelibe! Chaincey nemigen látta, merre vezet az irtás a legelőtő', de aszongya, a sűrűn keresztül', alighanem a város felé! Aszondom én, Corey asszony, kóboró' valami odakinn, aminek nem vóna szabad. Én asszem, Wilbur Whateley, aki pont olyan gonosz véget ért, amelyet megérdemelt az kerítette valahogy! Ő maga se vót ember: mon'tam mindig mindenkinek, és asszem, ő meg az öreg Whateley felnevetek valamit ott a bedeszkált házba', ami még annyira se ember, amennyire Wilbur vót! Régóta ólalkodnak láthatatlan valamik itten Dunwich körül, élő valamik, amik nem emberek, nem emberek közé valók! A fő'd remegett múlt éccaka, és reggel fele, Cha'ncey mon'ta, olyan hangosan csattogtak a kecskefejek a Cold Spring Glen

mélyin, hogy alunni se bírt tőlük. Aztán meg valami más zajt hallott a varázsló Whateley háza felől - mintha fa tört, hasadt vóna, mintha egy nagy dobozt vagy ládát nyitottak vóna ki ott messze. Ez meg amaz miatt nem bírt elaludni, egész napfölkeltéig, aztán meg átment, hogy megnézze, mi történt a Whateleyéknél. Eleget látott, én mondom, Corey asszonyi Ez semmi jót nem jelent, asszem, a férfinépnek össze kéne verődnie, tenni kéne valamit! Valami szörnyű ólálkodik ott kint, érzem, bár, hogy pont micsoda, csak az isten tudja! Mon'ta magának Luther, merre vezetnek azok a nagy nyomok? Nem? Nohát, Corey asszony, ha az a micsoda a sűrűbe indút ezen az oldalon, és még nem ért ki a maguk portájánál a másikon, akkor elrejtőzött odabent. Megtehetik az effélék. Mindég mondtam én, nem békés, nyugodt egy hely az a Cold Sering Glen. A kecskefejek meg a fénybogarak ottan nem úgy viselkednek sose, mint Isten teremtményei, és ha az ember jó helyen áll, fura dolgokat, surrogást meg hangokat hallani a levegőbe' a sziklák és a Bear's Den között.

Délre Dunwich férfilakossága a fiúkkal együtt az utakat, a mezőket róttá az újonnan keletkezett romok és a Cold Sering Glen között; a borzasztó, nagy kerek nyomokat vizsgálgatták, meg Bishop kikezdett tehenet, a farmház különös maradványait, a legázolt növényeket a mezők és utak peremén. Bármi szabadult a világra, bizonyára bevette magát a nagy, sötét vízmosásba, mert a peremet szegélyező fák mind egy szálíg heghajoltak vagy kidőltek, s ugyanaz a valami széles rendet vágott a lejtőn burjánzó aljnövényzetben. Mintha lavinától elsodort ház omlott volna le a csaknem függőleges meredélyen át a növényzetre. Odalentről sem hallatszott nesz, csak valami bizonytalan, meghatározhatatlan szag terjengett a levegőben. Nincs mit csodálkozni azon, hogy az emberek odafent maradtak ahelyett, hogy aláereszkedtek volna az ismeretlen rémséggel fenyegető mélységbe. A csapat három kutyája előbb dühödten csaholt, azután elbizonytalanodott, elcsendesedett a perem közelében. Valaki megtelefonálta az esetet az Aylesbury Transcriptnek, ám e lap szerkesztője, aki hozzászólt már a Dunwichből érkező vad hírekhez, csupán egy humoros, apró cikket közölt, e jelentést vette át utóbb az Associated Press is.

Estefelé mindenki hazavonult, minden házat, minden istállót elbarikádoztak lehetőségeikhez mérten. Mondani is felesleges, egyetlen tehenet sem hagytak nyílt legelőn éjszakára. Hajnali kettő felé réműletes bűz, vad kutyaugatás ébresztette fel Elmer Frye, Cold Spring Glentől keletre, az erdő szélén fekvő tanyájának lakóit. Valamiféle tompa zizegést vagy csattogást hallottak valahonnan odakintről. Frye asszony telefonálni akart a szomszédoknak, s Elmer már-már beleegyezett a dologba, amikor széthasadozó fa recsegése szakította meg töprengésüket. A robaj az istálló felől hallatszott, s hamarosan marhák szörnyű bőgése, dobogása követte. A megjuhászodott kutyák a réműlettől megdermedt család lábához kushadtak. Frye-t a szokás hatalma arra készítette, hogy lámpást gyújtson, noha tudta, a halált jelentené, ha kilépne a tanya sötét udvarára. A gyerekek és az asszonyok nyöszörögtek, valami bizonytalan készítés nem engedte, hogy sikoltozzanak: megéreztek, életük

múlik most a némaságon. A jószág zajongása végül száralmas bőgésbe torkolt, a csattogás, recsegés-ropogás elvonult. A nappaliban összegyűlt Frye család mégsem moccan, míg az utolsó visszhangok el nem haltak a Cold Spring Glen mélyén. Ezután, az állatok szánandó bőgése, a kései kecskefejek démoni csattogása közepette Selina Frye a telefonhoz botorkált, s szétkürtölte az iszonyat második fordulójának eseményeit.

A következő nap pánik uralkodott az egész környéken: reszketeg, szótlán csoportok keresték fel a helyet, ahol az iszonyat lecsapott. Két titáni irtás húzódott a bozotos és a Frye-tanya udvara közt, irdatlan lábnyomok látszottak a pusztá földön; a régi, vörösfenyő istálló egyik oldala teljesen beszakadt. A marháknak csupán egy töredéke került elő. A támadást átvészelt állatok némelyikét is különös módon megcsonkítottan találták, a többit is kénytelenek voltak lelőni. Earl Sawyer javasolta, kérjenek segítséget Arkhamból vagy Aylesburyből, de a többiek úgy vélekedtek, ennek nem lenne semmi haszna. A vén Zebuion Whateley - akinek családja a romlatlanság és dekadencia határmezsgyéjén kóborolt - sötét, vad szertartásokat javasolt, ezeket a dombtetőkön kellett volna elvégezni. Zebuion olyan . családban született, ahol elevenen éltek a tradíciók, az ő emlékei a kögyűrűkben folyó varázslatokról nem Wilbur és nagyapja alakjához kötődtek.

A sötétség leszállt a védelem megszervezésére rest, csapás sújtotta vidékre. Néhány helyen a közeli rokonságban álló családok egyetlen tető alatt verődtek össze, úgy virrasztottak borongón; általában azonban ugyanolyan barikádok mögé bújtak a környékeliek, mint az előző éjjel, kezük ügyében töltött vadászpuskával, vasvillával. Semmi sem történt azonban, moraj hallatszott csak a dombok felől, s mikor felkelt a nap, sokan remélték, az új iszonyat éppoly hamar vonult el, amilyen váratlanul megjelent. Akadtak olyan bátor lelkek is, akik támadó expedíciót javasoltak a vízmosás aljára, de odáig nem merészkedtek, hogy példát is mutassanak a tétovázó többségnek.

Az éj közeledtével ismét torlaszokat emeltek, bár ezúttal kevesebb család gyűlt egybe. Reggel a Frye család és Seht Bishop háza népe egyaránt beszámolt az ebek nyugtalanságáról, bizonyos neszekről és szagokról, a korán kimerészkedők pedig rémülten látták a friss, borzalmas nyomokat a Sentinel-domb körül futó úton. Ahogy korábban, az utat szegélyező növényzetet ezúttal is félreseperte a rém istentelenül hatalmas tömege, a nyomok pedig két irányba mutattak, mintha a Cold Spring Glenből előmerészkedő, mozgó hegy ugyanazon az úton tért volna vissza rejtekhelyére. A domb alján letarolt facsometék harminc láb széles rendje vezetett meredeken felfelé, s a kutatóknak még a lélegzete is elállt, amikor látták, hogy még a legmegközelíthetlenebb helyek sem szakították meg a megmagyarázhatatlan nyomvonalat. Bármiféle rémmel álltak szemben, az megmászta a csaknem függőleges, pusztá sziklafalat, s amikor a kutatók kerülőutakon szintén felértek a dombtetőre, felfedezték, hogy a nyomok ott véget érnek, vagy inkább visszafelé indulnak.

E helyen rakták a Whateleyk pokoli tüzeiket, itt végezték pokoli rítusaikat

az asztallapforma kő mellett május elsején és mindenszentek napján. Most ez a kő állt a hegynyi rém által lepusztított terület közepén, enyhén bemélyedő felületén ugyanaz a bűzös, kátránysűrű nyálka csillogott, melyet a rém elmenekülése után a Whateley farmház padlódeszkáin találtak. Az emberek egymásra sandítottak, motyogtak valamit. Azután lepillantottak a domboldalon. A rém nyilván ugyanott ereszkedett le, ahol felkapaszkodott. A töprengés nem kecsegtetett eredménnyel. A józan ész, a logika, az ok-okozat normális összefüggései érvényüket veszítették. A helyzetten egyedül a vén Zebuion igazodhatott volna ki, csak ő szolgálhatott volna elfogadható magyarázattal - ő azonban nem tartott a csoporttal.

A csütörtöki éjszaka nagyban hasonlított az előzőkhöz, de kevésbé szerencsésen végződött. A harasztos kecskefejői a szokásos kitartással csattogtak, úgyhogy sokak szemére nem jött álom, hajnali három tájban pedig felberregett minden telefon. Azok, akik felemelték a kagylót, félelemtől félőrült ember hangját hallották: "Segíts, ó, Istenem!" - s néhányan úgy vélték, a kiáltást holmi robaj követte, azután a kapcsolat megszakadt. Nem történt egyéb. Senki se mert belefogni semmibe, és senki sem tudta meg, kitől jött a hívás, egészen reggelig. Reggel azok, akik hallották a sikolyt, végigtelefonáltak mindenkit, s ráébredtek, hogy egyedül Frye-ék nem válaszolnak. Az igazságra egy órával később derült fény, amikor egy nagy nehezen összeverődött, fegyveres férfiak alkotta csoport elmerészkedett az erdőszéli Frye-tanyáig. Szörnyű kép fogadta őket, de meglepetést nemigen okozott. Letarolt növényzetet, még több borzalmas lábnyomot láttak, de ház nem állt már a kertben. Összedőlt, mint valami kártyavár, a romok között a férfiak sem élőket, sem holtakat nem leltek. Csak a bűz terjengett, a kátrányos szirup csillogott. Elmer Frye és családja eltűnt a föld színéről.

VIII.

Időközben a borzalom csöndesebb, de nem kevésbé zavarba ejtő fejezete bontakozott ki sötéten Arkhamben, egy könyvespolcokkal teli szoba kulcsra zárt ajtaja mögött. Wilbur Whateleynek a Miskatonic Egyetemre fordítás céljából elküldött különös, kéziratos naplója rengeteg gondot, értetlenséget okozott a régi és modern nyelvek szakértőinek körében; ábécéjét, melyet nagy általánosságban a Mezopotámiában használatos arab nyelvjárás betűkészletéhez hasonlítottak, mindenki ismeretlennek ítélte. A nyelvészek végül úgy döntöttek, a szövegben használt ábécé mesterséges eredetű, afféle titkosírást tesz lehetővé. Ám a titkosírások megfejtésének egyetlen bevett módja sem bizonyult eredményesnek, még akkor sem, amikor azokat a szöveg szerzője által valószínűen használt nyelvjáráshoz igazították. A Whateley kamrájából áthozott könyvek, noha lebilincselően érdekesek voltak, sőt néhány esetben új, rémületes kutatási területeket ígértek a filozófusoknak és tudósoknak, e probléma felszámolásához semmiféle segítséget nem nyújtottak. Egy ezek közül - nehéz, vaskapcsos fóliáns - egy újabb ismeretlen ábécé betűivel íródott, mely mindenben

különbözött ama másiktól, s mindennél inkább emlékeztetett a szanszkrit nyelv betűkészletére. Az ősi föliánst teljes egészében Armitage doktor gondjaira bízta, egyfelől a Whateley-ügy iránti érdeklődése miatt, másfelől azért, mert nyelvészeti ismeretei és képességei az ókor és a középkor misztikus formuláira egyaránt kiterjedtek.

Armitage elképzelése szerint ezt az ábécét hatalmas múltra visszatekintő, üldözött szekták ezoterikus érintkezés céljára használták - e szekták lehettek a szaracén mágusok varázstudományának, tradíciójának letéteményesei. E kérdésnek egyébiránt nem tulajdonított túlzott jelentőséget, hisz a szimbólumok eredete másodlagos, amennyiben azokat - amint gyanította - modern nyelv rejtjelezésére alkalmazták. Úgy vélte, hogy mivel hosszú szövegről van szó, a szerző aligha használt sajátja helyett idegen nyelvet, csak hogy gondjait újabbal szaporítsa, kivéve talán a különleges formulákat, ráolvasásokat. Emiatt abból az előzetes feltevésből kiindulva vizsgálta a kéziratot, hogy annak jelentős része angol nyelvű.

Armitage doktor kollégái kudarc nyomán tudta: bonyolult és komplex feladvánnyal áll szemben, és azt is, hogy az egyszerű megoldási módokat kevés hasznát látná. Augusztus utolsó hetét a titkosírások irodalmának tanulmányozásával töltötte, felhasználta saját könyvtárának számos forrását, éjszakákon át böngészte Trithemius

Poligraphiáját, Giambattista Porta De Furtivis Literarum Notisát, De Vigenere Traite des Chiffres-ét, Falconer Cryptomenysis Patefactáját, Davys és Thicknesse XVIII. századi kézikönyveit meg olyan modern szaktekintélyek munkáit, amilyen Balir, von Marten és Klüber, s idővel meggyőződésévé vált, hogy a kriptogramok legbonyolultabbját, legzseniálisabbját tartja kezében. A kölcsönösen megfeleltethető betűk oszlopai szorzótáblaformán épültek fel, az üzenetet magát pedig csak beavatottak számára felismerhető kulcsszavak rejtették. A régi források használhatóbbaknak mutatkoztak az újabbaknál, amiből Armitage arra következtetett, hogy a kéziratok kódolásának ezen módja antik eredetű, s nyilván misztikus kísérletek hosszú sorának terméke. Néhányszor már-már felfedte titkát, de a doktor útjába mindannyiszor előre nem látott akadályok álltak. Szeptember táján azután kezdett oszladozni a homály. Egyes, a kézirat bizonyos szakaszaiból kiemelt betűk határozottan és tagadhatatlanul egybeestek a feltételezettekkel: nyilvánvalóvá vált, hogy csakugyan angol szövegről van szó.

Szeptember másodikán este Armitage doktor útjából elhárult az utolsó akadály is, első ízben olvasott fel összefüggő szakaszt Wilbur Whateley beszámolójából. Napló volt ez valóban, ahogy gondolta: nyelvezte, okkult kitételekkel vegyülő sötétsége kétségtelenné tette szerzője kilétét. Az első megfejtett hosszabb szakasz, mely 1916. november 26-áról származott, máris jócskán megdöbbenőnek, nyugtalanítóan bizonyult. Armitage eszébe idézte, hogy e sorokat egy háromesztendő, de tizenkét-tizenhárom éves legénynek látszó gyermek vetette papírra.

"Máma megtanultam a Sabaothhoz való Akiót (ment jól), de nem tetszik, mer' a választ nem a levegőből, hanem a dombról várjuk. Az odafent sokkal jobban megelőzött már, mint gondoltam, azt hiszem, nemigen gondolkozik földi módra. Meglőttem Elam Hutchins Jack nevű juhászcutyáját, mer' meg akart harapni. Elam aszonta, megöl, ha fölfordul a cutya, de azt hiszem, nem fog. Múlt éjjel nagyapa folyton a Dho formulát mondogatta, és azt hiszem, sikerül meglátnom a két pólust, ha a Föld megtisztul, legalábbis, ha nem sikerül átjutnom a Dho-Hna formulával a túloldalra. Sabbat idején a légiek azt mondták, évekbe is beletelik, míg megtisztíthatom a földet, és azt hiszem, nagyapa nem él el addig. Úgyhogy meg kell tanulnom minden szöveget, és be kell tanulnom a formulákat Yr és Nhhugr között. Azok odakintről majd segítenek, csakhogy emberi vér nélkül nem ölhetnek testet. Az odafent, úgy tűnik, megfelelő lesz. Néha látok belőle valamit, amikor a Vorish-jelet fölé rajzolom, vagy ráfújom Ibn Ghazi porát: majdnem olyan, mint azok ott a dombon, május elsején. A másik arc nem válik előnyére. Néha elgondolkozok, milyen legyenek, ha a Föld megtisztul, ha nem él már több földi lény. Az, akit az Aklosaboth idézett meg, aszonta, lehet, hogy átformálnak: sok jutott belém a kintiből..."

Armitage doktort a félelem hideg veritékében fürödve, az álmatlan összpontosítás örületében érte a reggel. Egész éjszaka nem állt fel a kézirat mellől, villanyfényben fürdő asztalánál lapozott remegő kézzel egyre tovább, amilyen sebesen a titkosírást megfejteni képes volt. Hazatelefonált feleségének, hogy kimarad éjszakára; s amikor az asszony otthonról reggelit hozott neki, alig bírt lenyelni egy-két falatot. Egész nap tovább olvasott, olykor-olykor szünetet tartott, s a komplex rejtjelkulcsot módosította, ha épp szükség volt rá. Hoztak neki ebédet, vacsorát, de csak keveset fogyasztott mindkettőből. A következő éjszaka közepe táján elszunnyadt ültében, ám hamarosan felébresztették a lidércálmok, melyek csaknem olyan irtózatossak voltak, mint az emberiség létét fenyegető, általa felfedett igazság.

Szeptember negyedikének reggelén Rice professzor és Morgan doktor mindenáron beszélni akartak vele; mindketten remegve, holtsápadtan távoztak szobájából. Armitage a rá következő estén lefeküdt, de alig aludt valamit. A következő napon - szerdán - már ismét a kéziratot tanulmányozta, jegyzeteket készített az olvasottakról s a már megfejtett szövegrészekről egyaránt. Az éjszaka kurta óráit egy kevés szunyókálással karosszékében töltötte, de még hajnal előtt megint a kézirat fölé görnyedt. Valamikor a délelőtt folyamán orvosa, dr. Hartwell kereste fel, s ragaszkodott ahhoz, hogy Armitage hagyja abba a munkát. A tudós nem volt hajlandó erre, rámutatott, létfontosságú, hogy végigolvassa a naplót, megígérte, hogy utóbb mindent megmagyaráz. Ezen az estén, nem sokkal sötétedés után a végére ért, s kimerülten hanyatlott hátra. Felesége, aki a vacsoráját hozta, félig-meddig kómás állapotban találta, Armitage azonban elég éber volt ahhoz, hogy éles kiáltással riassza el az asszonyt, amikor észrevette, hogy annak szeme jegyzeteire téved. Támolyogva lábra állt, összegyűjtötte a lapokat, s egy jókora borítékba tette őket, melyet

tüstént kabátzsebébe süllyesztett. Ahhoz is maradt ereje, hogy hazatérjen, de mert nyilvánvalóan szükségét látta orvosi kezelésnek, felesége azonnal kihívta hozzá dr. Hartwellt. A doktor ágyba parancsolta, de közben Armitage egyre ezt dünnyögte:

- Az isten szerelmére, de hát mit tehetünk?

Aznap éjszaka aludt, de másnap sem nyerte vissza teljesen öntudatát. Nem adott magyarázatot Hartwellnek, de világosabb pillanataiban egy Rice-szal és Morgannel tartandó megbeszélés feltétlen szükségességéről beszélt. Vad képzelgésai döbbenetesnek mutatkoztak: könyörgött, pusztítsanak el holmi bedeszkázott ablakú farmházat, egy más dimenzió ösöreg, szörnyű lényeknek tervét emlegette, melynek értelmében a föld minden emberét, valamennyi állat- és növényfaját el pusztítanak. Azt kiáltozta, a világot veszély fenyegeti, mert ama ösöreg lények ki akarják szakítani a naprendszerből, a kozmosz általunk ismert anyagi szövédékből, más tartományba akarják ragadni, a létezés más fázisába helyezni, oda, ahonnan a bolygó Bonok kvintillióival ezelőtt kivált. Máskor a rettegett Necronomicont kívánta, meg Remigius Daemonolatreiáját, melyben, legalábbis ezt remélte, találhatóak formulák a felfedett veszedelem elhárítására is.

- Állítsátok meg, fékezzétek meg őket! - kiáltozott. Azok a Whateleyék be akarják ereszteni őket, s a legkomiszabb közülük még mindig él! Szóljatok Rice-nak és Morgannek, valamint tennünk kell! Nem biztos, de azt hiszem, tudom, hogyan készíthetek olyan port! Az a valami augusztus másodika, Wilbur halála óta nem jutott táplálékhoz, és mostanra már...

Armitage fizikuma hetvenhárom éves kora ellenére is elég erősnek bizonyult, a rá következő éjszakán kialudta nyavalyáját anélkül, hogy láza igazán felszökött volna. Pénteken tiszta fejjel, bár szörnyű rémülettel, hatalmas felelősségérzettel ébredt, szombat délutánra már átmehetett a könyvtárba, ahol megbeszélést tartott Rice-szal és Morgannel. A nap hátralévő részében és egész este gyötörte elméjét vad töprengéssel, kétségbeesett igyekezettel a három férfi. Különös, borzasztó könyvek kerültek le szép számmal a megrakott polcokról s biztos rejtekhelyekről; a leírásokat, formulákat lázas igyekezettel, hihetetlen odaadással másolták. Hitetlenkedésről szó sem lehetett. Mindhárman látták Wilbur Whateley padlón heverő tetemét a könyvtár épületének egyik helyiségében, ezután egyikük sem hajolhatott a feltételezésre, hogy a napló egy eszelős őrzőngő képzeletének terméke csupán.

Megoszlottak a vélemények abban a kérdésben, értesítsék-e Massachusetts állam rendőrségét, végül az elutasító álláspont diadalmaskodott. Olyan dolgokról volt szó, melyeket bizonyítékok híján egyszerűen senki nem hihetett el - ezt a véleményt az utóbb megindult vizsgálatok eredményei fényesen igazolták. Késő éjjel a megbeszélést befejezték anélkül, hogy határozott tervet készítettek volna, ám Armitage az egész vasárnapot formulák egyeztetésével, az egyetem laboratóriumából szerzett kémiai anyagok elegyítésével töltötte. Minél többet gondolt azonban a pokoli naplóra, annál

kevésbé bízott benne, hogy bármiféle anyag hatásos lehet a Wilbur Whateley hátrahagyta teremtmény ellen. A földi létet veszélyeztető lény ellen, amely - bár erről Armitage nem szerzett nyomban tudomást - röviddel ezután kitört börtönéből, előidézve az emlékezetes dunwichi rémületet.

Hétfőn a doktor folytatta, ahol vasárnap abbahagyta, hisz a feladat végtelenül sok kutatást és kísérletezést igényelt. A borzalmas naplót tanulmányozva különféle változtatásokat eszközölt tervén, s tudta, hogy végül még mindig számos bizonytalanság marad. Keddre határozott akciótervvel rendelkezett már, s remélte, hogy egy héten belül megpróbálkozhat a dunwichi úttal. Aztán szerdán elkövetkezett a nagy megdöbbenés. Az Arkham Advertiser hasábjain eldugva napvilágot látott egy gunyoros, rövidke beszámoló az Associated Press-től, mely szétkürtölte, miféle rekorddöntőgető szörnyeteg támadt a dunwichiek házi whiskyjéből. Armitage megrendülten Rice-ért és Morganért telefonált. Éjszakába nyúlóan tanácskoztak, s a következő nap szélvész gyorsaságával készülődtek mindhárman. Armitage tudta, rettentő hatalommal játszadoznak, mégsem látott más módot arra, hogy jóvátegye a kárt, amit jóval mélyrehatóbb, felelőtlenebb bíbelődésükkel mások okoztak.

IX.

Péntek reggel Armitage, Rice és Morgan gépkocsival indultak Dunwich felé, s délután egy óra tájban érkeztek a városkába.

Szép nap volt, ám a csöndes félelem légköre még e ragyogó napsütésben is ott terjengett a furcsamód szabályos alakú dombok, mély, árnyékos vízmosások közt, megülte az egész elátkozott vidéket. Olykor-olykor a dombtetők egy-egy ágáló oszlopgyűrűje tűnt fel az égbolt háttérén. Az Osborne-féle vegyesboltban uralkodó nyomott hangulat sejteni engedte, hogy valami iszonyatos dolog történt, s az érkezők egykettőre tudomást szereztek Elmer Frye házának és családjának elpusztításáról. Egész délután Dunwicht járta a három férfi, kérdezősködtek lakóinál a történetek felől, maguk is szemügyre vették a Frye-ház szerteszórt, rettentő maradványait meg a kátrányos szirup nyomait, mely a törmeléket beterítette; a szentségtelen nyomokat Frye udvarában, Seth Bishop megsebzett marháit, a különféle helyeken legázolt növényzetet. A Sentinel-dombra fel s onnét levezető csapás már-már kataklizma hatását tette Armitage-ra. Hosszan nézte a baljós latú, oltárforma követ a kaptató tetején.

Alátapatók, amikor értesültek az államrendőrség egy csoportjának érkezéséről - a nyomozókat Aylesburyből, a Frye-tragédia telefonon történt bejelentése nyomán irányították a helyszínre aznap reggel -, úgy döntöttek, felkeresik a tiszteket, s ahogy lehetséges, kicserélik velük tapasztalataikat. Könnyebb volt azonban ezt eltervezni, mint megtenni, mert a rendőröknek sehol színet se látták. Öten érkeztek egy gépkocsiban, a kocsit elhagyottan találták a Frye-farmház romjai közelében. A helyi lakosok, miután mindannyian beszéltek a rendőrökkel, éppúgy megdöbbenek, mint Armitage és két társa. Azután az

öreg Sam Hutchinsnak eszébe ötlött valami. Elsápadt, megbökte Fred Farrt, és a közeli, sűrű csalitos felé bökött.

- Uramisten... - nyögte. - Megmondtam nekik, ne merészkedjenek be oda... sose hittem, hogy akad, aki megpróbálja, miután látta azokat a nyomokat, érezte azt a bűzt, hallotta azoknak a kecskefejeknek a csattogását, még hozzá fényes nappal!

Hideg borzongatta a helybélieket és a jövevényeket egyaránt, mindannyian ösztönösen, tudattalanul hegyezték fülüket. Armitage most, hogy szembesült végre az iszonyattal és borzalmas művével, görnyedezett a sajátjának érzett felelősség súlya alatt.

Közeledik az éjszaka, márpedig a hatalmas szörnyűség épp olyankor kerekedik fel, hogy tovább rója kísérteties útját. *Negotium perambulans in tenebris...* Az öreg könyvtáros felidézte a betanult formulát, s a papírt gyűrögette, melyen a másik, be nem tanult formula állt. Ellenőrizte, működik-e zseblámpája. A mellette álló Rice rovarirtó készülékre emlékeztető fém permetezőt szedett elő útításkájából, míg Morgan megtöltötte nagy kaliberű puskáját, melyben mindennél inkább bízott, noha kollégái figyelmeztették, anyagi fegyvernek ez alkalommal aligha veszi hasznát.

Armitage, aki olvasta a szörnyű naplót, túlságosan jól tudta, miféle jelenésre számíthat, de nem akarta azzal fokozni a dunwichiek félelmét, hogy elárulja. Remélte, leszámolhat a szörnyel anélkül, hogy felfedné előttük, miféle világ teremtménye. Ahogy az árnyékok elnyúltak, a helybéliek szétszéledtek, hazaindultak, hogy bezárkózzanak, noha tudták, a reteszek aligha védhetik meg őket attól az erőtől, mely fákat hajlít meg, házakat söpör el, ha épp kedve tartja. Csak a fejüket ingatták, amikor azt hallották, hogy a látogatók őrséget állnak majd az erdőszéli Frye-romoknál; amikor távoztak, nemigen hitték, hogy viszontlátják őket valaha.

Ezen az éjszakán is morajlott a dombok mélye, a kecskefejek fenyegetően csattogtak. A Cold Spring Glen felől fújó szél olykor kimondhatatlan bűzzel fertőzte a sűrű éjszakai levegőt. Ezt a bűzt mindhárom férfi érezte már egyszer, a halódó lény körül, a lény körül, mely tizenöt és fél éven át embernek álcázta magát. A keresett rémség azonban nem mutatkozott. Bármilyen rejtőzött a sűrűben, ezúttal tétlen maradt, s Armitage elmondotta kollégáinak, öngyilkosság volna a sötétben megtámadni.

Lassan elkövetkezett a pirkadat, az éji neszek abbamaradtak. Borús, nyomott nap köszöntött rájuk, olykor-olykor eleredt az eső; az északnyugati dombok felől mind hatalmasabb, sötétebb fellegek közeledtek. Az Arkhamból érkezettek nemigen tudták, mihez fogjanak legközelebb. A heves zápor elől Frye-ék egyik épen maradt építménye alá húzódtak, azon tanakodtak, várjanak-e, vagy támadólag lépjenek fel, s a vízmosásba leereszkedve kutassanak nevenincs, iszonyú ellenfelük után. A zápor egyre hevesebb lett, a messzeségből mennydörgés visszhangzott. Villámok lobbantak, azután a közvetlen közelben cikázott a kacsaringós istennyila. Mintha az elátkozott

meredély aljába csapott volna. Az ég jócskán elsötétült, s a férfiak remélték, rövid lesz a vihar, s nyomában megjavul az idő.

Még mindig rémítő sötétség terjengett, amikor valamivel több mint egy órával később bábeli hangzavar jutott el hozzájuk a lenti út felől. A következő percben rémült emberek tucatnyi főt számláló csoportja tűnt fel; futva, kiáltozva, egyesek hisztérikusan nyöszörögve közeledtek. Az élen haladó alak szavakat kiáltozott, s az Arkhamból érkezettek összerezzentek, amint felfogták értelmüket.

- Ó, Istenem, Istenem... - a hang elfűlt. - Az az izé megint itt jár, és mostan fényes nappal! Itt jár ebbe' a percbe' is, és csak az úristen tuggya', mikor kap el valamennyiünket!

A szószóló zihálva hallgatott el, de akadt, aki folytatta: - Nem egész egy órája Zeb Whateley meghallotta, hogy a telefon csörög. Corey asszon vót az, a George felesége; odalenn laknak a keresztútnál. Aszonta, a bérese, Luther épp befelé terelte a marhát a viharbul a nagy villámlás után, mikor meglátta, hogy a meredélynek a tetején hajladoznak széjjel a fák. Azt a borzasztó bűzt érezte, amit a múlt hétfőn reggel, amikor megtalálta azokat a nagy lábnyomokat. Corey asszony még aztat is mondta, hogy valami recsegést meg ropogást hallottak, mint mikor a fák meg a bokrok meghajolnak, aztán a fák a meredély oldalába' mind egyfele dőltek, és valami ott caplatott, csapkodott a latyakban. De, hallga' csak, Luther nem látott semmit, csak a meghajló fákat meg bokrokat! Aztán messze elöl, Bishop's Brook felől szörnyű recsegés meg dobogás hallatszott a hídról, Luther aszonta, ez olyan vót, mint mikó' a fa hasadozik! De egész idő alatt semmit se látott, csak meghajló fákat, bokrokat. És amikor a recsegés eltávolodott a varázsló Whateley tanyája meg a Sentinel-domb felé, Luther odamerészkedett, hogy megnézzze a nyomokat. Sötét is vót, meg elég hamar elmosta őket az eső, de a meredély szélitől kezdve, ahol a fák legelébb megmozdú'tak, még mindég talált párat azokból a nagy lábnyomokból, amilyeneket hétfőn is látott.

E ponton vágott közbe felajzva az első helybéli:

- De nem ez a baj mostan - ez csak a kezdet! Zeb elkezdte felhívni a népeket, és mindenki hallgatta a történetit, amikor megjött a hívás Seth Bishopéktól. Seth házvezetőnője, a Sally, halálosan ki vót borulva. Épp akkó' látta, hogy a fák kezdenek oldalra dőlni a közelbe', és hallott valami recsegő hangot is, olyat, mintha egy olyan elefánt gázó'na a ház felé! Asztán aszonta, borzasztó szag lett ottan, és hogy a fia, Cha'ncey kiabál, hogy ugyanilyet érzett hétfőn a Whateley-ház romjainál! A kutyák meg mind ugattak, vonítottak szörnyen. Aztán iszonyút sikoltott a Sally, aszonta, a kamra özszedőlt, mintha a vihar verte vóna széjjel, dejszen ahhoz nem fűjt elég erősen a szél! Már mindenki órá figyelt, hallottuk, hogy szuszog a vonalba' mindegyik itteni. Aztán hirtelen Sally megin' fölkiáltott, hogy az út melletti kerítés bedőlt, de nem látják, mi taposta le. A telefonba' mindenki hallotta, hogy kiabál Cha'ncey meg az öreg Seth Bishop, aztán a Sally azt sikoltja, hogy nekiment a háznak valami nehéz.

Nem villám vagy ilyesmi: nekiment újra és újra, de semmit se láttak belőle az ablakon át.

És aztán? aztán?

A félelem ráncai elmélyültek valamennyi arcon; a döbbsent Armitage alig bírta őket folytatásra bírni.

- Aztán? Sally felkiáltott: "Segítség, összedől a ház!" És a telefonba' szörnyű robajt hallottunk, és egy csomó sikoltozást. Pont olyat, mint Elmer Frye házából, csak ezt.

A férfi elnémult, s valaki más folytatta:

- Ez minden: egy hang se jött többet a telefonból ezután. Csend lett. Akik hallottuk a dő'got, kijöttünk, Forddal, szekérral, összeszedtünk annyi fegyverbíró férfit, amennyi csak vót, összevártuk egymást Coreyéknél, úgy jöttünk föl ide, hogy azt tegyük, amit maguk jónak látnak. De aszisszük, ez az úristen büntetése tévelygéseinkér', amiket halandó jóvá nem tehet.

Armitage belátta, elérkezett a cselekvés ideje, s határozottan fordult a rémült helybéliel sápadozó csapatához: -Követnünk kell azt a micsodát, fiúk! - Igyekezett a lehető legmagabiztosabbnak mutatkozni. - Azt hiszem, van rá mód, hogy elintézzük. Tudják jól, hogy azok a Whateleyék varázslók voltak. Nos, ez a micsoda az ő varázslatuk eredménye, de le is győzhető varázslattal. A kezemben volt Wilbur Whateley naplója, olvastam párat a fura könyvei közül, azt hiszem, ismerem a megfelelő ráolvasást, amivel ezt a szörnyeteget eltüntethetem! Biztos persze nem lehetek a dolgomban, de megpróbálni megpróbálhatjuk. A rém láthatatlan - sejtettem, hogy így lesz -, de itt, ebben a szóróban olyan por van, ami pillanatokra láthatóvá teszi. Később használni fogjuk. Elég félelmetes ez a lény, de nem olyan veszedelmes, mint azok, akiket Wilbur ránk szabadított volna ha életben marad. Sosem fogják fel, mitől menekült meg a világ. Most csak ezzel az egy rémmel kell megküzdenünk: ez nem képes szaporodni. Rengeteg kárt okozhat azonban, nem várhatunk, meg kell szabadulnunk tőle! Követnünk kell. Úgy kezdhetünk hozzá, hogy elmegyünk oda, ahol épp az imént rombolt. Vezessen oda valaki! Nemigen ismerem az itteni utakat, de biztosan van rövidebb is a lentinél. Nos?

Az emberek összesűgtak egy pillanatra, azután Earl Sawyer szólalt meg halkan, ujjával mutatva az irányt az alábbhagyó esőben:

- Asszem, leggyorsabban azon a csaliton át juthatnak Seth Bishopékhoz. Legalul keljenek át a patakon, aztán vágjanak át az irtáson, a Carvier-lejtő mellett. A meredély túlsó szélén lyukadnak maj' ki, Seth tanyájánál vagy valamivel lejjebb.

Armitage, nyomában Rice-szal és Morgannel a mutatott irányba indult, lassanként nyomukba szegődött a helybéliel legtöbbször; az ég világosodott, úgy tűnt, elvonul a vihar. Amikor Armitage véletlenül rossz irányban haladt tovább, Joe Osborne figyelmeztette, s elébe vágott, hogy mutassa az utat. Növekedett a bátorság és a magabiztosság; a majdnem szabályos alakú domb erdejében terjengő homályban, a hihetetlenül ódon fák közt -melyeken mint megannyi

létrán kellett keresztülvergődniük - alaposan próbára tétettek.

Végül, mire a latyakos útra kiérték, előbújt a nap is. Valamivel a Seth Bishop-tanya mellett találták magukat, de a meghajolt fák, a félreismerhetetlen, iszonyú nyomok elárulták, mi járt erre. Csak pár percet töltöttek a kanyaron túli romok között. Megisméltődött a Frye-féle eset, sem élő, sem holtat nem találtak a bedőlt falak közt, melyek egykor a Bishop-házat és az istállót alkották. Senkinek sem akaródzott ott maradni a bűzben, a kátrányos szirup pocsolói közt, ösztönösen fordultak mindannyian az iszonyú nyomok felé, melyek a romba dőlt Whateley-farmház és a Sentinel-domb oltár koronázta lejtői irányába vezettek tovább.

Ahogy a csapat elhaladt Wilbur Whateley hajléka közelében, az emberek szemmel láthatóan borzongtak, látszott, a kétkedés ismét harcra kél bennük az elszánással. Nem tréfádolog egy háznői rémet követni, mely ráadásul láthatatlan is, ám olyan szörnyen kegyetlen, mint holmi démon.

A Sentinel-domb lábánál a nyomok letértek az útról, s a szörny legutóbbi fel- és levezető csapása mellett friss, széles rend nyílt a növények közt a dombtető felé.

Armitage erős zsebteleszkópot szedett elő, végigpásztázta a zöldellő, meredek domboldalt. Átadta a teleszkópot Morgannek, akinek élesebb volt a szeme. Néhány pillanatnyi vizsgálódás után Morgan éles kiáltást hallatott, továbbadta a műszert Earl Sawyernek, ujjával mutatott a domboldal egy pontja felé. Sawyer, optikai eszközök kezelésében járatlan lévén, elügyetlenkedett egy darabig, de végül Armitage segítségével sikerült a lencsétet fókuszálnia. Mikor végzett, sokkal kevésbé visszafogottan kiáltott fel, mint Morfian:

- Szentséges úristen, a fű hullámszik, a bokrok mozognak! Megy fölfelé az izé, de mintha lassú lenne, kúszna. A tető felé megy, csak az ég tudja, minek!

A kétségbeesés az egész csoportra áterjedt. Más dolog üldözni a neve nincs teremtményt, és merőben más megtalálni. Lehet, hogy a ráolvasás hatásosnak bizonyul, de mi van, ha mégsem? Kérdegetni kezdték Armitage t, mit tud a lényről, és egyik feleletet sem találtak kellően megnyugtatónak. Mindannyian a természet, a lét oly szféráinak közelségét érezték, melyek, tilalmasak lévén, messze meghaladták az emberi felfogóképesség határait.

X.

Legvégül a három Arkhamból jött férfiú - az öreg, ősz szakállú Armitage doktor, a köpcös, deres hajú Rice professzor és az ösztövé, fiatalos Morfian doktor vágott neki az emelkedőnek. Miután türelmesen elmagyarázták, miképp használják, az úton maradt rémült embereknél hagyták a teleszkópot; amint felfelé kapaszkodtak, figyelték őket a társak, akik körében a műszer kézről kézre járt. Nehéz volt az út, Armitage-t nemegyszer támogatni kellett. A csoport előtt a széles irtás egyre kanyargott, ahogy a pokoli lény csigalassúsággal kúszott előre. Az üldözők egykettőre a nyomába értek.

A távcső épp Curtis Whateleynél - a romlatlan ág egyik sarjánál - volt,

amikor az arkhamiek erőteljesen eltértek az irtás vonalától. Curtis elmondta a többieknek, hogy a jövevények minden bizonnyal egy olyan magaslatot keresnek, ahonnan átláthatják a szakaszt, melyben a fák épp meghajolnak. Feltevése helytállónak bizonyult: az arkhamiek röviddel azután értek oda, hogy az iszonyat elhaladt.

Ekkor Wesley Corey, aki Whateleytól a teleszkópot átvette, felkiáltott, hogy Armitage állítgatja már a Rice által tartott permetező, s hogy valami rögvést történni fog. A csoporton végighullámozott a nyugtalanság: az embereknek eszükbe jutott, hogy a permet egy pillanatra láthatóvá teszi majd a láthatatlan rémet. Ketten vagy hárman lehunyták szemüket, Curtis Whateley azonban megkaparintotta a teleszkópot, és a végsőkig erőltette szemét. Látta, hogy Rice-nak a hármas által elfoglalt magaslatról, a lény mögül módja nyílik behinteni a rémet a csodás hatású porral.

A teleszkóp nélkül maradtak csak egy szürkés felhőt láttak - akkorát, mint egy nagyobbacska ház - szétterülni a dombtető közelében. Curtis, aki a műszert birtokolta, átható sikollyal ejtette most az út bokáig érő sarába. Megingott, a földre is zuhant volna, ha ketten-hárman utána nem kapnak, meg nem támogatják. Alig hallható suttogásra futotta csak erejéből:

- Ó, ó, nagy Isten... az... az...

Kérdések áradata következett, csak Henry Wheelernek jutott eszébe a teleszkóp, kiemelte s lerázta, letörölte róla a sarat. Curtis magánkívül volt, még az összefüggéstelen feleletet is alig tudta kinyögni:

- Nagyobb, mint egy csűr... csupa vonagló kötél az egész... a közepe, mint egy irdatlan tyúktojás... sok tucat lába van neki, amik összecsukódnak, mikor lép! Nem szilárd... olyan, mint a kocsonya, egy nagy rakás összepréselt kötél, egy csomó kimeredt szemmel mindenhol! Tíz vagy húsz pofája van az oldalán, akkorák, mint a kályhacső lika, nyílnak-csukódnak folyton... szürke, pár kék meg veres gyűrűvel, és... ó, Isten az égben... vót arca is legfölül!

Ez a legutolsó emlék, bármi volt is, soknak bizonyult szegény Curtis számára, egészen magába roskadt, többet nem tudott mondani. Fred Farr és Will Hutchins az útszélre cipelték, lefektették a nedves fűre. Henry Wheeler reszketve irányította a megmentett teleszkópot a dombra, hogy lássa, amit lehet. A lencsék látómezejében három kicsiny figurát különböztetett meg: az arkhamiek, amilyen gyorsan a meredek lejtőn bírtak, a dombtető felé igyekeztek. Csak ezt látta Wheeler, semmi mást. Aztán mindannyian meghallották az évszakhoz képest különös hangot a mély völgyből, s még a Sentinel-domb bozótosából is: megszámlálhatatlan kecskefejő csattogott, éles hangú kórusukban gonosz, feszült várakozás felhangja zengett.

Earl Sawyer vette most át a távcsövet, s beszámolt arról, hogy három alakot lát a domb legtetején, egy szinten a kőoltárral, de bizonyos távolságban tőle. Az egyik alak, folytatta, ritmikusan emeli magasba karjait. Amint Sawyer idáig jutott, halk, félig-meddig zenei hang hallatszott a messzeségből, mintha az alak mozdulatait harsány kántálással kísérené. Az a különös sziluett ott a csúcson

végtelenül groteszk, megkapó látványt nyújtott, ám a jelenlévők egyikének sem volt érkezése a dolgot esztétikai szempontból értékelni.

- Asszem, most mondja el a ráolvasást - suttogta Wheeler, miközben visszakarta a teleszkópot. A kecskefejők vadul csattogtak, furcsa, irreguláris ritmushoz igazodva, mely nem egyezett a lejátszódó rituáléval.

Váratlanul csökkent a napsütés, pedig nem jelent meg felhő az égen. Különös jelenség volt, mindannyian felfigyeltek rá. Moraj támadt a dombok alatt, furcsán összevegyült az égből hallatszó morajlással. Villám csapott le odafentről, az ámuló emberek azonban hiába kutatták a vihar egyéb jeleit. Tisztán hallatszott immár az arkhamiek kántálása, Wheeler látta, hogy karjukat mindhárman ütemesen a magasba lökik. Egy távoli farmház felől vad kutyaugatás hallatszott.

A napfény ereje tovább fogyatkozott, s az emberek ámulva pillantottak a horizontra. Bíborszín árnyék terjengett ott, az ég kék színének kísérteties elmélyülése idézhette elő, egyéb semmiképp. Lefelé húzódtak mégis, a morajló dombok felé. Másodszor is villám lobbant, vakítóbban, mint az imént, s az emberek úgy látták, a messzi magaslaton heverő oltárkö körül valami derengés támad. Senkinek sem jutott eszébe e percben a távcsövet használni. A kecskefejők folytatták a rendszertelen csattogást, Dunwich lakói pedig feszülten várakozva lesték a fenyegetést, melynek ígéretével az atmoszféra telítődött.

Figyelmeztetés nélkül harsant a mély, szaggatott hangú kórus, a döbrent csoport tagjai aligha felejtik el, amíg csak élnek. Nem emberi torokból törtek elő azok a hangok, mert emberi hangképző szervek képtelenek előidézni efféle akusztikus perverzciókat. Az ember hihette volna, hogy holmi kútból visszhangzanak, ám forrásuk nyilvánvalóan a dombtető kőoltára volt. Nem is egészen helyénvaló hangoknak nevezni őket, mert kísérteties, infrabasszus rezgéseik sokasága a fűnél sokkalta érzékenyebb tudati kapuk felé küldözgette a rémület üzeneteit, mégis hangokat kell említenünk, hisz vitathatatlan, hogy e rezgések félig artikulált szavakat alkottak. Harsányak voltak, harsányak, akár a moraj és a mennydörgés, melyet visszhangoztak; a lény, amely megformálta őket, mégis láthatatlan maradt. S mert a képzelet hajlamos elragadtatni magát a láthatatlan lények világával kapcsolatban, a domb alján zsúfolódó csoport tagjai még közelebb húzódtak egymáshoz, s remegtek, mint akik támadástól félnek.

- Ygnaiih... Ygnaiih... thflthk'ngha... Yon-Sothoth... szállt a rémítő hang a semmiből. - Y'bthnk... h'ehye... h'grkdl'lh...

A szusz itt kifogyott a lényből, mintha valamiféle szörnyű szellemi párviadal zajlott volna odafent. Henry Wheeler hasztalan erőltette a szemét, csak a három ember groteszk sziluettjét látta a dombtetőn, mindhárman vadul végezték a különös karmozdulatokat: kántálásuk a csúcspontjához közeledett. Vajon a rettegés, az előérzet miféle fekete kútjából, miféle extrakozmikus mélységből, miféle titokzatos, rég lappangó rajongásból táplálkozott a félig artikulált, mennydörgő hang... Ereje növekedett, a szöveg összefüggőbbé vált a puszta, páni félelemtől:

- Eh-y-ya-ya-yahaah... e'yayayaaaa...hgh' aaaa:... hgh'aaa... h'yuh...h'yuh... Segítség! Segítség!... aaa... aa... aa... Apám! Apám! Yog-Sothoth!...

Ennyi volt az egész. Az úton sápadozó csapat, mely mindegyre a döbbenetes kőoltár melletti tátongó ürességből tagadhatatlanul angolul elődübörgő szavak értelmén rágódott, nem hallott több effélét. Ehelyett valamennyien összerázkódtak a dombokat megrázó, szörnyű dördülésre; a fülsiketítő, katasztrófális robbanás forrását, akár a föld mélye volt, akár az ég, a tanúk sosem tudták meglegelni. A vöröslő zenitről egyetlen villám csapott le a kőoltárra, s láthatatlan erő és leírhatatlan bűz dagálya hullámszórt le a dombról, végig a vidéken. Fák, füvek és bokrok rázkódtak, hullámszórtak az orkánban, a domb alján várakozó, rémült csapat tagjai, akik elgyengültek már a gyilkos, fojtogató bűzben, majd leestek a lábukról. A messzeségben ebek vonítottak, a zöld fű és lomb különös, egészségtelen sárgásszürkévé fonnyadt; erdőre, mezőre százával hullottak a kecskefejők tetemei.

A bűz hamar eloszlott, de a növényzet sose jött rendbe többé.

Egész a mai napig valami különös, istentelen vonás jellemzi a félelmetes domb növényzetét. Cumis Whateley épp eszméletre tért, amikor az arkhami férfiak leereszkedtek a dombtetőről a nap ragyogó, tompítatlan fényözönében. Komolyak, hallgatagok voltak, láthatóan megrázták őket tapasztalataik, melyek bizonytalanságok lehettek azoknál, amelyek a helybeliek csoportját reszketeg rémületbe taszították. A kérdésözön hallatán csak a fejüket rázták, egyetlen fontos tényt közöltek mindössze.

- Az a lény mindörökké eltűnt - mondta Armitage. Széthullott azzá, amiből létrejött, sosem támadhat fel többé! Képtelen valami volt a mi normális világunkban. Csak egy töredéke állt általunk ismert anyagból. Az apjára ütött, s ami volt, vissza is tért apjához, valami ismeretlen tartományba, dimenzióba, a mi anyagi univerzumunkon túlra. Vissza az ismeretlen mélységbe, ahonnan csupán az emberi szentségtörés legátkozottabb rítusai idézhették meg, itt a dombokon.

Rövid hallgatás következett, s e szünetben szegény Cumis Whateley kezdett már észhez térni. Nyöszörögve nyúlt fejéhez mindkét kezével. Emlékezete visszatért a pillanathoz, amikor eszméletét elvesztette, s a látvány iszonyata ismét teljes súlyával nehezedett rá.

- Ó, ó, Istenem, arca is vót neki... A legtetetjén arca vót! Vörös vót a szemé, gubancos albínó haja... Nem vót neki álla, pont mint a Whateleyeknek! Polip vót, százlábú, pók vagy micsoda, de a tetején az az arc olyan vót, mint a varázsló Whateleyé, csak épp sok yardnyi széles.

Kimerülten elhallgatott, a helybeliek csoportja zavarodottan bámult rá, nem fogták még fel egészen az új iszonyatot. Csak a régi dolgokra emlékező, s tán emiatt hallgatag vén Zebuion Whateley szólalt meg:

- Tizenöt évvel ezelőtt - mormolta - hallottam a vén Whateleyt: aszonta, egy nap meghallhatjuk még, hogy Lavinny gyermeke a Sentinel-dombon kimondja az apja nevét.

Joe Osborne azonban félbeszakította, ismét az arkhamiekhez fordult kérdésével:

- De hát mi volt ez a lény, és hogy bűvölte elő az ifjabb varázsló Whateley?

Armitage nagy óvatossággal válogatta meg szavait. - Ez a lény? Nos, olyasvalami volt, aminek nincs helye a mi terünkben; olyan erő volt, mely egy, a mi természetünkétől eltérő természet törvényeinek engedelmeskedve ölt formát és növekszik. Nem szabad efféle lényeket megidézni odaátról, ilyet csupán roppant elvetemült emberek s elvetemült szekták cselekszenek. Jutott a másságból Wilbur Whateleynek is - elég ahhoz, hogy ördögien gonosz szörnyeteg váljék belőle, s hogy halálában is iszonytató látványt nyújtson. El fogom égetni átkozott naplóját, és ha maguk, fiúk, egy csöppet is értelmesek, hát dinamittal röpítik a levegőbe azt az oltárkövet odafenn, és ledöntik a gyűrűben álló köveket minden dombtetőn. Az effélék segítettek megidézni a lényeket, amelyeket Whateleyék annyira kedveltek - a lényeket, amelyeket készséggel beeresztettek volna, hogy azok kiirtsák az emberi fajt, a Földet meg valami ismeretlen célból holmi megnevezhetetlen szférába ragadják. Ami pedig ezt a lényt illeti, melyet az imént visszaküldtünk: a Whateleyk nevelték, iszonyú szerepet szántak neki terveikben. Ugyanabból az okból nőtt sebesen és nagyra, mint Wilbur, de túltett még rajta is, mert nagyobb rész jutott neki az "odakintiségből". Ne azt kérdezzék, hogyan sikerült Wilburnak megidéznie! Nem kellett megidéznie! Hisz az ikertestvére volt, csak épp jobban hasonlított az apjára, mint ő.

Gáspár András fordítása

III. ÚJ-ANGLIA: UTCÁK ÉS HÁZAK

Az Utca (1920)

Vannak, akik szerint a dolgokban és helyekben lélek lakozik, és vannak, akik szerint ez nem így van; jómagam nem merek erről nyilatkozni, az Utcáról azonban mesélek.

Erős és becsületes emberek alakították ki az Utcát: bátor véreink, kik a Szent Szigetéről érkeztek a tengeren át. Kezdetben csupán vízfordók taposta ösvény vezetett az erdei pataktól a part menti házakig. Aztán, ahogy egyre többen költöztek a szaporodó házakba, és új lakóhely után kellett nézniük, kunyhókat építettek az északi oldalon, vaskos tölgygerendákból és kőfallal az

erdő felé, mivel a rengetegben tüzes nyílvevesszőkkel felszerelkezett indiánok ólálkodtak. Néhány esztendő elteltével pedig az Utca déli oldalán is megjelentek a kunyhók.

Az Utcán mindkét irányba kúpos kalapos, komoly férfiak rótták, többnyire muskétával vagy vadászpuskával a kezükben. Velük voltak még főként feleségeik és szótlan gyermekeik. Esténként a férfiak asszonyaikkal és gyermekeikkel együtt leültek hatalmas kandallóik mellé, hogy olvassanak és beszélgessenek. Fölöttébb egyszerű dolgokról olvastak és beszéltek, mégis ezek a dolgok adtak nekik bátorságot és erényességet, és segítették őket nappal leigázni az erdőt és megművelni a földeket. A gyermekek pedig figyeltek, hogy megismerjék a régi idők törvényeit és tetteit, valamint a drága Angolhont, melyet sohasem láttak, és felidézni sem tudtak.

Aztán háború dúlt, ami után az indiánok nem zargatták többé az Utcát. A dolgos férfiak vagyona egyre gyarapodott, és amennyire tőlük telt, élvezték az életet. A gyermekek pedig felcseperedtek, és még több család érkezett a Szülőföldről, hogy letelepedjenek az Utcában. Majd a gyermekek gyermekei, de meg az újonnan érkezettek gyermekei is felnőttek. A kis település várossá fejlődött, a kunyhók helyén pedig sorra házak épültek -egyszerű, takaros, fából és kőből készült házak, kőlépcsővel és vaskorlással, félkör alakú, világító ablakokkal a bejáratok felett. Nem holmi silány építmények voltak e házak, hiszen több nemzedéket kellett kiszolgálniuk. Belsejüket faragott kandallópárkányok, elegáns lépcsők, valamint praktikus, kényelmes bútorok, és a Szülőföldről hozatott porcelán és ezüst étkészletek díszítették.

Az Utca így magába itta egy ifjú nemzet álmait, és lakosaival együtt örvendezett, akik egyre kifinomultabbá és boldogabbá váltak. Ahol egykor pusztán erő és becsület lakott, immár ízlésnek és műveltségnek is jutott hely. Könyvek, festmények és hangszerek költöztek a házakba, a fiatal emberek pedig az északi síkon felépült egyetemre jártak. A kúpos kalapok, rövid kardok, a csipkék, és rizsporos parókák világát felváltotta a macskakő, melyen telivérek patái kocogtak és aranyozott hintók abroncsa zörgött, s a macskakő mellett téglajárdák húzódtak, rajta kikötőoszlopokkal és felhágókövekkel.

Az Utcában számos fa állt: büszke szilfák, tölgyek és juharok; ezért nyaranta zöldbe borult minden, és madárdaltól volt hangos a tér. A házak mögött pedig fallal körülvett rózsakertek rejteztek, bennük élő sövényvel övezett járdákkal és napórával, ahová estelente kápráztatón süttött le a hold és a csillagok fénye, és az illatos virágok szirmain a harmat csillogott.

Az Utca így álmodott tovább, mit sem törődve balsorssal, háborúval és változással. Egy alkalommal a fiatal emberek többsége eltávozott, és soha nem tért vissza. Akkor történt mindez, mikor felcsavarták a régi zászlót, és csillagos-sávós lobogót húztak fel helyette. Ám jóllehet a férfiak hatalmas változásokról beszéltek, az Utca egyáltalán nem érzékelte ezeket, hiszen ugyanazok lakták, ugyanazokról a dolgokról társalogtak, és ugyanabban a hangnemben, mint azelőtt. A fák pedig továbbra is menedéket nyújtottak az

énekesmadaraknak, éjjelente a holdsugár és a csillagok fénye ugyanúgy megcsillant a harmatos bimbókon, melyek a fallal körülvett rózsakertekben virultak.

Ekkoriban már egyetlen kardot, parókát vagy háromszögletű kalapot sem lehetett látni az Utcában. Mennyire furcsán hatottak a helybéliek sétapálcáikkal, hosszú hódprém kabátjaikkal és rövidre nyírt hajukkal! A távolból újszerű hangok érkeztek: előbb furcsa pöfögés és sivítás hallatszott a mérföldnyire zuhogó folyó felől, aztán pedig, sok évvel később, furcsa pöfögés, sivítás, és zötykölődés zaja verte fel a csendet. A levegő már nem volt olyan tiszta, mint azelőtt, a hely szelleme azonban semmit sem változott. Az ősök vére és lelke alakította ilyené az Utcát. A hely szelleme még akkor sem változott, mikor felszaggatták a földet, hogy különös csöveket fektessenek bele, vagy mikor magas póznákat állítottak fel, amik között bizarr vezetékek feszültek. Oly sok ősi tudás halmozódott fel az Utcában, hogy a múltat képtelenségnek tűnt elfelejtetni.

Aztán kegyetlen napok következtek, mikor sokan, akik régebben ismerték az Utcát, már nem ismertek rá, és olyanok is megismerték, akik azelőtt nem is tudtak róla, aztán eltávoztak, mert durván és fülsértően beszéltek, arcuk és tekintetük pedig nem sok jóról árulkodott. Gondolataik ugyancsak viaskodtak az Utca bölcs és belátó szellemével, s ezért az Utca némán sopánkodott, ahogy a házak sorra összeroskadtak, egymás után elpusztultak a fák, a rózsakerteket pedig benőtte a gyom és a gaz. Ám egy napon ismét büszkeség töltötte el, mikor ifjak vonultak végig rajta, akik közül sokan soha nem tértek vissza. Az ifjak kék egyenruhát viseltek.

Az évek multával még cudarabb idők köszöntöttek az Utcára. A fák mind odalettek, a rózsakertek helyén a párhuzamos utcákban felhúzott olcsó, ocsmány épületek tűzfalai magasodtak. A házak mégis a helyükön maradtak, mivel nem tudta kikezdeni őket sem az idő, sem a férgek és a fergetegek, végtére is több nemzedéket kellett kiszolgálniuk. Újfajta ábrázatok jelentek meg az Utcában, sötét és baljóslatú arcok, melyek tulajdonosai szokatlan szavakat használtak, és ismert vagy ismeretlen betűket pingáltak a rogyadozó házak falára. Az árkokban kézikocsik halmozódtak. Áporodott, meghatározhatatlan bűz telepedett rá a helyre, és az ősi szellem nyugovóra tért.

Aztán egyszer csak nagy izgalom keletkezett az Utcában. A tengeren túl háború és forradalom tombolt; megdőlt egy dinasztia, elkorcsosult alattvalói pedig kétes szándékkal a Nyugati Vidékre özönlöttek. Sokan közülük beköltöztek az ütött-kopott házakba, melyek valaha ismerték a madarak dalát és a rózsza illatát. Majd maga a Nyugati Vidék is felocsúdott, és segítő kezet nyújtott a Szülőföldnek a civilizációért folytatott gigászi küzdelemben. A városokban ismét a régi zászló lobogott, mellette az új lobogó és egy egyszerűbb, mégis dicső trikolor. Az Utcában viszont nem sok zászlóba kaphatott bele a szél, mivel ott a félelem, gyűlölködés és tudatlanság vert tanyát. Az ifjak ismét végigvonultak rajta, ámde nem egészen úgy, ahogy egykoron

tették. Valami hiányzott belőlük. És az egykori ifjak fiai, akik barnászöld zubbonyokban, őseik igaz szellemében meneteltek előre, távoli helyekről érkeztek, és nem ismerték az Utcát, valamint annak ősi szellemét.

A tengeren túl világraszóló győzelmet arattak, és az ifjak többsége diadalittasan érkezett haza. Akikből azelőtt hiányzott valami. most már teljessé váltak, mégis a félelem, gyűlölködés és tudatlanság uralkodott az Utcában; sokan maradtak hátra ugyanis, és a távoli helyekről sok idegen költözött az ódon házakba. Az ifjak pedig, akik visszatértek, már nem ezekben laktak. Az idegenek többségének ábrázata sötét volt és baljóslatú, mégis akadt köztük néhány, kinek arca azokéra hasonlított, akik létrehozták az Utcát, és megformálták a szellemét. Hasonlók voltak, mégsem ugyanolyanok, hiszen mindannyiuk tekintetében furcsa, természetellenes tűz lobogott, mintha becsvágy, mohóság, bosszúszomj vagy vakbuzgalom fütötte volna őket. Zaklatottság és árulás honolt a kevesek között, akik gonosz terveket szőttek, hogy halálos csapást mérhessenek a Nyugati Vidékre, és aztán hatalomra emelkedjenek a romok fölött, miképpen a gyilkosok is hatalmuk alá kerítették a boldogtalan, fagyos földeket, ahonnan a többségük érkezett. A szervezkedés gócpontjára pedig az Utcában lehetett rálelni, melynek rogyadozó házaiban gyűltek össze az idegen viszálykeltők, és harsogták tele a szobákat a vér, láng és gázság napjáról szóló tervekkel és beszédekkel.

Az Utca különféle különös gyülekezeteiről sokat beszélt a Törvény, ám bizonyítani szinte semmit nem tudott. Szorgalmasan jártak meghallgatni egymást meg nem vallott célokért küzdő emberek Petrovics pékségébe, Rifkin hitvány Modern Közgazdasági Iskolájába, a Kör Társasági Klubba, a Szabadság kávéházba és más hasonló helyekre. Tömegek vettek részt a vészterhes összejöveteleken, de mindig körültekintően, vagy idegen nyelven beszéltek. A régi házak azonban továbbra is fennmaradtak, a nemesebb, elmúlt századok, a markos telepések és a holdfényben úszó harmatos rózsakertek elfeledett tudásával a szívükben. Elvértve egy-egy magányos költő vagy utazó érkezett ide, hogy szemügyre vegye őket, és megpróbálja megörökíteni kopott dicsfényüket; az efféle utazókból és költőkből azonban fölöttébb kevés akadt.

Az a hír járta, hogy a házak egyikében egy kiterjedt terroristacsoport vezetője rejtőzött el, aki a kiszemelt napon jelt ad a véres orgiára, melynek során megsemmisítenék Amerikát és a régi jó hagyományokat, melyeket annyira kedvelt az Utca. Szórólapok és kiáltványok úszkáltak az árkok szennyves vizében; különféle nyelveken és betűkkel kinyomtatott szórólapok és kiáltványok, de mindegyik bűnre és lázadásra buzdított. Ezek az írások arra biztatták az embereket, hogy döntsék romba atyáink magasztos törvényeit és erkölcsseit, tiporják el az amerikai szellemet -azt a szellemet, ami másfélezer évnvi angolszász szabadság, igazságosság és mérsékletesség öröksége volt. Azt állították, hogy az Utca füstös képű lakói, akik a rothadó épületekben gyűltek össze, ocsmány forradalmat eszeltek ki, és parancsszavukra esztelen, eltompult barmok milliói eresztik ki undorító karmaikat városok ezreinek

nyomornegyedeiben, hogy addig pusztítsanak, kaszaboljanak és gyújtogassanak, míg atyáink földje semmivé nem lesz. Mindezt elmondták és elismételték, és sokan rettegvé várták a július negyedekét, amire a különös írások utaltak; mégsem lehetett olyasmit találni, ami alapján vádat emelhetek volna. Senki nem tudta megmondani, kinek a letartóztatása vágná el rögtön a gyökerénél a gyalázatos szervezkedést. A kékkabátos rendőrök számtalanszor átkutatták a düledező házakat, bár végül elmaradtak; már ők is beleuntak a törvényes rendbe, és a sorsára hagyták a várost. Aztán barnászöld zubbonyosok jöttek muskétákkal, míg végül úgy tűnt, mintha az Utca lesújtó álmába régvolt idők kísértő képei vegyültek volna, mikor még kúpos kalapos férfiak bandukoltak muskétával kezükben az erdei pataktól a part menti házak felé. Ám semmilyen tett nem tartóztathatta fel a közelgő kataklizmát, hiszen a füstös képű, baljós tekintetű férfiak fortélyossága régről ismert volt.

Az Utca így nyugtalanul álmodott tovább, mígnem egy éjjelen Petrovics pékségében, Rifkin Modern Közgazdasági Iskolájában, a Kör Társasági Klubban, a Szabadság kávéházban és más helyeken az iszonytató diadaltól és várakozástól kikerekedett szemű férfiak hatalmas hordákba verődtek össze. Eldugott vezetékeken érthetetlen üzenetek cikáztak, és sokan még érthetlenebb üzeneteket emlegettek; ám sejteni sem lehetett, mi folyik valójában, míg a veszély el nem múlt a Nyugati Vidék feje fölül. A barnászöld zubbonyosoknak fogalmuk se volt arról, hogy mi történik, vagy hogy mitévők legyenek; hiszen a füstös képű, baljós tekintetű férfiak jól értettek az ármánykodáshoz és az álcázáshoz.

A barnászöld zubbonyosok mégis örökké emlékezni fognak arra az éjszakára, és megemlékzik az Utcát, mikor unokáiknak elmesélik a történetét; hiszen a reggel közeledtével sokuk váratlan feladatot kapott. Köztudott volt, hogy az anarchia fészke rég elaggott, és a házakat kikezdte az idő, a férgek és a fürgetegek; de vajon ama nyári éj eseményei csupán kísérteties egyöntetőségük okán tűntek oly meglepőnek? Hiszen valóban különös, habár természetes fordulatot vettek az események. Nem sokkal éjfél után ugyanis az idő, a férgek és a fürgetegek sokévnnyi romboló munkája váratlanul félelmetes végkifejletbe torkollott; a robaj elülte után két ódon kémény és egy masszív téglafal kivételével semmi sem maradt állva az Utcában. A romok közül pedig senki sem került elő elevenen. Egy költő és egy utazó, akik a hatalmas tömeggel együtt felkeresték a helyszínt, igencsak furcsákat mesélnek. A költő azt meséli, hogy míg el nem jött a hajnal, alig tudta kivenni a szennyes romokat az ívlámpák fényében: hogy az omladék fölött egy másik kép derengett, holdfényben tündöklő házakkal, büszke szilfákkal, tölgyekkel és juharokkal. Az utazó pedig megesküdné rá, hogy a megszokott bűz helyett virágzó rózsafák illata áradt a helyből. Ámde a költők álmai és az utazók meséi vajon hírhedten nem csupán az elme szüleményei?

Vannak, akik szerint a dolgokban és helyekben lélek lakozik, és vannak, akik szerint ez nem így van; jómagam nem merek erről nyilatkozni, az Utcáról

azonban mégis elmondtam, amit tudok.

Galamb Zoltán fordítása

Ő (1925)

Egy álmatlan éjszakán láttam meg őt, amikor kétségbeesetten kóboroltam, hogy megmentsem lelkemet és ábrándjaimat. Hiba volt New Yorkba jönnöm, mert míg én elsöprő erejű csodákat és ihletet kerestem az ódon utcák nyüzsgő labirintusaiban, amelyek vég nélkül kanyarognak elfeledett udvaroktól, terektől és vízpartoktól ugyanolyan elfeledett udvarokig, terekig és vízpartokig, és a ciklopszi modern tornyok és csúcsok között, amelyek babiloni feketén törnek a fogyó hold felé, addig helyette csupán rémületet és szorongást találtam, ami azzal fenyegetett, hogy a hatalmába kerít, megbénít és megsemmisít engem.

A kiábrándulás fokozatos volt. Naplementekor láttam meg először a várost egy hídról, amely fenségesen trónolt vizei fölött, valószínűtlen csúcsai és piramisai kecses virágszirmokként emelkedtek ki az ibolyaszínű ködből, hogy játszadozzanak az este lángoló felhőivel és első csillagaival. Azután egymás után gyulladtak ki az ablakok fényei a csillámló áradatok fölött, ahol lámpások bólogtak és siklottak, és mély hangú kürtök fújták különös dallamaikat, és a város maga is a tündérzenét lehelő álmok csillagos égboltjává változott, Carcassonne, Szamarkand, El Dorado és valamennyi ragyogó és félig mesebeli város csodáival terhessé. Nem sokkal később már jártam is a képzeletemnek oly kedves ódon utcákat - a keskeny, kanyargós fasorokat és átjárókat, ahol György-korabeli vörös téglás házsorok apró tetőablakai pislákolnak az oszlopos kapuk fölött, amelyek valaha aranyozott gyaloghintókra és párnázott kocsikra néztek - és ezen régen áhított dolgok megpillantásának első örömeiben azt hittem, hogy valóban olyan kincsekre leltem, amik idővel költővé tehetnek.

De a siker és a boldogság nem akart eljönni. Az éles napfény csak mocskot és idegenséget és a feltörekvő, egyre terjedő körengeteg egészségtelen elefántkórját mutatta ott, ahol a holdfény szépséget és régi varázst ígért; és a csatornaszerű utcákon áramló emberek zömök, barna bőrű idegenek voltak, kemény arcvonásokkal és apró szemmel, alattomos idegenek, álmok nélkül, akiknek semmi közük az őket körülvevő helyhez, semmi közük a régiek kék szemű embereihez, akiknek a szívéhez oly közel álltak a szép zöld örvények és a fehér, New England-i falusi templomtornyok.

És a remélt versek helyett csak borzongató sötétség és kimondhatatlan magányosság jött és végül megláttam azt a félelmetes igazságot, amit eddig még senki nem mert kimondani - a suttogva sem kimondható titkok titkát -, hogy ez a csupa kő és csupa zaj város nem érző folytatása a Régi New Yorknak, mint

London a Régi Londonnak vagy Párizs a Régi Párizsnek, hogy ez a város tulajdonképpen teljesen halott, terpeszkedő testét csupán tökéletlenül bebalzsamozták és megfertőzték fura élőlényekkel, akiknek semmi dolguk vele, ahogy életében sem volt hozzá semmi közük. Ezután a felfedezés után többé nem tudtam nyugodtan aludni, bár némi rezignált nyugalom visszatért hozzám, amint fokozatosan szokásommá vált, hogy nappal nem léptem ki az utcára, és csak éjszaka merészkedtem ki, amikor a sötétség előcsalogatta azt a keveset a múltból, ami még kísértetként körülöttem lebegett, és az ódon fehér kapuk visszaidézték a rajtuk hajdan keresztüljáró izmos alakokat. Ezzel a vigasszal még néhány verset is írtam, és még mindig visszatartottam magamat attól, hogy hazatérjek az enyémekekhez, hiszen ez hitvány megfutamodás lett volna.

Azután, egy álmatlan éjszakán tett séta közben, találkoztam azzal az emberrel. Egy groteszk, eldugott udvarban történt a greenwichi részben, mert tudatlanságomban ott telepedtem le, minthogy azt hallottam róla, hogy a költők és művészek természetes hazája. Az ódon ösvények, házak, a váratlanul fölbukkanó terek és udvarok valóban kedvemre voltak, és amikor rájöttem, hogy a költők és művészek csupán nagyhangú tettetők, akiknek különlegessége talmi, és akiknek egész élete mindannak a tiszta szépségnek a tagadása, ami a költészet és a művészet, ezek miatt a tiszteletreméltó dolgok miatt maradtam ott. Olyannak láttam őket, amilyenek fénykorukban voltak, mikor Greenwich még békés falu volt, és nem nyelte el a város; és a pirkadat előtti órákban, amikor a tivornyázók elsomfordáltak, egyedül kószáltam a titokzatos, girbegörbe utcákon, és azokon a titkokon merengtem, amelyeket nemzedékek őrizgettek itt. Ez tartotta életben a lelkemet, ez ajándékozott meg néhány olyan álommal és látomással, amikért a bennem rejtőző költő kiáltott.

Az az ember két óra körül akadt rám egy felhős augusztusi hajnalon, amikor egy sor különálló udvart néztem végig; ma már csak a közbenső házak kivilágítatlan előcsarnokain át lehetett megközelíteni őket, de valaha festői sikátorok folyamatos hálózatának részei voltak. Homályos híreket hallottam róluk, és megállapítottam, hogy ma már egyetlen térképen sem szerepelhetnek; de a tény, hogy elfeledettek voltak, csak még kedvesebbé tette őket számomra, és fokozott kíváncsisággal kutattam őket. Most, hogy megtaláltam őket, kíváncsiságom tovább fokozódott, mert elrendezésükben valami arra utalt, hogy ez csupán néhány a sok ilyen közül, hogy sötét, néma párjaik ékelődtek be titokban a magas, fehér falak és elhagyott bérházak közé, vagy leselkednek fénytelenül olyan kapuk mögött, amelyeket nem árulnak el az idegen nyelvűek, vagy amelyeket őriznek azok az alattomos és titkolódzó művészek, akiknek praktikái nem türik a nyilvánosságot és a napfényt.

Kéretlenül szólított meg, látva hangulatomat és tekintetemet, miközben néhány kopogatóval ellátott kaput tanulmányoztam a vaskorlátos lépcsők fölött, és a csipkézett felülvilágító ablakok halvány fénye megvilágította az arcomat. Az ő arca árnyékban volt, és széles karimájú kalapot viselt, ami valahogy fura összhangban volt régimódi köpönyegével - de már mielőtt megszólított, különös

nyugalanságot éreztem. Alakja igen vékony volt, szinte halottian sovány, hangja pedig rendkívül lágynak és tompának bizonyult, bár nem volt túl mély, gyakran látott már, mondta, kóborlásaim közben; és ebből arra következtetett, hogy hozzá hasonlóan szeretem az elmúlt évek emlékeit. Nem óhajtanám-e egy olyan ember vezetését, akinek nagy gyakorlata van az ilyen felfedezésekben, és sokkal többet tud a hely történetéről, mint amennyit egy ilyen nyilvánvalóan idegen ember tudhat?

Miközben beszélt, megpillantottam az arcát egy magányos padlásablak sárga sugarában. Nemes, szinte szép, idősebb arc volt, amely a korhoz és a helyhez képest szokatlanul előkelő származás és finomság jeleit viselte. Valami mégis legalább annyira zavart benne, mint amennyire a vonások tetszettek nekem - talán túl fehér volt, vagy túl szenvedélytelen, vagy túlságosan a helyhez nem illő, mindenesetre nem éreztem magam sem jól, sem nyugodtan. Ennek ellenére követtem őt, mert azokban a sötét napokban csupán az ősi szépség és titokzatosság utáni hajszám tartotta életben a lelkemet, és a sors különös kegyének tekintetem, hogy egy olyan emberre! hozott össze, akinek rokon kutatásai az enyémenél sokkal tovább jutottak.

Valami az éjszakában némaságra kényszerítette a köpenyes embert, és egy hosszú órán át fölösleges szavak nélkül vezetett engem; csupán nagyon röviden említett néha régi neveket, időpontokat és változásokat, és többnyire csak kézmozdulatokkal irányítva előrehaladásomat, miközben nyílásokon másztunk át, folyosókon osontunk végig, téglafalakon másztunk át és aztán négykézláb kúsztunk végig egy alacsony, boltíves kő alagúton, amelynek iszonyú hosszúsága és kígyózó tekervényei végleg kivertek a fejből minden emléket, amit utunk irányáról addig sikerült megőriznem. Nagyon régi és nagyon csodálatos dolgokat láttunk, vagy legalábbis annak látszottak abban a csekély, bizonytalan fényben, amelynél én láttam őket, és sohasem fogom elfeledni az összedőléssel fenyegető jón oszlopokat, bordázott pilasztereket, az urnás fejű kerítésoszlopokat, a vakító homlokú ablakokat és dekoratív ablakrózsákat, amelyek egyre furcsábbak és különösebbek lettek, amint egyre mélyebbre haladtunk az ismeretlen régiség ezen kimeríthetetlen útvesztőjében.

Senkivel sem találkoztunk, és ahogy múlt az idő, egyre kevesebb lett a kivilágított ablak. Eleinte régies, rombusz formájú, utcai olajlámpákat láttunk. Később láttam néhányat gyertyákkal, végül pedig, miután átvágtunk egy iszonyúan hatalmas, kivilágítatlan udvaron, ahol vezetőm kesztyűs keze vezetett át a teljes sötétségen egy keskeny fakapuzhoz egy magas kőfalban, olyan sikátorhoz értünk, ahol csupán minden hetedik ház előtt égett lámpa -hihetetlen, a gyarmatosítás korából való bádoglámpások, kúp alakú tetőkkel, az oldalukba fűrt lyukakkal. A sikátor meredeken fölfelé vezetett - meredekebben, mint amit el tudtam képzelni New Yorknak ebben a részében - és felső felét egy magánbirtok repkénnyel befuttatott fala zárta el, a falon túl egy kupola körvonalai derengtek föl és a fák csúcsai integettek a sötét égbolt felé. A falban kicsi, alacsony boltozatú ajtó volt szögekkel kivert fekete tölgyfából, amit a férfi

kinyitott egy súlyos kulccsal. Betessékelt, azután a teljes sötétségben végigvezetett valamin, ami kavicsos ösvénynek tűnt, és néhány kőlépcső után elértük a ház ajtaját, amit kinyitott előttem.

Beléptünk, és én megtántorodtam az orrunkba csapó dohszag bűzétől, ami bizonyára a pusztulás ártó évszázadainak eredménye volt. Házigazdám ezt láthatólag nem vette észre, én pedig udvariasságból hallgattam, miközben fölkalauzolt egy kanyargós lépcsőn, egy hallon át egy szobába, amelynek az ajtaját, hallottam, bezárta magunk mögött. Ezután házigazdám széthúzta a három üvegberakásos ablak függönyét (az ablakok alig látszottak a lassan világosodó ég előtt), majd a kandallópárkányhoz ment, tűzszerszámot vett elő, meggyújtotta egy tizenkét karú gyertyatartó két gyertyáját, és halk beszédre intett.

Ebben a halovány fényben láttam meg, hogy egy tágas, szépen berendezett, faburkolatú könyvtárszobában vagyunk, ami a XVIII. század első negyedéből való lehetett, az ajtó fölött nagyszerű attika, körben pompás dór mennyezetpárkány és egy csodálatosan faragott kandallódísz, ami egy indadíszes urnában végződött. A falak mentén álló zsúfolt könyvespolcok fölött jól sikerült családi képek függtek; valamennyi a titokzatosságig megfakult, de valamennyi eltéveszthetetlenül hasonlított arra az emberre, aki most helytel kínált a kecses Chippendale-asztalka mellett. Mielőtt leült volna velem szemben, házigazdám egy pillanatra, mintegy zavarban, megtorpant; azután nehézkesen levette kesztyűit, széles karimájú kalapját és köpenyét, ott állt előttem teátrálisan előbukkanó, György-korabeli öltözékében, megláttam copfba fogott haját, nyakfodrát, térdnadrágját, selyemharisnyáját és csatos cipőjét, amit eddig nem vettem észre. Most, lassan ereszkedve lanthátú székébe, figyelmesen kezdett engem szemrevételezni.

Kalapja nélkül hihetetlenül öregnek látszott, ami eddig nem volt látható, és arra gondoltam, hogy talán a páratlanul magas kornak ez az eddig észre nem vett jele okozta nyugtalanságomat. Amikor végre megszólalt, lágy, tompa és gondosan lehalkított hangja gyakran megbicsaklott; időnként nagy erőfeszitésembe került, hogy követni tudjam, miközben ámulva és félig elfojtott, de egyre növekvő rémülettel hallgattam őt.

- Egy rendkívül különös életet élő embert lát maga előtt, uram - kezdte a házigazdám -, akinek az öltözéke nem szorul magyarázatra, egy, a maga eszével és hajlandóságaival bíró ember előtt. A szép időkről elmélkedve nem haboztam kideríteni szokásaikat, és fölvettem ruháikat és szokásaikat; olyan bűn ez, ami senkinek sem árt, ha nem tesz ki hívóan. Jó szerencsémnek köszönhetem, hogy megőrizém őseim vidéki kastélyát, habár két város is bekebelezte, előbb Greenwich, amit 1800 után építének ide, majd New York, melyet 1830 táján kapcsolának hozzá. Családomnak sok oka vala közel maradni e helyhez, és én nem valék hanyag ezen kötelezettségek feloldásában. A birtokos, aki 1768-ban örökölte, bizonyos tudományokat tanult, és bizonyos fölfedezéseket tett, amik mind összefüggének oly hatásokkal, amik ezen darabka földben leledzenek, és

kiválóan megérdemlik a legerősebb őrizetet. Ezen tudományok és fölfedezések különös hatásait kívánom megmutatni magának a legnagyobb titokban, s hiszem, hogy eléggé megbízhatok emberismeretemben, s nem kell majd csalódnom sem érdeklődésében, sem hűségében.

Szünetet tartott, de én csak bölintani tudtam. Félttem ugyan, mint már említettem, de lelkem számára semmi sem volt halálosabb, mint New York valóságos nappali világa, s akár ártatlan különc volt ez az ember, akár veszélyes praktikák tudója, nem volt más választásom, mint hogy kövessem, és csillapítsam vágyamat a csodák után vagy bármi után, amit ez az ember nekem nyújtani tudott. Hát figyeltem.

Az ősömben - folytatta halkán - igen figyelemreméltó képességek rejlenek az emberi akarat területén; ezen képességek alig visszafogottan uralák nemcsak önmaga és mások cselekedeteit, de a természet erejének és lényegének minden változatát és a természetnél is hatalmasabbnak tartott számos elemet és dimenziót is. Mondjam azt, hogy semmibe vette olyan nagy dolgok szentségét, mint a tér és az idő, és hogy különös célokra használta azoknak a félvér indiánoknak a rítusait, akik valaha ezen a dombon táboroztak? Ezek az indiánok dühöngtek, amikor ez a ház fölépült, és pokolian gyötörték a birtokost, hogy teliholdkor meglátogathassák a helyet. Éveken át minden hónapban átlopakodtak a falon, amikor csak tudtak, és titokban bizonyos szertartásokat végeztek. Azután 1768-ban az új birtokos rajtacsípte őket, és kileste, hogy mit csináltak. Ezután megegyezett velük, és cserében azért, hogy szabadon járhatnak a birtokán, megtudta rítusaik teljes titkát; megtudta azt is, hogy az indiánok ősei a szertartások egy részét vörös ősöktől, más részét egy öreg hollandustól örökölték. És, a fene essék belé, a birtokos minden bizonnal pokolian rossz rumot adhatott nekik - akár szándékosan tette, akár nem -, mert egy héttel azután, hogy megtudta a titkot, ő volt az egyetlen élő ember, aki ismerte azt. Maga az első, uram, aki tud a titokról, és hasítsanak ketté, ha meg merném bolygatni az erőket, ha maga nem lenne annyira oda az eltűnt dolgokért.

Megborzongtam, mert ez az ember egy elmúlt kor stílusában vált ilyen beszédessé! Folytatta:

- De tudnia kell, uram, hogy amit a birtokos megtudott azoktól a félvér vadaktól, csupán része volt annak, amit később megtanult, Nem semmiért járt Oxfordban, nem csip-csup dolgokért tanácskozott Párizsban egy öreg alkimistával és asztrológussal. Szépen megtanulta, hogy az egész világ csupán szellemünk füstje, amely túl van a közönségesek akaratán, de a bölcs úgy tudja beszívni és kifűjni, mint a közönséges virzsínia füstjét. Amit akarunk, azt megteremthetjük magunk körül, amit meg nem akarunk, azt elsöpörhetjük. Nem mondanám, hogy mindez teljesen igaz és anyagi, de eléggé igaz ahhoz, hogy koronként csinos kis látványosságot biztosítson. Maga, azt hiszem, örülne, ha jobban bepillantathatna bizonyos elmúlt évekbe, mint amennyire el tudja képzelni; hát szíveskedjék nem megrettenni attól, amit mutatni szándékozom magának. Jöjjön az ablakhoz, és maradjon csöndben.

Házigazdám megfogta a kezemet, és a rossz szagú szoba hosszabbik falán elhelyezkedő két ablak egyikéhez húzott; kesztyű nélküli ujjainak első érintésétől megdermedtem. Húsa bár száraz és szilárd, de mint a jég, olyan volt; kis híján kirántottam a kezemet a kezéből. De ismét a valóság ürességére és iszonyatára gondoltam, és merészem felkészültem, hogy kövessem, bárhová is vezetne. Az ablaknál a férfi széthúzta a sárga selyemfüggönyt, és tekintetemet a kinti sötétségre irányította. Egy pillanatig csupán táncoló, apró fények miriádját láttam, messze-messze előttem. Azután, mintegy válaszul házigazdám kezének egy alattomos mozdulatára, egy száraz villám villant föl, és hirtelen lombok tengerére tekintettem - tiszta lombokra, nem pedig háztetők tengerére, mint azt minden normális ember elvárhatta volna. Jobbra a Hudson csillogott gonoszul, előttem pedig a távolban egészségtelenül csillámlott egy nagy kiterjedésű, sós mocsár, fölötte ideges szentjánosbogarak, mint a csillagok. A felvillanás kialudt, és az idős varázsló arcára gonosz mosoly ült ki.

- Ez még az én időm előtt volt, az új birtokos ideje előtt. Könyörgök, próbáljuk meg újra!

Beteg voltam, betegebb, mint amilyené annak az átkozott városnak a gyűlöletes modernsége tett.

- Úristen - suttogtam -, meg tudja csinálni ezt bármelyik korrall?

És ahogy bólintott, és ahogy kimutatta hajdan volt sárga agyaráinak feketéllő csonkjait, el kellett kapnom a függönyt, hogy össze ne essem. De ő keményen tartott azzal a rettenetes, jéghideg mancsával, és ismét megtette azt az alattomos kézmozdulatot.

A villám fénye ismét felvillant - de a kép most nem volt teljesen idegen. Greenwichet láttam, a régi Greenwichet, itt-ott egy-egy ház vagy házsor, amilyenek most is látjuk, de voltak még benne szép zöld ösvények és mezők meg füves legelők. A távolban még mindig ott villogott a mocsár, de még messzebb már az akkori New York tornyait láttam; a Trinity, a St. Paul és a Brick Church uralta nővéreit, és égő fa enyhe füstje lebegett az egész fölött. Nehezen lélegeztem, de nem annyira magától a látványtól, mint inkább azoktól a lehetőségektől, amiket rémült képzeletem földézett.

- El tud, el mer menni messzebbre is? - kérdeztem rettegve, és azt hiszem, egy pillanatra ő is osztotta félelmemet, de a gonosz vigyor visszatért arcára.

- Messzebbre? Amit én láttam, az egy örült kőszoborrá bájolna téged! Vissza, vissza, előre, előre, nézd, te nyüzszítő számár!

És amint elmormolta a varázsigét, újra megtette azt a mozdulatot; és az ég még vakítóbban villant fel, mint az előző alkalmakkor. Teljes három másodpercig láthattam azt a rettenetes látványt, és azokban a másodpercekben olyan látkép tárult elém, ami álmaimban örökké gyötörni fog. Az égen mint a férgek nyüzsögtek a különös repülő tárgyak, és alattuk a pokoli fekete város óriási kőteraszai és istentelen piramisai törtek barbáran a hold felé, és a megszámlálhatatlan ablakokban ördögfények égtek. És a függőfolyosókon undorítóan hemzsegtek annak a városnak sárga, ferde szemű lakói, iszonyú

narancs- és vérszerű köntösökben, és eszelősen táncoltak lázas üstdobok ütemére, ocsmány csörgők csörömpölésére és tompa hangú mániákus nyögésére, melyek szüntelen gyászda hideglelősen erősödött és halkult, mint egy istentelen bitumen óceán hullámai.

Láttam ezt a képet, mondom, és mintegy lelki fülemmel hallottam a képet kísérő istenkáromló kakofóniát. Ez volt az égbekiáltó betetőzése mindannak az iszonyatnak, amit ez a holttest-város a lelkemben fölkapart, és feledve minden figyelmeztetést, üvöltöttem és üvöltöttem és üvöltöttem, mert idegeim felmondták a szolgálatot, és reszkettek körülöttem a falak.

Azután, mikor a felvillanás eltűnt, láttam, hogy házigazdám is remeg; arcán a döbbent félelem váltotta föl az üvöltésem által keltett sátáni dühöt. Támolygott, belekapaszkodott a függönybe, mint az előbb én, vadul kapkodta a fejét, mint egy űzött vad, és isten látja, hogy volt oka rá, mert alighogy üvöltésem visszhangja elhalt, fölhangzott egy olyan pokolian szuggesztív hang, hogy csupán érzelmeim eltompultságának köszönhettem, hogy el nem veszítettem eszméletemet és eszemet. A zárt ajtón túl kitartóan, halkan nyikorogtak a lépcsők, mintha egy mezítlás vagy bőrsarus közeledett volna, majd óvatosan, de céltudatosan lenyomták a gyöngye gyertyafényben halványan csillogó rézkilincset. Az öregember kapkodott, fújta felém a dohos levegőben, és ugatva törtek elő torkából a hangok, amint a sárga függönyt markolva összerogyott.

- A telihold... ördög vigyen, te... te nyüszítő kutya, te hoztad rám őket, és eljöttek értem! Mokaszinos lábak... halott emberek... az Isten verjen meg, ti vörös ördögök, de én nem mérgeztem meg a rumotokat! Hát nem őriztem meg a pestises mágiákat? Halálra ittátok magatokat, Isten verjen, oszt mégis az uraságot költ okolnotok? -pusztuljatok, hé, ti! Hagyjátok azt a kilincset, nincs itt nektek semmi.

Ekkor három lassú és nagyon céltudatos ütés rázta meg az ajtó deszkáit, a kétségbeesett varázsló száját pedig fehér hab lepte el. Szorongató reménytelenségbe csapó félelme ismét helyet engedett ellenem érzett dühének, és egylépésnyit vánszorgott az asztal felé, amelynek sarkába kapaszkodtam. Bal kezével felém kapott, és a jobbában még mindig szorongatott függöny megfeszült, majd kiszakadt erős tartójából, és a szobába beáradt a telihold erős fénye, amit az égbolt világosodása már korábban jelzett. Ebben a zöldes fényben a gyertyák elhalványodtak, és a pezsmaszagú szobát elborította a pusztulás látszata, előtűnt a szüette faborítás, a megvetemedett parkett, a törött kandallópárkány, a rozoga bútorzat és a rongyos drapériák. Elborította az öregembert is, akár ugyanabból az okból, akár félelme és indulata miatt, és láttam, hogy zsugorodik és feketedik, amint felém tántorgott, és igyekezett széttépni keselyűkarmaival. Csak a szeme maradt meg épen, és ezek a szemek egyre tágabbra nyílván, egyre tüzesebben izzottak, amint az arc körülöttük egyre feketébb és egyre kisebb lett.

A kopogás most nagyobb erővel megisméltődött, és ezúttal fémes hangja

volt. A fekete lény velem szemben most már csupán egy fej volt szemekkel, ami tehetetlenül próbált felém gördülni a süllyedő padlón, és időnként a halhatatlan gonoszság egyre gyöngülő szisszenéseit küldte felém. Most gyors, hasogató csapások ostromolták a nyomorúságos ajtódeszkákat, és megpillantottam egy tomahawk villanását, amint belevágott a széthasadó fába. Nem mozdultam, mert nem tudtam; csak néztem kábultan, ahogy az ajtó darabjaira hullott szét, és utat engedett valami hatalmas, alakatlan, tintaszerű áradatnak, amiben csillagként ragyogtak a rosszindulatú szemek. Vastagon ömlött, mint a rothadt gátját szétrepesztő olajáradat, sodrása fölborított egy széket, végül az asztal alatt átfolyt a szobán, arra a helyre, ahol a megfeketedett fej szeme még mindig engem bámult. A fej körül összezárult, teljesen elnyelte, és egy pillanat múltán elkezdett visszahúzódni, magával hurcolva láthatatlan terhét, anélkül hogy engem érintett volna, kiáradva ismét azon a fekete ajtón és le a láthatatlan lépcsőkön, amelyek nyikorogtak, mint korábban, csak most fordított sorrendben.

Végül a padló engedett, és én levegő után kapkodva zuhantam az alattunk lévő éjsötét szobába, fuldokolva a pókhálóktól, félájultan a rémülettől. A törött ablakokon átvilágító zöld hold megmutatta nekem a hall félig nyitott ajtaját; és én fölkeltem a gipsszel teleszórt padlóról, és kiszabadítottam magamat a leroskadt mennyezet alól, és láttam elhaladni a feketeség félelmetes áradatát, amelyben fenyegető szemek tucatjai villogtak. A pincébe vezető ajtót kereste, és amikor megtalálta, eltűnt ott. Most éreztem, hogy ennek a teremnek a padlója is megreszket, mint a föntié az előbb, és egy roppanás után a nyugati ablaknál lezuhant valami, ami a kupola lehetett. Pillanatnyilag kiszabadulva a törmelék alól a hallon át a bejárati ajtóhoz rohantam, és mivel képtelen voltam kinyitni azt, megragadtam egy széket, kitörtem egy ablakot, és eszelősen kimásztam a gondozatlan kertbe, ahol a hold fénye táncolt a derékig érő fű és gaz fölött. A fal magas volt, és minden kapu zárva, de ládákból halmot rakva egy sarokban, sikerült elérnem a tetejét, és megkapaszkodnom egy ott elhelyezett nagy kőurnában.

Kimerültségemben csak furcsa falakat, ablakokat és ódon hollandi tetőket láttam magam körül. Sehol sem láttam azt a meredek utcát, amin jöttünk, és azt a keveset is, amit láttam, sebesen elnyelte a köd, ami a ragyogó holdfény ellenére is sűrűn gomolygott a folyó felől. Hirtelen az urna, amibe kapaszkodtam, remegni kezdett, mintha osztotta volna tulajdon halálos szédülésemet, és egy pillanat múltán testem lefelé zuhant, és nem tudtam, mi vár rám.

Az ember, aki megtalált, azt mondta, hogy törött csontjaim ellenére hosszan kúszhattam, mert egy vércsík vezetett a távolba, ameddig csak nézni mert. A közben megeredt eső rövidesen eltörölte ezt az összekötő kapcsot is megpróbáltatásom színhelyével, és a jelentésekben csupán az állt, hogy egy ismeretlen helyről kerültem elő, egy kis fekete udvar bejáratánál, a külső Perry Street-en.

Soha többé nem próbáltam visszatérni azokba a sötét labirintusokba, s ha

rajtam áll, egyetlen épeszű embernek sem ajánlom ezt. Hogy ki vagy mi volt az az öreg teremtmény, nem tudom, de megismétlem, hogy a város halott, és teli van nem gyanított szörnyűségekkel. Hogy ő hová ment, az nem tudom, de én visszatértem a tiszta New England-i ösvényekre, ahol illatos tengeri szelek járnak esténként.

Gálvölgyi Judit fordítása

A ház, amelyet mindenki elkerül (1927)

I.

Még a legnagyobb borzalmak sem mentesek az iróniától. Ez némelykor közvetlenül az események alakulásába szól bele, máskor csupán a személyek és helyszínek véletlen találkozásával hozható összefüggésbe. Az utóbbi változatra kiváló példa a Providence történelmi városában történt incidens; a negyvenes évek végén ugyanis gyakran időzött itt Edgar Allan Poe, aki éppen a tehetséges költőnek, Mrs. Whitmannak udvarolt, kevés sikerrel. Poe rendszerint a Benefit Streeti Uradalmi Házban szállt meg - amit korábban Aranylabda Fogadónak hívtak, és Washington, Jefferson, valamint Lafayette is ennek fedele alatt keresett oltalmat -, és gyakorta elsétált az utca északi vége felé, Mrs. Whitman házához, és a szomszédos Szent János templom lejtős sírkertjéhez, melynek eldugott tizennyolcadik századi sírkövei kiváltképp vonzották a költőt.

Miben rejlik tehát az irónia? Sűrű sétái során a borzongás és a groteszk utólérhetetlen mestere elhaladni kényszerült egy bizonyos ház mellett, mely az utca keleti oldalán állt; a viharvert, ódon épület a hirtelen emelkedő domb hajlatán emelkedett, terjedelmes és gondozatlan kertje pedig abból az időből származott, mikor a környéket részben még erdő és mező borította. Poe sohasem írt vagy beszélt a házról, sőt még az sem bizonyítható, hogy egyáltalán észrevette. Bizonyos információ birtokába jutott két személy számára azonban a ház mégis vetekedik az építményt figyelemre se méltató lángelme legmerészebb fantáziaszüleményeivel, sőt tán túl is tesz azokon, és a kimondhatatlan rettenet gunyoros jelképe marad.

A ház régebben - és tulajdonképp ma is - rögtön magára vonta a kíváncsiak figyelmét. Eredetileg gazdasági vagy részben gazdasági épületnek készült, a tizennyolcadik század közepének megszokott új-angliai stílusában: jómódról árulkodó csúcsos tetővel, emelettel, manzárd nélküli padlóssal, valamint a kor ízlése és haladó igényei szerint kialakított György-kori kapualjjal, belül pedig lambériával. A bejárat délre nézett, az egyik oromzatot a földszinti ablakokig eltakarta a keletnek emelkedő domb, a másik ellenben az alapzatáig látható volt az utca felől. A ház másfélszáz évvel ezelőtti megépítése

az út helyi elegyengetését és kiegyenesítését követte, a Benefit Street ugyanis - melyet először Back Streetnek neveztek el - az első telepések sírhantjai között kanyargott, és csak azután szabályozták, miután a holttesteket átszállították az Északi Temetőbe, és így lehetővé vált, hogy átvágjanak az ősi családi parcellákon.

A nyugati falat eleinte nagyjából húszlábnyi, meredeken emelkedő gyepszőnyeg választotta el az úttesttől, ám a Függetlenségi Háború idején végrehajtott útszélesítés lenyeste a köztes terület jelentős részét, s az így közszemlére tett alapzat elé téglafalat kellett felhúzni, minek következtében a mélyre épített pince utcai homlokzatot kapott, s a két pinceablak és az ajtó az új közforgalmi útvonal szintjére került. Mikor száz éve elkészítették a járdát, a fennmaradó távolság is eltűnt az utca és a ház között; Poe pedig sétái során mindössze a járdával egy szintbe hozott, törtszürke téglasorokat láthatott, melyek fölött tízlábnyira magasodott maga az ódon, zsindeles ház.

A szántó jellegű kert messze, egészen a Wheaton Streetig felfutott a domboldalon. A háztól délre eső rész, mely összeért a Benefit Streettel, természetesen magasan a jelenlegi járdaszint fölé emelkedett, és magas, nyirkos és mohos kőből megépített fal támasztotta meg, melyet kettészelve egy szűk és meredek lépcsősor szaladt fölfelé a kanyonszerű földfelületek között a zilált gyeppel, a nyálkás téglafalak és a gondozatlan kertek szintjéig, ahol szétesett cementurnák, göcsörtös botokból összeeszkábált háromlábú állványok alatt heverő rozsdás üstök és más, hasonló holmik emelték ki a törött legyezőablakú, málladozó jón oszlopoktól és szüette timpanontól övezett, viharvert bejáratot.

Fiatal koromban csupán annyit hallottam az elkerült házról, hogy rémisztően nagy számban halnak ott meg az emberek. Azt mondták, ez volt az oka, hogy az első lakók úgy húsz évvel a ház megépítése után elköltöztek onnan. Egyértelműen egészségtelen hely volt, talán a nyirkos és gombás pince, a mindenütt érezhető áporodott szag, a huzatos folyosók, vagy a kútból és a földből szivattyúval kinyert víz minősége miatt. Már ez is épp elég szörnyűnek hatott, és ismerőseim pusztán ennyinek adtak hitelt. Kizárólag régiségbúvár bácsikám, Dr. Elihu Whipple jegyzetei fedték föl előttem részletesebben azokat a sötétebb, homályosabb sejtéseket, melyek köré egész mitológiát kreáltak a régi szolgálók és cselédek; vélekedéseket, melyek soha nem terjedtek el szélesebb körben, és melyeket többnyire elfeledtek, mikor Providence nyüzsgő, modern világvárossá nőtte ki magát.

Voltaképp a közösség jelentős része soha nem tartotta a házat "kísértetjárta" épületnek. Nem terjedtek mindenfelé láncsörgéssről, hideg léghuzatokról, kialvó lámpákról, ablakból kibámuló arcokról szóló mendemondák. A szélsőségesek időnként "szerencsétlennek" mondták a házat, ám ennél tovább soha nem mentek. Azt viszont senki nem vitatta, hogy ijesztően sokan haltak meg a falai között; pontosabban, haltak meg valaha a falai között, mert némely hatvan év előtti különös események folytán az épületet senki sem lakta már, mivel egyszerűen nem lehetett bérlőt találni rá. Az említett személyek

nem ugyanazon okból s nem hirtelen hunytak el; inkább úgy tűnt, mintha életerejük titokzatos módon elfolyt volna belőlük, s ezért mindannyiukat csupán korábban elvitte az a betegség, melyre egyébként is hajlamosak voltak. A többiekben, akik nem távoztak az élők sorából, különböző mérvű vérszegénység, tuberkulózis, sőt egyes esetekben a szellemi képességek hanyatlása mutatkozott, ami nem sok jót sugallt az épület egészségre gyakorolt hatásáról. Hozzá kell tenni, hogy a szomszédos házak teljességgel mentesnek hatottak e mételetől.

Mindössze ennyit tudtam, mielőtt hosszas nógatás után bácsikám megmutatta nekem a feljegyzéseket, aminek eredményeképp együtt belefogtunk a hátborzongató nyomozásba. Az elkerült ház teljesen kihalt volt gyermekkoromban, a magas függőkertben, ahol soha egyetlen madár sem pihent meg, a meddő, göcsörtös és irtózatossá, elaggott fák alatt, a hátborzongatóan sápadt fűben iszonytatóan torz romok éktelenkedtek. Suhancként gyakran bemerészkedtünk oda a barátaimmal, és máig megmaradt bennem a gyermeki irtózás emléke, melyet nem csupán e baljóslatú növényzet morbid rendellenessége okozott, hanem a lepusztult épület vérfagyasztó légköre és bűze is hozzájárult, és nem egyszer titkolt borzalmak után kutatva osontunk be a lelakolatlan bejáraton. A kistáblás ablakok többségében törött üvegdarabok meredeztek, és a sivárság fojtó légköre telepedett rá az ingatag lambériára, a rozoga benti spalettákra, a hámló tapétára, a potyogó vakolatra, a düledező lépcsőre és a megmaradt, ütött-kopott bútorokra. A por és a pókhálók csupán még ijesztőbbé tették a helyet; és igazán bátornak számított az a fiú, aki önként felmerészkedett a létrán az oromzat két végén elhelyezkedő, pislákoló ablakok megvilágította padlásra, ahol a szarufák alatt elnyűtt ládák, székek és rokkák halmozódtak, amiket a végtelen esztendő pokoli és gigantikus alakzatokba rendeződött hulladékfedett.

Ám valójában nem a padlás számított a legijesztőbb helyiségnek. A nyirkos, hideg pince volt az, ami leginkább elrettentett minket, noha az utcafronton teljes egészében az úttest szintje fölé emelkedett, és mindössze egy vékony ajtó, valamint az ablaklyuggatta téglafal választotta el a forgalmas járdától. Nem tudtuk eldönteni, vajon leplekbe burkolózva kísértetet játsszunk-e odabenn, avagy testi és lelki épségünk megőrzése végett teljesen elkerüljük. Először is, a ház förtelmes bűze itt érződött a legerősebben; másrészt nem rokonszenveztünk a fehéres gombákkal, melyek nyaranta nőttek ki a ledöngölt földpadlóból. E gombák, melyek furcsamód a kinti növényekre emlékeztettek, kifejezetten rémisztő formát öltöttek; a gyilkos galóca és az indián pipa gyűlöletes paródiáinak hatottak, melyekhez hasonlót sehol máshol nem találni. Gyorsan elrohadtak, és a bomlás egyik stádiumában enyhén foszforeszkáltak; így az éjszakai járókelők időről-időre boszorkánytüzekekről számoltak be, melyek a bűzlő ablakok törött táblái mögött parázslottak.

Soha - még a legörültebb hallowe'eni hangulatban sem - nem merészkedtünk be éjszaka a pincébe, ám néha nappali látogatásaink során megtapasztaltuk a foszforeszkálást, különösen sötét és csapadékos napokon.

Gyakorta egy még ennél is szokatlanabb dologra lettünk figyelmesek - valami furcsaságra, melyet legjobb esetben is csupán sejteni lehetett. A földpadlón kirajzolódó homályos, fehéres alakzatra gondolok - valami alig kivehető, változó formájú, penészből vagy salétromból képződő lepedékre, ami néha előbukkanni látszott az alagsori konyha vaskos kandallója előtti teret helyenként beborító gombák között. Némelykor hátborzongatóan emlékeztetett egy kétrét görnyedt emberi alakra, noha többnyire nem lehetett felfedezni efféle hasonlatosságot, olykor pedig semmilyen fehéres lepedéket nem láttunk. Egy bizonyos esős délutánon, mikor a látomás kiváltképp határozottnak tűnt, és ráadásul mintha effajta halvány, sárgás, csillámló kipárolgást véltem volna megpillantani, ami a salétromos alakzatból áradt a tátongó kandalló felé megemlítettem bácsikámnak a dolgot. Elmosolyodott a meghökkentő rémkép hallatán, de mintha közben saját emlékeit idézte volna föl magában. Később tudomást szereztem róla, hogy a köznép körében elterjedt csapongó, ősi mesékben valami hasonlót említenek - kísérteties, farkasszerű alakot ölt néha a nagykémenyből áradó füst; a meglazult alapkövek között betoluló némely kacsaringós fagyökerek pedig ijesztő idomokká formálódnak.

II.

Bácsikám csak akkor tette elem az elkerült házról összegyűjtött jegyzeteit és adatait, mikor felnöttem. Dr. Whipple-t egészséges gondolkodású, konzervatív orvosként ismerték, és bármennyire érdekelte is a hely, nem szívesen bátorította az ifjakat a rendellenességek feletti elmélkedésre. Saját állásfoglalásában, mely csupán egy észrevehetően egészségtelen területet és épületet tételezett fel, említést sem tett abnormitásról; ám azt felismerte, hogy a hely vadregényessége, mely az ő figyelmét is magára vonta, egy kisfiú hóbortos képzelgéseiben mindenféle rémes képzettársításra adhat okot.

A doktor agglegény maradt; ősz hajú, simára borotvált arcú, régi vágású öregember volt, s emellett ismert helytörténész is, aki gyakorta pengét váltott olyan kétes hírű hagyományőrzőkkel, mint Sidney S. Rider vagy Thomas W. Bricknell. Egy György-kori tanyaépületben élt egyetlen inasával; a kopogatóval és vaskorlátos bejárattal felszerelt ház a North Court Street egyik hajmeresztően meredek lejtőjén egyensúlyozott egy ódon udvaros tartományi téglapépület szomszédságában, ahol nagyapja - annak a jól ismert kalóznak, Whipple kapitánynak az unokatestvére, aki 1772-ben felgyújtotta őfelsége *Gaspee* nevű felfegyverzett kétárbocosát - 1776. május 4-én a tartományi törvényhozó testület tagjaként megszavazta Rhode Island függetlenségét. A faragott kandallópárkánnyal, a kistáblás, iszalag árnyékolta ablakokkal díszes, dohos, alacsony mennyezetű, penészes lambériájú könyvtárszobában helyezték el az ősi család relikviáit és a történetüket megörökítő iratokat, melyekben több kétes utalás volt olvasható a Benefit Street-i elkerült házra. E patkányfészek nem messze innen található - a Benefit Street ugyanis oldalirányban fut a bíróság épülete felett, azon a meredek domboldalon, ahol az első házakat építették.

Mikor kitartó ostromaim és felnőtté érésem eredményeképp bácsikám végre elém tárta a felhalmozott tudást, meglehetősen szokatlan krónikába nyerhettem bepillantást. Noha az anyagot főképp bő lére eresztett, adatokkal teli, és siváran nemzedékrendi szöveg jellemezte, végigfutott benne valamely derengő, konok rettenet és természetfölötti rosszindulat megszakítatlan szála, mely sokkal nagyobb hatást gyakorolt rám, mint a jó doktorra. Az egymástól független események kísértetiesen összeváltak, a látszatra mellékes részletekben pedig iszonyatos eshetőségek tárházára leltem. Addig ismeretlen, égető kíváncsiság támadt fel bennem, melyhez képest suhanckori érdeklődésem lagymatagnak és kezdetlegesnek tűnt. E kezdeti felfedezés vezetett ahhoz a kimerítő kutatáshoz, majd végül ahhoz a hátborzongató hajszához, mely mind jómagam, mind rokonom számára végzetesnek bizonyult. Bácsikám ugyanis végül ragaszkodott hozzá, hogy csatlakozzon az általam megkezdett vizsgálódáshoz, és a házban eltöltött bizonyos éjszakát követően nem jött ki onnan velem. Elhagyatottnak érzem magam e finom lélek nélkül, kinek hosszúra nyúlt életét a tisztesség, erény, jó ízlés, jó szándék és műveltség jellemezte. Újraolvastam annak a márvány urnának a feliratát, melyet az ő emlékére állítottak a Szent János templom sírkertjében - amit Poe annyira kedvelt -, a gigantikus fűzberekben a domboldalon, ahol a hantok és fejfák összeborulnak a vén templom és a Benefit Street házai és töltései között.

A ház története, mely dátumok labirintusában veszi kezdetét, semmilyen baljós előjelet nem tárt fel sem a megépítés körülményeit, sem a jó módú és tiszteletre méltó építető családot illetően. Mégis, kezdettől fogva megmutatkozott a balsors keze nyoma, mely kisvártatva vészjósló előjelle erősödött. Bácsikám aprólékos feljegyzései az épület 1765. évi megépítésével indultak, és szokatlanul részletezőn fejtették ki a témát. Az elkerült házba a jelek szerint elsőként William Harris és felesége, Rhoby Dexter költözött gyermekeivel, az 1755-ben született Elkahannal, az 1757-ben világra jött Abigaillel, az 1759-es születésű ifjabb Williammel, valamint az 1761-ben született Ruth-szal egyetemben. Harris tehetős kereskedőnek és tengerésznek számított a nyugat-indiai vidékeken, és Obadiah Brown és fivérei cégével állt kapcsolatban. Brown 1761-ben bekövetkezett halálát követően az újdonsült Nicholas Brown és Tsa. vállalat a providence-i építésű, 120 tonnás Prudence kétárbocos vitorlás kapitányának nevezte ki őt. és így lehetővé tette számára, hogy megépíttesse maga és felesége számára az esküvő óta vágyott új otthont.

A kiválasztott telek - a zsúfolt Cheapside feletti domboldalon futó, új és divatos Back Street egyik nemrégiben kiegyenesített szakaszán minden igényét kielégítette, az épület pedig tökéletesen illeszkedett a telekhez. A mérsékelt erőforrásokhoz képest a legjobbat nyújtotta, és Harris igyekezett beköltözni ötödik gyermekük világra jötte előtt. A fiúgyermek decemberben érkezett, ám halva született. És az elkövetkező százötven évben egyetlen gyermek sem látta meg élve a napvilágot abban a házban.

A következő év áprilisában betegség ütötte fel a fejét a gyermekek között,

Abigail és Ruth pedig nem érte meg hónap végét. Job Ives doktor egyfajta gyermekkori lázként diagnosztizálta a kórt, bár mások inkább pusztasorsvadásnak vagy általános egészségi állapotbeli hanyatlásnak vélték. Mindenesetre ragályosnak mutatkozott; az egyik cseléd, Hannah Bowen ugyanis még az év júniusában elhunyt. A másik szolgáló, Eli Lideason folyton gyengeségről panaszkodott; és vissza is tért volna apja rehobothi farmjára, ha váratlanul bele nem habarodik Mehitabel Pierce-be, akit Hannah helyére vettek fel. Elit a következő évben szólította magához a halál - s az esztendő kivételesen gyászosnak bizonyult, hiszen maga William Harris is távozott az élők sorából, minthogy meggyengítette a martinique-szigeteki éghajlat, ahol az előző évtized jelentős részét volt kénytelen eltölteni a munkája miatt.

A megözvegyült Rhoby Harris soha nem heverte ki férje halálát; elsőszülött gyermekének, Elkahannak két évre rá bekövetkezett elhunytja pedig végső csapást mért elmeállapotára. 1765-ban enyhe téboly uralkodott el rajta, ezért bezárták őt a felső szintre, és a család gondozására beköltözött hozzájuk aggszűz nővére, Mercy Dexter. Mercy csöppet sem szép, nagycsontú, erőteljes asszony volt, ám beköltözése után egészségi állapota észrevehetően romlani kezdett. Ragaszkodó szeretettel viseltetett szerencsétlenül járt húga iránt, és különösen kedvelte egyetlen megmaradt unokaöccsét, Williamet, aki robusztus kisgyerekből beteges, cingár suhancná cseperedett. Ebben az évben elhunyt Mehitabel, a cselédlány, a másik szolgáló, Preserved Smith pedig érthetően megfogalmazott indoklás nélkül távozott - legalábbis csupán néhány eszelős mendemondával tudott előhozakodni, és azzal, hogy nem bírta elviselni a hely szagát. Mercy egy darabig képtelen volt újabb szolgálót találni, mivel az öt év leforgása alatt bekövetkezett öt haláleset és az elmebaj beindította a kandalló előtt mesélt pletykák sorát, melyek idővel egészen bizarr felhangot kaptak. Végül azonban sikerült új cselédek kerítenie más településekről; Ann White, a morózus asszony North Kingstownnak arról a részéről származott, melyet ma Exeterként ismerünk, az ügyes bostoni inast pedig Zenas Lownak hívták.

Elsőként Ann White adott határozott formát a vészterhes szóbeszédnek. Mercy tudhatta volna, hogy nem szabad senkit magához fogadnia Nooseneck Hill vidékéről, hiszen ez az isten háta mögötti terület akkor is - és ma is - a legfélelmetesebb babonák bölcsőjének számított. Az exeteriek még 1892-ben is előástak egy holttestet, hogy rituálisan elégethessék a szívét az általános egészséget és békét fenyegető látogatások megakadályozása végett, és könnyű elképzelni, miféle nézeteket vallhattak az odavalósiak 1768 táján. Ann veszedelmes nyelve megállás nélkül forgott, és Mercy néhány hónap elteltével menesztette őt, hogy a hűséges és kedves newporti amazont, Maria Robbinsot vegye fel a helyére.

A szerencsétlen, bomlott agyú Rhoby Harris eközben iszonyatos álmainak és képzelgéseinek adott hangot. Sikoltozása időnként elviselhetetlenné vált, és gyakran oly hosszasan üvöltözött, hogy fiának átmenetileg unokatestvérénél, Peleg Harrisnél kellett megszállnia a Presbyterian Lane-en, nem messze az új

egyetemi épülettől. A fiú egészsége láthatóan javult e látogatások következtében, és ha Mercy éppoly bölcs lett volna, mint amennyire jó szándékú, megengedte volna Rhoby fiának, hogy végleg Peleghez költözzön. Hogy pontosan miket rikoltzott Mrs. Harris a rohamok idején, a hagyomány habozva mondja ki; pontosabban, annyira túlzónak hatnak a beszámolók, hogy képtelenségeik kölcsönösen kioltják egymást. Nyilvánvalóan nonszensz, hogy egy franciául mindössze elemi szinten beszélő hölgy ismételten órákig üvöltözik a szóban forgó nyelv nyers és köznapi stílusában, vagy hogy ugyanaz a személy, aki elzártan élt a szobájában, eszelősen panaszkodott egy bámuló figuráról, ami harapdálta és belémart. 1772-ben elhalálozott a Zenas nevű szolgáló, és mikor Mrs. Harris tudomást szerzett erről, tőle teljesen szokatlan, döbbenetes derűvel fölnevetett. A rákövetkező esztendőben ő maga is meghalt, és az Északi Temetőben, a férje mellett helyezték végső nyugalomba.

Mikor 1775-ben kitört a viszály Nagy-Britanniával, William Harrisnek csekély tizenhat éve és gyenge alkata ellenére sikerült besoroztatnia magát Greene tábornok Felderítő Hadosztályaiba; és onnantól fogva egyre nőtt a tekintélye, egészségi állapota pedig folyamatosan javult.

1780-ban az Angell ezredes irányítása alatt New Jerseyben állomásozó Rhode Island-i erők századosaként megismerkedett, majd összeházasodott az elizabethtowni Phebe Hetfielddel, akit a rákövetkező évi leszerelése után Providence-be hozott.

Az ifjú katona hazatértét nem követte felhőtlen boldogság. A ház ugyan még mindig jó állapotban volt; az utcát kiszélesítették, nevét pedig Back Streetről Benefit Streetre változtatták. Ám Mercy Dexter egykor robusztus idomai megereszkedtek és érthetetlen módon elsorvadtak, s az immár görnyedt, szárnalmas alak hangja eltompult, arcszíne kirívóan sápadttá vált - s e vonásokat tekintve döbbenetesen hasonlított Mariára, az egyetlen megmaradt cselédre. 1782 őszén Phebe Harris egy halva született lánygyermeket hozott világra, a következő év májusában aztán Mercy Dexter búcsút vett hasznos munkával telt, mérsékletes és erényes életétől.

William Harris, aki immár végképp megbizonyosodott otthona tökéletesen egészségtelen mivoltáról, lépéseket tett az irányba, hogy kiköltözzön belőle, és teljesen lezárja. Átmenetileg az újonnan megnyílt Aranylabda Fogadóban bérelt szobákat magának és feleségének, majd új és szebb ház építtetésébe fogott a Westminster Streeten, a Nagy Hídon túl terebélyesedő városrészben. Itt született meg 1785-ben Dutee nevű fia; és itt lakott családjával, míg a piac túlkapásai vissza nem üzték őket a folyó másik partjára, a dombon túlra, egész az Angell Streetig: az újabb East Side-i lakónegyedig, ahol a néhai Archer Harris 1876-ban felépítette fényűző, ámde förtelmes, manzárdtetős kúriáját. William és Phebe egyaránt az 1797-es sárgalázjárványnak estek áldozatául, Duteet azonban magához vette unokatestvére: Rathbone Harris, Peleg fia.

Rathbone életrevaló férfi volt, és kiadta a Benefit Street-i házat, figyelmen

kívül hagyva William óhaját, hogy hagyják üresen az épületet. Kötelességének érezte, hogy a legtöbbet kihozza a fiú tulajdonából, ráadásul nem érdekelték sem a halálesetek, sem a betegségek, melyek a lakókon észlelhető változásokat előidézték, sem az egyre növekvő általános ellenszenv, amivel az épületre tekintettek. Feltehetően csupán bosszúságot érzett, mikor a város előljárói elrendelték, hogy kénnel, kátránnyal és kámforral fertőtlenítsék az épületet ama négy személy sokat vitatott halála okán, akiket valószínűleg a visszavonulóban lévő járványos láz vitt el. Szerintük a hely a láztól bűzlött.

Maga Dutee nem sokat törődött a házzal, ugyanis matrónak nevelték, és az 1812-es háborúban hírnevet szerzett magának Cahoone kapitány szolgálatában a *Vigilant* fedélzetén. Sértetlenül tért haza, 1814-ben megnősült, és apa lett belőle 1815. szeptember 23. emlékezetes éjszakáján, mikor egy fergeteges szélvihar a fél várost elárasztotta az öböl vizével, és egy órhajót egészen a Westminster Streetig sodort, s a Harris ablakát kis híján megkocogtató árbocon annak jelképes megerősítését látták, hogy az újszülött, aki a Welcome nevet kapta, egy tengerész leszármazottja volt.

Welcome nem élte túl az apját, hanem 1862-ben, Fredericksburgnál dicső körülmények között életét vesztette. Sem ő, sem Archer nevű fia nem tudtak mást az elkerült házról, mint azt, hogy szinte képtelenségnek tűnt kiadni - talán az ódon, elhanyagolt épületben mindenfelé fellelhető penész és rossz szag miatt. Valóban senki nem vette ki az 1861-ben tetőző halálozássorozat után, melynek emlékét elhomályosította a háború okozta izgalom. Carrington Harris, a dinasztia utolsó férfitagja csupán az elhagyatott és némileg vadregényes épületet látta benne, mely köré legendákat szöttek; míg nem elmeséltem neki élményeimet. Le akarta bontatni, és bérházat szándékozott felhúztatni a helyén, ám az elbeszélésem hatására úgy döntött, hogy meghagyja, bevezetteti a vizet a házba, és kiadja. Bérelőket is könnyen talált. Az iszonyat elmúlt.

III.

Nem nehéz elképzelni, mennyire nagy hatást tettek rám a Harris család évkönyvei. Úgy tűnt nekem, a megszakítatlan feljegyzésekből olyféle gonoszság tárult elém, melyhez hasonlót sohasem tapasztaltam; és e gonoszság nyilvánvalóan a házhoz, és nem a családhoz kapcsolódott. Ezenyomásomat alátámasztották a bácsikám által összegyűjtött, kevésbé rendszerezett, sokszínű adatok is - a szolgálók meséi alapján lejegyzett legendák, az újságkivágások, az orvoskollégák halotti jegyzőkönyvei és hasonlók. Az anyagot teljességében reménytelen lenne átadnom, bácsikám ugyanis fáradhatatlan gyűjtőmunkát végzett, és különösen az elkerült ház iránt érdeklődött; ám megemlíthetek számos lényegi elemet, melyek újra meg újra felbukkannak a különböző forrásokban. A szolgálók mendemondái kivétel nélkül elsősorban a gomba lepte, bűzös pincéneftulajdonítják a mételyző hatást. Egyes cselédek - kiváltképp Ann White - nem volt hajlandó használni a pincekonyhát, és legalább három, egymástól jól elkülönülő legenda szól a gyökerekből és penészfoltokból

kirajzolódó, bizarr, emberszerű vagy félig ördögi körvonalokról. Ezeket az elbeszéléseket alaposabban tanulmányoztam, hiszen suhanckoromban jómagam is hasonlókat véltem látni ott, ám úgy éreztem, a valódi jelentőséget minden esetben elfedték a szellemekről szóló közkeletű legendákból kölcsönzött elemek.

A maga Exeterből hozott babonáival Ann White állt elő a legszertelenebb, ugyanakkor a legkövetkezetesebb mesével; azt állította, hogy a ház alatt egy vámpír lehetett eltemetve - olyan halott, aki megőrzi testi alakját, és az élők véréből és leheletéből táplálkozik -, és éjszakánként űz ő förtelmes hadainak élősködő szellemei vagy lelkei szállnak elő a földből. Ahhoz, hogy elpusztíthassunk egy vámpírt, ki kell ásni a sírból és el kell égetni a szívét, vagy legalábbis egy karót kell átdöfni az említett szerven; Ann jórészt annak köszönhető melesztését, hogy oly állhatatosan ragaszkodott a pince alatti terület felkutatásához.

A pletykák mindazonáltal széles körű hallgatóságra találtak, és annál is inkább hihetőnek tündek, mivel a ház ténylegesen egy valaha temetkezési célokra használt telken állt. Engem nem e körülmény miatt érdekeltek különösen e következtetések, hanem mert feltűnő módon összevágta bizonyos más tényekkel - Preserved Smith, a haldokló szolga sirámaival, aki Ann előtt szolgált a háznál, és nem is hallott róla, és aki arról panaszkodott, hogy éjjelente valami "kiszívja belőle a lélegzetet"; az 1804-es lázbetegek halotti bizonyítványaiával, melyeket Chad Hopkins doktor állított ki, és melyek mind a négy elhunyt esetében megmagyarázhatatlan vérvesztéséről számoltak be; valamint a szerencsétlen Rhoby Harris összefüggéstelen zagyvaságaiból lejegyzett homályos utalásokkal, melyekben a beteg egy üveges szemű, félig látható alak hegyes fogairól panaszkodott.

Noha nem hiszek az alaptalan babonákban, a fent említett dolgok visszás érzést keltettek bennem, amit két, egymástól időben és térben jócskán elkülönülő újságkivágás tovább erősített, melyekben az elkerült házban történt halálesetekről írtak - az egyik a *Providence Gazette and Country Journal* 1815. április 12-i számában, a másik a *Daily Transcript and Chronicle* 1845. október 27-i számában jelent meg-, és melyek egyaránt részletesen taglaltak egy bizonyos megdöbbenően hátborzongató körülményt, melynek megismétlődése mindenképp figyelemre méltó. Úgy tűnik, hogy a haldokló személy - 1815-ben egy Stafford nevű szeretetre méltó öreg hölgy, 1845-ben pedig egy Eleazar Durfee nevű középkorú tanárnő - mindkét esetben iszonytatóan átlényegült; üveges tekintettel bámulta kezelőorvosát, és megpróbálta a torkába vájni a fogát. Még ennél is rejtélyesebbnek hatott az utolsó eset, mely után többé nem adták ki a házat - a vérszegénység okozta halálesetek sorát lassú megtébolyodás előzte meg, ahol is a páciens nyakon és csuklón ejtett vágásokkal tört rokonai életére.

Mindezek az 1860-as és 1861-es esztendőben történtek, mikor bácsikám praktizálni kezdett, és mielőtt a frontra indult, sokat hallott róluk idősebb kollégáitól. Azt pedig végképp senki nem tudta megmagyarázni, hogy a betegek

- mindannyian tudatlan emberek; a búzló, mindenki által elkerült épületet ugyanis másnak nem lehetett kiadni - franciául átkozódtak. noha egyikük sem tanulhatta a nyelvet. Ez a szerencsétlen Rhoby Harrist jutatta az ember eszébe egy évszázaddal korábról, és bácsikámat annyira megragadta az eset, hogy történeti adatokat kezdett gyűjteni, miután a háborúból visszatérve első kézből hallhatta Chase és Whitmarsh doktorok beszámolóit. Számomra is nyilvánvalóvá vált, hogy bácsikám sok időt szentelt a témának, és örült, hogy magam is érdeklődni kezdtem iránta - elfogulatlan, őszinte érdeklődésem lehetővé tette számára, hogy olyan kérdéseket vitasson meg velem, melyeket mások egyszerűen kinevettek volna. Képzelete nem szárnyalt olyan messzire, mint az enyém, de érezte, hogy a hely szokatlanul bőséges okot nyújthat a fantáziálgatásra, és ihlettel szolgálhat a borzongás és a groteszk műfajában.

Ami engem illet, véghetetlen komolysággal kezeltem a témát, és haladéktalanul nekiláttam, hogy áttanulmányozzam, sőt, magam is gyűjteni kezdtem a bizonyítékokat. 1916-ban bekövetkezett halála előtt többször beszélgettem az agg Archer Harrisszel, aki akkoriban a ház tulajdonosa volt; és tőle, valamint hajadonon maradt nővérétől, Alicetől hitelt érdemlő megerősítést kaptam a családról szóló, bácsikám által egybegyűjtött adatok valóságáról. Mikor azonban arról érdeklődtem, vajon miféle kapcsolat lehet a ház, valamint Franciaország és annak nyelve között, éppúgy nem értették a dolgot, mint ahogy én sem. Archer semmit nem tudott, Miss Harris pedig csupán egy megjegyzést idézett fel, amit a nagyapja, Dutee Harris hallott valamikor régen. A vén tengerész, aki két évvel túlélte csatában elhunyt fiát, Welcome-ot, nem ismerte a legendát; ám emlékezett rá, hogy legelső dajkája, a hajlott korú Maria Robbins mintha tisztában lett volna valamivel, ami megdöbbentő magyarázatot adhatott volna Rhoby Harris francia nyelvű dühöngéseire, melyeket oly sokszor hallott a szerencsétlenül járt asszony végnapjaiban. Maria 1769-től a család 1783-as elköltözéséig az elkerült házban szolgált, és tanúja lehetett Mercy Dexter halálának. Egyszer a Mercy haldoklását illető különös körülményre utalt a gyermek Duteenak, de a kisfiú hamar megfélekedett az egészről, és csupán annyit jegyzett meg, hogy egészen furcsa volt. Unokája azonban még erre is alig emlékezett. Őt és fivérét közel sem érdekelte annyira a ház, mint Carringtont, Archer fiát, aki jelenleg birtokolja az épületet, és akivel személyes élményem után beszélgettem.

Miután a Harris családtól megtudtam minden információt, amivel szolgálni tudtak, a város korai történetéről szóló feljegyzésekre összpontosítottam a figyelmem, még hozzá olyan nagyfokú buzgalommal, amelyet bácsikám csupán elvétve mutatott kutakodási során. A telek átfogó történetét kívántam felvázolni egészen a település 1636-os megalapításától - sőt talán még korábbi időktől, amennyiben sikerül előásni egy narragansett-indián legendát, ami további adatokkal szolgálhat. Hamar kiderült, hogy a telek az eredetileg John Throckmortonnak adományozott kiterjedt földszáv része volt; számos ehhez hasonló földszáv kezdődött a folyó mellett futó Town Streetnél, és

nyúlt át a dombon addig a vonalig, amely nagyjából a mai Hope Streettel esik egybe. A Throckmorton birtokot később természetesen feldarabolták; én pedig kitartóan nyomoztam ama szakasz után, ahol a Back, avagy Benefit Street vezetett. A szóbeszéd valóban úgy tartotta, hogy ott találni Throckmorton sírhelyét; ám miután alaposabban áttanulmányoztam az iratokat, kiderítettem, hogy a földi maradványokat korán átszállították a Pawtucket West Roadon található Északi Temetőbe.

Aztán váratlanul - egy ritka szerencsének köszönhetően, hiszen nem a törzsiratok között leltem rá, s így könnyen megeshetett volna, hogy átsiklok felette - találtam valamit, ami rögtön magára vonta a figyelmemet, és az ügy legmeglepőbb mozzanataival vágott össze. Egy 1697-ből származó bérleti szerződés volt, mely Etienne Roulet és felesége számára biztosította egy kis földdarab bérleti jogát. Végre felbukkant a francia kapcsolat - mi több, egy még ennél is iszonyatosabb vonatkozás, amit a név hívott elő hátborzongató és sokrétű olvasmányemlékeim legsötétebb zugaiból. Ezután lázasan tanulmányozni kezdtem a környék felosztásának vázlatait, melyek a Back Street 1747 és 1758 közötti átvágása és részleges kiegyenesítése előtti állapotokat mutatták. Megtaláltam, amire részint számítottam is: nevezetesen, hogy a Roulet-k az elkerült ház helyén létesítettek sírkertet egy egyszintes, padlásteres kunyhó mögött, és hogy a sírok áttelepítéséről semmilyen feljegyzés nem létezett. A dokumentum lezárása meglehetősen összefüggéstelennek hatott, s így kénytelen voltam átkutatni mind a Rhode Island-i Történelmi Társaság, mind a Shepley Könyvtár anyagait, mielőtt ráakadtam arra az ajtóra, melynek zárját az Etienne Roulet név nyitotta. Végre valóban találtam valamit; valami homályos, mégis iszonytató jelentőségű adatot, melynek olvastán nyomban felkerekedtem, hogy megújult igyekezettel és tüzetességgel megvizsgáljam magát az elkerült ház pincéjét.

A jelek szerint a Roulet család 1696-ban érkezett East Greenwichből, a Narragansetti-öböl nyugati partjáról. Caude-ból származó hugenották voltak, és nem kevés ellenállásba ütköztek, mielőtt a providence-i tanácsosok engedélyezték letelepedésüket a városban. A népszerűtlenség üldözte őket East Greenwichben, ahova 1686-ban érkeztek, a nantes-i ediktum visszavonását követően, és úgy hírlott, az ellenszenv oka túlmutatott a pusztá faji és nemzeti előítéleteken, valamint a területi vitákon, melyek során a francia telepesek olyan heves összetűzésekbe keveredtek az angolokkal, amiket még Andros kormányzó sem tudott elsimítani. Buzgó - egyesek azt suttogták, túlságosan is buzgó - kálvinizmusuk, és szorult helyzetük miatt menedéket nyújtottak nekik, miután lényegében kiűldözték őket a faluból; és a füstös képű Etienne Roulet, aki kevésbé jeleskedett a földművelésben, mint a furcsa könyvek olvasásában, és a még furcsább diagramok megrajzolásában, írnoki állást kapott Pardon Tillinghast dokkjának raktárában, messze délre a Town Streettől. Később - talán negyven évvel Roulet halála után - azonban valamiféle lázadás tört ki, és azt követően úgy tűnt, senki sem hallott többé a családról.

A Roulet család több mint egy évszázadig megmaradt a helyiek emlékezetében, akik sűrűn emlegették a békés új-angliai kikötőben történt zajos incidenst. Etienne fia, a goromba Paul, kinek zabolátlan viselkedése idézhette elő a lázadást, mely a család kiebrudalásához vezetett, különösen sok találgatásra adott okot; és noha puritán szomszédaival ellentétben Providence sohasem üldözte rettegve a boszorkányokat, a híresztelésekből mindenki tudta, hogy Paul nem a megfelelő időben, és nem a megfelelő illetőhöz intézte imáit. Kétségtelenül ez szolgált annak a legendának az alapjául, melyet az agg Maria Robbins ismert. Arra, hogy mindez mennyiben függött össze Rhoby Harris összefüggéstelen francia beszédével, csupán a képzelet vagy valamely újabb felfedezés adhatott magyarázatot. Eltűnődtem, a legenda ismerői közül vajon hányan fedezték fel azt a borzalmakkal kapcsolatos tényt, amit szélesebb körű olvasmányaimból merítettem; a hátborzongató szörnyűségek krónikáinak ama baljóslatú cikkelyét, mely a *caude-i Jacques Roulet-ról* számol be, akit 1598-ban ördöngösként halálra ítélték, ám utóbb kegyelmet kapott a párizsi parlamenttől, és a bolondokházába zárták. Vérrel és húscsúszatokkal borítva találtak rá, nem sokkal azután, hogy két farkas halálra marcangolt egy kisfiút. Az egyik farkast többen is látták sértetlenül elnyargalni a helyszínről. Szép kis esti mese kerekedett belőle, különös jelentéssel ruházva fel a nevet és a helyszínt; ám megállapítottam, hogy a providence-i pletykafészek körében nem válhatott ismertté. Ha ismerték volna, a nevek egybeesése bizonyosan rémült és drasztikus reakciót váltott volna ki belőlük - vajon nem éppen a történet szűk körű elterjedése váltotta ki a zúgolódást, melynek nyomán a Roulet családot kiebrudalták a városból?

Ettől fogva nagyobb gyakorisággal látogattam el az átokkal sújtott helyre; tanulmányoztam a csenevész kerti növényzetet, megvizsgáltam a ház összes falát, és szemügyre vettem a pince földpadlójának minden négyzethüvelykjét. Végül Carrington Harris engedélyével kulcsot készítettem a pincéből a Benefit Streetre nyíló, használaton kívüli ajtó zárjához, mivel üdvösebbnek tartottam a közvetlen kapcsolatot a külvilággal a sötét lépcsőkön, a földszinti előszobán és a bejárati ajtón keresztül vezető útvonalnál. Hosszú délutánokon át keresgéltem ott, ahol a legsűrűbben bújt meg a borzalom, mikor a napsugár átszűrődött a pókhálós ajtón, melytől csupán néhány lábnyira húzódott a nyugalmas járda. Fáradozásom nem járt eredménnyel - ugyanaz a lehangoló dohosság és orrfacsaró bűz fogadott, ugyanaz a földön kirajzolódó salétromos alakzat sejlett fel -, és nem csodálkoznék rajta, ha nem egy járókelő értetlenkedve bámult volna be rám a betört ablakokon keresztül.

Végül bácsikám sugallatára éjszakai látogatásra szántam el magam; és egy viharos éjjelen elemlámpám fénye pásztázta végig a penészes padlót, rajta a kísérteties alakzatokkal és foszforeszkáló gombákkal. Aznap éjjel furcsamód lehangolónak találtam a helyet, és szinte meg sem lepődtem, mikor a fehérlő törmelékek között megpillantottam - vagy megpillantani véltem - a "kuporgó alak" szokatlanul éles körvonalait. Formája döbbenetes és példátlan

határozottsággal rajzolódott ki előttem - és ahogy figyeltem, mintha ismét felderengett volna előttem a halvány, sárgás, csillámló kipárolgás, mely oly sok évvel azelőtt annyira megrémített.

A folt a kandalló előtti, emberszerű penészfolt fölé emelkedett; a rejtélyes, émelyítő, szinte világló pára, mely reszketve lebegett a dohos levegőben, mintha elmosódott, groteszk alakot öltött volna, majd lassacskán köddé foszlott, és bűzcsíkot húzva maga után, eltűnt a nagykémény sötétlő torkában. Fölöttébb rémisztőnek hatott, különösen a helyről szerzett tudás birtokában. Maradásra kényszerítettem magam, és figyeltem, ahogy eltűnik - és közben éreztem, hogy az is mohón figyel engem inkább képzeletemben felsejlő, mint látható szemeivel. Mikor beszámoltam a történekről a bácsikámnak, nagyon felzaklatták a hallottak; majd egyórányi feszült tanakodás után döntő, drasztikus elhatározásra jutott. Az eset fontosságát és a hozzá fűződő viszonyunk jelentőségét mérlegelve eltökélte, hogy együtt állunk majd lesben a dohos és gombás pincében egy vagy több éjszakán át, mígnem közös erővel megvizsgáljuk - és lehetőség szerint elpusztítjuk - a házban lakozó borzalmat.

IV.

1919. június 25-én, szerdán, miután hivatalosan Carrington Harris tudtára adtuk szándékunkat - noha azt nem közöltük vele, hogy mire számítunk -, bácsikámmal együtt két kempingszéket, egy összecsukható kempingágyat, valamint némely súlyosabb és bonyolultabb szerkezetű tudományos apparátust szállítottunk az elkerült házhoz. Ezeket a nap folyamán behordtuk a pincébe, papírral befedtük az ablakokat, és azt terveztük, hogy este sort kerítünk az első virrasztásra. Lezártuk a pincéből a földszintre vezető feljáró ajtaját, és mivel nálunk volt a külső pinceajtó kulcsa, nem haboztunk hátrahagyni a drága és kényes felszerelést - melyet titokban, komoly költségekbe verve magunkat szereztünk be - addig, ameddig a vállalkozásunk sikerrel nem jár. Szándékaink szerint egészen későig közösen felügyeltük volna a helyszínt, aztán kétórás időközönként váltottuk volna egymást úgy, hogy előbb rám került volna sor, majd társamra; miközben a tétlen közreműködő a kempingágyon pihent volna.

A tény, hogy bácsikám ösztönösen és természetszerűen magára vállalta vállalkozásunk irányítását és az eszközök beszerzését a Brown Egyetemről és a Carnston Street-i Fegyvergyártól, arról tanúskodik, mennyi energia és életerő maradhat még egy nyolcvanegy éves férfiúban is. Elihu Whipple azon egészségügyi elveket betartva élt, amiket maga is hirdetett, és ha nem következnek be a nem sokkal későbbi események, még ma is jó erőben volna. Mindössze két személynél lehet sejtése arról, mi történt - Carrington Harrisnek és jómagamnak. Harrisnek mint a ház tulajdonosának, el kellett mondanom, mi hagyta el aznap éjjel az épületet. Ezenkívül a virrasztást megelőzően is beszéltem neki a kutatás céljáról; és úgy éreztem, bácsikám távozását követően nagyban segíthet elfogadható magyarázatot adni a kíváncsi nyilvánosságnak. Harris falfehérré vált, de rögtön beleegyezett, hogy segít nekem, és

megállapította, hogy ezek után már nyugodt szívvel kiadhatja a házat.

Vaskos és nevetséges túlzás lenne azt állítanom, hogy csöppet sem izgultunk azon az esős éjjelen. Mint már említettem, egyikünk sem hitt a gyermek babonákban, ám tudományos kutatásaink és elmélkedéseink mindkettőnket arra a következtetésre vezettek, hogy az általunk ismert világ csupán jelentéktelen töredéke az anyagból és energiából összeálló kozmosz egészének. Jelen esetben számos hiteles forrásból származó bizonyíték mutatott tagadhatatlanul bizonyos nagy hatalmú és emberi szemszögből tekintve rosszindulatú erők létezésére. Ebből persze még semmiképp nem lehet levonni a következtetést, hogy ténylegesen hittünk volna a vámpírok és vérfarkasok létezésében. Helytállóbb lenne azt kijelenteni, hogy nem voltunk hajlandók elvetni az életerő és a híg anyag bizonyos ismeretlen és osztályozatlan módosulatai létezésének valószínűségét; bár ezek más téregységekhez való szorosabb kapcsolatuk folytán csupán elvétve lelhetők fel a háromdimenziós térben, mindazonáltal eléggé közel állnak a mi világunk határaihoz, hogy olykor manifesztálódjanak, noha megfelelő viszonyítási alap híján mibenlétük örökké rejtély marad számunkra.

Röviden, bácsikám és jómagam is úgy véltük, kétségbevonhatatlan tények egész sora utalt valamely hátramaradt hatásra az elkerült házban, mely hatás a kétszáz év előtti sorsüldözött francia telepések egyikéig vezethető vissza, és az atomi, valamint az elektronmozgások ritka és ismeretlen törvényei folytán a mai napig működik. Azt, hogy a Roulet család betegesen vonzódott a valóság külső körei: azon sötét szférákhoz, melyek a közemberből undort és borzongást váltottak ki, feljegyzett történetük minden kétséget kizáróan bizonyítani látszott. Nem lehetséges-e tehát, hogy a régmúlt ezerhétszázharmincas évek lázongásai olyan kinetikus alakulatokat hoztak mozgásba legalább egyikük - nevezetesen a baljóslatú Paul Roulet - elméjében, melyek megmagyarázhatatlanul túléltek a meggyilkolt testeket, és tovább funkcionáltak valamely többdimenziós térben, azon erővonalak mentén, melyeket eredetileg a rájuk rontó közösség eszeveszett gyűlölete határozott meg?

Az efféle dolgok kétségkívül nem tűntek lehetetlennek a modern tudomány fényében, mely a relativitás és az atomon belüli reakciók elméleteit is magába foglalja. Könnyű elképzelni egy idegenszerű anyagot vagy energiamagot, legyen alaktalan vagy másmilyen, amit az életerő, valamely testszövet, -nedv, vagy más, kézzelfoghatóbban eleven matéria olyan nem észlelhető vagy anyagtalan darabja tart életben, melybe az behatol, és mellyel esetenként teljességgel eggyé válik. Lehetséges, hogy tudatosan rosszindulatú, ám az is megeshet, hogy a létfenntartás vak ösztöne teszi azzá. Akárhogy is legyen, egy ilyen szörnyeteg szükségszerűen anomáliaként vagy betolakodóként jelentkezik a mi univerzumunkban, és kiirtása illetéknéppen minden személy elsődleges kötelessége, aki nem ellensége a világ létének, egészségének és épelméjűségének.

Leginkább az aggasztott minket, hogy sejtelmünk sem volt arról, milyen

módon küzdhetünk meg a valamivel. Egyetlen épelméjű ember sem látta még, és csak kevesen tapasztalták meg egyértelműen a jelenlétét. Lehetséges, hogy pusztá energia - éteri, teljességgel anyagtalan forma -, és az is lehet, hogy részben anyagi természetű; valamely ismeretlen és meghatározatlan, képlékeny tömeg, mely tetszés szerint átváltoztathatja magát szilárd, folyékony, légnemű, sőt plazmás halmazállapotok ködszerű utánezataivá. Az emberre emlékeztető penészfolt a padlón, a sárgás pára alakja, a régi történetekben emlegetett gyökerek görbülete valamelyest mind emberi alakra utaltak; ám azt, hogy menynyire tipikus és állandó ez a hasonlóság, senki sem tudta biztosan megmondani.

Kétféle fegyvert konstruáltunk ellene; egy hatalmas és a célhoz kialakított vákuumos katódcsövet, amit nagy teljesítményű akkumulátorokra kötöttünk rá, és speciális ernyőkkel és visszaverő felületekkel láttunk el arra az esetre, ha a valami megfoghatatlannak bizonyulna, és kizárólag romboló erejű sugárzással verhetnénk vissza; valamint két, a világháborúban használtakhoz hasonló katonai lángszórót arra az esetre, ha részben anyagi természetű, és így fizikailag szétroncsolható lenne - mivel a babonás exeteri parasztokhoz hasonlóan mi is elszántuk magunkat rá, hogy amennyiben elégethető -, elhamvasztjuk a valami szívét. Mindeme pusztító szerkezeteket gondosan elhelyeztük a pincében, figyelembe véve a kempingágy, a székek és a kandalló előtti furcsa formájú penészfolt egymáshoz viszonyított helyzetét. A sokatmondó szennyeződés mellesleg alig volt látható, mikor elhelyeztük a bútorainkat és az eszközeinket, és mikor visszatértünk, hogy megkezdjük a virrasztást. Egy pillanatra még abban is kételkedtem, hogy valaha is határozottabban kirajzolódni láttam volna az alakot - aztán eszembe jutottak a legendák.

Pincebeli virrasztásunk a nyári időszámítás szerinti este 10 órakor kezdődött, és ahogy vártunk, egyre kevesebb reményt éreztünk a sikerre. A kintről beszűrődő, halovány, esőbolygatta lámpafény és az ocsmány gombákból áradó foszforeszkálás világában látszottak a lekopott meszelésű falak izzadó kövei; a nyirkos, bűzhödt, penészmocskos, keményre döngölt földpadló a rusnya gombákkal; a hajdani zsámolyok, székek, asztalok vagy más, most már meghatározhatatlan funkciójú bútordarabok rothadó darabjai; a felettünk elhelyezkedő földszintet tartó erős gerendák és palánkok; a rogyant deszkaajtó, ami a ház többi helyiségei alatt található tárolókba és kamrákba vezetett; a szétmálló kőlépcső a lepusztult fakorlással; valamint a silány, odvas, feketetégla kandalló, ami előtt a rozsdáette vasdarabok kampók, tuskóbakok, nyársak, szivornyák és a hollandi kemence ajtajának egykor volt jelenlétéről árulkodtak - és e tárgyakon kívül puritán kempingágyunk és székeink, továbbá a betelepített nehéz és bonyolult romboló gépezetek.

Mint ahogy korábbi felderítő útjaim során már annyiszor, most is nyitva hagytam az utcai kaput; így közvetlen és célszerű menekülési útvonalat biztosítottam arra az esetre, ha netán az erőnket meghaladó megnyilvánulásokkal kerülnénk szembe. Úgy gondoltuk, szüntelen éjszakai

jelenlétünk előcsalogatja a pincében megbúvó rosszindulatú létformát; és mivel felkészülten várjuk, egyik vagy másik eszközünkkel végezhetünk vele, amint meglátjuk és beazonosítjuk. Arról, hogy mennyi időbe telik majd előcsalogatni és megsemmisíteni a valamit, fogalmunk sem volt. Az is felmerült bennünk, hogy vállalkozásunk közel sem tekinthető biztonságosnak, hiszen nem lehetett megjósolni, mire képes az a valami. Ám úgy ítéltük, megéri kockáztatni, és így nem haboztunk külső segítség nélkül belevágni az akcióba; mások bevonásával nevetségessé tehattuk volna magunkat, sőt akár kudarcba is fúlhatott volna az egész vállalkozás. Efféle lelkiállapotban társalogtuk át az éjszakát - mígnem bácsikám lapos pislantásai emlékeztettek rá, hogy ideje ágyba küldenem két órára.

Mintha dermesztő félelem telepedett volna rám magányomban azt mondom: magányomban, hiszen aki egy alvó mellett üldögél, az tényleg magányosnak érzi magát; talán magányosabbnak is, mint gondolná. Bácsikám hangos szuszogását a kinti eső kopogása kísérte, amit időnként a pince egyik távoli sarkában szétloccsanó vízcseppek vérfagyasztó hangja ellenpontozott - a ház ugyanis még száraz időben is förtelmesen nyirkos maradt, ebben a zivatarban pedig kifejezetten posványosnak hatott. A gombák foszforeszkáló fényében, és a befedett ablakokon átszűrődő, erőtlen lámpafényben tanulmányoztam a málló, ősöreg köveket; aztán, mikor a hely undorító levegőjétől egészen felkavarodott a gyomrom, kitártam az ajtót, hogy végigpásztázzam az utcát, gyönyörködjem a jól ismert épületek látványában, tudom pedig megteljen az egészséges kinti levegővel. Virrasztásom továbbra is eredménytelennek bizonyult; mindegyre ásítottam, és a fáradtság fölülkerekedett az éberségemen.

Aztán bácsikám ébredése vonta magára a figyelmemet. Az első óra második felében többször is nyugtalanul forgolódott, most pedig szokatlan rendszertelenséggel kapkodta a levegőt, és időnként olyformán lihegett, mintha fojtogatták volna. Rávilágítván láttam, hogy elfordította az arcát, így felkeltem és odamentem hozzá, hogy elemlámpám fényében megvizsgáljam, nem fájdalomtól szenved-e. A látvány, hétköznapi mivoltát figyelembe véve, meglepő mód megrémített. Bizonyára pusztán a hely és a küldetés baljóslatú karaktere vetette rá árnyékát egy furcsa körülményre, a szóban forgó körülmény ugyanis önmagában se ijesztőnek, se természetellenesnek nem számított. Mindössze arról volt szó, hogy bácsikám arckifejezése, kétségkívül a helyzet kiváltotta különös álmok hatására, nagyfokú zaklatottságról árulkodott, és egyáltalán nem tűnt rá jellemzőnek. Tekintete általában szívélyes és előkelő nyugalmat tükrözött, most azonban mintha többféle érzélem háborgott volna benne. Összességében úgy vélem, épp ez a *sokféleség* zavart leginkább. Bácsikám egyre nyugtalanabban zihált és hánykolódott, és ahogy szeme lassanként felnyílt, mintha nem egy, hanem több ember lakozott volna benne, és mintha furcsán elidegenedett volna önmagától.

Egyszerre motyogni kezdett, és visszatetszést keltett bennem a szája és a

foga, ahogy beszélt. Szavai eleinte összefolytak, aztán - megrökönyödve - felismertem bennük valamit, amitől a hideg futott végig a hátamon, mígnem eszembe jutott bácsikám széles körű műveltsége, és a rengeteg régészeti cikk, amiket a *Revue des Deux Mondes* számaiból lefordított. A tiszteletreméltó Elihu Whipple ugyanis franciául motyogott, és az a néhány kifejezés, amit felismertem, mintha a híres párizsi magazin hasábjain ismertetett legsötétebb mítoszokkal álltak volna kapcsolatban.

Az alvó homlokát hirtelen kiverte a veríték, aztán félálomban felszökkent. A francia zagyvaság után angolul kiáltott fel izgatott, rekedtes hangon.

- Nem kapok levegőt! - majd immár teljességgel éberén, a megszokott arckifejezést mutatva, bácsikám megragadta a kezem. és elkezdte mesélni álmát, melynek lényegébe egyfajta félelemmel vegyes tisztelettel mertem csak belegondolni.

Elmondta, hogy a megszokott álmképeket olyféle helyszín váltotta fel, melynek furcsasága semmilyen olvasmányélményéhez nem kapcsolható. Evilági volt, de mégsem az - homályos mértani zűrzavar, melyben ismerős dolgok elemei a leghetlenebb és legszokatlanabb kombinációkba rendeződtek. Akárha bizarrul szétszabdalt képeket helyeztek volna egymás fölé; olyféle elrendezésben, melyben az idő és a tér szétesett, majd a leglogikátlanabb módokon újrendeződött volna. A kísérteties képzetek kaleidoszkópszerű forgatagában itt-ott meglepően éles, ugyanakkor megmagyarázhatatlanul változatos pillanatfelvételek villantak fel, ha jobb kifejezés híján használhatni ezt a szót.

Bácsikám egy alkalommal úgy érezte, mintha egy hanyagul felásott veremben lenne, és csapzott fűrtök, valamint háromszögletű kalapok szegélyezte dühödt tekintetek bámulnának le rá. Aztán újfent egy házban - egy látszatra ódon épületben - találta magát, ám a részletek és a lakók mindegyre változtak, és sohasem tudta, melyik arcra, bútordarabra, sőt akár szobára számíthat, hiszen az ajtók és ablakok látszólag éppoly gyorsan átalakultak, mint a sokkalta állhatatlanabbnak vélhető tárgyak. Furcsának, átkozottul furcsának hatott mindez, bácsikám pedig meglehetősen félszegen említette meg - mintha arra számítana, hogy nem hiszek neki -, hogy a különös arcok közül nem egy kétségbevonhatatlanul a Harris család jegyeit viselte magán. És mindeközben végig úgy érezte, mintha fuldokolna, mintha valami beléhatolna és szétterjedne a testében, és igyekezne birtokába venni bácsikám életfunkcióit. Megborzongtam, mikor elgondoltam magamban, ahogy ezek a nyolcvanegy évnyi folyamatos használattól elnyűtt életfunkciók ismeretlen erőkkkel küzdenek, melyektől még egy fiatal és erős szervezet is okkal tarthat; ám egy pillanattal később már azzal nyugtattam magam, hogy az álom mégiscsak álom, és e borzongató látomások legfeljebb a bácsikám és jómagam elméjét mostanában teljességgel lefoglaló nyomozás és kutatás kiváltotta reakciónak tekinthetők.

A beszélgetés ugyancsak segített hamar eloszlanni a furcsaságérzetet; és kis idő elteltével, mikor már majdnem elnyomott az álom, nyugovóra tértem.

Bácsikám kifejezetten ébernek tűnt, és várakozással tekintett elébe az örködésnek, noha rémálmai a kiszabott két óra lejárta előtt riasztották fel. Egykettőre elnyomott az álom, és fölöttébb nyugtalanító víziók törtek rám. Álmomban mérhetetlen és mélységes elhagyatottságot éreztem; és mindenfelől ellenségesség áradt a börtön felé, ahová bezártak. Úgy éreztem, megkötöztek, számat pedig kipeckelték, és a véremre szomjazó távoli tömegek visszhangzó gúnykacaja zúgott. Bácsikám arca kevésbé megnyugtatóan sejlett fel előttem, mint ahogy megszoktam, és emlékszem, hogy több alkalommal is hiába próbáltam felkiáltani. Nem volt kellemes álom, és egy másodpercig még örültem is a visszhangzó sikolynak, mely áttört az álom mezsgyéjén, és felriadtomban minden létező tárgyat felfokozottan élesnek és valószerűnek érzékeltem.

V.

Bácsikám székének háttal feküdtem, így hirtelen ébredésem után csupán az utcára nyíló ajtót, az északabbra eső ablakot, valamint a helyiség északi falát és padlóját pillanthatam meg, melyek a foszforeszkáló gombákénál és az utcai lámpákénál sokkalta erősebb fényben úszva, hátborzongató élességgel rögzültek elmémben. A sugarat nem mondanám erősnek, de még viszonylag erősnek sem; könyvolvasáshoz bizonytalán közel sem lett volna elegendően erős. Ám fényében a padlóra vetődött az ágy és jómagam árnyéka; sárgás, átható karaktere pedig egyszerű fényforrásnál valami vészjóslóbbat sejtetett. Mindezt természetellenes élességgel észleltem, noha két más érzékszerveimet kegyetlen támadás érte. Fülemben ugyanis még mindig csengett a velőtrázó sikoly, orromat pedig a helyiségben terjengő ocsmány bűz facsarta. Elmém, mely éppoly éberrel dolgozott, mint érzékeim, rögvést felfigyelt a mostoha fejleményre; szinte gépiesen felugrottam és megperdültem, hogy megragadjam a romboló szerkezeteket, melyeket már korábban a kandalló előtti penészes foltra irányítottunk. Előre rettegettem az elem tárulkozó látványtól; a kiáltásban ugyanis bácsikám hangját ismertem fel, és nem tudtam, miféle rémségek ellen kell majd megvédenem őt és jómagamat.

Ami fogadott, mégis sokkal rosszabbnak bizonyult a vártnál. Léteznek a lehető legszörnyűségesebbeknél is szörnyűségesebb dolgok, és amit ott láttam, azon elképzelhető végső borzalmak közé tartozott, amit a világmindenség az átkozott és sorsverte kevesek szétzúzására tartogat. A gombafertőből ködlő, sárgás és beteges tetemfény szállt fölfelé, mely bugyogva és tajtékzón gigantikus méretűvé dagadt, s körvonalaiban halványan félig emberre, félig egy szörnyetegre emlékeztetett, mely mögül tisztán áttetszett a kémény és a kandalló. Csupa - kegyetlen és gunyoros - szem borította, a ráncos és rovarszerű fej pedig vékony páracsíkká foszlott szét, mely bűzösen tekergőzött, míg végül el nem tűnt a kéményben. Azt mondom, láttam a valamit, ám csupán tudatos erőfeszítés árán sikerült felidézniem visszataszító alakját. Abban a percben mindössze egy undorítóan kavargó, enyhén foszforeszkáló spórafelhőt láttam magam előtt, mely beburkolta és gyűlöletes képlékenységűvé oldotta az egyetlen

dolgot, amire minden figyelmemet összpontosítottam. Ez a valami a bácsikám - a tiszteletreméltó Elihu Whipple - volt, aki elfeketedő és oszló arccal meredt rám, miközben artikulálatlanul ordított, és vértől csöpögő karmokkal kapkodott felém, hogy a beléköltözött borzalomtól ösztökélve széttépjen engem.

Csupán az otthonosság tudatának köszönhetem, hogy nem örültem meg. Rendszeres gyakorlással készültem a döntő pillanatra, és megmentett a besulykolt rutin. Amint felismertem, hogy a fortyogó gonoszt nem fogja az anyag vagy a vegyületek. és épp ezért ügyet sem vettem a tőlem balra heverő lángszórókra, bekapcsoltam a vákuumos katódcsövet, és az örökkévaló istenkáromlásra irányítottam a lehető legerősebb sugarat, amit az emberi lelemény a természet légüres tereiből és áramaiból előállítani képes. Az alak kékes ködfátyolba borult és tébolyultan sercegni kezdett, aztán a sárgás foszforeszkálás fokozatosan elhalványult. Ám észrevettem, hogy csupán a kontrasztok mosódtak el, a gép keltette hullámok azonban semmilyen hatást nem fejtettek ki a jelenésre.

Ekkor a démoni látomás közepén egy eddig nem tapasztalt borzalomra lettem figyelmes, aminek láttán felordítottam, és botladozva tapogatózni kezdtem az utcára nyíló ajtó felé, mit sem törődve azzal, miféle nem evilági szörnyűségeket szabadítok ezzel az emberiségre, és miféle kárhozatot vonok vele a fejemre. A halovány, kék és sárga elegyben bácsikám alakja undorító cseppfolyósodásba kezdett, melynek végbementét képtelenség szavakba önteni, és mely során elenyésző arca oly sűrű alakváltozásokon ment át, amihez hasonló csupán egy örült képzeletében foganhatna meg. Egyszerre tűnt ördögnek és tömegnek, csontkamrának és tarka felvonulásnak. A tétován keveredő sugarak fényében kocsonyás ábrázata tucatnyi... több száznyi... több ezernyi formát öltött magára; vigyorogva hanyatlott a földre, ahogy a test olvadó faggyúként roskadt össze alatta, az ismeretlen, mégis ismerős sokaság groteszk gúnyrajzaként.

Láttam kirajzolódni a Harris dinasztia felnőtt és gyermek, férfi és nőtagjainak, valamint másoknak idős és ifjúkori, durva és kifinomult, ismerős és idegen vonásait. Egy pillanatra felvillant a szegény Rhoby Harrisról készült miniatúra elfajzott utánzata, melynek eredetijét az Iparművészeti Iskola Múzeumában láttam egykor, egy másik alkalommal pedig mintha Mercy Dexter girhes képe tűnt volna fel, melynek mása Carrington Harris házának falán függött. Felfoghatatlanul rémisztő volt az egész; a vége felé, mikor szolgai és kisgyermeki ábrázatok különös elegye vibrált közvetlenül a gombás padló fölött, ahol a zöldes kocsonya szétfolyt, úgy tűnt, mintha a váltakozó vonások egymással küzdöttek volna, és bácsikám jóságos ábrázatát igyekeztek volna magukra öltetni. Szeretném azt hinni, hogy abban a pillanatban még létezett, és megpróbált búcsút mondani nekem. Talán kiszáradt torkomból én is istenhozzádot hörögtem hozzá, ahogy kirentottam az utcára; vékony kocsonyacsíkot húztam magam után, mikor kiléptem az esőáztatta járdára.

Ami ez után következett, homályos és iszonyatos. Senki sem tartózkodott

a csuromvizes utcán, és a világon senkinek sem mertem elmesélni a történeteket. Céltaianul délnek indultam, el a College Hill és az Athenaeum mellett, végig a Hopkins Streeten, majd átkeveredtem a hídon az üzleti negyedbe, ahol a magas épületek látszólag úgy vigyáztak rám, ahogy a modern anyagok óvnak minket az ősrégi, ártalmas csodáktól. Aztán a szürke hajnal nyirkosan kibomlott a keleti égbolton, s beteg fényében kirajzolódtak az ősoleg domb és az ódon templomtornyok körvonalai, hogy visszahívjanak a helyre, ahol bevégtetlenül hagytam szörnyűséges feladatomban. És végül elindultam; csatakosan, fedetlen fővel, kábultan bandukoltam a derengő pirkadatban, hogy ismét belépjek a tárva hagyott Benefit Street-i bejáraton, mely még mindig kísértetiesen csapkodott a korán kelő háztulajdonosok szeme láttára, akikhez szólni sem mertem.

A kocsonyának nyoma sem maradt, a penészes padló ugyanis magába itta a matériát. A kandalló előtt pedig eltűnt a hatalmas, összegörnyedt salétromfigura. Végignéztem a kempingágyon, a székeken, a rombolóeszközökön, hátrahagyott kalapomon és bácsikám elsárgult szalmakalapján. Letaglózott a kábulat, és alig tudtam eldönteni, mi volt álom, és mi volt valóság. Aztán lassanként eszméletemre tértem, és megértettem, hogy minden álmon túlmutató szörnyűségnek voltam szemtanúja. Leroskadtam egy székbe és amennyire józanságom engedte, igyekeztem felidézni a történeteket, és rájönni, miként vethetnék véget a borzalomnak, ha mindez valóban megtörtént. Sem anyaginak nem tűnt, sem éterinek, sem bármi olyasminek, amit halandó elme elképzelni képes. Mi más lehetett tehát, ha nem egyfajta képtelen kipárolgás; sírkertekre telepedő vámpíri pára, amelyenről az exeteri parasztok regélnek. Úgy véltem, ez a titok nyitja, és ismét a kandalló előtti térségre vettem tekintetemet, ahol a penész és a salétrom furcsa alakzatokba rendeződött. Tíz perc múltán már tudtam, mit fogok tenni, és kalapomat véve hazaindultam, ahol fürdőt vettem, megreggeliztem, és távbeszélőn csákányt, ásót, katonai gázálcot és hat ballon vitriolt rendeltem másnap reggelre a Benefit Street-i elkerült ház pincéjének ajtaja elé. Ezután aludni próbáltam; ám mivel nem jött álom a szememre, olvasással és ostoba versikék írásával múlattam az időt, és igyekeztem javítani levert hangulatomon.

Másnap délelőtt 11 órakor belefogtam az ásásba. Sütött a nap, aminek örültem. Még mindig magam voltam, hiszen bármennyire is rettegettem az ismeretlen borzalomtól, még inkább féltem volna bárkinek elmondani. Később pusztán kényszerből osztottam meg a titkot Harrisszel, és mivel sok furcsa történetet hallott már az öregektől, elképzelhetőnek tartottam, hogy hinni fog nekem. Mikor kifordítottam a kandalló előtti bűzös, fekete földet, és ásóm nyomán sárga színű, nyálkás váladék kezdett szivárogni a széthasított fehér gombákból, reszketve gondoltam bele, hogy mire lelhetek. A föld belsejének némely titkát jobb, ha nem ismerik meg az emberek, és ez is ezek közé tartozhatott.

Kezem láthatóan remegett, de tovább ástam; kis idő elteltével már a magam kimélyesztette üregben álltam. Ahogy egyre mélyült a verem, mely

nagyjából hatszor hat lábnyi lehetett, a dögletes bűz egyre erősödött; és immár minden kétséget kizáróan éreztem, hogy hamarosan beleütközöm a pokoli valamibe, melynek kigőzölgései másfélszáz éven át rontást hoztak a házra. Azon tűnődtem, vajon hogy nézhet ki - milyen szubsztanciájú, milyen alakú lehet, és a több évtizednyi vérszívás után mekkorává fejlődhetett. Végül kimásztam a gödörből, félrehánytam a felhalmozott földet, majd a lyuk két hozzám közelebb eső szélére rendeztem a vitriolos ballonokat, hogy szükség esetén gyors egymásutánban az üregbe üríthessem a tartalmukat. Ezután a két átellenes oldalon folytattam az ásást; most már lassabban dolgoztam, és az egyre erősödő bűz miatt a gázálcot is felvettem. Kis híján inamba szállt a bátorság, ahogy egyre közelebb kerültem a verem alján szunnyadó névtelen borzalomhoz.

Ásóm hirtelen valami földnél puhábbá hatolt bele. Összereztem, és önkéntelenül ki akartam mászni a gödörből, mely immár a nyakamig ért. Aztán összeszedtem magam, és tovább kaparásztam az elemlámpám fényében. A felület, amiről lehánytam a földet, nyálkásnak és üvegesnek tűnt - mint a félig megrohadt, összeállt zselé -, és látszatra áttetszőnek hatott. Még több földet kapartam le róla, és láttam, hogy határozott alakkal rendelkezik. Az anyag egy hasadás mentén visszahajlott. A szemem elé tárulkozó hatalmas darab közelítőleg hengeresnek tűnt; mint egy összecsucsklott, gigantikus, kékesfehér kályhacső, mely legszélesebb részén nagyjából kétlábnyi átmérőjű volt. Még tovább ástam, aztán hirtelen kiugrottam a gödörből, el attól a mocskos förmedvénytől: pánikszerűen lecsavartam a súlyos ballonok tetejét, és megdöntöttem őket, hogy maró tartalmukat egymás után a mély csontkamrába zúdítsam, egyenesen a vérfagyasztó szörnyűségre, melynek gigászi *könyökét* láttam magam előtt.

Soha nem felejttem el a sűrű, zöldessárga ködgomolyt, mely háborogva tört elő a veremből, ahogy a sav leözönlött. A dombon lakók még ma is emlegetik a sárga napot, mikor rémes és penetráns gázok törtek fel a Providence-folyóba ömlesztett gyári hulladékból, ám én tudom, mekkorát tévednek a keletkezés helyét illetően. Azt az iszonyatos robajt is emlegetik, ami valamelyik eldugult föld alatti főnyomócsőből vagy gázvezetékéből származhatott - ám ismételten kiigazíthatnám őket, ha merném. Elmondhatatlanul megrázott az eset, és még ma sem tudom, hogyan sikerült életben maradnom. A negyedik ballon kiürítése után elájultam, mivel a gázálc szűrője kezdte felmondani a szolgálatot; de mikor eszméletre tértem, láttam, hogy a gödörből nem árad fölfelé semmilyen pára.

A két megmaradt ballon tartalmát különösebb eredmény nélkül öntöttem ki, és némi idő elteltével úgy ítélt meg a helyzetet, hogy biztonsággal visszalapátolhatom a földet a gödörbe. Mire végeztem, beesteledett, ám a borzalom eltávozott a helyről. A doh kevésbé bűzlött, az idegenszerű gombák pedig ártalmatlan szürke porrá aszódtak, amit hamuként sodort magával a talaj fölött a léghuzat. A föld egyik legsötétebb borzalma örökre elpusztult; és ha létezik pokol, akkor egy istentelen fürtelem démoni lelke végre megtért oda. És

ahogy ledöngöltem az utolsó ásónyi penészes földet, arcomon végiggördült az első azon tengernyi könnycsepp közül, amikkel szeretett bácsikám emlékének adóztam.

A következő év tavaszán nem nőtt több halvány fű és furcsa gyom az elkerült ház függőkertjében, Carrington Harrisnek pedig nem sokkal azután sikerült bérlőt találnia. A ház még mindig kísérteties, különössége azonban lenyűgöz engem, és megkönnyebbülésembe furcsa sajnálkozás vegyül majd, ha egyszer lebontják, hogy helyet biztosítsanak valami cicomás boltnak vagy útszéli bérháznak. A kert terméketlen fáin apró, édes almák kezdtek teremni, tavaly pedig a göcsörtös ágak között fészket raktak az első madarak.

Galamb Zoltán fordítása

Onnan túlról (1920)

Minden elképzelést felülmúlóan borzalmasak voltak a változások, amelyek legjobb barátomon, Crawford Tillinghaston estek. Két és fél hónapja nem láttam, azóta, amikor elmondta, mely cél felé vezetnek fizikai és metafizikai kutatásai; amikor megdöbben csaknem rémült tiltakozásom hallatán, fanatikus dühvel űzött ki laboratóriumából és házából. Annyit tudtam, hogy az idő túlnyomó részében bezárkózik a padláson levő laboratóriumába átkozott elektromos gépezetével, alig eszik, és még a személyzetet sem engedi be, azt azonban nem gondoltam, hogy kurta tíz hét ennyire megváltoztathat és eltorzíthat egy emberi teremtményt. Nem kellemes látvány, amikor egy tömzsi ember hirtelen összeaszik, még rosszabb, amikor a petyhüdt bőr megsárgul és szürkül, a szemek beesnek, karikássá válnak, nyugtalanítóan izzanak, a ráncos homlokokon kiugranak az erek, a kezek remegnek és ránganak. Ha ehhez hozzávesszük a visszataszító ápolatlanságot, a ruhák ziláltságát, a tövénél fehéredni kezdő, torzonborz, sötét haját, a fehér borostát a valamikor frissen borotvált arcon, az összhatás meglehetősen döbbenetes. Pedig ilyen volt Crawford Tillinghast külseje azon az éjszakán, amikor félig összefüggő üzenetével az ajtajához szólított annyi hét száműzetés után; ez a kísértet remegett előttem, kezében gyertyát tartva, és miután beengedett, lopva hátrapillantott a válla fölött, mintha láthatatlan lényektől félne a Benevolent Streettől kissé beljebb álló, ódon, magányos házban.

Már önmagában az hiba volt, hogy Crawford Tillinghast tanulmányozni kezdte a tudományt és a filozófiát. Ilyen dolgokhoz hideg, személytelen nyomozóra van szükség, mivel az érző, tevékeny embernek két, egyformán tragikus lehetőséget kínál; kétségbeesést kudarc, és elviselhetetlen, elképzelhetetlen félelmet siker esetén. Tillinghast valaha a kudarc, a magány és

a búskomorság áldozata volt, míg most, amennyire gyomorkeverő félelmemen át megítélhettem, a siker áldozata lett. Erre figyelmeztettem tíz hete, amikor kitálalta, hogy milyen felfedezés küszöbén áll. Akkor lángolt a hévtől és magas, természetellenes hangon beszélt, bár a szokott pedáns hanglejtéssel.

- Mit tudunk mi - mondta - a körülöttünk levő világról, univerzumból? A benyomások felfogására alkalmas eszközeink képtelenül csekélyek, környezetünkről alkotott fogalmaink végtelenül szegényesek. Csak azt látjuk, aminek a látására megvannak a szerveink, fogalmunk sincs abszolút természetéről. Öt hitvány érzékünkkel úgy teszünk, mintha megértenénk a hihetetlenül összetett világegyetemet, holott a több, erősebb, vagy más hatásfokú érzékszervekkel bíró lények nem csupán egészen másként láthatják ugyanazt, mint mi, de érzékelhetik és tanulmányozhatják az anyag, energia és élet egész világait, amelyek akár közel is lehetnek, mi mégsem fogjuk fel őket saját érzékeinkkel! Mindig hittem benne, hogy az ily különös, elérhetetlen világok itt lehetnek a kezünk ügyében, és azt hiszem, most megtaláltam a módját, hogy áttörjek a sorompókon! Nem tréfálok! Huszonnégy órán belül ez a gépezet itt az asztal mellett olyan hullámokat kelt, amelyek csökött vagy primitív állapotban létező, ismeretlen érzékszerveinket működésbe hozzák! Ezek a hullámok oly tájakat nyitnak meg előttünk, amelyek nemhogy az ember, de az általunk szerves életnek ismert létezés egyetlen formája előtt sem ismert! Látni fogjuk, mitől vonítanak a kutyák a sötétben, mitől mered föl a macskák füle éjfél után! Látni fogjuk ezeket a dolgokat és másokat is, amelyeket élőlény még sohasem látott! Át fogunk ugrani az időn, téren és dimenziókon, és anélkül, hogy testünket mozdítani kellene, bepillantunk a teremtés mélyére!

Amikor Tillinghast mindezeket elmondta, én tiltakoztam, mert ismertem annyira, hogy inkább megijedjek, mint mulassak rajta; de ő fanatikus volt, és kizavart a házból. Most sem volt kevésbé elvakult, de közlésvágya legyőzte sértődöttségét, és parancsoló stílusban írt nekem, bár olyan írással, amit alig ismertem föl. Amikor beléptem barátom lakásába, aki oly hirtelen változott reszkető rémmé, engem is megfertőzött a rettegés, amely ott leskelt minden sarokban. A tíz hete elmondott szavak aligha testet nem öltöttek a gyertyaláng apró körén túli sötétségben, és én rosszul éreztem magam vendéglátóm üres, megváltozott hangjától. Nem bántam volna, ha ott van a személyzet, és egyáltalán nem tetszett, amikor Tillinghast azt mondta, hogy három napja minden cseléde eltávozott. Furcsa, hogy még az öreg Gregory is anélkül hagyja el a gazdáját, hogy ne szólna egy magamfajta kipróbált barátjának. Gregory szállította nekem a híreket Tillinghastról, miután tajtékzó gazdája kiutasított házából.

Félelmemet mégis elnyomta növekvő érdeklődésem és elragadtatásom. Csak sejtettem, mit akarhat tőlem Crawford Tillinghast, de nem kételkedtem, hogy döbbenetes fölfedezésbe, titokba fog beavatni. Korábban tiltakoztam természetellenes kíváncsisága ellen, amellyel be akart hatolni az elgondolhatatlanba; most, amikor nyilvánvalóan sikerrel járt, bizonyos

mértékben már-már osztoztam lelkesedésében, noha úgy tűnt, szörnyű árat fizetett érte. Követtem a ház sötét ürességében ezt az emberparódiát, akinek reszkető kezében imbolygott a gyertya. Úgy láttam, ki van kapcsolva a villany, és amikor rákérdeztem, vezetőm azt mondta, ez határozott céllal történt.

- Túl sok lenne... nem merem... - Motyogásba fulladt a szava. Feltűnt ez az új szokása, mert nem az a fajta volt, aki magában beszél. Beléptünk a padláson kialakított laboratóriumba, és megláttam azt az undorító elektromos gépezetet, amely beteges, baljós ibolyaszín fénnel izzott. Erős kémiai elemmel volt összekötve, de úgy látszott, egyáltalán nem kap áramot; amennyire emlékszem, a kísérleti stádiumban bugyborgott és zúgott működés közben. Válaszul kérdéseimre Tillinghast azt motyogta, hogy az állandó izzás nem olyan értelemben elektromos, amit én felfoghatnék.

Most leültetett a gép mellé úgy, hogy a szerkezet a jobbjomra került, és elfordított egy kapcsolót valahol a masinát koronázó üveggömbök fürtje alatt. Elkezdődött a szokásos bugyborgás, átment sivításba, végül olyan halk zúgássá enyhült, mintha el akarna némulni. Közben a fény először erősödött, aztán elhalványodott, majd megjelent egy olyan elképesztő fakó szín vagy színkeverék, amelyet sem értelmezni, sem leírni nem tudok. Tillinghast, aki figyelt, észrevette meghökkent arckifejezésemet.

- Tudod, hogy mi ez? - suttogta. - Ultraibolya fény. Furcsán kuncogott, látva meglepetésemet. - Azt gondolod, az ultraibolya láthatatlan, és az is - de te most látod ezt, és más láthatatlan dolgokat is!

- Figyelj! - folytatta kis szünet után. - Ennek a szerkezetnek a hullámai ezernyi érzékszervet ébresztenek föl bennünk; érzékszerveket, amelyek azoknak az Bonoknak a során alakultak ki, amíg a magányos elektronokból kifejlődött az érzékszerv! Én láttam az igazságot, és az a szándékom, hogy neked is megmutatom. Tudni akarod, milyen? Elmondom. - Tillinghast leült velem szemközt, elfújta a gyertyát, és gonoszul a szemembe nézett. - Létező érzékszerveid - gondolom, elsőnek a füled - sok benyomást felfognak, mert szoros kapcsolatban állnak a szunyadó szervekkel. Azután vannak mások is. Hallottál már a tobozmirigyéről? Csak nevetek a sekélyes endokrinológusokon, a freudista parvenükön és csalókon! Az a mirigy az érzékszervek érzékszerve! Rájöttem! Olyan, mint a látás, és képeket továbbít az agyba. Normális ember így kapja a legtöbbet... úgy értem, a legtöbb bizonyíték így érkezik onnan túlról.

Végignéztam a nagy padlásszobán, a ferde déli falon, amelyet halványan megvilágítottak az emberi szemmel nem látható sugarak. A távoli zugok árnyékba merültek, az egész helyet elöntötte az önnön természetét elfátyolozó, páras irrealitás, amely szimbolizálásra, képzelgésre bujtogatta a fantáziát. Amikor Tillinghast elhallgatott, rég halott istenek hatalmas, hihetetlen templomába képzeltem magam; valami meghatározhatatlan épületbe, amelynek nyirkos kőpadlójából megszámlálhatatlan fekete kőoszlop fűrődik a látóteremen kívül eső felhős magasságba. Ez a kép egy darabig nagyon éles volt, ám fokozatosan átadta helyét valami sokkal borzalmasabbnak: a végső, abszolút

magánynak egy határtalan, fénytelen, hangtalan térben. Úr volt, semmi más, engem pedig gyermekes félelem fogott el, és ennek hatására előhúztam farzsebemből a revolvért, amit mindig magammal hordok sötétedés után, amióta megtámadtak Kelet-Providence-ben. Ekkor a messzeség legvégső régióiból lassan feltámadt a hang. Hihetetlenül gyöngé volt, finoman vibráló, félreérthetetlenül zenei, ugyanakkor olyan elképesztően vad, hogy becsapódását rafinált kínzásként éreztem egész testemben. Olyasféle érzés volt, mint amikor véletlenül tejüveget karcol meg az ember. Ugyanakkor mintha hideg huzat csapott volna meg, amely a távoli hangforrás irányából söpört el mellettem. Miközben lélegzetviasszafojtva várakoztam, észrevettem, hogy hang és szél egyként erősödik; az a különös érzésem támadt, mintha a sínekhez kötöztek volna, egy gigászi, közeledő mozdony útjába. Beszélni kezdtem Tillinghasthoz, és amint ezt tettem, a szokatlan érzéketek hirtelen eltűntek. Csak az izzó masinát, a homályos szobát és Tillinghastet láttam, aki ocsmányul vigyorgott a mintegy önkéntelenül előhúzott revolverre, de arckifejezéséből bizonyosra vehettem, hogy legalább annyit hallott és látott, mint én, ha nem többet. Suttogva elmondtam, mit tapasztaltam, ő pedig arra intett, hogy maradjak olyan csöndes és figyelmes, amennyire lehetséges.

- Ne mozogj! - óvott. - Ezekről a sugaraktól éppen olyan láthatókká válunk, ahogyan mi látunk! Mondtam neked, hogy a személyzet távozott, de azt nem, hogy hogyan! Itt volt az az ostoba házvezetőnő - fölkapcsolta a lámpákat odalent, holott mondtam neki, hogy ne tegye, és a vezetékek átvették a lüktetést. Félelmetes lehetett, még itt fönt is hallottam a sikoltásokat, annak ellenére, amit a másik irányból láttam és hallottam, és később elég félelmetes látványt nyújtottak azok az üres ruhacsomók szerte a házban. Mrs. Updike ruhái a hall villanykapcsolójának közelében heverték, innen tudom, hogy ő volt a tettes. Valamennyien eltűntek. De amíg nem mozdulunk, biztonságban vagyunk. Ne feledd, egy ocsmány világgal érintkezünk, ahol mi gyakorlatilag tehetetlenek vagyunk... Maradj nyugton!

A kinyilatkoztatás és a nyers parancs együttesen valósággal megbénított, és rémületem ismét megnyitotta elmémet a benyomások előtt, amelyek abból az irányból jöttek, amit Tillinghast "onnan túlról"-nak nevezett. Mozgás és hangok örvényébe kerültem, zavaros képek ugráltak a szemem előtt. Homályosan láttam a szoba körvonalait, de a tér egy pontján mintha beömlött volna a fölismerhetetlen árnyak vagy felhők forrongó oszlopa, amely jobbra előttem ütötte át a szilárd tetőt. Ekkor ismét megpillantottam a templomfélét, ám ez alkalommal az oszlopok fölértek a fény légi óceánjába, amely egyetlen vakító sugarat bocsátott a mélybe az előbb látott felhőoszlop helyén. Ezután úgyszólván kaleidoszkópikussá vált a jelenet, és a képek, hangok, meghatározhatatlan érzéketek zűrzavarában úgy éreztem, kezdek szétolvadni, vagy valamilyen módon elveszítem szilárd alakomat. Egy határozott villanásra mindig emlékezni fogok. Egy pillanatra mintha láttam volna egy ragyogó, forgó szférákkal teli, idegen éjszaka sávját, és ahogy távolodni kezdett, láttam, hogy

az izzó napok csillagképet vagy galaxist formáznak, és ez a forma Crawford Tillinghast eltorzult arca volt. Egy másik pillanatban mintha óriás élőlények haladtak volna el mellettem, alkalmanként belém lépve, vagy átsodródva állítólag szilárd testemen, és Tillinghast valahogy úgy nézett rájuk, mint aki gyakorlottabb érzékeivel látja is őket. Eszembe jutott, mint mondott a tobozmirigyről, és azon töprengtem, mit láthat ezzel a természetfölötti szemével.

Hirtelen nekem is megnőtt a látásom. A fény és az árnyék zűrzavarából kiemelkedett egy kép, amely elmosódott voltában is tartalmazta az összefüggés és a tartósság elemeit. Valahogy ismerősnek tűnt, mert a szokatlan része úgy vetült rá a megszokott földi jelenetre, ahogy a film a színház festett függönyére. Láttam a padlástérben a laboratóriumot, az elektromos masinát és velem szemben Tillinghast visszatetsző alakját; ám abban a térben, amelyet nem foglaltak el ismerős tárgyak, egy hüvelyknyi terület sem volt üres. Leírhatatlan élő és egyéb formák elegyedtek undorító kavargásban, és minden ismert dolog idegen, ismeretlen entitások egész világaival volt szomszédságban. Valamint úgy tűnt, hogy az ismert tárgyak belépnek az ismeretlenek összetevői közé és fordítva. Az élők főleg koromsötét, kocsonyás szörnyek voltak, amelyek petyhüdtlen rázkódtak a gépezet vibrálásának ütemére. Undorító bőségben hemzsegték, és én rémülten láttam, hogy egymáson olvadnak; félfolyós voltukban képesek voltak áthatolni egymáson és mindenben, amit mi szilárdnak hiszünk. Egy pillanatra sem álltak meg, örökké hullámzóttak, mintha valami rosszindulatú céljuk lenne. Néha mintha fölfalták volna egymást, a támadó rávetette magát áldozatára, mire az nyomban eltűnt. Borzongva gondoltam el, hogy most már tudom, mi tüntette el a szerencsétlen szolgálát, és nem tudtam kitörölni agyamból ezeket a lényeket, miközben igyekeztem más dolgokat is megfigyelni az újonnan feltárult világban, . amely láthatatlanul körülvesz minket. De Tillinghast figyelt engem, és most megszólalt:

- Látod őket? Látod őket? Látod a lényeket, amelyek körülötted lebegnek, csapkodnak, és áthatolnak rajtad életed minden pillanatában? Látod, milyen teremtmények alkotják azt, amit az emberek tiszta levegőnek és kék égnek hívnak? Ugye hogy sikerült áttörni az akadályt? Ugye, hogy olyan világokat mutatok, amilyeneket élő ember még nem látott? - hallottam sívítását a szörnyű zűrzavaron át, és láttam, hogy a szétzilált arc kellemetlenül közel tolakodik az enyémhez. Szeme lángolt, és most már felismertem, hogy mindent elsöprő gyűlölettel mered rám. A gépezet ocsmányul döngött.

- Azt hiszed, ezek az esetlen lények tüntették el a szolgálát? Bolond, ezek ártalmatlanok. A szolgálak azonban eltűntek, igaz? Megpróbáltál leállítani; elvetted a bátorságomat, amikor minden csepp bátorságra szükségem volt, amit csak össze tudtam szedni; féltél a kozmikus igazságtól, te átkozott gyáva, de most elkaptalak! Hogy mi tüntette el a szolgálát? Mitől sikoltoztak olyan hangosan?... Eh, nem tudod! Elég hamar rá fogsz jönni. Nézz rám, figyelj arra, amit mondok! Azt hiszed, csakugyan léteznek olyan dolgok, mint idő és méret? Úgy képzeled, van olyasmi, hogy forma és anyag? Azt mondom neked, olyan

mélységekbe jutottam, amit a kis agyad el sem képzelhet! Bepillantottam a végtelenség határai mögé, és lerántottam a démonokat a csillagok közül... Kötőféket vettem az árnyakra, amelyek világról-világra sietnek, hogy halált és örületet hintsenek szerteszt... A tér az enyém, hallod? A lények most rám vadásznak - azok, amelyek fálnak és felolvadnak -, de én tudom, hogyan kerüljem el őket! Te leszel az, akit elkapnak, ahogyan a szolgálakat... Ideges, uram? Mondtam, hogy veszélyes mozogni, mostanáig megmentettelek azzal, hogy azt mondtam, maradj nyugton - megmentettelek, hogy többet láss és meghallgass engem! Ha megmozdulsz, rég megtámadtak volna. Ne aggódj, nem bántanak. A szolgálakat sem bántották - a szegény ördögök a látásuktól kezdtek sikoltozni. Kis kedvenceim nem valami szépek, mivel olyan helyekről jönnek, ahol az esztétikai szabványok - egészen mások. Biztosíthatlak, a megsemmisülés fájdalommentes - de azt akarom, hogy lásd őket! Én is majdnem láttam őket, de én tudtam, hol kell megállni. Kíváncsi vagy? Mindig tudtam, hogy nem vagy tudós! Eh, reszketsz. Reszketsz a szorongástól, hogy meglátod a végső dolgokat, amelyeket fölfedeztem! Akkor miért nem mozdulsz meg? Elfáradtál? Nos, ne aggódj, barátom, eljönnek... Nézd, nézd csak, az ördög vigyen el... a bal vállad fölött...

A többi, amit már nagyon röviden el tudok mondani, az újságok beszámolóiból is ismerhetik. A rendőrség egy lövést hallott az öreg Tillinghast házból, és ott talált minket: Tillinghastot holtan, engem öntudatlanul.

Letartóztattak, mert revolver volt a kezemben, de három óra múlva el is engedtek, miután rájöttek, hogy Tillinghasttel agyvérzés végzett, és látták, hogy az én lövésem az ocsmány gépezetet találta el, amely immár reménytelenül szétzúzódott állapotban hevert a laboratórium padlóján. Nem sokat közöltem abból, amit láttam, mivel attól tartottam, hogy a kórboncnok tamáskodni fog; de elnagyolt leírásom után az orvos azt mondta, hogy - a bosszúálló, gyilkos örült kétségtelenül hipnotizált. Bárcsak hinni tudnék neki! Segítene megrendült idegeimen, ha el tudnám felejteni, amit most is látni vélek magam körül és fölöttem, a levegőben és az égen. Soha sem érezhetem magam zavartalanul és egyedül, és amikor fáradt vagyok, az a dermesztően ocsmány sejtelmem támad, hogy üldöznek. Egyetlen egyszerű tény - akadályozza meg, hogy higgyek az orvosnak - a rendőrök sohasem találták meg azoknak a szolgálaknak a testét, akiket állítólag Crawford Tillinghast gyilkolt meg.

Bihari György fordítása

Álmok a boszorkányszobában (1932)

Hogy az álmok hozták-e a lázat, vagy a láz az álmokat, azt nem tudta

Walter Gilman. Az egész mögött az a sötét rettegés gunnyasztott, amelytől fekélyes volt az ódon város meg az Istentől elrugaszkodottan áporodó, oromtetős manzárszoba, ahol írt és tanult, számokkal meg képletekkel viaskodott, amikor éppen nem hánykolódott a hitvány vaságyon. Hallása természetellenesen, elviselhetetlenül kiélesedett, a kandallópárkányon az olcsó órát rég leállította, mert ketyegése ágyúzásként dübörgött fülében. Éjszakánként elég volt a kinti fekete város alattomos fészkelődése, a patkányok baljós motozása a féregrágtá válaszfalakban, a vén ház titkos ácsolatának roppanásai, hogy úgy érezze, ördögök lakodalmainak dobhártyarepesztő ricsajjal. A sötétség bozsgott a megmagyarázhatatlan hangoktól - ő mégis attól reszketett néha, nehogy elnémuljanak, és neki meg kelljen hallania a zajok mögött sejtelmesen ólálkodó halkabb neszezést.

Arkham legendáktól kísértett városában történt, hol változatlanul bújnak össze a roskatagon düledező manzárdok, melyek fölött a padlásokon boszorkányok rejtőztek a király emberei előtt a tartomány régi, sötét napjaiban. De még ebben a városban se akadt vérfagyasztóbb emlékezetű hely, mint ez a manzárszoba, mely Gilmannek tartott födelet - mert ugyanez a ház és ugyanez a szoba tartott födelet a vén Keziah Masonnek, aki teljesen érthetetlen módon szökött meg a salemi tömlöcből. 1692-ben esett - a porkoláb megbolondult, apró, szőrös, fehér agyarával valamiről makogott, mely Keziah cellájából nyargalt volna elő; és még maga Cotton Mather se tudta mivel magyarázni a szürke kőfalra néminemű ragadós piros lével odamázolt szögeket és kanyarokat.

Lehet, hogy Gilmannek nem lett volna szabad olyan keményen tanulnia. A nem euklideszi geometria és a kvantumfizika egymagában is megvisel bármely agyvelőt, de ha valaki még össze is keveri őket néprajzzal, úgy próbál sokdimenziós fura háttérrel kerekíteni a rémmesék iszonyú sejtetései és a kandalló mellett suttogott zagyva mendemondák mögé, az aligha remélheti, hogy megússza szellemi túlfeszültség nélkül. Gilman Haverhillből jött, de csak az arkhami egyetemen kezdte összefüggésbe hozni a matematikát az óvarázsolások lidérces legendáival. A vén város levegője valamely titokzatos módon hatott a képzeletére. A Miskatonic professzorai nógatták, hogy vegye lazábbra, és több téren tudatosan megrövidítették tananyagát. Sőt eltanácsolták az egyetemi könyvtár egyik zugában kulcs és lakat alatt őrzött, tilalmas titkokat taglaló gyanús régi fóliánsoktól is. Csakhogy elkéstek az elővigyázattal, mert Gilman már tudomást szerzett Abdul Alhazred félelmetes Necronomiconjának rettentő sejtelmeiről, a töredékes Eibon könyvéről, von Junzt betiltott Unausprechlichen Kultenjéről, és összekapcsolta őket a tér tulajdonságainak, az ismert és ismeretlen dimenziók viszonyának elvont képleteivel.

Tudta, hogy az egykori Boszorkányházban van a szobája - hiszen épp ezért vette bérbe. Essex megye levéltára sok feljegyzést őriz Keziah Mason peréről, kínzásokkal kicsikart vallomásáról a töményszék előtt, mely utóbbi egészen eszeveszett elragadtatást lobbantott Gilmanben. Keziah vonalakat és görbéket emlegetett Hathorne bírónak, amelyekkel kitűzhető a falakon túli

másik dimenzióba vezető út iránya, és célzott rá, hogy ily vonalakat és görbéket sűrűn használnak bizonyos éjféli összejöveteleken a Kaszálódomb mögötti fehér kő sötét völgyében és a folyó lakatlan szigetén. Beszél a Fekete Emberről, esküjéről és arról, hogy új titkos nevén ő most már Nahabnak hívatik. Aztán fölrajzolta cellája falára ezeket a vonalakat, és eltűnt.

Gilman sajátos dolgokat feltételezett Keziahról, és különös borzongás fogta el, hallván, hogy a boszorkány háza több mint kétszázharmincöt év után még mindig áll. Amikor híret vette, mit sugdosnak az arkhamiak a hajdani otthonában és a szűk utcákon osonó Keziahról, az itt és más házakban alvó személyeken talált, csorba emberi fogak hagyta harapásokról, a május első napja és mindenszentek táján felhangzó gyereksírásról, a búzról, mely e rettegett időszakok után árad az ócska padlásról, a korhatag épületben meg a városban settenkedő, éles fogú, szőrös kis lényről, amely a hajnal előtti legsötétebb órákban szokta kíváncsian szaglászni az embereket, elhatározta, hogy kerül, amibe kerül, de ő ott fog lakni. Nem volt nehéz, mert a réges-rég bérleménnyé alakított ház rossz hírben állt, alig lehetett lakót találni olcsó, bútorozott szobáiba. Gilman maga se tudta, mit vár, ő csak azt tudta, hogy ott akar lenni, ahol a XVII. században egy közönséges vénasszony valamilyen körülmény folytán a matematika oly mélységeibe pillanthatott le, többé-kevésbé váratlanul, ameddig talán még Planck, Heisenberg, Einstein és De Sitter sem jutottak el legmodernebb kutatásaik során.

Minden hozzáférhető helyen, ahol csak levált a tapéta, végigbogarászta a deszkát és a gipszet a titokzatos rajzok után, és egy héten belül sikerült megkapnia a keleti manzárdszobát, ahol állítólag Keziah üzte vajákolásait. Üresen állt ősidők óta - soha, senki nem akart itt lakni -, a lengyel háziúr mégis kellenül adta bérbe. Amíg lázba nem esett, mégse történt semmi Gilmannel. Semmiféle kísérteties Keziah nem röpködött a komor folyosókon és a szobákban, semmilyen szaglászó szőrös lényecske nem lopódzott föl a vészjóslo kakasülőre, és hiába kereste lankadatlanul, csak nem találta a boszorkány varázsigéit. Néha csatangolt áporodottan búzló, kövezetlen mellékutcák árnyas labirintusában, ahol ismeretlen korú, baljós, barna házak dőltek egymásnak, és bámultak gúnyosan keskeny kis ablakszemeikkel. Tudta, hogy itt különös dolgok estek valaha, és a felszín mögött még mindig lappang a halk sejtelem, hogy talán nem pusztult el mindenestül a szörnyű múlt - legalábbis nem itt, a legsötétebb, legszűkebb és legszövevényesebb sikátorokban. Kétszer is átevezett a folyó rossz hírű szigetére, és lerajzolta, milyen szögekben állnak a homályos eredetű, időtlen idők óta itt sorjázó, mohos szürke kövek. .

Gilman szobája tágas volt, ámde furcsán szabálytalan alakú: tulsótól innenső végéig az északi fal észrevehetően befelé dőlt, az alacsony mennyezet pedig enyhén lejtett ugyanebbe az irányba. Egy tátongó és néhány betömött patkánylyukon kívül nem volt felfedezhető semmiféle átjáró - vagy arra utaló nyom - a ferde szobafal és a ház merőleges északi frontja által határolt térbe, noha kívülről nézve látni lehetett egy ablakot, melyet réges-rég deszkázhattak

be. Ugyancsak hozzáférhetetlen volt a mennyezet fölötti, minden biztonnal lejtő padlástér. Amikor Gilman létrán fölkapaszkodott a ház többi részét lezáró, pók beszötte vízszintes padlásra, megtalálta egy hajdani ajtó nyomait, melyet szoroson eltorlaszoltak vastag deszkákkal, és még meg is erősítettek a gyarmati asztalosok használta zömök ékekkel. De bármennyit gyözködte is a flegmatikus háziurat, nem tudta rávenni, hogy beengedje vizsgálódni valamelyik lezárt térbe.

Idő múltával egyre jobban megszállottja lett szobája szabálytalan falának és mennyezetének; kezdett matematikai jelentést tulajdonítani a furcsa szögeknek, melyek mintha sugallatos támpontokat adtak volna rendeltetésüket illetően. A vén Keziahnak, tépelődött Gilman, kiváló oka lehetett e sajátos dőlésszögű szobában lakni; vagy nem azt vallotta-e, hogy bizonyos szögek segítségével lehet átlépni az általunk ismert tér határát? Érdeklődése fokozatosan elfordult a ferde felületek mögött rejtőző úrtól, mert most már úgy tűnt neki, hogy e síkok rendeltetését az ő oldalán kell keresnie.

Az enyhe idegláz és az álmok február elején kezdődtek. Egy idő óta Gilmanre sajátos, mondhatni, delejes hatást gyakoroltak szobája különös szögletei; ahogy haladt előre a zord tél, úgy bámult ő mindinkább lenyűgözve a sarokba, hol a bedőlő fal és a lehajló plafon találkozott. Ekkoriban már komolyan aggasztotta, hogy képtelen tanulmányaira összpontosítani, és betegesen rettegett a félévi vizsgáktól. Nem kevésbé idegesítette agyonfinomult hallása. Az élet folyamatos és úgyszólván elviselhetetlen hangzavarrá fajult, és ehhez járult még azoknak a talán életen túli tartományból érkező, a meghallhatóság peremén repeső más hangoknak az örökös, iszonytató sejtelme. Ami a valódi lármát illeti, az ócska válaszfalakban nyüzsgő patkányok voltak a legrosszabbak. Időnként mintha szántszándékkal kapirgáltak volna. Amikor az északi fal mögött hemzsegték, úgy rémlett, valami száraz csörgés keveredik zajongásukhoz; ha pedig a ferde. plafon fölött zsinatoltak, a fiatalember mindig megdermedt, mintha valami szörnyűséget sejtene, mely csak az idejét várja, hogy alászálljon, és mindenestül elnyelje őt.

Az álmok túl voltak az ép ész határain. Gilman úgy sejtette, hogy matematikai és néprajzi bűvárlatai közösen eredményezik őket. Mértéktelenül sokat törte fejét a ködös tartományokon, amelyek a képletek szerint ott terülnek el a három ismert dimenzió mögött, és azon az eshetőségen, hogy a vén Keziah Mason, valami elképzelhetetlen delejtől vezérelve, tényleg megtalálta a kaput ezekbe a tartományokba. A boszorkány és a vádlók vallomásainak megsárgult megyei jegyzőkönyveiből olyan sátáni erővel áradt az emberi tapasztalatokon kívüli dolgok sejtelme, és minden hihetetlen részlet ellenére is oly kínos életszerűséggel írták le a futkosó kis szörmókot, a banya kíséző szellemét!

Ez a megtermett patkánynál nem nagyobb valami, amelyre a fura "Barna Jenkin" nevet akasztották a városiak, nem mindennapi tömeges hallucináció terméke lehetett, mert 1692-ben nem kevesebb mint tizenegy személy vélte megpillantani. A későbbi mendemondákban is meghökkentően sok volt a közös elem. A szemtanúk szerint a valami hosszú szőrű és patkányforma; hegyes fogú,

szakállas pofája azonban ördögien emberi, mancsai pedig olyanok, mint parányi emberkezek. Ő volt a postás a vén Keziah és a sátán között, a boszorkány vérén élt, akit vámpírként szopott. Valami undok vihogás volt a hangja, és minden nyelven tudott szólni. Álmainak minden szörny torzalakja közül Gilman ez istenkáromló csepp korcstól rettegett és undorodott leginkább, ki ezerszer visszataszítóbb alakban csapongott látomásaiban, mint bármi más, amit ébren kihüvelyezett ódon feljegyzésekből és kortársak sutyorgásaiból.

Álmaiban leginkább zuhanni szokott kifejezhetetlen színű félhomállyal és érthetetlenül zűrzavaros hangokkal teli szurdokokba, melyeknek anyagi vagy gravitációs jellemzőiről ugyanúgy nem volt sejtelme, mint ahogy azt se tudta, mit keres bennük. Nem járt, nem mászott, nem repült, nem mozgott, nem kúszott, nem fickándozott, és mégis mindig érezte, hogy mozog, félig szándékkal, félig szándéka ellenére. Magamagáról nem alkothatott tiszta képet, mert végtagjait és törzsét mintha lecsapta volna a perspektíva különös összekuszálódása, azt azonban érezte, hogy teste és képességei valahogy ferdén kivetültek, és csodálatos módon átváltoztak, ugyanakkor megőrizve néminemű groteszk kapcsolatot az ő eredeti arányaival és tulajdonságaival.

A szakadékok egyáltalán nem voltak üresek, zsúfolásig töltötte őket az idegen lényegű - szervesnek és szervetlennek tűnő - anyag leírhatatlan szögekbe idomult masszája. Néhány szerves tárgy mintha elmosódott emlékeket ébresztett volna Gilman tudata alatt, bár azt nem volt képes szavaltba önteni, mit idéznek vagy sugalmaznak gúnyolódva. Későbbi álmaiban kezdte megkülönböztetni egymástól a gyökeresen eltérő viselkedésű és irányultságú szerves lények osztályait. Volt egy, melynek dolgai mintha észszerűbben és kevésbé természetellenesen mozogtak volna, mint a többi osztályba tartozók.

A dolgokat - a szerveseket csakúgy, mint a szervetleneket - nemhogy leírni, de fölfogni sem lehetett. Gilman hébe-hóba prizmákhoz, útvesztőkhöz, kockák és síkok halmazához meg ciklopszfalakhöz hasonlította a szervetleneket, míg a szervesek buborékcsomókra, lábasfejűekre, százlábúakra, élő hindu bálványokra és orfikus tűztől ágaskodó körmönfont arabeszkekre emlékeztették. Elmondhatatlanul fenyegető és borzalmas volt minden, amit látott; és valahányszor egy szerves egység a mozdulataiból következtethetően észrevette Gilmant, őt valami iszonyatosan nyers félelem öntötte el, ami általában föl is riasztotta álmából. Hogy a szerves egységek mitől mozognak, arról ugyanúgy nem volt sejtelme, mint ahogy azt sem tudta, ő maga miként teszi. Egy idő után fölfigyelt egy másik talányra, mégpedig arra, hogy bizonyos egységek hajlamosak hirtelen előtűnni a semmiből vagy ugyanolyan hirtelenséggel eltűnni benne. Ami a szakadékokat betöltő, rikoltó-bömbölő hangzavart illeti, az mind magasságát, mind színezetét vagy ütemét illetően dacolt mindennemű elemzéssel, noha úgy rémlett, mintha a meghatározatlan szerves és szemetlen dolgok elmosódó vizuális változásaival lenne összhangban. Gilman állandóan attól rettegett, nehogy egyszer elviselhetlenné dagadjon a konok egyhangúsággal hullámzó, megfejthetetlen motívum.

Barna Jenkint azonban nem a tökéletes elidegenedés örvényeiben szokta látni. Az undorító kis fertelem a felületesebb, fölismerhetőbb álmokra tartogatta magát, melyek azelőtt rohamozták meg Gilmant, mielőtt alázuhant volna a legmélyeségebb mélységekbe. Feküdt a sötétben, küszködve próbált ébren maradni, amikor egyszer csak pislákoló, gyöngé fény lobbant az ócska szobában, lilán derengett a két összefutó ferde sík, melyek oly álnokul beleették magukat az agyába. A fertelem a patkánylyukból pattant elő, és a korhatag, széles padlódeszkákon kocogott feléje, szerencsére azonban ez az álom mindig szertefoszlott, még mielőtt a valami elég közel ért volna hozzá, hogy megszimatozhassa. Sátánian hosszú, éles szemfogai voltak. Gilman naponta próbálta betömni a patkánylyukat, a válaszfalak lakói azonban éjjelente szétmártak mindenféle torlaszt. Egyszer bádogot szögeltetett rá a háziúrral, de a patkányok éjszaka friss lyukat rágtak, és egy furcsa kis csontot hurcoltak vagy löktek ki belőle.

Gilman nem jelentette be lázait az orvosnak, mert tudta, hogy nem menne át a vizsgákon, ha beutalnák az egyetemi kórházba, most, amikor minden perc kell a magolásra. Így is megbukott differenciálszámításból és általános pszichológiából, de remélhette, hogy év végére behozza a lemaradást.

Március volt, amikor az új elem föltűnt a bevezető könnyű álomban; Barna Jenkin lidérces alakjához odaszegődött egy elmosódott ködfolt, amely fokról fokra kezdett mindjobban hasonlítani egy görnyedt vénasszonyhoz. Ez a szaporulat érthetetlen módon felzaklatta Gilmant, míg végül rájött, hogy a jelenés arra a szipirtyóra emlékezteti, akivel két ízben is összefutott a sötét sikátorok gubancában, az elhagyott rakpartok közelében. Mindkét esetben majdnem kilelte a hideg attól a gonosz, gunyoros pillantástól, amellyel a banya minden látható ok nélkül végigmérte, főleg az első alkalommal, amikor a közeli mellékutca homályos torkolatában keresztülcikázó, túlfejlett patkánytói oktan mód Barna Jenkinre kellett gondolnia. Úgy vélte, hogy ezek az ideges félelmek tükröződnek vissza dúlt álmaiban.

Azt nem tagadhatta, hogy a régi ház ártalmas hatással van egészségére, beteges kíváncsiságából azonban még mindig megmaradt annyi, ami továbbra is ott tartotta. Úgy okoskodott, hogy egyedül a láz okozza éjszakai lidércnyomásait, és amint az elmúlik, ő is megszabadul a rettenetes látomásoktól. E jelenések kimerítően életszerűek és meggyőző erejűek voltak, és neki minden ébredés után volt egy olyan halvány sejtelme, hogy még sokkal több minden történt, mint amire emlékszik. Iszonytatóan biztos volt benne, hogy ez elfelejtett álmokban Barna Jenkinnel és a vénasszonnyal szólott, kik azon erősködtek, menne velük valahová, egy harmadik, nagyobb hatalmú valami színe elébe.

Március vége felé kezdte utolérni magát matematikából, többi tantárgyát azonban mindjobban unta. Ösztönös ügyességre tett szert a Riemann-egyenletek megoldásában, és elképesztette Upham professzort jártasságával a negyedik dimenzióhoz fogható kérdésekben, melyek rendre letaglózták osztálytársait.

Egyik délután a tér torz görbületeiről folyt a vita meg arról, közelíthet-e vagy léphet-e kapcsolatba a kozmosz reánk eső cikkelye a legtávolabbi csillagokkal vagy a galaktikán túli szakadékokkal, sőt azokkal az alig sejthető kozmikus egységekkel, melyek az einsteini téridő kontinuum határai mögött lappanganak? Gilman oly magabiztosan kezelte e témát, hogy mindenki csodálta érte, noha némely föltevéseken alapuló magyarázata még inkább gyarapította a sutyorgást addig is körülpletykált ideges és magános hóbortjairól. Leginkább attól a komolyan előadott elméletétől csóválták a fejüket az egyetemisták, hogy valaki - az emberileg megszerezhetőnek tartott ismereteken túlmutató matematikai tudással fölverte - tetszése szerint léphet át a Földről a világmindenség specifikus pontjainak bármelyikén található égitestekre.

Egy ilye n lépés, mondta Gilman, mindössze két szakaszból álltana: az erőben elhagynánk az általunk ismert háromdimenziós teret, a másikban visszatérnénk belé valahol másutt, talán kimondhatatlanul messze. Több szempontból elképzelhető, hogy ezt élve is végre lehetne hajtani. Bármely lény a háromdimenziós tér bármely részéből valószínűleg életben maradna a negyedik dimenzióban; és hogy túlélné-e a második szakaszt, az attól függ, hogy a háromdimenziós tér mely pontját választja a visszatérésre. Egy bolygó lakosai megélhetnek más helyeken - más galaktikákban vagy más téridő kontinuumok hasonló térbeli állapotain belül található bolygókon is -, bár természetesen a matematikailag mellérendelt égitestek vagy térszeletek között is rengeteg olyan van, melyek kölcsönösen lakhatatlanok.

Az is előfordulhat, hogy egy adott dimenziótartomány lakói élve léphetnek át az adott téridő kontinuumon kívül vagy belül található, pótlólagos vagy megsokszorozott dimenziókkal bíró, számtalan ismeretlen és felfoghatatlan tartományba, és ennek a fordítottja is igaz lehet. Ez egyelőre elmélet, ám abban meglehetősen bizonyosak lehetünk, hogy az egy adott dimenziósíkról a következő, magasabb síkra való átlépéssel együtt járó változás nem semmisítené meg a biológiai épséget úgy, ahogyan azt mi értelmezzük. Gilman nem valami áttekinthető érveléssel támasztotta alá utolsó állítását, ám e bizonytalankodásáért bőségesen kárpótolt más összetett kérdésekben tanúsított logikájával. Upham professzor tetszését főleg azzal a fejtegetéssel nyerte el, hogy a magasabb matematika rokonságban áll a mágia egyes ágazataival, melyek abból az elképzelhetetlenül ősi - emberi vagy ember előtti - korból maradtak reánk, amikor nálunk többet tudtak a világmindenségről és törvényeiről.

Április elseje táján Gilman kezdett komolyan aggódni, mert a láza csak nem csökkent.

Az is fölzaklatta, amit egyik lakótársa mesélt alvajárásairól. Eszerint gyakorta ki szokott kelni ágyából az éjszaka bizonyos óráiban, és a padlót recsegettette, amire fölfigyelt az alatta levő szoba lakója. Ugyanez az illető mesélte, hogy cipős lábak topogását hallja éjnek évadján. Gilman szerint ez csakis tévedés lehetett, mert az ő cipője és egyéb ruhadarabjai mindig pontosan ott vannak reggelente, ahová tette őket. Az ember hallucinálni kezd ebben a

morbid öreg házban - Gilmannek magának úgy rémlett, most már fényes nappal is, hogy nemcsak a patkányok csikorgása szüremlik át a ferde fal mögötti és a ferde plafon fölötti fekete úrból. Betegesen érzékeny füle halk lépteket vélt hallani az időtlen idők óta lezárt padlásról, és néha gyötrelmesen valószínűnek tűnt az illúzió.

Azt tudomásul vette, hogy alvajáró lett belőle, mert szobáját két éjszakán is üresen találták, noha minden ruhája a helyén volt. Ezt az a Frank Elwood nevű diáktársa közölte, aki szegénysége miatt kényszerült itt lakni, ebben a ronda és rossz hírű házban. Elwood pitymallatig tanult, és feljött segítséget kérni egy differenciálegyenlethez, ámde nem lelte Gilmant. Miután nem jött válasz a kopogtatására, megnyitotta a bezáratlan ajtót, ami elég nagy szemtelenség, de hát borzasztóan szüksége volt a segítségre, és úgy vélte, társa nem fog megorrolni egy tapintatos oldalba bökés miatt. Azonban Gilman egyik esetben sem tartózkodott a szobában, és mikor ezt szóvá tették neki, föl nem bírta fogni, merre csatangolhatott meztéláb és hálórúhában. Elhatározta, hogy utána fog nézni a dolognak, ha folytatódik az alvajárás. Azt találta ki, hogy felszórja a folyosót liszttel, az majd megmutatja, hová vezetnek lépései. Az ajtó volt az egyetlen elképzelhető kijárat, mivel a keskeny ablak előtt nem volt hol megvesse a lábát.

Ahogy telt-múlt az április, úgy bántották Gilman láztól kiélesedett hallását mindjobban a földszinten lakó Joe Mazurewicz nevű babonás szövőgépszerelő nyüzszítő imái. Mazurewicz hosszú és zűrzavaros történeteket mesélt a vén Keziah szelleméről meg a hegyes agyaráú, szőrös szimatolóról, kiknek gyötréseitől, mint mondotta volt, nem is szabadíthatja meg más, mint az ezüstkereszt, melyet épp e célra kapott Iwanicki atyától, a Szent Szaniszló-templom plébánosától: Most azért imádkozott, mert közeledett a boszorkányszombat. Május első napja előtt van a Walpurgis-éj, amikor a pokol legfeketébb ördögei kóborolnak a föld hátán, és a Sátán minden hívei összegyülekeznek ocsmány szertartásokra és gonosz mívelkedetekre. Ez mindig rossz idő volt Arkhamben, hiába tesznek úgy az előkelő népek odafent a Miskatonic sugárúton, a Magas utcában meg a Saltonstall utcában, mintha nem vennének róla tudomást. Gonoszságok fognak történni, és egy-két gyereknek biztosan nyoma vész majd. Joe nagyon értette az ilyen dolgokat, mert a nagyanyja még az ő nagyanyjától hallott róluk otthon az óházában. Okos ember ilyentájt imádkozik, és morzsolja a rózsafüzért. Már három hónapja, hogy Keziah és Barna Jenkin közelébe se járt Joe szobájának, se Paul Choynski szobájának, se senkiének - és az nem jót jelent, ha így elmaradnak. Biztos forralnak valamit.

Tizenhatodikán Gilman benézett a rendelőbe, és meglepődve hallotta, hogy láza nem olyan magas, mint várta. A doktor alaposan kifaggatta, és azt tanácsolta; menjen ideggyógyászhoz. Gilman csak örülhetett, hogy nem vizsgálhatta meg magát az orvos kollégájával, aki még kínosabb kérdéseket szokott fölteni. Az öreg Waldron, aki már korábban is eltiltotta bizonyos

tevékenységektől, azt akarná, hogy pihenjen, ami teljességgel lehetetlen, most, amikor mindjárt sikerül ragyogó eredménnyel megoldania az egyenleteket! Egészen biztos, hogy közeledik az ismert világegyetem és a negyedik dimenzió határához, és ki tudja, meddig juthat még el?

De még e gondolatok közepette is azon töprengett, honnan veszi különös magabiztosságát? A képletek, amelyekkel nap mint nap teleírja a papírt, azok hozták volna a küszöbíg a fenyegetést? A halk, osonó, képzelte lépések megörölték a bátorságát. És ráadásul egyre erősebben érezte, hogy valaki gyözködi, tegyen meg valami szörnyűséget, amire ő képtelen. Mi van az alvajárással? Merre jár ő némely éjszakán? És mi az a sejtelemszerű, gyöngé hang, amely kiébe-korba még ébren és fényes nappal is átszüremelni rémlik a fölismerhető zajok zürzavarán? Ütemének nem volt földi mása, kivéve talán egy-két boszorkányszombati ocsmány kántus ritmusát, és Gilman rémületére mintha az idegen álomszakadékokban összefolyó rikoltást-bögést idézte volna töredékesen.

Mind kegyetlenebbek lettek az álmok. Pokolian fölismerhetővé változott a bevezető éberebb szakasz gonosz vénasszonya, és Gilman már tudta, hogy tőle ijedt meg a nyomornegyedben. Görbe hátát, hosszú orrát, összeaszott állát nem lehetett eltéveszteni, ugyanúgy lógott rajta a barna hacuka is. Undok rosszakarát és diadal ült az arcán, Gilman még ébredés után is emlékezett gyözködő és fenyegető káromására. Találkozni kell a Fekete Emberrel, és oda kell állnia velük együtt Azathoth trónja elé, az öskáosz közepén. Ezt mondta a banya. Meg hogy most, amikor a maga erejéből ilyen messze eljutott bűvárlataiban, tulajdon vérével kell aláírnia Azathoth könyvét, és új, titkos nevet kell fölvennie. Ha Gilman mégse járult a banyával és Barna Jenkinnel és azzal a harmadikkal a káosz trónja elé, hol lélektelenül szólnak vékony fuvolák, csak azért volt, mert az "Azathoth" nevet a Necronomiconban olvasta, és tudta, hogy az ősgonoszt illetik vele, mely iszonyatosabb, mintsem leírható.

Az öregasszony mindig abban a sarokban tűnt elő a híg levegőből, hol a lefelé dőlő sík találkozott a befelé dőlő síkkal. Inkább a plafon, mint a padló közelében öltött testet, minden éjjel fölismerhetőbb lett, és minden éjjel közelebről látszott, még mielőtt az álom szertefoszlott volna. Barna Jenkin úgyszintén egyre közeledett, sárgásfehér agyari rémítően csillogtak a földöntúli foszforeszkáló lila derengésben. Csikorgó, undok vihogása mindjobban belerágta magát Gilman agyába, aki reggel még emlékezett, miként mondta a rém: "Azathoth" és "Nyarlathotep".

A mélyebb álmokban ugyancsak élesebben kirajzolódott minden. Gilman megérezte, hogy a szürkületi szakadékok a negyedik dimenzióhoz tartoznak. Azok a szerves egységek, amelyek nem oly hajmeresztő értelmetlenséggel mozogtak, valószínűleg a földi életformák - köztük az emberek - vetületei voltak. Hogy a többiek mik lehettek saját dimenziójuk körében vagy köreikben, arra gondolni se mert. Volt a valamivel természetesebben mozgó valamik között kettő: egy szivárványló ellipszoid hólyagokból összetapadt jókora csomó és egy

sokkal apróbb, felszíni szögeit gyorsan változtató, ismeretlen színű poliéder, amelyek mintha fölfigyeltek volna Gilmanre, és a nyomába szegődtek vagy előtte úszkáltak, amikor helyet változtatott a titáni prizmák, labirintusok, síkokból, kockákból álló halmazok és épületparódiák között; és az összefolyó rikoltás és bőgés eközben csak dagadt és dagadt, mintha valamely kibírhatatlanul harsogó, szörnyű csúcsponthoz közeledne.

Április tizenkilencedikéről huszadikára virradó éjszaka új dolog történt. Gilman akarattalanul sodródott a libegő buborékcsozó és az apró poliéder nyomán, amikor egyszer csak észrevette, hogy a szomszédos óriás prizmahalmaz élei milyen feltűnően szabályos szögeket alkotnak. A következő pillanatban kint volt a szakadékból, és reszketve ácsorgott egy sötétzöld, szórt fényben fürdő sziklás hegyoldaton. Mezítláb volt, hálóruhában, és mikor lépni próbált, rájött, hogy alig bírja emelni a lábát. A közvetlen közelében levő meredély kivételével mindent eltakart a gomolygó pára, és Gilman nem mert rágondolni, miféle hang szólhat ki ebből a párából.

Aztán észrevett két alakot, akik fáradtságosan kúsztak feléje - az öregasszony volt, és a szőrös kis lény. A szipirtyó térdelésbe húzódkodott, és valahogy furcsán keresztbe tette a karjait, Barna Jenkin pedig mutatott valamire hátborzongatóan emberszabású, szemmel látható kínlódással fölemelt mellső lábával. Valamely ismeretlen ösztöntől hajtva Gilman vonszolni kezdte magát a vénasszony karjai és a kis rémség mancsa által bezárt szög csúcsa felé, és mielőtt a harmadik csosszanó lépést megtehetette volna, már vissza is került a szürkületi szakadékba. Mértani formák hemzsegték körül, és ő zuhant, szédülő fejjel és végeláthatatlanul, hogy az ágyában ébredjen, a kísérteties öreg ház manzárdjának bolond zezzugai között.

Csappnivalóan érezte magát aznap reggel, és nem is ment be az egyetemre. Ismeretlen erő parancsolta a szemét érthetetlen irányba, és ő tehetetlenül bámulta egyfolytában a padló egy üres foltját. Ahogy haladt előre a nap, vak tekintetének fókusza is arrébb csúszott, és déltájt sikerült legyőznie a semmibe való bámulás kényszerét. Délután kettő körül elment ebédelni, és ahogy baktatott a város keskeny mellékutcáiban, azon kapta magát, hogy mindegyre délkeletnek fordul. Erőszakkal tudta csak megállítani magát a Templom utca egyik kávézójánál, evés után azonban még kíméletlenebbül húzta az ismeretlen erő.

Mégis el kellene mennie egy idegorvoshoz - ennek talán az alvajáráshoz lehet köze -, de addig is legalább megpróbálhatná magától megtörni a beteges varázst. Biztosan képes lesz letépni magát a húzástól! Így hát kemény elhatározással sarkon fordult, és északnak vánszorgott a Helyőrség utcán. Mire odaért a Miskatonic hídjához, dőlt róla a hideg verejték. Megmarkolta a vaskorlátot, úgy bámulta folyásnak fölfelé a rossz hírű szigetet, amelynek szabályos sorokban álló kövei mogorván gunnyasztottak a délutáni napsütésben.

Összerezzen. Világosan látott egy élő alakot a kihalt szigeten, és a második pillantás elárulta, hogy nem más az, mint a különös vénasszony, kinek

baljós alakja oly végzetes hatással volt az ő álmaira. Mozgott mellette a magas fű, mintha a közelében egy másik élőlény kúszna a földön. Mikor az öregasszony elkezdett feléje fordulni, Gilman inaszakadtából lerohant a hídról, és bevette magát a vízparti kusza sikátorok menedékébe. Bármilyen messzire volt is a sziget, ő úgy érezte, szörnyűséges és legyőzhetetlen gonoszságot áraszt annak a barna ruhás, görnyedt, ösöreg alaknak a gúnyos tekintete.

A délkeleti vonzás még mindig hatott; csupán akaratának görcsös megfeszítésével bírta fölvenszolni magát az öreg ház rozoga lépcsőin. Órákig ült némán és báván, szeme lassan vándorolt nyugat felé. Hat óra körül kifinomult fülét megcsapta a két szinttel lentebb fohászok Joe Mazurewicz nyüszítése, mire kétségbeesetten kapta a kalapját, kiment az alkony aranyozta utcára, és átengedte magát a most már egyértelműen déli vonzásnak: vigye, ahová tudja. Egy órával később a Bakó-patak mögötti mezőn találta a sötétség; fölötte pislákolva égtek a tavaszi csillagok. A járkálásra a hívást fokozatosan fölváltotta a térugrás misztikus hívása, és hirtelen rádöbrent, honnan jön a húzóerő.

Az égből. Egy pont a csillagok között magának követelte és szólongatta őt. Valahol a Hidra és az Argó között volt, és mindegyre húzta Gilmant, hajnali ébredése óta. Délelőtt a talpa alatt volt a pont, most nagyjából délre esik, ámde lopakodik tovább nyugat felé. Mit jelentsen ez az új dolog? Meg fog bolondulni? Milyen sokáig fog tartani? Ismét összeszedte magát, és hazavánszorgott a gonosz vén házba.

Mazurewicz az ajtóban várta, hogy lelkesen, ugyanakkor valahogy mégis vonakodva elsutyorogjon neki egy újabb babonáságot. A boszorkányfényről volt szó. Joe ünnepelni volt előző éjszaka - a Honfiak napját ülték Massachusettsben -, és éjfél után vetődött haza. Ahogy kintről ránézett a házra, először úgy gondolta, sötét van Gilmannél, de aztán látta az ablak mögött a halványlila izzást. Figyelmeztetni akarja az ifiurat, mert Arkhamben mindenki tudja, hogy az a lila Keziah boszorkányfénye, ami körüllobogja Barna Jenkint meg a vén banya szellemét. Eddig nem említette, de immár szólnia kell róla, mert ez azt jelenti, hogy Keziah és hosszú fogú kísérelje most az ifiurat kísértik.

Ő, Paul Choynski és Dombrowski háziúr hébe-hóba mintha ugyanezt a fényt látták volna átszüremleni az ifiúr szobája fölötti lezárt padlás résein, de úgy egyeztek meg, hogy inkább nem beszélnek róla. Mindazonáltal nem ártana, ha az ifiúr másik szobába költözne, és beszerezne egy keresztet valami jó paptól, például Iwanicki atyától.

Joe locsogott tovább, Gilmannek pedig a torkát markolászta a névtelen vakrémület. Tudta, hogy Joe félrészeg lehetett, mikor hazaállított tegnap éjszaka, ám ez egy szemernyi sem csökkentette a manzárd lila derengésének ijesztő jelentését. Ugyanez a pisla parázsfény villódzott az öregasszony és a kis szörmók körül azokban az éberebb, határozottabb körvonalú álmokban, melyek megelőzték fejesugrását az ismeretlen szakadékokba. A gondolat, hogy egy kívülálló éber állapotban láthassa az álomtűzet, túl volt az ép ésszel fölfogható dolgok határán. Honnan veszi a fickó ezt a képtelenséget? Netán ő, Gilman

szólta volna el magát, miközben alva támolygott a ház körül? Joe szerint nem, de ennek azért utána kell néznie. Esetleg Frank Elwoodtól megtudhat valamit, pedig de utál rákérdezni!

Láz - lidérces álmok - alvajárás - hallucinációk - sodródás egy égi pont felé - most pedig a gyanú, hogy tébolyodottan fecseg álmában! Abba kell hagynia a tanulást, idegorvoshoz kell mennie, ráncba kell szednie magát. Az első emeleten megállt Elwood ajtaja előtt, ám látta, hogy a másik fiatalember nincs otthon. Kelletlenül folytatta útját, föl a manzárdszobába, és leült a sötétségben. Tekintetét még mindig vonzotta délnyugat felé valami, ugyanakkor azon kapta magát, hogy feszülten fülel valamilyen hangra a feje fölötti lezárt padláson, félig-meddig azt képzelve, mintha gonosz lila fény derengene át az alacsony, ereszkedő mennyezet parányi repedésén.

Akkor éjszaka álmában tüzebben lobogott a lila láng, a vén boszorka és a kis szörmók közelebb jöttek, mint valaha, és embertelen visongással, ördögi mutogatásokkal csúfoltak fölötte. Boldog volt, mikor alámerülhetett a zavarosan morajló szurdokokba, holott idegtépő és fenyegető dolog volt a szivárványos buborékcsomó és a kaleidoszkópszerűen változó kis poliéder üldözése is. Aztán, miközben alulról-fölülről valami izmosnak tűnő anyag összetartó hatalmas síkjai közeledtek feléje, bekövetkezett az elmozdulás - az elragadtatás villámcsapásában véget érő elmozdulás, és kigyúlt az ismeretlen, idegen fény, amelyben eszelősen és szétválaszthatatlanul keveredett a sárga, a kármin és az indigó.

Félig feküdt egy fantasztikus mellvéddel szegélyezett, magas teraszon, alatta hajmeresztően fura ormok, egyensúlyozó síkok, kupolák, minaretek, csúcsokra fűzött vízszintes tárcsák és még ezeknél is képtelenebb alakzatok határtalan kő és fém őserdeje csillogott pazarul a sokszínű égből alázuhogó, perzselő-vakító kevert fényben. Föltekintvén, három irdatlan tűzkorongot pillantott meg, melyek különböző színűek voltak, és eltérő magasságokban álltak a kimondhatatlanul messzi horizonton ívelő alacsony hegyek fölött. Háta mögött, ameddig ellátott, magasabb teraszok lépcsői szöktek az égnek. Alatta a szemhatárig terpeszkedett a város, ő pedig csak abban reménykedett, hogy nem fog onnan hangokat hallani.

A padló, melyről könnyedén fölemelkedett, fényesre csiszolt, ismeretlen, erezett kőből készült, bizarr idomokká darabolt csempéi nem annyira aszimmetrikusak voltak, mint inkább egy olyan földöntúli szimmetria testesült meg bennük, melynek törvényeit nem értette Gilman. A pazar finomsággal cizellált párkány mellmagasságig ért, könyöklőjén pedig egymástól csekély távolságra groteszk formájú, mívesen kidolgozott apró figurák sorakoztak. A mellvédhez hasonlóan valamilyen ragyogó fémből készült alakok színét nem lehetett megállapítani a villódzó zűrzavarban, mivoltuk pedig végképp csúfot űzött a találgatóból. Valami hordófélét formáztak, melynek középső abroncsából vízszintes vékony karok küllői, aljából és tetejéből pedig függőleges bütykök vagy gumók nőttek ki. Minden gumó egy-egy kerékagyat képezett, amelyet öt-öt

hosszú, lapos háromszög vett körül, olyanformán elrendezve, mint a tengeri csillag lábai, kissé fölfelé pöndörödve, de ezzel együtt majdnem szabályos derékszögben a középső hordó tengelyéhez képest. Az alsó bütyköt olyan vékony forrasztás erősítette a könyöklőhöz, hogy sok figura letört és eltűnt. A bábok úgy kilenc centiméter hosszúak lehettek, legnagyobb átmérőjük, a tüskés karokat is beleszámítva megvolt talán öt centiméter.

Amikor Gilman fölállt, meztelen talpát sütötték a csempék. Tökéletesen egyedül volt. Legelőször is odament a párkányhoz, és kábán nézett alá a majdnem hatszáz méteres mélységben húzódó, végeláthatatlan, ciklopszi városra. Ahogy báméskodott, mintha kusza ütemű, széles skálájú halk fuvolaszó csapta volna meg a fülét, mely az alatta húzódó sikátorokból emelkedett az ég felé. Szerette volna látni, kik lakják ezt a várost. Egy idő után szédülni kezdett a látványtól, és összecsuklott volna a pádimentumon, ha nem kapaszkodik ösztönszerűen a fénylő korlátba. Jobbja rátalált egy kiugró figurára, amely némi támaszt kölcsönzött neki. De még ennyi is sok lehetett a kényesen egzotikus fémszobornak, mert a tüskés alak letörött a keze alatt. Gilman félkábultan markolászta tovább, miközben másik kezével a sima, csupasz korlát után kapott.

Ekkor túlfinomult füle meghallott valamit a háta mögött, és ő hátranézett. Öt alak közelgett a sima teraszon, osonó léptekkel, de mindennemű rejtekezés nélkül, köztük a baljós öregasszony és a hegyes agyarájú, szőrös állatka. A másik háromtól Gilman elalélt, mert ezek csaknem két és fél méteres lények voltak, szakasztott olyanok, mint a tüskés figurák a mellvéden, és alsó tengericsillag-nyúlványait póklábformán mozgatva hajtották magukat előre.

Gilman hideg verejtékben ázva ébredt az ágyában, arca, keze, lába hasogatott. Felpattant, lázas kapkodással mosakodott-öltözködött, mintha a lehető leghamarabb ki kellene jutnia a házból... Nem tudta, hová akar menni, de érezte, hogy megint el kell bliccelnie az órákat. A különös vonzás, ami a Hidra és az Argó között húzta az ég felé, elmúlt, ám egy még hatalmasabb erő vette át a helyét. Most észak felé kellett mennie - mindig csak északnak. Iszonyodott átvágni a hídon, ahonnan rá lehetett látnia a Miskatonic magányos szigetére, ezért a Peabody sugárút hídját választotta. Gyakorta megbotlott, mert úgy odanyűgözte magához egy rettentő magas pont az üres égen, hogy se nem látott, se nem hallott.

Körülbelül egy óra múlva sikerült valamennyire úrrá lennie magán, és akkor látta, hogy messze túl jár a városon. Körülötte sós mocsarak kietlen sivársága, előtte Innsmouthba vezetett a keskeny út - abba a vénséges, félig elnéptelenedett kisvárosba, ahova az arkhámiek oly sajátos módon vonakodtak ellátogatni. Bár az északra húzó erő nem gyöngült, Gilman ellenállt neki, akárcsak a másik vonzásnak, és végül rájött, hogy a kettőt úgyszólván egyensúlyba tudja hozni egymással. Visszavonszolta magát a városba, ivott némi kávé egy alkoholmentes söntésben, eltámolygott a közkönyvtárba, és céltalanul böngészte a könnyű képesűjságokat. Összefutott valami barátokkal,

akik megjegyzték, hogy megkapta a nap, Gilman azonban nem számolt be nekik sétájáról. Háromkor evett valami ebédfélét egy étteremben, és közben megállapította, hogy a húzóerő vagy csökkent, vagy megoszlott. Ezután egy olcsó mozgóképszínházban csapta agyon az időt, ahol oda se figyelve újra és újra végignézte a hülye műsort.

Este kilenc tájban hazacsámborgott, és beosont a vén házba. Joe Mazurewicz érthetetlen imáit nyüsztette, Gilman rohanvást igyekezett a manzárdba, meg se állt utánaézni, itthon van-e Elwood. Felkapcsolta a gyenge fényű villanyt, és akkor jött a sokk. Azonnal látta, hogy van valami az asztalon, ami nem idevaló, és a második pillantás eloszlattott minden kételyt. Oldalán heverve - mert a talpán nem állt meg - ott volt a különös, tüskés figura, melyet rémálmában tört le a fantasztikus mellvédről. Egyezett minden részlet. Megvolt minden: a barázdált, hordó alakú törzs, a vékony karok küllői, két végén a bütykök, és a bütykökből sarjadzó, enyhén kifelé kunkorodó tengericsillag-nyúlványok. Zölddel erezett, szivárványuló szürkének tetszett a villanyfényben, és Gilman rémült szörnyülködéssel állapította meg, hogy az egyik bütyök fűrésztes törésben végződik, pontosan ott, ahol oda volt forrasztva az ablakpárkányhoz.

Csakis a bamba apátiára való hajlama akadályozta meg, hogy ne sikoltozzék fennhangon. Álomnak és valóságnak ez az összeolvadása már túl sok volt. Még mindig kábán markolta fel a tüskés holmit, és levánszorgott Dombrowski háziúr lakásába. A korhadó folyosók visszhangzottak a babonás szerelő nyöszörgő fohászeitől, de Gilman most nem bánta. A háziúr tthon volt, és nyájasan köszöntötte. Nem, még sose látott ilyet, és fogalma sincs róla, mi ez. De a felesége mondta, hogy reggel, mikor a szobákat takarította, valami furcsa bádóg izét lelt az egyik ágyban, és talán ez az. Hívta a feleségét, Dombrowskiné előkacsázott. Igen, ez volt az az izé. Az ifiúr ágyában találta, a fal részen. Nagyon furi, de hát az ifiúr szobája egyébként is tele van furi holmikkal - könyvekkel és bigyulákkal és képekkel és összekrikszkrakszolt papírokkal. Ő bizony semmit sem tud róla.

Így hát Gilman összedúlt lélekkel megint fölkapaszkodott a lépcsőn, abban a meggyőződésben, hogy vagy még mindig álmodik, vagy pedig alvajárása olyan szélsőségekig fajult, hogy ismeretlen helyeken elkövetett rongálásokra ragadtatja. Honnan szedte ezt a borzadályt? Nem emlékezett rá, hogy bármelyik arkhami múzeumban látott volna ilyet. Pedig csak onnan származhat, és nyilván az álombeli különös báboskorlátos terasz miatt látja úgy, hogy alvás közben szedte össze. Holnap majd nagyon szőrmentén utána kell néznie - és talán meg kellene látogatnia az ideggyógyászt.

Addig is megpróbálja kinyomozni, merre jár álmában. Fölfelé menet és a manzárdszoba előtt elhintett egy kevés lisztet, amit a háziúrtól kért kölcsön, nem is titkolva, milyen célra. Útközben megállt Elwood ajtajánál, de látta, hogy sötét van odabent. Saját szobájához érve az asztalra tette a tüskés tárgyat, és eldőlt, testileg-szellemileg annyira kimerülten, hogy nem bírt még levetkőzni sem.

Mintha halk dobogást és kaparászást hallott volna a ferde plafon fölötti zárt padlástérből, de annyira szétszórt volt, hogy oda se hederített. Északról megint roppant erősen érzett a húzás, bár most mintha az ég egy alacsonyabb pontjáról érkezett volna.

Újra eljött az álom kápráztató lila fényében az öregasszony a szőrös agyarassal, és tisztábban lehetett látni őket, mint valaha. Most már odaértek Gilmanig: a szipirtyó megmarkolta aszott mancsával, és átrántotta az ágyból egy üres térbe, ahol ő egy pillanatig hallotta a ritmikus morajt, és látta maga körül az elmosódó szakadékok szürkületi hemzsegő alaktalanságát. De nagyon rövid pillanat volt, és utána nyomban egy ablaktalan, kezdetleges kis lyukban találta magát, melynek durván ácsolt gerendái és deszkái pontosan a feje fölött hajlottak össze csúcsos tetővé, a padlója pedig érthetetlen módon lejtett. A legváltozatosabb korú, többé-kevésbé széthullott könyvekkel teli, aláékelte, lapos ládák sorakoztak a padlón, középen asztal és pad állt, nyilvánvalóan a deszkához erősítve. Különös alakú kis tárgyak voltak a ládák tetején, és a lobogó lila fényben Gilman annak a tüskés képmásnak a párját vélte megpillantani, ami olyan szörnyen felzaklatta. Balra hirtelen véget ért a padló, háromszögű fekete úr tátongott a helyén, amelyből pillanatig tartó száraz csörgés után most kecmergett ki a sárga agyarú, szakállas, emberarcú, undorító kis szörmók. A gonoszul vigyorgó banya még mindig markolta Gilmant. Valaki állt az asztal mögött, akivel a fiatalember még sose találkozott - magas, sovány férfi, bőre koromfekete, noha nincs egy negroid vonása, sima arcú, tar fejű, minden ruhája egy leomló palást, valami fekete, vastag kelméből. Lábát nem lehetett látni a pad és az asztal miatt, de nyilván lehetett rajta lábbeli, mert koppant, mikor arrébb állt. Nem szólt, apró, szabályos arca is teljesen kifejezéstelen volt, csak odamutatott egy éktelen nagy könyvre, amely kinyitva feküdt az asztalon, a banya pedig hatalmas szürke pennát nyomott Gilman jobbáiba. Hártyaként ülepedett mindenre a halálos rettegés, amely akkor érte el csúcspontját, mikor a szőrös lény felszaladt az álmodó ruhája vállára, onnan le a bal karján, és végül csúnyán megmarta a csuklóját, pontosan a kezelő alatt. Vér fröccsent a sebből, Gilman pedig elájult.

Sajgó bal csuklóval ébredt huszonkettedike reggelén, és látta, hogy kezelője barna a beleszáradt vértől. Nagyon zűrzavarosak voltak az emlékei, ám a jelenet a fekete emberrel az ismeretlen helyen élesen kirajzolódott. A patkányok haraphatták meg, míg aludt, nyilván ez tetőzte be a félelmetes álmot. Ajtót nyitott, és megállapította, hogy csak a manzárd túlsó végében tanyázó faragatlan fajankó gázolta össze otromba patáival a fellisztezett folyosót. Ezek szerint ő most nem járkált álmában. Viszont tényleg tennie kellene valamit a patkányok ellen. Majd szól a háziúrnak. Ismét megpróbálta eltönni a lyukat a dőlő fal tövében, egy gyertyát dugott bele, amely éppen megfelelő méretűnek látszott. Füle iszonyúan csengett, mintha még mindig valami álmában hallott iszonyú zajt visszhangozna.

Fürdés és átöltözés közben megpróbálta fölidézni, mit álmodott a lilával

megvilágított jelenet után, ám semmi sem akart formát öltetni az agyában. Az a bizonyos jelenet alighanem a fönti lezárt padlástérben játszódott, amely, úgy látszik, kezdi kíméletlenül ostromolni a fantáziáját, későbbi benyomásai azonban fakók és ködösek voltak. Megképzettek a szürkületi elmosódó szakadékok és alattuk még hatalmasabb, még feketébb szakadékok - oly szakadékok, melyekben nem járt soha. Ide vitte le a buborékcsomó és a sohasem tágító kis poliéder, amelyek azonban hozzá hasonlóan párafoszlánnyá változtak abban az alvilági feketeségben. Valami vezette őket, egy héba-hóba kimondhatatlan alakokba sűrűsödő nagyobb párafoszlánnyá. Gilmannek úgy rémlett, nem is egyenes vonalban haladnak, hanem inkább egy, az elképzelhető világegyetemekben nem ismeretes matematikai és fizikai törvényeknek engedelmessé fordított földöntúli forgó idegen görbéi és csigavonalai mentén. Néha mintha fölsejlettek volna irdatlan, szökellő árnyak, valami szörnyűséges félakusztikus lüktetés, vékony, egyhangú flótázás egy láthatatlan fuvolán - ám ez volt minden. Gilman eldöntötte, hogy ez utóbbit nyilván attól álmodta, amit a Necronomiconban olvasott az agy nélküli Azathothról, ki a Káosz közepén álló fekete trónjáról uralkodik minden terek és idők felett.

Amikor lemosta a vért, látta, hogy nagyon apró a seb. Sokáig töprengett a két parányi szúrásán. Átfutott az agyán, hogy az ágyneműn, ott ahol feküdt, nem volt vér, ami annál különösebb, hiszen a bőrére és a csuklójára bőven jutott. Talán a szobájában járkált álmában, és akkor harapta meg a patkány, mikor leült egy székre, vagy valami kevésbé ésszerű helyzetben dőlt le pihenni? Átkutatott minden sarkot barnás foltok vagy pecsétek után, de semmit sem talált. Az lenne a legjobb, gondolta, ha nemcsak az ajtaja előtt, de a szobájában is felhíntél lizztel a padlót, bár az alvajáráshoz nem szükséges további bizonyíték. Tudja, hogy járkált, most már az a kérdés, miként hagyja abba. Frank Elwoodtól kell segítséget kérnie. Ma reggel, mintha lanyhultak volna az égből jövő különös húzások, de egy náluk is rejtélyesebb érzés váltotta fel őket. Tompán, konokul sajgott benne a vágy, hogy elrepüljön innen, noha sejtelve sem volt, merre. Amikor fölvette az asztról a tüskés képmást, mintha fokozódott volna egy cseppet az északi húzóerő, de még így is eltörpült az új és még meghökkentőbb sürgetés mellett.

Megacélozta magát a szerelőnek a földszintről felhallatszó nyöszörgése ellen, és levitte a tüskés képmást Elwood szobájába. Elwood otthon volt, és hála istennek, már tápázkodóban. Épp a megfelelő idő volt egy kis társalgásra reggeli és egyetem előtt, úgyhogy Gilman sietve rázúdította új keletű álmait és félelmeit. Házigazdája nagyon résztvevőnek mutatkozott, és egyetértett vele abban, hogy valamit tennie kell. Megrendítette látogatójának nyüzött, üzött külseje, és neki is szemet szúrt sajátságosan, rendellenesen leburnult bőre, melyet mások is szóvá tettek a múlt héten. Mindazonáltal nem tudott sokat mondani. Nem látta Gilmant egyetlen alvajárási kiruccanása közben sem, és fogalma sincs, mi lehet a fura képmás. Azonban egy este hallotta, miről társalog Mazurewicz a kanadai franciával, aki pontosan Gilman alatt lakik. Elsápítozták,

milyen borzasztóan félnek a boszorkányszombattól, melytől már csak pár nap választja el őket, és egyhangúlag sajnálkoztak a szegény elítélt ifiúron. Desrochers, a Gilman alatti lakó, cipők és csupasz talpak éjjeli járkálását emlegette, meg a lila fényt, amit egyik éjszaka látott, amikor szepegve fölösont, hogy beleselkedjék Gilman kulcslyukán. De, mondta Mazurewicznek, mégse mert beleselkedni, miután ezt a fényt látta az ajtó melletti réseken át. Aztán valami halk beszélgetés is - mikor Desrochers ezt kezdte ecsetelgetni, érthetetlen suttogásba fült a hangja.

Elwood el nem tudja képzelni, mitől jött meg a pletykálhatnékja a két babonás alaknak, de föltételezi, hogy egyrészt Gilman éjszakázásai, álmában való járkálásai és beszédei, másrészt május első napjának hagyományosan rettegett előestéje korbácsolhatta fel a képzeletüket. Hogy Gilman álmában beszél, az nyilvánvaló, alighanem ezért szivárgott át a köztudatba, a kulcslyuknál fülelő Desrochers közvetítésével, a látomás lila fénye. Ezek az egyszerű emberek hamar elképzelik, hogy látják is a furcsaságot, amiről hallottak. Ami a teendőket illeti, az lenne a legjobb, ha Gilman leköltözne az ő szobájába, és elkerülné a magányos alvást. Elwood, ha ébren van, fölverné, ahányszor beszélni vagy járkálni kezdene álmában. És nagyon sürgősen menjen el a specialistához. Addig is, azzal a felkiáltással, hogy egy nyilvános kukában találtak, körbemutogatják a tüskés képmást a különböző múzeumoknak és néhány professzornak, hogy mi ez. Dombrowski pedig lásson neki a falakban tanyázó patkányok kiirtásának.

Erőt mérítve Elwood barátságából, Gilman aznap elment az előadásokra. A különös ösztökék még mindig bökdösték, de ő meglehetősen sikerrel ki tudott térni előlük. Az egyik szünetben megmutatta a fura képmást több professzornak is, akik valamennyien fölöttébb nagy érdeklődést tanúsítottak, bár mibenlétére vagy eredetére egyikük sem volt képes fényt deríteni. Aznap éjszaka Gilman Elwoodnál hált egy priccsen, amelyet barátja a háziúrral hozatott fel az emeleti szobába, és hetek óta most sikerült riasztó álmok nélkül aludnia. De lázai továbbra se múltak el, és a szerelő nyüszítése az idegeit szaggatta.

Ezután néhány napon át úgyszólván tökéletes békéje volt mindenféle beteges jelenségtől. Elwoodtól megtudta, hogy nem járkált és nem beszélt álmában; közben a háziúr is kitette a patkánymérget. Már csak a babonás bevándorlók sutyorgása zavarta, kinek fantáziája lobogó lánggra gyúlt. Mazurewicz mindig azon nyaggatta, hogy viseljen keresztet, és végül rá is erőltetett egyet, amit, mondta, maga a jó Iwanicki atya áldott meg. Desrochers-nek is megvolt a maga mondanivalója: váltig állította, hogy Gilman távollétének első és második éjszakáján settenkedtek a fölötte megürült szobákban. Paul Choynski éjszakánként hangokat vélt hallani a folyosókon meg a lépcsőkön, és kijelentette, hogy valaki be akart jönni az ajtaján, Dombrowskiné pedig esküdözött, hogy látta Barna Jenkint, most először mindenszentek óta. Ily együgyű fecsegésekre azonban mit sem lehet adni, és Gilman hanyagul fölakasztotta az olcsó fémkeresztet vendéglátója kredencének

egyik gombjára.

Gilman és Elwood három napig bogarásztak a helyi múzeumokban, hiába próbálván azonosítani a különös tüskés képmást, noha mindenütt rendkívüli volt iránta az érdeklődés: a tárgy messzemenő idegensége hallatlan kihívást jelentett a tudós kíváncsiságnak. Az egyik küllőszerű karocskát letörték, és vegyelemzést végeztek rajta. Ellery professzor platinát, vasat és tellurt talált a sajátos ötvözetben, valamint még legalább három olyan, nagy atomsúlyú elemet, amelyeket a kémia egyszerűen nem tud hova sorolni. Nemhogy egyetlen ismert elemmel sem voltak azonosak, de még csak nem is illettek a Mengyelejev-táblázat valószínű elemeknek fönntartott üres fiókjaiba. A rejtélyt a mai napig sem fejtették meg, noha a képmás ott látható a Miskatonic Egyetem múzeumában.

Április huszonhetedike reggelén friss patkánylyuk tűnt fel a szobában, ahol Gilman vendégeskedett Dombrowski azonban beszögezte bádoglemezzel a nap folyamán. A méreg nem sokat ért, a falakban úgyszólván változatlan hévvel folytatódott a csikorgás és motoszkálás.

Elwood aznap este későn jött haza. Gilman kivárta, nem akart magányosan aludni - főleg mert úgy rémlett, hogy azt a visszataszító vénasszonyt látta az esti szürkületben, kinek képe oly iszonytató módon átköltözött álmaiba. Tépelődött, ugyan ki lehet, és mi zörgethette mellette a konzervdobozt a mocskos udvar bejárata melletti szemétkupacban. A szipirtó mintha észrevette volna, és gúnyosan vigyorgott rá - de lehet, hogy csak képzelet az egész.

Másnap mindkét fiatalember nagyon fáradt volt, és tudták, hogy éjszaka úgy fognak aludni, mintha agyonverték volna őket. Este álmosan diskuráltak a matematikáról, melynek tanulmányozása oly maradéktalanul és talán ártalmas módon magába szippantotta Gilmant, eltűnődtek az ősi mágia és a folklór sötétben valószínűnek rémlő kapcsolatáról. Beszéltek a vén Keziah Masonról -Elwood elismerte, hogy Gilmannek szilárd tudományos alapja van azt firtatni, nem botolhatott-e véletlenül bele a satrafa valaminő sajátságos és fontos információba. A tiltott szekták, amelyekhez ezek a boszorkányok tartoztak, gyakran őrizték és adták tovább elfeledett vénebb korok döbbenetes titkait; egyáltalán nem lehetetlen, hogy Keziah tényleg tudta, miként kell átlépni a dimenziók kapuján. A hagyomány feltűnően hangsúlyozza, mennyire hiábavaló anyagi sorompókkal korlátozni a boszorkány mozgását; ki tudja, mit takarnak a seprűnyélen átlovagolt éjszakákról szóló régi mesék?

Hogy napjaink egyetemi hallgatója tehet-e szert, kizárólag matematikai bűvárlatok révén, hasonló hatalomra, arra a kérdésre még nincs válasz. A siker, folytatta Gilman, veszedelmes és elképzelhetetlen helyzetekbe sodorhat, mert hisz ki tudná megjósolni, milyen állapotok uralkodnak egy szomszédos, ám normális körülmények között elérhetetlen dimenzióban? Másrészt föl sem lehet mérni a páratlan lehetőségek számát! Létezhetnek térzónák, ahol nincs idő; aki oda belép és ott marad, meghatározatlan ideig élélhet, és lehet fiatal, nem kell

bajlódnia anyagcserével vagy öregedéssel, kivéve a saját síkjában vagy más hasonló síkokban töltött kurta szakaszokat. Ha valaki például átlép egy időtlen dimenzióba, ugyanolyan ifjan bukkanhat elő a földi történelem valamely kései pontján.

Hogy ez sikerült-e valaha valakinek, arra vonatkozóan aligha bocsátkozhatunk hitelt érdemlő feltételezésekbe. A régi regék ködösek és kétértelműek, a történelmi időkben minden törekvést, mely a tilalmas hézagok kitöltésére irányult, megnehezítettek az odakinti lényekkel és hírhozókkal kötendő különös és iszonytató szövetségek. Ott van a rejtett és rettentő hatalmak heroldjának vagy követének időtlen alakja - a boszorkánykultusz "Fekete Ember"-e, a Necronomicon "Nyarlathotep"-je. És ott van még az alacsonyabb rangú küldöncök vagy közvetítők hajmeresztő fajzata, a szörnyállatok és furcsa korcsok, amik a legendák szerint a boszorkány kísérő szellemei. Mikor nyugovóra tértek, túlságosan fáradtan a további eszmecséréhez, még hallották, amint félrészegen betámolyog a házba Joe Mazurewicz, és megborzongatta őket a szerelő nyüszítő imáinak vad kétségbeesése.

Azon az éjszakán Gilman ismét látta a lila fényt. Álmában csikorgást és rágcsálást hallott a válaszfalakból, és úgy rémlett, mintha valaki ügyetlenül matatna a zárral. Aztán meglátta az öregasszonyt és a kis szörmókot, amint feléje közelednek a szőnyeges padlón. A banya arca nem emberi ujjongástól fénylett, a sárga fogú kis fürtelem gúnyosan vihogva mutogatott a mélyen alvó Elwoodra a szoba túloldalán. Gilman nem tudott kiáltani a bénító félelemtől, ismét vállon ragadta az undorító szipirtyó, és kitepte az ágyból, át az üres térbe. Ismét elsüvöltött mellette a sikító szurdokok végtelensége, de a következő pillanatban már egy ismeretlen, sötét, sáros, dögletesen bűzlő sikátorban állt, rothadó falú, őszereg, magas házak között.

Elöl ott volt a fekete palástos ember, akit a csúcsos tető alatt látott a másik álomban, valamivel közelebből a vénasszony integetett, és vágott parancsoló pofákat. Barna Jenkin játszi gyengédséggel döngölődött oda a Fekete Embernek a mély latyakban elvesző bokájához. A Fekete Ember némán mutatott a jobboldalt sötétlő kapualjra. A vigyorgó satrafa arrafelé indult, Gilmant a pizsamakabátja ujjánál fogva rángatta maga után. A bűdös lépcsőfokok baljósan recsegték a vénasszony alatt, aki mintha fakólila fényt árasztott volna magából; végül feljutottak a lépcsőpihenőre nyíló ajtóhoz. A szipirtyó babrált valamit a záron, kitaszajtotta az ajtót, intett Gilmannek, hogy várjon és eltűnt a sötét lyukban.

Szörnyű, fuldokló sikoly ütötte meg a fiatalember túlérzékeny fülét, és már jött is ki a szobából a banya, apró, alaktalan valamit hozva magával, melyet odalökött az álmodónak, mintegy ráparancsolva, hogy vigye. Ez a látvány és a valami arcának kifejezése megtörte a bűverőt. Gilman ahhoz még mindig kába volt, hogy kiáltson, de vakmerően lerontott az undok lépcsőn, ki a sárba, és csak akkor állt meg, mikor a várakozó Fekete Ember elkapta és fojtogatni kezdte. Aléltában még hallotta elmosódottan a patkányszerű, agyaras szörnyeteg

fülsértő vihogását.

Huszonkilencedike reggelén Gilman az iszonyat örvényében ébredt. Ahogy kinyitotta a szemét, máris tudta, hogy valami rettentő baj van, mert újból a ferde falú-mennyezetű manzárdszobában, a bevetett ágyon elterülve találta magát. Torka érthetetlenül sajgott, és amikor ülő helyzetbe tornázta magát, növekvő rémülettel látta, hogy lába és pizsamanadrágja szárának szegélye barna a rákérgesedett sártól. Egy darabig reménytelen zűrzavar kavargott a fejében, de annyit legalább tudott, hogy ismét járkál álmában. Elwood túl mélyen aludt, semhogy hallhatta és visszatarthatta volna. A padlót összevissza lábnyomok sározták, ámde sajátos módon nem vezettek el az ajtóig. Minél tovább nézte, annál különösebbnek találta őket, mert a felismerhetőek mellett voltak apróbb, majdnem kerek nyomok, olyanok, amilyeneket egy nagyobb szék vagy asztal hagyhat, azzal a különbséggel, hogy ezek mintha kettőbe lettek volna hasítva. És volt még valami furcsa, sáros patkánycsapa, amely egy frissen rágott lyukból indult és oda is tért vissza. Az elszörnyedt Gilman a megtébolyodástól való félelmében reszketve tántorgott oda az ajtóhoz, és látta, hogy odakint nincsenek sáros nyomok. Minél többre emlékezett az ocsmány álomból, annál jobban rettegett, és kétségbeesését tovább tetézte Joe Mazurewicz két szinttel alantabbról hallatszó gyászos kántálása.

Lement Elwood szobájába, fölkelte még mindig alvó barátját, és elkezdte mondani, mire ébredt, Elwoodnak azonban halvány fogalma sem volt róla, mi történhetett. Fölfoghatatlan, merre járt Gilman, hogyan jutott vissza a szobájába, anélkül hogy nyomokat hagyott volna a folyosón, és miként kerültek a manzárdszobába a bútorképek sáros pecsétjei. Aztán ott voltak a nyakán azok a sötét, ónos hurkák, mintha magamagát akarta volna megfojtani. Gilman átfonta a torkát, és kiderült, hogy ujjai még csak véletlenül sem fedik a csíkokat. Míg beszélgettek, beugrott Desrochers, és mondta, hogy rémes ricsajt hallott a feje fölött a hajnali sötét órákban. Nem, senki se járt a lépcsőn éjfél után, bár pontosan tizenkettő előtt halk lépteket hallott a manzárdban, és mintha óvatosan settenkedett volna lefelé valaki, ami neki egyáltalán nem tetszik. Nagyon rossz idők járnak ilyentájt Arkhamre, tette hozzá. Jó lenne, ha a fiatalúr hordaná a Joe Mazurewicz-tól kapott keresztet. Veszedelmes volt még a napszak is, mert hajnal után fura hangok szóltak a házban, de a legfurább volt az a gyorsan elfúló vékony gyereksírás.

Aznap délelőtt Gilman gépiesen végigülte az órákat, ám képtelen volt figyelni. Valami iszonyatos rettegés uralkodott el rajta, és mintha egyfolytában azt várta volna, mikor sújt le rá valami megsemmisítő csapás. Délben megebédelt az egyetemi étteremben és desszert előtt elvett a szomszéd székről egy újságot. De azt a desszertet sohasem ette meg, mert olyat látott az újság címlapján, amitől kiszaladt belőle minden erő, és már csak annyi telt tőle, hogy eszelős tekintettel kifizesse a számláját, és hazatámolyogjon Elwood szobájába.

Előző éjszaka érthetetlen gyermekrablás történt az Orne-közben; nyomtalanul eltűnt egy Anastasia Wolejko névre hallgató, meglehetősen

ütődöttforma mosodai alkalmazott kétéves kisfia. Az anya, úgy látszik, már egy ideje ettől tartott, ám az indokok, melyekkel félelmét alátámasztotta, oly nevetségesek voltak, hogy senki sem vette komolyan őket. Anastasia azt mondta, március eleje óta többször látta Barna Jenkint a ház körül, kinek fintorgásából és vihogásából megértette, hogy a kis Ladislást szemelték ki áldozatul az irtóztató boszorkányszombatra. Kérte Mary Czanek nevű szomszédnőjét, hogy aludjon nála, mert úgyse hittek volna neki, bár mióta az eszéért tudja, minden évben tünedeztek el így gyerkőcök. És Pete Stowacki, a barátja se akart volna segíteni, mert úgyis el akarta tolni a háztól a kisfiút.

Gilman azonban annak a két lumpnak a beszámolójától öntötte el a hideg verejték, akik pont éjfél után baktattak végig a köz torkolata előtt. Nem tagadták, hogy részegek voltak, de megesküdték, hogy mindketten látták, amint három hülyén kiöltözött ember loppal befordul a sötét sikátorba. Azt mondták, egy nagy darab palástos nigger volt, egy rongyos kis vénasszony, meg egy fiatal, fehér pizsamában. Ezt a fiataalt az öregasszony rángatta, a nigger lába körül meg egy szelíd patkány dörgölődött a barna sárban.

Gilman kábulatba süppedten ült egész délután, így találta a hazatérő Elwood, aki ugyancsak olvasta az újságot, és baljós következtetéseket vont le belőle. Most már egyikük sem kételkedhetett benne, hogy valami iszonyat közeledik feléjük. Szörnyű és elképzelhetetlen híd formálódott a lidércálmok rémlátomásai és a valóság tényei között; csak a legnagyobb fokú éberséggel vehetik elejét a még gyászosabb fejleményeknek. Gilmannek előbb-utóbb el kell mennie egy szakorvoshoz, de ne most, amikor minden újság ezzel a gyermekrablással van tele.

Őrjítően zűrzavaros volt, hogy mi is történhetett tulajdonképpen, és egy darabig mind Gilman, mind Elwood a legvadabb feltételezésekbe bocsátkoztak, suttogva. Sikerült volna Gilmannek öntudatlan állapotban a vártnál is messzebbre jutnia dimenziókkal és térrel kapcsolatos tanulmányaiban? Csakugyan kisurrant volna, elképzelhetetlen és kiszámíthatatlan helyeken, a mi terünkéből? Hol járt - ha járt egyáltalán - a démoni elidegenedés éjszakáin? A morajló szürkületi szakadékok - a zöld hegyoldal - a tikkasztó terasz - a csillagokból áradó vonzások - az alvilági fekete forgó - a Fekete Ember - a sáros mellékutca és a lépcső - a vén boszorkány és az agyaras-szőrös fertelem - a buborékhalmoz és a kis poliéder - a különös barnaság - a sebhedt csukló - az érthetetlen képmás - a torok stigmái - a babonás bevándorlók meséi és félelmei - mit jelent ez az egész? Ilyen esetben meddig érvényesek a józan ész törvényei?

Egyikük sem aludt ezen az éjszakán, másnap azonban elbliccelltek az órákat, és szunyókáltak. Április harmincadika volt, szürkülettel kezdődött az ördögi szombatnap, melytől retteg minden bevándorló és minden babonás öreg. Mazorewicz hatkor jött haza, és elújságolta, hogy a malomnál arról suttognak a népek, hogy a Kaszáló-domb mögötti sötét vízmosásban lesz a boszorkányszombati tivornya, azon a furcsa helyen, ahol egy szál gaz se szokott nőni az ódon fehér kő körül. Voltak, akik szóltak még a rendőröknek is,

javasolták, ott nézzenek utána az eltűnt Wolejko gyereknek, de ebből nemigen fog kisülni semmi. Joe erősködött, hogy szegény ifiúr tegye fel a nikkelláncon lógó keresztet. Gilman pedig, hogy kedvében járjon, fölvette és az inge alá csúsztatta.

Késő éjjel a két fiatalember az egy emelettel alantabb fohászokodó szerelő imáitól elálmosodva bóbiskolt a székén. Gilman föl-fölkapta a fejét, és fülelt; abnormálisan kifinomult hallása mintha azért feszült volna meg, hogy a régi ház hangjai közül kiszűrjön valami rettentő, alattomos dünyögést. Felkavarodtak benne a Necronomicon és a Fekete Könyv beteges emlékei, és mire észbe kapott, valami ocsmány ritmusra himbálta magát, mely állítólag a boszorkányszombat legfeketébb szertartásai honos, és nem az általunk ismert téridőből származik.

Most jött rá, mire fülel - az ünneplők pokoli kántálására a messzi fekete völgyben. Honnan tudta ennyire, mire várnak? Honnan tudta, mikor kell hoznia Nahabnak és oltárszolgájának a betelt poharat, amelyet a fekete kakas és a fekete kecske követ? Láta, amint Elwood elalszik, kiáltani próbált, hogy fölébressze, valami azonban összeszorította a torkát. Nem ő parancsolt magának. Mégis aláírta volna a Fekete Ember könyvét?

Aztán lázas, természetellenes hallásával elkapta a szélsodorta távoli hangokat. Mérföldekről jöttek, dombokon, réteken, sikátorokon át, de azért fölismerte őket. Most már meg kellett gyújtani a tüzet, mindjárt rákezdik a táncosok. Hogyan állja meg, hogy ne menjen oda? Mi csalogatta ebbe a törbe? A matematika - a néprajz - a ház - a vén Keziah - Barna Jenkin... és most észrevette, hogy új patkánylyuk van a falban, az ágya közelében. Harmadik hang vegyült a távoli kántálásba és Joe Mazurewicz közelebbi fohászaiba - kitartó, elszánt karistolás a válaszfalban. Gilman reménykedett, hogy nem lesz rövidzárlat. Aztán megpillantotta a patkánylyukban az agyaras-szakállas pofácskát - azt az ocsmány kis arcot, amelyen most látta meg végre, milyen égbekiáltóan majmolja Keziahét - és hallotta az ajtónál a halk motoszkalást.

Tovasüvítettek a sikoltó szürkületi szakadékok, miközben tehetetlenül csüngött a szivárványló buboréksomó alakatlan markában. Elöl nyargalt a kaleidoszkópszerűen változó kis poliéder, és a fortyogó úrben mindjobban erősödött és gyorsult az elmosódó dallam, valamely kimondhatatlan és elviselhetetlen csúcspontot jósolva. Tudta, mi jön: most robban ki szörnyű erővel a Walpurgis-ritmus kozmikus harsogásában a térnek és az időnek az összezsapzott anyag tartományai mögött lappangó, eredendő, ősi vonaglása, mely néha előtör, halvány visszhangja átrezeg a létezés minden rétegén, és iszonyú jelentőséget kölcsönöz bizonyos rettegett időszakoknak minden világokon át.

De mindez elenyészett egy pillanat alatt. Ismét ott volt a szűk, csúcsos tetejű, lila fényű térben, az ócska könyvekkel tömött alacsony ládák, a pad és az asztal, a különös tárgyak között, a ferde padlón, az ásító háromszögű mélység partján. Apró fehér alak - eszméletlen csupaszs kisfiú - feküdt az asztalon,

amellett pedig, jobbában alakos markolatú, villogó késsel, baljában rejtélyes vésetekkel ékes, különös formájú, törékeny fülű, fakó fémpohárral ott állt a szörnyű, vigyorgó vénasszony. Valami zsolozsmafélét káromgott Gilman előtt ismeretlen nyelven; olyasféle nyelv lehetett, amire a Necronomicon célozgat szörmentén.

Nőtt a fény, és Gilman látta, hogy a vén szipirtyó előrehajol, és őfelé nyújtja az üres poharat az asztal fölött, ő pedig önmagának parancsolni képtelenül két kézzel nyúlt utána és vette át a feltűnően könnyű edényt. Ugyanebben a pillanatban Barna Jenkin ocsmány alakja evickélt elő a fiatalember balján tatóngó háromszögű fekete mélységből. A banya most intett neki, hogyan tartsa a poharat, aztán jobbát magasba emelve, amennyire bírta, rászögezte az irdatlan, groteszk kést a kis fehér áldozatra. Az agyaras szörnök viháncolva folytatta az ismeretlen szertartást, a boszorkány undorítóan káromgta a rezponzóriumot. Marcangoló iszonyat hasított át Gilman szellemi-érzelmi zsibbadásán, markában megremegett a könnyű fémpohár. A következő másodpercben elindult lefelé a penge, és ezzel megtört a varázs: visszhangzón kondult az elejtett pohár, Gilman pedig lázasan kapott előre, hogy megakadályozza a szörnytettet.

Szempillantás alatt körbekerülte a ferde padlón az asztalt, kicsavarta a vénasszony karmaiból a kést, és belevágta a zörömbölve eltűnő pengét a háromszögű keskeny üregbe. De azonnal fordult is a dolgok állása, mert a gyilkos karmok most az ő torkát kapták el, a fonnyadt arc eltorzult az eszelős dühtől. Az olcsó kereszt láncá belemart Gilman nyakába, és a végzetes pillanatban az villant át az agyán, vajon a kereszt miként hatna a sátánfajzatra? A banya emberfölötti erővel fojtogatta, a fiatalembernek mégis sikerült ernyedő ujjáival benyúlnia inge alá, előhúznia és letépnie a láncról a fémkeresztet.

A jelképtől páni rémület lett úrrá a boszorkányon, szorítása annyira meglazult, hogy Gilmannek sikerült kiszabadítania magát. Lesöpörte torkáról az acélkemény karmokat, és oda is vonszolta volna a banyát a mélység szélére, ha a karmok ismét és megújult erővel össze nem zárulnak a nyaka körül. Szemet szemért, gondolt Gilman és a kreatúra toroka után kapott. Mielőtt a boszorkány felocsúdíhatott volna, a fiatalember a nyakába vetette a kereszt láncát, és úgy megrántotta, hogy kiszorította a vénasszonyból a szuszt. Míg a satrafa az utolsókat rúgta, Gilman érezte, hogy valami megmarja a bokáját, és látta, hogy

Barna Jenkin sietett úrnője segítségére. Egyetlen dühös rúgással aláröpítette a fortelmet a szakadékba, és hallotta, miként nyüszt valahol odalent a mélyben.

Azt nem tudta, megölte-e a vén banyát, mindenesetre otthagya a padlón, ahol összeesett. De amikor megfordult, olyat látott az asztalon, ami csaknem kioltotta benne az ép ész utolsó szikráját. Miközben a boszorkány őt fojtogatta, az acélizmú Barna Jenkin ugyancsak nem pihentette démonian ügyes négy pici kezét, és Gilman minden erőfeszítése értelmetlennek bizonyult. Amitől visszatartotta az áldozat mellét célba vevő pengét, azt elvégezte a fürtelem sárga

agyara a csuklón, és az asztalon az élettelen kis test mellett ott állt betelten a pohár.

Lázálmában hallotta a mérhetetlen messzeségből a boszorkány-szombat idegen ritmusú ördögi dalát, és tudta, hogy a Fekete Embernek ott kell lennie. Emlékei zűrzavarosan keveredtek a matematikával, meg volt győződve róla, hogy a tudat alatt ismeri a szöveget, amelyekre szüksége lesz, hogy most első ízben egymagában, segítség nélkül visszajusson a való vilásba. Bizonyos, hogy tulajdon szobája fölött van, az időtlen idők óta lezárt padlástérben, de erősen kétséges, hogy ki tudna menekülni innen a ferde padlón vagy a rég eltorlaszolt ajtón át. Egyébként is, az álompadlásról menekülőben nem jutna-e csak egy álomházba - abnormális vetületébe az igazi helynek, amit keres? Elrémítette álmainak és az átélt valóságnak e kapcsolata.

Szörnyű lesz átkelni az összemosódó szakadékokon, hol a Walpurgis-ritmus vibrál, és neki meg kell hallania végre a mindenség eddig rejtekező lüktetését, melytől oly halálosan fél. Már is érezte a túlságosan ismerős ütemű, lassú, félelmetes reszketést. Boszorkányszombat idején mindig fölerősödik és áthatol a világokon, kimondhatatlan szertartásokra szólítva a beavatottakat. A szombati kántusok fele része ezt a homályosan megsejtett időmértéket követi, melynek kozmikus teljességét nem fogadhatja be földi fül. Az is fejtörést okozott neki, bízhat-e ösztöneiben, hogy a tér megfelelő pontjára juttatják vissza. Honnan tudhatná, hogy nem egy távoli bolygó zölden izzó hegyoldalában, a fejlábú szörnyek városa fölötti mozaikos teraszon fog kikötni, valamerre a galaktikán túl, vagy az őskáosz egyik fekete örvényében, ama semmiben, hol a démonok szultánja, az agy nélküli Azathoth uralkodik?

Éppen mielőtt fejest ugrott volna, kialudt a lila fény, és ő ott maradt a vakfeketeségben. A boszorkány - a vén Keziah vagy Nahab - ezek szerint meghalt. És a szombat messze kántálásán, a lyukba hullott Barna Jenkin nyüsztítésén túl mintha egy másfajta és még érthetetlenül diadalmas jajdulásába torkollnak a Kúszó Káosz ellen mondott imák - vérfagyalóan időszerűek lesznek a lázalom örvényétől sodort szavak:

- Iá! Shub-Niggurath! A Bak az Ezer Ifjúval...

Gilmant furán zezgugos, ócska manzárdszobája padlóján találták meg jóval hajnal előtt, amikor a velőtrázó sikoltás egyszerre ugrasztotta talpra Desrochers-t és Choynskit és Dombrowskit és Mazurewiczet, de még a székében elszunnyadt Elwoodot is fölverte mély álmából. Élt, és nyitva volt a szeme, ám teljesen öntudatlannak tűnt. Torkán gyilkos ujjak hagytak nyomot, bal bokáján csúnya patkányharapás. Ruhája ronggyá gyűrődött, Joe keresztje eltűnt. A reszkető Elwood bele sem mert gondolni, minő új formát ölthetett barátja alvajárása. Mazurewicz félkótya lett a "jeltől", melyet, mint mondta, imáira kapott válaszul, és vadul hányta magára a keresztet, amikor egy patkány visítani és vinnyogni kezdett a ferde fal mögött.

Miután az álmodót ágyba fektették Elwood szobájában, elhívták Malkowski doktort, a helybéli orvost, ki nem szokott elfecsegni oly történeteket,

melyek kínosnak bizonyulhatnak. Két injekciót adott Gilmannek, amitől az a természetes szunnyadásra emlékeztető állapotba ernyedt. Napközben időnként eszméletre tért a beteg, és szakadozottan elrebegette utolsó álmát Elwoodnak. Kínos folyamat volt, és rögtön a lelegején új és megdöbbentő tényre derült fény.

Gilman, kinek hallása az utóbbi időben természetellenessé finomodott, most olyan süket volt, mint a föld. Az ismételten odacitált dr. Malkowski azt mondta Elwoodnak, hogy mindkét dobhártya megrepedt, mintha embernek elképzelhetetlen vagy elviselhetetlen, irtózatossá hang szakította volna be őket. Hogy ez a hang, ha az utóbbi néhány órában harsogott, miért nem verte föl a Miskatonic egész völgyét, azt már nem tudta megmagyarázni a becsületes orvosdoktor.

Elwood leírta a saját mondanivalóját, így viszonylag könnyen társaloghattak. Egyikük se tudta hová tenni a zűrzavaros ügyet, és úgy döntöttek, az lesz a legjobb, ha minél kevesebbet gondolnak rá. Abban azonban egyetértettek, hogy amilyen gyorsan csak lehet, itt kell hagyniuk az elátkozott házat. Az esti újságok megírták, hogy a rendőrök pontosan hajnal előtt rajtaütöttek a Kaszáló-domb mögötti vízmosásban egy különös orgián, és azt is hozzátették, hogy az ott található fehér követ régóta babonás hiedelmek övezik. Senkit sem csíptek fülön, ám a szerteszaladók között felfigyeltek egy hatalmas termetű négerre. Egy másik cikkből meg lehetett tudni, hogy az eltűnt kis Ladislav Wolejkónak eleddig semmi nyoma.

A borzalmakra az éjszaka tette föl a koronát. Elwood sohasem felejtette el, és kénytelen volt a tanév hátralevő részére kimaradni az egyetemről, mert ideg-összeroppanást kapott. Egész este hallani vélte a patkányokat a válaszfalakban, de nemigen ügyelt rájuk. És akkor, jóval azután, hogy Gilmannel nyugovóra tértek, elkezdődött a szörnyű sikoltozás. Elwood felpattant, villanyt gyújtott, és odarohant vendége fekhelyéhez, aki tökéletesen embertelen hangokat hallatott, mintha egy leírhatatlan kínpadra feszítenék, és dobálta magát a takaró alatt, amelyen kezdett átütödni egy nagy vörös folt.

Elwood jóformán hozzá sem mert érni, de a sikoltozás és a vonaglás idővel fokozatosan elcsitult. Addigra Dombrowski, Choynski, Desrochers, Mazurewicz és a legfelső emeleti lakó mind ott csoportosultak az ajtóban, és a háziúr elszalasztotta a feleségét, hogy telefonáljon dr. Malkowskinak. Egyhangúlag üvöltöttek fel, amikor a véres ágyruha alól hirtelen jókora patkányforma valami szökkent elő, és iszkolt a padlón a közeli friss lyukba. Mire az orvos megérkezett, és lehúzta betegéről a rémítő takarót, Walter Gilman halott volt.

Barbárság lenne túlmenő részletességgel taglalni, mi ölte meg Gilmant. Valóságos alagút volt a testében -valami egyszerűen kiette a szívét. Dombrowski, aki egészen elrémült patkányirtói erőfeszítései kudarcától, füttyült minden haszonbérletre, és egy héten belül összes régebbi lakójával egyetemben áthurcolkodott a Diófa utcába, egy rozzant, mindazonáltal kevésbé koros házba. A szörnyűséges esemény egy időre elcsendesítette Joe Mazurewiczet, ám a

búskomor szerelő azóta se józanodott ki, és váltig szellemekről és szörnyűségekről nyüszít és motyog.

Úgy tűnik, azon az utolsó förtelmes éjszakán Joe vizsgálat tárgyává tette a Gilman ágyától a közeli lyukhoz vezető karmazsin patkánycsapát. A szőnyegen el volt mosódva, ámde a szőnyeg széle és a fal között maradt egy sávnyi csupasz deszka. Ott talált Mazurewicz valami borzalmasat - ő legalábbis úgy gondolta, hogy talált; a nyomok vitathatatlanul különösek voltak, mégse volt hajlandó osztani senki sem Joe álláspontját. Mert a deszkán lelt foltok ugyan határozottan nem emlékeztettek a közönséges patkány lábnyomaira, de azt már Choynski és Desrochers se mondta volna ki, hogy olyanok, mintha négy pici emberi kéz tenyerelt volna oda.

A házat nem vették bérbe soha többé. Miután Dombrowski ott hagyta, kezdett aláereszkedni reá a végromlás szemfödele, lévén, hogy az emberek egyaránt kerülték régi híre és újonnan terjengő dögletes bűze miatt. Talán mégis hatott az egykori háziúr patkánymérge, mert röviddel Dombrowskiék távozta után a ház kezdte megkeseríteni a szomszédság életét. A közegészségügyi tisztviselők kinyomozták, hogy a bűz a keleti manzárdszoba melletti és fölötti zárt térből árad, és egyetértettek abban, hogy irdatlan mennyiségű döglött patkánytól származhat. Ezzel együtt úgy döntöttek, hogy nem éri meg felnyitni és fertőtleníteni az ősidők óta lezárt padlásteret, nemsoká úgyis elmúlik a bűdösség, és ez különben sem olyan hely, ahol érdemes lenne lovagolni finnyás előírásokon. Egyébként mindig is azt pletykálták róla, hogy május elseje és mindenszentek után megmagyarázhatatlanul szaglik a Boszorkányház felső traktusa. A szomszédok tehetetlenül belenyugodtak, de a bűz legalább még egy újabb fekete pontot jelentett a ház rovásán. Végül a középületek felügyelője lakhatásra alkalmatlannak ítélte.

Gilman álmaira és az őket előidéző körülményekre sohasem letek magyarázatot. Elwood, akinek időnként egészen őrjítő gondolatai voltak a történetekkel kapcsolatban, ősszel visszatért az egyetemre, és a következő júniusban megkapta a diplomáját. Úgy találta, hogy a város lényegesen kevesebbet pletykál kísértetekről, és valóban az volt a helyzet, hogy leszámítva néhány mesét az elhagyott házban hallható kísérteties vihogásról, amely majdnem addig eltartott, mint maga az épület, Gilman halála óta nem suttoztak többé a vén Keziah vagy Barna Jenkin újabb megjelenéséről. Még szerencse, hogy abban az évben, amikor bizonyos események nyomán hirtelen föllelevenedett a szóbeszéd régebbi szörnyűségekről, Elwood már nem tartózkodott Arkhamben. Később természetesen hallott róla és elmondhatatlan szenvedéseket okoztak neki e sötét és rémítő fejtörések; ám ez már nem érintette olyan közélről, és a távolság többféle feltételezést tett lehetővé.

1931 márciusában egy szélroham megrongálta az üres Boszorkányház fedelét és főkéményét; a porladó téglák, mohos, megfeketedett zsindelek, rohadó deszkák meg szarufák rázuhantak a padlásra és átütötték a födémeket. A romok az egész padlást eltömték, de a rozoga ház végleges lebontásáig senki se

vette magának a fáradságot, hogy eltakarítsa a szemetet. Erre az utolsó lépésre decemberben került sor és akkor röppent fel a pletyka, amikor Gilman régi szobáját ürítették ki a vonakodó riadozó munkások.

Mert több olyan dolog volt az ócska ferde mennyezetet átszakító hulladékban, amitől földbe gyökerezett a lábuk, és kihívták a rendőrséget. Maga a rendőrség a halottkémhez és az egyetem professzoraihoz folyamodott. Voltak csontok - csúnyán összezúzottak, szilánkosak, mindazonáltal félreérthetetlenül emberiek -, melyeknek nyilvánvaló frissessége meghökkentő ellentétben állt ama réges-régi idővel, amikor egyetlen lehetséges rejtekhelyüket, a manzárd fölötti alacsony, lejtős padlásteret elzárták a behatók elől. A halottkém megállapította, hogy a csontok egy része egy kisgyermektől származik, mások pedig, amelyek közé elrohadt barnás szövetcafatok keveredtek, egy meglehetősen alacsony, élemedett korú, hajlott gerincű nő maradványai. Előkerültek a gondos szemétválogatás során a beszakadó födémtől agyoncsapott patkányok apró csontjai, továbbá parányi szemfogaktól összemarcangolt régebbi patkánycsontok, melyek mind akkor, mind most, bőségesen adtak alkalmat vitákra és találgatásokra.

Meglelték ezenkívül számos könyv és feljegyzés mállott foszlányait, valamint még ócskább, tökéletesen elenyészett könyvek és írások sárgás porát. Kivétel nélkül valamennyi írás a fekete mágia legszélsőségesebb és legirtózatosabb formáival foglalkozott. A szemmel láthatóan új keletű tárgyak máig ugyanolyan rejtélyt jelentenek, mint a friss embercsontok. De még náluk is titokzatosabb az a számtalan papíron megtalált, tökéletesen egyforma ódon írás, melynek betűi a vízjegyekből ítélve legalább százötven-kétszáz éves eltéréssel róhatta egy göcsörtös kéz. Bár vannak, akik azokat a romok között szétszórt, különböző mértékben sérült, tökéletesen megmagyarázhatatlan tárgyakat vélik a legrejtélyesebbnek, amelyeknek alakja, anyaga, kidolgozása és rendeltetése fittyet hány minden találgatásnak. Az egyik, a Miskatonic némely professzorait roppantul fölzaklató, csúnyán kicsorbult rémség, kimondottan hasonlít a különös képmásra, amelyet Gilman ajándékozott az egyetemi múzeumnak, azt leszámítva, hogy ez utóbbi nagy méretű, fém helyett valami sajátos kékes kőből készült, és egy megfejthetetlen hieroglifákkal borított sajátos dőlésszögű talapzaton áll.

Régészek és antropológusok máig törik a fejüket annak az összehorpadt könnyű fémpohárnak a vésetein, amelynek öblében baljós barnás pecsétet találtak. Bevándorlók és hiszékeny nagymamák legalább ennyit fecsegnek a szemét közé keveredett, szakadt láncra fűzött modern nikkelkeresztről, amelyben a vacogó Joe Mazurewicz ugyanazt ismerte föl, melyet számos éveknél ezelőtte ő adott szegény Gilmannek. Vannak, akik azt hiszik, hogy a keresztet a patkányok hurcolták le a bezárt padlásról, mások úgy vélik, Gilman régi szobájának valamelyik sarkában kellett hányódnia. Ismét mások, Joe-t is beleértve, oly szertelen és képtelen föltételezéseket hangoztatnak, melyek józan ember számára elfogadhatatlanok.

Amikor lebontották Gilman szobájának ferde falát, kiderült, hogy a ház északi frontja és a válaszfal által bezárt, egykor hozzáférhetetlen háromszögbe aránylag sokkal kevesebb törmelék jutott, mint a szobába, viszont hajmeresztő réteggé gyűltek benne régebbi dolgok, melyek láttán a romeltakarítók megdermedtek az iszonyattól. Hogy ne szaporítsuk a szót, valóságos csontszerű volt, apró gyermekek csontjaié - voltak köztük egészen frissek, mások viszont olyan régmúlt időkre nyúltak vissza, hogy úgyszólván teljesen porrá lettek már. A vastag csontrétegen egy jókora, szemmel láthatóan régi, groteszkül kicifrázott kés hevert - erre zuhogott alá a törmelék.

Középen pedig, egy lehullott deszka és a romba dőlt kémény összecementálódott téglái közé ékelve volt valami, amely nagyobb elképedést, fojtott riadalmat és babonás szóbeszédet keltett Arkhamben, mint bármi más, amit az elátkozott kísértetházban találtak.

Egy hatalmas, nyomorék patkány félig összezúzott csontváza volt ez a valami, melynek alaki rendellenességei még mindig vita tárgyát képezik a Miskatonic összehasonlító anatómiai tanszékének sajátosan szófukarrá lett tagjai körében. Nagyon kevés adat szivárgott ki erről a csontvázról, a munkások azonban, akik megtalálták, felindult suttogással emlegetik a rajta lógó hosszú, barnás szőrszalakat.

Pletykálják, hogy a parányi ujjcsontok állása sokkal inkább emlékeztet törpemajomra, mint patkányra, a vicsorgó sárga agyarakat meregető apró koponya pedig olyannyira abnormális, hogy bizonyos szögből nézve az emberi koponya förtelmesen torz, miniatűr paródiájának rémlik. A munkások a keresztet hányták a réműlettől, mikor rátaláltak erre az ocsmányságra, később azonban gyertyát gyújtottak, hálából Szent Szaniszlónak, mert érezték, hogy soha nem fogják hallani többé a fülsértő kísérteties vihogást.

Sóvágó Katalin fordítása

Red Hook (1925)

Rejtélyek vesznek körül minket, jó természetűek és gonosz természetűek egyaránt. Véleményem szerint ismeretlen világban élünk, barlangok és árnyak között, s osztoznunk kell rajta a félhomály titokzatos lakóival.

Elképzelhető, hogy az emberiség néhányszor már eljutott a fejlődés magasabb fokára, ezt azonban utóbb rendszerint elfeledte, midőn visszahanyatlott a sötét barbarizmusba. Meggyőződésem továbbá, hogy ezekből az ősi korszakokból mindmáig fennmaradtak bizonyos szörnyű hagyományok, noha sokkal jobban járnánk, ha az emlékezetük is kiveszett volna.

(Arthur Machen)

1.

Néhány hete Pascoag községben sok találgatásra adott okot egy megtermett, jókötésű, egészségesnek tűnő férfi különös viselkedése. Az illető gyalogszerrel érkezett Chepachet felől, az országutat követve átvágott az alsó lakónegyedben, majd balra fordult, a falu főutcájára, amely - néhány szerény irodaépület jóvoltából - eléggé városias hangulatú. Ezen a ponton minden látható ok nélkül hisztériás rohamot kapott: előbb néhány másodpercig furcsa arckifejezéssel meredt a legnagyobb épületre, majd rémülten kiabálva futásnak eredt, egészen a következő útkereszteződésig, ahol megbotlott és elesett. Miután az aggódó polgárok fölsegítették és leporolták, megállapították róla, hogy magához tért, nem sérült meg, és szemlátomást komolyabb következmények nélkül átvészelte a váratlan idegrohamot. Az idegen zavartan motyogott valami magyarázatfélét, hogy az utóbbi időben kissé túlerőltette magát; aztán rohanvást, lesütött szemmel visszasietett a chepacheti országútra, és elindult rajta visszafelé, amerről jött. Egyesek megfigyelték, hogy amíg ki nem ért Pascoagból, inkább botladozott és nekiment ennek-annak, de nem nézett szét, makacsul a földre szegezte tekintetét. Ezt a viselkedést sokan rendkívül különösnek vélték egy erős, egészséges, rendezett külsejű férfiember részéről, kiváltképp amikor valaki felismerte benne egy köztisztelőben álló, Chepachet környéki malomtulajdonos bérlőjét.

Mint kiderült, Thomas F. Malone-nak hívták, és New York-i rendőrdetektív volt, aki orvosi javallatra töltötte a vidéken betegszabadságát, miután hosszas és megerőltető nyomozást folytatott valami hátborzongató bűnügyben, mely ráadásul tragikus balesettel zárult. A gyanúsítottakat ugyanis nagyszabású razzia keretein belül tartóztatták le, melynek során néhány régi téglaház összeomlott, s a szerencsétlenség számos emberéletet követelt mind az őrizetbe vett személyek, mind az intézkedő hatósági közegek köréből. Malone jelen volt az esetnél - mi több, maga is csak csodával határos módon élte túl -, s érthető módon szörnyű sokkot kapott. Azóta betegesen irtózik minden épülettől, amely a kollégáit maguk alá temető téglaházakra emlékezteti. Ez a szokatlan, ám az adott körülmények között teljesen érthető fobia aztán valóságos pokollá tette New Yorkban az életét, úgyhogy az ideggyógyász specialisták végül átmeneti környezetváltozást tanácsoltak neki: utazzon vidékre, ahol még véletlenül sem láthat ilyeneket. Egy rendőrorvos, akinek rokonai voltak Chepachetben, eszményi pihenőhelyként javasolta neki a festői kis falut, koloniál stílusú faházaival. Malone-nek tetszett az ötlet, s hamarosan oda is költözött; előzőleg azonban érintkezésbe lépett egy idegorvossal a közeli Woonsocketben, és szigorúan megfogadta, hogy az ő engedélye nélkül nem látogat nagyobb településeket, ahol emeletes tégláépületek lehetnek. Pascoagba újságot vásárolni sétált át, amivel hibát követett el; az orvosi utasítás megszegéséért szörnyű ijedséggel és néhány csúf horzsolással bünhődött, ráadásul még kínos helyzetbe is keverte magát.

Ennyit tudtak Malone ügyéről a pletykás nyelvek Pascoagban meg Chepachetben, és nagyjából az őt kezelő ideggyógyászok is. Pedig nekik kezdetben sokkal többet akart mondani, ám erről később sietve letett; rájött ugyanis, hogy senki sem hisz neki, s míg jobb esetben legfeljebb udvarias bólogatásra számíthat, rosszabbikban akár tébolydába is csukhatják. Így hát Malone lakatot tett a szájára, és egy szóval sem tiltakozott, amikor orvosai egyhangúlag arra vezették vissza látványos idegösszeroppanását, hogy részese volt a szörnyű tömegszerencsétlenségnek, amikor a brooklyni Red Hook negyedben összedőlt néhány elhanyagolt téglaház, számos bátor rendőr halálát okozva. Szakvéleményükben hangsúlyozták az előzmények fontos szerepét: a páciens eleve roppant idegi megterhelésnek volt kitéve, hisz túlfeszített iramban dolgozott egy olyan ügyön, amely még a közismerten rosszhírű Red Hook viszonyai között is döbbenetesen brutálisnak számított. A váratlan tragédia volt az utolsó csepp a pohárban.

Egyszerű, közérthető magyarázat volt, amit mindenki elfogadott és méltányolt; Malone pedig, nem lévén ostoba ember; maga is mindig erre hivatkozott. Ugyan mit érne el vele, ha a prózai gondolkodású átlagpolgárok előtt sötéten célozgatna az emberi felfogóképességet meghaladó borzalmakra, a város titkos bugyraiban tenyésző mételeyre, a letűnt korok gonosz szellemére, mely rákos fekélyként rágja bele magát a vén, barátságtalan háztömbökbe? Minden bizonnyal gumifalú szobába zárnák, és eszükbe sem jutna fizetett jutalomszabadságra küldeni, hogy nyugodtan kipihenhesse magát valahol vidéken. Malone misztikus hajlamai ellenére értelmes ember volt. A hátborzongató és bizarr talányok megoldásának legjobb eszközét, az ösztönös megérzés képességét kelta őseitől örökölte; az elemző, logikus elme, amellyel ízekre boncolta mások érveit, s kimutatta a különbséget valószínűtlen és lehetetlen között, s sajátja volt. Ez a különös párosítás minden jelentősebb akadályon átsegítette őt s születése óta eltelt negyvenkét esztendőben, bár kétségkívül szokatlan mederbe terelte élete folyását; elvégre ahhoz képest, hogy egy György-kori villában született és a dublini egyetemen végezte tanulmányait, a hivatását jóformán egy idegen világban találta meg.

Most, hogy chepacheti magányában végre háborítatlanul végig gondolta mindazt, amit Red Hookban látott, hallott és tapasztalt, Malone hosszas megfontolás után úgy döntött, hogy senkivel sem fogja megosztani a titkát -beleértve a hallgatást fogadók örök menedékét, az asztalfiókba zárt papirost is. Amíg él, őrzi; aztán magával viszi a sírba. Okkal ítélte roppant veszedelmesnek, hiszen ez a titok egy vasakarató küzdőt - őt magát - néhány óra leforgása alatt reszkető ideggroncsá alázott; a szájalmas nyomornegyedet, a jellegtelen arcok egybemosódó tengerét viszont kísérteties, baljós lidércnyomássá változtatta.

Nem ez volt az első alkalom, hogy Malone megtartotta magának a gondolatait. Már akkor sem számolt be senkinek az indítékairól, amikor - látszólag minden józan megfontolást fölrúgó ötlettel - úgy döntött, hogy hátat fordít múltjának, s életét a soknyelvű New York-i alvilág örvénylő forgatagában

fogja leélni. Barátai, régi iskolatársai megrökönyödéssel fogadták váratlan elhatározását. Mi keresnivalója ott neki? Mit érdeklík azt a fantáziátlan csöcseléket az ő meséi a rejtett művészetekről és a rég letűnt álmokról? Malone azonban meglátta a titkos csoda zöld lángját ebben a lármázó, tolongó, kifelé pénzéhes, befelé istentelen tömegben. Később, mikor új New York-i ismerősei mind kigúnyolták őt ábrándos természete miatt, szótlanul mosolygott. Csúfondárosak és cinikusak voltak vele, nevetség tárgyává tették, amiért folyton ismeretlen rejtélyek után kutat, és biztosították róla, hogy New York manapság már kizárólag silány és hétköznapi jelenségekkel szolgálhat neki. Egyikük hajlandó lett volna tetemes összegben fogadni, hogy Malone - aki rendszeresen publikált a Dublin Review-ban, s elismert amatőr szerzőnek számított - semmiféle olyan témát nem talál New York-ban, amit érdemes lenne megírni; még a városi alvilág életéről sem tudna egy érdekes történetet kanyarítani. Most, utólagosan visszatekintve Malone megállapította, hogy a sors szörnyű iróniával igazolta a keresetlen próféta szavait. A város mélyén erjedő iszonyat, melyre végül egy pillantást vethetett, csakugyan alkalmatlan volt irodalmi témának. Ha megpróbálná írásos formában feldolgozni - ami egyébként nem állt szándékában, s talán képes sem lett volna rá -, az eredmény ahhoz a könyvhöz hasonlítana, amit egy német Poe-ismerő szerint "nem lehet elolvasni, mert nem engedi elolvasni magát".

2.

Malone-nek mindig különös érzéke volt a felszín alatt lappangó titkokhoz - nem a koholtakhoz, a valóban létezőkhöz. Gyermekkorában rányílt a szeme a dolgok mélyén rejlő szépségre és harmóniára; elnyerte a sorstól a költők adományát. Később azonban a nyomor, a keserűség és a száműzetés sötétebb régiók felé terelte tekintetét, s ő iszonyodva látta, mekkora részt hasított ki a gonosz a minket körülvevő világból. Az emberi életet allegorikusan képzelte el, mint egy fény-árnyék stúdiumokból álló, hatalmas szénrajzot, melyben különböző művészi stílusok keverednek. Hol meghitt és egyszerű, mint a gyerekfirkák; hol csak mozgalmasságában teljes, reneszánsz ihletésre; hol gúnyos-kihívó, Beardsley nyomán; hol szilánkokra hullik akár egy antik vázafestmény. És ezen a monumentális fantáziaképen Malone nagyon gyakorinak látta azt a vonalvezetést, amely Gustave Doré finomabb, kevésbé erőteljes metszeteire emlékeztette: ha ezeket elég sokáig nézi az ember, a legközönségesebb, mindennapos formák egyszerre csak hátborzongatóvá válnak; valami iszonyatos és megnevezhetetlen sejlik fel mögöttük.

Malone a sors egyik nagy jótéteményének vélte, hogy a kimagasló értelmi képességekkel rendelkező emberek általában nem veszik komolyan az ősi misztériumokat, együgyű babonaságnak tartják őket. Ha ugyanis néhány művelt, kivételesen intelligens személy (vagy egyetlen igazi lángelme) komolyan elmélyedne a régi, lesüllyedt kultuszok titkos tanaiban, abból olyan szörnyű bonyodalmak támadhatnának, melyek alkalmasint nemcsak az emberiséget

sodornák a végpusztulás szélére, hanem akár az egész világot is - így az indoklás. Ezek a gondolatok persze elég betegesek voltak, de nem görcsösödtek rögeszmékké. Malone nem hirdette őket úton-útfélen, ritkán bocsátkozott róluk vitába, s akkor sem szenvedélyesen; a feszültség első jelére témát váltott, és kedélyes humorával orvosolta a hangulaton esett csorbát. Tulajdonképpen maga sem vette igazán komolyan a balsejtelmeit, csak felszínesen eljátszódott velük. Ami a különféle misztériumokat illeti, voltak ugyan róluk bizonyos fokú ismeretei, ám ezeket csupán társasági szinten hasznosította, amikor szűk baráti körben elmesélt olykor egy-egy hajmeresztő történetet. A hisztéria csak akkor tört ki rajta, amikor a munkaköri kötelesség váratlanul és alattomosan egy igazi pokolfészekbe röpítette, melyben legtitkosabb félelmei látszottak életre kelni.

Amikor először hallott a Red Hook-ügyről, Malone a Butler Street-i kapitányságon szolgált. Red Hook egész Brooklyn legrosszabb hírű városnegyede, egy hatalmas, teleszemetelt labirintus a régi kikötőkerületben, szemben Governor's Islanddel. Mocskos, zsúfolt utcái a rakpartról kapaszkodnak fel a dombhátaakra, ahol kettő közülük - a Clinton Street meg a Court Street - elkanyarodik a Borough Hall felé. A házakat túlnyomórészt téglából építették, a tizenkilencedik század első negyedétől a közepéig terjedő időszakban; néhány sötétebb sikátorban és mellékutcában az a fajta régies ízű hangulat uralkodik, amit az irodalomban többnyire "dickensi"-nek szokás nevezni, valódi változatát pedig csupán azok találják vonzónak, akik kizárólag regényekből ismerik. A lakosságot szír, spanyol, olasz és fekete népelemek reménytelen összevisszasága alkotja; amelybe a szomszédos negyedekből még skandináv és amerikai szórványok is vegyülnek. A hangok és szagok valóságos Bábele ez a környék; az utcai lárma napközben folyamatos zsongássá mosódik össze, melyből időnként furcsa kiáltások emelkednek ki, mintegy visszafeleselve s kikötőnek; ahol a gőzsípok messzebőgő orgonakoncertjéhez a koszos mólókon megtörő hullámverés zúgása szolgáltat zenei aláfestést. A partszegélyen valaha sokkal elviselhetőbb volt a helyzet: az alsó utcákat világos szemű tengerészek népesítették be, a rakpart mentén; az emelkedő tövében sorakozó házakban pedig tisztos, rendszerető polgárcsaládok éltek. Ennek a boldogabb korszaknak a pusztuló hagyatéka itt-ott még látható: egy karcsú templomtorony; egy művészi faragott homlokzat; egy elkoptatott lépcsőfeljáró; egy pókhálósan felrepedezett bolthajtás; két féregrágt kapuoszlop; egy tér közepén díszpázsit és virágágyások maradványai, körülöttük rozsdamarta védőkoriát, kovácsoltvas ágai jobbra-balra széthajlítva. Az épületeket errefelé inkább kőből emelték, egyik-másikat körablakos kupola koronázta; régen ezekből hajósgazdák és -kapitányok hozzátartozói fürkészték a tengert.

Az anyagi és szellemi hanyatlás e zűrzavarából száz meg száz nyelvjárásban szálltak az égre a durva szitkok és káromkodások. Az utcákon csapatokba verődve kóboroltak a munkátlan naplopók, hol ordítózva; hol gajdolászva, de szinte mindig részegen. Ha kívülálló vetődött a negyedbe, a legjobb esetben is különös élményben volt része: amerre járt, számos házban

kialudtak a fények; gyors kezek húzták a függönyöket, sötétbőrű, bűnöktől szétmárt arcok tűntek el az ablakokból. A városi főhatóságok hol szigorral, hol engedményekkel, hol átfogó reformokkal kísérleteztek, hogy visszaszorítsák az elképesztő méreteket öltő bűnözést, a helyben szolgáló rendőrök azonban nemigen siették el az ötletszerűen változó utasítások végrehajtását. Ők már rég lemondtak az állapotok javításáról, inkább azért küzdöttek, nehogy még tovább romoljanak; így is csak a legnagyobb erőfeszítések árán tudták megakadályozni, hogy Red Hook rossz példája meg ne fertőzze a szomszédos városnegyedeket. Ahol megszólalt a járőr csengője, ott nyomban kísérteties némaság borult az egész környékre, és a letartóztatottak sohasem bizonyultak túl közlékenynek. A hivatalos hatósági nyilvántartásban csaknem annyiféle bűncselekmény szerepelt, ahány nyelvjárást a lakosság beszélt, és ugyanolyan változatosak is. A skála a rumcsempészettől és az illegális bevándorlók rejtegetésétől az okirathamisításon és a közszemérem sértésen keresztül egészen a rablógyilkossáig és a legvisszataszítóbb csonkításokig terjedt. Hogy a nyilvántartásba vett bűncselekmények száma alatta maradt a központilag becsült tűréshatárnak, az nem a lakosság érdeme volt - hacsak annyiban nem, hogy sokan közülük mesterfokon értettek a különféle gáztettek elleplezéséhez. Nyílt titok volt, hogy Red Hookba minden hónapban több ember érkezett, mint ahányan elhagyták, nem számolva persze a vízijármű nélkül a tenger felé távozókat; és minél gyakorlottabban űzte valaki a hallgatás művészetét, annál nagyobb esélye volt rá, hogy ne kerüljön az utóbbiak közé.

Mindenki látta, hogy Red Hookban abnormális állapotok uralkodnak, magyarázatot azonban nem találtak rá, teljesen tanácstalanul álltak a probléma előtt. Egyedül Malone fejtette meg a talányt, és ő sem egyhamar. Még az ő kifinomult ösztöne is csak késve figyelt fel: a városnegyedet deformáló befolyásra, annyira óvatosan, türelmesen és ravaszul munkálkodott.

Red Hook, bár haloványan és szinte kitapinthatatlanul, egy titok stigmáját viselte magán - s ez a titok iszonyúbb volt szinte valamennyi bűnnél, amit a törvénytisztelő polgárok megvetésükkel sújtanak, a papok meg a filantrópok pedig kisebbiteni igyekeznek. Malone, akinek dús képzelőereje alapos tudományos ismeretekkel párosult, tisztában volt vele, hogy ha a modern ember kívül kerül a törvényesség szabályozórendszerén, akkor mindennapos életében, ünnepi rítusaiban hajlamos a primitív félmajomi lét legősibb és legsötétebb ösztönmintáit követni. Nem csupán zsigeri szinten keltett hát benne undort és nyugtalanságot azoknak a vérekes szemű, himlőhelyes fiataloknak a látványa, akik időnként népes csapatokba verődtek a kora hajnali szürkületben, majd lassú, vánszorgó körmenetre indultak, káromkodva és furcsán dudorászva. Ezek a fiatalok sohasem mutatkoztak egyenként, mindig csak csoportosan. Hol az utcasarkokon ácsorogva mustrálták a járókelőket, mintha díszőrségen állnának; hol a kapualjakba húzódtak vissza, és különös dallamokat játszottak olcsó hangszereken. Kedvenc gyülekezőhelyük egy önkiszolgáló étterem volt a Borough Hallon; gyakran lehetett itt látni őket, amint az asztaloknál

szunyókáltak vagy beszélgettek. Ilyenkor általában különféle szemérmetlen témákról folyt a szó, és nemigen törődtek vele, hallgatózik-e valaki; más esetekben viszont roppantul ügyeltek erre, például amikor viharvert, koszos taxikban dugták össze a fejüket, és suttogóra fogott hangon tárgyaltak egymással. Ha nem fértek el mind egy kocsiiban, kisebb csoportokra oszolva kihajtottak valami félreeső találkahelyre, amelyben nyilván előre megállapodtak. Ilyen célokra előszeretettel választottak öreg, romos, bedeszkázott ablakú házakat, de magába az épületbe sohasem mentekbe, legfeljebb behúzódtak a bejárati lépcső árnyékába.

Malone-t sokkal jobban érdekelték és aggasztották ezek a fiatalok, mint a kapitányságon munkatársai előtt mutatta, mert a titkok végtelen világába nyúló vezérszálát látott bennük, afféle Ariadné fonalát, amit ha sikerülne elég hosszan visszagombolyítani, bizonyára elvezetne valamely baljós, rejtelmes, vénségesen vén ősmintához. Persze ő más oldalról közelítette volna meg a feladatot, mint nyomozókollégái, akik szorgos munkával irdatlan mennyiségű tényanyagot halmoztak föl az érintettekről, melyet aztán az irodai fogalmazók lelkiismeretesen rendszereztek: személyi adatok, szokások, baráti kör, időpontok, találkozóhelyek... Az eredmény semmitmondó és unalmas volt, Malone ösztönösen érezte, hogy ezek a fiatalok valamiféle hátborzongató őshagyomány kései letéteményesei: csonka, töredékes örökségük eredetileg olyan világhódító kultuszoknak és félelmetes tanoknak képezte részét, melyek vénebbek voltak az emberiségnél. Erre utalt szoros összetartásuk, a belső rivalizálás teljes hiánya, és az a rendkívül különös tény, hogy hiába roskadoztak az íróasztalok az összegyűjtött adattömeg alatt, az ügyben eljáró detektíveknek még feltételesen sem sikerült azonosítaniuk a szervezet - vezetőit - sőt, tulajdonképpen egyáltalán nem tudtak semmit a belső felépítéséről. Úgy tűnt, a fiatalok ápolatlansága, hanyag szokásai valójában nagyon is szigorú rendezettséget takarnak.

Malone nemhiába olvasott olyan könyveket, mint Miss Margaret Murray munkája, A boszorkánykultusz Nyugat-Európában. Tudta, hogy ott a parasztok és az őslakók körében egészen a legújabb időkig fennmaradt a titkos gyűlések és orgiák kiterjedt rendszere, melyek a néphitben mint fekete misék és boszorkányszombatok bukkantak fel. A rejtőző hagyomány csaknem kétezer évig virágzott a katolikus kereszténység legfontosabb törzsterületein, s egyenes leszármazottja volt ama sötét ősvallásoknak, melyek még az indogermán bevándorlás előtt uralkodtak a kontinensen. Hogy ennek a turáni eredetű termékenység-kultusznak és rontó mágiának a pokoli gyökerei napjainkra teljesen elsorvadtak volna, azt Malone egy pillanatig sem hitte; és gyakran eltűnődött rajta, vajon mennyivel vénebbek és gonoszabbak lehetnek némely lappangó tanok, mint az az ellenük intézett leghajmeresztőbb vádiratokban áll.

3.

Malone-t végül Robert Suydam ügye rántotta bele a Red Hookban zajló

események sodrába. Suydam tudós hajlamú, külön remete volt, régi holland családból, amely azonban sohasem tartozott a leggazdagabbak közé. Flatbushban lakott, egy tágas, de elhanyagolt kúriában, amelyet a nagyapja még akkoriban épített, amikor az egész település mindössze másfél tucat koloniál stílusú házból állt. Ezeket azóta mind lebontották, úgyhogy most a Suydam-ház volt a városka legöregebb épülete, nem számítva persze a főtéren emelkedő református templomot, amely egyébként sokkal szívósabban dacolt az idővel. Igaz, a tornyán megsűrűsödött a repkény, az udvar kerítését belepte a rozsdá, a cinterem gondosan ápolt gyepén pedig megszorodtak a holland feliratú sírkövek; ettől eltekintve azonban a templom szinte megszólalásig ugyanúgy nézett ki, mint a régi metszeteken.

A Suydam-kúria egy alacsony dombháton állt, évszázados tölgyek és szilfák koszorújában. Tartozott hozzá egy kimondottan szerencsétlen méretű földdarab is, kertnek túl nagy, birtoknak túl kevés. Megközelíteni legkönnyebben a Martense Street felől lehetett, de még ez is jó fertályórás sétát jelentett az erdővé vadult parkban. Robert Suydam több mint hatvan évet töltött ebben a környezetben, főleg olvasással és elmélkedéssel; huzamosabb időre mindössze egyetlen alkalommal hagyta el, még ifjú éveiben, egy teljes nemzedékkal korábban. Nem sokkal szülei váratlan és titokzatos halála után tanulmányútra indult az Óvilágba, ám tengerre szállását követően sokáig nem érkezett róla semmi hír, úgy hogy Flatbushben már azt fontolgatták; árverésre kellene bocsátani a birtokot. Ekkor azonban hirtelen megjelent Suydam, egy árva szóval sem magyarázva nyolcéves távollétét, és újra betelepedett családi örökségébe. Nagyon otthonosan berendezkedhetett, mert a RedHook-ügy kezdetéig mindössze három ízben töltött két egymást követő éjszakát a falain kívül; ennél többet pedig soha. Szabályszerű remeteéletet élt, mivel anyagi viszonyai nem tették lehetővé, hogy személyzetet tartson, s nősülés pedig - úgy tűnt - meg sem fordult a fejében. Ilyen körülmények között nem csoda, hogy nyűg volt neki a vendéglátás, amit éreztetett is régi barátaival, míg azok sorra el nem maradoztak.

Az udvarházból csak három földszinti szobát használt, ezeket maga tartotta rendben; mivel a többivel egyáltalán nem törődött, a patinás épület állapota nemsokára rohamosan romlani kezdett. Ha elvértve mégis látogatója érkezett - általában valamelyik távoli levelezőpartnere kereste fel -, a legnagyobb helyiségben fogadta a három közül. Ez a tágas, magasított mennyezetű bibliotéka volt, a falba épített tölgyfapolcokkal, melyek ívben meghajolva roskadoztak a vaskos, öreg könyvek súlya alatt. Suydam gyűjteménye lenyűgözően impozáns volt, akárhány múzeumnak becsületére válhatott volna. Sajnos azonban a polcok között valami roppant szívós penészgombaféle üthetett tanyát, amely a könyvekben ugyan - csodával határos módon - szinte egyáltalán nem tett kárt, magát a szobát viszont fullasztó dohossággal árasztotta el, még folyamatos szellőztetés mellett is. Mindehhez hozzájárult; hogy a gyűjteményben számos megcsonkított, megperzselt és egyéb

módon károsodott példány is helyet kapott, amelyek még ilyen siralmas állapotban is becses ritkaságok voltak, de kétségkívül elég rút látványt nyújtottak. Valószínűleg a fenti tényezők együttes érvényesülése okozhatta, hogy Robert Suydam könyvtárában általában nem érezték jól magukat a látogatók. Még az erős idegzetűek sem kívántak tovább időzni benne a feltétlenül szükségesnél, egy ízben pedig az egyik vendég olyannyira nyomasztónak találta a hangulatát, hogy röviddel érkezése után máris menekülésszerűen távozott az udvarházból.

Flatbush egyre gyorsabb ütemű növekedése, mely végül a Brooklynba való beolvadáshoz vezetett, nem befolyásolta Suydam életmódját, hacsak azáltal nem, hogy egyre kevésbé számított közismert figurának. Az idősebbek olykor még összesúgtak mögötte az utcán, a legtöbb új lakos számára azonban csak egy testes, öreg csodabogár volt, aki fésületlen, ősz üstökével, borostás arcával, foltos, fekete öltönyével és aranygombos sétapálcájával ugyan jónéhány gunyoros-derűs pillantást vonzott magára, de semmi több. Malone, mielőtt munkaköri kötelességéből kifolyólag kapcsolatba került vele, még látásból sem ismerte őt, bár a nevét olykor hallotta emlegetni, a különféle középkori babonák egyik jeles szakértőjeként. Még két kultúrtörténeti dolgozatát is olvasta - újságokba Suydam nem írt, de néhány tanulmányát füzetes formában kiadatta -, az egyik a Faust-mondakörről szólt, a másik a Kabbaláról. Egy művelt barátja ajánlotta őket figyelmébe, még idézett is belőlük pár sort emlékezetből; és jó tanácsot adott, mert a dolgozatok valóban a téma mélyenszántó ismeretéről és eredeti, szellemes gondolkodásról tanúskodtak.

Robert Suydam tehát hosszú ideig pusztán egy név volt Malone számára. "Ügy" akkor lett belőle, amikor több távoli rokona közös bírósági keresetet adott be ellene, és súlyosbodó elmezavarára való hivatkozással kérték cselekvőképtelensége kimondását, illetve gyámság alá helyezését. Kívülálló szemmel nézve ez meglehetősen váratlan, sőt drasztikus lépésnek tűnt a részükről; ők azonban minden fórumon fennen hangoztatták, hogy súlyos döntésüket alapos megfigyelések és elkeseredett viták után hozták meg, szándékaik tiszták, s őszintén aggódnak öreg, magányos rokonuk sorsa miatt.

Mint a törvényszék előtt mondták, az utóbbi időben furcsa változásokat tapasztaltak Suydam beszédmódjában és viselkedésében. Így például homályosan célozgatott valamiféle "hamarosán bekövetkező csodára", és gyakori látogatásokat tett Brooklyn egyik rossz hírű negyedében, amire semmiféle értelmes magyarázattal nem tudott szolgálni. Ahogy öregedett, egyre jobban elhanyagolta magát; néha úgy nézett ki, mint valami útszéli csavargó. Újabban már a nyilvánosság előtt sem szégyellt ilyen lezüllött állapotban mutatkozni. Többször is látták így a földalatti vasút állomásain, máskor meg a Borough Hall köztéri padjain, ahol rossz külsejű feketékkel beszélgetett. Néhány rokonának folyton arról fecsegett, hogy hamarosan határtalan erők ura lesz; időnként fölényes mosollyal ismételtetett különböző értelmetlen szavakat - például "Sephiroth"; "Ashmodai", "Samaél" -, amiket nyilván valamiféle

varázsigéknek hitt. Kiderült továbbá, hogy nemcsak az egész évi jövedelmét költötte el hónapok alatt, hanem a megélhetését biztosító alaptőkéből is tetemes összegeket vont el. Ennek nagyobb részén furcsa könyveket vásárolt, párizsi és londoni ügynökök közvetítésével; itt nyilván otromba szélhámosságnak esett áldozatul, mert a könyvek között egyetlen angol nyelvű sincs javarészt primitív kriksz-krakszokat tartalmaznak, ugyanakkor Suydam felháborító summákat fizetett értük. A maradék pénzén kibérelt egy koszos földszinti lakást Red Hookban, és gyakorlatilag be is költözött, szinte minden idejét itt töltötte.

Éjszakánként nagy számban fogadott furcsa vendégeket: naplopókat, feketéket, külföldieket, mindenféle kikötői söpredéket. Hogy bent a lakásban mi történt, azt egészen pontosan nem lehetett megállapítani, mivel a régi ablakot lecserélték sötétzöld palacküvegre, annyi azonban ezen keresztül is látható volt, hogy Suydam valamiféle ünnepeles cselekmény vezéralakjaként tevékenykedett. A magándetektívek, akik rokonai megbízásából megfigyelés alatt tartották, arról is részletesen beszámoltak, miféle hangok szűrődtek ki az utcára az éjfélel összejövetelekről: kiáltozás, énekszó, táncoló lábak dobogása. Mindannyian egybehangzóan állították, hogy a benti zsvajt hallgatva feszingő érzés fogta el őket, és nem bánták volna, ha mielőbb véget ér; indoklásul azt hozták fel, hogy ezek a hangok valahogy mások voltak, mint várták, illetve egyikük pontosítása szerint túl elragadtatottak, túl eksztatikusak.

Suydam nem fogadott ügyvédet, saját maga védekezett a vádak ellen, s ez kétségkívül nagyban hozzájárult, hogy a rokonok keresetét végül elutasították. Egyáltalán nem keltette örült vagy megszállott benyomását, választékos modorban, meglepő szónoki készséggel beszélt; és egyszer sem fakadt ki dühös indulattal vádlói ellen, legfeljebb némi ironizálást engedélyezett magának. Készséggel elismerte, hogy viselkedése és kifejezőmódja az utóbbi időben megváltozott, s azt sem tagadta, hogy reggelente néha elmulaszt borotválkozni, máskor meg szórakozottságból tudományos szakkifejezéseket vegyít a mindennapos beszédbe. Mindennek egyszerűen az a magyarázata, hogy rendkívül fontos kutatómunkát végez, amely érzése szerint a közeljövőben világhírűvé fogja tenni a nevét, mihelyt nyilvánosság elé tárja az eredményeit; egyébként erre utalt a "közelgő csoda" meg a "határtalan erők" emlegetésével is. Bevallotta, hogy hibát követett el, amikor így fogalmazott: gondolnia kellett volna rá, hogy a képes beszéd felfogásához egyfajta értelmi alapszint szükséges, a jámborabb elmék mindent szó szerint vesznek. Hogy a rokonai nem ismerik a szanszkrit és a gót írást, arról ő nem tehet; hasonlóképpen elhárítja magától a felelősséget az ügyben, hogy ugyanők a földrajzi vetületábrákat firkálmányokkal tévesztik össze. Tudnivaló, hogy kutatásának fókuszpontjában bizonyos európai hagyományok állnak; ennek fényében talán az sem tűnik furcsának, hogy szoros kapcsolatot tart fent külföldiekkel, valamint időnként tanulmányozza népdalaikat és -táncaikat. Hogy ezt a munkát nyugodt körülmények között végezhesse, ahhoz természetesen szüksége volt egy bemutatóteremre, és a Red Hook-i ingatlan nemcsak azért tűnt ideálisnak, mert a legtöbb közreműködő

ebben a negyedben lakik, hanem az olcsó bérfekvése miatt is. Egyébiránt nagyon örül neki, hogy a rokonai ennyire szívügyüknek tekintik az ő anyagi jólétét, nehogy költségekbe verje magát vagy elszegényedjen; ígéri, hogy végrendeletében érdemeik szerint viszonzza majd kedvességüket. Ami az érdekes ötletet illeti, hogy valamiféle titkos klikk vagy szövetség ki akarná forgatni őt a vagyonából, s ennek érdekében otromba cselekhez folyamodna, nos, ez az elgondolás nem is látszik annyira abszurdnak. Köszöni rokonainak, hogy felhívták a figyelmét a veszélyre; legyenek nyugodtak, meg fogja tenni a szükséges óvintézkedéseket, hogy aki még egyszer ilyesmivel próbálkozik, az csúnyán megkeserülje.

Miután Robert Suydam a törvényszéken előadott védekezésében ízekre szedte az ellene felhozott vádakát, a felmentés nem lehetett kétséges; aki hallotta higgadt érvelését, az nem hihette elmebetegnek. Az ítélethirdetés után szabadon távozhatott, rokonai pedig - a Suydamok, a Corlearok és a van Bruntök - rezignált undorral visszahívták a magándetektívek népes seregletét, akik eddig az ő megbízásukból minden lépését nyomon követték.

Ezen a ponton léptek be az ügybe a szövetségi és a helyi hatóságok, utóbbiak képviselőjében Malone is. A brooklyni rendőrség kezdettől fogva érdeklődéssel tekintett a Suydam körül zajló bonyodalomra; sőt, szigorúan nemhivatalosan ugyan, de itt-ott már bele is avatkoztak. A kiindulópontot a Suydam-rokonság által felfogadott magándetektívek jelentették, akiket alapvetően egy idős, emberkerülő tudós megfigyelésére szerződtettek; ehhez képest hamarosan nem várt nehézségekbe ütköztek: Néhányan közülük, akik rendelkeztek rendőrségi kapcsolatokkal, erről az oldalról próbáltak segítséget szerezni; meglepően könnyen meg is kapták, mert ekkor már magasabb körökben is sokan néztek gyanakodva a külön tudósra. A bizalmi alapú együttműködés során aztán kiderült, hogy új szövetségeseit - akiből sikeres törvényszéki beszédében "néptáncosokat" csinált! - Suydam valójában Red Hook leghírhedtebb, legveszedelmesebb bűnözői közül toborozta. Legalább egyharmaduk volt visszaeső súlyosabb elbírálás alá eső bűncselekményekben: rablásban, orgazdaságban, embercsempészetben. Nem lett volna túlzás azt állítani, hogy az öreg tudós ismeretségi köre Red Hookban felölelte valamennyi szervezett bűnbanda felső vezérkarát, amelyik az utóbbi években valamelyes jelentőségre tudott vergődni a városnegyedben. Amerikai csak mutatóba akadt ebben a társaságban, a többséget frissen honosított külföldiek alkották; végül pedig voltak néhányan - a legvadabbak -, akiket vagy visszafordítottak Ellis Islandról, vagy eleve próbát sem tettek vele, és kínai ember-csempészek közvetítésével kerültek Red Hookba.

Időközben a Parker Place zsúfolt nyomornegyedében - azóta más nevet adtak neki -, ahol Suydam lakást bérelt magának, egy rejtélyes kolónia csírázott ki a semmiből. Alacsony, sötét bőrű, vágott szemű idegenek alkották, akik arab ábécével írtak, ám ha valaki az Atlantic Avenue környékén élő szírektől kérdezősködött róluk, azok szinte ijedten tiltakoztak a légből kapott ötlet ellen,

hogy bármi közük is lehetne hozzájuk. Papírjaik nem voltak, így hát tulajdonképpen mind egy szálig ki lehetett volna toloncolni őket; csak hogy a rendőrök nemigen lelkesedtek a gondolatért, hogy ilyen csip-csup ügyek miatt felforgassák Red Hook ingatag nyugalmát. Évente négyszer-ötször így is kénytelenek voltak megtenni; nagyjából ilyen időközönként kapott fel a sajtó egy-egy különösen brutális bűnesetet a negyedből, és a felháborodott közvéleményt meg kellett nyugtatni valamivel.

A vágott szeműek egy hihetetlenül lepusztult kőtemplomba jártak, amelyet szerdánként táncteremnek rendeztek be; neogótikus tornya a kikötőkerület legelhanyagoltabb körzetében magasodott az égre. Névleg katolikus volt, de nem akadt olyan keresztény pap egész Brooklynban, aki elismerte volna megszentelt földnek; a rendőrök pedig igazat adtak nekik, ha éjszakánként a környéken őrzésként meghallották, miféle zajok szűrődnek ki odabentről. Malone-t, aki a fülén kívül ősi, kelta ösztönére is hagyatkozhatott, még akkor is nyugtalanította ez a hely, ha üresen és kivilágítatlanul állt. Többször is előfordult vele, hogy a néptelen templom közelében olyan érzése támadt, mintha egy roppant basszusorgona dübörögne valahol mélyen az utca kövezete alatt, amelynek dallama, miközben áttör a közetrétegeken, önmaga deformált torzképévé fajzik, afféle akusztikus Qasimodóvá. A többieknek nem voltak ilyen gondolataik; ők csak a nyilvános istentiszteletektől irtóztak, főleg az emberi sakálvonítás meg az eszeveszetteen püfölt dobok miatt. Mikor megkérdezték róla Suydamot, némi tünődés után azt felelte, szerinte valami nesztoriánus rítus csökevénye lehet, melyet utóbb sámánisztikus elemekkel dúsítottak föl, talán Tibetben. Maguk a jövevények szemlátomást mongolok, méghozzá Kurdisztán vidékéről, mert arab betűkkel csak az ottani törzsek írnak. Bizonyára... ámde Malone nem tudta kiverni a fejéből a gondolatot, hogy Kurdisztán egyúttal a Yezidi-nemzetség hazája is, a hírhedt perzsa ördögimádók egyetlen olyan klánjáié, amely túlélte Mohamed próféta kíméletlen tisztogatásait.

Bárhogyan is tegyen, a Suydam-ügy kapcsán folytatott vizsgálódás során bizonyossá vált, hogy ezek a hivatlan jövevények egyre nagyobb számban sokasodnak el Red Hookban; hogy miféle fondorlatos módon csempészik be őket a városba, annak sem a tengerészet, sem a bevándorlásügyi hivatal, sem a kikötői rendőrség nem tudott a nyomára jutni. Hamarosan előzönlöttek a Parker Place-t, és kirajzoltak a magaslati negyedbe, ahol a világ minden tájáról összeverődött lakosság a gyökértelenek testvérösztönével fogadta őket. Zömök testalkatukkal és jellegzetes arcberendezésükkel, melyben a ferdén álló szemek és a kiugró járomcsontok domináltak, szinte nevetségesen festettek a tradicionális amerikai ruhákban. Egyre sűrűbben tünedeztek fel a Borough Hallon, a dologtalan ögyelgők és más gyanús alakok között, míg végül elodázhatatlanul szükségessé vált, hogy hivatalosan számba vegyék őket, felmérjék jövedelemforrásaikat és vagyoni helyzetüket, s akik nem rendelkeznek közülük megfelelő iratokkal, azokat összegyűjtve átadják az illetékes idegenrendészeti szerveknek. A művelet a szövetségi és a helyi hatóságok

szoros együttműködésének jegyében zajlott, vezetésével Malone-t bízták meg. Amikor megkezdte tevékenységét Red Hookban, nem tudott szabadulni az érzéstől, hogy valami sötétben tátongó szakadék szélén egyensúlyoz, mely névtelen és torz borzalmakat rejt, túloldaláról pedig az esküdt ősellenség figyelő bukdácsolását gúnyos vigyorral, Robert Suydam kövér és ápolatlan alakjában.

4.

A nyomozói munka sokrétű és változatos: a hanyag sétálgatás közben végzett megfigyelés és a kedélyes hangulatú társalgás éppúgy az eszköztárába tartozik, mint a letartóztatott személyek átgondolt kihallgatása, ahol a kiszolgáltatottság légkörét a megfelelő pillanatban egy szál cigaretta vagy egy korty brandy odakínálása oldja fel. Ezekkel a módszerekkel Malone számos részletet megtudott a Red Hookban kibontakozó mozgalomról, mely hovatovább már-már fenyegető méreteket öltött. A jövevények valóban kurdok voltak, és egy ismeretlen dialektusban beszéltek, amely nem csekély fejtörést okozott a nyelvészeknek. Akik munkát vállaltak közülük, jobbára kikötői rakodók és engedély nélküli házalók voltak, mások görög éttermekben szolgáltak fel vagy újságot árultak a sarki bódékban. Többségük azonban nem rendelkezett semmiféle kimutatható jövedelemmel; ezek nyilván bűnözésből éltek, melynek még a legártalmatlanabb ágazata a csempészkereskedelem volt, elsősorban italneműekkel. Az áru éjszakánként hajókon - valószínűleg kis tehergőzösökön - érkezett, majd evezős csónakokba rakodták át; ezek aztán eltűntek egy bizonyos tehermóló alatt, s egy titkos csatornán egy földalatti tóhoz jutottak. A tóbarlangot alagutak kötötték össze a fölötte emelkedő épülettel; ez volt a csempészbanda központja. Malone sajnos nem tudta azonosítani sem a mólót, sem a csatornát; sem a házat, mert adatközlői meglehetősen zavaros emlékeket őriztek róluk, és a beszédüket még a szaktolmácsok sem értették teljesen; egyelőre azt sem sikerült kiderítenie, honnan nyeri folyamatos utánpótlását a kolónia. Minden letartóztatott mongol-kurdot kifaggatott, hogy honnan, milyen úton és miért jöttek Red Hookba; az első kérdésre roppant szűkszavúan feleltek, s másodikra hazug és félrevezető válaszokat adtak; a harmadiktól pedig szemlátomást megrémültek, és attól fogva egy árva szót sem lehetett kihúzni belőlük. A töredékes vallomásokból nagyjából annyit lehetett összerakosgatni, hogy valami istenség a papjain keresztül hatalmat ígért nekik egy messzi, idegen földön, ahol paradicsomi bőségben és világraszóló hírnévben élhetnek majd. Nem bizonyultak beszédesebbnek a régivágású bűnözők sem, akik közül sokan a jövevényekkel együtt látogatták a Suydamnál rendezett éjszakai összejöveteleket. A helyszínt a rendőrök természetesen állandó megfigyelés alatt tartották, s hamarosan rájöttek, hogy Suydam időközben további lakásokat bérelt, ahová a beavatott vendégek jelszóval juthattak be. Három régi, emeletes téglaházat mindenestül lefoglalt magának; itt elsősorban azokat a kísérőit szállásolta el - méghozzá teljesen szabályosan, helyhatóságilag bejelentve -, akik kezdettől fogva hűségesebben tartottak mellette. Flatbushi családi kúriájában már

nagyon kevés időt töltött, nyilván csak könyvekért járt haza. Ahogy teltek a hetek, mindjobban elhanyagolta magát, külseje már egészen elvadult. Malone kétszer is megpróbálta kikérdezni, ám mindkét alkalommal merev elutasításba ütközött. Suydam kijelentelte, hogy nem tud semmiféle titkos összeesküvésről, hacsak az ő zaklatására nem szövődtek ilyenek; ami a mongol-kurdokat illeti, fogalma sincs, miért jöttek és mit akarnak, de az igazat megvallva nem is túlzottan érdeklő. Ő a negyedben élő bevándorlók folklórját tanulmányozza, illetve tanulmányozná, ha nem tartaná föl idétlen kíváncsisággal állítólag művelt emberek. Arról nem tehet; hogy egyes vizsgálati alanyai illegálisan tartózkodnak az országban, nem szokta elkérni az irataikat. Felelős honpolgárként természetesen minden támogatást megad a hatóságoknak, cserébe viszont elvárja, hogy azok ne zavarják őt tudományos kutatómunkájában. Malone megemlítette, milyen kiválónak találta a Kabbaláról írott dolgozatát, az öreg Suydam azonban ettől sem lett barátságosabb. Átlátszó manővernek vélte a dicséretet, amivel megpróbálnak a bizalmába férkőzni, s mikor látogatója továbbra sem tárgyalt, végül oly visszataszító módon riasztotta el, hogy Malone undorodva visszavonult, és más információforrások után nézett.

Hogy mit derített volna ki Malone, ha tovább dolgozhat az ügyön, sohasem fogjuk megtudni. Ezen a ponton ugyanis valamilyen nevetséges félreértés támadt a szövetségi meg a helyi hatóságok között, és a nyomozás elakadt, majd több hónapra felfüggesztették. Malone-t más feladatokkal bízták meg, amiket lelkiismeretesen el is látott; az ügyvel kapcsolatos érdeklődése azonban nem lankadt, s gyakran töprengett el rajta, mi történik valójában Robert Suydam körül. A megfeszített iramú munkában mindenesetre nem sok ideje maradt efféle tünődésekre, mert New

Yorkban ekkoriban rendkívül elszaporodtak az emberrablások meg a megmagyarázhatatlan eltűnések, s a megrettent közvélemény mind kíméletlenebb nyomást gyakorolt a hatóságokra.

Nagyjából ekkortájt vette kezdetét Suydam meghökkentő, senki által nem várt átalakulása, amit a legtöbben örömmel üdvözöltek, egyesekre azonban még az eddigi tevékenységénél is nyugtalanítóbban hatott. Egy délután általános meglepetésre frissen nyírva és borotválva, izléses és makulátlan öltözékben bukkant fel a Borough Hallon, s ettől fogva napról napra előnyösebb külsővel mutatkozott. A megjelenésében beálló változások egyenként aprók és szinte észrevehetetlenek voltak, az összbenyomás azonban határozottan kedvezőnek bizonyult. Ápolatlansága megszűnt, tekintetébe élénk csillogás költözött, mozgása ruganyossá és lendületessé vált; lassanként a fölös testsúlytól is sikerült megszabadulnia, ami nagyon sokat javított a fellépésén. Mogorva modora már a múlté volt, az emberekkel nyíltabban és barátságosabban viselkedett, kimondottan szellemes társalgónak tartották. Mind gyakrabban fordult elő, hogy fiatalabbnak nézték a koránál, hiszen még a haja is visszasötétedett, noha szemlátomást nem festette. Ahogy teltek-múltak a hónapok, egyre kevésbé öltözködött régimódián, s végül azzal ejtette ámulatba új barátait, hogy

szerződést kötött egy építési vállalkozóval a flatbushi Suydam-kúria általános tatarozására és felújítására. A munkálatok befejezése alkalmából fényes fogadást adott, amelyre nemcsak régi ismerőseit invitálta meg - már akikre emlékezett még -, hanem azokat a rokonait is, akik nemrég még tébolydába akarták csukadni; mint a címükre postázott meghívóban hangsúlyozta, a maga részéről meg nem történtnek tekinti a kínos incidenst. Néhányan kíváncsiságból jöttek el, mások a látszat megőrzése végett; az ünnepség azonban ragyogó sikernek bizonyult. A hajdani remete valamennyi jelenlévőt elbűvölte szellemességével, udvarias modorával és megnyerő viselkedésével.

Suydam bejelentette, hogy tudományos kutatómunkáját befejezte, az eredményeket pedig vaskos tanulmányban összegezte, melynek gondozását egy tekintélyes tengerentúli szakkiadó vállalta, közzététele már folyamatban van. Ő maga időközben abba a szerencsés helyzetbe került, hogy anyagi erőforrásai jelentős mértékben kibővültek; hálával gondol arra az atyai jóbarátjára Európában, aki ennyi év után sem feledkezett meg közös tanulmányaikról, s végrendeletében őt nevezte meg kiterjedt birtokai örököséként. Miután immár sem a munkakényszer; sem a szegénység nem szorongatta, végre lehetősége volt rá, hogy kiegyensúlyozott életvitellel, gondos diétával és rendszeres testgyakorlatokkal helyrehozza hanyatló egészségét. Hátralévő éveit derűs, elégedett nyugalomban szeretné tölteni, mintegy a sors kegyéből visszafiatalodva.

Ez utóbbi kifejezést a jelenlévők különösen találónak érezték, és általános volt a vélemény, hogy Suydam szokásos szónoki tehetségével megtalálta azt a nyelvi fordulatot, amely a legköltőibb módon: hangsúlyozza a megjelenésében tapasztalható változást. A fogadás végeztével a vendégsereg igen elégedett hangulatban oszlott fel, mindenki derék embernek tartotta a házigazdát. Red Hookban Suydam egyre ritkábban mutatkozott, inkább a jómódú, tisztességes polgárok társaságát kereste. A rendőrök észrevették, hogy az éjszakai összejövetelek többségét most már a régi kőtemplomban tartják; a Parker Place-i lakás, bár továbbra is nagy volt benne az egészségtelen jövés-menés, mintha veszített volna népszerűségéből.

Ekkor két olyan esemény következett be, melyek látszólag nem álltak összefüggésben egymással, Malone azonban mindkettőt nagy fontosságúnak ítélte az ügy szempontjából. Az első nem járt különösebb feltűnéssel, legfeljebb némi ízetlen pletykálkodásra adott okot az effélére hajlamos körökben. Az Eagle hasábjain napvilágot látott egy közlemény, amely bejelentene Robert Suydam eljegyzését a bayside-i illetőségű Miss Cornelia Gerritsen-nel, egy igen jó családból való hajadonnal; aki csaknem ötven évvel fiatalabb volt a vőlegénynél, és távoli rokonságban állt vele. A másik esemény sokkal nagyobb port vert fel, és a rosszhírű templommal volt kapcsolatos, amit a szerdai zenés rendezvények miatt a népnyelv gúnyosan "Táncos Templomnak" keresztelt el. Miután bejelentés érkezett, hogy egy földszinti ablakában a járókelők futólag látni vélték az egyik elraboltságban szenvedő gyermek arcát, a rendőrség rajtaütést intézett az

épület ellen. Malone részt vett a bevetésen, és kihasználta az alkalmat, hogy alaposan körülnézzen. Az akció eredménytelennek bizonyult - a templomot a tornya csúcsától a pincéig átkutatták, de egy árva lelket sem találtak -, ám Malone sok olyasmit látott odabent, amire titkos kelta ösztöne érzékenyen és nyugtalanul reagált. Először a primitív stílusban megfestett szentképek gúnyos, pökhendi arckifejezése döbbsentette meg; a főalakok olyan obszcén öltözékben, pózban és környezetben voltak ábrázolva, hogy az még laikus szemmel is kész istenkáromlásnak tűnt, de legalábbis botránys szemérmertlenségnek. Az ógörög felirat sem nyerte el Malone tetszését a szószerző fölött: egy antik varázsszöveg ismert benne, amivel még ifjúkorában találkozott egyszer, mikor klasszika-filológiát hallgatott a dublini egyetemen. Szó szerinti fordításban így hangzott:

Ó, barátja és társa az éjszakának, te, aki örvendesz a kiontott vérnek és a kutyák ugatásának, aki sírok között vándorolsz az éjszakában, aki vér után szomjazol és rettegést hozol a halandókra, Gorgó, Mormó, ezerarcú Hold: fogadd kegyesen áldozatunkat!

Miközben olvasta, jeges bizsergés futott végig Malone hátán, és eszébe jutott a basszusorgona tompa zengése, amit bizonyos éjszakákon hallani vélt a templom alól. Összeborzadt, mikor meglátta, hogy az oltáron álló fémüst széle körös-körül rozsdától vöröslök; és úgy rémlett neki, mintha a templomhajó dohos levegőjében valami furcsa, rettenetes szag emléke kísértene. Az orgonaszó gondolata nem hagyta nyugodni, ezért a pince átkutatását személyesen vezette. A rendőrök kétszer jelentették, hogy semmi érdemlegeset nem találtak, s ő kétszer adta parancsba, hogy kezdjék előlről; harmadjára aztán megesett rajtuk a szíve. Ösztönösen irtózott ettől a helytől, de nem volt biztos a dolgában - amit látott, az közönséges ízléstelenség is lehetett, ahogy az otromba elme elképzeli, és a suta kéz megvalósítja az impozáns díszítést.

Ahogy Suydam esküvőjének kitűzött napja közeledett, a sajtó közbotrányt csinált az emberrablási hullámból. Az áldozatok többségükben a legnagyobb nyomorban élő családok gyermekei voltak, akik miatt általában senki sem emeli föl a hangját, ám a rohamosan szaporodó bűnesetek havi összesítése végül már oly ijesztő számokat adott ki, hogy mégis kitört a közfelháborodás. Az újságok határozott fellépést követeltek a hatóságoktól, és a Butler Street-i kapitányság rezignált beletörődéssel küldte vissza Red Hookba a rendőreit, hogy nyomok és bizonyítékok után kutatva felkavarják a bűnök e miazmás mocsarát. Malone boldog volt, hogy fölveheti az elejtett szálát, és sikerült engedélyt kicsikarnia a feletteseitől, hogy razziát tarthasson a Parker Place-en, Suydam egyik bérelt házában. Hivatkozott rá, hogy a környéken lakók éjszakánként sikolyokat hallanak az épületből, és a mögötte futó sikátorban egy piros kendőt találtak. Maga is tisztában volt vele, hogy ez elég ingatag alap, de makacs kitartással párosítva végül elegendőnek bizonyult a felhatalmazás kiverekedéséhez.

Elrabolt gyermekeket - mint az előrelátható volt - nem találtak ugyan a házban, egy kezdetleges berendezésű vegykonyhát viszont igen, nem is beszélve

a hámló vakolatú falakat borító képekről, ábrákról, feliratokról. Mindez végérvényesen meggyőzte Malone-t, hogy valami természetellenes szörnyűség nyomára bukkant. A képek részben visszataszító szörnyeket ábrázoltak, minden elképzelhető méretben és formában, részben pedig groteszk módon eltorzult emberalakokat. Valamennyi szöveget vörössel írták; de többféle alfabétum szerint: a latin, görög, arab és héber betűkön kívül Malone még legalább három ismeretlen jelrendszer elemeit tudta elkülöníteni, és talált néhány olyan alakzatot is, amiről nemigen lehetett eldönteni, képi ábrázolás-e vagy felirat. Képzett filológus lévén úgy-ahogy el tudta olvasni a szövegeknek mintegy felét, de jóformán semmit nem értett belőlük; ami keveset mégis, az módfölött nyugtalanította. Egy ismételen felbukkanó formula például egyfajta hebraizált görög dialektusban íródott, tartalmilag pedig azokra a pokoligázó varázsszövegekre emlékeztette Malone-t, melyek a hellenisztikus Alexandria egyes dekadens köreiben voltak használatosak.

HEL. HELOYM. EMMANVEL. SABAOTH. AGLA.
TETRAGRAMMATON. AGYROS. OTHEOS. ISCHYOS ATHANATOS.
IEHOVA. VA. ADONAI. SADAY. HOMOVSÍ-ON. MESSIAS.
ESCHEREHEYE.

A padlót csaknem valamennyi helyiségben körök és pentagrammák borították; a legtöbbet egyszerűen felfestették, néhányat azonban mélyen körbevásták, és akadt egy olyan is; amit szabályosan beleperzseltek a parkettába, nyilván valami felizzított hegyű fémesszközzel. Mindez arra vallott, hogy ennek az ósdi, piszkos téglaháznak a lakói igencsak különös hitszokásoknak hódolhattak. A legfurcsább leletre azonban a pincében bukkantak: egy halom szabványos méretű és súlyú aranytéglára az egyik sarokban, amelynek az álcázására semmilyen kísérlet nem történt, csak valami ócska vásznat vetett rá valaki hanyagul. Mivel a lakók közül senki sem jelezte tulajdonigényét, a kincset hatósági raktárba szállították, törvényes birtokosa azonban később sem jelentkezett érte, a kilétének kiderítésére tett erőfeszítések eredménytelenek maradtak. Nem sikerült tisztázni az aranytéglák eredetét sem; viseltek ugyan bélyeget, ám ez a hatósági nyilvántartásban szereplő egyetlen öntödéével sem egyezett, még a külföldiekével sem. Leginkább valamiféle hieroglifára emlékeztetett, bár a felkért egyiptológus szakértők nem tudták azonosítani; egyébként a pince falait, ahol a kincset találták, ugyanez a jel díszítette.

Az általános Parker Place-i gyakorlattal ellentétben a ház lakói nem önkényes foglalók voltak, hanem szabályosan bejelentett lakosok, akik Robert Suydammal álltak szerződéses viszonyban. A razzia során az intézkedő közegekkel szemben csupán passzív ellenállást tanúsítottak, még akkor is, amikor néhányat közülük különböző okokból őrizetbe vettek. A letartóztatott személyek többségét később szabadon bocsátották, kivéve egy semmiféle papírokkal nem rendelkező mongol-kurd csoportot, akiket kitoloncoltak az országból, továbbá egy szökésben lévő és egy körözött bűnözőt, akik ellen eljárás indult. Mivel lényegében semmi törvénybe ütközőt nem találtak, az

épületből csak az aranykincset szállították biztos helyre, egyébként nem nyúltak semmihez. A Butler Street-i rendőrkapitány mindenesetre rövid, semleges hangvételi levélben fordult Suydamhoz, melyben azt tanácsolta neki, válogassa meg alaposabban a bérlőit, különös tekintettel a romló közállapotok miatt nyugtalankodó közvéleményre. Ilyen hangulatban nem elképzelhetetlen, hogy a zaklatott kedélyű polgárok a szokottnál csekélyebb toleranciával reagálnak a szabad vallásgyakorlás bizonyos extrém formáira, írta a kapitány; az pedig rendkívül sajnálatos lenne, ha az efféle kellemetlen; ám végső soron érthető súrlódásokból Mr. Suydamnak anyagi kára származna.

5.

Beköszöntött a június, s csakhamar magával hozta a szenzációs kézfogó napját. Dél körül Flatbushban már ünnepi hangulat uralkodott, az öreg holland templom környékén alig lehetett parkolóhelyet találni. A templomkaputól a főutcaig futószőnyeget terítettek le. Az utóbbi években egyetlen helyi esemény sem történt erre felé, mely pompában és jelentőségben a Suydam-Gerritsen esküvővel vetekedhetett volna, és noha az ifjú párt a Cunard-mólóhoz kísérő tömeget túlzás lett volna a brooklyni társaság krémjének nevezni, ám az újdonsült férj Red Hookban kultivált baráti köréhez képest valóságos arisztokráciát alkottak. Öt órakor a paron búcsúintegetésre lendültek a kezek, - az óriási gőzös méltóságteles lassúsággal elvált a mólótól, orrát komótosan a tenger felé fordított, elhúzott a vontatóhajó mellett, és nekivágott a roppant víztükörnek, melynek túloldalán az Óvilág csodái várják az utazót. Estére elhagyta a külső kikötőt, és azok az utasok, akik még a fedélzeten időztek, hamarosan tanúi lehettek a gyönyörű látványnak, amint az óceán végtelenbe nyúló síkján ékkövekként felszikráznak az első csillagok.

Hogy az idillinek ígérkező nyugalmat a csempészhajó felbukkanása vagy a velőtrázó sikoly zavarta-e meg előbb, azt utólag senki sem tudta eldönteni. Talán mindkettő egyszerre történt, de ezen nem érdemes sokat tételődni. A sikoly a Suydam házaspár kabinjából jött, és a keménykötésű matróz, aki elsőnek odaérve feltépte az ajtót, bizonyára hajmeresztő dolgokat mesélhetett volna később az esetet kivizsgáló detektíveknek. Hogy a hatóságoknak mégis nélkülözniük kellett feltáró jellegű tanúvallomását, annak az volt az oka; hogy miután egy pillantást vetett az ajtó mögé, ez a megtermett férfi hangosabb üvöltésben tört ki, mint a két áldozat; majd inaszakadtából futásnak eredt; és eszelősen vihogva rohagált fel-alá a fedélzeten, míg el nem kapták, és vasra nem verték. A matróz nyomában érkező hajóorvos, aki a kabinba lépve rögtön felgyújtotta a villanyt, nem örült ugyan meg, de meg is tartotta magának, amit látott. Titkát csak jóval később fedte fel, miután a Chepachetben lábadozó Malone levelezésbe lépett vele.

A halál oka, írta a doktor, fojtogatás következtében beálló fulladás volt, amit később mind a bíróságnak beadott szakvéleményében, mind élőszóban tett tanúvallomásában leszögezett. Azt viszont már fölöslegesnek vélte

hangsúlyozni, hogy a Mrs. Suydam nyakán megfigyelhető nyomok teljesen kizárták a férj bűnösségét; Mr. Suydam keze nem hagyhatott ilyen nyomokat, azon egyszerű oknál fogva, hogy emberi kéz volt. A hajóorvos saját futó hallucinációival sem kívánta traktálni a törvényszéket, ezért nem említette, hogy amikor világosságot gyújtott, a hófehér falról egy érthetetlen jelsor vöröslött a szemébe nyilván valami felirat. Malone-nak később emlékezetből lerajzolta a furcsa jeleket, ami nem esett nehezére, hisz álmában minden éjjel látta őket. Másolata valóban rendkívül pontosnak bizonyult, noha feltehetőleg nem ismerte a káldeus betűket, és nem tudta, hogy a LILITH szót írja le velük.

A két fenti jelenség egyébként ideiglenes, sőt futó jellegű volt: Mrs. Suydam bőre pillanatok alatt kisimult, az a bizonyos felirat pedig hirtelen felvillant majd nyomtalanul elenyészett. A doktor már ott, a kabinban eldöntötte hogy hallgatni fog róluk; ami pedig Suydamot illeti, legfeljebb nem enged be senkit, míg ki nem találja, mihez kezdjen vele. Malone-nak írott leveleiben többször is nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a harmadik tényezőt korántsem tudta megfigyelni ilyen közvetlenül. Mindössze annyi történt, hogy mielőtt a villanyégő kigyulladt, a nyitott kabinablak futólag foszforeszkáló derengésbe borult; aztán egy pillanatig mintha halk, gonosz kuncogást vélt volna hallani, amint sebesen távolodik a kinti éjszakában. Voltaképpen tehát semmit sem látott, állította Malone-nak a doktor; bizonyíték gyanánt hivatkozott rá, hogy bár az utóbbi időben álmatlanságban szenved, komolyabb idegi panaszai nincsenek. A fedélzeten időközben a rozoga csempészbárka kötötte le a figyelmet, amelyik pimasz módon olyan közel merészkedett a Cumard Line gőzöséhez, hogy az kénytelen volt megállni, ha nem akarta összezúzni. Némi éles szóváltás után a nagyobbik hajóról átdobtak egy kötéllhágcsót, amin aztán néhány nagyszájú, ápolatlan, gyanús külsejű alak mászott fel, valamennyien koszos tengerészti egyenruhában. Suydamért vagy a holttestéért jöttek; tudtak a nászútjáról, és valami rejtélyes okból kifolyólag biztosra vették, hogy meg fog halni közben. A hídon teljes káosz uralkodott, mert a kabinban történt titokzatos tragédia még a csempészgőzös körüli bonyodalmak zűrzavarában, amit ráadásul néhány hisztériás utas pánikkeltése is tetézt, a Cunard-hajó legénysége azt sem tudta, hol áll a feje. Cseppet sem járult hozzá a felfordulás mérsékléséhez, hogy az orvos - miután két matrónak szigorúan meghagyta, hogy senkit se bocsássanak be a kabinba az ő engedélye nélkül - ebben a percben érkezett meg jelentést tenni. Ekkor a Suydamot követelő küldöttség vezetője - egy züllött külsejű, sebhelyes arab, aki körül valóságos felhőkben gomolygott az olcsó szesz büze - koszos, gyűrött papírdarabot húzott elő az inge elejéből, és a kapitány kezébe nyomta. Egy levél volt az, Robert Suydam kézírásával, mely a következőket tartalmazta:

Kapitány Úr!

Amennyiben utam során váratlanul elhaláloznék, netán valami megmagyarázhatatlan baleset megfosztana cselekvőképességemtől,

nyomatékosan arra kérem Önt, hogy akár van még benne élet, akár nincs, mindenképpen szolgálta ki testemet e levél átadójának. Fölösleges faggatnia, csak az én utasításaimat követi; amennyiben kísérőkkel érkezett, azok még nála is kevesebbet tudnak. Nem győzöm hangsúlyozni, mennyire fontos, hogy teljesítse a kérésemet. Számomra minden ezen áll vagy bukik, és a dolog talán az Ön szempontjából sem lesz közömbös. Később majd megérti. Nagyon kérem, ne hagyjon most cserben!

Robert Suydam

A kapitány összenézett a hajóorvossal, aki közelebb hajolt hozzá, és a fülébe súgott valamit. Erre ráncba szaladt a homloka, de inkább az értetlenség, mint a bosszúság kifejezéseként. Sok ideje nem maradt a döntésre, mert a csempészbárkáról jött küldöttség egyre követelőzőbben viselkedett. Végül kissé tehetetlenül bólintott, és személyesen vezette el a társaságot a Suydam házaspár kabinjához.

A doktor később bevallotta Malone-nak, hogy csellel másfelé terelte a kapitány figyelmét, amikor kinyitotta az ajtót az idegeneknek. Régóta ismerte őt, kemény és kötélidegzetű férfinak tartotta, ebben a szörnyűséges ügyben azonban nem bízott senkiben, igazából még önmagában sem. A küldöttség szokatlanul hosszú időt töltött odabent az előkészületekkel, ő viszont nem mert elmozdulni a kabin elől, és percről percre kínzóbb feszültség gyötörte, úgyhogy végül csaknem elalélt megkönnyebbülésében, amikor megjelentek néma terhükkel. Tetőtől talpig belegöngyölték a felszabdalt ágyneműbe, több rétegben és meglehetősen szellősen, aminek a doktor először nagyon megörült, mert ez eleget takart és a körvonalak sem voltak túl árulkodóak; a következő pillanatban azonban máris rátört a félelem, hátha az a valami kicsúszik a vásznak közül a fedélzetre. Az idegenek ezt szemlátomást ugyanúgy szerették volna elkerülni, mint ő, mert rendkívül óvatosan bántak ormóttan rakományukkal; sikerült is nekik minden további bonyodalom nélkül átemelni a korláton és leereszteni a saját nyomorúságos bárkájuk fedélzetére.

A Cunard Line személyszállító gőzöse folytatta útját, és a hajóorvos egy óra múlva ismét felkereste a Suydam házaspár kabinját, hogy elvégezze az utolsó teendőket, melyek a maguk kellemetlenségében még hátravoltak. Más körülmények között, hivatása régi és tapasztalt művelője lévén, higgadtan és fenntartások nélkül végezte az ilyen munkát; most azonban annyira megviselték az idegzetét az előzetes események; hogy szinte hálásan kapott a lehetőségen, amikor az egyik utas - foglalkozását tekintve törvényszéki kórboncnok - felajánlotta neki a segítségét. Ezzel önhibáján kívül kínos helyzetbe sodorta magát, ismét alakoskodásra, sőt hazugságra kényszerült; s kabinban ugyanis közben hátborzongató dolog történt. Mikor a kórboncnok csodálkozva megkérdezte tőle, hogy miért eresztette le Mrs. Suydam vérért, ő nem azt válaszolta, hogy esze ágában sem volt ilyen okatlan gyalázatot művelni a halottal. Nem hívta fel továbbá társa figyelmét sem a piperepolcra hiányzó

illatszeres üvegcsékre, sem a mosdólefolyóra, ahová a szagokból ítélve ezen üvegcsék eredeti tartalma került. Eszébe jutott, hogy az idegenek iszonyú terhükkel bajlódva visszafelé igyekeztek a csempészbárcára a zsebeik furcsán kidudorodtak; és egy pillanatra a rosszullét környékezte az irtózatától. Őszintén reméli, írta egyszer Malone-nak, hogy soha többé nem kell viszontlátnia azokat az embereket; ha ugyan emberek voltak egyáltalán, amiben ő már korántsem bizonyos.

6.

Ugyanezen a júniusi estén Malone, mit sem tudván az óceánjárón zajló borzalmakról, elkeseredetten tevékenykedett Red Hook sötét sikátoraiban. A rossz hírű negyedet váratlan, baljós izgalom szállta meg; a bűnöző söpredék, mintha titkos sugalmazást kapott volna valahonnan, tömegesen gyülekezett a Táncos Templom és a Parker Place-i házak körül, várakozásteljes hallgatásba burkolózva. Megint nyoma veszett három kisgyereknek -kék szemű norvég csöppségeknek a Gowanus-negyed felé eső utcákból -, és az a hír járta, hogy a viking harcosok kései sarjai népes csoportokba verődtek össze Red Hook határán. Malone már hetek óta hasztalan ostromolta feletteseit, hogy indítsanak nagyszabású tisztogatási akciót; a hóbertos kelta álmodozó vészmadárkodása mindaddig süket fülekre talált. Most viszont mindenre elszánt bűnözők és lincshangulatban égő polgárok kóboroltak csapatostul a város utcáin, prózai ésszel is nyilvánvaló volt, hogy a helyzet robbanásveszélyes; a hatóságok végre fölriadtak komótos önbizalmukból, s lázas előkészületeket tettek a döntő beavatkozásra. A végszót az esti órákban futótűzként elharapózó nyugtalanság adta meg: éjfél körül három rendőrkerület indult egyesült erővel bevetésre a Parker Place és környéke ellen. Ajtókat törtek be; rendbontókat vettek őrizetbe; gyertyafényes, okkult ábrákkal telemázolt gyűléstermeken ütöttek rajta, ahol hihetetlen tömegben találtak mindenféle rendű-rangú embereket, díszpalástokkal, fejékekkel és egyéb furcsa holmikkal fölszerelve. A nagy zűrzavarban sok bizonyíték veszendőbe ment, mert egyes tárgyakat az utolsó pillanatban elhajítottak vagy titkos zugokba rejtettek; máskor émelyítően tömény illatú tömjénrudakat gyűjtöttek meg sietve, hogy elnyomják az árulkodó szagokat. De friss vért a rendőrök szinte mindenütt találtak; és Malone összeborzadt, valahányszor megpillantott egy-egy még füstölgő oltárt vagy áldozati üstöt. Sok helyen szeretett volna lenni egyszerre, s döntése csak akkor esett Suydam lakására, miután az egyik összekötő meghozta neki a hírt, hogy a Táncos Templom kong az ürességtől. Okkal remélhette, hogy a lakásban fontos adatokat talál majd a förtelmes kultusról, amelyről immár egyértelműen bebizonyosodott, hogy középpontja és vezéralakja Robert Suydam, az öreg okkultista. Várakozásteljes izgalomban égve kutatta át a dohos szobákat, s közben fölfigyelt rá, hogy ha alaposan fölforgatja őket, enyhe temetőbűzt kezdenek árasztani. Sorra vizsgálta a különös tárgyakat, melyek hanyagul szanaszét szórva heverték mindenfelé: könyvek, zeneszerszámok, aranyrudak,

üveg dugós flaskák... Egy ízben egy girhes, fekete-fehér kandúr termett előtte valahonnan, és kísérteties csendben a bokái közé szaladt; fel is bukott benne, és estében még egy kelyhet is magára borított, ami félig teli volt valami vörös folyadékkal. Malone holtra rémült meglepetésében, és ma sem biztos benne igazán, mit látott; de álmaiban olykor felmerül a menekülő macska képe, amint futva távolodik a rendetlen szobákban, s közben valami iszonyú és megmagyarázhatatlan átalakulásba kezd.

Aztán egyszerre csak ott állt a zárt pinceajtónál, és körülnézett valami szerszám után, amivel leküzdhetné az akadályt. A közelben egy nehéz zsámoly hevert oldalt borulva, és a vén, szúrágta ajtólap gyengébbnek bizonyult.

Előbb a közepén támadt hosszú repedés, aztán egy rettenetes erejű ütés az egész ajtót kifordította a sarkából - de a túloldalról. Jéghideg légörvény süvített be kavarogva a váratlanul feltáruló nyíláson; feneketlen vermek nyirkos bűzét árasztva; és olyan erővel csapott össze az iszonyattól béna Malone körül, amelynek nincs párja földön-égen, csak másfajta régiókban. Könnyedén szárnyára kapta, mint valami játékszert vagy tollpihét, aztán diadalmas bömböléssel elragadta a tátongó pincetorkon át az örök sötétség szerteágazó labirintusába, melynek láthatatlan falai suttogásokat és jajongó sirámokat visszhangoztak, időnként pedig eszelős gúnykacajt.

Malone természetesen álmodott. Mindegyik ideg orvos ezt mondta neki, és ő semmi bizonyítékot nem tudott felhozni az ellenkezőjére. Jobb is lett volna neki, ha álmodik, mert akkor talán nem marják szét ennyire a lelkét a roskatag, ódon téglaházak meg a sötét bőrű, idegen arcok. Ám akkor mindez iszonyú valóság volt, és soha semmi nem törölheti ki emlékezetéből azoknak az éjszötét kriptáknak a látványát. A gigászi bolthajtások alatt roppant rémalakok sejlettek föl a sűrű homályban: lomhán és némán mozdultak, idomtalan mancsuk félig befalt táplálékot markolt, menynek még élő részei sírva rimázkodtak kegyelemért vagy tébolyultan hahotáztak. A rothadás nehéz párái szúrós tömjénfüsttel keveredtek, s ettől az elegytől könnybe lábadt a szem és görcsbe rándult a gyomor. A levegőben amorf, ködnemű, képlékeny szellemek nyüzsögtek alig megfoghatóan, hol külön-, hol egybefolyva. Valahol sötét, nyúlós hullámok nyaldostak ütemesen egy ónixmárvány mólót; aztán vékonyka, ezerhangú üvegcsilingelés gyöngyözött végig az éjszakán, hogy köszöntse egy csupasz, foszforeszkáló teremény eszelős kuncogását, aki úszva érkezett a fekete vízben, kievickélt a partra, majd megmászta a háttérben magasodó, színarany emelvényt, és gúnyosan vigyorogva legubbaszkodott rá.

Akár egy gonoszul lüktető szív, amelybe és amelyből ezer sugárban árad a végtelen sötétség... Malone gondolatai bódultan, nehézkesen forogtak, képzelete azonban démoni mámorban szárnyalt: baljós képzetek rajzolták körül, benyomások bomlottak virágba, lelke mélyén ősi ösztönök ébredtek. Itt gyökerezik hát a szörnyűséges ragály, amely városokat fertőz meg és fal föl elevenen, s egész népeket olt be a korcspesztis bűzével... Itt csíráznak ki a szentségtelen bűnök, itt nemzik őket borzalmas rítusokkal, itt perdülnek

vigyorgó haláltáncra, hogy az egész világon végigszáguldanak? Innen burjánzik el az alattomos kór, amely szívacsos torzókká rohasztja áldozatait hogy a végén még a sír is iszonyodva veti ki őket magából... Itt tart udvart a Sátán, mint egykor Babilonban; Lilith buja idomait szűz gyermekek vérében fürdetik. Incubusok és succubusok rikoltanak hódolatot Hekaténak; fej nélküli holdborjak bégetik a Nagy Anya dicséretét. Bakkecskék ugrálnak elátkozott nádsípok zenéjére; aegypánok kergetnek torz testű faunokat a puffadt varangyként gubbasztó kövek között. Nem hiányozhat Moloch és Ashtaroth sem, mert a sötétség e kvintesszenciája kitágítja a tudat határait, és betekintést enged az emberi kezelőerőnek a félelem birodalmába, a tiltott dimenziókba, ahol a csírázó gonosz alakot ölt. A világ és a természet tehetetlen az éjszaka kútjaiból fölfakadó áradat ellen. Sem jelek, sem imák nem fékezhetik meg az iszonyat boszorkánytáncát, mely akkor szabadul el, ha egy elfajzott bölcs a tiltott kulcs birtokában véletlenül rábukkan a vénebb és komiszabb korok bölcsességének valamely mindmáig fennmaradt tárházára.

Hirtelen egy valódi fénysugár villant a képzelet félig-eleven rémképeinek kaleidoszkópjába, és a Malone tudatát betöltő szellemlármába ütemes evezőcsapások zaja furakodott be. Egy csónak úszott a látóterébe, az orrában viharlámpa égett. Odasiklott az iszapos kőmóló mellé, ahol ügyes kezek kikötötték egy roppant vasgyűrűhöz; aztán féltucat sötét bőrű férfi szállt partra belőle, valamennyien tengerészti egyenruhában, és rendkívül óvatosan kiemelték egy furcsa, hosszúkas csomagot, ami mintha felhasogatott ágyneművel lett volna körülpólyálva. Odavitték a pőre, foszforeszkáló teremtményhez, aki hátborzongató vigyorral nézte közeledésüket az aranyemelvényről, és mikor végre odaértek hozzá, kuncogva megveregette a terhüket. Az egyenruhás jövevények ezután egy holttestet göngyöltek ki az ágyneművásznakból, és lefektették az emelvény elé. A tetem nem lehetett túl friss, szemmel láthatólag erősen bomlófélben volt már, de annyit azért még meg lehetett állapítani róla, hogy ápolatlan, szőrös, elhízott vénember, málladozó fején elvadult, ősz hajsörénnyel. A foszforeszkáló lény megint kuncogni kezdett, mire a férfiak különböző méretű és formájú üvegcséket vettek elő a zsebükből, melyek mind valami piros folyadékot tartalmaztak. Ezzel előbb gondosan bedörzsölték a teremtmény lábát, majd odanyújtották neki az üvegcséket, s ő sorra kikortyolta belőlük a maradékot.

Ekkor a végtelenre nyíló egyik bolthajtásból mennydörgő orgonaszó zendült, valami csonka és torz basszusrobaj, darabos dallamgöröngyökre töredezve, mintha a katakombák gyomra háborogna. Az ocsmány hangra hirtelen megbolydult az éjszaka, körös-körül mozgás pezsdült a felszín alatt, lappangó formák és árnyak bontakoztak ki a sűrű homályból. Malone víziói keltek életre a rejtett bugyrokából és üregekből - vagy tán nem is voltak víziók soha? -, s rajtuk kívül mások, sokkal rosszabbak is; amilyeneket még a sötétség mákonyától megmámorosodva sem bírt és mert elképzelni. Bakkecskék, szatírok és aegypánok, incubusok, succubusok és lenaurok, hibrid varangyok és amorf

légszellemelek, kutyatorokkal vérszagra csaholók és örökéhes síri zabálók... ahányan csak voltak, mintha mágneses delej vonzaná őket, mind egyetlen lidérces díszmenetbe rendeződtek, és bestiálisan zsvivajogva megindultak a tompán dübörgő orgonaszó irányába. Élükön a csupasz, foszforeszkáló szörnyeteg haladt, aki odahagyta pompázatos aranytrónusát, s most groteszk taglejtésekkel, jobbra-balra szökellve vezette a démoni felvonulást, karjában a kövér öregember üveges szemű tetemével. A sort a sötét bőrű, tengerész-egyenruhás idegenek zárták, s az egész ünnepi menet dionüszoszi őrzöngésben táncolt, ugrált, gurult, mászott és fetrengett az orgonarobaj felé. A lét vegetatív szintjére visszasüllyedt Malone zsibbadt delíriumban tántorgott utánuk, a sereghajtóktól néhány lépéssel lemaradva; csupán valami homályos, zsigeri ösztön tartotta talpon, ám lassan már ez is lankadni kezdett. Nem tudta, van-e hely számára ezen a világon, vagy bármelyik másikon.

Egy darabig még így vánszorgott tovább, aztán megtorpant, mint akit kétségek gyötörnek. Rövid, bizonytalan egy helyben imbolygás után megpróbált visszafordulni, de belebotlott a saját lábába, és elterült a hideg, nyirkos kövön. Egész testében reszketett, a fogai össze-összekoccantak, fuldokolva kapkodott lélegzet után. Közben tovább dörgött az ördögorgona, a távolodó tébolymenet bőgése, csattogása és rikoltozása egyre halkult.

Malone pislákoló öntudata idővel homályosan regisztrálta, hogy valahol messze egy szörnykórus disszonáns kántálásba kezd, mialatt a háttérből még bestiálisabb hangok biztatják. A sötét bolthajtáson átszűrődő zajok arra utaltak, hogy odaát valamiféle szertartás folyik. Aztán felcsendült az iszonyú alexandriai pokoligázás, melyet Malone először dublini diákéveiben olvasott, egy poros és elfeledett fóliánsban, másodszer pedig alig néhány hete, a Táncos Templom szószéke fölött.

Ó, barátja és társa az éjszakának, te, aki örvendesz a kiontott vérnek (itt néhány mohó és éhes vijjogás harsant, ragadozómadarakéhoz hasonlatos) és a kutyák ugatásának (itt félelmetes, vad üvöltözés tört ki, szaggatott vonításokkal tarkítva), aki sírok között vándorolsz az éjszakában (itt egyetlen reszketeg, panaszos nyögés hallatszott, amiből valami sötét sóvárgás süttött), aki vér után szomjazol és rettegést hozol a halandókra (kurta, éles rikoltások sorozata sok-sok torokból, mint a krétacsikorgás ezerszeresére erősítve), Gorgó (ezt a kórus elismételte), Mormó (örjöngő, eksztatikus visszhang), ezerarcú Hold: (sóhajtozás és kísérteties fuvolaszó), fogadd kegyesen áldozatunkat!

Amint a karének véget ért, kaotikus hangzavar csapott a magasba, melyből idővel valami hátborzongató sziszegés emelkedett ki, olyan rohamosan erősödve, hogy a tetőfokán kis híján elnyomta a basszusorgona pokoli bőgését - aztán egyszerre csak félbeszakadt, akárha elvágták volna. Mohó, ritmustalan, tömeges zihálás következett, mintha az egész pokoli gyülekezet együtt lihegett volna valami visszafojtott vágytól vagy indulattól; majd ez a bestiális harmónia hirtelen egyedi hangok Bábelévé hullott szét, ahogy mindenki összevissza kezdett kiabálni; s egy-egy őrzöngőnek néha sikerült túlszárnyalni a többieket. -

Lilith, ó, hatalmas Lilith! - nyihogta-nyerítette valami. És: - Nézd, nézd, nézd a vőlegényedet! - kacarászott egy másik. Újabb, még zavarosabb rikoltások; dühödő láрма, általános felbolydulás; szaladó léptek éles, szapora csattogása. Bárki is eredt futásnak odaát, a hangokból ítélve errefelé igyekezett, így hát Malone félkőnyékre támaszkodott, hogy jobban lásjon.

A kísérteties alvilágot átjáró derengés, mely a menet távozásakor beteges pislákolássá halványult, most ismét felerősödött valamelyest, és ebben a lidércfényben egy nyaktörő iramban menekülő alak bukkant fel, amelynek voltaképpen sem futnia, sem éreznie, sem lélegeznie nem lett volna szabad - az elhízott öregember üveges szemű, bomló teteme. Nem volt szüksége már hordozókra: az imént bevégzett szertartás valami démoni praktikával életet varázsolt dermedt tagjaiba. Szorosan a nyomában ott loholt a pucér, kuncogó, foszforeszkáló teremtmény, az aranyemelvény ura; nem sokkal mögötte a hat sötét bőrű férfi; még messzebb, alaposan leszakadva pedig a groteszk pokolfajzatok egész hátborzongató kompániája.

A tetem nemcsak vaktában menekült az üldözői elől, hanem szemlátomást konkrét és meghatározott célja volt: minden rothadó izomszálát megfeszítve a színarany emelvény felé igyekezett, amelyben nyilván hatalmas nekromantikus varázserők szunnyadtak. Sokat kockáztatott, amikor ilyen tempót diktált magának: bomló teste nem bírta a megterhelést, minden lépésnél rongyként szakadt róla a hús, szétmállott benne valami, megtépázott porcikái sorra mondták fel a szolgálatot. De közel járt már, nagyon közel - még egy pillanat, és eléri célját. Az üldözők is látták ezt, és elkeseredetten próbálták fokozni iramukat, de hiába: elkéstek vele. Mert a rothatag hulla, aki valaha Robert Suydam volt, nem hagyta legyőzni magát az áhított beteljesedés küszöbén, dacolt az alvilág minden démonával, fogcsikorgató elszántsággal kaparta ki a sors kezéből a diadalát. Amikor a csupasz, foszforeszkáló teremtmény már-már lecsapott rá, ő nekirugaszkodott az utolsó ugrásnak, s maradék erejét a végsőkéig megfeszítve nemcsak a közvetlen veszélyt sikerült elkerülnie, hanem az is nyilvánvaló volt, hogy már az emelvénynél fog földet érni. Viharvert teste nem bírta ki a próbatételt: ezzel a kétségbeesett, döntő rohammal a valaha-volt-Suydam lényegében ízről ízre szétszakította magát. Amíg a levegőben úszott, egy s más elmaradt róla; aztán befejezte röppályáját, és lucskosat csattanva vágódott az aranyemelvény oldalának. Ami kevés összetartás még maradt a belső állagában, a becsapódás ereje azonnal tönkrezúzta: barnás színű, kocsonyás masszává mállott szét az emelvényen, majd ragacsos kupacban a tövébe pottyant. Győzött.

A lény, akit egykor Robert Suydamnak hívtak, tudatos létezése utolsó percében valóban lenyűgöző energiákat bírt mozgósítani: nem csupán önmagát redukálta velük szerves salakanyaggá, hanem áhított céljára is hatást gyakorolt. A becsapódás erejétől az aranyemelvény megingott - megbillent - aztán méltóságteljes lassúsággal előrebukott ónixmárvány talapzatáról, egyenest a fekete hullámok csöndes ölelésébe. A hült helyén árválkodó kocsonyacsomót

magára hagyta, csak egy aranyló fényziporkát csillantott meg feléje búcsúzóul, miközben súlyosan forogva eltűnt a Tartarosz alsó régióinak kifürkészhetetlen mélységeiben.

Hogy a valaha-élt-Suydam volt-e még ekkor olyan állapotban, hogy fel tudja fogni a titokzatos emelvény búcsúüzenetét, az több mint kétséges; bizonyos azonban, hogy Malone esetében ez az aranyfényű csillanás volt az utolsó dolog, amit a bizarr és szörnyűséges alvilágból látott. A következő pillanatban ugyanis az egész iszonyat semmivé foszlott a szeme előtt, és eget-földet reszkettető mennydörgés szakadt rá; ő pedig abban a jóleső meggyőződésben zuhant a rég várt ájulatra, hogy bármi is legyen ez az újfajta borzalom, egyszer s mindenkorra véget vet halandó emlékeinek és gondjainak.

7.

A különös álom, amit Malone teljes hosszában végigélt, mielőtt értesült volna Suydam haláláról és tetemének kiszolgáltatásáról a tengeren, számos további ponton is hézagmentesen illeszkedik az ügy hiteles részletei közé -ami persze még nem ad alapot arra, hogy valóságosnak fogadjuk el. A három vén házat a Parker Place-en már nyilván hosszú évtizedek óta rejtett nyavalyák rágták, s hogy erre senki nem figyelt föl, az csak azzal magyarázható, hogy ezek az állagromlás alattomosan támadó, hosszan lappangó válfajai közé tartoztak. Mindenesetre tragikus tény, hogy miközben a razzia teljes lendülettel folyt bennük, az épületek egyszerre csak összedőltek, méghozzá a legcsekélyebb figyelmeztető jel nélkül. A leomló falak maguk alá temették az akcióban részt vevő rendőrök mintegy felét és csaknem az összes őrizetbe vett személyt. Az áldozatok túlnyomó többsége azonnal meghalt, rendőrök és gyanúsítottak egyaránt; csupán a földszinti és az alagsori helyiségekből sikerült néhány túlélőt kimenteni. Malone-nak nagy szerencséje volt, hogy a katasztrófa pillanatában mélyen Robert Suydam lakása alatt tartózkodott. Mert hogy ott volt, az kétségtelen tény, történetének ezt a mozzanatát senki nem vitatja. A földalatti tó partján találtak rá eszméletlenül, nem messze attól a groteszk és hátborzongató lelettől, amely különféle csontokból és egyéb emberi bomlástermékekből állt. A sors kegyes szeszélye, hogy pár lábbal odébb előkerült a hozzájuk tartozó protézis is; különben talán sohasem tudták volna azonosítani bennük Robert Suydam maradványait. Az ügy kristálytisza volt, hiszen ide vezetett a csempészek titkos földalatti csatornája; azok az emberek, akik elvitték a holttestet a Cunard-hajóról, nyilván csak eddig hozták el. A csempészbárkát egyébként sohasem találták meg, vagy legalábbis nem tudták hitelt érdemlően azonosítani őket. A rendőrség utólag elég ésszerű magyarázattal szolgált az egész szövevényes ügyre, bár ezt némelyek - például egy gyakorló hajóorvos, aki levelezésben áll Malone-nal - nem tartják teljesen kielégítőnek.

Suydam nyilván egy kiterjedt embercsempész bűnszövetkezet élén állt, mivel a lakásához vezető titkos csatorna csupán egyike volt a környéket behálózó földalatti víziutaknak és járatoknak. Egy száraz alagút például a

Táncos Templom alatti kriptával kötötte össze a lakást. Ezt a kriptát magából a templomból csak egy szűk és rendkívül jól álcázott titkos aknán keresztül lehetett megközelíteni, és hatósági körökben azzal vált hírhedtté, hogy sok különös és háborzongató dolgot találtak benne. Először is egy teljesen felszerelt basszusorgonát, ami műszakilag kifogástalan állapotban lett volna, ha nem csonkítják meg barbárul és szántszándékkal a sípjait. Aztán egy szabályszerű kápolnát, egy tekintélyes méretű, kupolás épületet, fapadokkal és furcsa formájú oltárral. Összeszámolták a férőhelyeit, és megállapították, hogy egy ezerfős gyülekezet még kényelmesen elférne benne, egyetlen hívőnek sem kellene állnia. Nagyzási mánia, kétségkívül; ugyan honnan csődíthettek volna össze ennyi rengeteg embert? Még ha Red Hook összes hivatásos csempésze megtévelyedne, és felvinné ezt az elég undorító hitet, az épület akkor is szinte kongana az ürességtől.

Sajnos a Suydam-banda elmekórtani elhajlásai nem merültek ki az efféle alapvetően értelmetlen nagyzási hóbortban. A kápolna építéskor az oldalfalakban nyomorúságosan szűk, ablaktalan cellákat alakítottak ki, amiket magánzárkának használtak: ötletszerűen elrabolt szerencsétleneket sanyargattak bennük vagy valami homályos vallási megokolásból, vagy egyszerűen pusztán kegyetlenségből. Noha ez tagadhatatlanul úgy hangzik, mint egy újabb rémmese Malone lázalmából, ezúttal kétségbevonhatatlan tényről van szó, a hatóságok konkrét bizonyítékokkal rendelkeznek róla. Amikor ugyanis a rendőrök átkutatták a földalatti kápolnát, a cellák közül tizenhétben - bármilyen rettenetes is kimondani - élő foglyokat találtak, két további esetben pedig már későn érkeztek. A nyomorultakat természetesen azonnal kiszabadították, ám ezzel már nem sokat segítettek rajtuk, mivel valamennyien a teljes szellemi leépülés állapotában voltak; a mai napig is kivétel nélkül mind elmeógyógyászati ápolásra szorulnak. A borzalmak borzalma, hogy a rabok között négy kisgyermekes anya is volt; igaz, a csöppségekkel a kiszabadítóik nem nagyon tudtak rokonszenvezni, valahogy rendellenesnek találták a külsejüket és a viselkedésüket - ami persze adott körülmények között nem csoda. Röviddel azután, hogy a cellák lakóit visszaköltöztették a napvilágra, az egyik ilyen kisgyermek váratlanul elhunyt, és a kezelőorvosa, Dr. Dexter annak a furcsa véleménynek adott hangot, hogy a halálesetben a sors kegyelmét kell látnunk. Úgy tűnt, ezek a gyermekek rendkívül érzékenyek voltak a felszíni életmódra, és máskülönben jelentéktelen fertőzések is könnyen végezhetek velük. Dr. Dexter igen dicséretes módon kötelességének érezte, hogy megossza orvoskollégáival ezen a téren szerzett tapasztalatait: több ízben is hosszúra nyúló, magánjellegű konzultációkra invitálta őket, hogy közösen megvitassák, miként lehetne a leghatékonyabb védelemmel felvértezni gyenge egészségű védeenceiket az életüket fenyegető hétköznapi veszedelmek ellen. Sajnos, ez alkalommal a jó szándék éppúgy elégtelennek bizonyult, mint a modern orvostudomány minden vívmánya: noha kezelőorvosai folyamatos szakmai eszmecserét folytattak egymással, a három másik gyermek gyors egymásutánban elhalálozott. Egyesek

persze - jobbra szűkkeblűségből vagy szakmai féltékenységből - hajlamosak mindenféle sötét fantazmagóriákat látni a dolgok háttérében, koholt összefüggéseket gyártanak, s olykor az ízetlen személyi vádaskodásoktól sem riadnak vissza; ám rosszhiszeműségük aligha érhet célt. Dr. Dexter megfontolt és felelősségteljes férfiú, még a feleségének sem árulta el soha, hogy levelezésben áll Malone-nal; ami pedig azt az ominózus írást illeti, amelyet az első bizonytalan és körvonalazatlan gyanúi ébredésekor kapott tőle, azt haladéktalanul elégette. Ebben a levelében Malone messzemenően óvatoskodott tőle, hogy bármiféle konkrétumokba bocsátkozzon; megelégedett azzal, hogy idézte az antik Deltio egy komor hangulatú s talán cseppet sem szónoki kérdését:

"An sint unquam daemones incubi et succubae et an ex tali congressu proles nascia queat?"

Mielőtt a titkos földalatti csatornákat betemették volna, gondosan kikotorták őket, s ez alkalomból látványos számban kerültek elő törött és megrágott csontok, mindenféle méretben. Nyilvánvaló volt, hogy sikerült leásni az emberrablási hullám gyökeréig, bár az életben maradt őrizeteseik közül mindössze kettő ellen gyűlt össze elegendő bizonyíték, hogy ebben az ügyben bűnvádi eljárás alá lehessen vonni őket. Ezeket a személyeket annak rendje-módja szerint elítélték, pillanatnyilag jogerősen kiszabott börtönbüntetésüket töltik; noha a közvélemény kitartóan presszionálta ez irányban az igazságszolgáltatást, villamosszékbe küldeni nem lehetett őket, mivel a gyilkosságokban csupán bűnsegédi bűnrészesek voltak. Az aranyemelvényt vagy trónt, amelynek kimagasló okkult jelentőségét Malone ismételt hangsúlyozza, nem sikerült megtalálni. Igaz, a titkos úthálózat feltérképezése során kiderült, hogy a Suydam-lakás alatti csatornaszakasz medrébe alulról egy függőlegesen futó kútakna torkollik, amit nem tudtak kikotorni, mert túl mélynek bizonyult. Ennek az aknának a torkát lezárták és lebetonozták, amikor nekiláttak a megürült telken épülő új ház alapozási munkálataihoz, Malone azonban gyakran eltűnődik rajta, mi minden lappanghat odalent.

A brooklyni rendőrség megelégedett az örült embercsempészek veszedelmes bandájának felszámolásával, és a gyanús mongol-kurd kolónia ügyét a továbbiakban átengedte a szövetségi hatóságoknak. Szabályos okmányokkal elenyészően kevesen rendelkeztek közülük, túlnyomó többségük illegális bevándorlónak bizonyult. Ezeket a szövetségi nyomozók kímélet nélkül összefogdosták és kitoloncolták az országból; az eljárás során minden kétséget kizáróan bebizonyosodott róluk, hogy az ördögimádó Yezidi-klánba tartoznak. A Cunard Line utasszállítóját megállásra kényszerítő gőzös és legénysége - élén a sebhelyes képű arabbal - egyelőre megoldatlan rejtély maradt, tapasztalt detektívek szerint azonban csupán idő kérdése, hogy horogra akadjanak valahol a szeszcsempészet ellen vívott háborúban. Malone kissé csodálkozik, hogy ezek a magabiztosan nyilatkozó detektívek ennyire könnyelműen napirendre tértek az egész Suydam-ügy sokatmondó zavarosságára és a nagyszámú mindmáig

tisztázatlan részlet fölött; szerinte ezzel siralmas szűklátókörűségről tesznek tanúságot. Ugyanilyen kritikusan viszonyul azonban az újságírók szemléletmódjához is, akik csak a beteges szenzációkat kutatják, és amint belebotlanak valami jelentéktelen szadista kultuszba, azonnal kikiáltják az univerzum legsötétebb mélységeiből előtörő iszonyatnak. Az utóbbi időben kiterjedt levelezést folytat művelt és megbízható emberekkel, különféle kényes kérdésekben, melyek nem tartoznak a hagyományos társasági témák közé. Tevékenysége elsősorban a passzív adatgyűjtést célozza, bár ha aggasztó jelenségeket tapasztal, néha megkísérel burkolt jótanáccsal szolgálni, mint Dr. Dexter esetében. Ennél aktívabb fellépésre nem szívesen ragadtná magát, sőt -határozottan elzárkózna tőle. Nagyralátó terveit nincsenek: szeretné derűs kedéllyel élvezni Chepachet békéjét és nyugalmát, hogy megtépázott idegei úgy-ahogy rendbejőjenek s néha titkon imádkozik érte, hogy a gyógyító idő mielőbb csúsztassa át borzalmas élményeit a jelen valóság zord birodalmából a legendává ködösült, festői emlékek mesevilágába.

Robert Suydam a felesége mellett alussza örök álmát a greenwoodi temetőben. Rendhagyó úton hazakerült maradványait minden ceremónia nélkül, a feltűnés teljes mellőzésével hantolták el; rokonai hálások voltak, amiért kínos ügyére hamar fátyol borult. Suydam igazi szerepét a szörnyű Red Hook-i eseményekben sohasem hozták nyilvánosságra, a neve tehát megmenekült a meghurcoltatástól. Ezt főként váratlan halálának köszönhetné, mivel így nem állíthatták bíróság elé, amire máskülönben feltétlenül sor került volna. Mindazonáltal élete utolsó szakaszáról nem szívesen beszélnek a környéken, és a családja őszintén reméli, hogy az utókor a korábban kialakult képet fogja megőrizni róla: művelt, szeretetreméltó különcöt lát majd benne, aki időnként ártalmatlan módon belekontárkodott az okkultizmusba és a néprajztudományba.

Ami Red Hookot illeti - maradt, amilyen volt. Suydam jött és ment; egy rémálom föltámadt és szertefoszlott; ám a sötétség és a tisztátalanság rossz szelleme továbbra is ott lebeg az öreg téglaházak fölött. A piszkos utcákon időnként duhaj bandák bukkannak fel mindenki számára váratlanul, s vonulnak tovább ismeretlen célok felé; egyes ablakokban, amelyek alatt elhaladnak, megmagyarázhatatlan rendszer szerint gyúlnak és alszanak a fények; az elrongyolt függönyök takarásából néhol torz arcok tűnnek elő; s mire hozzájuk szoknánk, némán visszahúzódnak a félhomályba. Az ősi iszonyat ezerfejtű hidrához hasonlatos, és a sötét kultuszok gyökerei mélyebbre nyúlnak Démokritosz kútjánál. A lélek egyik fele vörös árnyékot vet, és az ebben vonító fenevad mindenütt jelen van, örökké győzedelmesen. Az együgyű, himlőhelyes fiatalok a kora hajnali órákban manapság is csoportokba verődnek Red Hookban, titokzatos körmeneteikre gyülekezve; aztán kórusban sírva, énekelve és káromkodva elindulnak a szürke ködben, senki sem tudja róluk, miért és hová; talán valami régi-régi, vak ösztön hajtja őket furcsábbnál furcsább helyekre, letűnt korok vérükbe ivódott öröksége, amit már ők maguk sem értenek. Akárcsak régebben, most is több ember érkezik havonta Red Hookba,

mint ahányan elhagyják a saját lábukon; és a szájról szájra szálló szóbeszéd már új, titkos vízi utakat emleget, amik elvezetnek a nagy földalatti szeszraktárakba, no meg más, kevésbé-érdekes látnivalókhoz.

A Táncos Templom ma főként táncterem, és az ablakaiban néha különös arcok tűnnek fel. Nemrégiben egy rendőr jelentette, hogy a betemetett kriptát valaki újra kiásta, minden értelmesnek tűnő cél nélkül. Kik vagyunk mi, hogy olyan mérgekkel akarunk birokra kelni, amelyek régibbek az emberi történelemnél? Erre az iszonyú zenére valaha majmok táncoltak Ázsiában. Az ősi árnyék időtlen idők óta ott lappang a tűnékeny halandó élet háttérében, s olykor, ha jó táptalajra lel, benyújtja csápjait a vén téglaházak közé; és rákos fekélyként burjánzik el körülöttünk.

Malone nem ok nélkül fél. Csak néhány napja, hogy egy posztoló rendőr véletlenül kihallgatott egy kancsal, vén boszorkányt, aki a szomszédos kapualj sötétjébe húzódva, suttogó hangon tanítgatott egy csillogó szemű kislányt valami mondókára. A rendőr nem nagyon figyelt oda rájuk, csak később tűnt fel neki, hogy mindketten ugyanazt az ostoba halandzsát ismételték.

Ó, barátja és társa az éjszakának, te, aki örvendesz a kiontott vérnek és a kutyák ugatásának, aki sírok között vándorolsz az éjszakában, aki vér után szomjazol és rettegést hozol a halandókra, Gorgó, Mormó, ezerarcú Hold: fogadd kegyesen áldozatunkat!

Kornya Zsolt fordítása

Pickman modellje (1926)

- Nem kell azt gondolnia, hogy megbolondultam, Eliot, sokaknak még ennél is furcsább előítéletei vannak. Miért nem neveti ki Oliver nagyapját, aki nem hajlandó autóba ülni Ha egyszer nem szeretem azt a nyavalyás földalattit, az az én dolgom; és akárhogy is, taxival gyorsabban ideértünk. És a Park Streettől gyalog kellett volna feljöttünk a hegyre, ha földalattira szállunk.

Tudom, hogy idegesebb vagyok, mint mikor tavaly látott, de nem kell orvosi előadást tartania róla. Tudja Isten, nagyon sok oka van ennek, és gyanítom, szerencsém van, hogy egyáltalán épeszű maradtam. Minek vallat Maga régebben nem volt ennyire kíváncsi.

Nos, ha annyira hallani akarja, végül is miért ne hallhatná. Lehet, hogy hallania is kell, mert akárhogy is, maga mindig úgy írt nekem, mint egy bánkódó szülő, amikor meghallotta, hogy hanyagolni kezdem a Művészklubot, és távol tartom magam Pickmantól. Most, hogy eltűnt, hébe-hóba benézek a klubba, de az idegeim már nem a régiak.

Nem, nem tudom, mi történt Pickmannel, és nem is akarom tudni. Maga

azt hihette, hogy valamilyen bizalmas információhoz jutottam és ezért nem barátkozom vele többé, ezért nem akarom tudni, hová lett. Hadd találjon a rendőrség, amit akar - ami nem lesz valami sok, figyelembe véve, hogy még arról az öreg North End-i házról sem hallottak, amit Peters néven vett bérbe. Abban se vagyok biztos, hogy magam újra odatalálnék, arról már nem is szólva, hogy meg se próbálnám, még fényes nappal se! Igen, jól tudom, vagy legalábbis azt hiszem, tudom, miért tartotta fenn azt a házat. Majd arra is rátérek. És azt hiszem, meg fogja érteni, még mielőtt történetem végére érnék, miért nem teszek bejelentést a rendőrségen. Felszólítanak, hogy vezessem oda őket, de én akkor se mennék vissza, ha ismerném az utat. Volt ott valami - és azóta képtelen vagyok metróra szállni vagy (és ezért most szintén kinevethet) lemenni a pincébe.

Szerintem magának tudnia kellett volna, hogy én nem azért ejtettem Pickmant, amiért az olyan akadékoskodó vénasszonyok, mint dr. Reid vagy Joe Minot vagy Rosworth. A morbid művészet engem nem riaszt vissza, és ha valaki olyan lángelme, mint amilyen Pickman, megtisztelve érzem magam, hogy ismerhetem, függetlenül attól, milyen irányba fejlődik a munkássága. Bostonban sose volt még nagyobb festő Richard Upton Pickrnannél. Én ezt azonnal megmondtam, és azóta is ezt mondom, és ettől soha nem tángítottam egy jottányit sem, még akkor sem, amikor megmutatta A vámpír lakomáját. Ekkor történt, ha emlékszik, hogy Minot szakított vele.

Maga jól tudja, milyen mély művészet kell, milyen mély betekintés a Természetbe ahhoz, hogy olyan dolog szülessen, mint a Pickmané. Arra akármelyik magazinborítót gyártó kuli képes, hogy vadul szétfröcskölje a festéket, aztán elnevezze rémálomnak vagy boszorkányszombatnak vagy az ördög képmásának, de csak egy nagy festő tudj a az ilyesmit igazán rémületessé és hihetővé tenni. És ez azért van így, mert egy igazi művész ismeri a borzadály valódi anatómiáját és a félelem fizioiógiáját - a pontos vonalakat és arányokat, melyek kapcsolatban állnak a rejtett ösztönökkel vagy a rettegés örökletes emlékeivel, valamint a megfelelő szíkontrasztokat és fényhatásokat, melyek felkeltik az idegenszerűség szunnyadó érzetét. Magának nem kell magyaráznom; hogy egy Fuseli miért okoz valódi borzongást, míg egy olcsó rémtörténet-borítón csak nevetünk. Van valami, amit azok a fickók észrevettek - valami, túl az életen -, amit velünk is képesek megláttatni egy pillanatra, Doré volt ilyen.

Sime ilyen. A chicagói Angarola ilyen. És Pickman volt ilyen, ahogy előtte senki más, vagy adná az ég, ahogy többé senki sem.

Ne kérdezze, mi az, amit ők látnak. Tudja, a hétköznapi művészetben is nagy különbség van az életteli, lélegző, a Természetből vett dolgok vagy modellek és a mesterséges kacatok világa között, melyeket azok a kis felszínes tucatemberek kennek oda előírászerűen egy pusztá műteremben. Nos, azt kell hogy mondjam, a valóban különleges művész a látomásából teremti vagy az általa megélt szellemvilágból hívja elő modelljét, mely számára ugyanolyan

reális, mint a külső valóság. Akárhogyan is, a művész által létrehozott alkotások körülbelül annyira különböznek az utánzó hagymázós álmaitól, amennyire az élet; a festői látásmódnak semmi köze egy levelező tagozatra járó karikaturista agyszüleményeihez. Ha valaha láttam volna azt, amit az az ember látott - ha egyáltalán ember volt!

Talán emlékszik még rá, hogy Pickman erőssége az arckép volt. Nem hinném, hogy Goya óta bárki oly tisztán tudta volna ábrázolni a merő poklot vagy a torz karaktert egy portrészorozaton. És Goyától még vissza kell mennünk a középkori fickókig, akik a vízköpőket és a kimerákat készítették a Notre-Dame-on és a Mont Saint Michelen. Ők hittek mindenféle dologban - és talán láttak is mindenféle dolgokat, merthogy a középkorban volt néhány furcsa időszak. Emlékszem, egy szer épp maga kérdezte meg Pickmant - egy évvel azelőtt, hogy elment -, honnan az ördögből szedi ezeket az ötleteket és látomásokat. Pickman erre csak nevetett, de valami gonosz nevetéssel. Ez a nevetés is hozzájárult, hogy Reid ejtette. Reid, mint tudja, épp akkor vágott bele az összehasonlító patológiába, és tele volt nagyképű szakzsargonnal ennek meg annak a mentális vagy fizikai szimptomának a biológiai vagy fejlődéstörténeti jelentésével kapcsolatban. Azt mondta, Pickman napról napra jobban és jobban undorítja, és már-már félelmet kelt benne, sőt kijelentette, hogy a fickó arcvonásai fokozatosan megváltoztak az utóbbi időben, méghozzá neki nagyon nem tetsző módon; bizonyos értelemben valami nem emberi kifejezést öltöttek magukra. Sokat beszélt a táplálkozás élettani hatásairól is, és azt állította, Pickman a végsőkig természetellenes és excentrikus. Gondolom, maga is megmondta Reidnek, ha egyáltalán váltottak erről levelet, hogy csupán Pickman festményei mentek az idegeire, illetve azok zaklatták fel a képzelőerejét. Én mindenesetre ezt mondtam neki - akkor.

Mert ne feledje, én nemilyen okokból ejtettem Pickmant. Épp ellenkezőleg, csodálatom iránta egyre nőtt; ugyanis a dámpír lakomája óriási teljesítmény volt. Mint tudja, a klub nem volt hajlandó kiállítani, és a Szépművészeti Múzeumnak sem akaródzott elfogadnia ajándékba; és ehhez még hozzátehetem, hogy senkinek se akaródzott megvásárolnia, úgyhogy Pickman egészen a távozásáig a házában tartotta. Most az apjánál van Salemben tudja, Pickman régi salemi családból származik, az ősei között egy boszorkány is akad: 1692-ben felkötötték.

Szokásommá vált, hogy igen gyakran felkeressem Pickmant, különösen azt követően, hogy kezdtem jegyzeteket készíteni a monográfiához.

„Természetfölötti elem a képzőművészetben” - valószínűleg éppen az ő munkássága adta az ötletet, és akárhogyan is, de személyében kimeríthetetlen adat- és ötletbányát találtam, valahányszor csak felkerestem. Minden ilyen jellegű festményét és rajzát megmutatta, volt ezek között néhány tollvázlat, amelyekért, nagyon úgy hiszem, kirúgták volna a klubból, ha sokan látják a tagok közül. Nem sokkal később már közel jártam ahhoz, hogy a rajongója legyek, és mint egy iskolás fiú, órákon keresztül hallgattam művészetelméletét

és filozófiai spekulációit, melyek olyan vadak voltak, hogy hirdetőjüket azonnal beutalhatták volna a danvers-i elmegyógyintézetbe. Az, hogy hóskultuszt csináltam körülötte, tetézve azzal, hogy az emberek rendszerint egyre kevésbé tudtak mit kezdeni vele, nagyon bizalmassá tette irányomban; és egy este célozgatni kezdett rá, hogy ha kellőmód tudom tartani a számat és nem vagyok finnyás, tudna mutatni nekem valami elég szokatlant - valamit, ami egy kicsit még furcsább, mint amit a házában láthattam.

- Tudja - mondta -, vannak dolgok, amik nem mennének el a Newbury Streeten, olyan dolgok, amik sehogy sem illenek ide, amelyeket itt nem értékelnének érdemük szerint. A lélek felhangjait meghallani, az az én dolgom, ilyesmire nem talál példát a parvenük lakta nagyzó környékeken. Back Bay nem Boston - még semmi se, mivel eddig nem volt ideje, hogy feldolgozza az emlékeit és rabul ejtse a hely szellemeit. Ha errefelé egyáltalán vannak szellemek, úgy azok a szikes mocsár és a sekély kis öböl szelíd szellemei; én pedig emberi szellemeket akarok; olyan lények szellemeit, akik elég magasan szervezettek ahhoz, hogy belelássanak a poklokba, és annak, amit láttak, felfogják a jelentését.

A North End: az a művészek való lakóhely. Ha egy esztéta elég őszinte lenne, eltűrné a nyomornegyedeket, már csak az egymásra rétegződő hagyományok kedvéért is. Úristen, ember! Hát nem veszi észre, hogy az olyan helyeket, mint az, nem egyszerűen csinálták; azok valójában maguktól nőttek. Generációk éltek, éreztek és haltak meg ott, olyan időkben, amikor az emberek még nem féltek élni, érezni és meghalni. Tudja, hogy már 1632-ben állt egy malom a Copp's Hillen, és hogy a jelenlegi utcahálózatnak a fele már 1650-re kialakult. Tudok mutatni magának házakat, melyek két és fél száz éve vagy még régebben állnak; házakat, amelyek olyan események tanúi voltak, amiktől egy modern ház porrá mállana. Mit tudnak a modernek az életről és a háttérben működő erőkről? Maga bizonyára azt mondja, hogy a salemi boszorkányok viselt dolgainak a fele sem igaz, de fogadok, hogy a szépanyám mondhatna egyet s mást. A Gallows Hillen akasztották fel a szenteskedő Cotton Mather³ jelenlétében. Mather, az a szörnyeteg attól félt, hogy valakinek netán sikerült kitörnie ebből a gyalázatos, egyhangú taposómalomból - bárcsak valaki átkot mondott volna rá, vagy kiszívta volna éjszaka a vérét.

Megmutathatom magának a házat, ahol lakott, és azt a másikat is, amelyikbe minden nagy merész dumája ellenére se mert belépni. Sok mindent tudott, de gyáva volt hozzá, hogy mindent betegyen abba az ostoba Málnia-ba vagy a másik gyermekded művébe, A láthatatlan világ csodájába. Figyeljen csak, hallott már arról, hogy valaha az egész North Endet alagútrendszer hálózta be, s ennek segítségével bizonyos emberek kapcsolatot létesítettek egymás házai között, s titkos utat törtek a temetőhöz és a tengerhez. Hadd emeljenek vádak a föld felett, folyjanak csak az eljárások alatt naponta történtek olyan dolgok, amikre a földi hatalmasságok nem teheték rá a kezüket, és éjszakánként nevető hangok hallatszottak, senki sem tudta, honnan.

Mert, barátocskám, lefogadom, hogy tíz 1700 előtt épült és azóta is fennmaradt ház közül nyolcnak a pincéjében mutathatnék magának valami különöset. Alig múlik el hónap, hogy ne olvashatnánk munkásokról, akik ezen vagy azon a helyen sehová se vezető befalazott bolthajtásokat, kutakat találnak - egy ilyen tavaly maga is láthatott a Henschman Street közelében, ahol a magasvasút ereszkedik lefelé. Hajdanán boszorkányok voltak ott, meg amit bűbájuk megidézett; kalózok, meg amit a tengerről hoztak; csempészek; tengeri rablók - és elárulhatom magának, az emberek azokban a régi időkben tudták, hogyan éljenek, hogyan tágítsák ki életük határait! Nem ez volt az egyetlen világ, melyet egy merész és bölcs ember ismerhetett - pfuj! És ha mindezt összehasonlítom a mával, ezekkel a halvány rózsaszín agyakkal! Még egy olyan klub is, ahová állítólag művészek járnak, remegni és vonaglani kezd, ha egy kép meghaladja egy Beacon Street-i ötórás tea felfogóképességét.

A jelenkor egyetlen jó oldala, hogy még ahhoz is túlságosan kisszelű, hogy eleget foglalkozzon a múlttal. Mert mit tudnak a térképek, feljegyzések és útikönyvek a North Endről Bah! Állítom, hogy találomra elvezethetném magát harminc-negyven sikátorba, a sikátorok valóságos útvesztőjébe a Prince Streettől északra, melyekről az ott meghúzódó bevándorlókon kívül nincs tíz élő ember, akinek sejtelve lenne. És ezeknek a digóknak fogalmuk sincs róla, hol laknak. Nem, Thurber, ezek a csodával és rémséggel teli ódon helyek mély álomba merültek, elérhetetlenek a mindennapok számára, nincs egyetlen eleven lélek se, aki felismerhetné őket vagy hasznot húzhatna belőlük. Pontosabban egy ilyen eleven lélek mégis van, hiszen nem a semmiért kutattam a múltban!

Látom, hogy magát érdekli ez a téma. Mit szólna hozzá, ha elárulnám magának, hogy ott is van egy műtermem, ahol valóban meg tudom ragadni az ősi borzalom éji szellemét, és olyasmiket festhetek, amikre a Newbury Streeten még csak nem is gondolhattam volna. Természetesen ezt nem mondhatom el azoknak az átkozott klubbeli vénlányoknak, Reidnek például, aki - ott egye meg a fene - már úgylis azt terjeszti rólam, hogy szörnyeteg vagyok, aki lábbal tiporja az evolúciót. Igen, Thurber, már régen eldöntöttem, hogy nemcsak az élet szépségeit, az élet borzalmait is meg kell festeni, úgyhogy némi kutatást végeztem olyan helyeken, ahol okom volt feltételezni, hogy a borzalom fészkel.

Van egy lakásom, amit rajtam kívül nem hiszem, hogy emberfia valaha látott volna. Ami a távolságot illeti, nincs túl messze a magasvasúttól, de ami a légkört illeti, évszázadokra van innen. Azért szereztem meg, mert egy különös régi téglakút van a pincéjében, olyasféle, amilyenekről beszéltem magának. A ház épphogy nem dől össze, úgyhogy senki sem hajlandó lakni benne, szégyellném is megmondani magának, milyen keveset fizetek érte. Az ablakokat bedeszkázták, de nekem így még jobb is, merthogy nincs szükségem nappali fényre ahhoz, amit csinállok. A pincében festek, ahol a legmasszívabb az ihlet, de van egypár bútorozott szoba is a földszinten. Egy szicíliai a ház; és Peters néven vettem bérbe tőle.

Nos, ha van hozzá bátorsága, ma éjjel elviszem oda. Azt hiszem,

méltányolná a képeket, mert mint mondtam, itt aztán eleresztettem magam. Nem hosszú az út odáig - én néha gyalog teszem meg, ugyanis egy efféle helyen nem akarom taxival hívni fel a figyelmet magamra. Felszállhatunk az ingajáratra a South Stationnél, azzal elmegyünk a Battery Streetig, onnan már gyalog sem hossza az út.

- Hát, Eliot, ez után a szónoklat után bizony türtőztetnem kellett magamat, hogy ne intsem le az első szabad taxit, amit megláttunk. A South Stationnél átszálltunk a magasvasútra, és úgy éjfél körül lebaktattunk a lépcsőkön a Battery Streetnél, s elindultunk a régi rakparton a Constitution Wharf mellett. Nem figyeltem a keresztutcákra, és máig nem tudom megmondani, melyiken fordultunk be, de az biztos, hogy nem a Greenough Lane volt az.

Miután befordultunk, végig kellett mennünk a legrégebb és legkoszosabb sikátoron, amit valaha láttam, málladozó házfalak, betört, szűk ablaknyílások és özönvíz előtti kémények sora között, melyek félig szétporladva nyúltak bele a holdvilágos égbe. Nem hiszem, hogy az általam látott házak túlnyomó többsége ne állt volna már Cotton Mather idejében is - legalább kettőt felismertem a kiugró ereszeről, és rémlik, hogy megpillantottam egy csúcsos tetőt, abból a már majdnem elfeledett előmanzárdtetős fajtából, amelyből a régészek szerint egy se maradt Bostonban.

A homályosan megvilágított sikátorból balra fordultunk, egy éppoly csendes és még szűkebb sikátorba, ahol már egyáltalán nem volt közvilágítás: és egy perc se telt bele, eljutottunk valahova, amit először egy jobbra tartó, tompaszögű kanyarnak hittem a sötétben. Nem sokkal ezután Pickman felkattintotta zseblámpáját, s egy ósdi, kazettás ajtó tűnt fel előttünk, amit láthatólag gyalázatosan szétrágott a szű. Miután kinyitotta az ajtót, betessékelt egy kopár előszobába, melynek sötét tölgyfa borítása valamikor jobb napokat látott - nagyon egyszerű volt az egész, de izgatóan emlékeztetett Andros, Phipps és a boszorkányüldözés korára. Aztán bevezetett a bal oldali ajtón, meggyújtott egy petróleumlámpát, és azt mondta, érezzem magam otthon.

Nos, Eliot, én az a fajta alak vagyok, akit az utca embere "keménykötésűnek" nevezne, de be kell vallanom, hogy amit azokon a falakon láttam, nagyon megijesztett. Az ő képei voltak, azok, amiket nem festhett volna meg és nem állíthatott volna ki a Newbury Streeten, és igaza volt, amikor azt mondta, "eleresztette magát". Hát, ilyünk még egyet, akárhogyan is, szükségem van rá!

Semmi értelme, hogy megpróbáljam elmondani magának, milyenek voltak azok a képek, szavakkal nehéz is lenne érzékeltetni, mert a rettenetes, istenkáromló borzalom, a hihetetlen gusztustalanság meg a morális bűz egészen egyszerű; köznapi vonásokból tevődött össze. Semmi közük se volt ahhoz az egzotikus technikához, ami Sidney Sime-ra jellemző, se azokhoz a Saturnuson túli tájakhoz és holdbeli gombákhoz, amiket Clark Ashton Smith használ vérfagyasztásra. Háttérül többnyire öreg templomkertek, rengeteg erdők, tengerparti sziklák, vasúti alagutak, ódon faburkolatú szobák, vagy egyszerű, kő

boltívek szolgáltak. A Copp's Hill-i temető, mely kőhajításnyira feketett ettől az épülettől, kedvelt helyszíne volt.

Az örület és a borzalom az előtérben levő figurákat jellemezte, merthogy Pickman morbid művészete kiváltképp a démonikus arcképfestészet kategóriájába tartozott. Ezek az alakok ritkán voltak teljesen emberiek, de rendszerint más-más mértékben megközelítették az emberi szintet. A legtöbb testnek, noha otromba módon két lábon állt, hajlott volt a tartása és kutyára emlékeztetőek a vonásai. Legtöbbjük alkatát egyfajta kellemetlen nyúlóság jellemezte. Huh! Még most is látom őket! A foglalatosságaik hát, ne akarja, hogy túl pontos legyek. Általában táplálkoztak - nem mondom meg, mivel. Néha csoportosan ábrázolta őket, temetőikben vagy föld alatti járatokban, és gyakran úgy tűnt, mintha marakodnának a zsákmányukon - vagy még inkább a talált kincsen. És néha milyen átkozottul kifejező volt Pickman jóvoltából e csontkollekciók kifejezéstelen arca! Olykor úgy ábrázolta ezeket a lényeket, hogy éjszaka éppen beugranak a nyitott ablakon, vagy alvók mellén térdelnek és a torkukat marcangolják. Egyik vásznán egy, a Gallows Hillen felakasztott boszorkányt vettek körül csaholva, akinek arca közeli rokonságot mutatott az övékével.

De ne higgye, hogy ez az undorító téma és díszletezés volt az, amitől elgyengültem. Nem vagyok hároméves kölyök és sok ilyesfélét láttam már azelőtt is. Az arcok, Eliot, azok az átkozott arcok, amelyek lesandítottak és kinyáladzottak a vászonból, a lehető legélethűbb módon! Istenemre mondom, ember, nagyon úgy hiszem, elevenek voltak! Az a gusztustalan varázsló a pokol tüzét élesztette fel a festékanyagban, az ecsetje pedig lidércnyomást fiadzó pálca volt. Adja ide azt a borosüveget, Eliot!

Volt egy műve, amit A leckének nevezett - Isten bocsássa meg nekem, hogy valaha is megnéztem! Figyeljen ide: el tud képzelni körben kuporgó névtelen, kutyaszerű lényeket egy templomkertben, amint egy kisgyereket tanítanak, hogy marcangolja a prédát, ahogy ők maguk? Az elcserélt gyermek - ugye, ismeri a régi mítoszt arról, hogy a kísértetek ott hagyják a saját porontyukat a bölcsőben cserébe az emberi csecsemőért, akit ellopnak Pickman azt festette le, mi történik az ellopott csemetékkel, hogyan nőnek föl - és hirtelen kezdtem szörnyű hasonlatosságot látni az emberi és nem emberi alakok arca között. Morbiditásának teljes felfokozásával kaján kapcsolatot, fejlődési láncot teremtett a nyíltan nem emberi és a lefokozott emberi között. A kutyaszerű lények halandó emberekből lettek!

És alighogy megfordult a fejemben, vajon mi lesz az emberek közé csempészett porontyok sorsa, megpillantottam egy képet, mely éppen ezt a gondolatot fejezte ki. Régi, puritán szobabelsőt ábrázolt - szilárd gerendázatú szobát, rácsos ablakokkal, magas támlájú paddal, esetlen, tizenhetedik századi bútorokkal; közöttük ül a család, az apa a Szentírásból olvas fel. Egy kivételével minden arcon a nemesség és tisztelet kifejezése ül, de arról az egyről metsző gúny sugárzik. Fiatal éveiben járó ember arca, aki minden kétséget kizáróan a

jámbor atya fiának tűnik, de valójában a tisztátalan lényekkel tart rokonságot. Ő volt az elcsereált gyermekük, és Pickman gyilkos iróniával a saját arcvonásait kölcsönözte a figurának.

Ekkor Pickman lámpát gyújtott egy szomszédos szobában, udvariasan kitárta előttem az ajtót, majd megkérdezte, megtekinteném-e "modern tanulmányait". Nem sokat mondhattam neki a benyomásaimról -ijedtemben és undoromban túlságosan is szótlán lettem -, de azt hiszem, tökéletesen megértett és nagyon megtisztelve érezte magát. És most ismét biztosítani akarom, Eliot, hogy nem vagyok anyámasszony katonája, nem veszítem el a fejem, ha valami egy kicsit eltér a megszokottól. Középkorú vagyok, sok mindenen keresztülmentem, s azt hiszem, odaát Franciaországban, a háború alatt meggyőződhetett róla, hogy nem lehet egykönnyen kiütni. Higgycs el, már kezdtem újra levegőhöz jutni és lassacskán hozzászóltam azokhoz az ijesztő képekhez, melyek a régi Új-Angliát egyfajta pokollá változtatták. Nos, mindezek ellenére a szomszédos szoba egy önkéntelen sikolyt csalt ki belőlem, és meg kellett kapaszkodnom az ajtófélfában, hogy el ne vágódjak. Az előző terem az őseink világát elárasztó vámpírok és boszorkányok falkáját ábrázolta, emebben viszont a horror egyenesen a mi mindennapi életünkben jelentkezett.

A teremtésit, hogy tud az az ember festeni! Volt egy tanulmánya, Baleseta földalattin címmel, amelyen egyfalkányi alávaló lény kapaszkodik fel valamilyen ismeretlen katakombából egy padlórezen keresztül a Boylston Street-i földalatti megállóban, és megtámadja a peronon várakozókat. Egy másikon a Copp's Hill-i sírok között táncolnak, mai háttérrel. Aztán volt egy pár kép, amin pincét látni, a kövek közti lyukakon, repedéseken szörnyetegek másznak be; vigyorogva lekuporodnak a hordók és kazánok mögé, s várják az első áldozatot, aki lejön majd a lépcsőn.

Az egyik visszataszító vászon mintha Beacont ábrázolta volna keresztmetszetben, s a dombot átluggató üregrendszerben dögletes szörnyetegek hangyaszerű hadserege nyüzsgött. Több képen is táncoltak ezek a rémek mai temetőben, de volt egy másik ötlete, ami valahogy jobban megrázott, mint az összes többi: egy sírkamrában bestiák sokasága veszi körül egy társukat, aki egy jól ismert bostoni útikönyvet tart a kezében, és minden bizsonnyal hangosan felolvass belőle. Mindegyikük a könyv egy bizonyos helyére mutat, és mindegyik arc annyira torznak látszik az epileptikus gúnykacajtól; hogy már-már hallani véltem a kísérteties visszhangokat. A kép címe az volt: Holmes, Lowell és Longfellow az Auburn hegyen nyugszik.

Amint fokozatosan lecsillapodtam és hozzászóltattam magam az ördöngösségnek és morbiditásnak e második terméhez, elemezni kezdtem mélyülő viszolygásom kiváltó okait. Először is, mondtam magamnak, ezek a dolgok azért taszítanak, mert megmutatják Pickman embertelenségét és érzelemmentes kegyetlenségét. A fickó bizonyára engesztelhetetlen ellen sége az egész emberi nemnek, hogy ennyire örömet leli az agy és a hús megkínzásában és a sírgyalázásban. Másodszor: nagyságukkal ijesztettek rám. A bennük lévő

művészet arról győzött meg, hogy amikor a képeket látjuk; magukat a démonokat látjuk, és tőlük félünk. Mert az volt a különös a dologban, hogy Pickman egyáltalán nem veszített igényességéből. Semmi se volt zavaros, torz vagy sablonos; a körvonalak élesek és életszerűek, a részletek pedig már-már fájdalmasan pontosak voltak. És az arcok!

Nem egyszerűen egy művész interpretációját láthattam, hanem magát a Pandemoniumot, kristálytisztan objektivitással ábrázolva. Az volt, istenemre mondom! Az az ember nem képzeletből alkotott és egy cseppet sem volt romantikus; még csak meg se próbált gomolygó, káprázatként szétfosló álmokkal traktálni minket, hanem hidegen és gúnyosan ábrázolt valamiféle olajozottan működő, rendezett rémvilágot, melyet teljesen, tisztán, pontosan és határozottan átlátott. Isten tudja, hol leledzett az a világ, hogy hol talált rá azokra az istentelen alakokra, melyek keresztülszökdécseltek, ügettek és másztak rajta; de bármi is lett legyen képeinek mehökkentő forrása, egy dolog világos volt. Pickman minden tekintetben - elméletileg és gyakorlatilag egyaránt - alapos, gondos és majdhogynem tudós realista volt.

Aztán vendéglátóm levezetett a pincébe, voltaképpen műtermébe, én pedig felkészítettem magam rá, hogy valamilyen pokoli hatás ér majd a befejezetlen vásznak között. Amint leértünk a nyirkos lépcsők aljára, a nagy üres tér egy közeli sarkába irányította zseblámpájának fényét, s egy kör alakú, téglából készült kútka vált láthatóvá, nyilván mély kutat övezett. Közelebb mentünk hozzá és megállapítottam, hogy öt láb széles lehet, falai jó lábnyi vastagok és mintegy hat hüvelykkel emelkedik a föld szintje fölé tizenhetedik századi tömör alkotás, de az is lehet, hogy nagyot tévedtem. Ez az, mondta Pickman, amiről beszélt - az egyik nyílás, amelyik a domb belsejét valaha behálózó alagútszerbe torkollott. Ráérősen nyugtáztam, hogy nincs befalazva, s hogy egy nehéz falap szolgál fedélként. Mikor fölötlett bennem, milyen dolgokkal lehet összefüggésben ez a kút - amennyiben Pickman célzásainak hinni lehet-, enyhén összerázkódtam; aztán intett, és felkapaszkodtunk egy lépcsőn, majd keresztülmertünk egy szűk ajtónyíláson, mely egy jókora, fapadlós és műteremnek berendezett szobába vezetett: A munkához szükséges fényt acetilén lámpa szolgáltatta.

Az állványokon álló vagy falnak támasztott befejezetlen festmények éppoly rémisztőek voltak, mint fent a befejezettek, és betekintést nyújtottak a művész lelkiismeretes módszerébe. A jeleneteket rendkívüli gonddal dolgozta ki és a ceruzával felvázolt vonalak arról az aprólékos figyelemről árulkodtak, amit Pickman a megfelelő perspektíva és arányok eltalálására fordított. Nagy ember volt- még ma is ezt mondom, holott tudom, amit tudok. Egy asztalon álló, nagy fényképezőgép hívta fel-magára a figyelmemet; Pickman elmondta, arra használja, hogy lefényképezi apáttereket, aztán fényképek alapján festhet a műteremben, ahelyett, hogy a felszerelését cipelné körbe a városban, hogy a helyszínen fesse le ezt vagy azt. Úgy gondolta, a hosszan tahó munkához egy fénykép éppúgy megteszi, ahogy a valóságos helyszín vagy modell, és

kijelentett, hogy rendszerint ezt az eljárást alkalmazza.

Volt valami nagyon zavaró az émelyítő vázlatokban és a félig befejezett szörnyűségekben, melyek rám bámultak a szoba minden sarkából, és amikor Pickman váratlanul leleplezett egy hatalmas méretű vásznat a szoba fénytót távol eső oldalán, sehogyan se tudtam elfojtani egy hangos kiáltást - aznap éjjel már a másodikat. A homályló boltozatok visszhangot vertek az ódon és salétromos pincében, s vissza kellett fognom magam, mert izgatottságom azzal fenyegetett, hogy hisztérikus nevetésbe torkollik. Irgalmas Isten! De hát Eliot, nem tudom, mennyi volt ebből a valóság, mennyi a lázas képzelődés: Nem hiszem, hogy ilyen álmom létezhet a földön.

A festmény egyetlen hatalmas és névtelen istenkáromlás volt, vakítóan vörös szemekkel; a képen látható valami csontos karmai között egy lényt tartott, aki valaha ember volt; a fejét marcangolta, ahogyan egy gyerek nyalókat majszol. Testtartása guggolásra emlékeztetett, és ahogy nézte az ember, azt érezte, hogy bármelyik pillanatban eldobhatja jelenlegi zsákmányát; hogy még zaftosabb falat után nézzen. De a fene egye meg, még csak nem is a kísérteties tárgy volt az, ami a páni félelem kimeríthetetlen forrásává tette - nem az, sem a kutyapofa hegyes fülével, vérbe borult szemével, lapos orrával és nyáladzó ajkával. Nem a pikkelyes karmok voltak azok, sem a penészgombákkal borított test, még csak nem is a félig felpuffadt láb egyik sem, noha ezek közül bármelyik örületbe tudott volna kergetni egy izgulékony embert.

A technika volt az, Eliot - az az átkozott, istentelen, természetellenes technika! Becsületesen mondom, soha sehol másutt nem láttam a való élet leheletét így megjeleníteni egy vásznon. A szörnyeteg volt rajta - bámult és zabált, zabált és bámult -, és tudtam, hogy a természet törvényeinek ellentmond, hogy az ember ilyesvalamit megfessen modell nélkül - anélkül, hogy bepillantott volna az alvilágba, ami halandónak, hacsak nem adta el magát a Gonosznak, még sose sikerült.

A vászon egyik szabad pontjához összehajtogatott papírlapot tűztek oda rajzszöggel - valószínűleg fénykép, gondoltam, melynek alapján Pickman egy éppoly ijesztő háttérrel kívánt festeni, mint amilyen az a rémálom, amit a fényképnek kellett kiemelnie. Amikor odanyúltam, hogy széthajtsam és megnézzem, hirtelen észrevettem, hogy Pickman felpattan, mintha pisztolyt sütöttek volna el a füle mellett. Feszülten figyelt, mióta riadt sikolyom visszhangokat vert a sötét pincében, és most mintha megdermedt volna a rémülettől. Rémülete azonban nem volt összehasonlítható az enyémmel, nem szorongás volt, hanem óvatos készenlét. Előhúzott egy revolvert, intett, hogy maradjak csendben, aztán kilépett a nagyobbik pincehelyiségbe, és becsukta maga mögött az ajtót.

Azt hiszem, egy pillanatra megbénultam. Kezdtém úgy figyelni, ahogy Pickman, és mintha halványan surrogó zajt hallottam volna valahonnan, és valamilyen vinnyogást, dulakodás zaját, meghatározhatatlan irányból. Hatalmas patkányokra gondoltam, és összerázkódtam. Aztán enyhe zöreje hatolt el hozzám,

amitől egész testem libabőrös lett - alattomos, puhatolódzó zörgés volt, de meg se kíséreltem szavakban kifejezni. Olyan volt, mintha súlyos fa ütődne kőhöz vagy téglához - fa téglához -, mit is juttatott ez eszembe

Újra hallatszott a zöreje, de most hangosabban. Olyan rezgés támadt, mintha ezúttal a fa nagyobb esett volna, mint azelőtt. Aztán éles, csikorgó zaj következett, Pickman kiabált összevissza, majd hat pisztolylövés fülsiketítő hangja, olyan élesen, mit amikor az oroszlánszelídítő a hatás kedvéért a levegőbe ló. Fojtott sikoltás, jajveszékélés, aztán egy tompa puffanás. Aztán újabb fa- és téglazaj, szünet, majd kinyílt az ajtó - erre, be kell vallanom, hevesen felpattantam. Pickman jelent meg ismét, füstölgő fegyverével és a dagadt patkányokat átkozta, amiért ellepték az ódon kutat.

- Az ördög tudja, mit esznek ezek, Thurber - vigyorgott -, mivel azok az ősi alagutak a temetőig, a boszorkány-odúkéig és a tengerpartig nyúltak. De akármit is, bizonyára kifogytak belőle, mert szörnyen ki akartak jutni a kútból. A maga kiáltása verte fel őket, azt hiszem. Jobb, ha az ember óvatos ezekben a régi házakban - rágcsáló barátaink bizony nem teszik kellemesebbé a helyzetet, bár néha úgy gondolom, hogy atmoszféra-teremtő elemként kifejezetten jól jönnek.

- Nos, Eliot, így végződött az éjszakai kaland. Pickman megígérte, megmutatja a műtermét, és az ég a megmondhatója, meg is tette. A sikátorok útvesztőjéről, úgy látszik, másik irányba vezetett ki, mert amikor megpillantottunk egy lámpaoszlopot, már egy félig ismerős utcában jártunk, bérházak és régi épületek egyhangú sorai között. Kiderült, hogy a Charter Streeten vagyunk, de túl zaklatott voltam ahhoz, hogy megfigyeljem, hogy jutottunk el odáig. A magasvasutat már lekéstük, és gyalog mentünk le a városba, a Hanover Streeten keresztül. Nem felejttem el azt a sétát. A Tremontról a Beaconra tértünk, és Pickman ott hagyott a Joy Street sarkán, ahol aztán befordultam. Soha többé nem beszéltem vele.

Hogy mién ejtettem őt Ne legyen türelmetlen, Eliot. Várjon, amíg kávéért csengetek. Szeszt már eleget ittunk, de nekem a magam részéről még kell valami. Nem, nem a képek miatt, amiket azon a helyen láttam; bár megesküdnék rá, hogy ez is elég lett volna ahhoz, hogy Boston lakásainak és klubjainak kilenctizedéből kitiltsák, és gondolom, most már nem csodálkozik rajta, miért kerülöm el nagy ívben a földalattit és a pincéket. Amiért ejtettem, az az a valami volt, amit másnap reggel a kabátom zsebében találtam. Tudja, az összehajtogatott papír, ami ahhoz az iszonytató vászonhoz volt tűzve a pincében; amiről azt hittem, hogy fénykép, s hogy a helyszínt ábrázolja, amely majd a szörny mögé kerül háttérnek. Az utolsó ijedelem épp akkor ért, amikor feléje nyúltam, hogy széthajtogassam, és úgy látszik, csak úgy hamarjában begyűrtem a zsebembe. De itt a kávé - Eliot, ha okos, feketén issza.

Igen, a papír volt az oka, hogy ejtettem Pickmant; Richard Upton Pickmant, a legnagyobb művészt, akit valaha ismertem - és a legundorítóbb lényt, aki valaha is áthágta az élet határait, hogy belépjen a mítoszok és az örület

vermeibe. Eliot, az öreg Reidnek igaza volt. Pickman nem volt közönséges ember. Vagy egy furcsa jelben született, vagy megtalálta a módját, hogy kinyissa a tiltott kaput. Most, hogy elment, ennek már semmi jelentősége - visszatért a mesebeli sötétségbe, melyet annyira szeretett kísérteni. Na, gyűjtsuk meg a csillárt.

Azt a papírt elégettem, és ne is kérjen rá, hogy magyarázatot fűzzek hozzá, vagy hogy a sejtelveimről beszéljek. Azt se kérdezze, mi lehetett az a dulakodás a kútban, amit Pickman mindenáron a patkányokra akart kenni. Vannak titkok, amelyek talán még a régi salemi időkből származnak, és Cotton Mather még ennél is furcsább dolgokról beszél. Maga tudja, milyen át kozottul életszerűek voltak Pickman festményei - hogy mennyire kíváncsiak voltunk mindannyian, honnan vette azokat az arcokat.

Nos, a papír valóban fénykép volt, de nem valamiféle helyszínről. Egész egyszerűen a szörny volt látható rajta, amit Pickman megfestett azon a borzalmas vásznon. A modell volt rajta, a háttérben pedig a pince pusztá fala. És Istenemre mondom, Eliot, a fénykép egy élő alakot ábrázolt.

Máté J. György fordítása

A sötétség lakója (1935)

Robert Blochnak

*Láttam ásítani a sötét világot,
A fekete bolygók csillagtalan hevét -
Céltalan pályákon vak módján haladnak,
Ki ismerné mindük hatalmát és nevét?*
Nemezis

Még azok is, akik behatóan foglalkoztak az esetével, haboznak megkérdőjelezni, hogy Robert Blake valóban villámcsapás áldozata lett-e. Még az a lehetőség is fennáll, hogy a halál oka csupán egy erős elektromos kisülést követő idegsokk volt. Vitathatatlan, hogy tetőtéri műtermének valamennyi ablaka tökéletesen ép maradt, a természet azonban már gyakran bebizonyította az embereknek, hogy milyen meglepetésekre képes. Az arcára fagyott iszonyú kifejezést minden további nélkül az automatikus izomreflex számlájára lehet írni, amelynek talán semmi köze a halálát közvetlenül megelőző eseményekhez, míg naplóbejegyzései egyértelműen bizarr képzelőerejéből fakadtak, amit bizonyos babonás rögeszmék izgattak föl, néhány rég elfeledett dologgal egyetemben, melyekre röviddel azelőtt derült újra fény. Ami pedig a különös

rendellenességeket illeti az elhagyott Federal Hill-i templomban, a megfontolt elemző ezeket minden bizonnyal öntudatlan - vagy esetleg nagyon is tudatos - szélhámosságnak tartaná, amelyben Blake részességét sem lehet teljesen kizárni.

Elvégre az áldozat író volt és festőművész, aki teljes egészében a mítoszok, álmok, szörnyűségek és babonák ábrázolásának szentelte magát, s folyton-folyvást fantasztikus jelenetek és valótlan, kísérteties effektusok után kutatott. Korábbi látogatása a városban, mikor is egy különös öregembert keresett fel, aki hozzá hasonlóan okkult és tiltott tudományokkal foglalkozott, halállal végződött az emésztő lángtengerben. s az ifjú Blake-et csakis valami beteges ösztön vonzhatta vissza ide ismételt alkalommal szülőhelyéről, Milwaukee-ből. Noha naplóbejegyzéseiben ezt makacsul tagadja, igen nagy a valószínűsége, hogy a régi történetek nem voltak egészen ismeretlenek a számára, s idő előtti halála talán csírájában fojtotta el irodalmi feldolgozásukra tett kísérletét.

Azok között, akik ezt a tragikus esetet minden oldalról tüzetes vizsgálatnak vetették alá, és összefüggésbe hoztak egymással néhány látszatra igen távoleső körülményt, akadnak egyesek, akik egy másik, sokkal kevésbé racionális és mindennapos elméletet képviselnek. Ők jobban hajlanak rá, hogy a bejegyzéseket autentikus bizonyítéknak tekintsék, és rámutatnak bizonyos tényekre, mint például a régi templomi jegyzőkönyvek kétségbevonhatatlan létezésére, a Csillagok Bölcsessége nevet viselő, gyűlölt és unortodox szekta egészen 1877-ig bizonyítékokkal alátámasztott működésére, egy túlságosan kíváncsi újságíró, Edwin M. Lillibridge eltűnésére -amiről 1893-ban a helyi lapok is beszámoltak, mindenekelőtt azonban az iszonyú félelemnek arra a hátborzongató kifejezésére, amely röviddel titokzatos halála előtt ült ki a fiatal író arcára. Ennek a sajátos felfogásnak az egyik hangoztatója volt az az úriember is, aki a furcsán díszített fémszelencét a lapokra csiszolt kővel együtt a tengeröbölbe hajította, miután rábukkant a régi templomtoronyban - nem a főépületben, ahol Blake naplója szerint eredetileg lennie kellett volna, hanem a szuroksötét, ablaktalan toronyszobában. Bár ezért mind hivatalos, mind nemhivatalos oldalról heves támadások érték, az illető - egy köztisztviselőnek örvendő orvos, aki szabadidejében meghökkenítő néprajzi jelenségek tanulmányozásával foglalkozott - kijelentette, hogy cselekedetével valami olyasmitől szabadította meg a Földet, ami hihetetlenül veszedelmes lehetett volna.

Az olvasóra bízunk, hogy eldöntse, a két felfogás közül melyikhez kíván csatlakozni. A Robert Blake hagyatékában talált iratok betekintést engednek nekünk az eseményekbe, ahogy ő látta, látni vélte, vagy legalábbis látni akarta őket, míg az újságcikkek minden konkrét részletről beszámolnak a maguk logikus szemszögéből. Ha gondosan, szenttelenül és előítéletektől mentesen tanulmányozzuk át a naplót, különösebb nehézség nélkül rekonstruálni tudjuk belőle a sötét események menetét, kimondottan a főszereplő nézőpontjából.

Az ifjú Blake 1934-35 telén tért vissza Providence-ba, és egy óvárosi ház

legfelső emeletét bérelte ki magának, a College Street szomszédságában. Hangulatos, vonzó hely volt, egy régimódi, falusias kertecskével. A György-kori épületnek klasszicizáló portálja volt, magasított középrészű teteje melynek oldalában alacsony ablaksorokat alakítottak ki, klasszicizáló portálja, és rendelkezett a kora XIX. század építészetének összes többi jellemző jegyével. Odabent táblás ajtók voltak, széles küszöbök, egy csigalépcső fehér kandallópárkányok az Aram-időszakból, és egy sor szoba, melyek a ház szintjénél három lépcsőfokkal mélyebben helyezkedtek el.

Blake dolgozószobájából, egy jókora délnyugati fekvésű helyiségből, az előkert virágágyaira lehetett rálátni, a nyugati ablakból pedig, amely elé az íróasztalát állította, pompás kilátás nyílt a város háztetőire és az estéknént mögöttük lángoló naplementére, mely ábrándos misztériumokat sejtetett. A messzi horizonton a nyílt vidék bíborszín dombjai fénylettek. Ezek előtt, Blake lakásától mintegy két mérföldre, emelkedett a kísérteties Federal Hill, megszámlálhatatlan kéményével, tornyával és nyergestetőjével, melynek bizonytalan sziluettje rejtelmesen eltorzult és szétmosódott, mikor a városi tűzhelyek füstje az égre szállt, és minden tiszta körvonalat borongós fátyolba burkolt. Blake-nek néha az a sajátos érzése támadt, mintha valami ismeretlen, álomszerű, éteri világba tekintene, amely talán - vagy talán mégsem - bármelyik pillanatban formátlan sémákra hullhat szét, ha személyesen, testi valójában is megpróbálná átkutatni.

Miután szinte minden könyvét elhozatta hazulról, az épülethez illő bútorokkal berendezte lakását, s nekilátott az írásnak meg a festésnek. Egyedül élt, az egyszerűbb házimunkákat külső segítség nélkül végezte el. A műterme a tetőtérben volt, ahol a sok ablak gondoskodott a megfelelő megvilágításról. Az első itt töltött télen írta öt legismertebb novelláját - "Az a dolog a mélyből," "A sírbolt férgei", "Shagai", "Pnath völgyében" és "A falánk úr" címmel -, és hét képet festett; az ihlet óráiban vászonra vetett vázlatokat névtelen, minden emberi vonásnak híján lévő szörnyekről és hallatlanul idegen, földönkívüli tájakról.

Alkonyatkor gyakran ült gondolatába merülve az íróasztalánál, s ábrándozva nézte a Memorial Hall sötét tornyait, a bíróság György-kori épületének magas sziluettjét az óváros csúcsba futó tetősorait meg a távolban ragyogó, tornyokkal koronázott dombot, melynek ismeretlen utcái és útvesztőként kanyargó tetőrengetege olyannyira izgatta fantáziáját. Kiszámú helybéli barátjától hallotta, hogy ezt a sajátos városnegyed szinte kizárólag bevándorolt olaszok lakják, noha a legtöbb épület még a jenkik és az írek idejéből származik. Előfordult olykor, hogy messzelátóját erre a kísérteties, elérhetetlen világra szegezte, melynek odaát kell elterülnie, a kémények gomolygó füstje mögött, kiválasztott néhány fiatornyot vagy viharvert cseréptetőt, s eltűnődött rajta, miféle bizarr és hallatlan események történhettek ott egykoron. A Federal Hill még messzelátóval nézve is idegenszerűnek félig-meddig mesésnek tűnt valahogy, mintha rokonságban állna a valótlan, emberi ésszel felfoghatatlan csodákkal, amelyekről Blake elbeszéléseiben és

festményein adott képet. Ez a benyomás azután sokáig bujkált benne, még akkor is, mikor a domb már kezdett belemosódni az ibolyaszínű, lámpák csillagozta félhomályba, s fellobbantak a bírósági épület reflektorai meg a rikító vörösben izzó fényreklámok.

A Federal Hill összes távolba vesző épülete közül Blake-et egy óriási, komor templom nyűgözte le leginkább. Körvonalai egyes napszakokban különös élességgel tűntek elő, s alkonyatkor a zömök, csúcsos torony sötét, intő jelként rajzolódott ki az égboltra. Blake úgy ítélte meg, hogy a domb legmagasabb pontján állhat, mert messze fölébe toronylott a roskatag, ferde, ütött-kopott tetőrengetegnek, amely fölött már legalább egy évszázada, ha ugyan nem régebben uralkodhatott ahogy az koromtól és viharoktól kikezdett kőfalain látszott. Amennyire ez messzelátóval kivehető volt, a templomépület az Upjohn-időszakot követő neogót reneszánsz egyik legelső képviselője lehetett, s vonalvezetésében és arányaiban még a György-kori stílus utórezgései tükröződtek. Valamikor 1810 és 1815 között építhették.

Ahogy teltek a hónapok, Blake különös, egyre fokozódó érdeklődéssel tanulmányozta ezt a távoli és oly elutasítónak ható épületet. Mivel a hatalmas ablakokat sosem látta kivilágítva, arra a következtetésre jutott, hogy a templom elhagyott. Minél tovább nézte, annál hevesebb lángra gyúlt tőle a fantáziája, míg végül örültebbnél örültebb dolgokat kezdett bebeszélni magának. Úgy látta, mintha a zord épület körül a bomlás bizonytalan aurája lebegne, úgyhogy még a galambok meg a fecskék is kerülnek tetőgerendáinak füsttől fekete moháját. Messzelátójával az összes környező torony körül csapatostul fedezett fel madarakat, a templom közelébe azonban sohasem merészkedett egy sem. Legalábbis ezt vélte megfigyelni a naplóbejegyzései szerint. Messzelátón megmutatta az épületet néhány ismerősének, ám azok nem tudtak magyarázatot adni erre a furcsa körülményre, hiszen egyikük sem járt még a Federal Hillen.

Eljött a tavasz, és Blake-et különös, kínzó nyugtalanság fogta el. Nekilátott, hogy papírra vesse egy rég tervezett regényét - az egykori maine-i boszorkánykultuszokról szólt volna, ám minden erőfeszítése ellenére nem igazán haladt vele. Egyre több időt töltött foteljában ülve a nyugati ablak előtt, az alkonyi vörösben fürdő dombot nézte, s rajta a sötét tornyot, melyet az égbolt minden madara elkerült. És mikor a kerti fák ágain nyiladozni kezdtek az első zsenge rügyek, s a világ friss szépséggel telt meg, Blake nyugtalansága csak még erősebbé vált. Ezekben a tavaszi napokban jutott arra az elhatározásra, hogy még ma vagy holnap átvág a városon, hogy személyesen mássza meg a mesés dombot, hátha sikerül eljutnia az alkonyi párák koszorúzza álomvilágba.

Már április végére járt, mikor Blake csakugyan nekivágott az ismeretlennek. Véget nem érő utcákat és tereket kóborolt bele, átkelt az óváros legnyomorúságosabb negyedein, s végül elérte a meredeken a magasba vivő, hosszú évszázadoktól simára koptatott lépcsősort, melyről bizton vallotta, hogy el fogja vezetni abba a csupán távcsövön látott, elérhetetlennek tűnő varázsvilágba, az alkonyiszín ködfátylakon túl. A koszos, kékesfehér

utcatáblákra ügyet sem vetett, semmit nem jelentettek neki, mégis érzékelte az idegen arcokat az embertömegben, s látta az ismeretlen nyelveken íródott feliratokat az üzletek fölött.

Olykor-olykor felbukkant ugyan egy régi templom roskatag homlokzata vagy egy meredeken felfelé ívelő, omladozó torony, ám a zordan magasodó, madarak kerülte épület feketéllő tömege amit keresett soha. Mikor egy üzlete előtt álldogáló boltostól az elhagyott kőtemplom után érdeklődött, az illető csak egy fejrázással meg egy futó mosollyal válaszolt neki, noha szemlátomást értett angolul. És ahogy Blake magasabbra hágott, környezete egyre jobban megváltozott, míg végül aztán rettentően kalandosnak és idegenszerűnek látta. Átkelt két-három széles utcán, és egy pillanatra mintha megpillantotta volna az olyannyira ismerős torony sziluettjét. Ismét kérdezősködött egy boltostól a zömök kőtemplom után, s ezúttal meg mert volna esküdni rá, hogy az idegen csak színlelte a tudatlanságot. A férfi sötét vonásaira hirtelen a rémület kifejezése ült ki, amit hiába igyekezett elpalástolni. És Blake észrevette, hogy jobb kezével valami sajátos jelet ír a levegőbe.

Aztán egyszerre csak a fekete torony ott emelkedett baloldalt a fellegetől komorló égboltra magasan a barna cseréptetők és a déli irányba húzódó utcácskák és sikátorok útvesztőszerű zűrzavara fölött. Blake azonnal megismerte, és futva indult el felé a mocskos, kövezetlen utcákon. Kétszer is elvétette az irányt, furcsa módon azonban nem volt mersze útbaigazítást kérni a küszöbökön üldögélő öregemberektől de még a koszos sikátorokban bújócskázó kisgyerekektől sem.

Végre megpillantotta a tornyot, amint tisztán és élesen rajzolódik ki a délnyugati égre. Aztán egy jókora, huzatos téren találta magát, amely egészen különös módon volt kikövezve, és egy magas falba torkollt. Célba ért hát végre; mert ezen a vaskorlással körülkerített, gyommal felvert síkon, mely mintegy hat lábbal magasabb volt az utcák szintjénél, egy végzetkomor titáni kötömeg magasodott, amit Blake azonnal felismert, a megváltozott perspektíva dacára.

Az üresen álló templom roppant siralmas állapotban volt; néhány kő bástyafok lezuhant az ormárol s most félig elrejtve hevert a templom körül buján tenyésző gazban. A bekormozódott csúcsíves ablakok nagy része épen maradt, bár a homlokzaton már itt-ott foghíjak tátongtak. Blake elcsodálkozott: hogy lehet az, hogy a különös festésű üvegablakok még mindig sértetlenek noha a pajkos kisgyerekek előszeretettel lövöldöznek csúzlival az efféle kínálózó célpontokra? A nehéz ajtószárnyak zárva voltak; úgy tűnik, hosszú esztendő óta senki nem kísérelte meg kinyitni őket. A széles kőlapokkal kirakott utat, amely egészen a kapuig futott hamuszürke homok szőnyege nőtte be. A bomlás és pusztulás légköre komor fenyegetésként ülte meg ezt a helyet, s Blake valami árnyékszerű, elviselhetetlenül fojtó nyugtalanság érintését érezte magára nehezeden bár nem tudta volna okát adni, miért.

A téren csak kevesen tartózkodtak. Blake észrevett a sarkon egy rendőrt, odament hozzá, és néhány kérdést tett föl a templommal kapcsolatban. A férfi

tagbaszakadt, pirospozsgás képű ír volt, és Blake rendkívül furcsának találta, hogy ez az izmos óriás ijedten keresztet vetett, s eközben csak annyit motyogott, hogy az emberek errefelé nemigen beszélnek a templomról. Mikor Blake nem elégedett meg ezzel a szófukar válasszal, a rendőr közölte vele, hogy az olasz papok mindenkit óva intenek, nehogy az épületbe merészkedjen, mert annak idején valami szörnyűséges lény honolt benne, amely távozásakor bizonyos nyomokat hagyott maga után. Ő maga is hallott az apjától mindenféle homályos célzásokat, és különböző sötét híresztelésekre is emlékszik gyerekkorából.

Korábban valami gonosz hírű szekta tartotta itt az összejöveteleit - egy istentelen közösség, amely kimondhatatlan, tiltott dolgokat idézett föl az ismeretlen mélységekből. Végül aztán, hála legyen az Úrnak, egy rettenthetetlen szívű pap véget vetett ezeknek az ördögi praktikáknak. Ha O'Malley atya még életben volna, bizonyára többet tudna erről mesélni. Mostanság azonban az emberek inkább békén hagyják a titokzatos épületet, abból semmi baj nem származhatik. A volt tulajdonosok rég meghaltak, vagy szétszóródtak szerte a világban. 1877-ben úgy elhordták a városból az irhájukat, akár a patkányok; megmagyarázhatatlanul eltűnt ugyanis néhány ember a közvetlen környékről és emiatt csúf összetűzésekre került sor. Amennyiben senki sem tart igényt a templomra, valószínűleg majd a polgármesteri hivatal fogja birtokba venni, de ennek ellenére jobb lenne, ha senki sem kutakodna körülötte, nehogy felzavarjon valamit, ami talán még mindig rémséges álmát alussza valahol az alagsor boltívei alatt.

Miután a rendőr tovább haladt, Blake hosszú percekig nézte a sötét, komor tornyot. Határozottan izgatta, hogy mások is nyomasztónak találják a templom látványát, és eltűnődött rajta, mennyi lehet az igazság az ír történetében. Valószínűleg csak mindenféle régi pletykát szajkózott, melynek a rejtélyes zord épület adhatott tápot; Blake mégis úgy érezte, mintha a tulajdon elbeszélései közül kelt volna életre valamelyik.

A délutáni nap előbújt a felhők mögül, de képtelen volt a magas fekvésű dombtetőt uraló szentségtelen templom viharvert, füsttől fekete falait bevilágítani. Teljesen természetellenesnek tűnt, hogy a tavasz friss zöldje életadó kezével végig akar simítani a templomudvart benövő kuszát, szürke gyomszőnyegen. Blake szinte akarata ellenére indult meg a vasráccsal körülkerített térség felé; azon kapta magát, hogy az ócska, rozsdás kerítés mentén lépked, hátha be tud jutni valahogy a sivár udvarra. Elöl nem talált rést a kerítésen, ám az északi oldalon néhány vasrúd hiányzott. Fölmászott a keskeny kerítéspárkányra, és nekilátott, hogy áterőltesse a testét a nyíláson. Ha az emberek annyira kerülnek ezt a helyet, gondolta közben, akkor bizonyára senki sem fogja megakadályozni, hogy behatoljon.

Már majdnem bejutott, amikor észrevették. Ahogy lenézett a térre, fölfigyelt rá, hogy az emberek valami jelet írnak le jobb kezükkel a levegőbe - ugyanazt a jelet, amit az olasz boltos is használt az üzlete előtt. Az ablaktáblák csattanva csukódtak be, egy terebélyes asszonyszemély pedig kiment az

utcára, és beráncigált egy düledező, mocskos házba néhány kisgyereket. Nem volt nehéz átcusszanni a kerítésrudak között, és Blake hamarosan térdig érő, sárgára száradt gazban találta magát. Itt-ott egy-egy ferdén álló, hasadozott kőlap emlékeztetett rá, hogy ez a hely hajdan temető volt, besüppedt és rég lefeledett sírokkal. Most, hogy ilyen közel volt, a templom baljós kötömege még elviselhetetlenebbnek hatott. Blake azonban elhessegette rossz előérzetet, és tüzetes vizsgálatnak vetette alá az épületfront három hatalmas kapuját. Mivel zárva és belülről elrekeszelve találta őket, kutatni kezdett valami más bejárat után, és körülsetálta a szörnyűséges, ciklopikus építményt. Végül fölfedezett egy tátongó lyukat a falban, körülbelül egy lábbal a talajszint fölött, ami tökéletesen megfelelőnek látszott. Blake benézett a nyíláson -egykor talán pinceablak lehetett -, s a poros pókhálók és szétszórt kacatok valóságos káosza tárult elébe, mely halványan derengett a gyéren beeső napsugarak fényében. Odalent a penészgombával benőtt szeméthalmok, a vén, rozsdálló abroncsú hordók és a törött bútordarabok rémületes összevisszaságot alkottak, melyet szennyes szemfedélként lepett az esztendők során felgyülemlett vastag porréteg, ami puha, lekerekített kontúrokat kölcsönzött az összes saroknak és élnek. Egy ódon vaskályha rozsdamarta roncsai szolgálták rá bizonyítékul hogy ezt a helyet még a viktoriánus korszak első felében is használták. Blake még most sem igazán tudta, valóban be akar-e hatolni az árnyaknak és a bomlásnak e szürke kísértetkastélyába, de mágnesként vonzotta valami ismeretlen, titokzatos erő, aminek nem bírt ellenszegülni.

Blake szinte nem is volt tudatában hogyan mászott be az ablakon, és huppant le a porlepte, hulladékkal borított cementpadlóra. A nagy, árkádos pince nem volt felosztva kisebb helyiségekre Blake valahol messze, jobboldalt egy sötét boltívet fedezett fel ami minden jel szerint egy fölfelé vezető lépcsősorra nyílt. Lelkét sajátos, szörnyűséges, nyomasztó előérzet szállta meg ebben a hatalmas, kísérteties épületben: minden erejével küzdött ellene, miközben átkutatta a sötét zugokat. Keresett egy hordót, és az ablaklyuk alá gördítette, hogy gondoskodjon a problémamentes visszaútról. Aztán összeszedte magát, és átvágott a tágas, pókhálókkal beszótt pincehelyiségen. Csaknem belefűlt a mindenfelől kavargó porba, mire végre elérte a viharvert, simára koptatott kőlépcsőt, amely fölfelé vezetett a sötétségbe. Egy éles kanyart követően zárt ajtót tapintott ki maga előtt, melynek ösöreg reteszét némi motoszkálás után megtalálta. Az ajtó befelé nyílt, s ő egy félhomályos folyosót pillantott meg mögötte melynek faburkolatába már alaposan befészkelte magát a szű.

Miután ily módon eljutott a templom földszintjére, nekilátott, hogy gyorsan átkutassa a helyiségeket - az összes ajtó nyitva állt semmi nem volt, ami útját állhatta volna. Az óriási templomhajó szörnyűséges, szürke kísértetháznak tetszett: a padsorokat, az oltárt, a szentségtartót, az orgonasípokat mind-mind vastag porréteg borította, míg a titáni pókhálók a karzattól a padlólapokig értek, s kusza szövedéket alkottak a sűrűn álló, gótikus pillérek között. Ezt a hangtalan sivárságot iszonyatos, ólomszín félhomály ülte meg, mert a lebukófélben lévő,

délutáni nap sugarait megszűrték a különös, csúcsíves, félig megfeketedett ablakok.

Az ablakokat díszítő üvegalakzatokat Blake nem tudta pontosan kivenni, bármennyire erőltette a szemét -olyanok voltak, mintha félvalótlan füst lengené körül őket -, de az a kevés, amit látott belőlük, bizonytalan rossz érzést ébresztett benne. A díszítőelemek meglehetősen konvencionálisak voltak - és mivel Blake nagyon is jól ismerte obskurus szimbolikájukat, azonnal tisztában volt vele, hogy mit jelentenek ezek a jelek. Szentkép kevés volt, és a szentek azokon is olyan pózokban mutatkoztak, amit minden, magára valamit adó művészettörténész súlyos kritikával illetett volna. Akadt egy olyan ablak is, ami csupán sötét űrt ábrázolt, furcsán fénylő csillagspirálokkal. Mikor Blake elfordult az ablakoktól, feltűnt neki, hogy a hatalmas, pókhálós kereszt az oltár fölött nem a hagyományos fajtából való, hanem inkább az egyiptomi árnyékbirodalom történelem előtti ANKH-jára, vagy más néven a CRUX ANSATÁ-ra emlékeztet.

A sekrestyében, az apszis mellett Blake egy vén, féregrágtá írópultot talált, meg egy mennyezetig érő könyvespolcot, roskadásig rakva dohszagú, penészes kötetekkel. Itt érte először igazi sokk, s valami torokszorító, vészjósító előérzet kerítette hatalmába: mert csupán néhány könyvcímet kellett kibetűznie, és azonnal tudta, miféle irodalomról is van szó.

Azok az iszonyatos tiltott szövegek sorakoztak itt, amelyek a legtöbb normális embernek soha, vagy csak egészen ritkán kerülnek a szeme elé; hírhedt, éjfekete szörnyűségek, szörnyűséges, undok igék, elfeledett írások az emberiség legősibb nappali fénytől borzadó tudás, mely azokra az időkre vonatkozott, amikor még nem taposta emberi láb a földet, förtelmes híradások egy hajdanvolt világ mocskos káoszaként kavargó iszapkődéből. Ő maga is olvasott néhányat ezek közül a visszataszító könyvek közül - a borzalmas Necronomiconnak egy latin fordítását, a rémületes Liber Ivonist, d'Erlette gróf undorító művét, a Culte des Ghoules-t, az Unassprechlichen Kultét von Junztól, és Ludwig Prinn De Vermis Mysteriisét. Itt azonban más könyvek is voltak, olyanok, amikről csak hallott, vagy egyáltalán nem is tudott róluk - köztük a Pnakotikus Kéziratok, Dzyan Könyve és egy alig-alig olvasható kötet, amely Blake számára ismeretlen nyelven íródott, de tartalmazott bizonyos jeleket és szimbólumokat, melyek láttán az okkult tudományok minden avatott kutatójának jeges borzongás futkosna a hátán. A helybéli híresztelések ezek szerint nem hazudtak: ez az épület egykor valami szentségtelen hatalom székhelye volt, egy gonosz hatalomé, mely ősbibb, mint az emberiség, és nagyobb, mint az ismert univerzum!

A vén írópultban Blake egy bőrkötésű kis noteszt talált, titkosírással feljegyzésekkel. A rejtjelek azoknak a hagyományos jelképeknek és ábráknak a megfelelői voltak, melyek máig is használatosak a csillagászatban, korábban pedig az asztrológia, az alkímia és más kétséges tudományok alkalmazták őket - Blake felismerte a nap, a hold, a bolygók és egyes csillagképek szimbólumait -,

csak hogy itt egész oldalakat töltöttek ki an bloc elrendezésben, amiből nem volt nehéz rájönni, hogy minden egyes jel az ábécé egyik betűjét helyettesíti.

Blake kabátzsebébe csúsztatta a noteszt, abban a reményben, hogy később talán megfejtetheti. A baljós kötetek közül néhány oly kimondhatatlanul lenyűgözte, hogy komolyan játszott a gondolattal, ne vigyen-e egyet-kettőt rövid időre magának. Ámde furamód megmagyarázhatatlannak találta hogy ilyen hosszú időn át érintetlenül maradtak. Valóban ő lenne az első, aki leküzdötte a bizonytalan félelmet, amely közel hatvan éve őrizi ezt a helyet a hívatlan látogatóktól?

Miután a földszintet ily módon átkutatta, Blake az előtérbe sietett a templomhajó kísérteties porában, ahol - ha emlékezete nem csalt - behatolása pillanatában egy ajtót meg egy csigalépcsőt pillantott meg, ami szemlátomást a toronyba vezetett, mely ha csupán távolról, de már ismerős volt neki. A kapaszkodó hihetetlenül fáradságosnak bizonyult. Blake alig kapott levegőt a szörnyű porban, és a pókok itt szőtték a legsűrűbbre hálójukat. Mikor Blake a csigalépcső menetét kísérő keskeny ablaknyílások egyikéhez ért, szédítő magasságból pillanthatott alá a város háztetőire. Noha kötelet sehol nem látott, arra számított, hogy legfelül a toronyban, melynek gótikus ablakait oly gyakran nyílt alkalmá messzelátóval megfigyelni, egy egész harangtoronyt talál, valami roppant bronzóriással a középpontjában. Várakozásában azonban csalódnia kellett, mert amikor végre elérte a toronyszobát, látta, hogy hajdan teljesen másfajta célokat szolgált, mint gondolta. A mintegy tizenöt négyzetlábnyi helyiséget a keskeny ablaknyílásokon beszivárgó bizonytalan fény világította meg: A fekete függönyök, amiket egykor az ablakok elé lehetett húzni, szürke penésztömeggé mállottak, mely érintésre szinte azonnal szétesett. A szoba középpontjában egy megközelítőleg négy láb magas szögletes talapzat emelkedett ki a porrétegből. Oldalait durván vésett, bizarr hieroglifák díszítették, melyeknek értelmét lehetetlen volt kihüvelyezni. Ezen az emelvényen egy furamód aszimmetrikus fémládikó állt, nyitott fedéllel, úgyhogy az évtizedek során felgyülemlett portakaró alatt még éppen ki lehetett venni valami szabálytalan alakú gömbölyded tárgyat, aminek az átmérője bő négy hüvelykre rúghatott. Az emelvény körül hét jó állapotban megmaradt gótikus stílusú karosszék sorakozott félkör alakzatban, mögöttük a falon hét hatalmas gipszdombormű lógott.

A súlyos gipszlapokba faragott ábrák azonnal a Húsvét-sziget titokzatos szobrait juttatták Blake eszébe. A szoba egyik sarkában vaslétrát csavaroztak a falba, mely egy zárt csapóajtóhoz vezetett, amin át a toronytető alatti ablaktalan helyiségbe lehetett jutni.

Miután Blake szeme hozzászokott a gyér megvilágításhoz, észrevette, hogy a nyitva álló, sárgás színű fémládikót sajátos domborművek díszítik. Mikor zsebkendőjével letörölte róla a port, látta, hogy ezek a domborművek fölöttébb idegenszerűek, sőt egyenesen szörnyűségesek, mert olyan lényeket ábrázoltak, amelyek - noha szinte elevennek tűntek - nem hasonlítottak egyetlen létformára

sem, ami az idők hajnala óta a Földön kifejlődhetett. A gömbölyded objektum egy vörössel erezett, csaknem éjfékete poliéder volt, szabálytalan lapokkal, vagy valami különleges módon megmunkált, mindenütt simára polírozott felületű, mesterséges tárgy. A ládikó fenekét nem érintette, ugyanis hét rudacska tartotta, amelyek a tartály oldalából álltak ki, és középen gyűrűvé egyesültek. Blake döbbenettel állapította meg, hogy miután eltávolította róla a port, alig tudja levenni a szemét a kőről. Mialatt a csillogó lapokat bámulta, már-már úgy tűnt neki, mintha áttetszővé válnának, és elképzeltetetlen csodavilágokba engednének betekintést, melyek azonban még nem öltöttek egészen alakot, egyelőre születőfélben vannak csupán.

Lelki szeme előtt elmosódott képek jelentek meg roppant kőtornyokkal ékes, idegen bolygókról; sivár világokról, melyeket titáni hegyláncok uralnak, s az életnek a legcsekélyebb nyoma sincs rajtuk: végül pedig az űr még távolibb eső területeiről, ahol már csupán bizonytalan rezdülések tanúskodtak arról a túlvilági sötétségben, hogy itt is létezik akarat és tudat.

Mikor nagy erőfeszítéssel sikerült elfordítania a kőről a tekintetét, az egyik sarokban, nem messze a vaslétrától, egy különös hulladékhalmozatot vett észre, amelyet vastag rétegben por lepett, s a körvonalai homályos bizonytalan emlékeket ébresztettek benne. És néhány másodperccel később, amikor odalépett a szürke kupachoz, és lesöpörte róla a poros pókhálót, tudatosult benne a szörnyű felismerés. Tulajdon zsebkendője hozta napvilágra a borzalmas valóságot: a sarokban egy emberi csontváz kuporgott, mely minden jel szerint hosszú idő óta pihent már ebben a helyzetben. Öltözéke teljesen elmállott, néhány szövetfoszlány és gomb azonban szürke férfiöltönyre utalt. Más bizonyítékok is akadtak: egy pár cipő, nagy mandzsettagombok, egy nyakkendő, amely régóta kiment már a divatból, a régi Providence Telegram újságírójelvénye, meg egy félig szétrohadt bőrtárca. Ez utóbbit Blake gondosan átkutatta; talált néhány régi kibocsátású bankjegyet, egy celluloid bevonatú kártyanaptárt az 1893. Évre, több névjegyet Edward M. Lillibridge felirattal, valamint egy papírlapot, amin ceruzával írt feljegyzések sorakoztak. Ez a papír eléggé rejtélyesnek tűnt, így hát Blake a félhomályos nyugati ablakhoz sietett vele, és türelmesen kibetűzte. Az összefüggéstelen szöveg az alábbiakhoz hasonló mondatokból állt:

"Enoch Bowen prof. 1844 máj. visszatér Egyiptomból - júl. megvásárolja a régi Free-Will-templomot - Bowen széles körökben ismert rég. kutatásai és okkult tan. miatt."

"Dr. Drowne a 4. baptistáktól figyelmeztet a Csillagok Bölcsessége szektára 1844. dec. 29-i prédikációjában."

"45 vége felé gyül. 97 fő."

"1846 - 3 eltűnés - először esik említés a fénylő trapezoiderről." 1848 - 7 eltűnés - pletykák véráldozatról."

"1853 vizsgálat eredménytelen - beszámolók különféle zajokról."

"O'Malley atya ördögimádatról beszél; áll. Ládikó, amit nagy egy. romok"

közt találtak - azt mondja, megidéztek valamit, ami nem tűri a fényt, fényben nem létezhet. Kevés fény elől menekül, sok fény visszaküldi, ahonnan jött. Utána újra meg kell idézni. Valószínű forrás: Francis X. Feeney gyónása halottas ágyán, aki '49-ben lett tagja a Csillagok Bölcsességének. Ezek az emberek azt állítják, a fénylő trapezoéder megmutatja nekik a mennyországot & más világokat & a sötétség lakója külön, titkokat tár fel."

"Orrin B. Eddy beszámolója 1857. A kristályba nézve idézik meg & megvan a maguk külön, titkos nyelve."

"Gyül. 200 fő vez. szem. nem beszámítva."

"1869 Patrick Regan eltűn., után ír csöcselék megrohamozza a templomot." "Ködös újs. cikk a '72 márc. 14-i Journal-ban, de nem sokat mondanak." "1876 - 6 eltűnés - titkos küld. járul Doyle polgármester elé." "Intézkedések foganatosítva 1877. febr. - templomot ápr. bezárják." "Banda a Federal Hillről megfenyegeti Dr. ...-t és a Vestry-fiúkat májusban." "'77 végéig 181 szem. hagyja el a várost - nevek említése nélkül."

"Rémtörténetek bukkannak föl 1880 körül - egyesek szerint 1877 óta egyetlen emb. Lény sem tette be a lábát a templomba - ellenőrizni."

"Lanigantól elkérni felvételt templomról, 1851-ből..."

Blake visszatette a lapot a börtárcába, azt pedig a kabátzsebébe csúsztatta mielőtt nekilátott volna a csontváz alaposabb vizsgálatának. A feljegyzések elég egyértelműek voltak; kétség sem férhetett hozzá, hogy ez az ember azért merészkedett be negyvenkét évvel ezelőtt az elhagyott templomba, hogy olyan szenzációnak bukkanjon a nyomára, ami talán még egyetlen újságírónak sem jutott osztályrészül. Lehet, hogy senkit sem avatott be a terveibe - ki tudja? Mindenesetre sosem tért vissza a szerkesztőségébe. Talán végül mégis úrrá lett rajta a bátor lélekkel elfojtott félelem, és szívrohamot kapott a toronyszobában? Blake a tompán csillogó csontváz fölé hajolt és fölfigyelt sajátos állapotára: egyes helyeken a csontok csúnyán szét voltak zúzva, másutt ellenben furamód szivacsosnak tűntek. Megint máshol sárgásra színeződtek, itt-ott pedig mintha elszenesedtek volna. A megmaradt ruhafoszalányok közül is megpörkölődött egyik-másik. A koponya rendkívül különös változásokon ment át -teljesen besárgult, elszenesedett, s hátul a tarkóján Blake egy szabálytalan alakú lyukat talált, mintha tömény sav marta volna át a szilárd csontreteget. Ám hogy mi minden történt a csontvázzal azalatt a négy évtized alatt, amíg síri álmát aludta a toronyszobában, arról persze Blake-nek halvány sejtelve sem lehetett.

Mielőtt még tudatosult volna benne, mi történik, pillantását ismét a kő vonzotta magára, és hagyta, hogy a különös kisugárzás bódító köde átítassa az elméjét. Csuklyás alakok végtelen menetét látta elvonulni maga előtt, akiknek körvonalaiban nem volt semmi emberi; szörnyű síkságokat látott, kopár sivatagokat, ahonnan roppant monolitok törtek magasba az ég felé; tornyokat és falakat látott a tengermély éjsötét árkaiban és az űr szédítő bugyraiban, melyek fölött fekete ködpázmák vegyültek el valami jeges-bíborban szikrázó derengéssel. És mindezen jelenéseken túl egy pillantást vetett a legiszonyúbb

sötétség rettenetes szurdokába is, ahol mintha meghatározhatatlan hatalmak igazgatták volna a vakon süvöltő káoszt, féket nem ismerő hatalmak, melyek beavatottjai minden titkos tudománynak, és a világ valamennyi paradoxonának megoldását ismerik.

Ekkor egyszeriben valami gyötrő, ijesztő, páni félelem törte meg a varázslatot. Blake levegő után kapó fuldokló gyanánt fordult el a kötől, mert minden ízében érezte egy idegen, formátlan erő jelenlétét, amely hátborzongató intenzitással figyel. Érezte, hogy valami leselkedik a közelében - valami, ami nincs ugyan benne a kőben, mégis rajta keresztül fürkészi őt, méghozzá olyan érzékszervekkel, amiknek semmi köze a fizikai látáshoz. A helyiség nyomasztó atmoszférája bizonyára megviselte az idegeit, amit, borzalmas felfedezését tekintve, nem is lehetett rossz néven venni tőle; ráadásul odakint lassan már alkonyodott, és mivel zseblámpát ne hozott magával, előbb-utóbb amúgy is kénytelen lett volna visszatérni a városba.

Az egyre sűrűsödő homályban úgy látta, mintha a különös belsejében tompa fény gyúlna. Megpróbálta elszakítani róla a tekintetét, ám valami sötét kényszer nem engedte, hogy levegye a szemét a rettenetes tárgyról. Lehetséges volna, hogy azért foszforeszkál, mert radioaktív sugarakat bocsát ki magából? A halott újságíró is említést tett a feljegyzéseiben egy fénylő trapezoéderről! Honnan vette kezdetét ez a kozmikus gonosz? Mi minden szörnyűség történt már idefönt a toronyszobában?

És mi leselkedhet még a toronytető alatti árnyékban, amit a levegőég minden madara kerül? A helyiséget most már alig érezhető, de gyomorkavaró bűz töltötte be, melynek eredetét nem lehetett megállapítani. Blake a nyitott ládikó fedeléhez kapott, és lecsapta, hogy eltakarja a vészjóslón derengő követ.

Mikor a fedél fülsértő csattanással becsukódott, Blake-nek úgy tűnt, mintha halk, csoszsanó zajokat hallana a csapóajtó felől, amely a toronytető alatti térbe nyílt. Bizonyára patkányok csapták - ezek voltak az egyedüli élőlények, amiknek a nyomaival Blake találkozott, mióta betette a lábát ebbe az elátkozott kőrakásba. Ennek ellenére azonban a különös zaj olyan mérhetetlen rémülettel töltötte el, hogy nyaktörő iramban menekült lefelé a pókhálós csigalépcsőn, zihálva rontott a kísérteties templomhajóba, és csak az ablaklyuknál állt meg egy pillanatra, hogy kissé kifújja magát. A hátborzongató csend súlyos teherként nehezedett rá, miközben a tőle telhető legnagyobb gyorsasággal maga mögött hagyta a Federal Hill ködös tereit és félelemtől gőzölgő sikátorait, és csak akkor könnyebbült meg végleg, mikor ismét maga előtt látta az egyetem ismerős téglafalát.

A rákövetkező napokban Blake senkinek sem számolt be expedíciójáról, viszont elmélyülten tanulmányozott bizonyos könyveket, régi újságkivágásokat gyűjtött, és lázasan dolgozott a bőrkötésű notesz titkosírásának megfejtésén, amit a pókhálóval beszótt sekrestyében talált. Rövidesen meg kellett állapítania, hogy a kód a legkevésbé sem egyszerű, és csak hosszas fáradozások után vehette biztosra, hogy a szöveget nem angol, latin, görög, német, francia, spanyol vagy

olasz nyelven írták. Valószínűleg különös tudása legmélyebb forrásaiból kell merítenie, hogy célhoz érjen.

Ismét minden este érezte a megmagyarázhatatlan vágyat, hogy tekintetét nyugatnak fordítsa, oda, ahol az ősrégi, sötétlő torony magasodott ki fenyegetően egy messzi-kék és már nem igazán létező világ tetőrengetegéből. A látvány azonban most fojtó szorongást ébresztett benne, hiszen jól tudta már, miféle szentségtelen tudás örökségét rejt: és ez a tudat egyre szilajabb bakugrásokra ösztönözte fantáziáját.

A vándormadarak visszatértek, s ahogy a röptüket figyelte a naplemente fényében, Blake-nek úgy tűnt, jobban kerülnek az éjfékete tornyot, mint valaha. Ha valamelyik raj véletlenül a közelébe tévedt, páni rémületbe esve szóródott szerteszét, legalábbis Blake izgatott képzelőereje szerint - sőt, még ijedt csicsergésüket és rikoltozásukat is hallani vélte, pedig jónéhány mérföld választotta el a komor épülettől.

Blake június táján említi először a naplójában, hogy megfejtette a titkosírást. A szöveget, mint végül kiderült, a sötét aklo nyelven írták, amit az ősidők egyes iszonyú kultuszai használtak. A napló meglehetősen visszafogottan nyilatkozik erről a témáról, egyértelműen kitűnik azonban belőle, hogy Blake borzalmasnak és undorítósnak találta a notesz tartalmát. Mindenesetre utalásokat tett a sötétség lakójára, akit úgy lehet felébreszteni, ha az ember egy pillantást vet a fénylő trapezoéderbe; és örült feltételezésekbe bocsátkozott a Káosz fekete mélységéről és örvényeiről. Ez a lény állítólag mindentudó, és szörnyű véráldozatokat követel. Egyes feljegyzésekből kiderült, hogy Blake attól félt: most, hogy felidézte, a lény kitörhet börtönéből; hozzáfűzte azonban, hogy a város közvilágítása szinte leküzdhetetlen akadályt jelent neki.

A fénylő trapezoéderről Blake gyakran tett említést. "Tér-idő ablak"-nak nevezte, amelynek nyomai a ködös ősidőig visszavezethetők, mivel a Sötét Yuggothon készítették, mielőtt az Öregek a Földre hozták volna. Itt aztán a csillaglányok őrizték egy ládikóban az antarktisi mélytengerekben, később kigyóemberek orozták el Valúzia romjai közül, míg végül, éonokkal később, az első emberek is hírt kaptak létezéséről, és imádni kezdték. Különös földeken és még különösebb tengereken fordult meg ezután, elsüllyedt Atlantisszal együtt, majd megakadt egy minózi halász hálójában, és eladták néhány sötét bőrű kereskedőnek Khemből, a Homály Országából. Nefren-Ka fáraó templomot emeltetett neki, egy ablaktalan kriptával a középpontjában mielőtt elkövette volna azt a szörnyűséget, ami miatt minden krónikából és emlékműről eltűntették a nevét. Aztán a gyalázatos épületnek a romjai alatt aludta álmát, amit a papok meg az új fáraó leromboltattak míg a régészek ásója az emberiség romlására ismét napvilágra nem hozta.

Július elejétől néhány napilapokból kivágott újságcikk társult Blake feljegyzéseit, ámde olyan általános és semmitmondó tartalommal, hogy még Blake sem láthatott bennük mást, mint egyszerű kiegészítéseket. Úgy tűnt, hogy a Federal Hill lakóit ismét hatalmába kerítette a félelem, miután egy ismeretlen

behatolt a rettegett híru templomba. Az olaszok arról suttogtak, hogy szokatlan zajok - csoszogás és tompa koppanások - szűrődnek ki az ablaktalan toronytető alól, és könyörögve fordultak papjaikhoz, hogy üldözze el a szörnyeteget, amely már lidércnyomásos látomásokban kísértette álmaikat. Meggyőződésük volt, hogy valami éberem várakozik a zárt ajtók mögött, és csak arra a pillanatra vár, amikor elég sötét lesz hozzá, hogy előbújjon. Ezek a rövid újságcikkek ugyan említették, hogy itt egy évtizedek óta létező babonáról van szó, ám nem taglalták különösebben, hogy milyen valós okok húzódnak meg mögötte. Miközben Blake mindezt lejegyezte a naplójába, azon sajnálkozott, hogy képtelen rábírn magát, hogy megkeresse és elássa valahol a fénylő trapezoédert, noha ily módon vissza lehetne küldeni a sötétség lakóját oda, ahonnan előkerült. Mindenesetre említette, hogy mind jobban erősödő, veszedelmes vágy dolgozik benne - valami morbid megszállottság, amely még az álmaiba is követi -, hogy újra felkeresse az elátkozott tornyot, és másodszor is vethessen egy pillantást a sugárzó kő által feltárt kozmikus titkokra.

Július 17-ének reggelén egy újsághír az iszonyat valóságos lázrohamába taszította a naplóíró. Voltaképpen csupán azoknak a cikkeknek volt egy változata, amelyek kissé kaján fölényeskedéssel számoltak be a Federal Hillen eluralkodó nyugtalanságról. Blake számára azonban ez a szófukar híradás a borzadály sötét szökőárja volt. Múlt éjjel a közvilágítás körülbelül egy óra hosszat nem működött; a viharban villámcsapás érte az elektromos műveket, és míg a sötétség tartott, az olaszok félőrültek voltak a félelemtől. Akik az elátkozott templom közelében laktak, utána megesküdték rá, hogy a sötétség lakója kihasználta az áramszünetet, leereszkedett a templomhajóba. s ott a leghátborzongatóbb módon tört-zúzott és lármázott. Nem sokkal az utcai lámpák kigyulladására előtt aztán megint visszavonult a toronyba, ahonnan állítólag üvegcsörömpölés hallatszott.

Sötétben mindenhová eljuthat, de már a leghalványabb fénysugár elől is menekülni kénytelen. Mikor az áramszolgáltatás helyreállt, iszonyú, tomboló hangzavar harsant a toronytető alól; a lénynek minden jel szerint még az a keskeny fénycsík is elviselhetetlen volt, ami a vakablak résén beszűrődött hozzá. Még épp idejében menekült vissza a tetőtér sötétjébe - egy erősebb fényadag elkerülhetetlenül visszaűzte volna a túlvilági vermek mélyére, ahonnan az esztelen ismeretlen megidézte. A sötétség órájában imádkozó embertömeg gyűlt a templom köré: ott álltak a zuhogó esőben, égő gyertyákkal és lámpásokkal a kezükben, amik fölé esernyőt tartottak, nehogy kialudjanak. Azt mondták, fényőrséget tartanak, hogy megóvják a várost a csoszogó lidércnyomástól, amely a sötétségben életre kel. Azok szerint, akik a templom közvetlen közelében álltak, egyszer valami iszonyatos dolog vetette magát belülről a vaskos kapuszárnyaknak.

De korántsem ez volt a legszörnyűbb. Blake a Bulletinből tudta meg, hogy mit találtak aznap este az újságírók a templomban. Ketten közülük nem hagyták feltartani magukat a hisztérikus olaszoktól, hanem mivel a kapu

többszöri próbálkozásukra sem engedett, az ablaklyukon keresztül behatoltak az épületbe. Megfigyelték, hogy az előtér és a templomhajó padlóján a porréteg fel volt kavarva: körös-körül széttépett, penészes ülőpárnák és a padok leszaggatott selyemhuzatának foszlányai hevertek. Az egész épületben valami kimondhatatlanul undorító bűz terjengett, az újságírók egyes pontokon förtelmes sárga foltokat és égésnyomokat találtak. A két férfi kinyitotta a toronyba vezető ajtót, mert eszükbe jutott a környéken eluralkodó egyik babona, és a csigalépcsőt teljesen csupaszon találták: valami az összes port lesöpörte róla. Port magában a toronyszobában is alig találtak. Az újságírók beszámoltak a szögletes emelvényről, a gótikus karosszékekről, meg a bizarr gipszdomborművekről a falakon, furcsa módon azonban egyikük sem említette a ládikót és a megcsontított csontvázat. Ami viszont Blake-et mindenek fölött felizgatta - a sárga foltoktól, az égésnyomoktól és az undorító bűztől eltekintve - az az újságcikk utolsó mondata volt, ami magyarázatot adott az üvegsörömpölésre. A toronyszoba valamennyi ablakát bezúzták, és kettőt közülük teljesen eltömtek a templomhajó padjairól leszaggatott szöveggel, mintha valaki azon igyekezett volna, hogy visszaállítsa a régi állapotokat, amikor a fekete függönyökkel tökéletesen el lehetett sötétíteni a helyiséget. A toronyszobában még rengeteg selyemfoszlány hevert szerteszét, mintha a titokzatos lénynek hirtelen félbe kellett volna szakítania munkáját.

A felfelé vezető vaslétrán is sárga foltok és égésnyomok éktelenkedtek. Mikor azonban az egyik újságíró felmászott rajta, kinyitotta a csapóajtót, és zseblámpája halovány fénysugarát a különös, bűzlő sötétségre irányította, csupán port meg egy rakás formátlan törmelék fedezett föl. Az újsághír csípős megjegyzéssel zárult, amelyben a cikkíró szemérmetlen szélhámosságnak nevezte az egész esetet. Valaki csúf tréfára ragadtatta magát, hogy ráijesszen a babonás domblakókra: könnyen meglehet, hogy ennek a valakinek érdekében áll az ódon rémmeséket elevenen tartani. Adódott még egy érdekes utójáték is, mikor a rendőrség ellenőrizni akarta az újságírók adatait. Három ember a lábát sem volt hajlandó betenni a templomba a negyedik is csak vonakodva vállalkozott rá, és gyanúsán hamar visszatért, mindenféle új információ nélkül.

Ettől a naptól kezdve Blake naplója egyre fokozódó félelemtől tanúskodik, amelyhez különös, ideges előérzet társult. A legvadabb feltételezéseket vetette fel egy esetleges újabb áramszünet lehetséges következményeivel kapcsolatban. Három alkalommal, mikor vihar dühöngött, felhívta az elektromos műveket, és kétségbeesetten kérte őket. Hogy tegyenek meg mindent az áramszünet megakadályozására. Az ebből az időből származó feljegyzések némelyike egyértelműen bizonyítja, mennyire nyugtalanította őt, hogy az újságírók sem a ládikót, sem a csontvázat nem találták meg, mikor éjszaka átkutatták a torony sötét zugait. Úgy vélte, hogy ezeket a bizonyítékokat elvihették - hogy kik és hová, arra még gondolni sem mert. Leginkább azonban esztelen módon, önmagát féltette, mert most már egyértelműen érezte, hogy őt meg a lesben álló iszonyatot valami gonosz kötelék fűzi egybe. Az akaratereje

szörnyű megpróbáltatásokat állhatott ki, s azok a látogatók, akinek a mondott időszakban alkalma nyílt őt megfigyelni, még emlékeznek rá, milyen szórakozottan ült az íróasztalnál, és bámulta a templomtornyot mely komoran és fenyegetően rajzolódott ki a városon túl a domb háttérére. Naplőbejegyzései egyre gyakrabban utalnak szörnyű rémálmokra, és az esténként riasztó intenzitással jelentkező érzésre, hogy egy láthatatlan, borzalmas lény tartózkodik a közelében. Egy olyan éjszakáról is említést tett, amikor teljesen felöltözve, az utcán ébredt fel, úton a Federal Hill felé. Ismételten hangot adott szilárd meggyőződésének, hogy a sötétség lakója bármikor a hatalmába kerítheti.

Blake idegösszeroppanására a július 30-át követő héten került sor. Nem öltözött fel, és telefonon rendelte meg az ételt. Mikor látogatói az iránt érdeklődte, milyen célt szolgálnak az ágyához erősített kötélhurkok, kijelentette, hogy az utóbbi időben hajlamos lett az alvajáráásra, és le kell kötöznie magát, nehogy álmában fölkeljen az ágyból.

A naplójában beszámol egy rettenetes eseményről, ami a fent említett idegösszeroppanást előidézte. Miután július 30-án lefeküdt aludni, hirtelen egy sötét helyiségben találta magát. Csak halványkéken csillogó sávokat látott maga előtt, de iszonyú büzt érzett, és halk, csoszsanó zajokat hallott, amik az ő botladozó lépteit kísérték -valami puha, alattomos nyikorgást, amelybe olyan hangok vegyültek, mint amikor az ember fát dörzsöl fához. A keze egyszer egy üres köemelvényt érintett, majd azon kapta magát, hogy egy falba csavározott vaslétra fokain kapaszkodik felfelé nagy fáradsággal, míg egyszerre csak még szörnyűsebb büz csapta szembe, perzselően forró légáramlattal vegyesen. Szeme előtt lázálomba illó jelenetek kaleidoszkópja villant fel; mind a feketén kavargó, végtelen éjszakát mutatták, és egy még feketébb, tátongó örvényt, amelyben bolygók és napok hánykolódtak. Eszébe jutottak az ősi legendák az örök káoszról, melynek középpontjában a vak és idióta Azatoth isten, minden dolgok ura és parancsolója vonaglik, miközben agyatlan-amorf táncosok sivár hordája vigyázza őt egy névtelen karmokban tartott démonfuvola szunnyasztó dallamára.

Aztán egy harsány csattanás, amely a külvilágból jutott el hozzá szétfoszlatta a delejt, aminek áldozatul esett, és ő hirtelen rádöbbsent, milyen iszonyú helyzetben van. Hogy mi volt az, sohasem tudta meg: valószínűleg egy petárda, amit az olaszok számtalan védőszentjük valamelyikének tiszteletére lőttek fel. Bárhogy is legyen Blake sikoltva lökte el magát a hátborzongató vaslétráról aztán vakon átbetorkált a csaknem fénytelen, törmelékkel teli helyiségen, ahová visszazuhant.

Rögtön tudta, hol van, és lerohant a csigalépcsőn, amivel számos zúzódást és kék foltot szerzett. Nem menekülés volt ez már, inkább lidércnyomás. Gyorsan átvágott a tágas, pókhálókkaal beszótt templomhajón, melynek gótikus boltívei magasztos-fenyegető némaságban futottak a mennyezet kajánul leselkedő árnyékáig, majd a mocskos pince vak hűvössége szippantotta magába. Az ablaklyukon kivergődött a szabadba, az utcák és sikátorok bizonytalan

fényébe, menekülni kezdett a komor, sötét, fekete tornyos város roskatag házainak és kopott tetőinek rengetegéből, futott, szaladt, zihált, lihegett, míg végül saját házának ismerős kapuja előtt találta magát.

Mikor másnap reggel magához tért, teljesen felöltözve feküdt az íróasztala előtt. A ruhájára kosz és pókháló ragadt, a teste tele volt kék foltokkal és véraláfutásokkal. Mikor egy pillantást vetett a tükörbe, látta, hogy a haja megperzselődött. A zakójába befészkelte magát a szörnyűséges bűz. Ez volt az a perc, amikor Blake idegösszeroppanást kapott. Innentől fogva egyebet sem csinált, csak teljesen elcsigázva, egy szál háziköntösben üldögélt dolgozószobája nyugati ablakánál, a titokzatos látóhatárt bámulta, fantasztikus, hagymázás gondolatokat firkált a naplójába, és minden ízében reszketni kezdett, ha az égbolton akár a legcsekélyebb Jel is vihar közeledtére utalt.

A nagy ítéletidő augusztus 8-án tört ki, nem sokkal éjfél előtt. A városban mindenfelé villámok csapkodtak, megfigyeltek két különösen erős elektromos kisülést is. Szörnyű felhőszakadás vette kezdetét, s a szakadatlan mennydörgés ezrek álmát zavarta meg. Blake szinte beleőrült az aggodalomba a közvilágítás miatt; egy óra körül megpróbálta felhívni az elektromos műveket, noha ekkorra már - biztonsági okokból - az egész városban kikapcsolták a telefonvonalakat. Mindent leírt a naplójába elnagyolt, ideges részben olvashatatlan írással, mely híven tükrözte fokozódó félelmét és reményvesztettségét: még akkor is tovább jegyzetelt, mikor lekapcsolta a szobájában a villanyt, hogy még láthasson odakint valamit - a messzi fénypontok seregét a Federal Hillen. A bejegyzések hézagosan követik egymást és töredékes mondatokból állnak, mint például: *"A fényeknek nem szabad kialudniuk". "Nagyon jól tudja, hol talál meg".*

"Meg kell semmisítenem", "Hív engem, de ezúttal talán nem sikerül a hatalmába kerítenie"...

Aztán minden villany és utcai lámpa kialudt a városban. Az elektromos művek közlése szerint ez 2 óra 12 perckor történt, Blake azonban nem ad meg időpontot a naplójában. A bejegyzés csak így szól: *"Nincs már fény... Istenem segíts!"*

A Federal Hillen is voltak olyanok, akiket hozzá hasonlóan megszállt a névtelen rémület - esőáztatta ruhájú emberek gyülekeztek az elátkozott templomot körülvevő utcákon és tereken, esernyőjük védelmében gyertyákat, zseblámpákat és petróleumégőket hoztak magukkal, s keresztet és obskurus amuletteket tartottak az arcuk elé, ahogy az a délolaszoknál szokás. Minden villámcsapásnál keresztet vetettek, és titokzatos jeleket írtak a levegőbe, hogy megfékezzék mérhetetlen félelmüket; hangosan imádkoztak, hogy lecsillapítsák a tomboló vihart, és távol tartották a villámokat. Egy különösen heves szellőkés elfújta a gyertyák és lámpások nagy részét, úgyhogy baljós sötétség támadt. Valaki kirángatta az ágyából Merluzzo atyát aki most a Spirito Santo-templomból sietett ide, hogy a páni félelemben hullámozó, bőrig ázott tömeg előtt segélykérő fohászokat dadogjon, amikből azonban alig lehetett hallani valamit a dühödten süvöltő szél miatt. Időközben minden kétséget

kizáróan megállapítható volt, hogy valami nyugtalanul mozgolódik a torony éjsötét belsejében.

A 2 óra 35 perckor bekövetkező eseményeket illetően minden szemtanú részletes beszámolója rendelkezésünkre áll; a plébánosé, egy fiatal, intelligens, művelt egyházi; William J. Monohan rendőré, egy megbízható férfiúé, aki éjszakai járőrözését szakította meg, hogy szemmel tartsa a tömeget; és a 87 személyé, akik a templom körül összegyűltek. Kétségtelen, hogy semmi olyasmi nem történt, ami szöges ellentétben állna a természeti törvényekkel - elvégre ki tudná teljes bizonyossággal megmondani, miféle kémiai folyamatok zajlanak egy régi, szellőzetlen épületben, amely tele van bomló hulladékkal? A rothadás során felszabaduló gázok -öngyulladás - porrobbanás - és még számos hasonló jelenség is lehetett a történet oka. Mindenesetre az egész esemény szerfölött gyorsan következett be, három perc múlva már mindennek vége volt, mint azt az atyától tudjuk, aki közben ismételt alkalommal a karórájára nézett.

Azzal kezdődött, hogy a csoszogó-kaparó nesz, amely már jó ideje hallható volt a sötét épület mélyéről, hirtelen felhangosodott, mialatt az áldatlan templom által árasztott különös, idegen bűz az elviselhetetlenségig fokozódott. Aztán hasadó fa zaja hallatszott, amit tompa puffanás követett, mintha valami nehéz tárgy zuhant volna a földre a keleti homlokzat sötétjéből. A torony keleti oldalának egyik csúcsíves ablakán tört ki a koromtól fekete faborítás.

Közvetlenül ezután a tornyon keletkező láthatatlan nyílásból olyan pokoli bűz kezdett áradni, hogy a téren tartózkodók fuldokolva és hányingerrel küszködve elháráltak. A levegő ugyanakkor megremegett, mintha valami hatalmas madár szárnycsapásai kavarnák; egy hirtelen széllelés keleti irányból, amely minden eddiginél erőteljesebb volt, leröpítette az emberek tejéről a kalapot, és felfordította az esernyőiket. Az immár tökéletesen fénytelen éjszakában alig lehetett látni valamit, egyesek mégis azt állítják, hogy mikor az égre néztek, egy röpke másodpercre roppant, kibontakozófélben lévő árnyalakat pillantottak meg a tintafekete felhőkre kirajzolódni -valami formátlan füstoszlopot, amely meteorszerű gyorsasággal tűnt el keleti irányban.

Ez volt minden. A szemtanúk egészen kábák voltak a félelemtől, undortól és rémülettől: tanácstalanul néztek egymásra, egyikük sem tudta, mihez kezdjen. Mivel senki sem tudott magyarázatot adni, mi történt itt az előbb a szemük láttára, elszántan folytatták éjszakai örökösüket, és mikor egy elkésett villám áthasította az eget, segélykérő fohászt rebegtek. A villámcsapást eget-földet rázó mennydörgés követte. Körülbelül félóra múlva a zápor alábbhagyott, negyedórával később kigyúltak az utcai lámpák, és a zavart éjszakázók - nem minden megkönnyebbülés nélkül - hazatértek otthonukba.

Másnap reggel a napilapok elég futólag említették a templomnál történeteket, inkább a vihar okozta károkkal kapcsolatban. A hatalmas villámcsapás és a fűlsiketítő mennydörgés, ami a Federal Hillen történeteket követte, a keleti városrészek lakóit talán még jobban megijesztette. A jelenséget legjobban a College Hillen lehetett megfigyelni, habár az álmukból felriadók

közül csak kevesen vették észre azt a vakítóan izzó fényt, amely a dombok magasságában csaknem leperzselte a leveleket a kerti fákról és cserjékről. Mindenki egyetért abban, hogy a villámnak valahol a közvetlen közelben kellett becsapnia, nyomokat azonban különösképpen sehol sem találtak. Egy fiatalember a Tau Omega épületből valami groteszk módon undorító füstfelleget vélt látni az égen, még mielőtt a villám lecsapott, rajta kívül azonban senki sem akadt, aki a furcsa jelenséget észlelte volna. A különböző beszámolók a részleteket tekintve ugyan jelentős mértékben eltérnek egymástól, mindent összevetve azonban a villámcsapást megelőzően egy hirtelen szellőkésről beszélnek nyugati irányból, amely elviselhetetlen bűzárt sodort magával azt a szagot pedig, ami az utána következő másodpercekben uralkodott a környéken, általában "égett"-nek nevezik.

A fenti körülményeket mind gondosan kivizsgálták és alaposan megtárgyalták mivel a lehetőség, hogy valamilyen módon kapcsolatba hozhatók Blake különös halálával, nem volt minden további nélkül kizárható. A Pszi Delta épületben lakó hallgatók, akiknek hátsó ablaka Blake dolgozószobájára nézett, augusztus 9-ének reggelén fedezték fel nyugat felé meredő, krétafehér arcát az üveg mögött, és ugyancsak elcsodálóztak furcsa kifejezésén. Mikor estefelé változatlan tartásban látták viszont ugyanazt az arcot nyugtalankodni kezdtek, és várták, nem gyűjt-e odaát villanyt valaki; később bezörgettek a ház kapuján, és mivel senki sem nyitott ajtót, értesítették a rendőrséget. A kiküldött járőr feltörte a zárat, és behatolt az épületbe.

A már merev holttest szálegyenesen ült az ablak előtt az íróasztal mellett, s amikor a behatók egy pillantást vetettek a szerencsétlen Blake kimeredő, halott szemébe és a görcsösen összeránduló tagjaira, melyek iszonyú félelemtől árulkodtak, egy másodpercre hányingerük támadt. Nemsokára megérkezett a halottkém, kiállította a halotti bizonyítványt, és a halál okának a teljes épségben lévő ablaküveg ellenére "áramütést", illetve "áramütés által kiváltott idegsokkot" nevezett meg. A szörnyű arckifejezéssel az orvos egyáltalán nem törődött, mivel a lakásban talált könyvek és festmények láttán arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez csupán annak a következménye, hogy az elhunyt túlságosan mélyen merült hátborzongató tanulmányaiba - ami az ilyen rendellenes képzelőerővel és kiegyensúlyozatlan kedélyállapottal rendelkező emberek esetében a legkevésbé sem csodálnivaló. A halottkém nem utolsósorban Blake naplója miatt jutott erre a következtetésre, amit a szerencsétlen halála percéig folytatott - merev kezében még akkor is egy törött ceruzavéget szorongatott görcsösen, amikor rátaláltak.

Azok a bejegyzések, amiket Blake az áramszünet beállta után vetett papírra összefüggéstelenek és nehezen olvashatóak. Az eset kivizsgálói közül némelyek olyan következtetéseket vontak le belőlük, melyek nem kis mértékben eltérnek a hivatalos, tudományos állásponttól. Az efféle spekulációk azonban többnyire agyrémnek számítanak. Teljes bizonyossággal le lehet viszont szögezni, hogy a babonás Dr. Dexter nem tett különösebben jó szolgálatot ezeknek a fantáziadús elméknek, mikor azt a különös ládikót a soklapú kövel,

amit a torony ablaktalan, sötét tetőterében találtak, a Narragansett-öböl legmélyebb pontján a vízbe hajította. Blake külön képzeletvilága, neurotikus kiegyensúlyozatlansága, melynek idegrendszerére gyakorolt káros hatását csak súlyosbították az áldatlan, rég letűnt szektáról szerzett ismeretek, aminek hajmeresztő módon a nyomára bukkant, egyértelművé teszik, hogy mennyi jelentőséget kell tulajdonítanunk hagymázás lázalmában papírra vetett sorainak. Alább következnek bejegyzések - illetve az, ami kibetűzhető volt belőlük:

"Még mindig semmi fény - pedig legalább öt perce már. Minden a villámlástól függ. Yaddith adja, hogy kitartson!... Valami befolyás kezdi éreztetni hatását... A záporosó, a mennydörgés és a szél megsüketít... A lény hatalmába keríti elmémet... "

"Nehézségeim vannak a gondolkodással. Olyasmiket látok, amiknek a létezéséről nem is tudtam eddig ... Más világok, más tejutak... Sötétség...- A villámlás sötétnek tűnik, a sötétség vakító fényűnek mint a villám...

"Lehetetlen, hogy a valódi templom volna az, amit ebben a szuroksötétben látni vélek. Talán a villámfény hatása, a kép megmaradt a retinámon. Adja az ég, hogy az olaszok ott legyenek a gyertyáikkal, ha a villámlás abbamarad... "

"Mitől félek? Hiszen ő Nyarlathotep megtestesülése, aki Khemben hajdan még emberi alakot is öltött! Emlékszem Yuggothra. A messzi Shaggájra, és a végső ürre a fekete bolygók között... "

"Hosszú utazás, lassú szárnycsapások az űrben... A fény világegyetemén képtelen átkelni... A fénylő trapezoéderből támadott... Küldd szenvedni a fény pokoli bugyraiba... "

-A nevem Blake ... Robert Harrison Blake, 620 East Knapp Street, Milwaukee, Wisconsin... Ezen a bolygón élek... "

"Azathoth, irgalmazz! A villámlás abbamaradt... Iszonyú... Rettenetes tisztasággal látok mindent, pedig ennek sem mi köze a látáshoz ... A fény sötét és a sötétség fénylik... Az emberek a dombon ... Őrségben állnak... Gyertyák és amulettek ... A papjaik..."

"Elvesztettem a távolságérzésem! A távol közel van, a közel pedig távol ... Nincs fény ... Nincs messzelátó ... Látom a tornyot ... Ó, ez a torony ... Ablak ... Hallom... Roderick Usher

... Megőrültem, vagy mindjárt meg fogok ... A lény csoszog és kaparászik a toronyban ... Én vagyok ő és ő én... Szabadulni akarok... Szabadulni és erőt gyűjteni ... Tudja, hol vagyok!..."

"Robert Blake vagyok. de látom a tornyot az éjszakában ... Szörnyűséges a bűz ...az érzékeim felborulnak ... a torony ablak betörik és utat ad ... Ia... ngai... ygg..."

„Látom - itt jön - pokol-szél - titán kék - fekete szárny - Yog Sothoth ments meg - a három-lebernyeges lángoló szem..."

Kornya Zsolt fordítása

Vén Bogaras (1919)

Rögtönzött rikató történet Marcus Lolliusnak, Gallia prokonzuljának tollából

Sheehan Biliárdterme, mely a chicagói vágóhídi istállótelep-kerület egyik szűkebb sikátorának ékessége, nem különösebben megkapó hely. Ezernyi szagtól terhes levegője, melyhez hasonló illatokkal Coleridge csupán Kölnben találkozhatott volna, túl ritkán ismerkedhetik a nap tisztító sugaraival; ahhoz pedig, hogy helyhez jusson, meg kell küzdenie a számolatlan olcsó szivar fanyar füstjével, mely a helyiségben éjjel-nappal lebzselő számolatlan emberi formájú barom durva ajkai közül gomolygott elő. Sheehan lebujának népszerűsége ennek ellenére töretlen marad, aminek egyetlen oka van - az ok pedig bárki számára nyilvánvaló, aki veszi a fáradságot, hogy kielemezze a helyiséget átható bűzkeveréket. A füstös és émelyítőn áporodott levegőből kiérződik ugyanis egy valaha az egész országban megszokottnak számító aroma, amit azóta szerencsére egy jó szándékú kormányhatározat az élet mellékutcaira száműzött: az erős és kíméletlen whisky illata, mely tiltott gyümölcsért valóban drágán meg kell fizetni az Úr 1850. áldott esztendejében.

Sheehan lebujja köztudottan Chicago földalatti szesz- és kábítószerkereskedelmének központja, és mint ilyen, bizonyos méltósággal bír, ami a hely ápolatlan törzsvendégeire is kiterjed; ám egyvalaki egészen mostanáig kívül rekedt e méltóság hatókörén - egyvalaki, aki csupán Sheehan lebujának nyomorában és mocskában, nem pedig jelentőségében osztozott. "Vén Bogarasnak" hívták, és egy rossz hírű környék legrosszabb hírű figurájának számított. Sokan találgatták már hogy mi lehetett egykoron; beszéde és akcentusa ugyanis találgatásra adhatott okot, mikor némileg illuminált állapotba került; annak megállapítása viszont, hogy mi lett belőle, kevesebb nehézséget okozott - mivel a Vén Bogaras klasszikus példája volt ama szánalmas fajtának, amit "csavargóként" vagy "lecsúszottként" emlegetnek. Senki nem tudta megmondani, hogy honnan érkezett. Sok évvel ezelőtt egy éjszaka berontott Sheehan lebujába, és habzó szájjal, ordítva whiskyt és hasist követelt; és miután a beígért alkalmi munkáért cserébe megkapta, amire szüksége volt, azóta is a lebujban maradt, hogy rendszeresen felsikálja a padlót, kimossa a köpöcsészéket és a poharakat, és ezernyi más alantas feladat elvégzésével váltsa meg az ital és a kábítószer árát, melyek nélkül sem életét, sem épelméjűségét nem lett volna képes megtartani.

Csak keveset beszélt, és többnyire az alvilágban elterjedt tolvajnyelven; időnként azonban, mikor szokatlanul nagy adag finomítatlan whisky tüzelte fel,

érthetetlen idegen szavak és hangzatos prózai és verstöredékek füzére tört elő belőle, amiből több odajáró is arra következtetett, hogy a Vén Bogaras valaha szebb napokat is megért. Az egyik törzsvendég - egy bujkáló adósságfizetés-megtagadó - rendszeresen beszédbe elegyedett vele, és az öreg társalgási stílusa alapján azt gyanította, hogy a Vén Bogaras egykor író vagy professzor lehetett. A múltjával kapcsolatos egyetlen kézzelfogható nyom egy fakó fotográfia volt, amit mindig magánál tartott - egy nemes és szépséges vonásokkal megáldott fiatal hölgy fotográfiája. Ezt néha előhúzta elrongyolódott zsebéből, gondosan kicsomagolta az oltalmazó selyempapírból, és órákon át bámulta leírhatatlanul szomorú és gyengéd arckifejezéssel. Nem olyan nő arcképe volt, akit az alvilág bármely lakója ismerősének vallhatott volna, hanem jó családból származó, művelt hölgyé, aki harminc év előtti, régies ruhákat viselt. A Vén Bogaras is mintha a múltból maradt volna vissza, meghatározhatatlan jellegű ruházata ugyanis az ódonság jegyeit viselte magán. Roppantul magas férfi volt, alighanem hat lábánál⁴ is magasabb, jóllehet görnyedt válla gyakorta meghazudtolni látszott e tényt. Piszkos, fehér, foltokban hulló haját soha nem fésülte; beesett orcáit lompos szakáll borította, mely látszólag örök - sohasem borotvált - borostaként serkent elő, mégsem volt képes annyira megsűrűsödni, hogy tisztos pofaszakáll hatását keltse. Arca valaha nemesnek tűnhetett, mostanra azonban a rettentő kicsapongások hatására rémisztően barázdálttá vált. Egykor - valószínűleg élete delén - kifejezetten telt lehetett; mostanra azonban szörnyen lesoványodott, a lilás bőr pedig löttyedt táskaként lógott üveges szemei alatt és az arcán. Egyszóval a Vén Bogaras nem nyújtott különösebben gyönyörködtető látványt.

Természete éppoly különösnek hatott, akár a külseje. Rendszerint csavargótól elvárható módon viselkedett - bármit megtett volna egy ötcentesért, vagy egy adag whiskyért vagy hasisért -, ritka időközönként azonban megmutakoztak rajta azok a jelek, melyekkel nevét kiérdemelte. Ilyenkor igyekezett összeszedni magát, és különös tűz lobbant fel beesett tekintetében. Modora szokatlanul kifinomulttá, már-már méltóságteljessé nemesedett; a körötte lebzselő elázott szerencsétlenek pedig megéreztek rajta egyfajta felsőbbrendűséget-valamit, amitől kevésbé készségesen rugdosták és pofozták a szerencsétlen senkiházit. Az efféle alkalmakkor oly gunyoros szellemesség jellemezte, olyas megjegyzéseket tett, melyeket Sheehan törzsvendégei botornak és esztelennek ítélték. Ám a rohamok hamar elmúltak, a Vén Bogaras pedig ismét visszasüllyedt az örökös padlósikálás és köpöcsészemosás hétköznapijaiba. Egyetlen szokása kivételével eszményi rabszolgának bizonyulhatott volna - eme rossz szokás pedig olyankor tört elő belőle, mikor valamely ifjú megismerkedett az itallal. Az öregember ilyenkor dühödten és izgatottan felegyenesedett, fenyegetően és megrovón dohogott, és mindenáron igyekezett letéríteni az újoncot "az életet a maga valójában megismertető" útról. Fröcsögve, feldühödve hadart, terjengős intelmekkel és átkokkal illette a beavatásra készült, mindezt pedig olyan rémületes meggyőződéssel tetézte, melytől nem egy kábítószerből

eltompult lélek megborzongott a zsúfolt teremben. Ám kis idő után az alkoholtól elgyengült elméje elkalandozott a témától, aztán féleszű mosollyal ismét megragadta a felmosófát vagy a mosogatórongyot.

Nem hiszem, hogy a törzsvendégek közül sokan elfelednék azt a napot, mikor az ifjú Alfred Trever betért Sheenan lebujaiba. Meglehetősen "belevaló pofának" tűnt - a gazdag és tetterős ifjú "teljes gázzal" csinált mindent, amibe belefogott -, Pete Schultz, Sheehan "felhajtója", aki a wisconsini Appleton nevű kisvárosban, a Lawrence Főiskola diákjai között lelt rá a fiúra, legalábbis így ítélte meg. Trever Appleton egyik előkelő családjának fia volt. Édesapját, Karl Trevert ügyvédként és kiváló polgárként tisztelték, édesanyja pedig leánynevén, Eleanor Wingként szerzett irigylésre méltó hírnevet magának. Alfred maga is tanult embernek és elismert költőnek számított, noha egyfajta gyermekes felelőtlenség átkát viselte, melynek révén Sheehan felhajtója számára eszményi áldozatnak mutatkozott. Szőke volt, jóképű és elkényeztetett: életvidámság sugárzott róla. és égett a vágytól, hogy megízlelhesse az olvasmányokból és hallomásból ismert kicsapongó életmód tucatnyi formáját. A Lawrence Főiskolán a "Khi Hör Pintha" áldiákszövetség prominens tagjának számított, ahol a féktelen és vidám tivornyázók között a legféktelenebbként és legvidámabbként hívta fel magára a figyelmet; ám eme éretlen, főiskolai léhaság nem elégítette ki. A könyvekből ismerte a megbocsáthatatlanabb bűnöket is, amiket immár első kézből szeretett volna megtapasztalni. A kicsapongásra készítő hajlamot részben talán az otthoni zsarnokság váltotta ki; Mrs. Trever ugyanis sajátos okból merev szigorúsággal nevelte gyermekét. Egykor, fiatalon mély és maradandó benyomásokat szerzett a kicsapongás szörnyűségeiről olyasvalaki esetéből okulva, akivel egy ideig jegyben járt.

Az ifjú Galpin, vagyis a szóban forgó vőlegény egykor Appleton egyik legígéretesebb fiának számított. Csodás szellemi képességeinek köszönhetően már kisfiúként kitűnt társai közül, később a Wisconsini Egyetemen szerzett hírnevet magának, huszonhárom évesen pedig visszatért Appletonba, hogy a Lawrence Főiskolán foglaljon el egy professzori széket, és gyémántgyűrűt csúsztasson Appleton legszebb és legokosabb leányának ujjára. Egy évig boldogan éltek, aztán váratlanul kitört a vihar. Az évekkel azelőtti világvégi magány korszakából hátramaradt sötét szokások jelei nyilvánultak meg az ifjú professzor viselkedésében; és kizárólag egy siettetett lemondással sikerült elkerülnie a fegyelmi eljárást, amiért megrontotta a gondjaira bízott diákok modorát és erkölcsseit. Miután felbontatott az eljegyzése, Galpin keletre költözött, hogy ott új életet kezdjen; ám nem sok időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az appletoniak hírét vegyék: szegyenletes körülmények között kellett távoznia a New York-i Egyetemről is. ahol nem sokkal, azelőtt irodalomtatói állást kapott. Galpin immár minden idejét a könyvtárnak és a pódiumnak szentelte, és a szépirodalommal összefüggő különböző témákkal kapcsolatban állított össze köteteket és előadásokat, melyekben rendre oly zsenialitásról tett bizonyosságot, amiért hallgatósága időnként láthatóan kénytelen volt

megbocsátani korábbi bűneit. Szenvedélyes előadásait, melyekben Villon, Poe, Verlaine és Oscar Wilde védelmére kelt, akár önnönmagára is vonatkoztathatta volna, dicsőségének rövid másodvirágzása idején pedig szárnyra kelt a hír hogy ismételten bensőséges kapcsolatba került a Park Avenue egyik művelt dinasztijával. Ám ekkor beütött a krach. A végső gyalázat, melyhez mérten a korábbiak semmiségnek tündek, minden illúziót szertefoszlatt azok körében, akik még hittek benne, hogy Galpin megjavul; az ifjú pedig feladta a nevét, és eltűnt a nyilvánosság elől. A szóbeszéd újra meg újra egy bizonyos "Hasting konzullal" hozta kapcsolatba, kinek színpadi és a mozgófilmtársaságok számára készített munkái tudományos alaposságuk és mélységük okán bizonyos fokig magukra vonták a figyelmet; Hasting azonban hamar eltűnt a nyilvánosság szeme elől, Galpin nevét pedig kizárólag dorgáló hangsúllyal emlegették a felbőszült szülők. Eleanor Wing hamarosan egybekelt Karl Treverrel, egy feltörekvő ifjú jogással, korábbi csodálója pedig mindössze annyi nyomot hagyott emlékezetében, hogy meghatározza egyszülött fia nevének kiválasztását, valamint a jóképű és konok ifjú erkölcsi nevelésének irányát. Alfred Trever mindeme útmutatás ellenére most Sheehan lebujában készült elfogyasztani élete első italát.

- Főnök - kiáltotta Schultz, mikor ifjú áldozatával együtt belépett az orrfacsaróan bűzös terembe - bemutatom Al Trever barátomat, a legbeleválóbb fickót a Lawrence-bű... tudod, amelyik odaát van a wisconsini Appletonba'. Oszt meg előkelő is ám... az aptya egy nagy vállalatná' ügyvéd a városba', az anyja meg egy lángész. Szeretné a maga valójában megismerni az életet... szeretné megtunni, miféle íze van az igazi szíverősítőnek... egyszóval a barátom, és ezé' szeretném, ha rendesen bánná' vele!

Ahogy elhangzott Trever, a Lawrence és Appleton neve, a léhűtők mintha valami rendkívülire figyeltek volna fel. Talán csupán valamely hang lehetett, amit az összekoccanó biliárdgolyók vagy poharak keltettek a titokzatos hátsó régiókban... talán mindössze ennyi, és az egyetlen, mocskos ablak előtt meglebbenő mosatlan függöny furcsa zizegése, sokan azonban úgy vélték, hogy valaki a teremben felszisszent és a fogát csikorgatta.

- Örülök, hogy megismerhetem, Sheehan - szólalt meg Trever halk, jólneveltségről árulkodó hangon. - Először járok efféle helyen, ám az élet iskolájának diákjaként nem szeretném megfosztani magam semmilyen élménytől. Költőiség rejlik ebben, tudja... vagy talán nem tudja, de mindegy.

- Ifjú barátom - felelte a tulajdonos -, jó helyre gyütté', ha a való életre vagy kíváncsi. Minálunk mindenfélék megfordú'nak... megtapasztalják, mi a valóság, és közbe' jól érzik magukat. Az átkozott kormány megpróbá'hatja megjavítani a népeket, de abba' nem akadályozhatja meg az embert, hogy felöntsön a garatra, mikó' ahhó' szottyán kedve. Mit kérsz, fiam... piát, kokót, vagy valami más kábítószer? Olyat nem kérhetsz, amive' ne tudnálak kiszó'gáni.

A törzsvendégek azt állítják, ekkor vették észre, hogy abbamaradt a.

felmosórongy monoton surrogása.

- Whiskyt kérek... jó, régimódi bourbont! - kurjantotta Trever lelkesen. - Kimondom kereken, elegendem lett a vízből azok után, amiket a komám egykori mulatozásairól olvastam. Képtelen vagyok úgy olvasni az anakreontikát, hogy ne folyjon össze a számban a nyál... márpedig víznél erősebb italra szomjazom!

- Anakreontika... ammeg mi az ördög? - pillantott fel több lebzselő, mikor a fiatalember egy pillanatra elfeledkezett hallgatósága műveltségi szintjéről. A bujkáló adósságfizetés-megtagadó azonban elmagyarázta nekik, hogy Anakreón vidám természetű öreg róka volt, aki sok évvel ezelőtt élt és írt a mulatozásairól, mikor még az egész világ Sheehan lebujára hasonlított.

- Mondd csak, Trever - folytatta az adósságfizetés-megtagadó - Schultz nem azt mondta, hogy az édesanyád is valami költőféleség?

- Az bizony, hogy a fene essen belé! - válaszolta Trever - De nem ám olyan, mint a vén teószí volt! Egyike az erkölcs unalmas bajnokainak, akik örökké prédikálnak, és minden örömet kiölnének az életből. Modoros, kényeskedő fajta... lehet, hogy hallott is róla? Íróként a leánynevén, Eleanor Wingként teszi közzé a műveit.

Vén Bogaras ebben a pillanatban dobta el a felmosófát.

- Nos hát, meggyütt az italod! - jelentette be Sheehan kedélyesen, ahogy a terembe begördítettek egy palackokkal és poharakkal megrakott tálalókocsit. - Jó öreg bourbon, és olyan tüzes, amilyenhez foghatót másutt nem talá'ni Csikágóba'.

Az ifjú tekintete felragyogott, orrlyukai kikerekedtek, ahogy megérezte a barnás nedű illatát, amit az egyik felszolgáló öntött ki a poharába. Förtelmesen taszította, öröklött jó ízlése lázadozott a szag ellen; elszántsága azonban, hogy a maga valójában ízlelje meg az életet, csöppet sem lohadt, és továbbra is férfiasan határozottnak mutatta magát. Ám mielőtt eltökéltségét próbára tehetné volna, közbejött egy váratlan esemény. A Vén Bogaras hirtelen felugrott guggoltából, rávetette magát az ifjúra, kiverte kezéből a többiek egészségére emelt poharat, és ezzel szinte egy időben a felmosófával nekirontott a palackokkal és poharakkal teli asztalkának, a padlót pedig pillanatok alatt bűzhödő lében úszó üvegszilánkok borították el. Tucatnyi férfi, vagy legalábbis egykor magát férfinak valló lény vetette magát a földre, hogy fellefetyeljék a kiömlött szeszt, de a többség csak dermedten figyelte a sötét hajléktalan rabszolgájának példátlan tettét. A Vén Bogaras felegyenesedett Trever előtt, majd szelíd és pallérozott hangon így szólt hozzá:

- Ne tedd ezt! Valaha én is hozzád hasonló ifjú voltam. Mostanra azonban... ez lett belőlem.

- Mit akarsz ezzel mondani, te átkozott bolond? - ordított rá Trever. - Hogy merészelsz megakadályozni egy úriembert a szórakozásában?

Sheenan, aki addigra felocsúdott döbbszent kábultságából, odalépett, és súlyos kezét a csavargó vállára helyezte.

- Utójára műve'té ilyet, vén mihaszna! - üvöltötte dühödten. - Ha egy úr

inni óhajt itten, akkó' inni is fog, te pediglen nem avatkozhsz ebbe bele. Mos' pedig takarodjá' innen, mielőtt a saját lábamma' rugdoslak ki!

Sheehan azonban nem vehette figyelembe a klinikai pszichológia tudományos eredményeit, sem az idegi ingerek hatását. A Vén Bogaras megmarkolta a felmosófát, és úgy forgatta, akárha egy nehézfegyverzetű macedón gyalogos dárdája lenne, majd kiszvartatva tekintélyes területet megtisztított maga körül, miközben különböző, összefüggéstelen idézeteket ordibált, melyek között feltűnő gyakorisággal hangzott el, hogy:

- ...Belial fiai, dölyftől és bortól gőzösen.⁵

A teremben eluralkodott a zűrzavar, a férfiak pedig rémülten üvöltöttek, ordítottak az iszonytató lényre, akit felzavartak szendergéséből. Trevert mintha megszedítette volna a fejetlenség, és miközben egyre lármásabbá vált a viszály, zavartan a falhoz lapult.

- Nem szabad innia! Nem szabad innia! - bömbölte a Vén Bogaras, mikor láthatóan kifogyott - vagy elege lett - az idézetekből. Rendőrök jelentek meg a bejáratban, akiket a zajongás vonzott oda, ám kis ideig nem is próbáltak közbeavatkozni. Trever, aki immár teljesen megrémült, és végérvényesen kigyógyult abbéli vágyából, hogy az erkölcstelenség útján ismerje meg az életet, közelebb somfordált a kékkabátos jövevényekhez. Ha sikerülne kionsonia, és vonatra szállnia Appleton felé - elmélkedett -, a kicsapongásról szerzett ismereteit hiánytalannak tekintené.

A Vén Bogaras ekkor váratlanul abbahagyta a hadonászást dárdájával, és kővé dermedt - aztán oly délcegre kihúzta magát, amilyennek a hely egyetlen törzsvendége sem látta még.

- *Ave Caesar, moriturus te saluto!*⁶ - üvöltötte. és a whiskytől bűzlő padlóra rogyott, ahonnan többé fel sem kelt.

A rákövetkező élmények örökre bevésődtek az ifjú Trever elméjébe. A kép homályos, ámde kitörölhetetlen marad. A rendőrök átgázoltak a tömegen, és kifaggattak mindenkit, aki kellően közel helyezkedett az esethez és a földön heverő holttesthez. Különösen Sheehant halmozták el kérdésekkel, ám a tulajdonos semmiféle használható információval nem szolgálhatott a Vén Bogarast illetően. Ekkor az adósságfizetés-megtagadónak eszébe jutott a fotográfia. és javasolta, azonosítás céljából iktassák a képet a kapitányságon. Az egyik rendőr kelleetlenül az üveges szemű figura fölé hajolt, és megkereste a selyempapírba csomagolt kartonlapot. amit tüstént körbeadott.

- Micsoda csirke! - sandított a szépséges arcra az egyik részeg férfi, ám akik józanok maradtak, nem kéjvágyón gusztálták, hanem tisztelettel és meghökkenve bámulták az éteri vonásokat. Úgy tűnt, senki nem ismeri a képen megörökített hölgyet, mindannyian csodálkoztak azonban, miként juthatott efféle arckép a kábítószerből lelépült elméjű csavargó birtokába - vagyis mindannyian, kivéve az adósságfizetés-megtagadót, aki nyugtalanul méregette a betolakodó kékkabátosokat. Ő már korábban a Vén Bogaras teljes lealacsonyodásának álarca mögé látott.

Aztán Trevernek nyújtották át a képet, az ifjú tekintete pedig egyszerre megváltozott. Az első megrázkódtatás elmúltával visszacsomagolta az arcképet a selyempapírba, mintha védelmezni akarta volna azt a hely hitványságától. Majd hosszasan és fürkészően nézte a padlón heverő alakot, és felfigyelt a délceg testre, az arisztokratikus vonásokra, melyek mintha előtűnni látszottak volna, ahogy immár az élet utolsó gyalázatos szikrája is kihuny a testben.

- Nem - vágta rá menten, mikor rákérdeztek, ismeri-e a képen látható hölgyet.

- A kép különben is oly régen készült - tette hozzá -, hogy már vélhetően senki fel nem ismerheti.

Alfred Trever azonban eltitkolta az igazságot, amit többen megsejtettek, mikor felajánlotta, hogy gondoskodik a holttest elföldeléséről Appletonban. Könyvtárszobája kandallópárkánya felett függött ugyanis a kép pontos másolata, a portré megörökítette személyt pedig egész életében ismerte és szerette.

A szelíd és nemes vonások ugyanis édesanyja vonásai voltak.

Galamb Zoltán fordítása

IV. ANTIK REGÉK

A kívülálló (1921)

*Lidérccel álmodott ez éjszakán
a báró, s a harcos-vendégsereg
boszorkányt és koporsó-férgeket
látott gyötrődve*
KEATS

Boldogtalan az, akinek gyermekkorából csupán a félelem és a szomorúság emléke maradt meg. Szerencsétlen az, aki magányos órákra emlékezik ódon könyvek tébolyító sokaságával borított, barna függönyös, hatalmas, gyászos termekben, vagy riadt bámészkodásokra vadszőlőtől fojtogatott, gigászi, groteszk fák félhomályos ligetében, toronymagas némaságban imbolygó, göcsörtös ágak alatt. Ilyen helyet adtak nekem az istenek, nekem, a bódultnak, a csalódottnak; a nélkülözőnek, a megtörtnek. Különös módon mégis elégedett vagyok, és kétségbeesetten kapaszkodom sivár emlékeimbe olyan pillanatokban, amikor elmém azzal fenyeget, hogy átnyúl a másikhoz.

Nem tudom, hol születtem, csak azt, hogy a kastély mérhetetlenül öreg és mérhetetlenül borzalmas volt, tele sötét folyosókkal, és a magas mennyezeteken a szem csak pókhálót és árnyakat talált. A mállatag folyosók kövei mindig ocsmányul nyirkosnak tűntek és mindenütt pokoli bűz terjengett, mintha nemzedékek hulláit halmozták volna föl. Sohasem volt világosság, így hát néha gyertyát gyújtottam, és azokat bámultam mereven, hogy megkönnyebbüljek, és odakint sem sütött a nap, mivel azok a szörnyű fák a legnagyobb tornyokat is túlnőtték. Egyetlen fekete torony nyúlt fel a fákon túl az ismeretlen égbe, ám az félig-meddig romba dőlt és legföljebb kívülről lehetett volna, kőről kőre lépve, fölkapaszkodni rajta.

Évekig élhettem ezen a helyen, de nem tudom mérni az időt. Valakiknek gondoskodniuk kellett rólam, mégse tudok emlékezni más emberre vagy élőlényre magamon kívül, leszámítva a zajtalan patkányokat, denevéreket és pókokat. Azt hiszem, akárki is a gondozóm, döbbenetesen öreg lehet, mivel első fogalmam egy élő személyről valami hozzám gunyorosan hasonló lény mégis torz, összeaszalódott és omlatag, mint a kastély. Én semmi groteszket sem találtam a csontokban, amelyek elszórva heverték a sziklakriptákban, mélyen az alapok alatt. Ezeket a dolgokat összekapcsoltam a mindennapi élet eseményeivel, és sokkal természetesebbek voltak számomra, mint az élőlényeket ábrázoló színes képek, amelyeket a penészes könyvekben találtam. Ezekből a könyvekből származik minden, amit tudok. Tanár nem serkentett vagy vezetett, és nem emlékszem, hogy hallottam volna emberi szót az évek során - még a sajátomat sem; noha olvastam beszédről, sohasem gondoltam, hogy hangosan kellene beszélnem. Azt se tudtam, milyen vagyok, mert nem volt tükör a kastélyban, ösztönszerűen tekintettem magam fiatalnak, hasonlatosnak ama fiatalokhoz, akiket a képeskönyvek rajzain és festményein láttam. Azért gondoltam magam fiatalnak, mert olyan kevésre emlékeztem.

Gyakran hevertem odakint, a bűdös árkon túl a sötét, néma fák alatt, és órákon át álmodoztam mindarról, amit a könyvekben olvastam; vágódva képzeltem magamat a napfényes világ vidám sokaságába, amely a végtelen erdő mögött lehet. Egyszer megpróbáltam elmenekülni az erdőből, de minél távolabb kerültem a kastélytól, annál áthatolhatatlanabb lett a sötétség, annál jobban eltelt a levegő sötét félelemmel; így hát rémülten rohantam vissza, nehogy eltévedjek az éjszakai csönd labirintusában.

Így álmodoztam és várakoztam az örök szürkületben, noha nem tudtam, mire várok. Azután az árnyas magányban olyan égető lett bennem a vágy a fény után, hogy többé nem találtam nyugtot, és esdeklőn nyújtottam kezeimet az erdő fölötti ismeretlen égbe fűródó magányos, fekete torony felé. Végül úgy döntöttem, megmászom azt a tornyot, még ha lezuhanok is; még mindig jobb egy pillantást vetni az égre és kockáztatni, mint tovább élni anélkül, hogy lássam a nappalt.

A nyirkos félhomályban addig kaptattam a keshedt, vén kőlépcsőkön, amíg el nem fogytak a fokok; olyan nyaktörő kúszás következett a kiálló kis

kapaszkodókon. Lidérces és szörnyű volt az a lépcső nélküli, halott kőhenger; fekete, romos, kihalt és baljós - megriadt denevéreivel, amelyeknek szárnya nem csapott zajt. De még rémítőbb és szörnyűbb volt előrehaladásom lassúsága; másztam, ahogy tudtam, de a sötétség a fejem fölött nem csökkent, és újfajta borzongás telepedett rám, mint kísérteties penész. Dideregtem, míg azon tűnődtem, miért nem érem el a fényt, és lenéztem volna, ha merek. Azt képzeltem, hirtelen éj ereszkedett le hirtelen, és hiábavalóan kapaszkodom szabad kezemmel egy ablakmélyedésbe, hogy ki- és fölnézzek, fölmérendő, milyen magasba jutottam.

A humorú, kétségbeejtő meredélyen való mérhetetlen, félelmetes, vak mászás után hirtelen éreztem, hogy fejem valami szilárd dologba ütközik, és tudtam, elértem a tetőt, vagy valamilyen padlót. A sötétben fölemeltem szabad kezem, megtapogattam az akadályt, éreztem, hogy kőből van és nem mozdul. Következett egy nyaktörő kör a torony palástja mentén, fölhasználva minden síkos kapaszkodót, amelyet a fal nyújthatott; végül engedett kutató kezemnek az akadály, és én ismét elindultam fölfelé, fejemmel tolvam magam előtt a kőlapot vagy ajtót, mivel félelmes kapaszkodásomhoz mindkét kezemre szükségem volt. Semmiféle fény nem látszott odafönt, és amikor följebb nyúltam, már tudtam, utána egyáltalán nem ért véget, mert a kőlap csapóajtaja csupán a toronynál szélesebb sziklapadlónak, bizonyára valamilyen kilátóba vezető nyílás. Óvatosan bemásztam, próbáltam elejét venni, hogy a súlyos kőlap visszahulljon, de igyekezetem kudarcba fulladt. Miközben kimerülten hevertem a padlón, hallottam zuhanásának visszhangját, és csak reméltem, hogy amikor szükséges, ismét föl tudom majd emelni.

Hitem szerint csodálatos magasságba jutottam, messze túl az átkozott faágakon, így föltápáskodtam a padlóról, és ablak után tapogatóztam, hogy először pillazathassak az égre, a Holdra és a csillagokra, amelyekről már olvastam. De hiába kutattam mindkét kézzel, csalódnom kellett; csupán nagy márványpolcokat találtam, és rajtuk nyugtalanító méretű, gyűlöletes, hosszúkás ládákat. Azon tűnődtem, miféle ódon titkok rejtőzhetnek ebben a magas teremben, amelynek évtizedek óta nincs összeköttetése a lenti kastéllyal. Kezem váratlanul egy ajtóba ütközött, amely különös faragástól érdes kőkeretbe volt ágyazva. Megpróbáltam kinyitni, zárva volt; ám minden erőmet megfeszítve legyűrtem az akadályt, és feltéptem. Ekkor a legtisztább öröm kerített hatalmába, amit valaha ismertem, mert az újonnan talált ajtóból fölfelé vezető, sziklafalú, rövid, lépcsős átjáró végén egy díszes vasrácson keresztül beragyogott a telehold, amelyet még sohasem láttam, csak álmaimban és emlékezetnek nem nevezhető, bizonytalan látomásaimban.

Mivel úgy képzeltem, most értem el a kastély tornyának igazi csúcsát, nekirontottam az ajtó mögötti néhány lépcsőfoknak; mivel azonban a holdat hirtelen eltakarta egy felhő, megbotlottam, és lassabban tapogatózdtam tovább a sötétben. Még akkor is nagy volt a homály, amikor elértem a rácsot, amelyet óvatosan meghúztam, és nyitva találtam, de nem mertem kitérni, mert féltem,

hogyan lezuhanok a megdöbbenő magasságból, ahova fölmásztam. Azután ismét előbukkant a holdfény.

Minden megrendülés között az a legdémonibb, amelyik váratlan és groteszkül hihetetlen. Egyetlen korábbi tapasztalatom sem volt mérhető a most látottak borzalmához, e látvány bizarr csodájához. Maga a kép olyan egyszerű volt, mint amilyen döbbenetes, csupáncsak ennyi: a szédítő mélységben összebújó lombkoronák helyett, amelyekre számítottam, a rácson túl szilárd talaj fogadott, amelyen különböző márványtömbök és oszlopok álltak, és egy ódon kőtemplom vetett rá árnyékot; romos tornya kísértetiesen ragyogott a holdfényben.

Fél-öntudatlanul kinyitottam a rácsot, és kitántorogtam a két irányba elnyúló fehér márványösvényre. Elmémbe, akármilyen döbbenet és zavaros volt is még mindig örült vágy élt a fény iránt; még a most bekövetkezett fantasztikus csoda sem állíthatott meg utamon. Nem tudtam, de nem is törődtem vele, hogy élményeim örületből, álomból vagy varázslatból fakadnak; elhatároztam, hogy megnézem a ragyogást és vígságot, bármibe kerüljön. Nem tudtam, ki és mi vagyok, milyen lehet a környezetem; míg tovább botladoztam, valami félelmetes, rejtett emlék ébredt bennem, amely kevéssé véletlenszerűvé tette haladásomat. Átmentem egy boltív alatt, elhagyva a kőlapok és oszlopok világát, majd tovavándoroltam a tájon, néha a látható utakat követve, de néha kíváncsian elhagyva őket, hogy mezőkön vágjak keresztül, ahol helyenként romok regéltek valamely elfelejtett út ősi jelenlétéről. Egyszer átúsztam egy sebes folyót, amelyben rég eltűnt hídra emlékeztettek a mohos romok. Több mint két óra telhetett el, mielőtt elértem volna azt, ami céloknak tűnt, a tiszteletreméltó, borostyánnal befuttatott kastélyt, egy fáktól sűrű parkban, amely örjítően ismerősnek tűnt, ugyanakkor zavarba ejtően idegen is volt. Láttam, hogy az árkot feltöltötték, és némelyik jól ismert tornyot lebontották; ám új épületszárnyak is voltak, hogy zavarba hozzák a szemlélőt. De a nyitott ablakokat néztem a legnagyobb érdeklődéssel és örömmel: pompásan ki voltak világítva, a legvidámabb mulatság zivaja szállt ki rajtuk. Odamentem az egyikhez, belestem, és különösen öltözött társaságot láttam: vigadoztak és derűsen beszélgettek. Még sohasem hallottam emberi beszédet, és csupán sejtettem, mit mondanak. Némely arcon olyan kifejezés ült, amely hihetetlenül távoli emlékeket ébresztett bennem, mások tökéletesen idegenek voltak.

Beléptem az alacsony ablakon a fényesen kivilágított szobába, és ezzel a lépéssel reményeim egyetlen tündöklő pillanatából áttestem a kétségbeesés és kijózanodás legsötétebb bugyraiba. A lidércnyomás azonnal elkezdődött a legrémítőbb jelenettel, amit el tudtam képzelni. Alig léptem át a párkányt, amikor döbbenet és iszonytató félelem csapott le az egész társaságra; minden arcot eltorzított, és a legborzalmasabb sikolyokat csalta elő úgyszólván minden torokból. Általános menekülés következett, a zűrzavarban és pánikban jó néhányan elájultak, eszeveszetten menekülő társaik vonszolták magukkal őket. Sokan befogták a szemüket, és vakon bukdácsolva inaltak, felborogatva a

bútorokat, nekiütközve a falaknak, mielőtt elérték volna valamelyik ajtót.

Velótrázó volt a sikoltozás; egyedül és bambán álltam a tündöklő teremben, hallgattam az enyésző visszhangokat, és megremegtem a gondolattól, hogy mi lopakodhat láthatatlanul mögöttem. Első pillantásra a szoba kihaltak tűnt, de ahogy elindultam az egyik fülke felé, mintha mozgást észleltem volna az egyik aranyozott, boltíves ajtóból, amely egy másik, erre furcsamód hasonló szobába nyílt. A boltívhez közeledve tisztábban érzékeltem a mozgást, és ekkor első, egyben utolsó hangomat hallattam - kísérteties üvöltést, amely csaknem annyira megriasztott, mint az ocsmány ok, ami előidézte -, mert teljes, rémítő elevenségében megpillantottam az elképzelhetetlen, leírhatatlan, elmondhatatlan borzalmat, amelynek puszta megjelenése eszeveszett iszkolásra bírta a vidám társaságot.

Még csak megközelítőleg se tudom leírni, milyen volt, mert megvolt benne minden, ami tisztátalan, hátborzongató, ellenszenves, torz és gyűlöletes. A bomlás, a vénség és elhagyatottság kísérteties árnyéka volt; pokoli kinyilatkoztatások bűzös, csöpögő fantomja, vérfagyasztó megtestesülése mindannak, amit az irgalmas földnek örökre el kellene rejtenie. Isten a megmondhatója, hogy nem ebbe a világba való - vagy már nem evilági lény volt, iszonyatomra mégis az emberalak csontjait mutogató, oszladozó, förtelmesen gúnyos karikatúráját pillantottam meg benne; penészesen foszladozó gúnyája végképp olyan elmondhatatlan volt, ami csontom velejéig megdermesztett.

Csaknem megbénultam, de annyira azért nem, hogy ne tegyek gyenge erőfeszítést a menekülésre; hátratántorodtam, ami megtörte a névtelen, hangtalan szörnyeteg megjelenésének bűvöletét. Szemem, amelyet megbabonázott a gyűlöletesen kimeredő, két üveges gömb, nem volt hajlandó lecsukódni, de látásom irgalmasan elhomályosodott, így az első megrendítő perc után csak elmosódva mutatta a szörnyű alakot. Föl akartam emelni kezemet, hogy eltakarjam a látványt, idegeim azonban annyira elzsibbadtak, hogy karom csak részben engedelmeskedett akaratomnak. Mindazonáltal a kísérlet elegendő volt, hogy kibillenjek egyensúlyomból, úgyhogy néhány tántorgó lépést kellett tennem előre, nehogy elessek. Eközben hirtelen kínzó tudatára ébredtem a visszataszító lény közelségének, félig-meddig azt képzeltem, máris hallom ocsmányul ziháló lélegzését. Bár csaknem megőrültem, mégis képes voltam egyik kezemet előrelökni, hogy eltaszítsam a közelemben tolakodott bűzös jelenést; és ekkor a kozmikus lidércnyomás egyetlen kataklizmatikus pillanatára és pokoli véletlenből ujjaim megérintették a szörnyeteg rohadó, kinyújtott mancsát az arany ív alatt.

Én nem sikoltottam, de minden ördögi kísértet, amely az éjszakai szélen utazik, sikoltott helyettem, amikor ugyanebben a másodpercben rázúdult elmémre a lélekölő emlékek száguldó lavínája. Abban a másodpercben mindent tudtam, ami korábban történt; emlékezetem túlnyúlt a félelmetes kastélyon meg a fákon, és fölismertem a megváltozott épületet, amelyben most álltam; de ami

mindennél borzalmasabb, fölismertem az istentelen ocsmányságot, amely vigyorogva állt előttem, amikor elrántottam beszennyezett ujjaimat az övétől.

De a világegyetemben balzsam is van, nemcsak keserűség, és ez a balzsam a felejtés. Annak a másodpercnak mindennél szörnyűbb borzalmában elfelejtettem, ami megrémített, és a fekete emlékek kitörése elveszett a visszhangzó képek zűrzavarában. Mintegy álomban menekültem arról a kísérteties, elátkozott helyről, és némán, sebesen száguldottam a holdfényben. Amikor visszatértem a márványos templomudvarba, leereszkedtem a lépcsőn, és úgy találtam, hogy a kő csapóajtó nem mozdítható többé; de nem bántam, mert gyűlöltem az ódon kastélyt és a fákat. Most együtt utazgatok a gunyoros, barátságos kísértetekkel az éjszakai szélben, nappal Nefren-Ka katakombái között bujdosom a Nílus partján, Hadoth elzárt és ismeretlen völgyében. Tudom, hogy nekem nem való a fény csak a Holdé, amikor megjelenik Neb sziklasírhajói között, és a vigalom se, kivéve Nitokrisz szavakba nem foglalható ünnepeit a Nagy Piramis alatt; mégis új vadságomban és szabadságomban csaknem örülök az idegenség keservének.

Noha a felejtés elszongított, mindig tudom, hogy kívülálló vagyok; idegen ebben a században azok között, akik még emberek. Ezt azóta tudom, amióta kinyújtottam ujjaimat a nagy aranyozott keretben álló fürtelem felé, és hozzáértem a hideg és áthatolhatatlan csiszolt üveghez.

Bihari György fordítása

A fa (1920)

Az árkádiai Maenalus-hegy egyik zöldellő lejtőjén, egy villa romjai mellett áll egy olajfaliget. Nem messze tőle egy sírhalmot találni, melyet egykor előkelő szobrok ékesítettek, ám mára éppúgy lepusztult, mint az épület. A hant egyik végén, bizarr formájú gyökereivel kitúrva helyéből az idő rágta pánhellén márványlapokat, egy furcsán visszataszító alakú, természetellenesen nagy olajfa nő; mely olyannyira hasonlít egy bizarr, vagy haláltól eltorzult emberi alakra, hogy a helybeliek félnek elhaladni mellette éjszaka, mikor a hold halvány sugarai áttörnek a göcsörtös faágak között. A Maenalus-hegyre gyakorta ellátogat a rettegett Pán, kinek sok társa akad, és az együgyű parasztleányok szentül hiszik, hogy a fa valamiféle iszonyatos rokonságban áll ezekkel a furcsa kis Pánfiakkal; ám egy közelben lakó méhésztől egészen más történetet mesélt nekem.

Sok évvel ezelőtt, mikor a domboldali villa még új és ragyogó volt, két szobrász, Kálosz és Muszidész lakott benne. Lydiától Nápolyig mindenfelé magasztalták az alkotásaikat, és senki se merte volna azt állítani, hogy egyikük

tehetsége túlszárnyalja a másikat. Kálosz Hermész-szobra a korinthuszi márványszentélyben állt, Muszidész Pallasza Athénban, a Parthenon közelében díszlett egy oszlop tetején. Mindenki tisztelettel adózott

Kálosznak és Muszidésznek, és csodálták, hogy a művészi féltékenység nem árnyékolja be szívélyes, testvéri kapcsolatukat.

Ám, noha Kálosz és Muszidész zavartalan harmóniában élt, természetük jócskán elütött egymástól. Míg Muszidész esténként Tegea városában mulatozott, Kálosz inkább otthon maradt; rabszolgái elől a hús olajfaliget félreeső zugaiba szökött. Ott elmeditált az elméjét betöltő látomásokon, és ott álmodta meg a szépséges formákat, melyek aztán az eleven márvány alakjában váltak örök életűvé. A henyélők odáig vetemedtek, hogy kijelentsék, Kálosz a liget szellemeivel társalgott, és szobrai csupán az ott látott faunok és erdei tündérek másai voltak, Kálosz ugyanis nem hús-vér modellekről mintázta alkotásait.

Kálosz és Muszidész oly hírnévre tett szert, hogy senki sem csodálkozott, mikor Szirakuza türannosza követeket küldött hozzájuk, hogy híret vigyék nekik a városba tervezett költséges Tükhé-szoborról⁷. A szobornak hatalmasnak és utánozhatatlannak kell lennie, mivel messze földön csodaszamba menő látványosságnak és távoli utazások céljának szánták. Minden képzelet felülmúló becsben részesül az, akinek pályaművét elfogadják, Káloszt és Muszidészt pedig felkérték, hogy vetekedjenek e dicsőségért. Testvéri szeretetük közismert volt, és a ravasz türannosz arra számított, hogy nem titkolóznak majd egymás előtt, hanem mindkét művész segíti és tanácsokkal látja el a másikat; eme üdvös együttműködés pedig két felülmúlhatatlan szépségű mű megalkotásához vezet, melyek közül a szebbik még a költők legcsodálatosabb álmait is elhomályosítja.

A szobrászok örömmel fogadták a türannosz ajánlatát, s az elkövetkező napokban rabszolgáik szüntelenül a vésők kopogását hallották. Egymás elől nem rejtegette Kálosz és Muszidész a szobrokat, mások viszont egyetlen pillantást sem vethettek rájuk. Kettejükén kívül senki szemei előtt nem tárulkoztak fel a durva tömbökből, öröktől való márványbörtönükből avatott ütésekkel kiszabadított isteni alakok.

Esténként, mint azelőtt is, Muszidész Tegea dísztermeiben lakmározott, míg Kálosz magányosan andalgott az olajfaligetben. Ám ahogy telt az idő, az egykor sziporkázó Muszidész mintha elkomorodott volna. Furcsa -mondogatták az emberek maguk között -, hogy a levertség így erőt vegyen valakin, aki a legmagasztosabb művészi kitüntetés egyik várományosának számított. Hónapok múltak el, ám Muszidész keserű ábrázatán semmi sem tükröződött a helyzethez illő, reményteljes várakozásból.

Aztán egy napon Muszidész bejelentette, hogy Kálosz megbetegedett, és ezután már senki sem csodálkozott Muszidész mélabúján, mivel mindannyian tudták, mennyire mély és szent barátság fűzi őt társához. A hír hallatán sokan, meglátogatták Káloszt, és valóban sápadtságot véltek felfedezni a művész arcán;

szemében mégis olyféle felhőtlen derű tükröződött, melytől tekintete százszor delejesebbnek tűnt Muszidész tekinteténél, akit láthatóan megőrijtett az aggodás, és aki eltaszított magától minden rabszolgát, hogy saját kezüleg táplálhassa és gondozhassa barátját. Vastag függönyök takarták a két befejezetlen Tükhé-szobrot, melyeket mostanában alig érintett a beteg és az ő hűséges gondozójának keze.

Ahogy Kálosz tanácstalan orvosai és kitartó barátja ápolása ellenére rejtélyes módon egyre gyengült, gyakorta kérte, hogy vigyék ki őt a hön szeretett olajfaligetbe. Ott utasította gondozóit, hogy hagyják magára, mintha láthatatlan dolgokkal kívánna társalogni. Muszidész mindig engedelmeskedett neki, noha szeme könnybe lábadt a gondolattól, hogy Kálosz szívesebben tartózkodik a faunok és erdei tündérek körében, mint vele. Végül elérkezett a megmérettetés ideje, Kálosz pedig az evilági léten túli dolgokról beszélgetett. Muszidész sírva ígérte meg neki, hogy Mauszóloszénál is szebb síremléket emeltet neki; de Kálosz arra kérte, többé ne is említse előtte a márványba foglalt dicsőséget. A haldoklónak csupán egyetlen kívánsága volt; az, hogy a ligetben álló bizonyos olajfák ágait temessék a feje mellé. Aztán egy este, ahogy az olajfaligetben üldögélt, Kálosz eltávozott az élők közül. Szavakkal le nem írható a márványsíremlék szépsége, amit a lesújtott Muszidész faragott szeretett barátjának. Csupán Kálosz lett volna képes ehhez hasonló domborműveket létrehozni, melyek teljes pompájában a ábrázolták Elíziumot. Muszidész arról sem feledkezett meg, hogy Kálosz feje mellé temesse az olajfaágakat.

Mikor Muszidész marcangoló fájdalma rezignáltsággá csillapodott, újfent serényen hozzálátott Tükhé alakjának megformálásához. Immár mindenképp az ő osztályrészéül jutott a dicsőség, Szirakuza türannosza ugyanis kizárólag az ő vagy Kálosz művét volt hajlandó elfogadni. A feladat alkalmat adott rá, hogy kiadja magából a felgyülemlett érzéseket, és ezért napról napra keményebben munkálkodott, sőt még a mulatozásról is lemondott, pedig hajdanán sok örömét lelte benne. Ehelyett barátja sírjánál töltötte az estéket, ahol az örök álmra szenderült művész feje mellett egy fiatal olajfa sarjadt ki a földből. A fa oly sebesen fejlődött, és oly különös alakúvá, hogy bárki meglátta, meglepődve kiáltott fel; Muszidészt pedig láthatóan lenyűgözte, egyszersmind taszította is a jelenség.

Három évvel Kálosz halála után Muszidész hírnököt küldött a türannoszhoz, és a tegeai agorában azt suttozták, hogy elkészült a nagy mű. A sír mellett növekvő fa ekkorra elképesztő, fajtáját meghazudtoló méretűvé cseperedett, és egy kivételesen vastag ágat növesztett Muszidész hajléka fölé. Éppannyi kíváncsiskodó látogatott el az irdatlan fához, mint ahányan a szobrász műve iránt érdeklődtek, következésképp Muszidész csak ritkán maradhatott egyedül. Ám nem zavarta őt a vendégsereg; sőt, inkább úgy tűnt, most, hogy figyelmét nem a munkája kötötte le, félt magára maradni. A zord fön, mely az olajfaliget fái közt fütyült, hátborzongatóan emberi beszédre emlékeztető hangokat adott ki.

Az eget sűrű felhők borították, mikor a türannosz követei Tegeába érkeztek. Mindenki pontosan tudta, hogy jövetelük célja a hatalmas Tükhé-szobor elszállítása volt, minek révén örök dicsőség illette meg Muszidészt, s ezért a proxenoi⁸ meleg fogadtatásban részesítették őket. Az éj leszálltával dúló vihar kerekedett a Maenalus-hegy gerince fölött, és a szirakuzai követek hálát adtak az Isteneknek, hogy a város biztonságot adó falai közt pihenhetnek. Meséltek az illusztris türannoszról és a főváros pompájáról, s közben Muszidész alkotását magasztalták. Aztán a tegeaiak Muszidész jóságáról és emésztő bánatáról szóltak, amit barátja halála fölött érzett, majd elárulták, hogy Kálosz távoztával még a művészi babérok sem tudták megvigasztalni őt, hiszen barátja hasonlóképp kiérdemelhette volna e dicsőséget. Beszéltek még a síremléknél, Kálosz feje mellett kisarjadt olajfáról is. A szél egyre iszonytatóbban süvített, és a szirakuzaiak az árkádiaiakkal együtt imádkoztak Aioloszhoz⁹.

A reggeli napsütésben a proxenoi a szobrász domboldalon álló hajlékához vezették a követeket, ám az éjszakai vihar furcsa dolgokat művelt. Rabszolgák siránkozása töltötte be a letarolt vidéket, és az olajfaliget közepén immár nem magaslottak a tágas csarnokot körülvevő oszlopsorok, melyek közt Muszidész álmodott és alkotott. A szerény udvarok és alsó falak magányosan és megrendülve búslakodtak, a különös, új fa fölénk magasodó ága ugyanis rázuhant a pazar nagyobbik oszlopcsarnokra, és szokatlan alapossággal éktelen romhalmazzá silányította az impozáns márványkolteményt. Az idegenek, miként a tegeaiak, döbbenetben álltak, és az omladékról a hatalmas, baljóslatú fára vetették tekintetüket, melynek alakja olyannyira emlékeztetett egy emberére, gyökerei pedig bizarrul Kálosz kifaragott síremléke alá hatoltak. Döbbenetüket még tovább fokozta, hogy amikor átkutatták az összedőlt épületet, sem a nyájas Muszidésznek, sem Tükhé kőből kimunkált másának nem akadtak nyomára. A kiterjedt romok között a káosz uralkodott, s a két város képviselői csalódottan távoztak; a szirakuzaiak azért, mert nem volt mit hazavinniük, a tegeaiak pedig azért, mert nem volt kit ünnepelniük. A balszerencse dacára a szirakuzaiak nem sokkal később egy pompás szoborhoz jutottak hozzá Athénban, a tegeaiak pedig azzal vigasztalódtak, hogy az agorában márványtemplomot emeltek Muszidész tehetségének, erényének és testvéri odaadásának emlékére.

Ám az olajfaliget még mindig áll, ahogy a Kálosz sírjából kinőtt fa is, és az öreg méhész elárulta nekem, hogy a faágak néha még ma is azt susztorogják maguk között az éji szélben, hogy: "Oida! Oida! - Tudom! Tudom!"

Galamb Zoltán fordítása

Hüpnosz (1922)

Az álom, e minden éjjel kísértő baljóslatú kaland kapcsán elmondhatjuk, hogy vakmerőségünk, mellyel nap mint nap nyugovóra térünk, érthetetlen lenne, ha nem tudnánk: csupán a veszélyfelismerésének hiánya eredményezi.

Baudelaire

A kegyes istenek vigyázzanak rám - ha valóban léteznek -, mikor sem az akarat, sem az emberi lelemény alkotta szerek nem képesek visszatartani az álom mélységeitől. A halál kegyes, hiszen onnan már nem létezik visszaút, ám annak, ki elgyötörten és iszonyú tudással tér meg az éj sötét bugyraiból, többé nem adatik meg a nyugalom. Bolond voltam, hogy oly szentségtelen eszelősséggel vettem bele magam a titkokba, miket ember meg nem ismerhet; bolond vagy isten volt az egyetlen barátom, aki előttem járt és vezetett, és aki végül oly borzalmakon ment keresztül, amilyenekben még nekem is részem lehet!

Emlékszem, hogy egy vasútállomáson ismerkedtünk össze, ahol otrombán kíváncsi tömeg gyűlt össze köré. Eszméletlenül feküdt és vonaglott, amitől ösztövé, feketébe burkolt teste furcsán merevnek hatott. Életkorát tekintve, úgy hiszem, a negyvenhez közeledett, vértelen, beesett, ugyanakkor arányos és kifejezetten szép arcát ugyanis mély ráncok barázdálták; sűrű, hullámos hajába és rövid, valaha hollófekete körszakállába itt-ott ősz tincsek vegyültek. Homloka fehérlett, mint a pentelikoni¹⁰ márvány, magassága és szélessége pedig az istenekére emlékeztetett.

A szobrász lelkesedésével állapítottam meg magamban, hogy a férfi bizonyosan egy faunszobor az ókori Hellászból, amit egy romtemplomból előásva valahogy életre keltettek fojtogató korunkban, hogy végül megtapasztalhassa a pusztító idő fagyos és nyomasztó jelenlétét. És mikor kinyitotta hatalmas, beesett és vadul csillogó fekete szemeit, tudtam, hogy attól fogva ő lesz az egyetlen barátom - olyasvalaki egyetlen barátja, aki azelőtt soha, senkivel nem barátkozott -, mert kiolvastam belőlük, hogy teljességében látták az eszmélet és valóság határain túli tartományok pompáját és iszonyatát; oly tartományokét, ahova gondolatban vágytam, ám melyeket hiába kerestem. Ezért, miközben elhajtottam a tömeget, megkértem őt, hogy jöjjön velem, és vezessen be a kifürkészhetetlen rejtélyek birodalmába, amibe szó nélkül bele is egyezett. Utóbb kiderült, hogy hangjában zene - a mély brácsák és a kristálygömbök muzsikája - zengett. Esténként gyakran diskuráltunk, mint ahogy nappal is, mikor mellszobrokat és elefántcsontból faragott miniatúrákat mintáztam róla, hogy különböző arckifejezéseit megőrizzem az örökkévalóságnak.

Tanulmányainkról nem mesélhetek, mivel alig volt közük a halandó ésszel felfogott világhoz. A homályosabb létnek és tudatnak arról a tágasabb és ijesztőbb univerzumáról szóltak, mely mélyebben rejlik anyagnál, időnél és

térnél, és melynek létezését csupán az álom bizonyos módozatai során sejthetjük meg- azon álmon túli álmok álmodásakor, melyeket közönséges ember nem ismerhet, és melyeket a nagy képzelőerővel megáldottak is csupán egyszer vagy kétszer tapasztalnak meg életükben. Éber tudásunk kozmosza, mely olyanmód jön létre a másik világmindenségből, ahogy a buborék megszületik az udvari bolond pipájából, mindössze úgy érintkezik ösforrásával, ahogy a buborék érintkezik kaján megteremtőjével, mikor a tréfamesternek úgy tartja kedve, hogy visszaszívja azt. A tanult emberek többnyire nem is sejtik létezését, s épp ezért tudomást sem vesznek róla. A bölcsek megfejteni igyekeztek az álmokat, és az istenek kinevették őket. Egy vágott szemű férfi azt állította, hogy az idő és tér egyformán relatív, és az emberek kinevették őt. Ám még ez a vágott szemű férfi is csupán megsejtett valamit. Jómagam többre vágytam pusztá sejtésnél, barátom pedig próbálkozott, és részben sikerrel járt. Aztán együtt próbálkoztunk, és az ódon Kent ősi udvarházának műteremmé alakított toronyszobájában, egzotikus kábítószer hatása alatt szörnyű és tiltott álmokat hajszoltunk.

E későbbi napok gyötrelmeinek egyike, a legfőbb kín - a kifejezésképtelenség. Amit láttam és megtudtam a bűnös kutakodás óráiban, szavakkal el nem mondható - mivel egyetlen nyelvben sem találni a megfelelő jelképeket vagy utalásokat. Azért mondom ezt, mivel felfedezéseinket kizárólagosan érzékelés útján tettük; és ezen érzetek egyike sem viszonyítható a normál emberi idegrendszer érzhető benyomásokhoz. Érzetek voltak, bennük mégis az idő és a tér hihetetlen elemeit véltük felfedezni - olyan dolgokét, melyek végső soron nem rendelkeznek világos és határozott léttel. A szokványos szavak közül talán a merülés és a repülés fejezi ki legtalálókban a tapasztalatot; minthogy a felfedezés minden szakaszában elménk egy darabja vakmerőn elszakadt a valóságtól és a jelentőtől, és mintegy a levegőben száguldva viharzott el döbbenetes, fénytelen és fenyegető mélységek mentén, és olykor bizonyos jól kivehető és jellegzetes akadályokon kellett áttörnie, melyeket legfőljebb viszkózus, förtelmes párafellegekhez hasonlíthatok.

E sötét és testtelen száguldások során némelykor egyedül, némelykor együtt repültünk. Mikor kettesben szálltunk, barátom mindig messze hagyott; jelenlétét a fizikai forma hiánya ellenére érzékelttem, egyfajta képi emlékezés folytán, ami által az arca rémlett fel előttem valaminő furcsa fénytől bearanyozva, ugyanakkor félelmetesen a maga hátborzongató szépségével, rendellenesen fiatalos orcáival, parázsló szemeivel, olimposzi homlokával, deresedő hajával és szakállával.

Az idő múlását nem kísértük figyelemmel, az idő ugyanis pusztá illúzióvá lett. Csupán annyit tudok, hogy valami igencsak különös történhetett velünk, mivel végül elcsodálkoztunk, hogy miért nem öregsünk. Beszélgetéseinket minden alkalommal a gyarlóság és a förtelmes nagyravagyás jellemezte - egyetlen démon vagy isten sem törekedett volna afféle felfedezésekre vagy hódításokra, amilyenekről magunk közt sugdolóztunk. Beleborzongok a

gondolatba is - nyíltan kimondani ugyanis nem merem -, miket terveztünk; bár annyit elárulok, hogy barátom egyszer egy papírlapra jegyezte föl az óhaját, amit nem merészelt kiejteni a száján, és melynek láttán nyomban elégettem a papirost, és rettegvé bámultam ki az ablakon a csillagokkal teleszórt égboltra. Utalni - mindössze utalni - merek rá, hogy olyan terveket szövögetett, melyek a látható világ uralmát és még más dolgokat foglaltak magukba; olyan elképzeléseket, miáltal a föld és a csillagok az ő parancsára mozognának. és tőle függne minden létező sorsa. Jómagam nem osztottam szándékaiban, ezt kijelenthetem - sőt meg is esküszöm rá. Bármilyen ellenkezőt mondott vagy írt a barátom, tévedés, hiszen nincs elég erőm hozzá, hogy azokba a megnevezhetetlen szférákba merészkedjek, ahonnan sikerrel véghezvihetni e szándékokat.

Az egyik éjjelen ismeretlen helyekről érkező szelek ellenállhatatlanul minden gondolaton és létezésen túli, határtalan örökbe sodortak minket. Őrjítően megfoghatatlan érzetek tolultak belénk; megtapasztaltuk a végtelent, ami akkor észvesztő örömmel töltött el minket, emléke azonban mára részben elhomályosult, részben szavakba nem önthető. Gyors egymásutánban küzdöttük át magunkat a viszkózus akadályokon, és végül úgy éreztem, távolabbi tartományokba kerültünk, mint ahová valaha eljutottunk.

Barátom messze előttem járt, ahogy belemerültünk a szűz éter szédületes óceánjába, és láttam lebegő, fényes, túlon túl fiatalos emlék-arcán felragyogni az alattomos örömet. Az arc hirtelen elhalványult, aztán eltűnt, és kisvártatva egy olyan akadállyal találtam szemben magamat, melyen képtelen voltam áthaladni. A többire hasonlított, mégis mérhetetlenül sűrűbbnek mutatkozott; nyúlós, ragacsos masszának hatott, ha lehet efféle kifejezésekkel jellemezni egy nem anyagi tér analóg minőségeit.

Éreztem, nem tudok átlépni egy határt, melyen barátom és vezetőm sikeresen átjutott. Küszködve a kábítószeres álomutazás végéhez értem, és rányitottam hús-vér szemeimet a toronyszobára, melynek szemközti sarkában álmodótársam sápadt és még mindig eszméletlen teste feküdt furcsamód elgyötörten; ám ugyanakkor kápráztatóan szépnek láttam, ahogy a hold arany-zöld sugarai végigsimították márványszerű vonásait.

Aztán kisvártatva megmoccan a sarokban szunnyadó alak; és az Ég óvjon meg attól, hogy még egyszer olyasminek legyek a szem- és fültanúja, ami akkor a szemem előtt lejátészódott. Leírhatatlan a belőle feltörő sikoly és a leképezhetetlen poklok képei, melyek egy pillanatra felcsillantak rémülettől eszelős, sötét tekintetében. Mindössze annyit mondhatok, hogy elájultam, és nem is nyertem vissza az eszméletemet, míg barátom össze nem szedte magát, és eszelősen fel nem rázott, hogy segítsek távortartani tőle a vigasztalanságot és az iszonyatot.

Ezzel zárultak önkéntes kutatásaink az álom barlangjaiban. Barátom, aki túljutott a határon, riadtan, megrendülten és baljóslatúan figyelmeztetett, hogy nem szabad még egyszer elmerészkednünk arra a vidékre. Hogy mit látott, azt

nem volt hajlandó elárulni; ám bölcsen azt javasolta, hogy lehetőleg minél kevesebbet aludjunk, még ha pilulákkal tartjuk is magunkat ébren. Arról, hogy igaza volt, hamarosan megbizonyosodtam abból a kimondhatatlan félelemből, ami rám tört, valahányszor elveszítettem az öntudatom.

Minden kurta, ám elkerülhetetlen alvás után idősebbnek tüntem, míg barátom már-már kétségbeejtő gyorsasággal öregedett. Undorító figyelni, ahogy az ember szeme láttára mélyülnek el a ráncok és őszül meg a haj. Életvitelünk gyökeresen átalakult. Barátom, aki eleddig tudtommal elzárkózottan élt-valódi nevét és származását soha nem árulta el -, hirtelen rettegni kezdett a magánytól. Éjjel nem hagyhattam magára, sőt még egy kisebb társaság sem nyugtatta meg. Kizárólag a féktelen és lármás mulatozásban lelte örömét; és így a fiatal és vidám társaságok összejövetelei közül alig akadt olyan, amire ne látogattunk volna el.

Küllemünk és korunk szinte kivétel nélkül nevetség tárgya lett, amit jómagam nehezményeztem, barátom azonban kisebb rossznak tartotta az egyedüllétnél. Különösen a szabad ég alatt nem szeretett magára maradni, mikor a csillagok ragyogtak, és ha mégis rákényszerült, minduntalan a mennyboltra pislantott, mintha valami szörnyűség leselkedne rá odafentről. Nem mindig ugyanazt a helyet kereste - a különböző időszakokban különböző helyeket figyelt. Tavaszi éjjeleken az északnyugati égbolt alját kémlelte. Nyáron megközelítőleg a feje fölé tekintetett. Ősszel az északnyugati irányt kereste. Télen a keleti égboltot fürkészte, különösen, ha a hajnali órákban járt odakint.

Leginkább láthatóan a tél derekától rettegett. Csupán két év elteltével sikerült valamihez kötnöm e félelmét; ekkor kezdtem megérteni, hogy alighanem ugyanazt a kitüntetett pontot keresi a firmamentumon, és annak helyzete a különböző időpontokban egybeesett az iránnyal, amerre tekintett - e pontot nagyjából a Corona Borealis¹¹ csillagkép jelölte.

Kibéreltünk egy londoni műtermet, sohasem váltunk el egymástól, ám soha nem beszélünk azokról a napokról sem, mikor együtt igyekeztünk feltárni a valón túli világ rejtelmét. Megvénültünk és legyengültünk a gyógyszerektől, a kicsapongásoktól és az idegfeszültségtől, barátom gyérülő haja és szakálla pedig hófehér lett. Meglepőmód sikerült megkímélni magunkat a hosszan tartó alvástól, és csak ritkán adtuk át magunkat egy-két óránál tovább az árnyvilágnak, mely időközben oly iszonyatos fenyegetéssé változott.

Aztán ködös és csapadékos január következett, mikor híján voltunk a pénznek, kábítószerekhez pedig alig lehetett hozzájutni. Meg kellett válnom minden szobromtól és elefántcsontfejemtől, új nyersanyagot viszont nem állt módomban beszerezni, de meg kifaragni se lett volna energiám azokat. Szörnyen szenvedtünk, és egy bizonyos éjszakán barátom mély álomba merült, melyből többé nem tudtam felébreszteni. Még ma is tisztán emlékszem a jelenetre - a sivár, koromsötét műteremre, ahogy az eső zörgette az ereszt; társtalan falióránk ketyegésére; az öltözőasztalon heverő zsebóráink elképzelt tiktakolására; az épület egyik távoli zugában vergődő spaletta nyikorgására; a

ködtől és a távolságtól eltompított városi zajokra; és, ami a legborzalmasabbnak hatott, barátom mély, egyenletes és vészterhes szuszogására - monoton ki-belélgzésére, mely mintha a tiltott, képzeleten túli és rémesen távoli szférákban bolyongó lelke végtelen félelmének és agóniájának lepergő homokszemeit számlálta volna.

Idegfeszítő virrasztásom egyre nyomasztóbbá vált, és kevés híján elborult elmémet banális benyomások és képzettársítások árasztották el. Hallottam, ahogy valahol megkondul egy óra - nem a miénk, mivel az nem ütötte el az órákat -, beteges képzeletem pedig ismét léha tévelygésbe kezdett. Órák - idő - tér - végtelen - aztán ismét a közvetlen környezetemre összpontosítottam a figyelmem, és ráeszméltem, hogy miközben itt kuporgok a tető, a köd, az eső, és a légkör alatt, a Corona Borealis épp felkel az északkeleti égbolton. A Corona Borealis, melytől barátom olyannyira rettegett, és melynek sziporkázó csillagfélköre most is láthatatlanul izzik az éter véghetetlen mélységeinek mélyén. Őrjítően érzékeny fülem ekkor mintha új, és tisztán kivehető komponensre lett volna figyelmes a kábítószerből felnagyított hangzavarban valamiféle mély és átkozottul állhatatos, távolból érkező szűkölésre; egyfajta északkeletről jövő, bűgő, gunyoros hívásra.

Ám nem ez a messzi szűkölés vette el az eszem, és nyomta rá lelkeimre a félelem pecsétjét, amit soha életemben feltörni nem tudok már; nem ez váltotta ki belőlem a sikolyokat, és nem ettől kezdtem görcsösen rángatózni, hogy a lakók és a rendőrök végül rám törjék az ajtót. Nem a hangok, hanem a látvány rémisztett meg; a sötét, kulcsra zárt, bezsaluzott, lefüggönyözött szoba vaksötét északkeleti sarkából egy iszonytató vörös-arany fénycsóva tört elő - ám a fénycsóvából nem áradt ragyogás, hogy eloszlassa a homályt, hanem csupán a nyugtalanul alvó alak lehanyatló fejét világította meg, és benne előtűnt a fénylő és furcsán fiatalos emlék-arc förtelmes mása, amilyennek azt a végtelen térbe és a béklyóitól megszabadított időbe tett álomutazásaimból ismertem, mikor barátom a határmezsgyén átverekedve magát eljutott a tér tiltott, legbelső, lidércnyomásos bugyraiba.

És ahogy néztem őt, láttam, hogy áll a felemelkedik, fekete, átlátszó, mélyen ülő szemei elborzadva kikerekednek, vékony, árnyékba vesző ajkai szétnyílnak, mintha a rémülettől elnémított sikoly készülne előtörni mögülük. A sötétebből testtelenül, ragyogón és megfiatalodva felderengő, halálsápadt és ingatag tekintetből oly dermedt, komor és észveszejtő félelem áradt, amihez hasonlót még soha nem tárt elém a föld s az ég.

Egyetlen szó sem hangzott el az egyre közelebb, távoli dörgésben, de mikor az emlék-arc tébolyult tekintetét követve belenéztem a fénycsóva forrásába, ahonnan a szűkölést is hallani véltem, egy pillanatra én is megláttam, amit ő látott, és csengő füllel, eszeveszetten sikoltozni kezdtem, amire odacsődültek a lakók s a rendőrök. Hiába próbálnám szavakba önteni, valójában mit is láttam; és a kővé vált arc sem árulhatja el, mely, noha sokkal többet láthatott nálam, soha többé meg nem szólal már. Ám örökké őrizkedni fogok a

gúnyos és telhetetlen Hüpnosztól: az álmok urától, az éjszakai égbolttól, és a tudás és bölcsélet utáni örült vágyakozástól.

Nem lehet tudni, mi történt, mivel nem csupán az én elmémet borította el az idegen és förtelmes valami, hanem a többiekét is megfertőzte egyfajta feledékenység, ami kizárólag tébollyal magyarázható. Azt állítják - bár nem tudom, miért -, hogy a barátom nem is létezett; ehelyett a művészet, a bölcselkedés és az elmebaj töltötte ki tragikus életem. A lakók és a rendőrök megnyugtattak, az orvos valamiféle idegcsillapítót adott be nekem, ám senki sem észlelte az ott lezajlott lidércnyomásos események jeleit. Kővé dermedt barátom felett nem sajnálkoztak, amit viszont a műterem pamlagán találtak, oly ömlengő szavakat csalt ki belőlük, hogy kis híján émelyegni kezdtem, és keserűen átkozom a hírnevet, ahogy órákon keresztül ülök, és kopaszon, ősz szakállal, ráncosan, szélütötten, kábítószermámorban és megtörten fohászodom a tárgyhoz, amire rátaláltak nálam.

Tagadják ugyanis, hogy az utolsó szálig eladtam volna a szobraimat, és elragadtatva mutogatnak arra, amit a ragyogó fénycsóva rideggé, megkövültté és hangtalanná változtatott. Csupán ennyi maradt meg a barátomból; abból a barátból, aki a tébolyba és az összeomlásba vitt engem - egy istenhez illő fej, olyféle márványból, amilyenhez kizárólag az ókori Hellaszban lehetett hozzájutni, és melynek fiatalossága időtlen ifjúság; szakáll övezte arca, mosolyra húzódó, ívelt ajkai, olimposzi homloka, pipacskoszorús, sűrűn hullámzó fürtjei pedig a szépnél is szépségesebbek. Azt mondják, a kísértő emlék-arcot a sajátomról mintáztam huszonöt évesen; a márványtalapzatba azonban attikai betűkkel egyetlen szó van belevésve - HÜPNOSZ.

Galamb Zoltán fordítása

V. EGY ÁLNÉVEN ÍRT TÖRTÉNET

Harry Houdini: A fáraók börtönében (1924)

I.

A rejtély vonzza a rejtélyt. Mióta megmagyarázhatatlan mutatványok végrehajtójaként nevem közismertté vált, számos furcsa elbeszéléssel és esettel találkoztam, amiket hivatásom okán az emberek érdeklődési és cselekvési körömhöz kapcsoltak. Közülük némelyik elcsépeltnek és lényegtelennek, némelyik megrázónak és magával ragadónak bizonyult, mások különös és

veszélyes élményekhez, megint mások személyemet is érintő, beható tudományos és történelmi kutakodáshoz vezettek. Ezen ügyek többségéről eddig is beszéltem, és a jövőben is nyíltan beszélhetek; egyről azonban nem szívesen nyilatkozom, és most is csupán e magazin kiadóinak hosszas faggatását és rábeszélését követően számolok be róla, miután családom tagjaitól homályos utalások jutottak birtokukba.

Az eleddig titkolt téma egy tizennégy év előtti, nem hivatásos minőségemben tett egyiptomi látogatással kapcsolatos, említését pedig több okból is kerültem. Először is irtózom bizonyos kétségtelenül valós tények és körülmények nyilvánosság elé tárásától, melyekről nyilvánvalóan nem tudhat az a miriádnyi turista, akik a piramisok köré csődülnek, és melyeket láthatóan nagy buzgalommal igyekeznek titokban tartani a kairói hatóságok, noha kétségkívül tudomással bírnak róluk. Másrésztől nem szívesen beszélek el afféle eseményt, melyben saját csapongó képzeletem bizonyosan oly jelentős szerepet játszott. Amit láttam - vagy látni véltem -, nyilvánvalóan nem történt meg; hanem feltehetően friss egyiptológiai olvasmányaim, valamint a környezettől természetlegesen sugallt témával kapcsolatos elmélkedéseim eredménye volt. Kétségtelen, hogy a rég elmúlt bizarr éjszakán tetőző rettenet okának e képzeletindító ingerek tekinthetők, melyeket tovább nagyított az önmagában is iszonytató tényleges esemény.

1910 januárjában, miután teljesítettem angliai hivatásos kötelezettségeimet, szerződést írtam alá az ausztráliai színházakat sorra látogató turnéra. Mivel az utazásra bőséges időt biztosítottak, elhatároztam, hogy a lehetőségekhez mérten kihasználom az alkalmat, és olyan útvonalat választok, ami különösen érdekel; ily módon feleségem kíséretében kellemes körülmények között végighajóztam a kontinensen, Marseilles-ben aztán beszálltam a P & O¹ Port Saidba induló gőzhajójára, a *Malwára*. Úgy terveztem, hogy úti célunkat elérvén továbbindulok, hogy végigjárjam Alsó-Egyiptom főbb történelmi nevezetességeit, és csak azután hajózem ki Ausztráliába.

Az út kellemesnek bizonyult, és számos olyféle mulattató incidens színesítette, ami egy mágussal előadói hivatásának gyakorlásán kívül megeshet. A zavartalan utazás kedvéért eredetileg titokban óhajtottam tartani a nevemet; ám egy bűvésztársam, aki mindenáron közönséges trükkökkel igyekezett szórakoztatni és elkápráztatni az utasokat, rákényszerített, hogy eláruljam magam, és inkognitómat lényegében feladva megismételjem és túlszárnyaljam a mutatványait. Mindezt a későbbi következmények miatt említem - mely következményeket előre kellett volna látnom, mielőtt felfedem kiléteimet a Nílus völgyében szétszóródni készülő hajónyi turista előtt. Balgaságom eredményeképp bárhová mentem, mindenütt előre értesültek érkezésemről, jómagam és feleségem pedig megfosztott a vágyott feltűnésmentességtől. Az érdekességek megszemlélése közben gyakorta engem is megállítottak, hogy érdekességként szemügyre vehessenek!

Vadregényes tájak és rejtelmesen lenyűgöző helyek után kutatva

látogattunk el Egyiptomba, ám nem sok effélére akadtunk, mikor a hajó bearaszolt Port Saidba, és kisebb csónakokon a partra bocsátotta utasait. Az alacsony homokdűnék, a sekély vízben bukácsoló bóják, valamint a De Lesseps szobrok kivételével semmi érdekességet felmutatni nem képes, kietlen, európai jellegű kisváros láttán mindketten valami érdekesebb helyre vágytunk jutni. Rövid tanácskozás után úgy döntöttünk, hogy tüstént Kairóba és a piramisokhoz indulunk tovább, majd később Alexandriába látogatunk az Ausztráliába induló hajó, valamint az ókori metropolisz görög-római nevezetességei okán.

A vonatút kellően elviselhető volt, és mindössze négy és fél óránkat emésztette fel. Láttuk a Szuezi-csatorna jelentős részét, melynek útvonalát egészen Ishmailiyáig követtük, később pedig az ősi Egyiptomból is ízelítőt kaptunk, mikor futó pillantást vethettünk a Középső Birodalom helyreállított édesvízi csatornájára. Aztán végre megláttuk Kairó szürkületben pislákoló fényeit; e sziporkázó csillagmiriád ragyogó fényözönné változott, ahogy beérkeztünk a grandiózus Gare Centrale-ba².

Ám itt újabb csalódás várt ránk, hiszen a tömegektől és ruházatuktól eltekintve kizárólag európaiságokat láttunk. Köznapi aluljáró vezetett a hintóktól, taxiktól és villamoskocsiktól hemzsegő térre, melyet pazar elektromos lámpák és impozáns épületek öveztek; míg a színházat, ahová hiába hívtak fellépni, és melynek belsejét később nézőként volt módomban megsejteni, nem sokkal azelőtt "American Cosmograph"-nek nevezték el. A Shepherd Hotelben szálltunk meg, ahová a széles, elegánsan beépített utcákon végigszaladó taxival jutottunk el; a szálloda kiváló kiszolgálást nyújtó étterme, a személyfelvonók sora és az általában véve Angliára és Amerikára emlékeztető fényűzés igencsak távolinak mutatta a rejtelmes Keletet és az ősi múltat.

A rákövetkező nap azonban gyönyörűségesen beletaszított minket az *Ezeregyéjszaka* világnak hangulatába; a kanyargós mellékutcákban és Kairó egének egzotikus sziluettjében újjáéledni látszott Harun-al-Rashid Bagdadja. Baedekerünk vezetésével nekivágtunk keletnek, és a Mouski menti Ezbekiyeh-kertek mellett elhaladva kerestük a helybéli negyedet, és csakhamar egy harsány idegenvezető karmai közé kerültünk, aki - a későbbi fejlemények ellenére - kétségtelenül hivatása mesterének bizonyult.

Csupán később jöttem rá, hogy a szállodában kellett volna engedéllyel rendelkező idegenvezetőt kérnem magam mellé. E simára borotvált arcú, furcsán tompa hangú és viszonylag tiszta férfi, aki úgy nézett ki, mint egy fáraó, és "Abdul Reis el Dogman"-nak hívta magát, láthatóan nagy hatalommal rendelkezett saját fajtája felett; jóllehet a rendőrség kijelentette, hogy nem ismeri, és elárulta, hogy a *reis* egyszerűen bármely hatalommal bíró személy megnevezésére szolgál, amíg a "Drogman" nem más, mint a turistacsoportok vezetőjét jelölő *dragomanno* szó elcsökevényesedett változata.

Abdul oly csodák közé vitt minket, amelyenkről korábban csupán olvasmányainkban vagy álmainkban találkozhattunk. A régi Kairó önmagában

felér egy mesekönyvvel és egy álommal - a szűk sikátorok labirintusát ódon titkok illata lengi be; az arabeszekkel ékes erkélyek és balkonok szinte összeérnek a macskaköves utak felett; a kavargó forgalom idegenszerű kiáltások, ostorcsattogás, zörgő szekerek, pénzcörgés és ordító szamarak zajának kíséretében hömpölyög; a köntösök, fátylak, turbánok és fezek kaleidoszkopszerű színekavalkádja kápráztatja a szemet; vízfordók és dervisek, kutyák és macskák, jóvendőmondók és borbélyok zibonganak; a mindenütt a falmélyedésekben kuporgó vak koldusok nyöszörgése, valamint a mély, örökkön kéklő ég előtt finoman kirajzolódó minaretek magasából kántáló müezzinek hangja hallatszik.

A tetőkkel fedett, csendesebb bazársor jószerivel éppily csábítónak hatott. Fűszer, parfüm, tömjénlabdacok, szőnyegek, selymek és réz hever mindenfelé - a vén Alahmud Szulejmán törökülésben kuporog ragacsos palackjai között, miközben fecsegő ifjak mustármagot törnek egy őszöreg klasszikus oszlopfő kivájt tetejében - a római kori korinthoszi kődarab talán a szomszédos Heliopolisból származik, ahol egykor Augustus állomásoztatta három egyiptomi légióját. Az ókor az egzotikummal keveredik itt. Aztán a múzeumot és a mecseteket látogattuk végig, és igyekeztünk megakadályozni, hogy arabiai mulatozásunkon felülkerekedjék a fáraók Egyiptomának sötétebb igézete, mely a múzeum felbecsülhetetlen értékű kincseiből áradt. Ezt utunk betetőzésének szántuk. és pillanatnyilag a szaracén kalifák középkori dicsőségére összpontosítottunk, akiknek fenséges síremlékei ragyogó tündértemetőként tündököltek az Arabiai-sivatag peremén.

Abdul végül a Sharia Mohamed Alin végigvezetett minket Hasszán szultán ősi mecsetjéhez, és a tornyoktól övezett Babel-Azabhoz, melyen túl meredek falú átjáró vezet ama roppant fellegvárhoz, amit maga Szaladin építtetett az elfeledett piramisok köveiből. A nap lenyugodni készült, mikor felkaptattunk a sziklafalra, körbejártuk a Mohamed Ali Mecsetet, és lenéztünk a szédítő mellvéd mögül Kairó titokzatos városára - melynek faragott kupolái, éteri minaretei és izzó kertjei aranylón ragyogtak a lebukó nap fényében.

Messze a város fölé magaslott az új múzeum monumentális római stílusú kupolája; mögötte pedig - a rejtélyes, sárga Níluson, éonok és dinasztiaiak szülőanyján túl-a Líbiai sivatag félelmetes homokdűnéi futottak hullámszélben, a szivárvány színeiben pompázva, őszöreg. baljós titkokat rejtve magukba.

A vöröslő nap a mélybe hanyatlott, és előhívta az egyiptomi szürkület kegyetlen hidegét; ahogy egy pillanatra megállapodott a világ peremén, akár Heliopolisz ősi istene - Ré-Harahti. a Szemhatár-Napja -, bearanyozott lángtengere előtt kirajzolódni láttuk a gizai piramisok fekete körvonalait - az őszöreg sírkamrák már ezer éve álltak, mikor Tutanhamon arany trónjára lépett a távoli Thébában. Ekkor megértettük, hogy eleget láttunk már a szaracének Kairójából, és ideje belekóstolnunk az ősi Egyiptom mélységesebb titkaiba - ideje megismernünk Ré és Amon, Ízisz és Ozirisz fekete Kemétét³.

Másnap délelőtt ellátogattunk a piramisokhoz; egy kétülékes kocsin

végighajtottunk a hatalmas lebbakfhákkal övezett Chizereh-szigeten, majd a kisebb angol hídon átkeltünk a nyugati folyópartra. Az óriás lebbakhsorok között végighajtottunk a part menti úton, és a hatalmas Állatkert mellett elhaladva elértünk Giza külvárosába, melyet azóta újonnan épült híd köt össze a tényleges Kairóval. Aztán a folyótól elfordulva megindultunk a Sharia-el-Haramon, átvágtunk a tükörszerű csatornákkal és viharvert helyi falvakkal szabdaltn vidéken, mígnem felbukkant előttünk utunk célja, a ködből kiemelkedő gúlák sora, melyeknek megfordított másai az út menti pocsolyákban tükröződtek vissza. Ahogy Napóleon mondta egykor az ottani hadjáratban részt vevő katonáinak: valóban negyven évszázad nézett le ránk.

Az itt ekkor hirtelen emelkedni kezdett, mígnem elértük a villamos-állomás és a Mena House-i Hotel közötti átszállóhelyet. Abdul Reis, aki ügyesen megváltotta a piramisokhoz szóló jegyeket, láthatóan jól megértette magát a nyüzsgő, kiáltozó és goromba beduinokkal, akik a nem messzi vályogfaluban éltek, és dögletes büzt árasztva magukból megrohamoztak minden utazót; vezetőnk ugyanis tisztos távolságban tartotta őket tőlünk, és két kiváló tevért szerzett számunkra, miközben ő maga számárra szállt, állataink vezetését pedig férfiak és fiúk egy csoportjára bízta, akiknek közreműködése inkább költségesnek, semmint hasznosnak bizonyult. A megteendő rövid távolság aligha indokolta a tevék igénybevételét, mégsem bántuk meg, hogy élményszámba menő utunkat a sivatag zötykölődő hajóin tettük meg.

A piramisok egy magas sziklafennsíkon állnak, és a szóban forgó csoport alkotja a Kr. e. 3400 és 2000 között virágkorát élő néhai főváros, a Nílus ugyanezen partján, Gizától nem messze elterülő Memphis határában épült fenséges és arisztokratikus sírkamrák sorának északi peremét. A leghatalmasabb piramist, mely a korszerű úthoz legközelebb esik, Kheopsz vagy Hufu király építtette Kr. e. 2800 körül, és függőlegesen mérve több mint 450 láb⁴ magas. Ezzel egy vonalban, az elsőtől délnyugatra magasodik a Második Piramis, amit egy nemzedékkel később Khephrén király emeltetett, és noha valamivel alacsonyabb, még hatalmasabbnak tűnik, mivel talapzata magasabban helyezkedik el, végül pedig Mükerinosz király szembetűnően kisebb Harmadik Piramisa következik, amit Kr. e. 2700 körül állítottak. A fennsík pereméhez közel, a Második Piramistól délre fekszik a monumentális Szfinx - e néma, cinikus, az emberi fajnál és emlékezetnél idősebb bölcs -, melynek arcát egykor vélhetően királyi helyreállítója, Khephrén hasonmásává alakították.

Több helyen kisebb piramisokat, valamint kisebb piramisok omladékait találni, és az egész fennsíkot a királyoknál alacsonyabb rangúak sírkamrái lyuggatják mindenfelé. Ez utóbbiak helyét eredetileg *masztabák*, vagyis a mély sírkamrák körül futó, kőpadszerű építmények jelölték, mint amelyeket más memphisi temetkezőhelyeken is láthatni, és melyeknek eklatáns példaként említhetném Pernebnak a New York-i Metropolitan Múzeumban megtekinthető sírkövét. Gizában azonban az efféle látható építményeket mind elhordta a szél vagy a fosztogatók hada, és csupán a homokkal betemetett, vagy régészek

szorgos munkájával kiürített, kőbe vájt aknák tanúskodnak egykori létükről. Valaha minden sírkamrához egy kápolna kapcsolódott, melyben a papok és a rokonok étellel és imádságokkal áldoztak az elhunyt helyszínen maradó*kájának*, vagyis létprincípiumának. A kisebb sírkamrák kápolnái a kőből készült *masztabák*, azaz felépítmények részét képezik, az uralkodó fáraók sírhelyéül szolgáló piramisok halotti kápolnái azonban különálló templomok, amiket egy töltésút köt össze a sziklafennsík peremén található irdatlan kapukápolnával, más néven propülónnal.

A Második Piramishoz vezető kapukápolna, amit kis híján teljesen betemetett a szélben sodródó homok, a föld alatt tátong a Szfinxtől délkeleti irányban. A hagyomány kitartóan "a Szfinx Templomaként" emlegeti; és talán joggal, amennyiben a Szfinx valóban a Második Piramis építőjét, Khephrént jelképezi. A Szfinxről számos irtóztató legenda ismeretes a Khephrént megelőző időkben - ám bármilyen lett légyen is annak ősi ábrázata, az uralkodó saját vonásaival helyettesítette, hogy az emberek félelem nélkül tekinthessenek a kolosszusra.

A hatalmas kapukápolnában akadtak rá Khephrén ma már a kairói múzeumban fellelhető életnagyságú diorit szobrára; mely szobor előtt félelemmel vegyes tisztelettel álltam meg, mikor látnom megadatott. Bizonyosan nem tudhatom, vajon az egész építményt kiásták-e már, ám 1910-ben nagyobbik része még a földfelszín alatt maradt, bejáratát pedig vaskos keresztrudakkal zárták le éjszakára. A feltárást a németek felügyelték, és a háború vagy egyéb megakadályozhatták őket a munkálatok folytatásában. Saját élményeim és bizonyos, Kairóban kétségbe vont vagy sosem hallott beduin mendemondák ismeretében immár sokat megadnék azért, hogy megtudjam, mi lett a sorsa annak a keresztfolyosóban található kútnak, melynél a fáraó szobrai páviánok kőmásaival alkottak különös csoportot.

Az út, melyen aznap délelőtt végigtevegeltünk, élesen elkanyarodott a fából épült rendőrkaszárnya, a postahivatal, a patika és a bal oldalon sorakozó üzletek előtt, majd délre és keletre bukott, és teljes kanyart vett, mely átszelte a sziklafennsíkot, aztán a Nagy Piramis szélárnyékában elterülő sivatagig vezetett. Elbaktattunk a ciklopszi kőtömbök mellett, megkerültük a keleti falat, mígnem a kisebb piramisokkal teli völgy terült el előttünk, melyen túl keletre az örök Nílus, nyugatra pedig az örök sivatag csillogott. Pár lépésnyire tőlünk magasodott a három nagy piramis, melyek leghatalmasabbikáról hiányzott a külső kőborítás, és csupasz sziklatömbjeit tárta elénk, a másik kettőn azonban itt-ott megmaradt a gondosan felhelyezett takaró bevonat, mely egykoron simává és kifogástalanná tette a kőgúlák felszínét.

Végül leereszkedtünk a Szfinxhez, és szóttalanul letelepedtünk az iszonytató, világtalan szemek igézetében. A kőből Faragott, gigantikus mellrészen alig kivehetően kirajzolódott Ré-Harahti jelképe, akinek képmásával tévesen azonosította a Szfinxet az egyik késői dinasztia; és jóllehet a homok betakarta a két mancs között elhelyezett táblát, felidéztük, mit vésett rá IV.

Thotmesz, és miféle álmod látott egykoron, még herceg korában. A Szfinx mosolya csak ekkor kezdett kissé visszásnak hatni szemünkben, és eltűnődtünk, vajon a valóságon alapulnak-e a monstrum alatt húzódó föld alatti járatokról szóló legendák, mely járatok oly mélységekbe vezetnek, melyeknek létezésére utalni sem merne halandó ember - és melyek az egyiptomi dinasztiáknál ősbibb titkokkal, a Nílus-menti panteon állatfejű isteneivel, baljóslatú abnormitásaival kapcsolatosak. Tehát valóban léteztek? -tettem fel magamnak léhán a kérdést, melynek iszonytató jelentőségére hosszú órákon át nem derült fény.

Lassacskán beért minket a többi turista, aztán továbbindultunk a Szfinx homokba fulladt templomához, mely ötvenjardnyira⁵, délkeleti irányban állt, és amit korábban a Második Piramis fennsíkon épült halotti kápolnájába vezető bejárataként említettem. Az építmény nagyobb részét betemette a homok, és ugyan leszálltunk a tevékről, majd egy modernkori bejáraton át leereszkedtünk az alabástrom folyosókba és oszlopos csarnokokba, éreztem, hogy Abdul és a helyi német kíséző valamit rejteget előttünk.

Ezután más turistacsoportokhoz hasonlóan végigjártuk a fennsíkot, szemügyre vettük a Második Piramist, valamint keletre elhelyezkedő halotti kápolnájának omladékait, majd a Harmadik Piramist, a déli irányban sorakozó apró mellékpiramisokat és a monumentális sírkamrától keletre fekvő romos kápolnát, a sziklasírokat, a

IV. és V. dinasztia nekropoliszának cellás sírkamráit, végül a híres Campbell-féle sírt, melynek sötét aknája meredeken hatol a mélybe, ahol ötvenhárom lábnyira⁶ a felszín alatt fekszik ama baljóslatú szarkofág, melyet a szédítő leereszkedést követően egyik tevehajcsárunk megtisztított a mindent elfedő homoktól.

Ekkor hangos kiáltozás csapta meg fülünket a Nagy Piramis felől, ahol a beduinok egy turistacsoportot rohamoztak meg az ajánlataikkal, hogy sebtében megmásszák a piramist. Úgy hírlík, a leggyorsabbak hét perc alatt érnek fel a csúcsra, és térnek vissza onnan, ám nem egy izmos sejk és sejki sarj állította magáról, hogy kellően ösztönző *baksis* fejében akár öt perc alatt megteszi ugyanezt. Nem részesültek efféle ösztönzésben, abba azonban beleegyeztünk, hogy Abdul felvigyen minket, minek révén egyedülálló kilátás tárult elénk, mely nem csupán a koronás fellegrát és az arany-lila dombok előtt tündöklő Kairót foglalta magába. hanem a memphisi terület összes piramisát, az északi Abu Roastól egészen a déli Dashurig. A szakkarai lépcsős piramis, mely az alacsony *masztaba* és a valódi piramis közötti átmenetet képviseli, tisztán és csalogatón rajzolódott ki a homok fedte messzeségben. Ezen átmeneti emlékmű közelében találtak rá Perneb sírkamrájára - több mint négyszáz mérföldnyire a thébai sziklavölgytől, ahol Tutanhamon nyugszik. Újfent elnémított az áhítat. Az ősrégi emlékművek látványa, és a bennük rejtező, lappangó titkok felsejlése oly tiszteletet ébresztett bennem, a hatalmasság oly érzetével töltött el, mint korábban semmi más.

A kaptatástól kimerülten, és a jó ízlés minden szabályát semmibe vevő,

tolakodó beduinoktól viszolyogva úgy döntöttünk, lemondunk a szűk belső járatok felfedezésének viszontagságairól, holott nem egy elszánt turistát láttunk, akik épp Kheopsz lenyűgöző síremlékének fullasztó aknáiba készülődtek bemászni. Miután túlfizettük és elbocsátottuk helyi vezetőnket, majd a tűző délutáni napsütésben Abdul Reis vezetésével visszatértünk Kairóba, báni kezdtük a könnyelmű elhatározást. Oly sok kápráztató legenda terjengett a piramisok föld alatti járatairól; aknákról, melyek bejáratát sietve eltorlaszolták és elfedték bizonyos szófukar archeológusok, akik rájuk találtak, és belekezdtek a feltárárukba.

E mendemondák első pillantásra természetesen minden alapot nélkülöztek; mégis furcsának hatott, mily következetességgel tiltják, hogy a látogatók éjszaka belépjenek a piramisokba, vagy megtekintsék a Nagy Piramis legmélyebben fekvő aknáit és kriptáját. Ez utóbbi esetben talán a lélektani hatástól tartottak - amit a gigantikus, súlyos kőfalazat alatt kuporgó látogató érezhet, akit mindössze egyetlen szűk folyosó köt össze a külvilági élettel, mely járatban csupán kúszva közlekedhet, és melynek bejáratát véletlen vagy gonosz szándék folytán bármikor eltorlaszolhatja valami. A lehetőség annyira hátborzongatónak és hívogatónak tűnt, hogy elhatároztuk, az első adandó alkalommal ismét látogatást teszünk a piramisokkal beépített fennsíkra. E látogatásra sokkalta hamarabb alkalmam nyílt, mint sejtettem volna.

Aznap este, mivel csapatunk tagjait kissé kimerítette a megerőltető napi program, Abdul Reisszel kettesben indultam sétára a festői arab negyedbe. Jóllehet napközben láttam már, alkonyat idején is szerettem volna szemügyre venni a sikátorokat és bazárokat, mikor a sűrű árnyak és a lámpások lágy fénye növeli a varázst és a fantasztikus illúziót. A helyiek tömegei ritkulni kezdtek. mégis mulatozó beduinok lármás és nyüzsgő sokaságára akadtunk a Suken-Nahhasinban, vagyis a rézművesek bazárjában. Egyértelmű hangadójuk, egy vaskos ábrázatú, hetykén félrekapott fezt viselő ifjú felfigyelt ránk, és viszolyogva bár, de szemlátomást felismerte hozzáértő, ugyanakkor valóban dölyfös és mások lefitymálására hajlamos idegenvezetőnket.

Talán - gondoltam - zokon vette a Szfinx félmosolyának különös utánzatát, amire korábban több szórakozottan ingerült megjegyzést tettem; vagy talán Abdul hangjának tompa, síri zengése nem volt kedvére. Akárhogy is, az őseiktől örököltén gyalázkodó nyelvek egyre gyorsabban peregtek; Ali Ziz pedig - így hívták ugyanis az idegent, mikor nem durvább nevekkkel illették - csakhamar vadul rángatni kezdte Abdul köntösét. mely megnyilvánulást rögvest hasonló tett követte a másik részről is, a heves dulakodásban aztán mindkét küzdő fél elveszítette nagy becsben tartott fejfedőjét, és még irtózatosabb állapotba kerültek volna, ha erővel szét nem választom őket.

Közbeavatkozásom, mely miatt előbb láthatóan mindkét fél neheztelt rám, végül alkalmi megbékéléshez vezetett. A két hadviselő mogorván magába fojtotta dühét, rendbe szedte ruházatát, majd erőltetett méltósággal, mely éppoly mélységesnek, mint hirtelen jöttnek hatott, különös becsületbeli megállapodást

kötött, melyről rövidesen megtudtam, hogy Kairóval egyidős szokás - e megállapodás szerint a köztük fennálló nézetkülönbséget jóval az utolsó holdkóros turista távozása után, éjszakai ökölharccal döntik el a Nagy Piramis tetején. Mindkét párbajozónak segédek csapatát kellett maga köré gyűjteni, az összezsapásra pedig éjfélkor került sor, a lehető legcivilizáltabb módon menetekre osztva.

Mindeme tervekben több részlet is felkeltette az érdeklődésemet. Maga a küzdelem kivételesnek és látványosnak ígérkezett, míg a jelenet helyszínéül szolgáló ösereg kőhalom, mely a sápadt éjfélel órában, a halovány hold fényében fürdő, özönvíz előtti gizai fennsíkra tekint le, alapjaiban mozgatta meg a képzeletemet. Kérésemre Abdul rendkívül lelkesen bevett segédeinek csapatába; ily módon az est hátralévő részét a város törvényt nem ismerő - többnyire Ezbekiyehtől délre fekvő - tartományainak különféle hajlékaiban töltöttük, ahol Abdul válogatott és félelmetes gonosztevők joviális csapatát gyűjtötte egyenként maga köré ökölharcának támogatójaként.

Nem sokkal kilenc után társaságunk útra kelt a "Ramszesz", "Mark Twain", "J. P. Morgan" és "Minnehaha" királyi, vagy turistákra emlékeztető nevű szamarak hátán, végigbotorkáltunk a keleties és nyugatias sikátorok labirintusán. a bronz oroszlánok hídján átkeltünk az iszapos és árbocerdővel borított Níluson, majd elmélkedve végigbaktattunk a Gizába vezető, két oldalt lebbakhfáktól övezett úton. Az utazás kevéssel több, mint két órát emésztett fel, utunk végén pedig elhaladtunk az utolsóként visszatérő turisták és az utolsó, városba tartó villamoskocsi mellett, majd magunkra maradtunk az éjszakával. a múlttal és a kísérteties fényű holddal.

Aztán a fasor végén feltűntek előttünk a hatalmas piramisok, melyekből az ősidőkből halványan felderengő fenyegetés áradt. noha e háttorzongató vonás nappali fényben mintha nem tűnt volna fel. Még a legkisebben is valamiféle rettenet lappangott - hiszen talán nem ebbe temették el élve a VI. dinasztia korában Nitókrisz királynőt, aki egyszer összes ellenségét lakomára hívta meg a Nílus alatti templomába. és mindőjüket vízbe fullasztotta, mikor rájuk nyitotta a zsilipeket? Eszembe jutott, hogy az arabok mindenfélét suttognak Nitókriszsal kapcsolatban, a hold bizonyos fázisaiban pedig kerülnek a Harmadik Piramist. Thomas Moore kétségkívül e királynő felett elmélkedhetett, mikor papírra vetette a memphisi csónakosok körében terjedő történetet:

A piramis úrnője, ki Napot nem látott ékkövek, Rejtett kincsek között lakik!

Habár korán megérkeztünk, Ali Ziz és csapata megelőzött minket; láttuk ugyanis kirajzolódni szamaraik körvonalát a kafrel-harami sivatagos fennsíkon; e Szfinxhez közeli nyomorúságos arab település felé kerültünk a szokásos Mena House-t érintő útvonal helyett, ahol valamely álmos és hasznavehetetlen rendőr esetleg észrevehető és megállíthatott volna minket. Itt, ahol a mocsokban élő beduinok teve- és szamáristállónak használták Khephrén udvaroncainak sziklasírajait, felkaptattunk a sziklákra, majd a homokon átvágva megközelítettük

a Nagy Piramist, melynek időnyütte oldalát szaporán ellepték az arabok, Abdul Reis pedig segédkezni próbált nekem, de szükségtelenül.

Amint azzal a legtöbb utazó tisztában van, az építmény tényleges csúcsa már rég elkopott, miáltal tetején tizenkét jardnyi⁷ széles, viszonylag sima táblafelület található. E hátborzongató ormon négyszög alakban körberendeződtünk, pillanatokkal később pedig a gunyoros sivatagi hold már ádáz küzdelemre sandíthatott, melyre a nézőközönség idegen ajkú kiáltószavától eltekintve akár egy amerikai sportklubban is sor kerülhetett volna. Miközben az összecsapást figyeltem, úgy éreztem, hogy némely kevésbé kíváncsi intézményünk itt sem volt ismeretlen; hiszen minden ütés, csel és háritás a "bokszer" árulkodott közel sem tapasztalatlan szememnek. A küzdelem hamar véget ért, és a módszerekkel kapcsolatos aggályaim ellenére egyfajta közreműködői büszkeség töltötte el a keblemet, mikor Abdul Reiset kiáltották ki győztesnek.

A békülés tüneményes gyorsasággal végbement, és az ezt követő dalolászás, összeborulás és iszogató közepette szinte elképzelhetetlennek tűnt, hogy nemrégiben még ökölre menő vita folyt. Furcsamód szerénységemnek mintha több figyelmet szenteltek volna, mint az ellenfeleknek; és csekély arabtudásom arra engedett következtetni, hogy hivatásos előadásaimat tárgyalják, melyek során a legkülönbözőbb bilincsekből és lezárt helyekből kiszabadítottam magam, hanghordozásuk pedig nem csupán személyem beható ismeretéről, hanem emellett határozottan ellenséges érületről és szabadulómutatványaim valódisága iránti kétkedésről árulkodott. Fokozatosan ráeszméltem, hogy Egyiptom ősi varázsa nem múlt el nyomtalanul, a színpalak mögött pedig különös titkos tanok és kultikus papi rítusok maradtak fenn a fellahok⁸ körében, aminek okán zokon vesznek és megkérdőjelezzik bármely idegen *hahwi*, vagyis mágus képességeit. Eszembe jutott, tompa hangú idegenvezetőm, Abdul Reis mennyire emlékeztet egy régi egyiptomi papra vagy fáraóra, vagy a mosolygó Szfinxre... és eltűnődtem.

Hirtelen olyasmi történt, ami egy szemvillanás alatt bizonyította észrevételeim helytállóságát, és átkozni készített ostobaságomat, Mivel az éjszakai kalandban nem láttam meg az immár nyilvánvalóan átlátszó és csalárd ürügyet, hogy törbe csalhassanak. A beduinok egész csapata váratlanul, és kétségkívül Abdul valamely fondorlatos jelére, rám vetette magát; és miután vastag köteleket vettek elő, oly szorosán megkötöztek, amilyen szorosán valaha is bárki megkötözött a színpadon avagy a civil életben.

Eleinte küszködtem, de hamar beláttam, hogy egyetlen férfi nem sokra megy húsznál is több inas barbár ellenében. Kezemet hátrakötötték, térdemet a lehető legteljesebb mértékben behajlították, csuklómat és bokámat mereven egymáshoz szorították. Számba fullasztó pecket erőltettek, szememet bekötötték egy kendővel. Aztán, mikor az arabok a vállukra vettek, és megindultak velem lefelé a piramis oldalán, meghallottam egykori idegenvezetőm, Abdul gúnyolódását, aki jókedvűen csúfolt és sértegetett síri hangján, majd közölte,

hogy hamarosan páratlan próbatételnek teszi ki "varázserőmet" - mely élmény pillanatok alatt megszabadít beképzeltségemtől, ami sikeres amerikai és európai erőpróbáim során kialakulhatott bennem. Emlékeztetett rá, hogy Egyiptom ősi föld, belső titkairól és ősolegy erőiről pedig fogalmat sem alkothatnak korunk szakértői, kiknek szerkezetei kivétel nélkül képtelennek bizonyultak fogságban tartani engem.

Hogy meddig vagy mely irányba vittek, meg nem mondhatom; a körülmények ugyanis mind a pontos helyzetfelmérés ellenében hatottak. Azt azonban tudom, hogy nem lehetett tekintélyes távolság; hiszen hordozóim egyetlen alkalommal sem vették sietősebbre lépteiket könnyed gyalogtempónál, mégis meglepően rövid ideig vittek a vállukon. Éppen e zavarba ejtő rövidség miatt borzongok, valahányszor Gizára és az ottani fennsíkra gondolok - mivel nyomaszt a sejtélem, hogy a köznapi turistaútvonalak oly közel futnak el ahhoz, ami akkor még bizonyosan létezett, és feltehetően ma is létezik.

A pokoli szörnyeteg, melyről beszélek, először nem mutatkozott. Miután lefektettek a felszínre, mely inkább homoknak, semmint sziklának hatott, fogva tartóim a mellemre erősítettek egy kötelet, néhány lábnyi távolsáig a földön vonszoltak az érdes szélű nyíláshoz, melybe aztán meglehetősen durván leeresztettek. Mintha eónok teltek volna el, ahogy újra meg újra nekicsapódtam a sziklába vajt szűk akna egyenetlen kőfalának, melyet a fennsíkra mélyített számtalan sírkamra egyikének véltem, mígnem a hatalmas, már-már hihetetlen mélység meg nem fosztott a találgatás alapjául szolgálható összes támponttól.

Az élmény rettenete minden végeláthatatlan másodperccel egyre nőtt. Oly mértékben bizarrnak hatott, hogy a bolygó magjának megközelítése nélkül ekkora távolságra ereszkedhessek lefelé a tömör sziklában, vagy hogy bármely ember alkotta kötél elegendően hosszúnak bizonyulhat a föld szentségtelen és látszatra feneketlen mélységeinek eléréséhez, hogy inkább kételkedtem felkavart érzéseimben, semmint elfogadjam a kétségbevonhatatlant. Még ma is bizonytalanannak érzem magam, mivel tudom, mennyire megtévedhet az időérzék, ha eltűnik vagy eltorzul a vonatkozási pont. Azt azonban bizton állíthatom, hogy eddig a pontig megőriztem a tudatosságomat; hogy az önmagában is iszonytató, hallucinációktól teljességgel mentes, mégis megtévesztő valóság képzetét nem tetéztem további kitalált szörnyalakokkal.

Nem emiatt vesztettem el az eszméletemet. A megrázó próbatétel egyre elviselhetetlenebbnek bizonyult, a későbbi iszonyatok sora pedig az ereszkedés hirtelen felgyorsult iramával vette kezdetét. Immár rettenetes sebességgel eresztették utánam a végtelenül hosszú kötelet, miközben durván a szűk oldalfalaknak csapódva hánykolódtam, és szinte zuhantam lefelé. Ruhám cafatokra szakadt, és az egyre fokozódó, kis híján elviselhetetlen fájdalom ellenére éreztem, hogy testemet előnti a vér. orromat ugyancsak alig meghatározható fenyegetés csapta meg; észrevétlenül áramló bűz, semmilyen ismert szaghoz nem hasonlítható dohosság, melyet, mintegy gúnyolódásképp, fűszer és tömjénfűst illata színezett.

Ekkor következett be elmémbe a végkatasztrófa. Szörnyűséges leírhatatlanul borzalmas volt, mivel kizárólag a lélekre hatott, és nélkülözött bármely meghatározható részletet. A lidércnyomás eksztázisáról, minden ördögi gonoszság megtestesüléséről beszélek. Hirtelensége apokaliptikus, démoni erővel hatott - az egyik pillanatban még millió tűfoggal marcangoló kínok között zuhanok lefelé a szűk aknában, a rákövetkező percben pedig már denevérszárnyakon repkedek a pokol örvénylő mélységei felett; szabadon lebegek, és szelem a beláthatatlan, bűzhödő tér végtelen mérföldjeit; kábultan felemelkedem a fagyos éter mérhetetlen magasságaiba, hogy levegőért kapkodva nyomban lecsapjak a kiéhezett, émelyítő alsóbb űrök tétovázó mélységeibe... Isten kegyelmének köszönhetően megmenekültem az eszmélet Fúriáinak karmaiból, akik csaknem megzavarták tudatomat, és önfeledten mardosták a lelkeimet! E rövid megszakítás elég erőt és józanságot biztosított ahhoz, hogy elviseljem az út végén lesben álló, tébolyult kozmikus gyötremnek az előbbieknél is sűrűbb essenciáját.

II.

Csupán fokozatosan sikerült visszanyernem az érzékeim feletti uralmamat a sztüxi űrt átszelő, kísérteties repülés után. A Folyamat végzetlenül fájdalmasnak hatott, és fantasztikus álmok színesítették, melyekben megkötözött és felpeckelt szájú állapotom sajátlagos megtestesülési formát talált. Az álmok képek tisztán kirajzolódni tűntek, míg tartott a bódulat, ám homályossá váltak, amint feleszméltem, és csakhamar pusztá körvonalakká redukálódtak az iszonyatos - valós vagy képzel - események hatására, melyeket ezt követően éltem át. Azt álmodtam, hogy egy hatalmas és rettenetes mancs tart a markában; egy sárga, szőrös és ötujjú mancs, mely a földből nyút ki értem, hogy összetörjön, és a mélybe húzzon. És mikor eltöprengtem a mancs mibenlétén, úgy tűnt, mintha maga Egyiptom szorítana. Álmomban végigtekintettem a megelőző hetek eseményein, és láttam, ahogy lopva és észrevétlenül, apró lépésekben elcsábít és behálóz az ősi nílusi varázslók közé tartozó valamely pokoli vámpírlélek; egy lélek, mely már az ember előtt Egyiptomban honolt, és akkor is ott lesz még, amikor az ember többé nem létezik.

Láttam magam előtt Egyiptom beteges vénségét és iszonyatát, valamint a halottak sírkamráival és templomaival fennálló rémséges kapcsolatát. Láttam magam előtt vonulni a bika-, sólyom-, macska- és íbiszfejű papok fantommenetét; ahogy e fantomok végeérhetetlen rendjei végigvonultak a titáni oszlopcsarnokok folyosóin és föld alatti útvesztőin, melyek mellett az ember közönséges légyiszoknak tűnik, majd leírhatatlan áldozati szertartásokat mutattak be az iszonyatos isteneknek. Kőkolosszusok meneteltek a végtelen éjszakában, és vigyorgó emberszfinxek csordáit terelték maguk előtt a határtalan szurokfolyam partjai felé. Mindemögött pedig megláttam az ősi szellemidézés kimondhatatlan gonoszságát, mely feketén, alakatlanul és mohón tapogatózott utánam a sötétségben, hogy kipréselje belőlem a lelket, mely utánzás révén

gúnyolni merészelte őt.

Alvó agyamban balvégzetű gyűlölködés és üldözés drámája bontakozott ki, és láttam Egyiptom fekete lelkét, amint kiszemel, és hallhatatlan suttogással megszólít engem; megszólít és magához csalogat. megtéveszt a szaracén felszín csillogásával és ragyogásával, ugyanakkor folyvást lefelé húz a kortól tébolyodott katakombákba. a *holtak* iszonyata és a mélységesen mély fáraói szív felé.

Ekkor az álomképzetek emberi ábrázatot öltöttek magukra, és láttam idegenvezetőmet, Abdul Reiset egy király palástját viselni, arcvonásai pedig a Szfinx gunyoros mosolyát formázták. És tudtam, hogy e vonások a Nagy Khephrén vonásai voltak, aki a Második Piramist emeltette, és saját képmására faragtatta át a Szfinx ábrázatát, majd megépíttette a titáni kaputemplomot, melynek miriádnyi folyosóját a régészek meggyőződésük szerint mind kiásták a titokzatos és hallgatag sziklából. És pillantást vettem Khephrén hosszú, szikáran merev kezére; a hosszú és aszott kézre, amit a kairói múzeumban őrzött diorit szobron láttam először - azon a szobron, amit a szörnyűséges kapukápolnában találtak -, és sehogy sem értettem, miért nem sikoltottam fel, mikor Abdul Reis kezeként láttam viszont... Ó, ez a kéz! Iszonytatóan hidegnek hatott, és szinte szétzúzta a csontjaimat; a szarkofág hidegét és görcsös szorítását... az emlékezet előtti Egyiptom fagyosságát és béklyóját érezhettem benne... Magát a nekropoliszok éjszakába hanyatlott Egyiptomát... ó, az a sárga mancs... és oly szörnyűségeket suttognak Khephréről...

Am eme szorongatott helyzetben ébredezni kezdtem - vagy legalábbis a korábbinál kevésbé bódult állapotba jutottam. Felidéztem a piramis tetején lezajlott ökölviadalt, a csalárd beduinokat és cselszövésüket, rémületes ereszkedésemet a végtelen sziklavájtásban, és a dögletes rothadás hűvös ürességébe repítő vergődésemet és zuhanásomat. Éreztem, hogy egy nyirkos kőpadlózaton heverek, kötelékeim pedig még mindig gyengítetlen erővel hasítottak belém. A kőfal érdes oldalainak ütődve szerzett vágások és zúzódások kétségbeejtően fájtak, e fájdalmat pedig tovább fokozta az enyhe légáramból felém csapó mardosó bűz, és a puszta erőfeszítés, hogy átforduljak az oldalamra, lüktetőn sajgó, kimondhatatlan gyötrellemmel kínozza egész testemet.

Fordultomban felülről rántást éreztem, amiből arra következtettem, hogy a kötéll, mellyel leeresztettek, továbbra is felér a felszínig. Arról azonban fogalmam sem volt, vajon az arabok tartották-e még; amint arról sem, milyen mélyen lehettem a föld belsejében. Tudtam viszont, hogy köröttem teljes vagy szinte teljes sötétség honolt, hiszen egyetlen holdsugár sem ütött át a kendőn, mellyel szememet bekötötték; érzékeimben mégsem bíztam eléggé ahhoz, hogy a mérhetetlen mélység bizonyosságaként fogadjam el ereszkedésem végtelennek tűnő időtartamának érzetét.

Mivel azt minden kétséget kizáróan megállapíthattam, hogy tekintélyes méretű üregbe jutottam, amit a sziklába vájt mélyedésen keresztül értem el, határozatlanul arra következtettem, hogy börtönöm az ősoreg Khephrén

eltemetett bejárati kapukápolnájával - a Szfinx Templomával - lehetett azonos, és talán valamely belső folyosóba kerültem, amit az idegenvezető nem mutatott meg nekünk délelőtti látogatásunk során, és melyből könnyedén kiszabadulhatok, feltéve, hogy megtalálom a kívülről elrekesztelt bejáratot. Kétségkívül szövevényes labirintuson kell átvergődnöm, ám egy ily útvesztő nem lehet kellemetlenebb, mint a korábbiak, melyekből sikeresen kiutat találtam.

Először is a kötelékektől, a szájszecektől és a szemem elé kötött kendőtől kellett megszabadulnom; erről pedig tudtam, hogy nem jelenthet megoldhatatlan problémát, hiszen hosszadalmas szabadulóművészi karrierem során az itteni araboknál jelesebb szakértők próbálták már különböző béklyókkal akadályozni a mozgásomat, ám egyiküknek sem sikerült módszereimnek fölébe kerekedni.

Aztán eszembe jutott, hogy az arabok vélhetően támadásra készen várnak a bejárat előtt, ha netán megszabadulni próbálnék a kötelektől, amiről nyomban értesülnének, amint a még mindig kétségtelenül kezükben tartott vég megrándul. Mindez természetesen ama feltételezésen alapult, ho, csakugyan Khephrén Szfinx-Templomának foglya vagyok. A tetőn keresztüli közvetlen bejutást biztosító nyílás, bárhol is legyen elrejtve, nyilvánvalóan a Szfinx megszokott mai bejáratától nem messze lelhető fel; ha egyáltalán lényegesen különbözött az elhelyezkedésük, hiszen a látogatók által ismert terület nem számított különösebben kiterjedtnek. Nappali zarándoklatom során nem fedeztem fel efféle nyílást, ám tudtam, hogy a sodródó homokban az ily rések könnyen elkerülhetik a szemlélődő figyelmét.

Miközben mindezt átgondoltam, ahogy gúzsba kötve hevertem a kőpadlózatán, kis híján elfeledkeztem a kómába torkolló végtelen zuhanás és tépázó hánykolódás szörnyűségeiről. Minden gondolatom akörül forgott, hogy túljárjak az arabok eszén, és ekképp elhatároztam, hogy minél gyorsabban kiszabadítom magam anélkül, hogy akár a legkisebb erővel megrántanám a testemhez rögzített kötelet, aminek révén fogva tartóim nyomban tudomást szerezhetnének bármely hathatós vagy nehézségekkel járó szabadulási kísérletemről.

Az elhatározás azonban egyszerűbbnek bizonyult a megvalósításnál. Néhány tapogatózó kísérlet egyértelművé tette, hogy nem sokat érhetni el számottevő mozgás nélkül; és csöppet sem lepett meg, hogy egy különösen intenzív erőfeszítést követően a testemen és a testem körül éreztem tekergőzve halmozódni a lehulló kötelet. Úgy véltem, a beduinok megérezték a mozgolódásomat, és eleresztették a kötel fenti végét; majd kétségtelenül a templom tényleges bejáratához siettek, hogy ott lesben állva orvul rám támadhassanak.

A kilátások nem sok jóval kecsegtettek - ám hosszú pályafutásom során ennél kellemetlenebb helyzetektől sem hátráltam meg, és most sem fogok meghátrálni. Legelőbb kötelékeimtől kell megszabadulnom, aztán már

leleményességemre bízhatom magam, hogy sértetlenül kijussak a templomból. Furcsa, mily magától értetődőnek tekintetem, hogy Khephrénnek a Szfinx mellett álló templomába kerültem, nem különösebb távolságra a felszíntől.

Meggyőződésem alapjaiban rendült meg, a természetfeletti mélység és démoni titok ősi iszonyata pedig újjáéledt egy oly körülmény felfedezésekor, mely egyre rémületesebbnek és jelentősebbnek hatott, ahogy tervem lassan megfogant bennem. Amint már említettem, a zuhanó kötél lassan halmozódott köröttem és testemen. Ráeszméltem, hogy egyre halmozódik, ahogy közönséges hosszúságú kötél nem tehetné. Folyamatosan gyorsult, míg végül kenderlavinává nem változott, és már-már teljességgel betemetett a sebesen növekvő hurokkupac. Csakhamar végleg elfedett a hegynyi kötél, és levegőért kapkodtam, ahogy a tekervények elnyeltek és fojtogatni kezdtek.

Érzékeim ismét megtántorodtak, én pedig igyekeztem távol tartani magamtól a hajthatatlan és elkerülhetetlen fenyegetést. Nem pusztán emberfeletti kínokat kellett kiállnom - nem pusztán az élet és a levegő préselődött lassan ki belőlem -, ama tudat nyugtalanított, amit a kötél természetellenes hossza sugallt, és a bizonyosság, hogy e pillanatban a föld belsejének beláthatatlan üres terei vesznek körül. A végtelen ereszkedés és a pokoli ürben átélt szárnyalás tehát mégis valós lehetett, én pedig valamely megnevezhetetlen barlangüregben hevertem tehetetlenül, a bolygó magjához közel. A végső rettenet valóságának efféle hirtelen beigazolódása teljességgel elviselhetetlennek hatott, és másodszor is az öntudatlanság kegyes állapotába süllyedtem.

Amikor öntudatlanságot említek, nem álomtalanságra utalok. Épp ellenkezőleg, az érzékekkel felfogható világból való távozással kimondhatatlanul iszonytató látomások törtek rám. Istenem!... Bárcsak ne mélyedtem volna el annyira az egyiptológiában, mielőtt e földre lépek, mely a sötétség és rettenet kútforrása! Másodszori ájulásom újfent az országot és annak ősi titkait a maga valójában felfedő víziókkal árasztotta el szunnyadó elmémet, és valamely átkozott véletlennek köszönhetően álmaimban felsejlettek a halottak, akik testben és lélekben ama inkább hajlékként, mintsem kriptaként szolgáló titokzatos sírkamrákon túl tanyáztak. Álomképek alakjában - melyekre jobb is, hogy nem emlékszem már - kirajzolódott előttem az egyiptomi sírkamrák sajátlagos és bonyolult szerkezete; és megvilágosodtak azon véghetetlenül különös és iszonyatos tanok, melyek megszabták építésük módját.

Ezen embereknek a halál és a halottak körül járt minden gondolata. Úgy képzelték, a test ténylegesen feltámad; épp ezért mumifikálták oly gonddal a tetemeket, és őrizték meg a holttest mellett a létfontosságú belső szerveket kanopuszokban; a test mellett pedig két másik elemben hittek még: a lélekben, mely az Ozirisz általi megmérettetés és jóváhagyás után a üdvözültek földjén lakozott, valamint a homályos és baljóslatúkéban vagyis élet-princípiumban, mely iszonytató módon bolyongott a felső és alsó világok között, némelykor bebocsátást követelt a mumifikált holttestbe, elfogyasztotta a papok és istenfélő

rokonok sírkápolnában elhelyezett ételáldozatait, néha pedig - a hiedelmek szerint - magukra öltötte a testet vagy annak fából készült mását, melyet mindig a tetem mellé temettek, hogy különösen visszataszító tetteket véghez víve barangoljon a Földön.

E testek évezredek óta nyugodtak pompázatos szarkofágjaikban, üveges tekintettel meredtek felfelé, amíg nem szállott beléjük a *ká*, és ama napot várták, mikor Ozirisz egyaránt visszahelyezi beléjük a *kát* és a lelket, és elsüllyedt nyugvóhajlékaikból elővezeti a holtak megmerevedett légióit. Dicső feltámadásra készültek - ám nem minden lélek találtatott erre érdemesnek, és nem minden sírkamra maradt érintetlenül, épp ezért bizonyos bizarr *botlások* és pokoli *abnormitások* megjelenésére lehetett számítani. Az arabok még ma is az elfeledett alvilági mélységek szentségtelen gyülekezeteiről és bűnös szertartásairól suttognak, melyekről kizárólag a láthatatlan, szárnyas *kák* és a lelküktől megfosztott múmiák térhetnek vissza sértetlenül.

A talán leghátborzongatóbb legendák a dekadens papság némely beteges alkotásaival - azon *hibrid múmiákkal* kapcsolatosak, melyeket az ősi istenek képére az emberi törzsek és végtagok, illetve állatfejek mesterséges összeillesztésével nyertek. A történelem minden korszakában mumifikálták a szakrális állatok testét, hogy a felszentelt bikák, macskák, íbiszek, krokodilok és a hozzájuk hasonló szent állatok egy napon dicsőségben visszatérhessenek. Ám kizárólag a hanyatlás idején egyesítették ember és állat testét egyazon múmiában - kizárólag ama hanyatlás idején, mikor már nem fogták fel a *ká* és a lélek jogait és kiváltságait.

Nem tudhatni, mily sorsra jutottak a hibrid múmiák - annyi azonban bizonyos, hogy egyetlen egyiptológus sem talált effélét. Az arab mendemondák csapongó képzeletre vallanak, épp ezért nem hitelt érdemlőek. Azt suttogják, hogy az ösöreg Khephrén - a Szfinx, a Második Piramis és a tátongó kapukápolna fáraója - a föld mélyén él Nitókrisszal, a hitveséül fogadott vámpír-királynővel, hogy a sem ember, sem állat múmiák felett uralkodjanak.

Róluk - Khephrénről, hitveséről és a hibrid holttestek furcsa seregeiről - szóltak álmaim, és ezért örülök, hogy a pontos álmoképek elmosódtak emlékezetemben. Legszörnyűségesebb látomásom egy kérdéssel állt összefüggésben, amit az előző napon tettem fel magamnak, amikor felnéztem a sivatag hatalmas, faragott rejtélyére, és eltűnődtem, vajon mekkora ismeretlen mélységhez kapcsolódik titokban a mellette elhelyezkedő templom. E kérdés, mely önmagában ártatlannak és hóbortosnak tűnt, álmomban tébolyító és hisztérikus jelentőséget kapott... *vajon miféle förtelmes szörnyszülöttet ábrázoló faragták ki eredetileg a Szfinxet?*

Második ébredésem, amennyiben valóban öntudatra ébredtem, oly megrázóan rettenetesnek bizonyult, hogy -egyetlen későbbi esemény kivételével - életem semelyik más momentuma nem fogható e borzalomhoz; eme életet pedig a többségénél teljesebbnek és kalandosabbnak mondhatom. Emlékezetes, hogy öntudatvesztésem oka a rám zúduló kötél tömeg volt, melynek

mérhetetlensége döbbsentett rá pillanatnyi helyzetem végzetes mélységére. Most, hogy érzéseim újból használhatóvá váltak, a teljes súly eltűnésére lettem figyelmes; mikor pedig átfordultam, éreztem, hogy noha továbbra is gúzsba kötve, kipeckelt szájjal és bekötött szemmel hevertem a földön, *valamely erő eltávolította rólam a fullasztó kenderzuhatagot; mely korábban tejességgel letaglózott. A helyzet jelentősége természetesen csupán fokozatosan világosodott meg előttem; ám még így is újabb ájuláshoz vezethetett volna, ha addigra érzelmileg oly kimerült állapotba nem jutok, hogy immár semmiféle rettenet nem hathat rám. Egyedül maradtam... ám vajon mivel?*

Mielőtt bármely új észrevétellel kínozhattam volna magam, vagy ismét megkísérelhettem volna a kiszabadulást, egy további körülményre lettem figyelmes. Korábban nem tapasztalt fájdalom gyötörte karomat és lábamat, és mintha oly mérhetetlen mennyiségű megalvadt vér borította volna a testemet, ami semmiképp nem származhatott saját sebeimből és horzsolásaimból. Úgy éreztem, mellkasomat úgyszintén száz seb szaggatta, mintha egy gonosz, titáni íbisz csipkedte volna szét. Az erőt, mely eltávolította rólam a kötelet, nyilvánvalóan ellenséges szándék hajtotta, és iszonytató kínzásokba kezdett, aztán valamely oknál fogva meghátrálni kényszerült. Érzéseim ugyanakkor épp ellentéteseknek hatottak az efféle helyzetben elvárhatóknak. Ahelyett, hogy elnyeltek volna az elkeseredés feneketlen mélységei, újra bátorság és tetterő költözött belém; hiszen immár úgy éreztem, a gonosz hatalmak kézzelfogható formát öltöttek, melyekkel egy merész férfi ellenfelével egyenlő eséllyel szembeszállhat.

E feltételezésből kiindulva ismételten megrántottam kötelékeimet, és az életem során felhalmozott tudásra és tapasztalatra támaszkodva nekiláttam, hogy kiszabadítsam magam, ahogy már annyiszor megtettem a reflektorok fényében és a népes közönség ovációjától kísérve. A szabadulási folyamat megszokott mozzanatai fokozatosan lekötötték minden figyelmemet, és a hosszú kötél eltűntével ismét reménykedni kezdtem, hogy a szörnyűségek végül mégiscsak látomások voltak, az iszonytató akna, a mérhetetlen mélység és a végeérhetetlen kötél pedig nem létezett. Csakugyan Khephrén kaputemplomába kerültem a Szfinx közelében, az alattomos arabok pedig vajon beosontak, hogy tehetetlenül fektemben megkínozzanak? Mindenképp ki kell szabadítanom magam. Hadd álljak fel a gúzstól, a szájszecektől és a kendőtől megszabadulva, és nyitott szemmel hadd pillantsak meg bármely forrásból származó, pislákoló fénysugarat, és így akár örömeimet is lelhetem a gonosz és család ellenség elleni harcban!

Meg nem mondhatom, mennyi időbe telt leráznom magamról béklyóimat. Bizonyosan több időt felemésztett, mint az előadásokon, hiszen sebesülten, kimerülten és az átélt megpróbáltatásoktól fásultan kellett megküzdenem a kötelékekkel. Mikor végre kiszabadultam, mélyeket lélegeztem a hűvös, nyirkos, dögletesen fűszeres illatú levegőből, mely a szájszecek és a szememet takaró kendő széleinek szűrője nélkül még szörnyűbbnek hatott. Ráésméltem,

hogy túlságosan fáradt és görcsös vagyok ahhoz, hogy rögtön felkeljek. Ott feküdtem tehát, és megbecsülhetetlen ideig próbáltam kinyújtóztatni meggyötört és megtépázott testemet, miközben szememet meresztettem, hátha sikerül megpillantanom egy fénysugarat, mely halványan utalhatna a helyzetemre.

Erőm és hajlékonyságom fokozatosan visszatért, látni azonban nem láttam semmit. Miután feltápáskodtam, buzgón körülkémleltem minden irányba, mégis csupán ébenfekete ürességet láttam, mint mielőtt levettem szememről a kendőt. Megpróbáltam megmozdítani a lábaimat, melyekre széttépázott nadrágom alatt mindenütt rászáradt a vér, és úgy találtam, hogy továbbra is képes vagyok járni; azt azonban nem tudtam eldönteni, merrefelé induljak el. Vaktában nyilvánvalóan nem vághattam neki a sötétségnek, hogy esetleg még jobban eltávolodjak a keresett bejáratától; épp ezért kívártam, hogy megállapíthassam, mely irányból érkezhetsz a hideg, búzhödtséget, nátrongözös légáramlat, melynek átható szagát egy pillanatra sem szüntem meg érezni. Feltételezvén, hogy forrása egybeesik a szakadék lehetséges bejáratával, arra törekedtem, hogy folyvást ezen iránypontot figyeljem, és állhatatosan e felé haladjak.

Korábban volt nálam egy gyufásdoboz, sőt még egy kisméretű elemlámpa is; ám rongyos és szakadozott ruházatom zsebeiből természetesen eltávolítottam minden nehéz tárgyat. Ahogy óvatosan lépdeltem a sötétben, a légáram egyre erősebbnek és orrfacsaróbbnak hatott, míg nem arra a következtetésre jutottam, hogy nem lehet más, mint valamely nyílásból kiáramló, kézzelfogható kipárolgás, mint a keleti mesék halászlámpásaiból füst alakjában előcsalogatható dzsinn. A mesés Kelet... Egyiptom... a civilizáció e sötét bölcsőjére valóban a kimondhatatlan szörnyűségek és csodák kútfőjeként tekinthetünk!

Minél tovább elmélkedtem a barlangi szél jellegén, annál nyugtalanítóbbnak találtam a helyzetemet; jóllehet korábban bűdössége ellenére forrásában a külvilág felé vezető út közvetett jelét véltem felfedezni, immár tisztán láttam, hogy a döglétes bűz semmiféle módon nem keveredhet vagy állhat kapcsolatban a Líbiai-sivatag friss levegőjével, hanem lényegében a mélyebben rejlő régiók vészterhes szakadékaiból előokádott anyag lehet. Imígyen tehát rossz irányba indultam el!

Némi töprengés után úgy döntöttem, hogy nem próbálok az ide vezető úton visszamenni. A léghuzatból kikerülve nem maradnának támpontjaim, a közelítőleg sík sziklapadozat ugyanis híján volt mindenféle tagoltságnak. Ha azonban követem a szokatlan áramlatot, előbb-utóbb bizonyosan valamiféle nyíláshoz érek, melynek kapujától kiindulva talán kikerülhetek e ciklopszi, és máskülönben kiigazodhatatlan csarnok falain kívülre. Ahhoz, hogy könnyen kudarcot vallhatok, kétségem sem fért. Egyértelműnek tűnt, hogy, Khephrén kaputemplomának e részét turisták nem ismerhetik, sőt még az is felrémlt bennem, hogy talán régész sem járhatott még ebben a kriptaüregben. és csupán ama kíváncsi s rosszindulatú arabok akadtak rá valamilyen véletlen folytán, akik bebörtönöztek a falai közé. Ha így áll a helyzet, vajon létezik-e kiút az ismert

részekbe, avagy a szabad levegőre?

Végtére is, miféle bizonyítékkal rendelkeztem arra, hogy valóban a kaputemplomba kerültem? Egy pillanatra minden vad feltevésem újra eszembe tolult, és felidéztem a benyomások élénk elegyét - a leereszkedést, a lebegést az ūrben, a kötelet, a sérüléseimet és az álmokat, melyeket ténylegesen álomként láttam. Vajon közeleg számomra a vég? Avagy üdvösebb lenne, ha e *pillanat* jelentené a véget? Egyetlen kérdésemet sem tudtam megválaszolni, hanem tovább bolyongtam, mígnem a Sors harmadjára is rám borította a feledés sötétjét.

Ezúttal nem jöttek álmok, az esemény hirtelensége ugyanis minden tudatos és tudattalan gondolatot kivert fejemből. Váratlanul egy lefelé ereszkedő lépcsősorra bukkantam, ama ponton, ahol az orrfacsaró légmozgás erőssé vált ahhoz, hogy tényleges ellenállást kelljen leküzdenem, minek okán lebuktam a hatalmas kőlépcsőfokok fekete során egy mérsékeletlenül förtelmes szakadékba.

A tény, hogy nem ekkor vettem utoljára lélegzetet, az egészséges emberi szervezet természetes életerejének bizonyága. Némelykor visszagondolok e rettenetes éjszakára, és már-már humorosnak találom az ismételt öntudatvesztést, mely elsötétedések sorozata leginkább a kor mozgóképszínházainak nyers melodramáira emlékeztet. Természetesen lehetséges, hogy egyetlen alkalommal sem veszítettem el az eszméletemet; a föld alatti lidércnyomás pedig a szakadékba zuhanás megrázkódtatását követő hosszú kóma lázálmainak szüleménye, aminek a szabad levegő és a felkelő nap gyógyító hatása vetett véget, ahogy a gizai homokon elterülve megláttam a hatalmas Szfínx gunyoros, hajnalpírtól sugárzó arcát.

Szívesebben fogadom el ez utóbbi magyarázatot. épp ezért örömmel vettem, mikor a rendőrségtől értesültem, hogy Khephrén kaputemplomának bejáratát lezárva találták, a továbbra is betemetett rész egyik sarkában pedig valóban tekintélyes hasadékra leltek. Az orvosok közlése is örömmel töltött el. miszerint sérüléseim kizárólag elfogatásom, megkötöttségem, leereszkedésem, a kötelékkel való küszködés, és egy kisebb - talán a templom külső aknafolyosójának padlózatán végződő - zuhanás, a külső korlátig tartó nehézkes vándorszorgás, a kijutás, és más hasonló megpróbáltatások következményei lehettek... kifejezetten megnyugtató diagnózis. Mégis tudom, hogy több rejlik az élményben a látszatoknál. A végtelen zuhanás emléke elevenebb annál, hogy pusztán lázálomnak tekintsem; és az is különös, hogy soha senki nem talált rá oly férfira, akire ráillett volna síri hangú idegenvezetőm, Abdul Reis el Drogman személyleírása - akinek külseje Khephrén királyra emlékeztetett.

Elkalandoztam az elbeszéléstől - talán abban a hiú reményben, hogy így elkerülhetem ama végső esemény leírását; ama eseményét, mely minden bizonnyal hallucináció lehetett. Ám megígértem, hogy elmesélem, és nem szokásom megszegni az ígéreteimet. Mikor visszanyertem - vagy visszanyerni véltem - öntudatomat a fekete lépcső alján heverve, éppúgy magány és sötétség

vett körül, mint korábban. A szélként hasító bűz, mely már előbb is elviselhetetlennek tűnt, immár pokolivá vált; eddigre azonban kellőképp hozzászoktam a szaghoz, hogy higgadtan elviseljem. Kábultan mászni kezdtem, hogy minél messzebb kerüljek a bűzhödtt szél forrásától, mikor vérző kezem alatt egy gigászi út kolosszális köveit éreztem meg. Fejem egy kemény tárgynak ütközött, és megtapogatván megállapítottam, hogy egy oszlop e, roppant obeliszk - talapzata, melynek felszínét könnyedén kitapintható, gigantikus, vésett hieroglifák borították.

Ahogy továbbvonszoltam magam, egymástól felfoghatatlan távolságokra újabb oszlopokba ütköztem: ekkor figyelmemet hirtelen olyan felismerés ragadta meg, ami kétségkívül már egy ideje a tudatalattimban fészkelte, mely korábban meghallotta a jelenséget, mint hogy tudatos érzékeimmel felfoghattam volna azt.

A föld legbenső bugyrainak mélyéből bizonyos ütemes és határozott *hangok* törtek elő, melyekhez hasonlóan korábban soha nem hallottam. Szinte ösztönösen megállapítottam, hogy ősrégi és nyilvánvalóan szertartásos zenét hallok; széles körű egyiptológiai olvasmányaim alapján fuvolát, hárfát, sistrumot és üstdobot véltem kihallani. Ritmikus sípolásukban, pengésükben, csörgésükben és dobogásukban olyféle rettenetet éreztem, amelyhez a Föld eetlen ismert rettenete sem fogható - mely rettenet sajátságosan elkülönül a személyes félelemtől, és a bolygó iránti tárgyilagos szánalom formáját ölti, amiért belsejében olyféle rémségek bújnak meg, amilyenek eme aegipáni⁹ kakofóniák mögött rejtezhetnek. A hang egyre erősödött, és úgy éreztem, lassan közelít hozzám. Aztán -és a világ panteonjainak minden istensége óvjon attól, hogy füleimet még egyszer ehhez hasonlatos zaj csapja meg - a messzeségből alig kivehetőn kiszűrődött a menetelő lények hátborzongató, ezredéves dübörgése.

Iszonytatónak hatott, hogy egymástól ily mértékben különböző lépések ily tökéletes összhangban dobogjanak. Istentelen évezredek gyakorlása szükségeltetett ahhoz, hogy az alsó világok szörnyei ekképp vonulhassanak... puha léptekkel, csattogva. sétálva, osonva, robogva, csoszogva, cammogva... ám mindannyian a csúfondáros hangszerek utálatos ütemére. Aztán pedig - Isten adja, hogy elfeledjem ama arab legendákat! - megelevenedtek előttem az eltávozott lelkű múmiák... a bolyongók találkahelyei... negyven évszázad kárhozott fáraói... és a *hibrid múmiák*, melyeket Khephrén király és vámpír-királynője, Nitókrisz vezetett a mélységes ónixúrkön át...

A dübörgés egyre közeledett- az Ég óvjon ama lábak, mancsok, paták, ujjpárnák és karmok lassan kibontakozó hangjától! A napfénytó elzárt út mérhetetlen mélységeiben szikra villant a dögletes szélben, én pedig egy ciklopszi oszlop irdatlan talapzata mögé húzódtam, hogy egy ideig megmeneküljek az emberi ősfélelem és rettegés gigantikus oszlopcsarnokain keresztül millió lábom felém masírozó rémség látványától. A fény, egyre sűrűbben villant fel, a dübörgés és a disszonáns ritmus pedig émelyítően

felerősödött. A villódzó narancsszínű fényben oly dermesztő látvány bontakozott ki alig kivehetőn, hogy a félelmen és undoron felülkerekedő csodálkozástól fennakadt a lélegzetem. Oszloptalapatok, melyeknek középvonala szemmagasság fölé esett... oly építmények alapjai, melyek mindegyike mellett eltörpülne az Eiffel-torony... elképzelhetetlen kezek által felvéssett hieroglifák sejlettek fel a barlangüregekben, ahol a napfény pusztá legenda lehetett csupán...

Nem voltam *hajlandó* ránézni az elvonuló lényekre. Erre az elkeseredett elhatározásra jutottam, ahogy közeledni hallottam recsegő ízületeiket és a halotti muzsikát, a halotti dübörgést túlharsogó, salétromos zihálásukat. Hálás lehetek azért, hogy nem beszéltek... de Istenem! *Tébolyult fáklyáik lassan árnyakat vetettek a roppant oszlopokon! A vízilovakhoz nem illik emberi fej és fáklya... embereken nem szabadna krokodilfejnek lennie...*

Megpróbáltam elfordulni, de az árnyak, a hangok és a bűz mindenütt jelen voltak. Aztán eszembe jutott valami, amit kisfiúkorom félig öntudatlan rémálmai ellen használtam, és elkezdtem ismételtetni magamban, hogy "Ez csak egy álom! Ez csak egy álom!" Ám hasztalan igyekeztem, és ezért elkeseredetten lehunytam szememet és imádkozni kezdtem... legalábbis úgy hiszem, ezt tettem, hiszen a látomások kapcsán nem állíthatunk bizonyosat -márpedig ezen élmény sem lehetett más. Szerettem volna tudni, vajon kijutok-e még a kinti világba, időnként pedig lopva kinyitottam a szemem, hátha a fűszerillattal kevert rothadást hozó légáramon, a láthatatlan magasságokba nyúló oszlopokon és a bizarr rémségek groteszk árnyain kívül valami mást is kivehetek a helyből. A sokasodó fáklyák sercegő világa egyre erősödött, és hacsak e pokoli vidék nem teljességgel határtalan, hamarosan észre kell vennem valamely falat vagy iránypontot. Ám ismét be kellett hunynom a szemem, mikor ráeszméltem, hogy a lények lassan gyülekezni kezdenek - és mikor megpillantottam egy bizonyos, *deréktől fölfelé testetlen* valamit, mely ünnepélyesen és határozottan lépdelt ama hely felé.

A pokoli és jajveszékítő gagyogás vagy halálhörgés immár a hibrid szörnyetegek hátborzongató légióinak egységes kórusaként hasított bele a levegőbe - a kripta naftalin- és bitumenrobbanásoktól mérgező levegőjébe. Szemem előtt, mely akaratom ellenére tágra nyílt, egy pillanatra olyféle kép tárulkozott fel, amit halandó ember képtelen páni félelem, rettegés és elgyengülés nélkül maga elé képzelni. A lények szertartásosan felsorakoztak az egyik irányban, a dögletes szél irányában, fáklyáik fényében pedig előviláglott lehajtott Fejük - vagyis azoké, melyek egyáltalán fejjel rendelkeztek. Egy hatalmas, bűzokádó nyílás előtt imádkoztak, mely mintegy a végtelenbe nyúlt - és melyet két oldalról láthatóan irdatlan, az árnyakban elvesző lépcsősorok kereteztek. Kétségtelenül ezek egyikén zuhantam le.

A nyiladék méretei az oszlopokéival álltak arányban - egy közönséges ház teljességgel elveszett volna benne, egy nagyobb középület pedig könnyedén ki- és befért volna rajta. Oly hatalmas területet fedett le, hogy csupán a tekintet

elmozdításával lehetett befogni... hatalmasnak, visszataszítóan sötétnek, és kámforosan bűzhödtnek hatott... Közvetlenül e tátongó, polüphemósi kapu előtt a lények tárgyakat hajítottak a hasadék felé -taglejtéseikből ítélve nyilvánvalóan áldozatokat, vagy szertartásos ajándékokat. Vezérük Khephrén volt; a gunyoros Khephrén, vagyis *Abdul Reis*, az idegenvezető, akinek fejét arany psent-süveg koronázta, és aki a holtak kongó hangján kántált végtelenül. Mellette a szépséges Nitókrisz királynő térdepelt, akinek profilját megpillanthattam egy pillanatra, és feltűnt, hogy arcának egyik felét patkányok, vagy más szörnyűségek rágták szét. Majd újfent lehunytam szemem, mikor megláttam, miféle tárgyakat hajítanak a bűzőlgő nyiladékba, illetve az abban rejtőzött istenség számára.

Az áldozatbemutatás szertartásosságából arra következtettem, hogy a rejtőzködő istenség a jelentősebbek közül való lehet. Vajon Ozirisz vagy Ízisz, Hórusz vagy Anúbisz, vagy tán a holtak valamely náluk is fontosabb és fenségesebb, hatalmas, ismeretlen Istene bújzik meg benne? Egy legenda szerint rettenetes oltárokat és kolosszusokat emeltek egy ismeretlen istenségnek, mielőtt az ismert isteneket imádni kezdték volna...

Ekkor, ahogy megacéloztam akaratom, hogy végignézzem eme istentelen lények elragadtatott, síri miseáldozatát, felcsillant előttem a menekülés lehetősége. A csarnokot homály fedte, az oszlopokat árnyék borította. Miután minden lidérces lény elmerült a döbbenetes ceremóniában, talán átosonhatok az egyik lépcső túlnani végébe, és észrevétlenül felkaptathatok rajta; a Sorsra és saját képességeimre bízom magam, hogy kijuttassanak a szabad ég alá. Nem tudtam, és komolyan nem is tűnődtem el azon, hol lehetek - és egy pillanatra mulatságosnak hatott, hogy olyasmiből igyekszem menekvést találni, amiről biztos tudom, hogy kizárólag álom lehet. Vajon mégiscsak Khephrén kaputemplomának - a nemzedékeken át rendre a Szfínx Templomaként emlegetett építménynek - valamely alsóbb, rejtett régiójába zárhattak be? Sejtelmem sem volt, ám elhatároztam, hacsak elmém és izmaim cserben nem hagynak, visszamászom az életbe és a tudatosságba.

Hason fekve, félelmeiktől gyötörve kúszni kezdtem a baloldali lépcsősor talapzata felé, mely könnyebben megközelíthetőnek tűnt a másikonál. Nem tudnám leírni a négykézláb haladás közben megtapasztalt élményeket és benyomásokat, ám a gonosz, szélfúttá fáklyafényben elém tárulkozó rettenetekből nem nehéz következtetni a jellegükre. A lépcsősor talapzatát, mint már említettem, árny fedte el, máskülönben nem emelkedhetett volna megtöretlenül a titáni nyílás feletti szédítő mellvédig. Így végül némileg eltávolodtam a bűzös nyájtól, noha a tőlem jobbra kibontakozó látványtól újra és újra megfagyott ereimben a vér.

Végre sikerült elérnem a lépcsőt, és elindultam felfelé; a Falhoz lapultam, melyen leírhatatlanul förtelmes díszítményeket Fedeztem fel, és kizárólag az elragadott áhítatban bízhattam, amivel a szörnyalakok figyelték a bűzhödt lehető hasadékot, és hajították az ételáldozatokat a nyílás előtt húzódó

kőburkolatra. A lépcsősor irdatlannak és meredeknek bizonyult, porfirból kifaragott fokait pedig mintha óriások lábához méretezték volna; a felfelé vezető út látszólag a végtelenbe nyúlt. A felfedezettéstől való rettegés, amit az újbóli erőfeszítéstől sebeimbe hasító fájdalom tetézett, gyötrelmes küszködésként véste emlékezetembe a feljutást. Úgy terveztem, hogy amint a mellvédhez érek, tüstént tovább indulok felfelé, bármily lépcsősor vezet a magasba onnan; és nem állok meg, hogy még egy utolsó pillantást vessek az oszladozó tetemekre, melyek hetven vagy nyolcvan lábnyira¹⁰ alattam térdepelve hajlongtak az istenség előtt - ahogy azonban kis híján elértem a lépcsősor tetejét, a gagyogás vagy halálhörgés hirtelen, mennydörgő felharsanása mégis arra készítetett, hogy megálljak, és óvatosan letekintsek a mellvéd mögül.

A szertartásos ütemben kántáló szörnyalakok nem menekülésemet fedezték fel, hanem a dögletes bűzű nyílásból felbukkanó valamit üdvözölték, mely elragadni készült a neki felajánlott áldozatokat. Még odafentről is irdatlanul súlyosnak tűnt; sárgásnak és szőrösnek hatott, mozgását ugyanakkor ideges rángás jellemezte. Akkora lehetett, mint egy megtermett víziló, alakja azonban egészen szokatlan volt. Mintha nem lett volna nyaka, hengerszerű törzséből azonban öt borzas, különálló fej sarjadt ki egy sorban; az első egészen kicsi volt, a második méretes, a harmadik és a negyedik egyforma és egyként a legnagyobb, az ötödik újfent egészen kicsi, noha nem annyira apró, mint az első.

E fejből furcsán rugalmatlan csápok meredtek elő, melyekkel a lény mohón a nyílás előtt felhalmozott szentségtelen élelem után kapott. A valami időnként felugrott, máskor pedig bizarr mozdulatokkal visszahúzódott barlangjába. Mozgása olyannyira megmagyarázhatatlan elveken alapult, hogy képtelen voltam levenni róla a szemem, és azt kívántam, bárcsak jobban kibújna alattam tátongó odvából.

És ekkor *valóban kibújt... valóban kibújt*, láttán pedig rémülten menekültem felfelé a mögülem kiinduló magasabb lépcsősoron; fejvesztve menekültem felfelé a hihetetlen lépcsőfokok, hágsók és lejtők során, melyeken sem látásom, sem logikám eligazítani nem tudhatott, és melyek létét megerősítés híján örökre az álmok világába tartozónak kell tulajdonítanom. Bizonyosan álom lehetett, máskülönben a hajnal első sugarai nem érhetek volna a gizai fennsík homokján, a Hatalmas Szfinx hajnalpírtól sugárzó, gunyoros tekintete előtt.

A Hatalmas Szfinx! Ó, Istenem! - miféle meggondolatlan kérdést tettem fel magamban az előző nap napsütötte reggelén... *vajon miféle förtelmes szörnyszülöttet ábrázolandó faragták ki eredetileg a Szfinxet?*

Átkozott legyen a pillanat, leven szó álomról, va valóságról, mely feltárta előttem e példátlan iszonyatot - A Holtak ismeretlen Istenét, amely a nem is gyanított mélységekben nyalogatja kolosszális karmait, és amelyet oly lélektől megfosztott lények táplálnak förtelmes áldozataikkal, akiknek pusztá léte szembeszegül a természettel. Az ötfejű szörnyeteg, mely előbújt rejték helyéről... a víziló méretű, ötfejű szörnyeteg... *ama ötfejű szörnyeteg... csupán az istenség mancsa volt...*

Ám életben maradtam, és tudom, hogy mindez puszta rémálom lehetett.

A Frank Belknap Longnak címzett, 1924. február 14-ével dátumozott levélben H. P. Lovecraft ezt írja: Úgy hírlík, Houdini egy alkalommal nemhivatalos úton Kairóban járt a feleségével, mikor arab idegenvezetőjük utcai ökölharcba keveredett egy másik arabbal. A helyi szokásoknak megfelelően a bennszülöttek megegyeztek, hogy aznap éjjel a Nagy Piramis tetején döntik el a küzdelmet; Houdini idegenvezetője pedig, tudván, hogy a bűvészt mennyire érdeklik az egzotikus furcsaságok, meghívta őt, tartson velük segédként és szurkolóként. Houdini elfogadta a meghívást, és erélytelen ökölviadalnak lehetett szemtanúja, amit hasonlóképp rutinszerű kibékülés követett. Az egész gyanúsnak és betanultnak hatott, s a varázslót aligha lepte meg, mikor kiderült, hogy törbe csalták, és pár pillanat alatt gúzsba kötötte őt, száját pedig kipeckelte a két arab, akik nemrégiben még küzdelmet színleltek. Mindent jó előre előkészítettek - a helyiek hallották, miféle hatalmas varázsló érkezik hozzájuk Nyugatról, és elhatározták, hogy próbára teszik a képességeit azon a földön, ahol egykoron a varázslók kezében összpontosult minden hatalom. Körülményeskedés nélkül a Fáraó Templomának (a Campbell-féle sírnak) tetején tátongó nyíláshoz vonszolták. ahonnan ötvenhárom lábnyi¹¹ zuhanás után érhetni el az örök éj borította sírkamra talaját, mely kriptának kizárólag e, szokásos bejárata ismert - az aknaszerű nyílástól messze elhelyezkedő, kanyargós járat. Miután hosszú kötelet kerítettek, Houdinit leeresztették a sötétség és halál kijárattalan kamrájába - ahol a mágus gúzsba kötve, kipeckelt szájjal hevert a királyi holtak között, a tényleges kijáratról azonban mit sem tudott. Órák múltán mégis kitámolygott a tényleges kijáraton, ám láthatóan reszketett valamely megrázó élmény hatására. amiről azóta sem hajlandó nyilatkozni. Nekem jutott a feladat, hogy kitaláljam, és hátborzongató formába öntsem a történeteket. Egyelőre sejtelmem sincs, meddig mehetek el, mivel a Hennebergernek küldött egyik efféle történetből arra következtetek, hogy Houdini e münchhauseni meséket valós kalandokként igyekszik eladni. Hihetetlenül beképzelt, amint azt már első ránézésre megállapíthatni róla. Mindenesetre úgy vélem, sikerül majd beleszőnöm a történetbe néhány egészen megrázó elemet... nem is sejtett földmélyi barlangüregeket, a bebalzsamozott tetemek közt pislákoló lángokat, avagy a Hősünket megrémíteni igyekvő arab idegenvezető rettenetes végzetét.

Galamb Zoltán fordítása

VI. A MŰKEDVELŐ IRODALMÁR

A Necronomicon története (1927)

Eredeti címe Al Azif. Az Azif szót az arabok olyan éjszakai(bogarak kiadta) hangok leírására használták, melyekről úgy tartották, hogy démonok üvöltése.

Szerzője Abdul Alhazred, egy örült költő a yemeni Sannából, aki állítólag az Ommiade kalifák alatt tevékenykedett i.sz. 700 körül. Meglátogatta Babilon romjait, Memphis földalatti titkait, és tíz évet töltött magányosan Arábia nagy déli sivatagában, - ("Roba El Khaliyeh" vagy az ősök "Üres Tere"; és "Dahna" vagy "Karmazsin-sivataga" a modern araboknak) - melyről úgy tartják, hogy oltalmazó ördögi lelkek és a halál szörnyei népesítik be. Erről a sivatagról sok furcsa és hihetetlen csodát mesélnek azok, akik állításuk szerint ott jártak. Utolsó éveiben Alhazred Damaszkuszban tartózkodott, ahol a Necronomicon (Al Azif) íródott, s ahol rengeteg szörnyű és ellentmondásos dolgot beszéltek haláláról illetve eltűnéséről (i.sz. 738). Ebn Khallikan 12. sz-ban írt biográfiája szerint egy láthatatlan szörnyeteg ragadta el tündöklő napsütésben s falta fel iszonyatos módon nagy számú, halálra rémült szemtanú előtt. Örültségéről sok pletyka terjengett. Azt állította, hogy látta a mesés Iramot, más néven az Oszlopok Városát, és hogy egy bizonyos névtelen, sivatagbéli város romjai alatt sokkoló krónikákat és egy, az emberiségnél idősebb faj titkait talált meg. A többitől különböző muszlim volt, aki ismeretlen lényeket (ő Yog-Sothothnak és Cthulhunak nevezte őket) imádott.

Isz. 950-ben az Azifot, amelyet a kor filozófusai nagy tisztelettel, ám babonásan forgattak, a konsztantinápolyi Theodorus Philetas titokban lefordította görögre Necronomicon címmel. Egy évszázadon keresztül bizonyos kísérletezőket borzalmas tettekre ösztönzött, amikor Mihály pátriárka betiltotta és elégette. Ettől kezdve csak titokban lehetett hallani róla, de 1228-ban Olaus Wormius elkészítette a könyv latin fordítását. A latin nyelvű szöveget kétszer nyomtatták ki: először a 15. sz.-ban (bizonyíthatóan Németországban) majd másodszor a 17.sz.-ban (talán Spanyolországban); mindegyik kiadás jelzet nélküli, a nyomtatás helye és ideje csak tipográfiai bizonyítékokon alapul. A könyv mind latin, mind görög változatát IX. Gergely pápa 1232-ben betiltotta, nemsokkal a latin fordítás elkészülte után, amely felhívta a figyelmet a könyv létezésére. Az eredeti arab nyelvű változat Wormius idejében elveszett, ahogy azt ő maga megjegyezte az előszóban; (mindazonáltal e században bizonytalan számú titkos másolat bukkant fel San Franciscóban, de később tűzvészek következtében mind elpusztultak), és a görög változatnak - melyet Olaszországban nyomtak 1500 és 1550 között - sem volt semmiféle nyoma egészen 1692-ig, amikor egy leégett könyvtárban megtalálták a maradványait. Dr Dee fordítása soha nem került nyomtatásba, csak az eredeti kézirat alapján

kipótolt részletek lelhetőek fel. Az egyik 15. sz.-beli latin nyelvű kiadásról úgy tudjuk, hogy a British Museumban őrzik lakat alatt, míg a 17. sz.-beli kiadás állítólag a párizsi Bibliotheque Nationale-ban van. Egy másik 17. sz.-beli kiadás a Harvardon van, a Widener Libraryben, egy másik

Arkhamben, a Miscatonic Universityn, egy harmadik pedig a Buenos Aires-i Egyetemen. Számos más másolat létezik még titokban - egy 15. századi példány állítólag egy ünnepezt amerikai milliomos magánygyűjteményét gazdagítja.

Egy még mindig bizonytalan pletyka szerint egy 16. sz.-beli görög nyelvű szöveget pedig a Pickman család őrizte, de még ha így is volt, 1926-ban eltűnt a művész R.U. Pickmannel együtt. A könyvet a legtöbb ország hatóságai betiltották, csakúgy mint az összes szervezett egyház. Olvasása rettenetes következményekhez vezet.

Annak idején az a hír járta a könyvről (amit a nagyközönség viszonylag kevésbé ismer), hogy R. W. Chambers korai novellájának, a *The King in Yellow* címűnek ötletét e könyvből merítette.

Kronológia

- I. sz. 730 körül Abdul Alhazred Damaszkuszban megírja az *Al Azifot*.
- 950 körül *Necronomicon* címen Theodorus Philetas lefordítja görögre.
- 1050 körül Mihály pátriárka a görög szöveget elégeti (az arab már elveszett).
- 1228-ban Olaus görögből latinra fordítja.
- 1232-ben IX. Gergely a görög és a latin szöveget betiltja.
- 14.. Fekete betűs kiadás Németországban.
- 15.. Görög szöveg nyomtatása Olaszországban.
- 16.. A latin szöveg nyomtatása Spanyolországban.

A leírást ki kell pótolnunk egy 1927 november 27-i keltezésű levéllel, melynek címzettje Clark Ashton Smith volt:

*Nincs esélyem új anyag készítésére ezen az őszön, de már vannak feljegyzéseim és vázlataim, melyek későbbi történeteim alapjául fognak szolgálni. Bizonyos adatokat jelöltem ki az örült arab Abdul Alhazred híres és elmondhatatlan *Necronomicon*jából! Úgy tűnik, hogy ezt a megdöbbentő istenkáromlást Sanna egyik szülöttje alkotta Jemenben, aki Kr.u. 700. körül élt és prédikált és sok rejtélyes utat tett meg Babilon romjaihoz, Memphis katakombáihoz, és Arábia déli sivatagainak ördögjárta és járatlan pusztaságaihoz - a *Roba el Khaliyeh*-hez, ahol állításai szerint az emberiségnél korábbi feljegyzéseket talált, és ahol megtanult *Yog-Sothoth*-hoz és *Cthulhu*-hoz imádkozni. A könyv Abdul öregkorának terméke volt volt, melyet Damaszkuszban írt, és amelynek eredeti címe a *Al Azif* volt - *azif* (cf. Henley's megjegyzése a *Vathek*-hez) névvel illetik azokat a furcsa éjszakai zajokat (rovarok hangját), melyet az arabok a démonok üvöltésének neveznek. Alhazred*

szörnyű körülmények között 738-ban halt meg - vagy tűnt el. 950-ben a bizánci Theodorus Philetas Necronomicon néven fordította görögre, és száz év múlva Konstantinápoly pátriárkája, Mihály parancsára égették el. Latinra Olaus fordította 1228-ban, de IX. György pápa 1232-be betiltotta. Az eredeti arab szöveg még Olaus előtt elveszett, és az utolsó görög másolatot Salemben semmisítették meg 1692-ben. A könyvet a 15., a 16., és 17. században is kinyomtatták de kevés másolat maradt fenn. Bárhol létezik is, gondosan őrzik a világ józanságának és jólétének megőrzése érdekében. Egyszer egy ember végigolvasta a Miskatonic Egyetem könyvtárában, Arkhamban őrzött másolatot - végigolvasta és bomlott elmével menekült a hegyek közé... de ez már egy másik történet!

És egy másik levélben (James Blish-hez és Villiam Millerhez, 1936), Lovecraft mondja:

A pokoli és undorító Necronomikon biztonsági másolataival szerencsések vagytok. Ezek a 15. századi, németországi latin nyelvű, vagy az 1567-ben Itáliában nyomott görög, vagy az 1623-as spanyol fordítás másolatai? Esetleg valamelyik másik szöveg másolatai ezek?

Természetfeletti rettenet az irodalomban (1925-1927)

Referenciák a műben:

Dickens (Karácsonyi ének; A pályaoőr) Henry James: A csavar fordul egyet F. Marion Crawford: A felső kikötő Charlotte Perkins Gilman: A sárga tapéta W. Jacobs: A majom mancsa Phlegon: Philinon és Machates Goethe: Korinthoszi menyasszony Washington Irving: Német diák Defoe: Mrs. Veal szelleme Mary Shelley: Frankenstein Hoffmann (A homokember)

Friedrich Hienrich Karl de la Motte Foque: Undine

Paracelsus: Értekezés az elsődleges koboldokról

Wilhelm Meinhold: Borostyán boszorka

Hanns Heinz Ewers: A varázsló inasa; A pók; Alruane; Lidérc

Theophil Gautier: Avatar; A múmia lába; Clarimonde; Cleopátra egy éjszakája

Balzac: A számárbőr; Szarafita; Louis Lambert

Victor Hugo: Izlandi han

Gustave Flaubert: Szent Antal megkísértése

Charles Pierre Baudelaire

Prosper Merimée: Ille-i Vénusz

Thomas Moore: A gyűrű

Guy de Maupassant: Horla; Ki tudja”; A szellem; Az örült naplója; A

fehér farkas; A folyón; Horror Erckmann és Chatrian: A láthatatlan szem; A bagoly; A halál vizei Villiers de l'Isle Adam: Reménytől kínzatva Gustav Meyrink: A gólem Ansky: Dybbuk

Edgar Allan Poe: A holló; Kézirat a palackban; M. Valdemar; Arthur Gordon Pym; Metzengerstein

I. Bevezetés

Az emberiség legősibb és legerősebb érzése a félelem, a legősibb és legerősebb félelem pedig az ismeretlentől való rettegés. E tényeket kevés pszichológus vitatná. igazságtartalmuk ugyanakkor elégséges annak bizonyításához, hogy a hátborzongató rémtörténet valódi és elismert irodalmi műfajta. Erre nyitott ösztüzet egyrészt a materialista álokoskodás, mely a gyakorta tapasztalt érzésekhez és a külvilág behatásaihoz ragaszkodik, másrészt egyfajta naivan bárgyú idealizmus, mely elítéli az esztétikai indíttatást, és didaktikus irodalmat követel, ami „fölemeli” az olvasót a rátarti optimizmus kívánatos szintjére. Ám a rémtörténet mindeme támadások ellenére fennmaradt, fejlődött, és a tökély tekintélyes magasságait ostromolja; mivel mélyreható és alapvető elven alapul, mely bár nem mindig általános érvényű, ugyanakkor szükségképp megrázó és maradandó hatást gyakorol a kellően érzékeny lélekre.

A kísértetiesen hátborzongató dolgok többnyire szűk körre hatnak, mivel az olvasótól bizonyos fokú képzelőerőt és a mindennapi élettől való függetlenedést igényelnek. Viszonylag keveseknek adatik meg, hogy megszabaduljanak a bevett szokások béklyójától, és reagálhassanak a más világ érintéseire, és épp ezért a többség körében mindig is elsőbbséget élveznek a hétköznapi érzésekről és eseményekről, vagy az efféle érzések és események közönséges, érzélgős eltorzításairól szóló történetek; és talán jogosan is, hiszen a hétköznapiasságok teszik ki az emberi lét jelentősebb hányadát. Ám mindig akadnak köztünk érzékenyek, néha pedig egészen furcsa képzelgések költözhetnek akár a legridegebb fejűek agyának némely rejtett zugába is; épp ezért bármennyi ráció, reform és freudi lélekelemzés sem képes teljességgel kiölni belőlünk a kéményből kiszűrődő sustorgás vagy az elhagyatott erdő okozta borzongást. Olyféle lélektani alakzattal vagy hagyománnyal állunk szemben, mely éppoly mélyre beágyazódott tudatunkba, mint az emberiség bármely más alakzata és hagyománya; egykorú a vallási érzülettel, melynek több aspektusával rokonítható, és legbelső biológiai örökségünknek túlságosan kiszakíthatatlan része ahhoz, hogy ne hasson erőteljesen fajunk egy fontos, noha szám szerint nem jelentős kisebbségére.

Az ember első ösztönei és érzései az arra a környezetre adott válaszok voltak, amelyben találta magát. Egyértelműen kellemes vagy gyötrő érzések társultak bizonyos jelenségekhez, melyeknek értette az okát és a következményeit, míg a meg nem értettek köré - a világ pedig kezdetben hemzsegett az ilyenektől - természetesen a megszemélyesítések, csodás

értelmezések, a félelemmel vegyes tisztelet oly szövődését szötte amelyet egy egyszerű fogalmakkal és korlátozott tapasztalattal bíró faj megalkothat. Az ismeretlen, mely egyben a kiszámíthatatlant is jelentette, primitív eleink számára az áldások és csapások rettegett és mindenható forrása lett, melyek titokzatos és teljességgel földön kívüli okoknak voltak betudhatók, és így egyértelműen a létezés oly szféráinak képezték részét, melyről semmit nem tudhatunk, és melyet meg nem tapasztalhatunk. Az álmodás jelensége hasonlóképpen segítette a valóságon túli vagy spirituális világ fogalmának létrejöttét; általában véve a civilizálatlan emberiség hajnala olyan körülményeket biztosított, az élet oly határozottan sugallta a természetfeletti létezését, hogy nem csodálkozhatunk azon, mennyire beitta magát a vallás és a babona az ember öröklött lényegébe. E folyamat - tisztán tudományos szempontból - lényegében szakadatlanul tekinthető, amennyiben a tudatlant és az ösztönöket vesszük figyelembe; mert bár az ismeretlen az évezredek múltával egyre kisebb hányadát képviselte a világnak, még ma is a rejtélyek végtelen tárháza található az űr távoli szegmenseiben, s ugyanakkor erőteljes öröklött képzetársítások üledéke tapad minden tárgyhoz és folyamathoz, mely egykoron titokzatosnak számított; bármily ésszerűen magyarázzák is azokat. És még ennél is fontosabb az ősi ösztönök tényleges idegrendszeri fixációja, ami révén még akkor is működésbe lépnek, ha a tudatos ént teljességgel megtisztítjuk a misztikum forrásaitól.

Mivel a kellemes élményeknél sokkalta elevenebben emlékszünk a fájdalomra és a halál fenyegető közelségére, és mivel az ismeretlen jótékony aspektusait kezdettől fogva a szokványos vallási szertartások keretében ragadták meg és alakiasították, azonos sorsra jutottak a kozmikus misztérium sötétebb és gonoszabb oldalával, és így elsősorban a természetfeletti taglaló folklór részévé váltak. E tendenciát természetesen tovább erősíti a tény, hogy a bizonytalanság és a veszély gyakorta együtt járnak; így bármely ismeretlen világ egyben a veszedelem és a szörnyű eshetőségek világa. Ha a félelem és gonoszság érzetéhez hozzáadódik a rácsodálkozás és a kíváncsiság, a mélyen átélt érzelmek és a képzelet megmozgatásának sajátos elegyét kapni, mely szükségszerűen mindaddig eleven marad, míg az emberi faj el nem tűnik a Földről. A gyerekek mindig is félni fognak a sötétben, az örökletes ösztönökre érzékeny emberek pedig borzongva fognak belegondolni a lehetőségbe, hogy létezhetnek furcsa életformáktól benépesített, titokzatos és megismerhetetlen világok a csillagokon túli űr mélyén, vagy saját glóbuszunk közvetlen közelében, valamely istentelen dimenzióban, melyet kizárólag a holtak vagy a holdkórosok pillanthatnak meg.

Ezek után senkit nem lephet meg a kozmikus félelem irodalmának létrejötte. E műfaj mindig létezett, és mindig létezni fog; elevenességét pedig mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy általa időről időre teljességgel ellentétes beállítottságú írók ragadnak tollat, hogy megírjanak egy-egy elszigetelt történetet, mintha elméjükből kilökné vágynának bizonyos agyrémeket, melyek máskülönben örökké kísérték őket. Ezért írta meg

Dickens a hátborzongató elbeszélések egész sorát; Browning a *Childe Roland* című kísérteties költeményt; Henry James *A csavar fordul egyet* című kisregényt; Dr. Holmes az *Elsie Venner* című szövevényes regényt; E Marion Crawford *A felső ágy* című és más ehhez hasonló novelláit; Charlotte Perkins Gilman, a társadalomjobbító *A sárga tapéta* című elbeszélést; míg a humorista W. W. Jacobs *A majom mancsa* című melodramát hagyta az utókorra.

A rettegés irodalmának e típusát nem szabad összekeverni egy jellegében hasonló, ám lélektani hatását tekintve alapvetően különböző műfajtaival; a pusztai fizikai félelmet és az evilági borzalmakat leíró művekkel. Persze ennek a műfajnak is megvan a helye, ahogy a hagyományos, vagy akár a hóbortos, sőt humoros kísértethistóriáknak is, melyeknek formalizmusa vagy a szerző összekacsintása az olvasóval megfosztja a művet a morbid természetellenesség érzetétől; ám e művek nem tartoznak a szó szoros értelmében vett kozmikus rettegés irodalmába. A valódi hátborzongató történet eszköztára nem merül ki a titokzatos gyilkosságokban, a véres csontokban, vagy a lepellel borított, lánccsörgető alakokban. Ezeket a külső, ismeretlen erőktől való lélegzetelállító és megmagyarázhatatlan iszony léghőre lebegi be; s emellett kellő komolysággal és vészjóslóan sejtetni kell az emberi elmében megfogható legborzalmasabb gyanút - a természet változhatatlan törvényeinek gonosz és különös áthágásának vagy hatálytalanításának lehetőségét, mely törvények kizárólagos véderőink a káosz és a végtelen űr démonainak támadásai ellen.

Természetesen nem várhatjuk el, hogy minden rémtörténet tökéletesen idomuljon az elméleti modellhez. Az alkotó elme is meginoghat, és még a legnagyobb művek is ellaposodnak néhány helyen. Ráadásul a legkiválóbb alkotások jelentős része nem tudatos törekvés eredménye; ehelyett emlékezetes töredékeként ágyazódik be az anyagba, melynek összhatása egészen másféle lehet. A lényeg az atmoszféra, hiszen a hitelesség kritériuma nem a tökéletesen megszerkesztett cselekmény, hanem az adott érzület létrehozása.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy az a rémtörténet, amely társadalmi hatást rendeltetett érzékeltetni vagy elérni, vagy amelyben a borzalmakat végül megmagyarázzák, nem ábrázolja hitelesen a kozmikus félelmeket; mindazonáltal tagadhatatlan tény, hogy az efféle elbeszélések elszigetelten tartalmazhatnak olyan passzusokat, melyekre a hamisítatlan természetfeletti rémmesék összes ismerve ráillik. Épp ezért a rémtörténeteket nem a szerző szándéka, vagy a pusztai cselekményszövés alapján kell megítélni, hanem ama érzelmi szintet érdemes alapul venni, melyet legkevésbé evilági pontján elér Ha e „csúcspont” megfelelő hatást gyakorol az olvasóra, akkor az epizód méltán tekinthető rémmesébe illőnek, függetlenül attól, mennyire prózaivá silányul a későbbiekben. A valóban hátborzongató történet próbája egyszerű: sikerül-e az ismeretlen szférákkal és erőkkel létrejött kapcsolat által mélyen átélt rettegést keltenie az olvasóban; sikerül-e elnémitani a hallgatóságot, mintha az ismert világegyetem pereméről származó alakzatok vagy entitások neszezését vagy sötét szárnyzuhogását hallanák. És persze minél teljesebben és egységesebben

képes egy történet megteremteni ezt a légkört, annál sikerültebbnek tekinthető az adott műfajban.

II. A rémtörténet kialakulása

Ahogy az az elsődleges érzésekhez olyannyira szorosan kötődő műformánál várható, a rémtörténet egyidős az emberi gondolkodással és beszéddel.

A kozmikus rettegés minden népcsoport legkorábbi néphagyományába beépült, és az ősi balladákban, krónikákban és vallásos írásokban kristályosodott ki. A démonok és szellemek megidézése révén elsődleges összetevőjévé vált a ceremoniális mágiának, melyet a történelem előtti időktől fogva űztek mindenfelé, és Egyiptomban, valamint a szemita népeknél érte el virágkorát. Henóch apokalipszise és Salamon clavikulái tökéletesen illusztrálják a hátborzongatónak az ősi keleti elmére gyakorolt hatását, és efféle dolgokon alapul számos rendszer és hagyomány, ami rejtett formában egészen napjainkig fennmaradt. E transzcendentális félelem nyomai megtalálhatók a klasszikus irodalomban, az ezzel párhuzamosan fejlődő, ám írott változatok hiányában többségében elkallódott balladairodalomban pedig még hangsúlyozottabban megmutatkozik. A képzeletszötte sötétséggel átítatott középkor hatalmas lökést adott kifejeződésének; a Kelet és Nyugat egyként igyekezett megőrizni és gazdagítani a sötét örökséget, származzék bár rájuk hagyományozott rendszertelen néphagyományból vagy a tudományosan rendszerezett mágiából és kabbalából. A boszorkány, a vérfarkas, a vámpír és a kísértet egyaránt vészjóslón hangzott a bárd és a nagyanyó szájából, és nem sok kellett hozzá, hogy a mese és a dal közegeből végül utat találjon a rögzített irodalmi alkotásokba. A Kelet pompásan kiszínezte és megélénkítette, s ennek révén kis híján a pusztá képzelgés szintjére süllyesztette a rémmesét. Nyugaton, ahol a titokzatos teutonok sötét északi erdőségekből jöttek elő, a kelták pedig még emlékeztek a druidák különös áldozathozatalaira a ligetekben, a műfaj iszonyatos intenzitással és meggyőző szellemiséggel gazdagodott, ami megkétszerezte a csupán sejtetett borzalmak erejét.

A nyugati misztikus tanok erejét kétségtelenül jelentősen növelte az éji szertartások félelmetes szektájának rejtett, ám gyanított létezése, kiknek különös szokásai - amik az árják és a földművelés előtti időkből származtak, mikor még tömzsi mongoloid népek kóboroltak a nyájaikkal Európa mezein - az ősidőkből származó förtelmes termékenységi szertartásokban gyökereztek. Az íbisz titkos kultuszának - amit a druida, görög-római és keresztény hitek külsődleges uralma ellenére évezredek át hagyományozott nemzedékről nemzedékre a parasztság - egyik jellegzetes velejárója a Walpurgis-éjen vagy Hallowe'enkor, elhagyatott erdőkben és félreeső dombtetőkön megrendezett vad „Boszorkányszombat” volt, melynek ideje egybeesett a kecskék, juhok és szarvasmarhák utódnemzési időszakával; és amellet, hogy rendszeres boszorkányüldözésekhez vezetett - amire legjelentősebb amerikai példaként a salemi boszorkánypererek hozhatók fel

-, a varázsló-legendák kiapadhatatlan Forrása lett. Lényegét tekintve rokonítható. és talán ténylegesen is kapcsolatban állt ezzel a megfordított teológián alapuló Sátán-imádat rémisztő, titkos rendje, mely afféle borzalmakat produkált, mint a hírhedt „fekete mise”; miközben azonos célokért, jóllehet valamelyest tudományosabb vagy filozofikusabb módszerekkel fáradoztak az asztrológusok, a kabbalisták és az Albert Magnushoz vagy Ramond Lullyhez hasonló alkimisták, akikből kivétel nélkül rengeteg akadt e barbár korszakokban. A középkori Európára mélységesen és általánosan jellemző rémlátomásos szellemiséget, amit a kontinensen időnként végigsöprő járványok tovább erősítettek, tökéletesen mutatják a kor későgótikus templomainak groteszk faragványai; melyek közül a Notre Dame és a Mont St. Michel démoni faragványfejei a leghíresebbek. S azt se feledjük, hogy a korszak egészében iskolázottak és iskolázatlanok egyaránt vakon hittek a természetfölöttiben; a kereszténység legüdvösebb tanaitól a boszorkányság legszörnyűségesebb módozataival és a fekete mágiával bezárólag. Nem előzmények nélkül való, hogy megszülettek a reneszánsz kori mágusok és alkimisták Nostradamus, Trithemius, Dr. John Dee, Robert Fludd és a hozzájuk hasonlóak.

Ebből a termékeny talajból nőttek ki a sötét regék és legendák alaptípusai és alakjai, melyek a mai napig jellemzik a rémségek irodalmát, noha modern technikákkal leplezett vagy torzított formában. Sokat a legősibb szájhagyományból vettek át, és az emberiség évezredek tradíciójának részét képezik. Az árny, aki megjelenik, és azt követeli, hogy temessék el a csontjait; a démoni szerető, aki még eleven jegyeséért jön el, hogy magával vigye; a halál ördöge vagy a lélekvezető, aki az éji szelet lovagolja meg; a farkasember; a lezárt helyiség, ahonnan nincs kiút; az örök életű varázsló - mindez megtalálható a középkor bizarr legendakincsében, amit a néhai Mr. Baring-Gould oly hatásosan bemutatott könyvében. Ahol a misztikus északi vérmérséklet dominált, a népmesék légköre borongóssá és vészjóslóvá vált; a latin népekre ugyanis jellemző egyfajta alapvető racionalitás, mely még legkülönösebb babonáikat is megfosztja az erdők sűrűjében, fagyos téli éjeken elszuttogott meséinkre jellemző varázslatos felhangoktól.

Mint ahogy minden fikció előbb a költészetben öltött testet, ugyanígy a költészet révén talált utat a nívós irodalomba a hátborzongató is. A legtöbb klasszikus példa mégis furcsamód prózai művekben lelhető föl; amilyen a vérfarkas-incidens Petroniusnál, a rémséges részletek Apuleiusnál, az ifjabb Plinius rövid, ámde híres levele Surához, valamint Hadrianus császár felszabadított görög rabszolgájának, Phlegónnak különös gyűjteménye, mely *A csodálatos jelenségekről* címen maradt ránk. Phlegónnál, a *Philinnión és Machatésztörténetben* találkozhatunk először a túlvilágról visszatérő jegyessel, amit később Proclus mesélt újra, a modern korban pedig Goethe *A korinthusi menyasszonyához* és Washington Irving *Német diákjához* szolgáltatott ihletet. Ám mire az ősi északi legendák részévé válnak az írott irodalomnak, és később, mikor a hátborzongató elemek beépülnek az adott kor irodalmába, többnyire

verses köntösben találkozni velük; ahogy a középkor és a reneszánsz szigorú értelemben vett kreatív alkotásainak nagy részéről is elmondható ugyanez. A skandináv Eddakon és regéken a kozmikus rettenet cikázik át, és az Ymir és alaktalan ivadéka iránt érzett elemi rémület mennydörög bennük; miközben saját angolszász Beoulfíkat, valamint a kontinensen később született Nibelung-ciklust vérfagyasztó részletek tarkítják. Dante úttörő szerepet vállalt a hátborzongató hangulat megteremtése szabályainak lefektetésében, Spenser méltóságteljes verseinek tájleírásaiban, eseményeiben és jellemeiben pedig rendre megtalálni a fantasztikus borzongás elemeit. A prózairodalom terén Malory *Morte d'Arthurj*ét említhetjük, melyben nem egy ősi balladából kölcsönzött vérfagyasztó helyzetről olvashatni - mikor példának okáért Sir Galahad a Vész kápolnából emel el egy kardot és egy selymet -, míg más, nyilvánvalóan otrombább motívumoknak se szeri, se száma a tanulatlanok körében terjesztett és fogyasztott szenzációhajhász „ponyvaregényekben”. Az Erzsébet-kori drámában - Marlowe *Dr. Faustusában*, a Macbethboszorkányaiban, a *Hamlet* szellemében, Webster iszonytató rémségeiben - könnyen fölfedezhető a démoni elem közkedveltsége, amit csak fokozott az eleven boszorkányoktól való félelem, melynek kezdetben csupán a kontinensen tomboló rettenete kisvártatva Angliában is visszhangot vert I. Jakab boszorkányüldözései nyomán. A régmúlt korok lappangó misztikus prózája mellett megemlíthetni a boszorkányságról és a démonokról írt értekezések egész sorát, melyek még tovább csigázták az olvasni tudók érdeklődését.

A tizenhetedik század egészében és a tizennyolcadik század elején egyre burjánzik a sötét legendák és balladák tömege; noha továbbra is az előkelő és általánosan elfogadott irodalom felszíne alatt. Megsokszorozódik a rémséges és hátborzongató ponyvaregények száma, és a közérdeklődést olyan példák mutatják, mint a defoe-i *Mrs. Veal szelleme*, mely egy halott asszony kísértétként távoli barátjánál tett látogatását meséli el mesterkéletlenül, és egy rosszul fogyó, halálról szóló teológiai értekezés burkolt reklámozása végett íródott. A társadalom felsőbb körei kezdték elveszíteni hitüket a természetfelettiben, melynek helyét a klasszikus racionalizmus vette át. Aztán, Anna királynő idején, a keleti mesék lefordításával kezdetét veszi, és a század közepére kiteljesedik a romantikus érzület reneszánsza - a természet élvezetének, a régmúlt idők, furcsa történetek, bátor tettek és hihetetlen csodák tündöklésének kora. Eleinte a költők műveiben mutatkozik meg a változás, kiknek kijelentéseit a csoda, a különösség és a borzongás szelleme hatja át. Végül pedig, a kor regényeibe - például Smollett Ferdinand *Fathom báró kalandjaiba* - bátortalanul beépített pár hátborzongató jelenet után a kifejezési ösztön egy új irodalmi irányzat megszületésével tört utat magának; létrejött a „gótikus” iskola, a hátborzongató és fantasztikus regény és kispróza, melynek irodalmi öröksége oly szerteágazó, és sok esetben komoly művészi értéket képvisel. Ha belegondolunk, igazán különös, hogy a rémtörténet rögzített és filológiailag is elfogadott műfaja oly hosszas vajúdas után jött csak a világra. A készítés és a légkör egyidős az

emberiséggel, a nívós irodalom tipikus rémmeséje ugyanakkor a tizennyolcadik század gyermeke.

III. A korai rémregény

Osszián kísértetjárta tájai, William Blake kaotikus látomásai, Burns *Tam O'Shanter*ének bizarr boszorkánytáncai, Coleridge *Christobeljének* és az *Ének a vén tengerésről* sorainak vészjósló démonizmusa, James Hogg *Cilmeny-jének* kísérteties bűbájossága, valamint a *Lamia* és más Keats-költemények visszafogottabb kozmikus rettegése mind jellegzetes példái a rémséges témák megjelenésének a brit szépirodalomban. Teuton kollégáink a kontinensen hasonlóképp érzékenyen reagáltak a sodró dagályra, s ekképp Bürger *Der wilde Jäger* és a még ennél is híresebb démon-jegyves ballada, a *Lenore* - Scott, aki mindig is mélységesen tisztelte a természetfölöttit, mindkettőt lemásolta - csupán ízelítő abból a gazdag választékból, amit a német bárdok ontani kezdtek. Thomas Moore efféle forrásokból merítette az ihletet a kísérteties szobor-szerető legendájához (amit később Prosper Mérimée *Az illel Vénuszba* ültetett át, és amely ugyanakkor évezredekkel korábban visszavezethető), mely annyira hátborzongató visszhangra talált *A gyűrű* című balladájában; míg Goethe halhatatlan mesterműve, a pusztai balladairódalomból a korszak klasszikus, kozmikus tragédiájába átcsapó *Faust* a német romantikus költői ihletettség kiteljesedésének tekinthető.

Ám mégis egy kifejezetten vidám és evilági angolra - nem másra, mint Horace Walpole-ra - hárult a feladat, hogy határozott formát kölcsönözzön a témának, és ténylegesen megteremtse a rémtörténet¹ műfaját. Walpole, aki a műkedvelő szórakozás szintjén szívesen foglalkozott a középkori lovagregénnyel, és a gótikus stílust imitáló kastélyában lakott a Strawberry Hillen, 1764-ben adta közre az *Otrantó várát*; azt a természetfeletti történetet, mely bár teljességgel vérszegényre és középszerűre sikeredett, mégis példátlan hatást gyakorolt a rémségek irodalmára. Noha a mű először egy bizonyos „William Marshal úr” neve alatt, a titokzatos „Onuphrio Muralto” olasz szövegének „fordításaként” jelent meg, Walpole később beismerte szerzőségét, és örömmel fogadta a könyv széles körű és azonnali sikerét - mely a történet többszöri kiadásához, hamarjában színpadra viteléhez, és nagybani utánzásához vezetett Angliában és Németföldön egyaránt.

A - vontatott, mesterkéltségek és melodramai - cselekményt tovább gyengíti a lendületes és száraz stílus, melynek finomkodó elevevése meggátolja a hátborzongató légkör létrejöttét. A főhős Manfred, egy gátlástalan, címét bitorló herceg, aki elhatározza, hogy dinasztiát alapít, és egyetlen fiúgyermekének, Conradnak titokzatos elhunytja után az utóbbi esküvőjének hajnalán, megkísérli eltenni láb alól Hippolita nevű hitvesét, hogy feleségül vehesse a szerencsétlenül járt ifjúnak szánt hölgyet - a fiút mellékesen a várudvarban zúzta össze egy rejtélyes módon rázuhanó, gigászi sisak. Isabella, a megözvegyült menyasszony elmenekül a herceg elől; a vár alatt húzódó kriptában összetalálkozik nemes és

ifjú megmentőjével, Theodore-ral, aki noha parasztnak látszik, különös módon emlékeztet az öreg lord Alfonsóra, aki Manfred előtt uralta a birtokot. Nem sokkal ezután természetfeletti jelenségek özöne zúdul a várra; mindenféle egy hatalmas páncél darabjaira lelnek, egy arckép kísétál a keretéből, pusztító erejű villám sújt bele az épületbe majd az öreg lord Alfonso gigászi páncélba öltözött szelleme tűnik elő az esőből, hogy felemelkedjék, és Szent Miklós a keblére ölelhesse őt. Theodore-ról, aki Manfred lányának, Matildának udvarolt, de a lányt elragadta tőle a halál - mivel apja tévedésből őt ölte meg -, kiderül, hogy Alfonso fia, és a föld jog szerinti örököse. A történet azzal zárul, hogy Theodore feleségül veszi Isabellát, hogy örökké boldogságban élhessenek, miközben Manfred - kinek jogbitorlása okozta fia halálát és a természetfeletti sanyargatást - kolostorba vonul, hogy vezekeljen bűneiért; reménytelen hitvese pedig egy közeli zárdában keres menedéket.

Ennyi a történet; lapos, modoros, és teljességgel hiányzik belőle a kozmikus rettenet, ami a hátborzongató mesék sajátja. A kor mégis annyira szomjazott a műben tükröződő sejtelmességre és kísértetiességre, hogy még a legmegfontoltabb olvasók is kellő komolysággal kezelték, és blódsége ellenére a fennkölt irodalom piedesztáljára emelték. A könyv elsősorban újféle helyszínt, marionettszerű jellemeket és eseményeket teremtett; melyek a rémtörténetek megírásához sokkalta tehetségesebb alkotók kezében a gótikus irányzattá nőttek ki magukat, ami később a valódi kozmikus rettenettel teli mesék kieszelőit ihlette meg - kiket Poe-tól kezdődően immár joggal nevezhetni művészek. Ezen újszerű drámai kelléktár legfontosabb elemei az ódon gótikus kastély, a távoli helyek és hosszú kalandozások, az elhagyatott vagy dűledező épületszárnyak, a nyirkos folyosók, az áporodott levegőjű rejtett katakombák, valamint a feszültség és a démoni félelem alapjául szolgáló szellemek és szörnyű legendák egész galaxisa. Ehhez járult a zsarnoki és rosszakaratú nemes mint fő gonosz; a jámbor, sok üldöztetésnek kitett, és többnyire érdektelen hősnő, aki iszonyatos megpróbáltatásokon megy keresztül, és az ő szemszögéből követheti az eseményeket a vele együttérző olvasó; a vitéz és feddhetetlen hős, aki minden esetben nemesi sarj, ám gyakorta alacsony származásának álcázza magát; a veretes hangzású, többségében olasz nevek tradíciója; és végül a színpadias kellékek végtelen sora: a furcsa fények, a nyákos csapóajtók, a kialvó lámpák, az elrejtett, penészes kéziratok, a nyikorgó vasalások, a lobogó függönyök, és ehhez hasonlók. Ugyanezen kelléktár kerül elő újra meg újra, noha néhol félelmetes hatást kiváltva, a rémregény fejlődésének történetében; mely műfaj a mai napig nem halt ki teljesen, jóllehet a kifinomultabb technikák kevésbé naiv és kézenfekvő formát követelnek meg a műfajtól. Az új irányzat harmonikus miliőre lelt, az irodalmi világ pedig nem tétovázott megragadni az alkalmat.

A német regény nyomban reagált a walpole-i hatásra, és hamarosan a hátborzongató és a kísérteties megtestesítője lett. Angliábari előbb az ünnepelet Mrs. Barbauld utánozta a walpole-i példát, aztán Miss Aikin, aki 1773-ban adta

közre a *Sir Bertrand* című töredéket, melyben a hamisítatlan rettegés húrjait végre nem botor kezek pengették meg. Egy sötét és elhagyatott ingoványra tévedt nemes úr, akit távoli harangzúgás és pislákoló fény csalogatott a helyszínre, egy furcsa, ódon, tornyos várba jut, melynek ajtói maguktól nyílnak és csukódnak, és melynek kékes lidércfényei titokzatos lépcsőkön vezetik fel őt bizonyos halott kezekhez és mozgó szobrokhoz. Sir Bertrand végül odaér egy koporsóhoz, és megcsókolja a benne nyugvó hölgy tetemét; a csók elcsattanásakor a szín ragyogó lakásra vált, ahol az újjáéledt hölgy megmentője tiszteletére fogadást ad. Walpole nagyra tartotta e történetet, ugyanakkor kevesebb tiszteletet tanúsított saját *Otrantó*jának egy másik utódja, Clara Reeve 1777-ben kiadott *Az öreg angol bárója* iránt. Való igaz, hogy e történetből hiányzik az a fajta sötétség és titokzatosság, melytől annyira eleven Mrs. Barbauld fragmentuma; és jóllehet kevésbe nyers, mint Walpole regénye, sőt egyetlen kísértetével művészileg visszafogottabban bánik a borzalmakkal, valóban túl unalmas ahhoz, hogy elsőrangú műnek nevezhessük. A történetben visszaköszön a parasztnak álcázott, erényes várörökös, akit apja szelleme helyez vissza jussába; és újfent a számos kiadásban, színpadra vitelben és a francia nyelvre fordításban megnyilvánuló népszerűséggel állunk szemben. Miss Reeve még egy rémregényt írt, mely sajnálatos módon nem került kiadásra, és elveszett.

A rémregény eddigre elfogadott irodalmi műformává lesz, és a tizennyolcadik század végéhez közeledve elképesztő burjánzásba kezd. *A lemondás*, Mrs. Sophia Lee 1785-ben megírt műve történelmi elemmel gazdagodik, hiszen a történet „Véres” Mária ikerleányai körül bonyolódik; és bár nélkülözi a természetfeletti összetevőt, ügyesen alkalmazza a walpole-i kellékeket és technikát. Öt év sem kell hozzá, és minden létező lámpás fényét elhomályosítja egy újonnan születő csillag fénye - Mrs. Radcliffe-é (1764-1823), kinek híres regényei divattá tették a rettegést és a feszültséget, és aki magasabbra állította a mércét a rémséges és borzalmas hangulat megteremtése terén, s mindezt tette ama felháborító szokása ellenére, hogy művei végén erőltetett, mechanikus magyarázatokkal elpusztította saját fantomjait. Elődei jól ismert gótikus kelepceihez Mrs. Radcliffe mind a színhelyeket, mind az eseményeket tekintve a misztikum hiteles érzetét tette hozzá, ami már-már a zsenit sejteti; minden egyes részlet az általa megjeleníteni kívánt mérhetetlen rettenet kifejezésének művészi eszközét szolgálja. Néhány baljóslatú momentum - példának okáért egy véres nyom a vár lépcsőjén, egy távoli sírboltból felszüremlő nyögés, vagy egy éji erdőben felhangzó, hátborzongató dal - Mrs. Radcliffe regényeiben a közelgő borzalom képeit képes felidézni; messze felülmúlva mások mesterkélt koholmányait. Ráadásul e képek semmit sem veszítenek erejükből attól, hogy a regény vége felé ésszerű magyarázatot kapunk rájuk. Mrs. Radcliffe páratlan vizuális képzelőerővel rendelkezett, ami épp annyira kitűnik megkapó tájleírásaiban - melyek soha nem részletezőek, hanem kivétel nélkül nagy vonalakban felvázolt, pompásan

képszerű skiccek -, mint vérfagyasztó látomásaiban. Elsődleges gyengéiként említhető még - a prózai kiábrándítás mellett - hogy hajlamos téves földrajzi és történelmi adatokkal telehinteni regényeit, és előszeretettel sző bele a szövegbe semmitmondó kis versikéket, melyek úgymond egyik vagy másik szereplő tollából származnak.

Mrs. Radcliffe hat regénye: *Athlin és Dunbayne várai* (1789), *Szicíliai románc* (1790), *Az erdő románca* (1792), *Udolpho titkai* (1794), *Az olasz* (1797), és *Gaston de Blondeville*, melyet 1802-ben írt meg, ám csupán halála után, 1826-ban került kiadásra. Ezek közül kétségtelenül az *Udolpho* a leghíresebb, melyet akár a kiforrott korai gótikus történet mintaértékű darabjának tekinthetni. Hősnője Emily, egy francia nemes kisasszony, aki egy ódon és baljóslatú kastélyba kerül az Appennineekben, miután mindkét szülője elhunyt, néneje pedig a vár urához az ármánykodó nemeshez. Montonihoz - megy hozzá feleségül. Titokzatos zajok, csapódó ajtók, rémisztő legendák és egy fekete fátyol mögé rejtett sejtelmes borzalom félemlítik meg a hősnőt és hűséges szolgáját, Annette-et; de végül, mikor néneje meghal, sikerül megszöknie egy sorstársával, aki ugyancsak a várban raboskodott. Útban hazafelé egy francia kastélyban száll meg, ahol újabb borzalmakkal - a kihalt kastélyszárnnyal, ahol egykor a néhai várúrnő lakott, és a fekete lepellel leterített halálos ágygal - szembesül, mígnem a származását homályba borító titok tisztázása után biztonságra és boldogságra tel szerelmesénél, Valancourtnál. Nyilvánvaló, hogy a szerző korábról jól ismert anyagot dolgoz újra fel, ám oly hatásosan, hogy az *Udolpho* örökre klasszikus marad. Mrs. Radcliffe hősei bábok, viszont elődeinél kevésbé kézenfekvően azok. A hangulatteremtés terén pedig kora legkiválóbbjai közé sorolható.

Mrs. Radcliffe számtalan követője közül az amerikai regényíró, Charles Brockden Brown áll legközelebb példaképéhez szellem és módszerek tekintetében egyaránt. Ő is ostoba magyarázatokkal puskázza el regényeit; ám Mrs. Radcliffe-hez hasonlóan ő is képes hátborzongató hangulatot teremteni, mely a borzalmaknak rémisztő elevenséget kölcsönöz mindaddig, amíg sor nem kerül a magyarázatokra. Alapvetően különbözött viszont elődjétől, amennyiben elvetette a gótikus külsőségeket, és ehelyett a modern amerikai környezetet választotta rémtörténeteinek helyszínéül; múlttagadása ugyanakkor nem terjedt ki a gótikus hangulatra és fordulatokra. Brown regényeiben találni néhány emlékezetesen rémisztő jelenetet, melyek még Mrs. Radcliffe-éin is túltesznek egy zavart elme működésének leírása terén. Az *Edgar Hunily* azzal kezdődik, hogy egy holdkóros sírt ás, ám a regény további részeit tönkreteszi a godwini didaktizmus. Az *Ormond* egy sötét és titkos társaság egyik tagjáról szól. Ebben a műben és az *Arthur Mervin*ben egyaránt megtalálni a sárgalázjárvány leírását, aminek Philadelphiában és New Yorkban lehetett szemtanúja a szerző. Brown leghíresebb regénye azonban *aWieland; vagy az átalakulás* (1798), melyben egy pennsylvaniai német, akin elhatalmasodik a vallási fanatizmus, „hangokat” hall, majd áldozathozatalképp lemészárolja feleségét és gyermekeit.

Clara nővére, aki elbeszéli a történetet, épphogy megmenekül. A helyszínt - a Mittingen Schuylkill-folyó menti, félreeső erdei vidéket - rendkívüli szemléletességgel írja le a szerző; a kísérteties hangoktól, növekvő félelmektől, a néptelen házban hallott furcsa lépések zajától körülvelt Clara rettegetését pedig hamisítatlan művészi erővel ábrázolja Brown. A végén együgyű magyarázat következik: a titok nyitja a hasbeszélés: ám a gótikus hangulatot mindaddig semmi nem bolygatja meg. Carwin, a gonosz hasbeszélő, Manfredhez és Montonihoz hasonló, tipikus cselszövő.

IV. A gótikus regény virágkora

A rémségek új minősége jelenik meg Matthew Gregory Lewis (1773-1818) munkásságában, kinek regénye *A szerzetes* (1796) hihetetlen népszerűsége tett szert, és a „Monk” Lewis becenevet ragasztotta a szerzőre. A fiatal szerző Németországban tanult, és így a Mrs. Radcliffe számára ismeretlen teuton tanokkal telítődhetett, amit olyféle rémségekké lényegített át, amilyenekre híres elődje gondolni se mert volna; a végeredmény pedig egy lidércnyomásos mestermű, melynek gótikus hangulatához az iszonyat addig ismeretlen rétegei adódtak.

A történet egy spanyol szerzetesről, Ambrosiőről szól, akit a rátarti erényesség állapotából a gonoszság mélységeibe csábít egy Matilda nevű szűz képébe bújó ördög; és aki végül a siralomházában eladja lelkét a sátánnak, hogy megmeneküljön az Inkvizíció karmaiból, mivel testét és lelkét egyaránt elveszítettnek ítéli. A gúnyos Gonosz onnan egy kihalt vidékre repíti, elárulja neki, hogy értelmetlenül adta el a lelkét, hiszen a rettenetes szerződés megkötésének pillanatában már útban volt a kegyelem és az üdvözülés lehetősége, és a csúfondáros árulást azzal tetézi, hogy megfeddi Ambrosiót beteges bűneiért, testét a mélybe veti egy hegyoromról, miközben lelkét az örök kárhozat poklába hurcolja. A regény több vérfagyasztó jelenetet is tartalmaz, többek között a rendház temetőjének sírboltjában elhangzó ördögidézés, a kolostorban tomboló tűzvész, valamint a hitvány szerzetes szörnyűséges halála leírását. A mellékszálát - melyben de las Cisternas márki eltévelyedett ősenek, a Vérző Apácának szellemével találkozik - számos mérhetetlenül hatásos szín tarkítja; jelesen az életre kelt tetem megjelenése a márki ágyánál, és a kabbalisztikus szertartás, melynek során a Bolygó Zsidó segít a márkinak megérteni és elűzni halottaiból visszatért kínozóját. *A szerzetes* mindazonáltal összességében döcögős olvasmányoknak bizonyul. Túl hosszú és túl széteső, hatását pedig rontja a nyegleség és a Lewis által prudériaként megvetett illem szabályainak rendszeres áthágása. Egy szempontból azonban tagadhatatlan a szerző nagysága; hátborzongató rémképeit nem teszi tönkre balga magyarázatokkal. Lewisnak sikerült túllépnie a radcliffe-i hagyományokon, és kibővíteni a rémregény határait. *A szerzetes* en kívül mást is írt. Színdarabját, *A vár kísértetét* 1798-ban állították színpadra, később pedig több történetet *Rémhistoriák* (1799) *Csodálatos historiák* (1801) - is írt

balladaformában, valamint sokat fordított német nyelvből is. A középszerű rémregények immár bőséggel jelentek meg angol és német nyelven is. Többségük egyszerűen nevetségesnek hatott a kor kifinomult ízléséhez mérten, és Miss Austen híres satírája, a *Northanger apátság* méltán Szapultta az irányzatot, mely kis híján az abszurditás szintjére süllyedt. Az adott iskola kihunyófélben volt, ám végső ellobbanása előtt még feltűnt legjelesebb képviselője, a titokzatos és hóbortos ír lelkész, Charles Robert Maturin (1782-1824) személyében. A bőséges és vegyes termés után, melynek részét képezi egy zavaros Radcliffe-imitáció, *A halálos bosszú, avagy a Montorio család* (1807), Maturin végül megírta *A bolygó Melmoth* (1820) című, mesterien mozgalmas rémtörténetet, melyben a rémhistória a spirituális rettegés soha nem látott magasságaiba jutott.

A Melmoth egy ír úriember története, aki a tizenhetedik században természetellenesen hosszú életet kapott cserébe lelkéért a Sátántól. Amennyiben sikerül rábeszélnie valakit, hogy váltsa meg őt, és vállalja át az állapotot, még üdvözülhet; ez azonban nem sikerül neki, hiába üldözi azokat, kiket az elkeseredés felelőtlené és tébolyodottá tett. A cselekmény váza egészen idomtalanra sikeredett; vontatott kósza epizódokkal és elbeszélésbe ágyazott elbeszélésekkel teli összefonódásai és véletlen egybeesései erőltetettek; ugyanakkor a végtelen csapongásban itt-ott olyan lüktető erőre érezni rá amilyenre nem találni példát a korábban megjelent hasonló művekben - a regény az emberi természet lényegére tapint rá, megérti a valódi kozmikus félelem végső eredetét, s a szerző fehéren izzó, együttérző szenvedéllyel van jelen, melytől a könyv a művészi önkifejezés igaz lenyomatává válik, pusztán ügyesen összetákolt kreáció helyett. Egyetlen előítéletektől mentes olvasó sem tagadhatja, hogy a

Melmoth hatalmas előrelépést jelent a rémtörténet fejlődésében. A félelem kiemeltetik a szokványosság birodalmából, hogy az emberiség sorsát beárnyékoló iszonytató felhővé legyen. A maturini borzongás, mely olyan író műve, aki maga is képes megborzongni, a meggyőző fajtába tartozik. Mrs. Radcliffe és Lewis könnyű célpontot jelentenek a karikírozók számára, ám nem könnyű fogást találni egy olyan ír lelkész regényének lázasan felfokozott cselekményén és hangulatbeli feszültségén, kinek kevésbé kifinomodott érzelmei és kelta miszticizmusa tökéletesen alkalmassá teszik feladatának véghezviteléhez. Maturin kétségtelenül eredeti zseni, és annak tartotta Balzac is, aki a *Melmothot* Molière *Don Juan*jával, GoetheFaustjával és Byron *Man/red*jával együtt a modern európai irodalom legfőbb allegorikus alakjai közé sorolta, és megírta *A megállapodott Melmoth* című furcsa elbeszélést, melyben a Vándor sikerrel ruhazza át pokoli szerződését egy párizsi sikkasztóra, akitől aztán áldozatok sorához kerül, míg végül egy mulatozó hazárdjátékos a megállapodás birtokában meghal, és az ő elkárkozásával megszűnik az átok. Scott, Rossetti, Thackeray és Baudelaire említhető még azon titánok közül, akik feltétlen csodálattal tisztelegtek Maturin előtt, és jelentőségteljes ama tény is,

hogy meghurcoltatása és száműzetése után Oscar Wilde a „Sebastian Melmoth” felvett néven élte le utolsó napjait Párizsban.

A *Melmoth* bizonyos jelenetei a mai napig képesek rettegést kiváltani az olvasóból. A történet elején egy vén fősvény haldoklik vakrémületében, mert megpillantott valamit, elolvasott egy kéziratot, és mindehhez Wicklow megyei évszázados otthonában, egy eldugott szekrényben függő portré iszonyata járul. John unokaöccséért küldet a dublini Trinity College-ba; s az utóbbi, megérkeztekor, több kísérteties dologra lesz figyelmes. A szekrénybe rejtett arckép szemei iszonytatóan izzanak, és az ajtóban kétszer is feltűnik egy alak, aki fölöttébb hasonlít az arcképen ábrázolt személyre. A rettegés rátelepedik a Melmothok házára, kiknek egyik őse, „J. Melmoth, 1646” néz vissza a képről. A haldokló fősvény kijelenti, hogy e férfi - nem sokkal 1800 előtt - még mindig él. A fősvény végül jobblétre szenderül, unokatestvérét pedig arra utasítja végrendeletben, hogy pusztítsa el az arcképet, s vele együtt a kéziratot is, amit egy bizonyos fiókban talál. Az ifjú John elolvassa a kéziratot, melyet egy Stanton nevű angol írt a tizenhetedik század végén, és abból értesül egy 1677-ben, Spanyolországban történt szörnyűséges esetről, mikor a kézirat lejegyzője egy kegyetlen honfitársával ismerkedett össze, aki pusztán nézésével megölt egy öt gonosztól megszállott léleknek kikiáltó papot. Később, miután Londonban újra összefutnak, Stantont a bolondokházába vetik, ahol meglátogatja őt az idegen, kinek eljövételét kísérteties zene jelzi előre, tekintetében pedig nem evilági tűz lobog. A bolygó Melmoth - így hívják ugyanis az alattomos látogatót - felajánlja, hogy szabaddá teszi a foglyot, amennyiben átvállalja tőle a Sátánnal kötött szerződést; ám a többiekhez hasonlóan, akiket Melmoth megkörnyékezett, Stanton is ellenáll a kísértésnek. Melmoth leírása az örültekháza rémségeiről, amivel Stantont igyekszik rábírní az egyezésre, a könyv talán leghatásosabb részlete. Stantont végül kiengedik, és élete hátralévő részét az idegen keresésével tölti, majd ráakad Melmoth családjára és ősei kastélyára. A családra hagyományozza a kéziratot, mely, mire John megörökli azt, erősen megrongálódott és töredékes állapotba került. John megsemmisíti a kéziratot és az arcképet, ám álmában felkeresi őt kegyetlen őse, és reggel John véraláfutással a csuklóján ébred.

Az ifjút nem sokkal ezután egy hajótörött spanyol, Alonzo de Moncada keresi fel, aki a kényszerű szerzetesség és az Inkvizíció elől menekül. A spanyol szörnyű kínokat szenvedett el - a kínzókamrában és a menekülés útjául választott sírboltokban átélt események leírása egyaránt elsőrangú -, ám a végső elkeseredés ellenére volt ereje ellenállni, mikor a bolygó Melmoth megkörnyékezte őt. Szökése után Alonzo egy zsidó házában keres menedéket, ahol kéziratok tömkelege írja le Melmoth többi tetteit, többek között azt, hogyan udvarolt egy Immalee nevű nyugat-indiai hölgynek, aki utóbb elsőszülöttként birtokot örököl Spanyolországban, és Donna Isidoraként ismerik; és hogyan adja össze őket egy elkerült és gyűlölt kolostor romos kápolnájában éjfélkor egy halott remete. Moncada beszámolója teszi ki Maturin négykötetes művének

jelentős hányadát; és ez az aránytalanság tekinthető a regény legfőbb gyengeségének.

John és Moncada beszélgetését végül maga a bolygó Melmoth szakítja félbe, kinek átható tekintete egyre fénytelenebb, és láthatóan elaggott. Az alkuban meghatározott határidő hamarosan lejár és másfél évszázad elteltével hazatért, hogy bevégezze a sorsát. Figyelmezteti a többieket, hogy maradjanak távol a szobától, nem számít, miféle hangokat hallanak odabentről, aztán magára marad. Az ifjú John és Moncada a rémisztő jajveszékkelés ellenére nem nyitnak be a helyiségbe, mígnem hajnalban elcsöndesül az épület. A szobát üresen találják. A hátsó ajtón át agyagos lábnyomok vezetnek a tenger fölé meredő szirtre, a szakadék széle közelében pedig hosszú nyom jelzi, hogy valami súlyosat vonszolhattak arrafelé. Melmoth nyakkendőjét egy kiálló sziklafokon pillantják meg, nem messze a szakadék széle alatt, ám ezt követően senki sem látja őt, vagy hall felőle.

Ennyi a történet, és nem nehéz felfedezni a különbséget e változatos, sejtelmes és művészien formába öntött rémhistoria, valamint - George Saintbury professzor szavaival élve - „Mrs. Radcliffe művészi, ámde meddő racionalizmusa, és Lewis gyakorta gyermeketeg szertelensége, ízléstelensége és helyenként hanyag stílusa” között. Maturin stílusa önmagában méltatásra érdemes, hiszen erőteljes közvetlensége és elevensége messze fölülmúlja elődei dagályos mesterkéeltségét. A gótikus regény történetét taglaló tanulmányában Edith Birkhead professzor jogosan állapítja meg, hogy „hibái ellenére Maturin volt a legnagyobb és egyben az utolsó gót.” A *Melmothot* széles körben olvasták, és végül adaptálták a színpadra is, ám lévén, hogy a rémhistoria fejlődésének ily késői szakaszában látott napvilágot, nem részesülhetett afféle lármás fogadtatásban, mint az *Udolpho* és *A szerzetes*.

V. A gótikus históriák utóhatása

Eközben mások sem tétlenkedtek, és így a szenny elkeserítő özöne mellett - amit többek között von Grosse márki *Rémséges rejtélyek* (1796), Mrs. Roche *Az apátság gyermekei* (1798), Mrs. Dacre *Zofloya; avagy a mór* (1806) című műve, valamint Shelley iskolás ömlengései, a *Zastro* (1810) és a *St. Irvine* (1811) testesített meg - mind angolul, mind németül maradandó rémtörténetek is születtek. Klasszikus értékű, és mivel nem a walpole-i gótikus regényből, hanem a keleti meséből merít ihletet, markánsan elüt társaitól a gazdag műkedvelő, William Beckford világhírű *Vathek* című története, mely valójában franciául íródott, ám még az eredeti szöveg megjelenése előtt megjelent angol fordításban. A keleti mese, amit a tizennyolcadik században a kimeríthetetlen gazdagságú *Ezeregy éjszaka meséinek* Galland-féle francia fordításából ismerhetett meg az európai olvasóközönség, uralkodó divattá vált; allegóriaként és szórakoztatásként egyformán közkedvelté vált. Az a fajta rafinált humor, amit kizárólag a keleti lélek képes elegyíteni a hátborzongatóval, annyira megragadták a kor kiművelt nemzedékét, hogy bagdadi és damaszkuszi nevek

éppoly sűrűn fordultak elő a népszerű irodalmi alkotásokban, miként nem sokkal később az olasz és spanyol nevek. Beckford, aki behatóan ismerte a keleti történeteket, szokatlan fogékonysággal érzett rá a hangulatra; fantasztikus kötetében pedig hatásosan ábrázolta a fennhéjázó fényűzést, a fondorlatos kiábrándulást, a szelíd kegyetlenséget, az udvariaskodó álnokoskodást, és a szaracén lélek kísérteties iszonyát. A komikus fűszerezés csak ritkán veti vissza a baljóslatú téma erejét, a mese varázslatos pompával menetel előre, a nevetés pedig az arabeszkekkel díszített kupolák alatt lakmározó csontvázak kacagása. A *Vathek kalifa története* című regény Haroun kalifa unokájának története, aki a világuralom, a gyönyör és a tudás utáni vágytól gyötörve ami az átlagos gótikus cselszövő, vagy a byroni hős (lényegileg azonosnak tekinthető típusok) ösztökéje is egyben - elcsábul egy gonosz lélektől. hogy Eblis, a mohamedán Sátán tüzes termeiben az Ádám előtti szultánok föld alatti trónját követelje magának. A Vathek palotáiról és kedvteléseiről, Vathek ármánykodó boszorkány-anyjáról, Carathisról és az ő ötven félszemű néger lánytól benépesített boszorkánytornyáról, Vatheknek Istakhar kísértetjárta dűledékei közt tett zarándokútjáról, az útközben csalárdul megkaparintott huncut menyasszonyról, Nouroniharról, Istakhar holdfényben izzó történelem előtti tornyairól és függőkertjeiről Eblis förtelmes ciklopszi termeiről szóló leírások” mely utóbbiban a csillogó ígéretekkel elcsábított áldozatok örökös kínban, kezüket mindéig lángoló szívükre téve kényszerülnek vándorolni -, a hátborzongató hangulatteremtés gyöngyszemei, melyek örökös helyet biztosítanak a könyvnek az angol irodalom történetében. Nem kevésbé figyelemre méltó a *Vathek* három *Epizódja*, melyeket Vathek Eblis pokoli termeiben szenvedő sorstársainak elbeszéléseiként szándékozott Beckford a regénybe beilleszteni, ám a szerző életében kiadatlanok maradtak, mígnem A *William Beckford élete és levelezése* című tanulmánykötethez anyagot gyűjtő filológus, Lewis Melville 1909-ben rájuk talált. Beckfordból azonban hiányzik ama elemi miszticizmus, ami a tökélyre vitt rémhistoria jellegzetessége; meséi ezért egyfajta latinus keménységgel és tisztasággal bírnak, mely eleve kizárja a páni félelem lehetőségét.

Ám Beckford keletimádata egyedi jelenség maradt. Más írók, akik közelebb érezték magukhoz a gótikus hagyományt és általában véve az európai életstílust, Walpole nyomdokaiban haladtak tovább. A kor számtalan rémtörténetírója közül az utópisztikus gazdaságtan teoretikusának, William Godwinnak a nevét érdemes megemlíteni, akinek híres de a természetfeletti elemet nélkülöző *Caleb Williams*-ét (1794) a szándékoltan hátborzongató *St. Leon* (1799) követte, melyben a Rózsakeresztesek titkos rendje által kifejlesztett életelixír témáját boncolgatja szellemesen, ámde a megfelelő hangulat megteremtése nélkül a szerző. A rózsakeresztesség kérdése - amit a mágia iránti általános érdeklődéshullám hozott a felszínre, és jól példáz a sarlatán Cagliostro ünnepe; Francis Barrett *A mágus* (1801) című, okkult tanokról és szertartásokról írt különös és velős értekezésének a megjelenése, melynek

újrakiadására 1896-ig kellett várni; Bulwer-Lytton és sok késői gótikus regény, különösen az önmagát a tizenkilencedik század közepéig túlélő, az eredetivel csupán távolról rokonítható, legyengült késői nemzedék regényalakjai, mint amilyenekkel George W M Reynolds *Faust és a démonjában*, *Wagner és a vérfarkasában*, vagy a *Caleb Williams*ben találkozhatni -, noha nem áll kapcsolatban a természetfeletttel, nem nélkülöz néhány valóban rémületes vonást. A történet egy cselédről szól, akit gyilkosság vétkében bűnösnek talált gazdája sanyargat, és oly ötletességgel, valamint jó érzéssel lett megírva, hogy bizonyos szempontból a mai napig friss maradt. *A vasszekrény* címen színpadra vitték, és ebben a formában is éppoly sikeresnek bizonyult. Godwin azonban túlságosan didaktikus és prózai volt ahhoz, hogy valódi hátborzongató mesterművet alkosson.

Nem úgy Godwin lánya, Shelley felesége, kinek páratlan *Frankenstein; avagy a modern Prométheusz* (1817)² című regénye a rémtörténetek örökérvényű klasszikusai közé tartozik. Mary Shelley a férjével, Lord Byronnal és Dr. John Willam Polidorival versengve írta meg a *Frankensteint*, hogy eldönthessék, melyikük képes megírni a legjobb rémhistóriát, ám egyedül ez a mű nem maradt töredék; a filológia pedig nem tudta bizonyítani, hogy a legsikerültebb részek Shelley, és nem felesége nevéhez fűződnek. A regény, melynek kissé fanyar mellékízt ad, mégse teszi fogyaszthatatlanná az erkölcsi didacticizmus, egy olyan emberi lényről szól, akit egy Victor Frankenstein nevű svájci orvostanhallgató állít össze kriptákból összeharácsolt testrészekből. A szörnyeteg, akit megalkotója „a szellem eszelős büszkeségétől ösztökélve” keltett életre, fejlett értelemmel, ugyanakkor visszataszító külsővel rendelkezik. Az emberek kivetik őt, ami miatt megkeseredik, majd sorra irtani kezdi Frankenstein szeretteit: barátait és családját. Frankensteintől azt követeli, hogy az ifjú alkosson neki egy feleséget; mikor Frankenstein megtagadja a kérést, mivel megretten a gondolattól, hogy a világot efféle szörnyetegek népesítenék be, a szörnyeteg azzal a rettentő fenyegetéssel búcsúzik alkotójától hogy „ő is vele lesz a nászéjszakáján”. Az említett esemény bekövetkeztekor a menyasszonyt megfojtják, Frankenstein pedig üldözni kezdi a szörnyeteget, és még az Északi-sark kietlen pusztaságaira is követi. Végül Frankensteint, aki a történet elmesélőjének hajóján keres menedéket, elpusztítja az üldözött - az ifjú tudós saját önhittségének förtelmes szülőtte. A *Frankenstein* egyes jelenetei felejthetetlenek, mint mikor az épp életre keltett szörnyeteg belép alkotójának szobájába, félrehúzza Frankenstein ágyának függönyét, és vizenyős szemekkel - „amennyiben szemnek lehet nevezni őket” - bámulja őt a sárgás holdvilágban. Mrs. Shelley más regényeket is írt, többek között az egészen figyelemre méltó *Az utolsó embert*; ám soha nem sikerült megismételnie első kísérlete sikerét. A *Frankensteint* a kozmikus félelem hatja át, hiába laposodik el bizonyos helyeken a mű. Dr. Polidori *A vámpír* című terjedelmes novellában mondja el saját történetét; melyben egy csiszolt, hamisítatlan gótikus, avagy byroni cselszövővel találkozhatni valamint néhány egészen rémisztő jelenettel, példának okáért egy

elhagyatott görög rengetegbe tett éjszakai kirándulás formájában.

Sir Walter Scott ugyanebben az időszakban szintén sokat foglalkozott a rémmesékkel, és több regényébe és költeményébe beleszótt hátborzongató jeleneteket, néha pedig olyan önmagában is megálló elbeszéléseket írt, mint *A kárpitos szoba*, vagy a *Redgauntlet*-be beillesztett *Vándor Willie története*, mely utóbbiban a kísérteties és démoni hangulatot tovább fokozza a nyelv és az atmoszféra groteszk mesterkéletlensége. Scott 1830-ban adta *kiírások a démonológiáról és a boszorkányságról* című értekezését, mely napjainkig az európai boszorkánytanok legteljesebb összefoglalója. Washington Irving a kor másik olyan híres alkotója, aki nem húzódott a rémtörténetektől; mert jóllehet kísértetei többsége túlságosan hóbortos és humoros ahhoz, hogy komolyan lehetne venni őket, Irving vonzódása a valódi kísértethistóriák iránt mégis több művében tetten érhető. Az *Egy utazó meséi* kötetben szereplő *A német diák* című elbeszélés a halott kedves ősi legendájának tömör és hatásos feldolgozása, az ugyanebben a gyűjteményben megtalálható *A pénzsók* kozmikus szövetéből ugyanakkor az egykoron Kidd kapitány bejárta vidékek kalózkísértetei sejlenek elő. Thomas Moore szintén betársult a rémségek művészi megfogalmazóinak sorába *Alciphron* című versével, melyet később *Az epikureus* (1827) című prózai elbeszélésben dolgozott ki részletesen. Noha a regény pusztán egy álnok egyiptomi pap mesterkedéseinek áldozatául esett athéni ifjú történetét meséli el, Moore sikeresen épít be nem kevés valódi borzalmat az ősi memphisi templomok síri iszonyatának és föld alatti káprázatainak leírásába. De Quincey többször is kacérkodott a bizarr és keleties rémségekkel, habár oly mérvű ötletszerűséggel és mesterkéltséggel, ami miatt nem érdemli ki a beavatott rangját.

Ugyanebben az időben tűnt fel William Harrison Ainsworth csillaga, kinek romantikus regényei hemzsegnék a hátborzongató és iszonytató részletektől. Marryat kapitány *A vérfarkas* című rövid elbeszélés mellett *A fantomhajó*³ (1839) történetével írta be nevét a rémhistóriák történetébe, amit a bolygó hollandi legendája ihletett, kinek kárhozott kísértethajója örökkön a Jóreménység fokánál tévelyeg. Dickens olyan esetleges rémhistóriákkal hívta fel magára a figyelmet, mint *A jelzőőr* - egy kísértet továbbította intelem története -, mely régtől megszokott mintát követ, és olyféle valóságúséggel íródott, ami egyformán kapcsolja a születőben lévő pszichológiai realista irányzathoz, valamint a haldokló gótikus iskolához. Ekkoriban a maiéhoz hasonló méreteken dívott a sarlatán spiritualizmus, a szellemidézés, a hindu teozófia, és más efféle okkultista praktikák; így a „parapszichológiai” vagy áltudományos alapokon nyugvó rémtörténetek száma jelentősen megnövekedett. Nem egy ezek közül a termékeny és népszerű Edward Bulwer-Lytton tollából származott; és műveinek dagályos retorikája, valamint üres romantikája ellenére nem tagadhatni, hogy sikerült egyfajta bizarr bájt belevinnie az írásaiba.

A ház és az elme, melyben a rózsakeresztesség tanai, valamint egy rosszakaratú és halhatatlan alak tűnnek fel, akit talán XV Lajos titokzatos

udvaroncáról, St. Germainról mintázhatott az író, talán minden idők legsikerültebb kis terjedelmű kísértetház-históriájaként maradt fenn. A *Zanoni* (1842) című regény hasonló elemekből építkezik, ám sokkalta kidolgozottabb, és megjelenik benne a lét egy ismeretlen és végtelen szférája, mely saját világunkra borul, és a szörnyűséges „Küszöblakó” védelmezi, aki a sikertelenül behatolni próbálkozókat kísérti. Találkozhatni még egy jóakarató testvériséggel, melynek létszáma a nemzedékek során végül egyetlen főre apad, a történet hőse pedig egy agg káldeus varázsló, aki megőrzi ifjúságát, de a francia forradalom idején guillotine általi kivégzésre ítélik. Annak dacára, hogy a lovagregények szellemisége hatja át, valamint szimbolikus és didaktikus elemek szövevénye teszi nehézkesé, a *Zanoni* mégis kiváló romantikus regény; és a nem túlságosan kifinomult olvasónak öszinte élményt nyújthat. Érdekes adalék, hogy az ősi testvériség beavatási szertartásának leírásakor a szerző képtelen volt kikerülni a sablonos walpole-i gótikus kastélyt mint színhelyet.

A *Különös történetben* (1862) Bulwer-Lytton határozott fejlődést mutat a hátborzongató jelenetek és hangulatok megalkotása terén. A regény - riasztó terjedelmessége; szerencsés egybeesésektől megtámogatott, mesterkelt cselekménye; a prózai és céltudatos viktoriánus közönség kedvét kereső, prédikációszerűen áltudományos hangulata ellenére - lebilincselő olvasmány; rögtöni és nem szűnő érdeklődést vált ki az olvasóból, és számos hatásos - noha némileg melodramai helyzettel és kulminációs ponttal szolgál. A lelketlen mágus, Malgrave személyében ismét feltűnik az életelixír rejtélyes élvezője, kinek sötét tettei kirínak a csendes angliai városka és az ausztrál őserdő háttéréből; és újfent találkozhatni a minket körülvevő ismeretlen kísértetvilág árnyképeivel - ezúttal sokkal erősebb és elevenebb színekkel megfestve, mint a *Zanoniban*. A két főbb, varázslást leíró szakasz egyike melyben a hőst egy fénylő gonosz szellem zavarja meg álmában, és készíti arra, hogy egy különös egyiptomi varázspálcát vegyen magához, és egy reneszánsz alkimista mauzóleummal szemközti, kísértetjárta pavilonjában irtózatosszellemeket idézzen meg -, kétségtelenül az irodalom legjelentősebb horrorjelenetei közé tartozik. Bulwer-Lytton kellően sokat sejtet, ugyanakkor kellően keveset mond. Az alvajárónak két alkalommal is ismeretlen szavakat diktálnak, melyeknek felolvasásakor megremeg a föld, a környék kutyái pedig vadul ugatni kezdik a holdfényben ólálkodó, áttetsző, alakatlan árnyakat. Mikor harmadszor is ismeretlen szavakat sugalmaznak az alvajárónak, szelleme fellázad, és nem hajlandó kimondani a szavakat, mintha a lélek felismerte volna a tudat előtt rejtve maradt világvégi borzalmakat; aztán egy elveszített kedves, egy jóságos angyal megjelenése véget vet a varázsnak. E részlet jól mutatja, Lord Lytton mennyire volt képes túllépni a szokványos fellengzősségen és a sablonos romantikán a művészi borzongatás kristálytisztá esszenciája irányába, mely utóbbi a költészet sajátja. A varázslat leírásához Lytton saját, meglepően alapos okkult tanulmányaiból merített, mely tanulmányok során megismerkedett az Alphonse Louis Constant („Eliphas Levy”) néven ismert, különös Francia

tudóssal, aki azt állította magáról, hogy birtokában van az ősi mágia titkainak, és hogy megidézte a Néró korában élt görög varázsló, tyanoi Apollóniosz szellemét.

Az itt bemutatott romantikus, a gótikus regényt idéző kvázi-erkölcsös hagyományt a tizenkilencedik században olyan írók vitték tovább, mint Joseph Sheridan LeFanu, Wilkie Collins, a néhai Sir H. Rider Haggard (akinek *Ő* című regénye kifejezetten figyelemre méltó), Sir A. Conan Doyle, H. G. Wells és Robert Louis Stevenson - akik közül az utóbbi a nyegle modorosságra való rettentő hajlama dacára olyan örökérvényű remekműveket hagyott az utókorra, mint a *Markheim*, *A tetemrabló* és a *Dr. Jekyll és Mr. Hyde*. Valójában ez az irányzat a mai napig fennmaradt; hiszen ebbe a kategóriába tartozik a kortárs rémtörténet-irodalom azon része, mely a hangulatteremtés helyett az eseményekre összpontosít a démoni feszültség és a pszichológiai valóságghúság helyett az intellektust célozza meg, és egyértelműen kiáll az emberiség és annak boldogulása mellett. Tagadhatatlan erő rejlik benne, az „emberi tényező” folytán pedig szélesebb közönséghez szól, mint a tisztán művészi lidércnyomásosság. Amennyiben hatása meg sem közelíti az utóbbiét, mindez annak tudható be, hogy a felhígított termék soha nem vetekedhet a tömény esszenciával.

Regényként és rémtörténetként is egyedülálló Emily Brontë híres műve, az *Üvöltő szelek* (1847), a maga zord, széljárta yorkshire-i tájaival és kíméletlen, torz élettörténeteivel. Jóllehet alapvetően a szenvedélyes és egymással szembekerülő emberi érzelmeket állítja a középpontba a szerző, a hétköznapi túlmutató, kozmikus helyszín a mélyen spirituális rettegés háttéréül szolgál. Heathcliffre, az átformált byroni cselszövő-hősre anyátlan-apátlan kölyökként találnak rá az utcán, és kizárólag valamilyen érthetetlen halandzsanyelven beszél, mígnem befogadja a család, melyet végül romlásba dönt. Többször is utalás esik rá, hogy a furcsa, sötétbőrű kölyök nem emberi lény, hanem testet öltött ördög, a természetfeletti hangulatot pedig tovább erősíti az ágak verdeste ablakban megjelenő panaszos gyermek-szellem. Heathcliff és Catherine Earnshaw között a földi szerelemnél erősebb és iszonytatóbb kötelék feszül. A lány halála után Heathcliff kétszer is megbolygatja a sírt, és egy olyan megfoghatatlan lény kísérti őt, mely nem lehet más, mint Catherine szelleme. A szellem egyre inkább élete részévé válik, mígnem Heathcliff megérzi egyfajta misztikus újbóli eggyé válás közeledtét. Kijelenti, hogy rejtélyes változás vár rá, és immár táplálékot sem vesz magához. Éjjelente vagy odakünn sétál, vagy nyitva hagyja az ágya melletti ablakot. Mikor meghal, az ablakszárny kitérve csapkod az esőben, Heathcliff merev tekintetéből pedig földöntúli boldogság sugárzik. Eltemetik a sír mellé, melyet tizennyolc éven át látogatott, de a pásztorfiúk szerint esős időben még mindig Catherine-nel az oldalán sétálgat a sírkertben és a fenyéren. Arcuk némelykor ugyancsak feltűnik a Szeles Domb felső ablakában. Miss Brontë hátborzongató rémmeséje nem a gótikus históriák puszta utánérzése, hanem az ismeretlennel szembesült ember rémült reakciójának zaklatott szavakba foglalása. E tekintetben az *Üvöltő szelek*

egyfajta átmenetet képvisel az irodalomban, és egy új, józanabb irányzat megszületésének a hírnöke.

VI. A kontinens kísértethistóriái

A kontinensen jól fogadták az irodalmi rémségeket. Ernst Theodor Wilhelm Hoffmann (1776-1822) ünnepelt novellái és regényei egyet jelentettek a kifinomult háttérfestéssel és az érett formával, holott szerzőjük hajlamos volt a léhaságra és a szertelenségre, ugyanakkor hiányzott belőlük a vegytiszta, lélegzetelállító iszony, amit egy kevésbé választékos író könnyedén megteremt. Általában véve inkább bizarrnak, mint rémségesnek hatnak. Az európai rémtörténetek legjobban sikerült darabja a német Friedrich Heinrich Karlnek, de la Motte Fouqué bárójának klasszikus alkotása, az *Undine* (1814). A történet, melyben egy vízitündér egy halandó mátkája lesz, és így emberi lélek költözik belé, oly rendkívüli mesterségbeli tudásról árulkodik, mely az irodalom minden területén megállná a helyét, ugyanakkor könnyed mesterkéletlensége a hamisítatlan népi mítoszokkal rokonítja a művet. Tulajdonképpen ténylegesen a reneszánsz doktor és alkimista. Paracelsus *Értekezés a főbb tündérekről* című műve egyik történetének feldolgozása.

Undinét, egy hatalmas vízitündér-herceg leányát csecsemőkorában apja egy halász lányára cserélte el, hogy a gyermek majdan egy emberrel összeházasodva emberi lélekhez juthasson. A lány a kísértetjárta erdő mellett, nevelőapja tengerparti kunyhójánál ismeri meg a Huldbbrand nevű nemesifjút, akihez hamarosan feleségül megy, és az ifjú őseinek ringstetteni kastélyába költözik. Hulbrand azonban hamarosan megsokallja mátkája nem halandó kapcsolatait, és különösen Undine Kuhleborn nevű bácsikájának, az alattomos erdei vízesés-tündérnek a látogatásai bosszantják; ehhez járul hozzá az ifjú egyre erősödő vonzalma Bertalda iránt, akiről kiderül, hogy a halász őt adta át Undinéért cserébe. Végül egy dunai hajóút során hitvese valamely ártatlan cselekedete arra készíti Huldbbrandot, hogy kimondja a dühödt szavakat, melyek kivetik a lányt a halandók soraiból; a tündérbirodalomból viszont, fajtája törvényei szerint, ezek után csupán egyszer térhet vissza - hogy megölje Huldbbrandot, ha akarja, ha nem -, amennyiben egykori hitvese hűtlennek bizonyul az emlékéhez. Később, midőn Huldbbrand elvenni készül Bertaldát, Undine visszatér hogy végrehajtsa szomorú kötelességét, és könnyek között végez az ifjúval. Mikor Huldbbrandot elhantolják elei mellé a falu sírkertjében, a gyászolók között feltűnik egy lefátyolozott, hófehér hölgyalak, kinek az imádság után nyoma vész. Helyén ezüstös forrás fakad, mely szinte teljesen körbefolyja az új sírhalmot, és egy közeli tóba ömlik bele. A falubeliek a mai napig mutogatják az arra járóknak, és úgy tartják, Undine és Huldbbrand ily módon egyesültek a halálban. Számos szakasz és hangulatfestő részlet Fouqué-t a hátborzongató história elsőrangú mesterének mutatja; különösen a kísértetjárta erdő leírása, benne a gigantikus hófehér alakkal, valamint a különböző kimondhatatlan borzalmaké, melyek az elbeszélés elején jelennek meg.

Kevésbé ismert, mint az *Undine*, ám meggyőző realizmusa és a gótikus kliséktől mentes cselekményszövése okán érdemes megemlíteni Wilhelm Meinhold *Borostyán boszorka* című művét, a tizenkilencedik század eleji német fantasztikum egy másik szeniális eredményét. A történet, mely a Harmincéves Háború idején játszódik, egy fiktív lelkész kéziratot beszámolója, amire Cosecrow ódon templomában találtak rá, és a kézirat szerzőjének leányáról, Mariáról szól, akit alaptalanul boszorkánysággal vádolnak. A lány borostyánlelő-helyre akadt, melyet különféle meggondolásokról titokban tart, és az innen szerzett tisztázatlan eredetű vagyon alátámasztani látszik a vádak; a vádaskodás egy Wittich Appelmann nevű farkasvadász nemestől indult ki, aki hiába ostromolta a lányt saját nemtelen vágyait kielégítendő. Ezért sima beszédével Mariára igyekszik rábizonyítani egy valódi boszorkány tetteit, mely utóbbi szörnyűséges természetfeletti véget ér a börtönében; Mariát ugyanakkor kínvallatásnak vetik alá, és erőszakkal beismerő vallomást csikarnak ki belőle, és épp megégetni készülnek őt a máglyán, mikor a lányt megmenti a szeretője, egy szomszédos tartományból származó nemes ifjú. Meinhold tagadhatatlan ereje a mesterkéletlen stílusban és a valóság-hűségben rejlik, mely akképp fokozza a feszültséget és sejteti a láthatatlan világot, hogy már-már elhítheti velünk, e rémisztő események valóban vagy legalábbis többé-kevésbé ily módon - végbementek. A mű realizmusa olyannyira meggyőző, hogy az egyik népszerű magazin valószínűleg tizenhetedik századi történetként adta közre a *Borostyán boszorkát!*

A német rémtörténetírók jelen nemzedékének legkiválóbb képviselője Hanns Heinz Ewers, aki a modern lélektan alapos ismeretével felvértezve alkotja meg sötét történeteit. Az olyan regények, mint *A bűvészinas* vagy az *Alrune*, és *A pókhoz* hasonló novellák olyan sajátos vonásokkal bírnak, melyek a klasszikusok szintjére emelik e műveket.

Ám Németország mellett Franciaország sem tétlenkedett a hátborzongató művek létrehozása terén. Victor Hugo az *Izlandi Han*, Balzac pedig *A számbőr*, a *Seraphita* és a *Louis Lambert* című elbeszélésekben - kisebb-nagyobb mértékben - egyaránt használ természetfeletti elemeket; jóllehet általánosságban csupán valamely emberibb cél érdekében, és a született rémtörténetíró őszinte és démoni átérzése nélkül. Théophile Gautier személyében találkozhatni elsőként a valóságon túli világ hiteles francia ábrázolójával, s nála jelenik meg az a fajta kísérteties misztérium, melyben - bár nincs jelen folyamatosan - egyszerre felismerhető a valódihoz fűződő rokonság és a mélyértelműség. Az olyan novellákban mint az *Avatar*, *A múmia lába* vagy a *Clarimonde*, oly tiltott távlatokba nyerhetni bepillantást, melyek csalókat, kízókat és néha elrettentenek; míg a *Kleopátra egy éjszakájának* egyiptomi víziói fokozott kifejezőerővel hatnak az olvasóra. Gautier-nek sikerült megragadnia az eonok súlyától terhes Egyiptom lelkületét, annak titokzatos életmódjával és ciklopszi épületeivel egyetemben, s egyszer és mindenkorra szavakba öntötte a katakombák föld alatti világának örök borzalmait, ahol

merev, illatos olajokkal bekent tetemek bámulnak üveges szemekkel a vaksötét űrbe az idők végezetéig, valamely félelmetes és kimondhatatlan hívásra várva. Gautier nyomdokaiba Gustave Flaubert lépett a költői fantázia *Szent Antal megkísértéséhez* hasonló orgiáival, és ha nem hajlott volna oly erősen a realizmus felé, akár a rémséges regék kútfője is válhatott volna belőle. Később az áramlat kettészakad, s megszületnek egyrészt a szimbolista és a dekadens irányzatok hóbortos költői és *fantaisiste*-jei, kiknek érdeklődése valójában az emberi gondolkodás és ösztönök sötét rendellenességei, s nem a tényleges természetfölötti köré összpontosul, másrészt pedig a szövevényes mesék kiagyalói akik közvetlenül a kozmikus illúziók éjsötét kútfőjéből merítik az ihletet a borzalmakhoz. Az előbbi típusnak az illusztris költő, a „bűn művésze”, Baudelaire a legfőbb megtestesítője, akire Poe nagy hatást gyakorolt; betetőzője és végpontja ugyanakkor a lélektani regények írója, az 1890-es évek igaz gyermeke, Joris-Karl Huysmans volt. A másik, tisztán elbeszélő irányzatot Prosper Mérimée vitte tovább, kinek *Illei Vénusza* tömör és meggyőző prózában meséli el a szobormátka ősi történetét, melyet Thomas Moore öntött balladai formába *A gyűrű* című költeményében.

A lebilincselő és cinikus Guy de Maupassant rémhistóriái, melyeket akkoriban írt, mikor végleg elhatalmasodott rajta az örület, egyedi szint hoztak a rémirodalomba; inkább tekinthetők egy kóros állapotba jutott realista elme beteges képzelgéseinek, semmint egy természetéből fakadóan fantáziálásra hajlamos és a láthatatlan világ látomásaira érzékeny, egészséges intellektus kreációinak. Mindazonáltal érdekesítőek és izgalmasak; káprázatos erővel sugallják a megnevezhetetlen borzalmak fenyegető közelségét, és egy szerencsétlen csillagzat alatt született egyén reménytelen menekülését a külső sötétség iszonytató képviselői elől. E történetek közül általában *A Horlát* tekintik a legsikerültebb remekműnek. E feszültséggel teli elbeszélés - mely egy vízen és tejen élő láthatatlan lény Franciaországba jövetelét meséli el, aki képes befolyásolni mások elméjét, és vélhetően a Földet és az emberiséget uralmuk alá gyűrni óhajtó földönkívüliek hordájának előőrse - saját kategóriájában páratlannak tekinthető; annak dacára is, hogy a láthatatlan szörnyeteg leírásához az amerikai Fitz-James O'Briantól merített ihletet. Maupassant más, erőteljesen sötét alkotásai közül a *Ki tudja*”, *A jelenés*, az *Ő*”, az *Egy örült naplója*, *A fehér farkas*, *A folyón* és a *Horror* című hátborzongató költemények méltóak említésre.

Az Erckmann-Chatrian szerzőpáros számos kísérteties látomással gazdagította a francia irodalmat, mint amilyen *Az ember-farkas*, melyben egy átörökített átok a hagyományos gótikus környezetben fejt ki hatását. A borzongató éjféli hangulat megteremtésében az élen jártak, jóllehet vonzódtak a hétköznapi magyarázatokhoz és a tudomány csodáihoz; és kevés rémhistoria iszonytatóbb, mint *A láthatatlan szem*, melyben egy gonosz és vén boszorkány éjjelente hipnotikus igézetekkel veszi rá egy fogadó bizonyos szobájának szállóvendégeit, hogy felkössék magukat a mestergerendára. A bagoly és A

halál vizei a mindent elnyelő sötétségtől és rejtélytől terhesek, melyek közül az utóbbi a rémtörténetírók körében oly kedvelt óriásira nőtt pók témáját dolgozza fel. Villiers de l'Isle Adam hasonlóképp a hátborzongató irányzat hívéül szegődött; Reménytől *kínzatva* című írását, melyben egy máglyahalálra ítélt fogoly megszökik, ámde át kell élnie az újbóli elfogatás kínjait, sokan az irodalomtörténet legszízszaggatóbb történetének tartják. Az említett elbeszéléstípus azonban nem sorolható fenntartás nélkül a rémtörténetek közé, sokkal inkább egy sajátlagos osztályba illik - az úgynevezett *conte cruel*⁴ kategóriájába, mely a kínzás, frusztráció és szörnyűséges testi szenvedés leírásaival hat az olvasó érzelmeire. Szinte kizárólag ennek a műformának hódol a ma is élő Maurice Level, kinek kifejezetten rövid epizódjait oly könnyen vitték színpadra a Grand Guignol „rémdramáiban”. A francia szellemre valójában sokkalta jellemzőbb a sötét realizmus, mint a valóságon túli világ sejtetése; az utóbbi nagyszabású, átélt kivitelezése ugyanis megkívánja az északi elme veleszületett miszticizmusát.

A hátborzongató irodalom viruló, ámbar egészen mostanáig rejtve maradt ága a zsidó rémhistoria, mely az ősi keleti mágia, az apokaliptikus írások és a kabbala sötét hagyományait táplálta titokban. A szemita lélek, akár csak a kelta vagy a teuton szellemség, láthatóan erősen hajlamos a miszticizmusra; a gettóknak és a zsinagógákban megőrzött obskúrus rémrege-hagyomány bizonyosan sokkalta bőségebb forrás, mint általában gondolnánk. Maga a kabbalista bölcséleti rendszer, mely a középkorban oly központi szerepet játszott, az Istenség kisugárzásaként magyarázza a világmindenséget, és a látható világtól elkülönülő, furcsa spirituális tartományok és lények létezését feltételezi, amiket bizonyos titkos varázsigék elmondásával lehet homályosan megidézni. Szerartásai az Ószövetség misztikus értelmezéseivel állnak szoros kapcsolatban, és a héber ábécé minden egyes betűjének ezoterikus jelentőséget tulajdonít - ami a héber írásjeleket egyfajta kísérteties varázssal és erővel ruházza fel a közkeletű mágikus irodalomban. A zsidó néphagyomány megőrizte a múlt rémségeinek és titkainak nagy részét, és behatóbb tanulmányozásnak alávetve vélhetően számottevő hatással lesz a rémirodalomra. Eleddig Gustave Meyrink *A Gólem* című regénye, valamint az „Anszki” fedőnéven publikáló író *A dibuk* című drámája példázta e hagyománynak a szépirodalomba való beépülését. Az előbbi - a maga sejtelmes, kísérteties csodáival és titkaival - Prágában játszódik, utolérhetetlen tökélytel jeleníti meg a város ódon, csúcsos oromzatoktól rémséges gettóját. A cím egy mesebeli mesterséges óriásra utal, melyet állítólag egy titkos ráolvasás segítségével keltettek volna életre a középkori rabbik. *A dibuk*, aminek fordítása 1925-ben jelent meg Amerikában, és nemrégiben operát készítettek belőle, elemi erővel mutatja be, amint egy halott gonosz lelke beköltözik egy eleven testbe. A gólem és a dibuk egyaránt rögzített típusok, és gyakorta feltűnnek a késői zsidó hagyományban.

VII. Edgar Allan Poe

Az 1830-as években olyféle irodalmi felvirágzás vette kezdetét, mely nem csupán a rémtörténetre, hanem a novellairodalom egészére is hatással volt; közvetlenül pedig kijelölte egy jelentős európai esztétikai iskola irányvonalait és jövőjét. Nekünk, amerikaiaknak jutott a szerencse, hogy magunk közül valónak vallhassuk e felvirágzás elindítóját, akiben jeles és fölöttébb szerencsétlen honfitársunkat, **Edgar Allan Poe-t** tisztelhetjük. Poe megítélése furcsamód változó, és manapság a „haladó intelligencia” körében divatos alábecsülni a jelentőségét mind íróként, mind hatását tekintve; ám érett és értelmes kritikus aligha tagadhatná művei mérhetetlen értékét, és elméje meggyőző erejét új művészi távlatok felvázolójaként. Való igaz, hogy sajátos szemléletmódja nem előzmények nélkül jelent meg az irodalmi palettán; ám ő volt az első, aki felfedezte magának a benne rejlő lehetőségeket, és kialakította végleges formáját, valamint kifejezőmódjának stílusjegyeit. Az is igaz, hogy az ő nyomdokaiban járók közül többeknek sikerült megírniuk önmagukban remekbe sikerültebb elbeszéléseket is; ám újfent meg kell értenünk, hogy Poe egymaga volt az, aki példák és elvek lefektetése útján megtanította nekik azt a művészetet, melyet mások - miután elhárult előlük minden akadály, és egyértelmű útmutatást kaptak - később továbbfejleszthettek. Esetleges hiányosságai ellenére Poe olyasmit alkotott, amire előtte senki nem volt, és nem is lehetett volna képes; és neki köszönhetjük a modern rémtörténet végső, tökéletesített formáját.

Poe-t megelőzően a rémtörténetírók nagy többsége a sötétben tapogatózott; tisztázatlan maradt előttük a rémségek vonzerejének lélektani alapja, és többnyire olyféle üres irodalmi konvenciókhoz igyekeztek tartani magukat, mint hogy a dolgoknak végül jóra kell fordulniuk, az erény elnyeri méltó jutalmát, és általában véve egyfajta sekélyes erkölcsi didakticizmus, a széles körben elfogadott kívánalmak és értékrend elfogadása, a szerző saját érzelmeinek a történetbe való beleerőszakolása, valamint a többség művi eszméinek élharcosai melletti kiállás kényszere hátráltatta őket. Poe ellenben megértette a valódi művész lényegi kívülállásának szükségességét; és tudta, hogy az alkotó írásművészet feladata pusztán az események és érzületek önmagukban való kifejezése és értelmezése, függetlenül azok irányultságától és attól, hogy minek bizonyulnak - jónak vagy gonosznak, vonzónak vagy taszítónak, ösztönzőnek vagy lehangolónak; miközben a szerző mindvégig eleven és tárgyilagos krónikásként, semmint tanárként, szimpatizánsként, vagy bizonyos elvek terjesztőjeként vesz részt az alkotó folyamatban. Tisztán látta, hogy az élet bármely szakasza egyaránt témául szolgálhat a művész számára, és mivel saját vérmérséklete a furcsaságok és a komorság felé húzta őt, úgy döntött, hogy azon erős érzelmek és gyakori történések megszólaltatója lesz, melyek inkább a fájdalommal, a romlással és a rémülettel, semmint az élvezettel, a fejlődéssel és a nyugalommal járnak együtt, és melyek alapvetően ellentétesek vagy közömbösek az emberiség hagyományosan kifelé mutatott érzelmeivel, és a faj testi és lelki egészségével, valamint rendes, egyetemes

boldogulásával.

Poe vámpírjai ekképp oly meggyőző gonoszsággal bírnak, amilyennel egyetlen elődjéé sem, s ily módon Poe a realista ábrázolás új mércéjét állította fel az irodalmi rémségek történetében. A személytelenségre és művésziességre törekvést ráadásul egyfajta, korábban csupán ritkán tapasztalható tudományos hozzáállás segítette; miáltal Poe elsősorban nem a gótikus irodalmat, hanem az emberi elmét tanulmányozta, és elemző hozzáértéssel tárta fel a rémület valódi forrásait, ennek révén pedig megkétszerezte elbeszélései hatását, és egyben megszabadította magát a sablonos borzongatásban eleve benne rejlő abszurdítások béklyóitól. Az ő példája nyomán a későbbi szerzők amennyiben versenyben óhajtottak maradni - kénytelenek voltak igazodni e metódushoz; ily módon tehát határozott irányváltást tapasztalhatni a hátborzongató írásművek fősodrában. Poe ezenkívül a tökélyre vitt mesterségbeli tudás területén is újfajta nívót határozott meg; és noha némely műve ma már valamelyest melodramainak és naivnak tűnik, hatása egyértelműen felfedezhető az olyan írói fogásokban, mint például az egységes hangulat fenntartására, és az elbeszélésen belül egy bizonyos benyomás megteremtésére való törekvés, valamint az a fajta szigorú önmérséklet, mely kizárólag a cselekményt közvetlenül előrevivő, és a végkifejletben egyértelműen szerepet játszó eseményeket engedélyezi. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy Poe alkotta meg az elbeszélés napjainkban ismert formáját. A betegség, a perverzitás és romlás témáinak művészi szintre emelésével úgyszintén végtelenül messzemenő hatást gyakorolt az utókorra; Poe jeles francia csodálója és követője, Charles Pierre Baudelaire ugyanis átvette tőle, tovább gondolta és elmélyítette e témákat, melyek a meghatározó esztétikai mozgalmak magjává váltak Franciaországban. és Poe ekképp bizonyos értelemben a Dekadens és a Szimbolista mozgalmak szülőatyjának tekinthető.

A természeténél és páratlan képességeinél fogva költőnek és kritikusnak, ízlését és sajátos modorát tekintve ugyanakkor érvelőnek és filozófusnak tekinthető Poe távolról sem volt mentes a hibáktól és a modorosságtól. Színleg mélyreható és rejtelmes tudományoskodása, fellengzős és mesterkelt álhumora, valamint gyakorta maróan előítéletes kritikai kirohanásai egyaránt szemet szúrnak, mégis megbocsáthatók. Mindezekben túlmutat, és eltörpíti jelentőségüket a mester látomása a bennünk settenkedő rémségekről, és a förtelmesen közeli szakadék szélén vonagló és nyáladzó féregről. E látomás, mely beléhatol a létezésnek csúfolt, vidám színekkel kipingált látszat, valamint az emberi gondolkodásnak és érzésnek elkeresztelt fennkölt komédia összes gennyedző rémségébe, elegendő erővel rendelkezett, hogy sötét varázsú kikristályosodások és átlényegülések formájában kivetítse magát; mígnem a harmincas és negyvenes évek Amerikájának meddő földjén a mérgező gombák oly pazar holdsugár táplálta kertje kezdett burjánzani, amilyennel még a Szaturnusz legrejtettebb völgyzugai sem dicsekedhetnek. A versek és elbeszélések egyaránt a kozmikus rettegéstől terhesek. A holló, kinek undorító csőre a szívbe váj, a kísértetek, kik dögvészes templomtornyok harangjait

kongatják, Ulalume sírboltja a sötét októberi éjszakán, a tenger mélyén emelkedő döbbenetes tornyok és kupolák, a „Világtalan [vidék], hol vad varázs terem, Túl időn - túl teren”⁵ - mindezek és még ezernyi borzalom mered ránk a költemények mániákus locsogása és kavargó lidércnyomásai mögül. A prózai alkotásokban pedig egyenesen a pokol tornáca tárul fel előttünk - elképzelhetetlen szörnyűségekre utalnak a sejtelmes szavak, melyek ártatlanságában aligha kételkedünk, mígnem az elbeszélő síri hangja túlfeszített hűrként elpattan, és megnevezhetetlen félelmeket sugall; démoni alakzatok és lények szunnyadnak vészterhesen, hogy aztán egyetlen iszonytató pillanatra felocsúdjának, és a sikoltó kinyilatkoztatás hirtelen tébolyult vihogásba csapjon át, vagy feledhetetlen és összeomlásszerű visszhangokat verjen. Egy pillanatra felvillan előttünk az illedelmes ruháit magáról épp lehányó boszorkányszombati rémület s e látomást még szörnyűségesebbé teszi az a tudományos alaposság, melynek révén minden egyes részlet könnyen átlátható viszonyba rendeződik az anyagi lét közismert borzalmaival.

Poe elbeszélései természetesen több kategóriába oszthatók; némelyik pedig a spirituális rettegésnek a többinél tisztább esszenciáját tartalmazza. Az érvelésen és logikán alapuló elbeszéléseket, melyek a modern detektívtörténetek előfutárainak tekinthetők, egyáltalán nem lehet a rémtörténetek közé sorolni; más, valószínűleg Hoffmann jelentős hatását mutató novellák ugyanakkor olyannyira szertelenek, hogy már-már a groteszk határait súrolják. Egy harmadik csoport olyféleképp foglalkozik a lélektani rendellenességekkel és a monomániával, mely jóllehet félelmet kelt, mégsem rémséges. A fennmaradó jelentős hányad azonban a természetfeletti rémségek irodalmának csúcsait ostromolja; megalkotójuknak pedig végleges és vitathatatlan helyet biztosít a modern ördögi irodalom istenségeként és kútfőjeként. Ki feledhetné el a *Palackban talált kézírathullámkatlanának szélén egyensúlyozó rettenetes, feldagadt hajót; az annak istentelen korára és szörnyűséges növekedésére vonatkozó sötét utalásokat, világtalan öregemberekből álló, félelmetes legénységét, és a hajó iszonytató déli irányú hajszeját az Antarktisz felé, hogy végül a baljóslatú megvilágosodás örvényébe, és ezáltal a végpusztulásba sodorja egy ellenállhatatlan pokoláramlat*”

Aligha feledhető az iszonyatos *Monsieur Valdemar*, akit halála után hét hónapon át hipnózissal tartanak egyben, és eszelősen rikoltozik alig pár pillanattal azelőtt is, hogy a delej megtörését követően „szinte folyósan, ott feküdt egy halomban az undorító lucok”⁶. Az *Arthur Gordon Pym nanrucketi tengerész elbeszélésében* az utazók előbb egy gyilkos vademberektől benépesített, különös déli-sarkvidéki földre vetődnek, ahol semmi sem fehér és ahol a hatalmas, sziklás vízmosások gigászi egyiptomi hieroglifákat formáznak, melyekből a Föld titkai olvashatók ki; majd ezután egy még titokzatosabb vidékre jutnak el, ahol minden fehér, és ahol leplekbe burkolózott óriások és hótollú madarak vigyázzák ama sejtelmes, ködlepte zuhatagot, mely mérhetetlen égi magasságokból hullik alá a tajtékzó, tejfehér óceánba. A *Merzengerstein* az

iszonytató lélekvándorlás baljós sugallatával borzongatja az olvasót: a tébolyult nemes felgyújtja örökös ellensége istállóját; titáni, ismeretlen ló ugrat elő a lángoló épületből, melynek poklában pillanatokkal azelőtt odaveszett a tulajdonos; az ősi falikárpitról eltűnik egy darab, amely az áldozat keresztes hadjáratot megjárta és óriási hatását mutatja; a megtébolyodott férfiú eztán vad, fékevesztett ügetésbe kezd a természetes lovon, miközben féli és egyben gyűlöli is a paripát; felidéződnek az értelmetlennek tűnő próféciák a viszálykodó családok sorsát illetően; majd végül leég a tébolyult férfi otthona is, és benne a tulajdonos is a halálát leli, ahogy a furcsa állat - nyergében a tehetetlen lovassal - belépdel a palotába, majd fölkapta a széles lépcsőn a lángokban álló termekbe. A gomolygó füstben aztán kirajzolódik a gigászi ló alakja. *A tömeg embere*, melynek hőse éjt nappallá téve az emberáradatba vegyülve bolyong, mivel fél egyedül maradni, visszafogottabb hatásokkal bír, ám az előbbieknél nem kevésbé erőteljesen sugallja a kozmikus rettegést. Poe elméjétől soha nem állt távol az iszonyat és a romlás, minek következtében minden elbeszélésben, költeményben és bölcséleti dialógusban megtalálhatni egyfajta felcsigázott vágyat, hogy az éj végtelen mélyére hatoljon, letépje a halál fátylát, valamint hogy a tér és az idő rettentő rejtelmek felett uralkodjék.

Poe egyes elbeszéléseit oly, már-már utolérhetetlen művészi tökély jellemzi, hogy a novella műfajtipusán belül valóságos jelzőfénynek tekinthetők. Poe kedve szerint gazdag költőiséggel formálta meg prózai műveit; azt a fajta ékes kifejezésekkel, biblia szövegekre emlékeztető ismétlésekkel és visszatérő refrénekekkel teli, régies és keleti jellegű stílust használta, melyet később Oscar Wilde és Lord Dunsany is oly sikeresen alkalmazott; és valahányszor ehhez az eszközhöz nyúlt, lényegében szinte már kábító hatású, lírai fantáziát hozott létre álmnyelven megformált mákonyos álomkavalkádot. melyben minden természetellenes szín és groteszk alak összhangzó dallamok szimfóniájává olvad össze. *A vörös halál bálja*⁷, a *Csend*, az *Arny* kétségtelenül költemények a szó szinte minden értelmében, a verslábakba szedettségtől eltekintve; hatásuk így épp annyira köszönhető zenei lejtésüknek, mint az érzékletes képiségnek. Mégis két kevésbé költői alkotásban, nevezetesen *aligeiában* és - különösen - *Az Usher ház végében* fedezhetni fel ama művésziesség csúcsait, mi által Poe a prózai miniatűrök megalkotói közt az első helyre kerül. Mindkét - cselekményét tekintve egyszerűnek és direktnek mondható - elbeszélés ama fortélyos kidolgozásnak köszönheti felülmúlhatatlan varázsát, mely még a legapróbb részletek kiválasztásában és egymás mellé helyezésében is megmutatkozik. A *Ligeia* egy előkelő és titokzatos származású első feleségről szól, aki elhunyt után valamely természetfeletti erő segítségével visszatér a túlvilágról, hogy birtokba vegye az első feleség testét; az utolsó pillanatban pedig még a küllemét is fölveteti áldozatának átmenetileg újjáéledt holttestével. Noha az elbeszélést néhol túlzottan bő lére eresztettnek és kiegyensúlyozatlannak érezhetni, a cselekmény feltartóztathatatlan erővel érkezik el iszonytató tetőpontjához. Az *Usher*, mely mind kidolgozottságát, mint megszerkesztettségét tekintve

határozottan felülmúlja az előbbi novellát, a szervesen tárgyban rejtező megfoghatatlan életre utal borzongatóan, és egy elszigeteltségben élő család történetének végpontját jelentő, egymáshoz természetellenesen kötődő entitás-hármaságot mutat be - a fivér, a nő ikertestvér és az ősi családi székhely egyetlen lélekké olvad össze, és ugyanarra a sorsra jut, egyazon pillanatban enyészik el.

E bizarr elképzelések, amelyek ügyetlen kezekben oly sután hatnak, Poe varázserejű tollából életre kelve éjszakánként kísértő szellemekké válnak; és mindez kizárólag annak köszönhető, hogy a szerző oly tökéletesen megértette a félelem és furcsaság alaptechnikáit és lélektanát: mely lényeges részleteket érdemes kihangsúlyoznia; konkrétan mely szabálytalanságokat és ötleteket kell kiválasztania a borzalom előkészítéseként vagy velejárójaként; pontosan mely történéseket és utalásokat ajánlatos ártatlanul elhinteni, hogy az iszonytató végkifejlet minden egyes főbb fázisát előkészítse vagy jelképezze; mily apró igazításokat célszerű eszközölni a fokozás során, és mily tévedhetetlen pontossággal szükséges összekapcsolni a részeket, melyek aztán töretlen egységbe forrnak az elbeszélés keretei közt, és elsöprő erővel hatnak a cselekmény tetőpontján; mily finom árnyalatokat célravezető kiválasztani a látvány és a táj megfestésekor, hogy megteremtse és fenntartsa a megkívánt hangulatot, és életet vigyen az elérendő illúzióba - efféle alapelveket és még tucatnyi homályosabb törvényszerűséget alkalmazott hathatósan, mely törvényszerűségek túlságosan megfoghatatlanok ahhoz, hogy a közönséges kritikus teljességgel megérthesse azokat. Tagadhatatlanul jelen van ugyan a melodráma és a bárdolatlanág - közli velünk egy finnyás francia, aki kizárólag Baudelaire modoros és a gall ízléshez alakított fordításában volt képes elolvasni Poe-t -, ám ezeknek minden nyomát teljességgel elfedi egyfajta biztos és veleszületett érzék a kísérteties, a beteges és az iszonyatos dolgok iránt, mely a művész alkotó képzetének minden egyes sejtjéből sugárzik, és a felülmúlhatatlan zsenialitás bélyegét nyomja rá a hátborzongató alkotásokra. Poe rémtörténetei oly módon *elevenek*, hogy csupán egynéhány mű vetekedhet valaha is velük.

A legtöbb *fantaisiste*-hez hasonlóan Poe is inkább a nyers meseszövegszerű hatások megteremtésében, mintsem a jellemábrázolásban remekel. Jellegetes hőse általában sötéthajú, jóképű, büszke, búskomorságra hajlamos, művelt, fölöttébb érzékeny, szeszélyes, magába forduló, magányos, és olykor kissé tébolyodott úriember, aki ősi család sarja, és fényűző körülmények között él; rendszerint alaposan áttanulmányozta az okkult tanokat, és sötét praktikákkal igyekszik megismerni a világmindenség tiltott titkait. A fennkölt hangzású névtől eltekintve e típus nyilvánvalóan nem sok közös vonást vett át a korai gótikus regényből; ugyanis egyértelműen elüt a Radcliffé és Lewisi rémregény esetlen hősétől és ördögi cselszövőjétől is. Közvetve azonban mégis csak bizonyos rokonságban áll velük; borongós, törekvő és emberkerülő jelleme erősen emlékeztet a byroni hősré, aki pedig minden kétséget kizáróan a gótikus

Manfredok, Montonik és Ambrosiók leszármazottja. Más különös személyiségjegyeit pedig mintha magától Poe-tól kölcsönözte volna, akire kétségkívül jellemző volt a búskomorság, az érzékenység, az eszelős nagyra törés, a magány és az a fajta szertelen különtség, amivel műveiben Poe a Sors dolyfős és elhagyatott áldozatait ruházta fel.

VIII. A rémtörténet hagyománya Amerikában

A közönség, amelynek Poe az írásait szánta, jöllehet egyáltalán nem méltányolta Poe műveit, közel sem volt tájékozatlan a rémségek terén. Az Európától öröklött sötét folklóron túl Amerika saját rémtradícióinak kútforrásából is meríthetett; a kísértethistóriák így régtől termékeny irodalmi témának számítottak. Charles Brockden Brown rendkívüli hírnévre tett szert radcliffi rémregényeivel, Washington Irving könnyedebb rémmeséi pedig hamar klasszikusokká váltak. E járulékos forrás - amint arra Paul Elmer More rámutatott -, az első gyarmatosítók spirituális és teológiai érdeklődéséből eredt, amihez hozzájárult még a furcsa és félelmetes táj jellege, ahová elvetődtek. Az irdatlan és komor őserdő, melynek örökös félhomályában mindenféle rémségek ólálkodtak; a rézbőrű indiánok hordái, akiknek szokatlan, kedélytelen tekintete és vad szokásai ördögi eredetre utaltak; a korlátok nélküli puritán papi uralom, melynek hatására szokatlan elképzelések születtek az ember viszonyáról a kálvinisták szigorú és bosszúálló Istenéhez, valamint Isten kénkőves Ellenlábához, mely utóbbival kapcsolatban annyi dörgehangzott el vasárnaponként a pulpitusról; és a beteges önvizsgálat, ami a megszokott szórakozások hiányában alakult ki az elszigetelt, elmaradott életmód következményeképp; valamint a teológiai önvizsgálatra szólító parancsoktól gyötrelmes, napi munka utáni hangulat, mely természetellenes érzelmelfojtásra készítetett, és mindenekfelett a túlélésért folytatott kíméletlen küzdelemm csupaszította az életet mindezek együttesen olyféle miliőt teremtettek, melyben az ördögös öregasszonyok baljóslatú puszogását távol a kandallótól is meghallották, és melyben a boszorkányságról és hihetetlen, titokzatos szörnyűségekről beszámoló regék évtizedekkel túléltek a salemi rémtettek lidércnyomásos napjait.

Poe annak az újabb keletű, kiábrándultabb és alakilag kidolgozottabb rémtörténet-irányzatnak a képviselője, melynek létrejöttét e kedvező körülmények segítették. Egy másik irányzatot - az erkölcsi értékekre, szelíd önkorlátozásra, valamint a többé-kevésbé hóbortos ötletekkel színesített, kedves és könnyed fantáziálgatás tradícióját - a félénk és érzékeny Nathaniel Hawthorne képviselte, aki az ódon Salemből származott, és az egyik legvérengzőbb boszorkányperes bíró szépunokája volt. Hawthorne-nál nyomokban sem találni meg a Poe-ra jellemző erőszakot, merészséget, festőiséget, magas szintű drámai érzéket, kozmikus rosszindulatot, valamint osztatlan és személytelen művésziességet. Ehelyett a korai Új-Anglia puritán örökségétől megnyomorított nyájas szellemmel találkozhatunk; komor és sóvárgó lélekkel, aki végtelen

szomorúságot érez az erkölcsöt nem ismerő világmindenség felett, mely mindenben fölötte áll az őseink körében isteninek és változatlanok hitt törvények hagyományos rendszerének. A Gonosz, melyet Hawthorne valós hatalomnak hitt, mindenütt ólálkodó és győzedelmes ellenségként tűnik fel; a látható világ pedig Hawthorne képzeletében a balsors és gyötrelmek színterévé válik, melyet boldogtalan, hiú és önámító halandók népesítenek be, kiknek sorsát a legfőbb hatalomért viaskodó, a lét határán lebegő entitások alakítják. Hawthorne fokozott mértékben részesedett az amerikai rémörökségből, és az élet mindennapos jelenségei mögött sejtelmes kísértetek lehangoló csöndületét vélte felfedezni; ám ahhoz nem volt eléggé érdektelen, hogy ne becsülje meg a benyomások, érzések és az elbeszélés szépségeinek önmagukban rejlő értékeit. Képzeltéit olyféle csöndesen búskomor, didaktikus és allegorikus anyaggá szőtte össze, melyben szelíden rezignált cinizmusával, mesterkéletlen erkölcsi értékítélet keretében mutatta be az emberi faj romlottságát, melyet annak ellenére képtelen volt megvetni, hogy felismerte álnokságát. A természetfeletti rémségek tehát semmiképp nem tekinthetők Hawthorne elsődleges témáinak, noha azok ösztönszerű hatásai oly mértékben beleivódtak a személyiségébe, hogy elkerülhetetlenül a zseni erejével sejteti azokat, mikor a valóságon túli világot hívja segítségül az elmondani óhajtott, tépelődő szentbeszéd szavakba öntéséhez.

Hawthorne rémségekre tett célzásai - melyek kivétel nélkül kíméletesekek, meghatározhatatlanok és visszafogottak -, művei mindegyikében fellelhetők. A hangulat, melyből kisarjadtak, elragadóan jutott kifejezésre a gyermekeknek szóló ógörög mítoszok németesített újrafogalmazása során az *Aranyvarázs*, valamint a *Bogardei mesék* köteteiben, más alkalmakkal pedig a megmagyarázhatatlan ördögösség vagy rosszindulat vészterhes árnyát vetette az eseményekre, melyeket tulajdonképpen nem természetfelettinak szánt; mint például a halála után megjelent hátborzongató regényben, a *Doktor Grimshawe titkában*, mely sajátosan irtóztatóvá tett egy Salemben a mai napig fennmaradt, a Charter Street-i Temetővel határos épületet. Az *Átalakulás* című regényben, melynek cselekményét Hawthorne egy állítólagosan kísértetjárta itáliai villában vázolta fel, az egyszerű olvasó látóhatára mögött egy valós rémvilág és rejtély háttere lüktet; a halandók ereiben csörgedező mesés vérre utaló célzások szövök át a regény cselekményét, mely az erkölcsi tanmese, a pápistaellenes propaganda és a puritán álszemérem elűzhetetlen incubusa ellenére érdekes marad, hiába készítette mindez D. H. Lawrence-t, a modern regényírókat ama vágyának kifejezésére, hogy legszívesebben fölöttébb méltatlan módon bánna el a szerzővel. A *Septimus Felton* - egy másik posztumusz regény, melynek alapötletét a befejezetlenül maradt *Dolliver románcába* szándékozott beépíteni, és ott kibontani az író - az Életelixír kérdését boncolgatja többé-kevésbé hozzáértő módon, míg az elkezdetlenül maradt *Ősök nyomdokához* készített jegyzetekből kiviláglik, hogy Hawthorne egy ősi angol babonával foglalkozott volna behatóan - nevezetesen egy ősi és kárhozott famíliával, akik a hiedelem

szerint jártukban véres lábnyomokat hagynak maguk után -, mely mellékesen mind a Septimus Feltonban, mind a Doktor Grimshawe titkában felbukkan.

Hawthorne több rövidebb elbeszélésében is jelentős szerepet játszik az iszony; vagy a légkör, vagy az események tekintetében. *A tartományi székház legendái* kötetben megjelent *Edward Randolph arcképe* pokoli pillanatokkal szolgál. *A lelkipásztor fekete fátyla* (mely egy megtörtént eseményen alapul), valamint *A törtető vendég* sokkal többet sejtet, mint amennyit nyíltan kimond, az *Ethan Brand* - egy befejezetlenül maradt hosszabb mű töredéke - ugyanakkor a kozmikus félelem csúcsait ostromolja a zord dombvidék, a sivár mészégető-kemencék és a byroni „megbocsáthatatlan bűnös” felvázolásával, mely utóbbinak élete iszonyú kacaj kíséretében ér véget, mikor éjjel a kemence lángnyelvei között lel végső nyugalomra. Hawthorne feljegyzései közt nem egy rémtörténet vázlatát megtalálni, amiket bizonyosan novellává kerekített volna, ha tovább él - az egyik különösen élénk cselekményvázlat egy furcsa idegenről szól, aki időnként nyilvános összejöveteleken jelenik meg, és miután a nyomába erednek, kiderül róla, hogy egy őszereg sírból lép elő, hogy aztán újból visszatérjen oda.

Ám a szerző rémtörténetei közül mind kidolgozottság, mind művésziesség terén kimagaslik *A hétormú ház* pompásan megformált regénye, melyben egy ősi átok könyörtelen munkálkodása lenyűgöző erővel bontakozik ki egy ódon salemi ház vészjósló háttere előtt - mely ház egyike azon csúcsos tetejű, gótikus épületeknek, melyeket eleink kezdetben sorra húztak fel az új-angliai partokon, mígnem a tizenhetedik század folyamán felváltották őket a ma már szokványosabbnak ható hollandi tetők, vagy a „koloniálként” emlegetett, klasszikus György-kori építmények. E gótikus házak közül napjainkban már alig egy tucatnyi maradt meg eredeti állapotában az Egyesült Államok teljes területén, ám az egyik, melyet Hawthorne is jól ismert, még ma is áll a salemi Turner Street-en, és kétes forrásokra hivatkozva azt állítják róla, hogy e ház szolgált helyszíneként és inspirációként a regényhez. Egy efféle épület a maga kísérteties ormaival, csoportosuló kéményeivel, előrenyúló emeletével, groteszk sarokkonzoljaival és rombuszmintájú rácsos ablakaival valóban olyféle objektum, mely képes sötét gondolatokat előhívni a szemlélő elméjéből; jellegzetes példája ugyanis ama sötét puritán kornak, amely leplezett rettenetével és ördögös puzmogásával megelőzte a tizennyolcadik század szépséggel, ésszerűséggel és tág terekkel teli világát. Az ifjú Hawthorne sok ilyet láthatott, és jól ismerte a hozzájuk fűződő mendemondákat. Fülébe jutott ezenkívül nem egy olyan pletyka, miszerint saját elein is átok ült az 1692-es boszorkányperekben bíróként részt vállaló széppapja hajthatatlan szigorának következményeképp.

Eme színpadkép előtt játszódik a halhatatlan mese - Új-Anglia elsődleges hozzájárulása a rémirodalomhoz -, és már az első pillanattól fogva érezhetni az elénk tárt hangulat hitelességét. Megbúvó rémségek és betegség lappanganak az élénk ecsetvonásokkal megfestett ódon épület viharvert, mohos és

szilfaárnyas falai között, és nyomban ráérezni a hely baljós szellemére, mikor azt olvassuk, hogy annak építtetője az idős Pyncheon ezredes - szokatlan kegyetlenséggel orozta el a telket eredeti, telepes tulajdonosától, Matthew Maule-tól, akit a pánik évében akasztófára küldött boszorkányságért. Maule Pyncheonre szórt átkokkal az ajkán távozott a másvilágra - „Isten vért itat majd velem!” -, és az elkobzott parcella kútjának vize megkeseredett. Maule ácsnak kitanult fia beleegyezett, hogy megépíti az apja fölött diadalmaskodó ellenfél számára a nagy, sokormú épületet, ám az ezredes különös módon elhunyt a házavató napján. Eztán nemzedékeken át furcsa viszontagságok nehezítették a Pyncheonok életét, akik esetenként rettenetes véget értek, miközben a Maule-ok sötét hatalmáról suttogtak a helybéliek.

A mindent beárnyékoló rosszindulat, ami az ódon épületből árad mely kis híján éppoly eleven, mint Poe Usher-háza, jóllehet sokkalta körmönfontabb módon -, visszatérő motívumként szövi át a regényt, akár egy tragikus operát, és mikor a cselekmény fő szálához érünk, a modern Pyncheonöket szálnalmasan lepusztult állapotban találjuk. A szerencsétlen, vén Hepzibah, aki nemes hölgyből degradálódott bogaras aggszűzzé; a gyermeteg, balsorsú Clifford, aki épp letöltötte igaztalanul kirótt börtönbüntetését; a ravasz és álnok Pyncheon bíró, aki a vén ezredes szakasztott mása - mindezen alakok félelmetes jelképeknek tekinthetők, melyek hatását tovább fokozzák a kertben található satnya növények és vérszegény baromfiak. Szinte sajnálni, hogy a végén minden viszonylag jóra fordul, mikor a jó kedélyű Phoebe, a Pyncheonök unokatestvére és egyben utolsó ivadéka egybekel a rokonszenves fiatalemberrel, akiről kiderül, hogy az egyetlen megmaradt Maule-leszármazott. A frigy feltételezhetően megtöri az átkot. Hawthorne körültekintően elkerül mindenféle erőszakot, szóban és cselekedetben, és a rémségekre való utalásokat mindvégig a háttérre korlátozza; de az esetenkénti célzások kellően hatásosak ahhoz, hogy fenntartsák a hangulatot, és megóvják a művet a puszta allegorizálás unalmától. Az olyan jelenetek, mint Alice Pyncheon megbabonázása, valamint a lány kísérteties csembalójátéka, mely az egyik családtag halálát előzi meg - ez utóbbi egy felejthetetlen árja mítosz feldolgozása -, közvetlenül köti a cselekményt a természetfelettihez; míg az agg Pyncheon bíró éjszakai, végzetes virrasztása az ódon szalonban, az óra iszonytató ketyegése mellett, a legrettenetesebb, hamisítatlan rémtörténeteket idézi. Az a mód, ahogy a bíró halálát - már jóval azelőtt, hogy az olvasó, avagy bármely szereplő bármit gyanítana -, előre sejteti az ablak előtt motozó és neszező furcsa macska, oly zseniális megoldás, amit még maga Poe sem lett volna képes felülmúlni. Később, aznap éjjel és másnap, az ablak előtt ugyanez a furcsa macska figyel feszülten - valamit. Az állat minden kétséget kizáróan az ősi mítoszok lélekvezetője, melyet az író végtelen leleményességgel illeszt és idomít a modern díszletekhez.

Ám Hawthorne nem teremtett jól meghatározható hagyományt. Műveinek hangulata és világképe ahhoz a korhoz kapcsolódik, mely a halálával együtt véget ért, és ezért Poe szelleme az - aki oly pontosan és valóságúen megértette

a rémtörténetek vonzerejének alapját és megteremtésének megfelelő technikáit -, mely fennmaradt, és további hajtásokat hozott. Poe egyik első követőjének tekinthetni a zseniális ifjú író, Fitz-James O'Brien (1828-1862), aki amerikai állampolgárságot szerzett, és a Polgárháborúban halt hősi halált. Ő az, aki ránk hagyományozta a *Mi ez* című művet - az első megfogható, ugyanakkor láthatatlan lényről szóló, jól megírt történetet, Maupassant *Horlájának* prototípusát; ugyanő alkotta meg az utolérhetetlen *Gyémántlencsét* is, melyben egy ifjú kutató beleszeret egy mikroszkopikus világban élő hajadonba, mely világot egy vízcseppben fedezett fel. O'Brien idő előtti halála kétségtelenül nem egy mesterien meghökkentő és iszonytató történettől fosztotta meg az utókort, noha az ifjú zsenije az igazat megvallva nem mérhető sem Poe, sem Hawthorne gigászi elméjéhez.

Nagyságban sokkalta közelebb állt hozzájuk az 1842-ben született hóbortos és búskomorságra hajlamos újságíró, **Ambrose Bierce**; aki ugyancsak részt vett a Polgárháborúban, ám túlélte azt, hogy megalkothassa számos halhatatlan történetét, majd 1913-ban - csupán a saját lidérces elméjéből kipattant ötletekhez hasonlíthatóan homályos körülmények között - nyoma vesszen. Bierce-et jeles szatíra és röpiratíróként tartották számon, ám művészi hírneve elsősorban komor és kegyetlen novelláin nyugszik, melyek jelentős hányada a Polgárháborúról szól, és annak legelevenebb és legrealistább ábrázolásaként járult hozzá az irodalomhoz. Bierce-nek lényegében minden elbeszélése rémtörténet; és míg sokuk kizárólag a természetben fellelhető testi és lelki rémségekkel foglalkozik, jelentős hányaduk beépíti magába a természetfeletti rosszindulatot. és vezető szerepet tölt be az amerikai rémirodalom egészében. Mr Samuel Loveman, egy ma is élő költő és kritikus; aki személyesen ismerte Bierce-et, az alábbiakban összegzi a kiváló „árnyteremtő” génuszát, az író válogatott levelezésének előszavában:

Bierce-nél a rémület előidézése nem annyira Poe és Maupassant receptjéhez vagy perverzítéséhez igazodik, hanem az irodalomtörténetben elsőként határozott és kísértetiesen precíz légréteget teremt. A szavak, melyek oly közönségesek, hogy az olvasó hajlamos egy zugíró korlátolt képességeinek tulajdonítani azokat, szentségtelenül rémisztővé válnak, újszerű és kifürkészhetetlen átalakuláson mennek át. Poe esetében a rémület megteremtése: *tour de force*, míg Maupassant-nál a felkorbácsolt tetőpont ideges ígérete. Bierce-nél a gyötrelmes végpusztulással tetézett ördögi elem ugyanakkor egyszerűen és őszintén a cél eléréséhez alkalmas eszközt kínálta. Mégis minden esetből kiérezhető a Természet hallgatóságos visszaigazolása.

A Halpin Frayser halálában a virágok, a növényzet, a faágak és a falevelek pompásan ellenpontozzák a természetellenes rosszakaratot. Bierce nem a megszokott gondtalan világot vallotta magáénak, hanem egy olyféle mindenséget, melyet áthat a búskomorság rejtélye és az álmok lélegzetelállító konoksága. Az embertelenség azonban furcsamód mégsem hiányzik teljességgel belőle.

A Mr. Loveman által említett „embertelenség” a keserű komédia és a fekete humor egy ritka fajtájában talál magának kifejezési formát, melyhez a kegyetlenség képeiben való kéjelgés és kínzó csalódottság járul. Az előbbi minőséget remekül példázza némely sötétebb elbeszélés alcíme; olyanok, mint „Az ember nem mindig fogyasztja el, amit az asztalon talál”, mely egy halottszemlére kiterített tetem leírását tartalmazza, avagy „Az ember, bár meztelen, mégis rongyos lehet”, mely jellemzés egy rémisztően megcsonkított holttestre utal.

Bierce műveinek színvonala összességében némileg ingadozó. Sok novella érezhetően sablonos, és erejükből elvesz ama hetyke és közhelyesen mesterkéltszerű stílus, mely az újságírásra jellemző modellekből levezethető; ám a mindegyikben kivétel nélkül ott lappangó, komor rosszakarat félreérthetetlenül felismerhető, nem egy pedig az amerikai rémirodalom csúcsait ostromolja. A *Halpin Frayser halála*, melyet Frederic Taber Cooper az angolszász faj irodalmának legördögibben rémületes elbeszélésének nevezett, egy testről szól, amely éjjelente lélek nélkül ólálkodik egy szörnyűségesen vérmes erdő mélyén, másik hőse pedig egy ősi emlékektől gyötört férfiú, aki annak karmaiban lelte halálát, ami valaha hön szeretett édesanyja volt. *Az elátkozott dolog*, amit gyakorta jelentetnek meg népszerű antológiákban, egy éjt nappallá téve dombok és búzamezők közt bukdácsoló és totyogó láthatatlan lény iszonyatos pusztításait meséli el. *A megfelelő környezet* különös találékonysággal, ugyanakkor látszólag egyszerű eszközökkel idézi meg az írott szóban rejtezhető dermesztő rémségeket. A történetben a rémregényíró Colston így szól Marsh barátjához: - Ahhoz elég merész vagy, hogy a villamoson olvasd a műveimet, de egy elhagyatott épületben... egymagadban... az erdőben... vagy éjszaka! Piha! Olyan kézirat lapul a zsebemben, ami menten elpusztítana!” Marsh a - megfelelő környezetben - olvassa végig a kéziratot - és az valóban megöli őt. *A jobb középső lábujj* botladozva halad, ámde hatásos tetőpont felé. Egy Manton nevű férfi szörnyűséges módon meggyilkolta két gyermekét és feleségét, mely utóbbinak nem volt jobb középső lábujja. Tíz évvel később a megváltozott külsejű férfi visszatér a vidékre; és mikor felismerik, a sötétben vadász-kés-párbajra hívják ki, melyre az egykori büntett színhelyéül szolgáló, immár elhagyatott házban kerül sor. Mikor elérkezik a párbaj pillanata, galádul rászedik a férfit; ellenfél nélkül bezárják az állítólagosan kísértetjárta ház egyik koromsötét, földszinti szobájába, amit mindenütt évtizedes porréteg borít. Kétszerez nem emelnek rá, ugyanis pusztán megrémíteni szándékoznak őt; másnap azonban egy sarokban találják rá, eltorzult arccal, a férfi pedig (áthatóan szó szerint halálra rémült valamitől, amit láthatott. Az egyetlen nyom, amit találni, valami szörnyűségre enged következtetni: „A padlót vastagon borító porrétegben - az ajtótól, amin beléptek, egészen Manton kuporgó holttestétől egyjardnyi távolságig - párhuzamos lábnyomok vezettek; meztelen lábak könnyed, mégis jól kivehető nyomai: a két szélen két gyermeké, középen pedig egy asszonyé. Egyik sem fordult vissza onnan: mind egy irányba mutatott. És a

nő lábnyoma természetesen a jobb középső lábujj hiányáról árulkodott. *A kísértetház*, melyet az újságírói valóságúságra jellemző, szigorúan keresetlen szavakkal mesél el az elbeszélő, megdöbbentő titkot sejtet.

1858-ban egy egész héttagú család nyom nélkül eltűnik Kentucky állam egyik keleten fekvő ültetvényéről, miközben minden tulajdonuk - bútorok, ruhák, élelem, lovak, marhák és rabszolgák - érintetlenül hátramarad. Közel egy évvel később két magas rangú férfiú az elhagyatott épületbe kénytelen behúzódni a vihar elől, és odabent valamely megmagyarázhatatlan eredetű zöld fényvel megvilágított föld alatti helyiségre bukkannak, melynek súlyos vasajtaja kintről nem nyitható. Ebben a helyiségben hevernek az eltűnt család tetemei; és ahogy az egyik férfi odarohan egy ismerősnek tűnő holttesthez, a másikat annyira letaglózza a furcsa bűz, hogy véletlenül társára csukja a sírbolt ajtaját, majd elájul. Mikor a túlélő hat hét elteltével eszméltre tér képtelen ismét rálelni a titkos helyiségre; a ház pedig leég a Polgárháború során. A sírbolt fogságába esett felfedezőről soha többé nem hallani.

Bierce, Poe-val ellentétben, ritkán használja ki a témában rejlő hangulati lehetőségeket; sok művét pedig egyfajta naivitás, unalmas szögletesség, avagy polgárháború előtti provincializmus jellemzi, mely némiképp elüt a későbbi rémtörténetírók kísérleteitől. Sötét elbeszéléseinek eredetisége és művésziessége mindazonáltal megkérdőjelezhetetlen, nagyságát tehát nem fenyegeti az elhalványulás veszélye. Bierce összegyűjtött rémtörténetei főképp két, a *Lehetséges ez* és *Az élet delén* című kötetekbe szedve megtalálhatók. Az előbbi szinte kizárólag a természetfelettil foglalkozik.

Az amerikai rémtörténetek legsikerültebbjei gyakorta nem a tárgykör elkötelezetteinek tollából származnak. Oliver Wendell Holmes *Elsie Vennerje* csodálatra méltó visszafogottsággal utal egy születés előtti hatásnak kitett fiatal hölgy természetellenesen kígyószerű vonásaira, és az effektust sokat sejtető tájképbábrázolásokkal tartja fenn. *A csavar fordul egyet* című kisregényben Henry Jamesnek kellő mértékben sikerül levetkőznie megszokott dagályosságát és terjengősségét ahhoz, hogy csakugyan vészterhesen fenyegető légkört teremtsen; leírja, mily szörnyű hatást gyakorol a gondjaikra bízott kisfiúra és kisleányra két gonosz és immár halott szolgáló, Peter Quint és Miss Jessel, a nevelőnő. James talán túlságosan bőbeszédű, túl kenetteljesen finomkodó, és túlzott mértékben rabja a bonyolult nyelvezetnek, hogy teljességgel kiaknázza a helyzetben rejlő vad és gyilkos rémségeket; ám mindennek ellenére példátlan és egyre fokozódó rettenet jellemzi a cselekményt, mely a kisfiú halálában éri el csúcspontját, és elvitathatatlan helyet biztosít a kisregénynek a saját műfajában.

F. Marion Crawford számos, változó színvonalú rémmesét alkotott, melyek összegyűjtve a *Vándorló szellemek* című kötetben jelentek meg. A *Mivel a vér az élet* az elhagyatott dél-itáliai partszakasz szikláin álló ősi torony közelében megtapasztalt hold-átkos vámpírizmus témáját boncolgatja. *A holtak mosolyognak* egy ódon írországi házban és egy családi sírboltban átélte rémségekről számol be, és szereplőinek egyike: egy komoly hatalommal bíró

családi kísértet. Crawford maradandó mesterműve mégis *Afelsőfekhely*, mely az irodalom talán leghátborzongatóbb meséinek egyike. A sorozatos öngyilkosságok helyszínéül szolgáló luxuskabin sós nyirkosságát, a furcsán nyitott hajóablakot és a megnevezhetetlen valamivel folytatott lidérces küzdelmet páratlan hozzáértéssel kezeli a történet írója.

Fölöttébb eredeti, noha az 1890-es évekre jellemző keresett túlzásoktól nem mentes, az azóta egész más jellegű írások okán híressé vált Robert W. Chambers korai rémtörténeteiben fellelhető modor. *A sárga ruhás király*, e lazán egybefont novella-gyűjtemény, melynek darabjait egy szörnyűséges, elolvasva rettegést, tébolyt és kísértet-tragédiát előidéző, betiltott könyv köti össze, a kozmikus félelem jelentős magaslatait éri el, az esetleges érdektelenség és a Du Maurier *Trilbyjére* jellemző, némileg közhelyes és mesterkéltséggel, gall stúdióatmoszféra ellenére. Az elbeszélések közül talán *A sárga jel* a leghatásosabb, melynek főszereplője egy hallgatag és iszonyatos temetőőr, kinek arca egy dagadt nyúúre emlékeztet. A fiú, aki összeverekedett e szerzettel, reszketve, émelyegve mesél el egy bizonyos részletet. „Nos, Istenre mondom, mikó' megütöttem, e'kapta csuklómat, Uram, és mikó' megszorítottam a petyhüdt, pépes öklét, az egyik ujja a kezembe' maradt.” Egy művész, miután látta őt, valaki mással együtt ugyanarról az éjszaka leple alatt döcögő halottaskocsiról álmodik, és megdöbben a temetőőr hangja. E furcsa alak motyogása úgy tölti ki a hallgató fejét, „akár a zsírolvasztó tartály fölött gomolygó vastag, olajos füst, vagy valamely rothadó matéria dögletes bűze.” Az őr mindössze azt motyogja: „Megtalálta a Sárga Jelet””

A művész hamarosan egy utcán talált, különleges hieroglifákkal teleírt ónix talizmánt kap a másik álmodótól: és miután bizarr körülmények között rábukkannak a pokoli, tiltott kötetre, más, épeszű halandó számára tiltott borzalmak mellett azt is megtudják, hogy a talizmán valójában a Sárga Jel, ami Hastur átkozott kultuszának idejéből maradt fenn - az ősi Carcosából, melyről a kötet szól, és melynek lidérces emléke ott lappang minden ember agyának legrejtettebb zugában. Nem sokkal ezután meghallják a fekete forgódíszes halottaskocsi robogását, melynek bakján a lötyyedt és tetemre emlékeztető ábrázatú temetőőr ül. A Sárga jel után kutató férfi az éj leple alatt belép az épületbe; érintésére elrohadnak a reteszek és a záruk. És mikor odakintről berohannak az emberek a sikolyra, melyet halandó ki nem adhatott magából, három alakot találnak a földön - két halottat és egy haldoklót. Az egyik tetemet az előrehaladott bomlás állapotában lelik. Benne a temetőőrt ismerni fel, az orvos pedig elképedve ezt kiáltja: „A férfi már bizonyosan hónapok óta halott.” Érdemes megjegyezni, hogy a szerző a történelem előtti, hátborzongató vidékkel kapcsolatos neveket és utalásokat Ambrose Bierce elbeszéléseiből kölcsönzi. Mr. Chambers további korai művei közül, melyekben felbukkan a túlzó és hátborzongató elem, említést érdemel még *A holdkészítő* és *Az ismeretlen keresése*. Csak sajnálni lehet, hogy Mr. Chambers nem fejlesztette tovább magát ezen a területen, melynek könnyen elismert mesterévé válhatott volna.

Elemi erejű rémséges témákat találni az új-angliai realista író, Mary E. Wilkins műveiben, kinek novelláskötete, a *Szél susog a rózsabokrok között* több figyelemre méltó teljesítménnyel büszkélkedhet. *Az árnyék a falon* című elbeszélésben tökéletes technikával kerül ábrázolásra egy higgadt új-angliai család valamely kísérteties tragédiára adott reakciója; a megmérgezett fivér testetlen árnya pedig tökéletesen felkészít minket a tetőpont pillanatára, mikor a rejtélyes gyilkos árnya, aki egy szomszédos városban végzett saját magával, hirtelen megjelenik mellette. Charlotte Perkins Gilman *A sárga tapétáját* a klasszikusok közé emelik azok a kifinomult eszközök, melyekkel a történet hősnőjén elhatalmasodó tébolyt ábrázolja, akit egy néhai örült asszony egykori, szörnyűségeken kitapétázott szobájába zártak.

A halott völgy a jeles építész és középkorkutató, Ralph Adams Cram tehetségét dicséri, aki a hangulatteremtés és a leírás árnyalatainak alkalmazásával torokszorogató erővel képes érzékeltetni valamely sejtelmes helyi rettenetet.

Még tovább viszi a kísértethistóriák hazai hagyományát a tehetséges és sokrétű humorista, Irvin S. Cobb, kinek mind korábbi, mind jelenlegi munkái közt találni néhány remekbe szabott rémtörténetet. *A Halfejű*, e korai gyöngyszem vészes hatásossággal mutatja be egy hibrid idióta és egy magányos tóban élő furcsa hal között fennálló természetellenes atyafiságot, és a megtorlást, amivel a vízi lény végül bosszút áll kétlábú rokonának gyilkosán. Mr. Cobb későbbi írásaiban fellelhető egyfajta tudományosság, mint például az örökletes emlékezetet boncolgató történetben egy negroid származású férfi kapcsán, aki az afrikai dzsungel nyelvén kiált fel, mikor elgázolja a vonat, a képi és hanghatások pedig fekete őse balesetét idézik fel, akit egy orrszarvú csonkított meg egy évszázaddal azelőtt.

Különösen magas művészi értéket képvisel a néhai Leonard Cline *A sötét kamra* (1927) című regénye. A történet egy férfiről szól, aki - a gótikus, avagy byroni hősré jellemző becsvágytól hajtva - megpróbál ellenszegülni a természetnek, és emlékezete serkentésével megkísérli felidézni addigi élete minden egyes pillanatát. Célja eléréséhez végtelen számú feljegyzést, jegyzetet, mnemonikus eszközöket és képeket majd végül illatokat, zenét és egzotikus drogokat - használ. Törekvése végül túlmutat a saját életén, és behatol azörökletes emlékezet sötét mélységeibe - egészen az ember előtti időkig, a széntartalmú közetek keletkezéséért felelős, gőzölgő mocsarak világába; sőt az idő és lét felfoghatatlanul ősi távlatai is feltárulnak előtte. Még vadabb zenét, még erősebb kábítószerket rendel, míg végül hatalmas kutyája furcsán rettegni kezd tőle. Orrfacsaró, állatias bűz terjeng körülötte, tekintete lassan kiüresedik, és félállatává fajul. Végül az erdőbe veti magát, és éjjelente az ablakok alatt vonyít. Szétmarcangolt holttestére egy bozótosban akadnak rá. Mellette a kutyája teteme fekszik. Halálra marták egymást. A regény hangulata vészterhesen hatásos, mivel az író különös figyelmet szentelt a központi alak baljóslatú otthonának és háztartásának bemutatására.

Közel sem ennyire szellemdús és kidolgozott, ám nem kevésbé hatásos Herbert S. Gorman regénye, *A Dagon nevű hely*, mely egy nyugat-massachusetts-i Isten háta mögötti helység sötét történetét meséli el, ahol a salemi boszorkányok leszármazottai és követői a mai napig életben tartották a boszorkányszombat beteges és elfajzott rémségeit.

Leland Hall *Baljóslatú háza* fenséges pillanatokkal szolgál, de valamelyest levon értékéből közepszerű romantikája.

A maguk sajátos módján egészen figyelemre méltóak Edward Lucas White regényíró és novellista rémséges elképzelései, mely témák többsége tényleges álmokon alapszik. *A szirének énekének* idegenszerűsége kifejezetten magával ragadó, míg a *Lukundoo* és *Az ormány* sötétebb félelmeket kelt az olvasóban. Mr. White egészen sajátos vonást épít be műveibe - egyfajta burkolt bűbájosságot, mely egyedi meggyőző erővel bír.

Az ifjabb amerikai nemzedék tagjai közül senki nem képes oly erővel felidézni a kozmikus rettenetet, mint a kaliforniai költő, képzőművész és író, Clark Ashton Smith, kinek bizarr írásai, rajzai, festményei és történetei egy szűk körű, fogékony csoport szórakoztatását szolgálják. Mr. Smith egy távoli és bénítóan iszonyatos mindenséget választott alkotásai háttérül - a Szaturnusz holdjain burjánzó, a szivárvány színeiben játszó, dögletes virágokat; Atlantisz, Lemúria és más, elfeledett ősi világok groteszk templomait; és a Föld peremén kívül elhelyezkedő kísértet-országok foltos, mérgező gombákkal benőtt, nyákos ingoványait. Leghosszabb és egyben legigényesebb költeménye, *A hasis-evő* rímtelen pentameterekben íródott; és a csillagközi terek kaleidoszkópszerű lidércnyomásának zűrzavaros, hihetetlen távlatait tárja fel. A puszta démoni döbbenet és a képzelőerő terén talán egyetlen élő és néhai író sem képes felülmúlni Mr. Smitht. Ki más mondhatná el magáról, hogy megtapasztalhatta a végtelen szférák és megsokszorozott dimenziók efféle ragyogó, pazar és lázálmokra jellemzően eltorzított látomásait, és életben maradt, hogy mindezt elmesélje? Mr. Smith novellái: más galaxisokról, világokról, dimenziókról, valamint a Föld ismeretlen régióiról és korszakairól szóló hatásos történetek. Megalkotójuk beszámol az őseredeti Hyperboreáról, és annak fekete alakatlan istenéről, Tsathogguáról; Zothique elveszett kontinenséről és a középkori Franciaország mesés, vámpírok uralta Averogne-vidékéről. Mr. Smith legsikerültebb elbeszélései közül nem egyet megtalálni *A kettős árnyék és más fantasztikus mesék* (1933) című kiadványban.

IX. A rémtörténetek hagyománya a Brit-szigeteken

Napjaink brit irodalma amellet, hogy korunk három vagy négy legkiválóbb *fantaisiste*-jével büszkélkedhet, kiváltképp termékeny táptalajt biztosít a rémirodalomnak. Rudyard Kipling is többször kirándulást tett e területre, és mindenütt észlelhető modorossága ellenére kétségtelen mesterségbeli fölényrel nyúlt hozzá a témához az olyan elbeszélésekben, mint *A fantomriksa*, *A világ legjobb története*, *az Imray visszatér* és *A vadállat jele*. Ez

utóbbi kiváltképp remekbeszabott; a bélpoklosok mezítelen papja, aki úgy nyüszít, akár egy vidra; a foltok, melyek a paptól megátkozott férfi mellkasán jelentek meg; az áldozat egyre növekvő vérszomja és a lovak irányában mutatott félelme; valamint az áldozat végső, bevégezetlen átalakulása leopárddá: egytől egyig olyan képek, melyeket nehezen feledhet az olvasó. Az, hogy a rosszindulatú varázslat végül kudarcba fúl, csöppet sem kisebbíti az elbeszélés erejét, és ugyanígy nem hatálytalanítja titokzatosságának érvényét.

Lafcadio Hearn, e furcsa, csapongó és egzotikus szerzet még messzebb elkalandozik a valóságtól; a költők felülmúlhatatlan művészi érzékével szövögeti fantasztikus cselekményeit, melyek a valóság talaján szilárdabban álló író számára elképzelhetetlennek tűnének. Mr. Hearn Amerikában megírt *Fantasztikumának* némely novellája a világirodalom leghátborzongatóbb történetei közé sorolható; míg a Japánban papírra vetett *Kwaidan* utolérhetetlen technikai tudással és érzékkel kristályosítja ki egy gazdag képzeletű nemzet szájhagyomány útján megőrzött legendakincsét. Hearn nyelvi boszorkányosságából még többet mutatnak egyes franciából, elsősorban Gautier-tól és Flaubert-től fordított elbeszélések. Az utóbbi tollából származó *Szent Antal megkísértése* Hearn tolmácsolásában a zengő szavak varázslatos köntösébe bújtatott, lázas és kicsapongó képzelet páratlan megtestesülése.

Oscar Wilde hasonlóképp említést érdemel a rémtörténetírók között, egyrészt némely pompásra sikeredett tündérmeséje, másrészt az eleven színekkel megfestett *Dorian Gray arcképe* okán, melyben egy csodálatos portré évekre átvállalja modelljétől az öregedés és az eldurvulás ódiumát, miközben a modell szélsőségesen kicsapongó és bűnös élete ellenére külsőre csöppet sem veszít fiatalságából, szépségéből és frissességéből. A cselekmény váratlanul megdöböntő tetőpontra hág, mikor a végül már gyilkosságra vetemedett Dorian Gray elhatározza, hogy elpusztítja a képet, amely különös változásaival modellje erkölcsi romlásának egyetlen bizonyítéka. Gray kést dőf az arcképbe, amit velőtrázó sikoly és hatalmas robaj követ: ám mikor a szolgálók behatolnak a helyiségbe, mindent érintetlenül találnak. „A földön egy férfi feküdt, hálóköntösben, szívében egy késsel. Ábrázata aszottnak, ráncosnak és visszataszítónak hatott. Csupán azt követően ismertek rá, hogy szemügyre vették a gyűrűt.”

Matthew Phipps Shiel, számos rémséges, groteszk és kalandos regény és elbeszélés alkotója némelykor az iszonytató varázs egészen magas fokát éri el. A *Xelucha*: veszedelmesen rémséges töredék, ám még ezt is felülmúlja Mr. Shiel elvitathatatlan mesterműve, *A zajok háza*, mely eredetileg a „sárga kilencvenes évek”⁸ ékes stílusában íródott, de a szerző a huszadik század elején, fokozottabb művészi visszafogottsággal újrafogalmazta. Végző formájában e novellát a műfaj klasszikusai közé sorolhatni. A történet egy lopakodó rémségről és fenyegetésről szól, mely a norvég partoktól nem messze elhelyezkedő sarkköri szigeten szivárog le az évszázadok során; ott, ahol a pokoli szelek, szakadatlanul csapkodó hullámok és zuhatagok között egy bosszúszomjas halott férfi

rettenetes bronztoronyt épített. A mű némileg emlékeztet Poe *Usher házára*, mégis alapvetően különbözik attól. *A lila felhő* című regényben Mr. Shiel azt írja le, miféle mérhetetlen erő rejlik egy rontásban, mely az északi sarkról indult ki, hogy elpusztítsa az emberiséget, és melyről egy ideig úgy vélhetni, mindössze egyetlen ember életét kímélte meg a földön. E magányos túlélő érzéseit - aki felismeri rettentő helyzetét, és a világ kizárólagos birtokosaként rója a tetemekkel és kincsekkel teleszórt városokat -, már-már Fenséges technikával és művésziességgel mutatja be a szerző. Sajnos a kötet második fele, melyben a szokványos romantikus elem dominál, egyértelműen csalódást okoz.

Shielnél sokkalta ismertebb a zseniális Bram Stoker, aki számos kifejezetten réműletes elgondolást bontott ki regényei sorában, melyek botladozó technikája sajnálatos módon rontja az összhatásukat. *A fehér féreg búvóhelye* egy gigantikus, primitív lényről szól, mely egy ódon várkastély sírkamrájában rejtezik, ám a szinte gyermeket kidolgozás teljességgel tönkreteszi a máskülönben remek ötletet. *A hét csillag ékköve*, mely különös egyiptomi újjáéledésről számol be, kevésbé félresikerült. Ám a legnagyobb regény a méltán híres *Drakula*, mely a rettenetes vámpírmítosz modern feldolgozásainak sarokköve. Drakula gróf, a vámpír egy iszonytató várkastélyban lakik a Kárpátok bércei közt, ám végül áttelepszik Nagy-Britanniába, hogy vérszívókkal népesítse be az országot. Az angol utazó viszontagságai Drakula réműletes erődjében, valamint az élő-halott gonosz lélek uralmi törekvéseinek megghiúsítása oly alkotóelemek, melyek révén alkotójuk joggal vívott ki magának állandó díszhelyet az angol írók között. *A Drakula* számos hasonló, természetfeletti rémségekkel teli regény megírására ösztönzött, melyek legsikerültebbjei közül említést érdemel *A bogár* Richard Marsh tollából, „Sax Rohmer” (Arthur Sars teld Ward) *A boszorkány-királynő ivadékai*, valamint Gerald Bliss *Kapu a valóságon túli világba* című regényei. Az utóbbi a szokványos vérfarkas-babona egészen boszorkányos feldolgozása. Sokkalta finomabb eszközökkel kidolgozott és művésziesebb, a több szereplő egymás mellé helyezett elbeszéléseit sokkalta virtuózabb módon kezeli a *Hűvös menedék*, Francis Brett Young remek regénye, melyben egy különösen rosszindulatú ódon ház hatásos leírása olvasható. A gunyoros és már-már mindenható fő gonosz, Humphrey Furnival a korai gótikus cselszövő Manfred-Montoni típusára emlékeztet, de a számos, ügyesen kidolgozott jellem megóvja a történetet a közhelyességtől. Mindössze a terjengős, kimagyarázó lezárás és a cselekmény előre vitelében némileg szabadon kezelt jövődőlés miatt nem éri el a mű az abszolút tökélyt.

A *Boszorkányerdő* című regényében John Buchan lenyűgöző erővel ábrázolja a boszorkányszombat hagyományának fennmaradását Skócia egyik elhagyott vidékén. A sötét rengeteg, a sátáni kő, és a végül írmagostól kiirtott rettenet kozmikus árnyainak leírása bőségesen kárpótolja az olvasót a vontatott kibontakozás és a skót dialektus túltengése okozta bosszúságokért. Mr. Buchan némely története különösképp gazdag a kísértetek világára utaló burkolt

célzásokban; s külön említést érdemel *A zöld gnú*, mely az afrikai boszorkányság titkait taglalja, a *Szél süvölt át az oszlopcsarnokon*, melyben a valahai brit-római rémségek élednek újjá, valamint a *Skule Skerry*, a maga sarkköri iszonyatával.

A vérfarkas című rövid kisregényben Clemence Housman az iszonytató feszültség egészen magas fokára jut, és bizonyos fokig sikerül valós népmesei hangulatot teremtenie. Arthur Ransome *Az életelixírje* a gyermekregény cselekményszövés ellenére nem egy remekbe sikerült sötét effektussal tűnik ki a hasonló írásművek közül. George Macdonald *Lilithje* egészen sajátlagos bizarrságával nyugtázza le az olvasót, a két változat közül pedig talán az első, rövidebb verzió a hatásosabb.

Külön említést érdemel a mesterien kidolgozott műveiről ismert és a láthatatlan rejtélyek világát eleven valóságként kezelő költő, Walter de la Mare. Az ő kísértő költeményeinek és pallérozott prózájának egyaránt részét képezik a titokzatosság fátylával fedett szépség és a lét iszonyú és tiltott dimenzióinak mélyére hatoló furcsa látomások. *A visszatérés* című regényben egy halott férfi lelke hagyja el kétszáz éves sírját, hogy eleven testekhez köthesse magát, és még az áldozat ábrázatát is a saját, rég a föld porával eggyé vált képére formálja át. A rövidebb elbeszélések közül, melyekből több kötetnyi létezik, nem egy feledhetetlen darab páratlan fölényrel bontja ki a félelem és a boszorkányság legsötétebb szövevényeit; jelesül a *Seaton nénye*, melyre a vészterhes vámpírizmus förtelmes leple ereszkedik; *A fa*, amely egy éhező művész kertjében növekvő iszonyatos növény történetét meséli el; *A mélyből*, melyben Mr. De la Mare az olvasó képzeletére bízta, miféle szörnyűség felelt egy haldokló senkiházi hívására, mikor a férfi megbízta rémséges gyermekkori otthonának padlásán a régtől rettegett csengőzsinórt; *A remete*, mely csupán sejteti, mitől menekült fejvesztve a házból egy véletlenül betévedt látogató az éjszaka közepén; a *Mr. Kempe*, melynek hőse egy tébolyodott szerzetes, aki az emberi lélek után kutat, és egy elhagyatott, öreg kápolna közelében magasodó, irtózatos tengerparti sziklafal menedékét választotta lakhelyül; valamint a *Mindenszentek*, melyben a félreeső középkori templomot ostromló és a málladozó falakat csodás módon helyreállító démoni erőkre vethetünk futó pillantást. De la Mare legtöbb történetében a félelem nem kizárólagos, sőt még csak nem is meghatározó alkotóelem, mivel a szerzőt érezhetően inkább a jellemben rejlő árnyalatok érdeklik elsődlegesen. Hellyel-közzel azonban a Barrie-re jellemző hóbortos fantáziálgatás szintjére süllyed. Mégis azon kevesek közé sorolható, akik számára a valóságon túli világ kézzelfogható, eleven jelenlét; ilyenképpen pedig képes esetleges rettegés-tanulmányaiba oly erőt vinni, amely kizárólag a nagy mesterek sajátja. Legismertebb költeménye, *A figyelők* a gótikus borzongást hozza vissza a modern versbe.

A rémnovella újbóli virágzását éli napjainkban, s egyik fontos művelőjeként a sokrétű E. F. Benson említhető, kinek *A férfi, aki túl messze ment* című elbeszélése visszafogott tónusokkal vázolja fel egy sötét erdő szélén

álló ház, és egy Pán patanyomát mellén viselő tetem történetét. Mr. Benson *Látható és láthatatlan* című kötete számos páratlanul hatásos történetet tartalmaz; jelesül a *Negotiam Perambulanst*, melyben a cselekmény kibontakozása során élénk tárul egy ősi egyházi táblából hátramaradt, furcsa szörnyeteg, amely csodás bosszút áll a cornwalli partok egyik eldugott faluján; valamint *A kísértet-kürt*, melynek hőse a messzi Alpok csúcsai közt ólálkodó rémséges félembéri alak. *Az arc*, mely egy másik gyűjteményben látott napvilágot, halálosan hatásos a könyörtelen végítéletet idéző hangulatával. *Az Este visszatérnek* és az *Újabb visszatérők* című novelláskötetekben H. R. Wakefield az álokoskodás rontó hatású aurája ellenére a rémületkeltés mesterének bizonyul. A legsikerültebb történetek közül említést érdemel a nyálkás, vízi gonosz lélekről szóló *A vörös kunyhó*, az *Eljő, eltávozik*, az *És éneket zeng majdan*, *A kőhalom*, a *Nézz fel*, *A vak ember bivalybőre*, valamint a settenkedő ezredéves rettenet története, a *Duncaster tizenhetedik gödre*. Mindenképp említést érdemelnek H. G. Wells és A. Conan Doyle rémtörténetei. *A félelem szelleme* (magyar ford.: *A vörös szoba*) az előbbinek a páratlan mesterségbeli tudását dicséri, míg a *Harminc különös történet* minden egyes elbeszélése fantasztikus témákat feszeget. Doyle kivételesen kísérteties hangnemet üt meg *A Sarkcsillag kapitányában*, e sarki szellemekről szóló történetben, valamint a *249-es* tételben, melyben az újjáélesztett múmia témáját a szokottnál sokkalta több leleménnyel és hozzáértéssel dolgozza fel a szerző. Hugh Walpole, aki ősei közt tudhatja a gótikus regény műfajának megteremtőjét, időnként kifejezett sikerrel nyúlt hozzá a bizarr témákhoz, *Mrs. Lunt* című novellája pedig példátlan erővel borzongatja az olvasót. *A füstölgő lábszár* címen kiadott gyűjteményben John Metcalfe néhol ritka magaslatokba jut, a *Meddőföld* elnevezésű novellában pedig az iszonyat olyféle fokozásával találkozhatni, ami már-már zsenit sejtet. Sokkal hóbortosabbak és inkább Sir J. M. Barrie kedves és ártalmatlan fantasztikus meséihez hasonlatosak E. M. Forster novellái, melyeket *A mennyei omnibusz* cím alatt gyűjtött egybe. Ezek közül mindössze egyről - a Pánnal és eme isten rettenetes aurájával foglalkozó elbeszélésről - mondható el, hogy részét képezi a kozmikus rémület irodalmának. Noha Mrs. H. D. Everett hajdankori, elcsépelet sablonokhoz tartja magát, *A halotti maszk* címmel kiadott novellagyűjteményében esetenként páratlan erővel jelenik meg a spirituális rettenet. L. P. Hartley a dermesztő és szerfelett iszonytató elbeszélése, *A mélyből érkezett látogató* okán említhető, míg May Sinclair *Hátborzongató történetek* című kötete inkább a hagyományos „okkultizmushoz”, semmint a félelemkeltés kreatív eszközeihez nyúl, mely utóbbi módszer a műfaj legjobbainak sajátja, elbeszéléseiben pedig a teljességgel valóságon túli világmindenség csupas� jelenségei helyett az emberi érzelmekre és a lélek mélyének fürkészésére helyezi a hangsúlyt. E ponton érdemes megjegyezni, hogy a kísérteties és fantasztikus jelenségek ábrázolását a materialisták többnyire sikerültebben oldják meg az okkultizmus híveinél, az utóbbiak számára ugyanis oly mértékben közhelyesnek számít a fantomvilág,

hogy szemben azokkal, akik a természetes rend gyökeres és felháborító felbolygatásának tekintik e világot - csupán ritkán képesek kellő tisztelettel, félelemmel és távolságtartással kezelni azt.

Változékony színvonalú, ámde alkalmanként az élet felszíne mögött megbúvó rémvilágokat különös erővel sejtető műveket alkot William Hope Hodgson, aki sokkalta kevésbé ismert napjainkban, mint megérdemelné. A szentimentális világfelfogás, és az embernek a világhoz és embertársaihoz kötődő viszonyának sokszor sablonos kezelése ellenére Mr. Hodgson teljesítményét legfeljebb Algernon Blackwood múlja felül a valóságon túli világ bemutatása terén. Csupán kevesen képesek odavetett megjegyzések és lényegtelennek tűnő részletek segítségével, mégis ily erővel sugallni a megnevezhetetlen erők és az ostromló szörnyetegek közelségét, avagy tájak és épületek révén érzékeltetni kísérteties és abnormális jelenségeket.

A Glen Carrig hajója (1907) kötetben számtalan pokoli csodát és átokverte, eldugott vidéket ismerhetünk meg egy hajótörés túlélőinek élményein keresztül. A történet elején felsejlő fenyegetést felülmúlhatatlan erővel érzékelteti az író, jóllehet a cselekmény végül kis híján közönséges romantikus kalandregénnyé silányul. A tizenharmadik századi próza imitálására tett pontatlan, álromantikus kísérlet sokat ront az összhatáson, a minden részletben tetten érhető, valóban lenyűgöző tengerészeti műveltség azonban kárpótol mindezért.

A Ház a határvidéken (1908) - Hodgson talán legsikerültebb alkotása - egy magányos és gonosz hírében álló írországi ház történetét meséli el, mely épületben iszonytató, e világon túlról származó erők összpontosulnak, és az alatta nyíló mély, rejtett szakadékból istentelen, rendellenes hibridek ostromolják. A Mesélő lelke bejárja a határtalan világűr fényévnyi távolságait és az idő Kalpáit, végül pedig szemtanúja lesz a naprendszer végpusztulásának, mely elemek úgyszólván egyedi jelleget kölcsönöznek a műnek a műfaj keretein belül. És mindenütt megnyilvánul a szerző rátermettsége, ahogy sejtetni képes a tájban megbúvó meghatározhatatlan rémségeket. Ha nem rontaná az összhatást néhány sablonosan szentimentális vonás, e könyv valódi remekműnek számítana.

A szellemkalózkodók (1909), mely mű a fent említett két regényt egészíti ki trilógiává, egy elátkozott, kísértetjárta hajó utolsó útjának lebilincselő története, melyből megtudhatni, hogyan támadják meg, majd rántják végül a mélybe a hajót rettenetes tengeri ördögök (akik külsőre emberre emlékeztetnek, és talán néhai martalócok szellemei). A tengeri hajózás alapos ismerete, valamint a természetben lappangó erők sejtető utalások és események révén a mű olykor a tökély már-már megközelíthetetlen csúcsait ostromolja.

Az Éjféld (1912) a Föld végtelenül távoli - évmilliárdokban mérhető, a nap pusztulása utáni - jövőjét taglaló terjedelmes (538 oldalas) írásmű. A történet meglehetősen sután, egy tizenhetedik században élő férfiú álmaiként bontakozik ki, kinek elméje saját jövődöbéli megtestesüléseivel olvad eggyé:

hatását pedig csaknem tönkreteszi a fájdalmas bőbeszédűség, önisméltés, mesterkélt és émelyítően szirupos szentimentalizmus, valamint a nyelvi archaizálásra való törekvés, mely ezúttal még nevetségesebb, mint a *Glen Carrig* esetében.

Mindezen hibái ellenére a regény a valaha papírra vetett háborzongató képzelgések leghatásosabbjainak egyike. Egyetlen olvasó sem képes feledni az éjsötét, halott bolygót, ahol az emberiség fennmaradt hányada egyetlen iszonytató méretű piramisban koncentrálódik, melyet a sötétség szörnyűséges, hibrid és teljességgel ismeretlen erői ostromolnak. A merőben emberietlen és elképzelhetetlen létformákat - a piramison kívül elterülő vaksötét, ember nem taposta, felderítetlen vidékek csellengőit - kimondhatatlan erővel sejteti és írja le részben a szerző; míg a szakadékoktól, meredélyektől és kiháló vulkánoktól szabdalt éjföldi táj már-már kézzelfogható rettenetként jelenik meg.

A történet előrehaladtával a központi alak kimerészkedik a piramisból, hogy felkutassa a halál uralta vidéket, melyet emberi láb évmilliók óta nem taposott - az örökkévaló sötétség végeláthatatlan messzeségeit leküzdő, lassú vándorlás aprólékosan leírt részleteit a kozmikus elidegenedés hangulata, a titokzatosság lehelete, a vészterhes várakozás légköre hatja át, amihez fogható az irodalom egészében sehol másutt nem olvashatni. A könyv lezáró negyede kínosan vontatott, mégsem von le az egész értékéből. Mr. Hodgson ezt követően kiadott kötete, a *Carnacki, a szellem-kereső* több hosszabb novellából áll össze, melyek különféle magazinokban jelentek meg évekkal azelőtt. Színvonalát tekintve messze alul marad a szerző többi művével összevetve. Az elbeszélésekben a „tévedhetetlen detektív” többé-kevésbé sablonos típusával - M. Dupin és Sherlock Holmes leszármazottjával, és Algernon Blackwood John Silence-ének közeli rokonával - találkozunk, aki a hivatásos „okkultizmus” nyomasztó légkörétől terhes jelenetek és események sorát éli át. Némely epizód azonban tagadhatatlanul hatásosra sikeredett, és a szerzőre jellemző zsenialitást enged sejtetni.

Természetesen nem lehetséges e rövid, dolgozat keretein belül felvázolni a borzongatás modern klasszikusainak teljes palettáját. Összetevői szükségképp beépülnek minden műbe, legyen szó prózáról vagy versről, mely általában az életet választja témájául; ily módon nem meglepő, hogy elemeit megtalálni oly alkotók műveiben, mint Browning, kinek *Childe Roland a sötét toronyhoz jöve* című költeménye iszonytató fenyegetéstől terhes ösztönkép; vagy Joseph Conrad, aki regényeiben gyakorta írt a tenger sötét titkairól és a Sorsnak a magányos és eszelősen elszánt férfiakat ösztökélő, démoni hatalmáról. A rettenet nyomdokai véghetetlenül elágazóak; ám jelen esetben annak viszonylagosan elegyítetlen megjelenési formájára kell korlátozni magunkat, mely meghatározó és egyben uralkodó eleme adott műnek.

Némileg különvált a brit fősodortól az ír irodalom rémisztő áramlata, mely a tizenkilencedik század végének és a huszadik század elejének Kelta Újjászületési Mozgalmával került a felszínre. A szellemekről és tündérekéről

szóló legendák mindig is fontos szerepet töltek be az írek életében, és e legendakincset egy évszázadon át jegyezte és fordította le szöveghűen William Carleton, T. Crofton Croker, Lady Wilde - Oscar Wilde édesanyja -, Douglas Hyde és W. B. Yeats. A modern irodalmi irányzat ösztökéjétől hajtva összegyűjtötték és alapos tanulmányozásnak vetették alá a regéket; elsődleges elemeit pedig oly kiválóságok építették be műveikbe, mint Yeats, J. M. Synge, „A. E.”, Lady Gregory, Padraic Colum, James Stephens és író társaik.

Noha az efféle népmesék és művészi tudatossággal átfogalmazott megfelelőik összességükben inkább hőbortosnak, mint rettentőnek hatnak, nem kevés elemük valójában a kozmikus rettenet határain belülre tartozik. A kísértetjárta tavak alá süllyedt templomokban eltemetettekről, a halálhírt hozó házi szellemekről és gonosz, eleven bábokra cserélt csecsemőkről szóló mesék, a kísérteteket és „a Raths szentségtelen teremtményeit” megéneklő balladák - mindezek velőig hatoló, lebírhatatlan borzongatásra képesek, és a rémirodalom hatásos és jellegzetes alkotóelemeit képezik. Mesterkéletlen grotesksége és abszolút naivitása ellenére valódi lidércnyomással szolgálhat az a fajta elbeszélés, melyet Teig O'Kane története példáz, kinek hátán - kicsapongó életvitele miatti büntetésképp - egy sírhelyet követelő, förtelmes tetem lovagolt egész éjszaka, és sírkertről sírkertre hajtotta őt, ám mindegyikben előjöttek az undorító holtak, és megtagadták az újonnan érkezőtől a végső nyugalmat. Yeats, aki minden kétséget kizáróan az ír újjászületés legkiválóbb alakja, s talán a legnagyobb ma élő költő is egyben, jelentős tetteket hajtott végre eredeti alkotásaival éppúgy, mint az ősi legendák rendszerezésével.

X. A modern mesterek

Napjaink legkiválóbb rémtörténeteit, a műfaj típus hosszan tartó fejlődésének eredményeképp, oly természetesség, meggyőző erő, kiegyensúlyozott művészi kidolgozás és kifinomult hatásmechanizmus jellemzi, melyek révén összehasonlíthatatlanul nagyobb vonzerővel bírnak, mint a korai, vagy akár az egy évszázaddal ezelőtt született gótikus alkotások. Az írástechnika, a mesterségbeli tudás, a gyakorlottság és a lélektani ismeretek terén mérhetetlen fejlődést lehetett tapasztalni az e(múlt évek során, és így a régebbi művek közül nem egy naivnak és mesterkéltnek tűnik; és csupán az el nem évülő zsenialitás teszi jóvá, amennyiben egyáltalán jóváteheti, a járatlan út buktatóiból eredő hibákat. A fesztelen és felfuvalkodott romantikus regény elemei - az állandítókok, minden elképzelhető elem színlelt jelentőséggel való felruházása, valamint a válogatás nélkül mindenre kiterjesztett kellem - immár kizárólag a természetfeletti eszközül választó írások könnyedebb és hőbortosabb válfajait jellemzi. A komolyabb rémtörténeteket vagy a természet törvényeihez való tökéletes hűség és következetesség teszi rémisztően valóságsszerűvé, kivéve persze ama egyetlen természetfeletti fordulatot, melyet az író megenged magának, vagy teljességgel a fantázia világába helyeződnek át, miközben az ilyféle történetek hangulatát rafinált módszerekkel a teret és időt

megtagadó, minden részletében egzotikus, valóságon túli világhoz alakítja a szerző, és bennük lényegében bármi megtörténhet, amennyiben összhangban maradnak egy érzékeny elmében keletkezhető képzelgésekkel és látomásokkal. Legalábbis ez tűnik az uralkodó tendenciának, jóllehet több jeles kortárs alkotó időnként az éretlen romanticizmus rikító pózába vágja magát, avagy az éppily üres és nevetséges „okkultista” áltudományoskodás hibájába esik, mely utóbbi a napjainkban sokadik virágkorát éli.

A kozmikus félelem irodalmát művészileg legmagasabb szinten művelők közül talán senki nem mérhető a sokoldalú Arthur Machenhez, számos rövid és hosszabb elbeszélés szerzőjéhez. E művekben a rejtett rémségek és a lappangó rettenet elemei már-már utánozhatatlan anyagszerűséggel és valóságghú elevenséggel jelennek meg. Mr. Machen, e művelt irodalmár, aki egyfajta finoman lírai és kifejező prózai stílust tudhat magáénak, talán mindenki másnál több tudatosságot vitt *Clemendy krónikái* című pikareszk regényébe, üdítően ható tanulmányaiba, eleven önéletrajzi írásaiba, friss és szellemes fordításaiiba, és mindenekelőtt az érzékeny művészi elme titkait fürkésző emlékezetes nagyregényébe, az *Alomdombba*, melynek ifjú hőst ama ösöreg walesi környezet varázsa kápráztatja el, melyet a szerző is oly jól ismer, és ahol a hős az egykor Isca Silirum néven emlegetett római település mára Caerleon-on-Uskká fogyott, műemlékekkel teli falujában él egyfajta álmvilágban. Ám tagadhatatlan tény marad, hogy a kilencvenes éveknek és a huszadik század első évtizedének impozáns rémirodalma egyedülállónak számít a maga műfajában, és jól elkülönülő korszakot jelöl ki a műfajta fejlődésében.

Mr. Machen a gwenti vidék vadregényes, lankás dombjaitól, titokzatos római kori romoktól színes gyermekkori emlékeihez kötődő kelta örökségből ritka szépségű, erejű, valamint történetiségű képzeletbeli háttérrel hozott létre műveihez. Magába olvasztotta a sötét rengetegek és ősi szokások középkori misztériumát, és az élet minden területén síkra száll a középkori értékek mellett - beleértve a katolikus hitet is. Hasonlóképp hatott rá a római kori Britannia varázsa, mely valaha egész szülőföldjét bejárta; és különös delejességet érez a véderőkkel felszerelt táborokban, a mozaikpadlóknak, a szobortöredékekben és a hasonló relikviákban, melyek azon korok hátramaradt hírnökei, mikor a klasszicizmus uralkodott a Brit-szigeteken, és az ország népe latinul beszélt. Az ifjú amerikai költő, Frank Belknap Long találóan összegezte e rendkívüli álmodozó gazdag és varázslatos kifejezőkészségét az *Arthur Machent olvasva* című szonettjében:

*Ködlő dicsfény lepi az erdős őszi tájt,
Angolhon ősi útjai varázsos tölgyek,
Rekettye és kakukkfű közt előre törnek,
Ahol egykor erőd és birodalom állt:
Delejes homály dereng az őszi égen,
Vöröslő fellegek vonaglanak mennyei*

*Tűzben, míg alatt az ég homokszín könnyei
Gyűlnek az elhaló hamvak ölén régen.
Várok, tudom, hogy bizton megmutatja nékem
Az észak ellenében büszkén emelkedő
Római sást, s aranyködből hajdanvolt népem
Ellen harcra induló bösz légiókat ő:
Várom, hogy megénekelje hát a hadakat,
Az ösöreg bölcsességet és fájdalmakat.*

Mr. Machen rémtörténetei közül talán *A nagy Pán isten* (1894) a leghíresebb, mely egy különös és iszonytató élményről, s annak kihatásáról számol be. Agysebészeti módszerekkel lehetővé teszik, hogy egy fiatalasszony megláthassa a Természet hatalmas és szörnyűséges istenét, aminek következtében a nő megtébolyodik, és alig egy esztendővel később elhalálozik. Évekkel később egy Helen Vaughan nevű különös, baljós és idegenes ábrázatú kislányt helyeznek el egy walesi falusi családnál, és a gyermek megmagyarázhatatlan okból folyton az erdőt járja. Egy kisfiú esztét veszti, mikor a lánnyal együtt lát sétálni valakit vagy valamit, egy kislány pedig egy ehhez hasonló élmény után szörnyűséges véget ér. A rejtély titokzatos módon összefonódik a hely csorba szobrok formájában fennmaradt ősi római isteneivel. Újfént évek telnek el, mikor egy egzotikus szépségű nő jelenik meg a közösségben, aki rettegésbe, majd halálba hajszolja a férjét, egy festőművészt arra veszt rá, hogy Boszorkányszombatot ábrázoló, förtelmes képeket fessen, férfiismerősei sorra öngyilkosságot követnek el, míg végül kiderül róla, hogy London legerkölcstelenebb bűnbarlangjainak gyakori látogatója, ahol még a legelvetemültebbek is elszörnyednek a nő gáztettein. A nő életének különböző szakaszaiban szerzett ismerősök feljegyzéseit összevetve végül kiderítik róla, hogy Helen Vaughan lánygyermeke, aki pedig ama asszonynak - és nem evilági apának - a leszármazottja, akinek agyán végrehajtották a kísérletet. A lány az iszonyatos Pán isten ivadéka, és végül szörnyű kínok közepette kioltják az életét, miközben rettenetes átalakulásokon megy keresztül, beleértve a nemi, valamint a legősibb létprincípiumok megtestesülésébe hanyatló átváltozást.

A történet varázslatos ereje azonban az elbeszélés mikéntjében rejlik. Mr. Machen utánozhatatlan érzékkel fog bele a fokozódó feszültség megteremtésébe, és elejtett megjegyzések és kinyilatkoztatások sorával készíti elő az iszonytató végkifejletet. Kétségtelen, hogy a mű nem mentes a melodramai hatásoktól, a véletlen egybeesések pedig kielemezve végtelenül nevetségesnek hathatnának; ám a történet ördögös gonoszsága feledteti az apróbb balfogásokat, az érzékeny olvasó pedig elismerő borzongással teszi le a könyvet, és önkéntelenül is az egyik szereplő szavai tolulnak az ajkára: „Túlságosan hihetetlen, túlságosan szörnyű; ilyesmi nem fordulhat elő ebben a megállapodott világban... Hiszen, ha mindez lehetséges lenne, a világ gyötrő rémálommá változna.”

Kevésbé közismert, és *A nagy Pán isten* cselekményének bonyolultságát

meg sem közelíti, hangulatát és általános művészi értékét tekintve ugyanakkor határozottan sikerültebb *A fehérbőrűek* című felkavaró krónika, melynek központi szakasza egy kislány naplóját idézi, akit nevelőnője beavatott a förtelmes boszorkánykultusz titkos és lélekre ártalmas varázslataiba - ama kultuszéba, melynek tanai szájhagyomány útján maradtak fenn a nyugat-európai parasztság körében, és melynek követői időről-időre az éj leple alatt merészkedtek elő, hogy összegyűljenek valamely sötét erdőben vagy elhagyatott helyen, és részt vegyenek a Boszorkányszombat undorító orgiáin. Mr. Machen elbeszélése, mely az önmérséklet és az események gondos megválasztásának ragyogó példája, mérhetetlen erejűvé dagad, ahogy az ártatlan gyermeki fecsegés csermelyében csörgedezik, és közben furcsa „nimfákra”, „Dolokra”, „voolákra”, „fehér, zöld és skarlátvörös ceremóniákra”, „Aklo betűkre”, „Chian nyelvre”, „Mao játékokra” és hasonlókra tett utalások csillannak meg a felszínen. A gyermek hároméves korára megtanulja nevelőnőjétől mindazon szertartásokat, melyeket az a nagyanyjától tanult, a kislány veszélyes titkokról szóló mesterkéletlen beszámolóiban megbúvó rettenet pedig bőségesen adagolt pátozzsal keveredik. Az antropológusok tanulmányaiban leírt rontásokról gyermeki együgyűséggel mesél a kislány, mígnem egy téli délutánon a walesi dombvidékre viszik, ahol egy képzelőerőt növelő varázsige hatására a vadregényes táj szokatlanul hátborzongatónak, furcsának és baljóslatúnak tűnik. Az utazás részleteinek csodás érzékletességében és megszerkesztettségében a fantasztikus irodalom legélesebb szemű kritikusa sem találhat hibát, míg a fojtó iszonyat és kozmikus rendellenesség képei jóformán korlátlan erővel rendelkeznek. Végül a gyermek - aki akkorra már tizenhárom éves lesz - egy titokzatos és vészterhesen szép tárgyra akad rá egy sötét és áthatolhatatlan rengeteg közepén. A végkifejletben - a bevezetőbe ügyesen beépített anekdota révén előrevetített módon - elhatalmasodik rajta a rettenet, de még időben sikerül megmérgeznie magát. *A nagy Pán isten* Helen Vaughanjának édesanyjához hasonlóan ő is a szörnyűséges istenséget pillantotta meg. Az erdő mélyén találunk rá, mellette ama titokzatos valami fekszik, amit korábban talált; mely tárgyat - a középkori legendákban megörökített római kori, ragyogóan fehér szobrot - végül rémülten porrá zúzzák a lány felkutatására indult emberek.

A három csaló című epizodikus regény melynek értékéből némileg levon a Stevensonéra emlékeztető könnyed stílus, néhány olyan történetet is magába foglal, melyek Machen rémtörténet-írói munkásságának tetőpontját képviselik. A kötetben megtalálhatjuk a szerző egyik kedvenc hátborzongató témáját; nevezetesen ama elképzelést, hogy Wales vadregényes dombjai alatt, a föld mélyén él még napjainkban is az a tömzsi, primitív faj, melynek fennmaradt egyedei alapul szolgáltak a tündérek, koboldokról és „manókról” szóló közkeletű legendákhoz, mely szerzetek a felelősek bizonyos megmagyarázhatatlan eltűnésekért, és a normális csecsemők helyében olykor otthagytott sötét és különös „eleven bábukért”. A témát először *A fekete pecsét regénye* című epizódban érinti a szerző, melyben egy professzor miután

meglepő azonosságot vél felfedezni a walesi mészkőbe kapart bizonyos jelek és egy történelem előtti babiloni fekete pecsét felirata között, felfedezőútra indul, melynek során ismeretlen és szörnyűséges dolgokra derít fényt. Solinus, az ókori földrajztudós meglepő megjegyzése annak egyik írásművében, a Wales néptelen vidékein élők sorozatos eltűnése, egy rémületes esettől józan eszét veszített falusi asszonytól született különös idióta mind iszonytató kapcsolatot és az emberiség sorsát féltők legnyugtalanítóbb félelmeit igazolni látszó állapotot sugallnak a professzor számára. A professzor alkalmazottként magához veszi az idióta fiút, aki időnként visszataszító, sziszegő hangon fecseg, és furcsa epilepsziás rohamok törnek ki rajta. Egy alkalommal, mikor éjjel a professzor dolgozószobájában jön rá a roham, kellemetlen bűzökre és természetellenes jelenségekre utaló jelekre lesznek figyelmesek; nem sokkal ezután a professzor vaskos iratot hagy hátra, és lázas igyekezettel, ugyanakkor lelkében furcsa rettenettel, útnak indul a dombvidék Felé. Nem tér vissza, ellenben egy fantasztikus szikla mellett rátalálnak az órájára, pénzére valamint gyűrűjére, mindezt egy macskabéllal összekötött pergamenbe csomagolva, melyen ugyanazon iszonytató jelek láthatók, mint a fekete babiloni pecséten és a walesi dombok szikláiba vésve.

A vaskos irat eleget megmagyaráz ahhoz, hogy fölöttébb iszonytató távlatokat nyisson. A walesi eltűnések, a sziklafeliratok, az ókori földrajztudósok és a fekete pecsét együttes bizonyítékhalmaza alapján arra a következtetésre jutnak, hogy Wales lakatlan dombjai között még ma is él az a rettenetes, sötét és ősi faj, mely egykoron, az emlékezet előtti időkben az egész földet benépesítette. A további kutatás során megfejtik a fekete pecsét feliratát, és az is kiderül, hogy az idióta fiú, akinek apja iszonytatóbb az emberi fajnál, szörnyűséges emlékeket és képességeket örökölt. Aznap éjjel a professzor a fekete pecsét segítségével előidézte „a dombok átlényegülését”, a hibrid idiótából pedig előhívta döbbenetes fogantatása rémségeit. A professzor „látta megdagadni, és hólyag módjára felfúvódni a fiú testét. miközben arca elfeketült...” Eztán tapasztalta meg a ráolvasás végső hatását, minek révén Gregg professzor a legsötétebb formájában ismerte meg a kozmikus rettenet letaglózó örületét. Tudta, az abnormitás miféle mélységeit nyitotta meg, s ezért felkészülten és lemondóan bandukolt ki a zord dombok közé. Találkozni fog a szörnyűséges „manókkal” - feljegyzéseit pedig azzal a racionális megjegyzéssel zárja, hogy: „Amennyiben sajnálatos módon nem térnék vissza utamról, szükségtelen elképzelni, mily iszonyatos sors várt rám.”

Ugyancsak *A három csalóban* található a *Fehér por regénye*, mely a förtelmes rettenetek talán végső betetőzése. Francis Leicester, egy magánytól és a túlhajszoltságtól elcsigázott ifjú joghallgató orvosságot készített egy idős gyógyszerésszel, aki nem túlzottan ügyel szerei állapotára. Az anyagról később kiderül, hogy különleges só, mely az idő múlásának és a hőmérséklet változásainak hatására valami furcsává és rettenetessé alakult át; nem egyéb, mint a középkori *vinum sabbativá*, melynek elfogyasztása a boszorkányszombati

orgiákon döbbenetes átváltozásokhoz, és - megfontolatlan használat esetén - kimondhatatlan következményekhez vezethet. Az ifjú, minderről mit se tudva, minden étkezés után vízben oldva fogyasztja a port; és eleinte jelentős javulást tapasztal. Jókedve azonban fokozatosan kicsapongó életmóddá fajul; gyakorta kimarad, jelleme pedig láthatóan visszataszító módon megváltozik. Egy napon furcsa, kékes folt jelenik meg a jobb kezén, ami után ismét visszahúzódva él; míg végül állandó jelleggel a szobájába zárkózik, és egyetlen családtagot vagy szolgát sem enged be magához. Felkeresi az orvosa, hogy megvizsgálja. ám a döbbenettől bénultan távozik, és közli, hogy semmit sem tehet már ebben a házban. Két héttel később a beteg nővére egy szörnyalakra lesz figyelmes a betegszoba ablakában; a szolgák ugyanakkor azt jelentik, hogy a zárt ajtó elé kihelyezett étel érintetlen marad. A hívásra mindössze csoszogás és hörgő hang felel, mely azt követeli, hogy hagyják békén. Végül a reszkető cseléd lány iszonytató fejleményről számol be. A Leicester szobája alatti helyiség mennyezetén nyálkás fekete folt jelent meg, az alatti ágyra pedig valamiféle ragadós förtelmelem csepegett. Dr. Haberdent, akit sikerül rábeszélni, hogy még egyszer látogasson el a házba, betöri az ifjú szobájának ajtaját, és egy vasrúddal ütlegelni kezdi az istentelen, félig eleven valamit, amit odabenn talál. A „sötét és bűzhödött massa elbomolva és förtelmesen rothadva fortyogott, állagát sem folyékonynak, sem szilárdnak nem lehetett ítélni, hanem folytonosan olvadt és változott.” Közepén szemre emlékeztető, lángoló pontok fénylenek, és mielőtt sikerülne a másvilágra küldeni, karszerű nyúlvány emelkedik ki belőle. Nem sokkal ezután az orvos, aki képtelen elviselni a szörnyű látvány emlékét, útban Amerika felé, a tengerben leli halálát. Mr. Machen *A vörös kéz* és *A fénylő piramis* című művekben tér vissza a démoni „manókhöz”; *A rettenet* című háborús történetben ugyanakkor utánozhatatlan sejtelmességgel ír a spiritualizmust tagadó modern emberről, kinek felsőbbiségét megkérdőjelezi, és kiirtására szövetkeznek az állatok. Végtelenül kidolgozott, és a pusztá borzongatást feladva a valódi miszticizmus irányába mutat *A nagy visszatérés*, a Grál története, mely szintén a háború idején született. Túlságosan közismert, épp ezért ismertetni sem érdemes *Az íjász* cselekményét; melyet, miután hiteles beszámolóknak véltek, „Mons angyalainak” - az 1914-ben Crecynél és Agincourtnál Anglia dicső „Vén Hitványaival”⁹ vállvetve harcoló néhai íjászok szellemeinek - legendájává kerekítették ki.

Mr. Machennél kevésbé hatásosan ábrázolja a páni félelmet, a saját világunkba folytonosan belenyomakodó más világ eszméjéhez mégis végtelenül hívebb alkotó az ihletett és termékeny Algernon Blackwood, kinek sok kötetre rúgó és egyetlen színvonalú művei között megtalálhatni minden idők legkiválóbb kísértethistóriáinak néhány darabját. Mr. Blackwood zsenije kétségbevonhatatlan; eleddig ugyanis senkinek nem sikerült ily szakértelemmel, komolysággal és aprólékos pontossággal lejegyezni a hétköznapi tárgyak és történések idegenszerű felhangjait, vagy ily természetfeletti érzéssel részletről részletre felépíteni a megszokotton túlmutató léthez vagy látomásokhoz vezető

átfogó érzéseket és észleléseket. Anélkül, hogy alkalmazni tudná a puszta szavakban rejlő ördögösség lehetőségeit, vitathatatlanul a hátborzongató légkör megteremtésének utolérhetetlen mestere; egyetlen száraz lélektani leírásból képes lényegében önálló történetet kerekíteni. legfőképp pedig tisztában van vele, hogy némely fogékony elme egyvégtében az álom határmezsgyéjén lakozik, és hogy mily elenyésző a különbség a valós tárgyak keltette képzetek, valamint a képzelet játékának eredménye között.

Mr Blackwood jelentéktelenebb műveinek élet számos tökéletlenség csorbítja, melyek közül az erkölcsi didakticizmust, az esetlegesen előforduló ízetlen szeszélyességet, a természetfeletti jó szándék unalmasságát, valamint a modern „okkultizmus” zsargonjának túlzottan gyakori használatát lehetne kiemelni. Komolyabb alkotásainak legfőbb hibája az a fajta terjengősség és szószátyárság, mely a belső varázstól, színtől, elevenségtől mentes, kissé sivár újságírói stílusban megírt, a kísérteties élmények utolsó, leheletnyi árnyalatát is végletes precizitással ábrázolni akaró művek sajátja. Ám Mr. Blackwood főbb művei mindezek ellenére megütik a valódi klasszikusok színvonalát, és minden más irodalmi alkotásénál nagyobb meggyőző erővel sugallják az idegenszerű spirituális létezők szféráinak fenyegető közelségét.

Mr. Blackwood műveinek jószerivel végtelen sora mind regényeket, mind rövidebb elbeszéléseket magába foglal, mely utóbbiak némelykor önállóan, máskor füzérbe szedve jelennek meg. A legjelentősebb közülük *A fűzek*, melyben két tétlen utazó leírhatatlan lények iszonytató jelenlétét érzi meg egy elhagyott dunai szigeten. E műben tökélyre vitt művészetet és önmegtartóztatást tapasztalni, a maradandó élmény érzetét pedig egyetlen erőltetett mozzanat, egyetlen hamis hang sem bolygatja meg. Éppily rendkívülien hatásos, noha művészileg kevésbé kidolgozott novella *A Wendigo*, melyben egy gigantikus erdei démon létének szörnyűséges bizonyítékairól olvashatunk, mely rémségről Maine állam északi erdeinek favágói sutognak estelente. A mód, ahogy bizonyos lábnymok bizonyos hihetetlen dolgokról árulkodnak, a tökélyre fejlesztett mesterségbeli tudást dicséri. *A vendégfogadó szellemeiben* valamely fekete térből származó rettenetes lényeket idéz meg egy varázsló, *A hallgatózóban* pedig egy ódon épületben settenkedő szörnyűséges lélekgyökről olvashatni, mely egy leprás halála után maradt hátra. *A Hihetetlen kalandok* című kötetben található a szerző eddigi legsikerültebb novellái, melyek dombtetőkön lefolytatott rettentő éji szertartásokról, közhelyes díszletek mögött megbúvó titkos és iszonyatos fenyegetésekről, valamint az egyiptomi sivatag és a piramisok alatt szunnyadó sírkamrák felfoghatatlan titkairól számolnak be; mindezt oly leleményességgel és finomsággal, mely ott is meggyőzően hat, ahol a könnyedebb kidolgozás pusztán szórakoztatni lenne képes. Az elbeszélések némelyikét tulajdonképpen nem is lehet történetnek nevezni, inkább tűnő benyomások és az emlékezet eldugott zugaiból fel-felbukkanó álomfoszlányok leírásai. A cselekmény lényegében elhanyagolható. és a hangulatfestés dominál.

A John Silence - különleges orvos című regény öt, egymással összefüggő

történetből áll, melyek egyazon szereplő diadalútjának krónikáját mesélik el. Az elbeszélések némelyike, melyek összhatásán csupán elvétve ront egy keveset a szokványos detektívtörténetekre jellemző légkör - Dr. Silence ugyanis egyike azon jószágos zeniknek, akik rendkívüli képességeiket bajba került, arra érdemes embertársaik megsegítésére használják -, a szerző legkiválóbb írásai közé sorolhatók, és nyomatékos, s egyben maradandó hatást keltenek az olvasó képzeletében. *A lelki invázió* címet viselő nyitótörténet arról szól, miféle csapás ért egy túlérzékeny íróat abban a házban, mely valaha sötét tetek színhelyéül szolgált, és hogyan üznek ki belőle egy egész ördöglégiót. Az *Ósi varázslatok*, a kötet talán legsikerültebb története szinte igézően életszerű beszámoló egy évszázados francia településről, ahol egykor az emberek macskák képében üzték tovább a Boszorkányszombat szentségtelen praktikáit. *A bosszúálló* tűzben iszonyatos elemet idéz meg a kiontott vér, míg a *Titkos kultusz* egy német iskoláról számol be, ahol egykor eluralkodott a sátánizmus kultusza, és mely még sok év elteltével is gonosz kisugárzással rendelkezik. *A kutya táborhelye* tipikus vérfarkastörténet, melynek hatását a moralizálás és a hivatásos „okkultizmus” gyengíti csak.

Szövevényességük miatt ésszerűtlen egyértelműen a rémtörténetek közé sorolni a *Jimbo*hoz és *A kentaurhoz* hasonló fantasztikus történeteket, abszolút értelemben véve mégis hamisítatlanabb művészi értéket képviselnek azoknál. Mr. Blackwood e regényekben jut legközelebb az álmok szinte már kézzel fogható, legbelső lényegéhez, és a valóság és a képzelet határainak elmosásával teljességgel feldúlja a hagyományos világfelfogást.

A kikristályosodott, zengő próza szóvarázsának, és a színpompásan egzotikus, lenyűgöző és ábrándos világok megalkotásának területén vetélytárs nélkül áll Edward John Moreton Drax Plunkett, Dunsany tizennyolcadik bárója, kinek novellái és rövid színdarabjai szinte egyedülálló szint visznek irodalmunkba. Egy új mitológia és meghökkentő folklór megalkotójaként Lord Dunsany a fantasztikus szépségek különös világának elkötelezettje, a durva és visszataszító hétköznapi valóság elleni küzdelem élharcosa. A világirodalom történetének egyetlen periódusában sem született az övéhez mérhetően kozmikus világkép. Az elszigetelt világok és körülmények drámai jelentőségére Poe-hoz hasonlóan fogékony, ugyanakkor a Jakab-kori Biblia nyelvezetén alapuló egyszerű, lírai stílus révén sokkalta szónokiasabb szerző félelmetes érzékkel merít az európai kultúrkör mitológiáiból és legendakincséből; aminek eredményeképp összetettnek vagy eklektikusnak nevezhető látomás-ciklusában oly fensőségesen elegyedik a keleties színezet, a klasszikus görög irodalomra emlékeztető szerkezet, a németes komorság és a keltákra jellemző epekedés, hogy minden egyes elem a tökéletes összhang és homogenitás sérülése nélkül tartja fenn és egészíti ki egymást. Dunsany országai többnyire mitikus - „a mesés Keleten túli”, avagy „a világ végén fekvő” - vidékek. A személy” és helynevek sajátlagos rendszere, melyhez az író klasszikus, keleti és más forrásokból merít, a sokrétű találékonyság és a költői ítélőképesség csodái; amit

kiválóan illusztrálnak az olyféle példák, mint „Argimenes”, „Bethmoora”, „Poltarnees”, „Camorak”, „Iluriel” vagy „Sardathrion”.

A szépség, és nem a rettenet határozza meg Dunsany műveinek alaphangnemét. Dunsany kedveli a jáde élénk zöldjét, a rézvörös kupolákat és a hihetetlen álm-városok elefántcsont minaretjein megcsillanó alkonyati napsugarakat. A humor s az irónia sem hiányzik a művekből, enyhe cinizmussal fűszerezve a máskülönben naivan megkapó történeteket. Mégis, akárcsak a valóságon túli világokat ábrázoló más mestereknél, nála is elkerülhetetlenül elősejlenek a kozmikus rettenet pillanatai, aminek révén írásai jól illeszkednek a hagyományhoz. Dunsany előszeretettel hint el ravasz és jól időzített célzásokat szörnyűséges és végzetes fejleményekre, s ezáltal tündérmesékre emlékeztető jelleget kölcsönöz műveinek. *A csodák könyvében* olvashatunk Hlo-Hlóról, a gigantikus pók-bálványról, aki időnként elhagyja otthonát; a Szfinxról, aki félelmetes valamire akadt az erdőben; a tolvaj Slithről, aki átugrik a világ végén, miután megpillant egy bizonyos fényt, és tudja, hogy azt ki gyűjtotta meg: az emberevő Gibbelinekről, akik egy rettenetes toronyban laknak, és kincset őriznek; az erdőlakó Gnole-okról, akiktől nem tanácsos lopni; Soha Városáról, és a szemekről, melyek a Pokol Alsó Bugyraiból figyelnek; valamint más sötét lényekről és jelenségekről. *Az Egy álmodozó meséi* arról a rejtélyről szól, mely Bethmoora összes lakóját a sivatagba űzte; Perdondaris gigászi kapujáról, melyet *egyetlen darab* elefántcsontból faragtak ki; valamint a szegény öreg Bill utazásáról, kinek kapitánya megátkozta a legénységet, és a tengerből újonnan kiemelkedett förtelmes szigeteket látogatott sorra, melyek mindegyikén ördögi, homályos ablakú, zsúpfedeles házak álltak.

Dunsany rövid színdarabjai közül nem egy bővelkedik a kísérteties, hátborzongató jelenetekben. *A hegy isteneiben* hét koldus a távoli magaslaton álló hét zöld bálványnak adja ki magát, minek révén kényelemben és megbecsülésben részesülnek a bálványimádók városában, mígnem értesülnek róla, hogy *a valódi bálványok eltűntek megszokott székhelyükről*. Alkonyatkor furcsa esetről kapnak hírt - „a szikláknak nem illene sétálgatniuk az est leszállta után” -, majd végül, miközben egy táncsoport érkezését várják, arra lesznek figyelmesek, hogy a közelgő lépések nagyobb robajt keltenek, mint az a könnyed léptű táncosokra jellemző lenne. Ezután egymást követik az események, mígnem a rátarti istenkáromlókat zöld jáde kőszoborrá változtatják az életre kelt bálványok, akiket ily gyalázat ért. Ám a pusztá cselekménye varázslatosan hatásos színmű legelhanyagolhatóbb erénye. Az események és fejleményeik egy elsőrangú mester tollát dicsérik, és a mű egésze nem csupán a kortárs drámának, hanem az irodalom egészének a fejlődéséhez is jelentősen hozzájárul. *Az Egy éjszaka egy fogadóban* négy tolvajról szól, akik a szörnyűséges hindu istennek, Kleshnek smaragdszemét orozták el. Eztán szobájukba csalják, és lemészárolják a nyomukba eredt, bosszúra készülő három papot, ám az éjjel eljut hozzájuk a vakon tapogatózó Klesh; és miután megtalálta, amit keresett, majd távozott, kirablóit egyenként kihívja a sötétbe,

hogyan megnevezhetetlen büntetésnek vesse alá őket. *Az istenek nevetésében* egy elátkozott dzsungelszéli város, és egy kísérteties lantos jelenik meg, akinek játékát kizárólag a haldoklók hallhatják (vö. Alice hátborzongató csemlőjátékával Hawthorne *A hétormú házában*); *A királynő ellenségei* pedig Hérodotosz egy anekdotáját eleveníti fel, melyben egy bosszúszomjas hercegnő föld alatti fogadásra hívja meg rosszakaróit, majd rájuk zúdítja a Nílus vizét, hogy egytől-egyig belefulladásnak. Am a pusztaság leírás képtelen átadni bármit is Lord Dunsany műveinek átható varázsából. A szín pompás városokat és hihetetlen szertartásokat oly magabiztossággal formálja meg, ami kizárólag egy mesternek lehet sajátja, a néző pedig sejtelmes titkokat átélve borzongja végig a műveit. A nagy képzelőerővel megáldott elme talizmánra és oly kulcsra lel benne, mely az álom és az emléktöredékek gazdag tárházát nyitja meg előtte; s ezért nem egyszerűen költőként tartjuk számon, hanem olyasvalakiként, aki minden olvasóját költővé teszi.

Lord Dunsany zsenijének ellenpólusa a tanult Montague Rhodes James, aki a mindennapi élet prózai miliójából már-már ördögi erővel képes finom lépésekben előhívni a rettenetet, s emellett az Eton College igazgatója, jeles régész, valamint a középkori kéziratok és a székesegyházak történetének e(ismert szakértője. Dr. James, aki régóta szívesen mesélt karácsonyi kísértethistóriákat, fokozatosan elsőrangú rémtörténetíróvá vált; és sajátlagos stílust és módszert dolgozott ki magának, melyek követők hosszú sora előtt állhatnak például.

Dr. James művészete a legcsekélyebb mértékben sem nevezhető esetlegesnek, és egyik művéhez írt bevezetőben a hátborzongató írások három alapszabályát fogalmazta meg. Meggyőződése szerint a kísértethistóriának napjainkban, megszokott környezetben kell játszódnia, hogy megközelíthesse az olvasó élményhorizontját. Ezenkívül a kísérteties jelenségeknek inkább gonoszoknak, mint jóindulatúaknak kell mutatkoznuk; az érzelmek közül ugyanis elsősorban a *félelmet* kell felébreszteni. Végül pedig gondosan kerülni kell az „okkultizmus” és az áltudomány szakzsargonjának a használatát; nehogy a keresetlen valóság-hűség varázsát tönkretegyje a csöppet sem meggyőző tudálékosság.

Dr. James, aki a gyakorlatban is megvalósítja azt, amit tanít, témáját könnyed, gyakorta társalgási stílusban közelíti meg. Miután megteremti a hétköznapiasság látszatát, óvatosan és fokozatosan vezeti be a természetfeletti jelenségeket; és ezt minduntalan meghitt és prózai részletek hozzáadásával teszi, amit időnként a régészeti tudomány foszlányaival fűszerez. Mivel pontosan ismeri a jelen rémségek és a felhalmozott tradíció közti szoros kapcsolatot, az eseményekhez általában a régmúltból származó előzményekkel szolgál; ekképp képes hasznosítani a múltból szerzett kimerítő ismereteit, és az archaikus beszédmodor és részletek terén mutatott jártasságát. Dr. James előszeretettel választ színhelyül valamely évszázados katedrális, melyet a szerző a terület szakértőjétől elvárható aprólékos pontossággal ír le.

Dr. James elbeszélései bővelkednek fondorlatosan komikus jelenetekben, valamint életszerű zsánerképekben és jellemrajzokban, melyek a szerző gyakorlott kezében csöppet sem rontják - ahogy a kevésbé tehetséges írók esetében gyakorta megtörténik -, inkább erősítik az összhatást. Az új típusú kísértet kiötlésével Dr. James jelentősen elkanyarodott a konvencionális rémmesék irányzatától; hiszen amíg a régebről megszokott szellem sápadt és természetes, s főképp látás útján észlelhető, addig a szokásos James-féle kísértet szikár, törpeszerű és szőrös - ember és állat közötti átmenetet képviselő, lomha, pokoli undormány-, és általában *megérintik, mielőtt megláthatnák*. A jelenés néha még ennél is bizarrabb figura: pókszemű kasagöngyöleg, avagy láthatatlan lény, mely ágyneműbe bújva ölt alakot, arcvonásai pedig *a lepedő ráncaiban rajzolódnak ki*. Dr. James kétségtelenül kiválóan és tudományos alapossággal ismeri az emberi idegrendszert és érzéseket; pontosan tudja, hogyan adagolja a kijelentéseket, leírásokat és finom célzásokat ahhoz, hogy a lehető legnagyobb hatást érje el az olvasóban. Elsősorban a fordulatok és a szerkesztés, semmint a hangulatteremtés mestere, az érzelmeket pedig inkább az értelem közvetítésével, és nem közvetlenül kavargatja fel. A módszer - a felfokozott tetőpont esetenkénti elmaradása miatt - előnyei mellett nem egy hátránnyal is rendelkezik; és sokan hiányolják ama feszült légkör megteremtését, melyet a Machenhez hasonló szerzők szavak és jelenetek sorával építenek fel fokozatosan. Ám csupán egy maroknyi elbeszélés illelhető a laposság vádjával. A természetellenes események szűkszavú, ámde átgondolt felsorolása többnyire elegendőnek bizonyul a félelem kívánatos felfokozásához.

Dr. James novellái négy vékony kötetben találhatók meg, melyeknek címe sorrendben: *Egy régész kísértethistóriái, Egy régész újabb kísértethistóriái, A sovány kísértet és más történetek*, valamint az *Intés a kíváncsiakhoz*. Ismeretes még egy szórakoztató ifjúkori fantasztikus történet, *Az öt kancsó*, mely a későbbi kísértethistóriák előképe. E gazdag termésből nehéz kijelölni egy kedvenc vagy különösen jellemző történetet, noha bizonyosan bármely olvasó ki tudná választani a vérmérsékletének leginkább megfelelő novellát.

A Magnus gróf kétségbevonhatatlanul az egyik legjobb történet, és a feszültségkeltés és titokzatosság valóságos Giocondája. Hőse, Mr. Wraxhall tizenkilencedik század közepi angol utazó, aki épp Svédországban tartózkodik, hogy anyagot gyűjtsön egy könyvhöz. Miután fölkelte érdeklődését a Raback falu közelében lakó De La Gadiék ősi családjá, tanulmányozni kezdi a róluk szóló feljegyzéseket; és különösen megigézi az uradalom udvarházának építtetője, bizonyos Magnus gróf, akiről furcsa és szörnyűséges dolgokat rebesgetnek. A gróf, aki a tizenhetedik században tevékenykedett, szigorú gazda hírében állt, és különösen kíméletlenül bánt el az orvvadászokkal és a kötelességmulasztó bérlőkkel. Kegyetlen büntetései közszájon forogtak, és a sötét pletykák szerint befolyása még azok után is fennmaradt, hogy végső nyugalomba helyezték a templom közelében emelt mauzóleumban - amint azt annak a két parasztnak az esete mutatja, akik a halála után egy évszázaddal

vadásztak a gróf földjein. Az erdőből iszonytató sikolyok hangzottak, Magnus gróf sírja felől ugyanakkor természetellenes kacagást, és fémes ajtócsapódást hallottak. Másnap reggel a pap rátalált a két férfúra; egyikük megtévelyodött, a másik elpusztult, miután arcáról csontig lerágták a húst.

Mr. Wraxhallnak fülébe jutnak e mendemondák, majd mértéktartóbb utalásokra akad egy Fekete Zarándoklattal kapcsolatban, amelyre a gróf vállalkozott, és amely a Palesztinában található Chorazinba vezetett - e hely a Szentírás szerint egyike az Úrtól megátkozott városoknak, és az öreg pap szerint majdan itt fog megszületni az Antikrisztus. Senki nem mer utalni rá, mi lehetett a Fekete Zarándoklat célja, vagy miféle furcsa lényel vagy dologgal tért vissza az útról a gróf: Mr. Wraxhall időközben elhatározza, hogy átvizsgálja Magnus gróf mauzóleumát, és végül engedélyt kap rá, hogy egy diakónus kíséretében megtegye. Odabenn több síremléket és három rézsarkofágot talál, melyeknek egyikében a gróf holtteste nyugszik. Ez utóbbi peremét kifaragott jelenetek díszítik, többek között egy üldözés különös és iszonytató ábrázolása - mely egy erdőben eszeveszetten menekülő férfit mutat, nyomában egy zömök, leplekbe burkolt alakkal, kinek testéből ördögghaléra emlékeztető csápok nyúlnak ki, és akit egy közeli magaslatról irányít egy magas, köpönyeges férfiú. A sarkofágot három súlyos lakattal zárták le, melyek közül az egyik kinyitva hever a földön, és az előző nap hallott fémes zörejt juttatja az utazó eszébe, amit akkor hallott, mikor a mauzóleum mellett elhaladván hanyagul azt kívánta, bárcsak láthatná Magnus gróft.

Mivel kíváncsisága egyre fokozódik, ráadásul rendelkezésére áll a kulcs, Mr. Wraxhall ismételten - immár egymagában - ellátogat a mauzóleumba, és egy másik lakatot is felnyitva talál. Másnap - a Rabackban töltött utolsó napon - újfent elmegy, hogy búcsút mondjon a régtől fogva halott grófnak. Furcsamód megint kényszert érez rá, hogy azt kívánja, találkozhasson az eltemetett nemessel, aggódva állapítja meg, hogy immár csupán egyetlen lakat maradt a sarkofágon. Az utolsó lakat a szeme láttára hullik le nagy robajjal a padlóra, amit forgópánt csikorgására emlékeztető zaj követ. Ekkor a szörnyűséges koporsófedél mintha lassan emelkedni kezdene, Mr. Wraxhall pedig lélekszakadva elmenekül anélkül, hogy maga mögött bezárná a mauzóleum ajtaját.

A visszaúton Angliába az utazó különös nyugtalanságot tapasztal utastársai körében a hajón, mellyel az út kezdeti szakaszát szándékozik megtenni. A köpönyeges alakok láttán reszketni kezd, és úgy érzi, figyelik és a nyomában vannak. A huszonnyolc személyből, akiket megszámlált, mindössze huszonhat jelenik meg az étkezések alkalmával; a két távolmaradó pedig mindig egy magas, köpönyeges férfiú és egy alacsonyabb, leplekbe burkolt alak. Miután átkelt a Csatornán, Mr. Wraxhall lezárt hintóban igyekszik menekülni Harwichból, ám az egyik útkereszteződésnél két köpönyeges alakra lesz figyelmes. A második nap reggelén holtan találják rá, és a halottszemle során hét esküdt is elájul a tetem láttán. A ház, ahol lakott ezután lakatlan marad, fél

évszázaddal később pedig, mikor az épület lebontásra kerül, egy eldugott szekrényben rátalálnak a kéziratára.

A *Tamás apát kincseiben* egy brit régész megfejti egy reneszánsz festett ablak rejtjelezett üzenetét, minek révén egy német apátság udvarán ásott kútban, egy félúton kivájt falmélyedésben évszázadok alatt felhalmozott aranyat talál. Ám a rafinált letéteményező őrt állított a kincs fölé, és a kút mélyén rejtőző valami a kutató nyaka köré fonja karjait, minek következtében a régésznek félbe kell hagynia a kutatást, és papért kell küldeni. A kutató ezek után minden éjjel lappangó jelenlétet, és dögletes penészszagot érez hotelszobája ajtaja előtt, míg végül a pap nappal kicseréli a kincseskamrát lezáró követ a kútban - ahonnan sötétedés után előjött valami. hogy megbosszulja Tamás apát aranyának megbolygatását. Mikor bevégzi a feladatot, a pap furcsa, varangyszerű faragványra lesz figyelmes az ódon kút kávéjában, melyen a „*Depositum custodi*” - vagyis „őrizd meg, amit rád bíztak” latin nyelvű mottó olvasható.

James többi elbeszélései közül említést érdemel *A barchesteri székesegyház padjai*, melyben egy groteszk faragvány furcsa körülmények között életre kel, hogy bosszút álljon az öreg dékán törekvő utódján, aki titokban és fortélyal végzett elődjével; az *Ó, fűtűlj csak, és nálad termék*, mely arról a rémségről számol be, amit egy középkori templom romjai közt talált különös fémsíp idéz meg; és *A székesegyház történetének egy epizódja*, melyben egy szétbontott szószék alatt ősi sírt fedeznek fel, s a benne meglapuló démon riadalmat és dögvészt terjeszt a településen. Dr. James - könnyedsége ellenére - legmegrázóbb formájában idézi meg a rettegést és az iszonyatot, és vitathatatlanul e sötét műfaj maroknyi utolérhetetlen mesterének egyike marad.

Azok számára, akik kedvelik a jövőről való fantáziálgatást, a természetfeletti rémségek irodalma érdekes olvasmánytípussal szolgálhat. A fáradságos realizmus, a cinikus nyegleség és a művelt kiábrándultság lassacskán felülkerekedő sodra ellenére e műfaj típus kellő bátorítást nyer a miszticizmus kétszeresen dagadó hullámának erejétől, ami egyrészt az „okkultistáknak” és vallási fundamentalistáknak a materialista felfedezésekre adott bágyadt reakciójából fakad, másrészt hozzájárul az a fajta, elcsodálkozásra és képzelgésre ösztönző erő, amit az új távlatokat nyitó modern tudománynak az atomon belüli kémia, az asztrofizika, a relativitáselmélet, valamint a biológia és az emberi tudat kifürkészése terén elért kutatási eredményei adnak. A közvélekedés pillanatnyilag inkább a hátborzongató írásokat részesíti előnyben; azok fogadtatása ugyanis sokkalta kedvezőbb, mint harminc évvel ezelőtt, mikor Arthur Machen művei az okoskodó és pökhendi kilencvenes évek köves talajára hulltak. Ambrose Bierce, aki a maga idejében szinte ismeretlennek számított, mostanra általános elismertségnek örvend.

Meglepő mutációkra azonban egyik irányból sem számíthatni. Bármilyen történelmi is, a trendek várhatóan továbbra is kiegyenlítik egymást; és bár joggal feltételezhető az írástechnikák további tökéletesedése, nincs okunk arra számítani, hogy a rémirodalom helyzete alapvetően megváltozzék. E műfaj az

emberi önkifejezés vékony, ugyanakkor lényeges elágazását képviseli, és elsődlegesen egy szűk körű, sajátlagos érzékenységgel rendelkező közönség igényeit elégíti ki. Bármily egyetemes remekmű szülessék meg a jövőben a fantazmagóriák vagy rémségek elemeinek összekovácsolásából, nem rokonszenves témájának, hanem a kivételes mesterségbeli tudásnak köszönheti majd a sikerét. Ám ki állítaná a sötét témákról, hogy határozott hátrányt jelentenek” A Ptolemaioszok tündöklően szépséges kelyhét is ónixból faragták ki.

Galamb Zoltán fordítása

Jegyzetek a rémtörténetek írásáról (1934)

Abból a megfontolásból írok történeteket, hogy világosabban, részletesebben és kézzelfoghatóbban magam elé képzeljem a csoda, szépség és kalandos feszültség homályos, megfoghatatlan és töredékes benyomásait, melyeket a képzőművészetben vagy az irodalomban előforduló bizonyos (festői, építészeti, hangulati stb.) képek, eszmék, események keltenek bennem. A rémtörténeteket azért kedvelem, mert leginkább ez a műfajta felel meg a vérmérsékletemnek - hiszen egyik legmeghatározóbb és legrégebbi vágyálmom, hogy valamiképp, akárha időlegesen is, megkerüljem vagy, áthágjam az idő, tér és természeti törvények bosszantó korlátait, melyek öröktől fogva béklyóba vernek minket, és megghiúsítják kíváncsi kísérleteinket a szűkös látókörünk és tapasztalati mezőnk határain kívül eső végtelen kozmikus terek megismerésére. Ezen történeteknek azért gyakori és hangsúlyos eleme a rémület, mert a félelem a bennünk legmélyebben rejlő és legerősebb érzelem, és eme érzés tűnik a legalkalmasabbnak a Természettel szembeszegülő illúziók megalkotására. A rémület és az ismeretlen vagy szokatlan öröktől fogva szorosan kapcsolódnak egymáshoz, épp ezért nehéz úgy meggyőző képet alkotni a felrúgott természeti törvényekről, a kozmikus elidegenedésről vagy "kívülállóságról", hogy ne helyeznénk előtérbe a félelem érzetét. Az idő azon okból játszik ily fontos szerepet sok történetemben, mivel ez az elem dereng fel elmémbe, mikor a világmindenség legintenzívebben drámai és legkíméletlenebbül iszonytató vetületére gondolok. *Az idővel szembeni konfliktus* tűnik számomra a leghatásosabb és legtermékenyebb témának az emberi önkifejezés összes kérdése közül.

Jóllehet az általam választott történetírási forma nyilvánvalóan sajátos és talán erősen behatárolt is, mindazonáltal örök és állhatatos kifejezési mód, és magával az irodalommal egyidős. Mindig létezni fog egy bizonyos csekély hányad az emberek között, akiket ellenállhatatlan kíváncsiság hajt a világűr

megismerésére, és égető vágyat éreznek, hogy elszökhessenek az ismert és valós világból azokra a hihetetlen kalandokkal és végtelen lehetőségekkel gazdag varázslatos vidékekre, amelyeket álmaink cárnak fel előttünk, és amelyek a sűrű erdőségek, szédületes városi toronyházak és lángoló naplementék láttán sejlenek fel egy-egy pillanatra. Közéjük tartozik nem egy kiváló író, és hozzám hasonló jelentéktelen műkedvelő is - kik közül Dunsany, Poe, Arthur Machen, M. R. James, Algernon Blackwood és Walter de la Mare tekinthetők a stílus vitán felül legkiválóbb művelőinek,

Ami az írási módszereimet illeti - nem egységesek. Minden egyes elbeszélésemnek külön története van. Egyszer-kétszer előfordult már, hogy a szoros értelmében leírtam egy, álmomat; ám többnyire egy hangulathoz, ötletből vagy képzetből indulok ki, amit kifejezésre Juttatni óhajtok, és addig elmélkedem felette, amíg ki nem gondolom, miként foglalhatnám tényszerű kifejezésekkel megfogalmazható drámai események valamely sorozatába. Rendszerint gondolatban végigfutok a hangulathoz, ötlethez vagy képzethez leginkább illeszkedő alapvető körülmények és helyzetek során, aztán eltöprengök, miféle logikus és természetes indíttatású magyarázatok járulhatnak az adott hangulathoz, ötlethez vagy képzethez a kiválasztott körülményeket és helyzeteket tekintve.

A tényleges megírás folyamata magától értetődően éppoly változatos, akár a témaválasztás és az elképzelés eredeti kidolgozása; ám ha az elbeszéléseim összességének történetét elemeznénk, alighanem az alábbi rendszert lehetne levezetni az *átlagos* eljárást figyelembe véve:

1. Készítjük el a szinopszist vagy az események forgatókönyvét azok abszolút *előfordulási sorrendje* - és nem elbeszélési rendje - szerint. Mindent kellő teljességgel írjunk le, hogy a vázlat magába foglaljon minden lényeges elemet, és indítékkal szolgáljon valamennyi tervezett eseményhez. A tervezet elkészítésekor néha kívánatos a részletek, magyarázatok és a lehetséges következmények mérlegelése.

2. Készítünk egy kellően részletező második szinopszist, vagyis az események forgatókönyvének egy második változatát - ezúttal az *elbeszélés* (és nem a tényleges előfordulás) sorrendjében, amihez fűzzük a megváltozott szempontokat, hangsúlyokat és tetőpontokat illető megjegyzéseket. Az eredeti szinopszison hajtsunk végre olyféle módosításokat, melyek növelik a drámai hatást, vagy a történet általános megkapó erejét. Tetszés szerint illesszünk be vagy töröljünk ki bizonyos eseményeket - soha ne ragaszkodjunk szolgálai módon az eredeti elképzeléshez, még ha az így kapott történet teljességgel eltérne is az első vázlattól. Tegyük hozzá és változtassunk meg elemeket, valahányszor az alkotó folyamat megkívánja.

3. A *második*, tehát elbeszélés-rendű szinopszis alapján írjuk meg a történetet - gyorsan, folyamatosan, és visszafogott kritikával. Változtassunk az eseményeken és a cselekményen, valahányszor a kidolgozás folyamatában Felmerül az efféle változtatás szükségessége és semmiképp ne ragaszkodjunk a

korábbi tervhez. Ha a kidolgozáskor a drámai hatás vagy a történetfűzés élénkítésének új lehetőségei merülnek fel, tegyünk hozzá bármit, amit előnyösnek vélünk - ám a korábban megírt részeket újraolvasva, azokat hozzuk összhangba az új történettervvel. Illesszünk be vagy töröljünk akár egész részeket, ha szükségesnek vagy kívánatosnak ítéljük, és próbálkozzunk többféle kezdéssel és befejezéssel, míg rá nem lelünk a legjobb megoldásra. Ám mindenképp bizonyosodjunk meg róla, hogy a történetben előforduló valamennyi utalás egybevágh a végső szerkezettel. Szabaduljunk meg minden sallangtól legyen az szó, mondat, bekezdés, vagy akár egész epizód vagy alkotóelem -, ám közben tartsuk szem előtt a részletek átfogó összhangba hozásának szükségességét.

4. Nézzük át a teljes szöveget, különös figyelmet szentelve a szóválasztásnak, a mondatszerkesztésnek, a prózaritmusnak, a részek arányos elrendezésének, a hangulatkeltés finomságainak, az átmenetek (két jelenet, vagy lassú és részletesen kidolgozott cselekménymozzanat, valamint gyors és vázlatos, hosszabb időtartamot átívelő szakasz közötti átvezetések) könnyedségének és meggyőző hatásának, a befejezésnek, a tetőpontoknak stb., a drámai feszültségnek, a hangulat valóságosságának és számos más elemnek.

5. Készítsünk el egy letisztázott, végső változatot - és ne ódzkodjunk az utólagos javításoktól, amennyiben a tárgyhoz tartozónak tűnnek.

A fentebb felsorolt lépések közül az első gyakorta pusztán szellemi folyamat - körülmények és történések sorának fejbeni végiggondolása, melyeket soha nem vetek papírra, míg ki nem dolgoztam az elbeszélés rendjében összerendezett részletes színopszist. Előfordul néha, hogy belefogok az írásba, mielőtt tudnám, miként fogom kidolgozni az ötletet” ilyenkor olyféle kérdés vetődik fel bennem, mely eleve indítékokat és körüljárást igényel.

Megítélésem szerint négy jól elkülöníthető fajtájuk létezik a rémtörténeteknek; az egyik *valamely hangulatot vagy érzést* fejez ki, a másik *valamely képszerű elgondolást* jelenít meg, a harmadik *valamely általános helyzetet, körülményt, legendát, vagy egyéni elképzelést* ír le, a negyedik pedig *valamely meghatározott életképet, sajátos drámai helyzetet vagy végkifejletet* önt szavakba. Másfajta megközelítés szerint a rémtörténetek két nagyobb kategóriába sorolhatók - az egyikben a csoda vagy a rémség bizonyos körülményhez vagy jelenséghez kapcsolható. a másikban ugyanakkor személyek bizonyos cselekedetei kötődnek valamely rendkívüli körülményhez vagy jelenséghez.

Úgy tűnik, hogy a rémtörténetek mindegyike - különös tekintettel a borzongató elbeszélésekre - öt elkülöníthető elemet foglal magába: a) *valamely alapvető, mögöttes iszonyatot vagy, abnormitást - körülményt, lényt stb.*, b) az iszonyat egyetemes következményeit vagy kihatásait, c) a megnyilvánulás módozatát - vagyis a megfigyelt iszonyatot vagy jelenséget megtestesítő tárgyat, d) a félelemnek mint az iszonyatra adott reakciónak a fajtáit, valamint e) az iszonyat tényleges hatását az adott körülmények viszonyrendszerében.

A rémtörténetek írása közben mindig igyekszem gondosan megteremteni a kívánt hangulatot és kedélyállapotot, és a megfelelő részletekre helyezni a hangsúlyt. Nem lehetséges-kivéve az éretlen, sarlatán ponyvairodalomban - tényszerű cselekedetek és szokványos érzelmek közönséges elbeszélésével számot adni lehetetlen, valószerűtlen vagy elképzelhetetlen jelenségekről. A felfoghatatlan események és körülmények sajátságosan leküzdendő akadályt jelentenek, amin kizárólag akképp lehet felülkerekedni, ha az adott rendkívüli jelenségre vonatkozó részleteket kivéve a történet minden mozzanatát átgondolt realizmus jellemzi. Eme rendkívüli jelenséghez ellenben magával ragadó és szándékolt módon-lassú és átgondolt érzelmi "fokozás" alkalmazásával - kell közelíteni, máskülönben vérszegénynek és érdektelennek tűnhet. Minthogy ez a történet elsődleges eleme, pusztá létével háttérbe kell szorítania a hősöket és az eseményeket. A jellemeknek és a történéseknek azonban mindenkor következeteseknek és természeteseknek kell maradniuk, kivéve azokat a pillanatokat, mikor érintkezésbe lépnek a rendkívüli jelenséggel. A jelenséghez való viszonyukban a jellemeknek éppoly hitetlenkedő döbbenetet kell mutatniuk, mint amilyet hasonló személyek hasonló helyzetben a valós életben is mutatnának. Soha ne vegyük természetesnek a rendkívüli jelenségeket. Még ha a hősök vélhetően hozzászótkak is a jelenséghez, akkor sem tekintek el attól, hogy félelmetesnek és lenyűgözőnek ábrázoljam a jelenséget, hiszen az olvasóra is hasonló hatást kell gyakorolnia. A nyegle stílus tönkretesz bármely komolynak szánt fantáziaművet.

A hangulat, és nem a cselekmény a rémtörténet elsődlegesen megkívánt alkotóeleme. Valójában a rémtörténet legfeljebb egy *bizonyos fajta emberi kedélyállapot életszerű ábrázolása* lehet. Amennyiben más próbál lenni, rögtön silánnyá, gyermeteggé és hiteltelenné válik. A fő hangsúlynak a *finom* sejtetésre - a szövegben megbúvó utalásokra és kiválasztott képzetekkel társítható részletekre kell kerülnie, melyek hangulatárnyalatokat fejeznek ki, és fokozatosan a nem valós valóságosságáról győzik meg az olvasót. Kerüljük a színezet és jelképiség homályától eltekintve sem lényegiséggel, sem jelentőséggel nem bíró hihetetlen történések egyhangú lajstromát.

Ezen szabályokhoz és kívánalmakhoz tartottam magamat - tudatosan vagy öntudatlanul -, mióta első alkalommal próbálkoztam komoly fantáziamű megírásával. Az eredmény sikerültsége természetesen vitatható - azt azonban bizton kijelenthetem, hogy ha a fenti néhány bekezdésben felvázolt szempontot figyelmen kívül hagyom, írásaim jelenlegi formájuknál sokszorta hitványabbra sikerültek volna.

Galamb Zoltán fordítása

¹ A rémregény és a gótikus regény egymást fedő kifejezések. (Aford.)

² A kiadás éve valójában 1818. (Aford.)

³ Magyarul *A bolygó hollandi, vagy a hajósok réme* címen jelent meg, az

eredeti cím azonban sokkalta kifejezőbb. (*A ford.*)

⁴ Kegyetlen mese. (*A ford.*)

⁵ Babits Mihály fordítása.

⁶ Bartos Tibor fordítása.

⁷ Magyarul A vörös halál álarca címen jelent meg Babits Mihály fordításában.

⁸ A kifejezés egy 1894-ben beindított poszt-viktoriánus irodalmi folyóirat (*The Yellow Book*) nevére utal. (*A ford.*)

⁹ „Old Contemptibles”. Vélhetően II. Vilmos császár elejtett megjegyzése nyomán vették fel a nevet a Franciaországban harcoló angol csapatok. (*A ford.*)

Néhány megjegyzés a csillagközi történetekről¹(1935)

A más bolygókat és univerzumokat, valamint a kozmikus tereket átszelő merész utazásokat témául választó írásművek jelenlegi áradata ellenére feltehetően nem túlzás azt állítani, hogy eme munkák közül - H. G. Wells regényeit is beleértve - legfeljebb fél tucatról mondható el, hogy akár a legcsekélyebb művészi súllyal rendelkezik, vagy bármiféle irodalmi rangot képvisel. Hamisság, szokványosság, közhelyesség, mesterkélttség, álérzelem és gyerekes szertelenség uralja e túlszaporodott műfajt, s épp ezért kizárólag legritkább szüleményeit nevezhetni valóban érett alkotásnak. Ily rengeteg üresség látványa sokakat arra készítetett, hogy feltegyék a kérdést, vajon az adott talajból valaha is kisarjadhat-e valódi irodalom.

Jelen megjegyzések papírra vetője nem hiszi, hogy az űrutazás és a távoli bolygók témája eleve alkalmatlan lenne az irodalmi feldolgozásra. Véleménye ezzel szemben az, hogy az elképzelés mindenütt tapasztalható leértékelése és elhibázott feldolgozása általános félreértéshez vezetett; mely félreértés a rémtörténetek és a tudományos fantasztikum más területeire is kiterjed. E tévhit azon az állásponton alapul, hogy a lehetetlen, valószínűtlen vagy elképzelhetetlen jelenségekről szóló bármely beszámolót a népszerű kalandregények stílusában és modorában íródott, tárgyilagos cselekedetektől és szokványos érzületekből építkező hétköznapi elbeszélésként lehetséges problémamentesen előadni. Az efféle tálalás "elmegy" az éretlen olvasók körében, az esztétikai értékek területét azonban meg sem közelítheti.

Az elképzelhetetlen események és körülmények minden más történeti alkotóelemtől eltérő osztályba tartoznak, és nem tehetők hihetővé a hétköznapi elbeszélés szokványos módszereivel. Először is meg kell küzdeni a hihetlenség problémájával, ez pedig kizárólag akképp valósítható meg, hogy a történet minden más mozzanatát átgondolt realizmus jellemzi, ami tökéletesen kifinomult hangulati vagy érzelmi fokozással párosul. A hangsúlynak ugyancsak

a megfelelő helyre kell kerülnie - mindvégig a középpontba helyezett különösség rendkívüli mivoltát kell kiemelnie. Nem szabad elfeledni, hogy a természeti törvények bármiféle áthágása önmagában nagyobb horderejű dolog, mint bármely más esemény vagy érzés, mely az emberre hatással lehet. Épp ezért egy efféle esetet témául választó történetben oktalanság elvárni, hogy az életszerűség vagy a valóság illúzióját kelthetnénk, amennyiben köznapiként mutatjuk be a csodát, miáltal a szereplők cselekedeteit továbbra is szokványos indítékok vezérlik. Noha a jellemeknek természetesnek szükséges maradniuk, alá kell vetni őket a központi rendellenességnek, amely köré csoportosulnak. A csodás történet valódi "hőse" nem valamely emberi lény, hanem maga a rendkívüli jelenség.

A kiválasztott természetszegés nyers és iszonyú szörnyűségének mindenek elé és fölé Szükséges tornyosulnia. A szereplőknek azonosképp kell reagálnia rá, mint ahogy valós személyek reagálnának egy efféle jelenségre, ha hirtelen szembekerülnének vele a mindennapjaik során, ugyanazon, már-már megrendült döbbenetet kell mutatniuk, amit bárki a megszokott körülmények között mutatna, s nem ama erélytelen, mérsékelt, gyorsan tovaszálló érzelmeket, melyek az olcsó közhagyomány igényeihez igazodnak. Még ha a csoda olyasféle is, melyhez a szereplők feltételezhetően hozzászóltak már, az írónak valamiképp akkor is érzékeltetnie kell az áhítat, megdöbbenés és álmélkodás érzését, amit az olvasó érezne, ha efféle jelenséggel szembesülne. Mikor egy csodás utazás az odaillő érzületek nélkül kerül bemutatásra, a legkisebb mértékben sem érezzük életszerűnek a beszámolót. Nem alakul ki bennünk ama hátborzongató illúzió, hogy effélék akár a valóságban is megtörténhetnek, mindössze azt érezzük, hogy valaki szertelen szavakat ejtett ki a száján. Általában véve el kell felejtünk a silány irodalom zugírókhoz méltó konvencióit, történetünket pedig a témául választott csoda kivételével mindenben a valós élet kifogástalan szeletévé kell alakítanunk. Úgy dolgozzunk, mintha rászedni igyekeznénk az embereket, szertelen hazugságunkat pedig megkérdőjelezhetetlen tényként próbálnánk elfogadtatni.

A hangulatra, nem a cselekményre szükséges összpontosítani a csodás történetben. A puszta eseményeket nem hangsúlyozhatjuk, hiszen azok természetellenes szertelensége üressé és nevetségessé teszi azokat, ha az előtérbe helyeztetnek. Az efféle események, még ha a jövőben elméletileg lehetségesnek vagy elképzelhetőnek tűnnek is, nem feleltethetők meg semminek a való életben és az emberi létben, ennél fogva nem képezhetik felnőttnek szóló elbeszélés alapját. A csodás történet komoly formában legfeljebb egy *bizonyosfajta emberi kedélyállapot életszerű ábrázolása* lehet. Amint ennél többre törekszik, silánnyá, gyerekessé és hiteltelenné válik. Épp ezért a fantasztikus írónak meg kell értenie, hogy, az elsődleges hangsúlyt a finom sugalmazásra ajánlatos fektetnie - ama különös és képzettársításokban gazdag részletek észrevétlen elhintésére és érintésére, melyek bizonyos hangulatárnyalatokat fejeznek ki, és a valótlan rendkívüli valóságának tétova

illúzióját kelthetik -, ahelyett, hogy hihetetlen eseményeket sorjáztat, melyek sem horderővel sem jelentéssel nem bírhatnak a színezet és a hangulati jelképrendszer elevenséget biztosító kódén kívül. Mivel a csodás történetek nem ábrázolhatnak élethűen valós *eseményeket*, a hangsúlyt olyasmire kell áthelyezni bennük, amit *képesek* élethűen ábrázolni; nevezetesen az emberi lélek bizonyos sóvárgó vagy nyugtalan *kedélyállapotaira*, melyek által pókfonál hágsót szóhatunk, hogy elszökjünk az idő tér és természeti törvények bőszítő zsarnoksága elől.

És miként alkalmazhatók a felnőtteknek szóló csodás történetek általános alapelvei a csillagközi fantasztikum konkrét esetében? Abban, hogy *lehetséges* az alkalmazásuk, nincs okunk kételkedni; hiszen lényegi tényezőként itt, miként másutt is, a következőket említhetni: a csoda szükséges érzete, a szereplők szükséges érzelmei, a színhely és a mellékszálak realizmusa, a fontossággal bíró részletek kiválasztása, valamint a ponyvába illően mesterkéltségjellemek, az ostobán szokványos fordulatok és helyzetek gondos elkerülése, melyek az érdektelen szokványos megoldások kidomborításával azonmód lerombolnák a történet életszerűségét. A helyzet iróniája abban áll, hogy egy efféle, őszintén, tisztességesen és eredeti módon megírt művészi történetet nem sok eséllyel fogadtathatnánk el a közönséges ponyvakiadványok hivatásos szerkesztőivel. Ez azonban nem tántoríthatja el az elszánt művészt, aki komoly értéket kíván létrehozni. jobb tisztességesen írni e kevésbé jövedelmező magazin számára, mint talmi csillogást produkálni, és busás fizetséget kapni mindezért. Egy napon talán a szerkesztők kevésbé ragaszkodnak majd megrögzött művésziesség-ellenes szokásaikhoz.

A csillagközi történetekben előforduló eseményeket - a teljességgel a költői fantázia szüleményeiként felfogható elbeszélések kivételével ésszerű a jelenbe helyezni, avagy akként bemutatni, mintha titokban, vagy a történelem előtti időkben játszódtak volna le. A jövő kényes téma; hiszen az életmód leírásakor lényegében lehetetlen elkerülni a groteszséget és az abszurditást, miközben minden esetben mérhetetlen érzelmi veszteséget jelent, ha a megjelenített csodát ismertként kezelő szereplőket mutatunk be. A történetek szereplői alapvetően önmagunk kivetítései; és hacsak nem osztoznak tudatlanságunkban és rácsodálkozásunkban, elkerülhetetlenül nehezen leküzdhető akadályba ütközünk. Ezzel nem azt szeretném sugallni, hogy a jövőről szóló elbeszélések feltétlenül művészietlenek, csupán arra utalok, hogy nehezebb művészivé tenni őket.

A jó csillagközi történet szereplői valóságosak; nem a tucat-tudósok, gonoszkodó asszisztensek, legyőzhetetlen hősök, szépséges tudósleány-hősnők, és a hasonló szemét közül kerülnek ki. Valójában nem látom okát, miért kellene egyáltalán "cselszöveket", "hősöket" és "hősnőket" szerepeltetni. E mesterkéltség szereplőfajta egészében a mesterkéltség cselekménytípusok sajátjai, komoly elbeszélésekben pedig nincsen helyük. A történet feladata a rácsodálkozás és felszabadulás bizonyos emberi kedélyállapotának kifejezése, az olcsó regények

színpadiasságának izléstelen beráncigálása pedig éppannyira nem helyénvaló, mint amennyire ártalmas. Nincs szükség sablonszerű regényességre². Kizárólag olyas (nem feltétlenül vakmerő vagy megkapó) szereplőket szabad kiválasztanunk, akik természetszerűen részesei lehetnek az ábrázolt eseményeknek, és éppúgy kell viselkedniük, ahogy a valós személyek viselkednének az adott csodával szembesülve. Az egész mű alaphangnemét a realizmusnak, nem a regényességnek kell meghatározni.

A szereplők Földről való eljuttatásának döntő és kényes problémáját komoly körültekintéssel kell megoldani. Valójában ez tekinthető a történet elsődleges nehézségének. A távozást elfogadható magyarázattal szükséges indokolni, és hatásosan érdemes leírni. Amennyiben a történet nem a történelem előtti időkben játszódik, szerencsésebb valamely titkos találmányt megnevezni a távozás eszközeként. A szereplőknek mélységes, már-már bénító döbbenettel kell reagálniuk e találmányra, elkerülendő ama fércművekben gyakori csapdát, hogy az efféle dolgokat félig-meddig természetesnek veszik. Nehogy eltévedjünk a fizika bonyolult útvesztőiben, ajánlatos nem túlzott részletességgel leírni a találmányt.

Alig valamivel kevésbé kényes problémával állunk szemben mikor az űrt átszelő utazás, valamint egy más bolygón való leszállás leírására kerül sor. Ez esetben az elsődleges hangsúlyt a káprázatos élményre - a döbbenet lebírhatatlan érzésére - kell fektetnünk, amit az utazók éreznek, mikor rádöbbennek, hogy *valóban elhagyták szülőbolygójukat*, és a kozmikus végtelenségbe, vagy valamely idegen világra kerültek. szüségtelen megjegyezni, hogy az utazás mechanikai, csillagászati, és más tudományos vonatkozásaiban lényegbevágó a tényekhez való ragaszkodás. Nem minden olvasó tudatlan a természettudományok terén, a tények kirívó megsértése pedig hiteltelenné teszi a történetet azok szemében, akik képesek felfedezni a melléfogást.

Hasonló mérvű tudományos alapossággal kell bemutatnunk az idegen bolygón zajló eseményeket. Mindennek tökéletes összhangban kell lennie a kérdéses égitestről tudott vagy feltételezett tényekkel - a felületen tapasztalható gravitáció, a tengely dőlésszöge, a napok és az évek hossza, a mennybolt látványa stb. nem különbözhet a valóságostól -, a hangulatot pedig a valóságosság és realizmus érzetét elősegítő lényegi részletek kiválasztásával szükséges megteremteni. Az utazóknak a bolygólakók általi fogadtatását érintő szakállas fordulatokat azonmód ki kell zárni. El kell vetnünk tehát a túl könnyed nyelvelsajátítást; a telepatikus kommunikációt; az utazók istenként való imádását; a helybeliek emberi jellegű királyságainak életében, vagy a különböző csoportosulásiak között dúló szokványos háborúkban való részvételt; a szépséges, emberszerű hercegnővel kötött frigyét; a sugárvetőkkel és űrhajókkal vívott Armageddont; az udvari ármánykodást és a féltékeny varázslókat; a sarkvidékekről ránk rontó szőrös majomemberek hordáit és így tovább, és így tovább. A társadalmi és politikai szatíra mindig kerülendő, hiszen az efféle intellektuális és hátsó szándék gyengíti a hangulatteremtés erejét. Aminek

viszont mindig, és minden mást maga mögé utasítva jelen kell lennie, az a *különösség* - a sajátunkétól alapvetően eltérő, felfoghatatlan világ *különösségének* - érzése.

Egyáltalán nem szükséges, hogy az idegen bolygó lakott - vagy az utazás időpontjában lakott - tegyen. Ha mégis az, a helybeli lényeknek határozottan nem emberi külsővel, gondolkodásmóddal, érzelmekkel és társadalmi renddel érdemes rendelkezniük, hacsak nem egy történelem előtti időben a Földről indított gyarmatosító expedíció tagjainak leszármazottai. Az emberszerű külső, viselkedés és nevek, melyekkel a ponyvaírók többsége felruhazza a külvilágiakat, egyszerre nevetségesek és szánalmasak. A közönséges ponyvaírók másik abszurd szokása a sajátunkénál magasabb tudományos és technikai fejlettséget feltételezni az idegen bolygók uralkodó lényeiről; akik kivétel nélkül látványos szertartásokon vesznek részt kubista templomokban vagy palotákban, és kivétel nélkül valamely szörnyűséges és elháríthatatlannak tűnő veszély fenyegeti őket. Az efféle maszlagot az érett realizmusnak kell felváltania, a külvilágiakat pedig a meghatározott esetek művészi igényeinek megfelelően a fejlettség egymástól eltérő némelykor magas, máskor alacsony, megint máskor jellegtelenül köztes - fokán szükséges ábrázolni. Az udvari és vallási látványosságokat nem szabad szokványosan túlhangsúlyozni; valójában kifejezetten valószínűtlen, hogy az egzotikus fajoknak valamely kisebb csoportja kivételével bármelyikük felfedezte volna magának a királyság és a vallás sajátos népszokásait. Mindvégig észben kell tartani, hogy a nem emberi lényektől teljességgel idegen az emberi indítékok és felfogások rendszere.

Ám a történet valódi magját olyasminek kell képeznie, ami egy feltételezett földön kívüli faj sajátos jellegével és szokásaival semmiféle összefüggésbe nem hozható - mely nem más, mint *a Föld elhagyásának önmagában csodás élménye*. Az érdeklődést inkább a különös és a Földétől eltérő természeti viszonyok ecsetelésével kell fenntartani, nem pedig bármiféle mesterkéltségek drámai esemény vagy szereplő, legyen bár emberi vagy idegen leírásával. Akár kalandokat is beiktathatunk, azokat azonban alá kell rendelni a realizmus követelményeinek -kizárólag a körülményekből természetszerűen fakadó fejlemények, nem pedig öncélúan kiagyalt álizgalmak lehetnek.

A tetőpont és a megoldás kidolgozásában lényeges az átgondoltság, elkerülendő a túlzásokat vagy a mesterkéltséget. A hihetőség szempontjából célszerű a nyilvánosság előtt eltitkoltként feltüntetni az utazást - vagy a történelem előtti időbe helyezni az eseményeket, mely kitörlődött az emberiség emlékezetéből, újbóli felfedezése ugyanakkor titok marad. A széles körű nyilvánosság, mely az emberi gondolkodás, történelem és célok gyökeres megváltozásával járna, általában túl nyilvánvalóan ellentmond a mellékes eseményeknek és a tényleges jövőbeli lehetőségeknek ahhoz, hogy a valóságosság érzetét keltse az olvasóban. Sokkalta eredményesebb a történet helytállóságát függetleníteni bármely, érvényes ismereteinkkel ellentmondó körülménytől mivel az olvasó ekképp szórakoztatóan eljátszozhat a

gondolattal, hogy mindezen csodák talánvalóban *megtörténhettek!*

Mindeközben az ostoba csillagközi történetek áradata csöppet sem apad. Hogy valamely átfogó minőségi változás valaha végbemegy-e, jelen megjegyzések papírra vetője meg nem jósolhatja; mindenestre kifejtette a témakör általa legsarkalatosabbnak ítélt kérdéseit érintő véleményét. Kétségkívül mérhetetlen lehetőségek rejlenek a más égitestekről szóló történetek megfontolt kiaknázásában; amint azt néhány kvázi-remekmű, példának okáért a *Világok harca*, *Az első és utolsó emberek*, az *X-állomás*, a "Vörös agy" valamint Clark Ashton Smith legsikerültebb művei bizonyítják. Az úttörőknek azonban fel kell készülniük rá, hogy fáradozásaikat nem jutalmazza majd anyagi siker, szakmai elismerés, vagy az olvasó többség bátorítása, mely többség ízlését súlyosan elferdítette a rengeteg elfogyasztott szemét. Szerencsére az őszinte művészi alkotás önmaga ösztökéje és jutalma, így, a nehézségek ellenére nincs okunk kétségbeesni ama újszerű irodalmi forma jövőjét illetően. melynek jelenlegi kifejtetlensége csupán még több alkalmat biztosít az avatott és termékeny kísérletezésre.

Galamb Zoltán fordítása

¹ "Csillagközi történeten" a napjainkban sci-fiként emlegetett műfaj értendő, míg a tanulmányban többször használt "csodás történet" a fantasztikus regénynek vagy novellának felel meg. [*A ford.*]

² Az angol eredeti szövegben használt *romance* szó eredendően a lovagregényre, majd a gótikus regényre vonatkozott, később pedig a romantika vadregényes, allegorikus történeteire és kalandregényeire. [*A ford.*]

A klasszicizmus védelmében (1919)

Válasz Philip B. McDonald professzornak

Jelen lapszám egy másik rovatában Philip B. McDonald professzor, a Műkedvelő kritikai Részleg elnöke az amatőr újságírásról fejti ki nézeteit, melyek kiválóan példázzák e modern intézményünkbe vetett szilárd hitét és irányában tanúsított építő érdeklődését. Ugyanakkor azonban oly szavakkal bírálja a *United* aktuális irodalmi szerkesztési elveit, ami azonnali választ igényel azoktól, akik sokat fáradoztak a jelenlegi színvonal megteremtésén.

McDonald professzor meggyőződéssel hiszi, amennyiben szó szerint elfogadjuk az ítéletét, hogy a műkedvelők remekmű szintű kifejezésre törekvése

hivatásunk téves értelmezéséből fakad. Mivel idegenkedik a gondolattól, hogy ama ízléses beszédmodort igyekezzünk minél tökéletesebben elsajátítani, mely a konzervatív világ örök és általános érvényű kifejezőmódjának tekinthető, arra buzdít minket, hogy dolgozatainkkal ereszkedjünk le a szubjektivitás és a személyes szféra bensőségebb tartományába; ami alatt többek között, hogy saját szavait idézzem, az "emberibb és amerikaibb" értendő.

Eme javaslatot egy pillanatig sem megengedett megjegyzés nélkül hagyni, hiszen vélhetően alapvetően befolyásolja a nyers és ifjú írók egész tömegét, akiknek kevés bátorítás is elég ahhoz, hogy letérjenek a pallérozott tudomány útjáról. Ám a tétel tévességének igazolásához szükségtelen bármi módon is kétségbe vonni ama érvelést, hogy a fesztelen és személyes kifejezés kívánatos, sőt egyenesen szükségszerű eleme a műkedvelő irodalomnak. Elégséges azt bizonyítani, hogy az efféle önkifejezés kizárólagosan írói tevékenységünk levélbeli ágához tartozik, kinyomtatott műveinkben ugyanakkor szabadon kísérletezhetünk a valódi stílus, és írásainkat a színvonalas irodalomhoz fűző valódi rokonság kialakításán.

Az amatőr írás helyi érdekű, bensőséges és személyes hányada kétségkívül sokkalta terjedelmesebb, mint azt egy McDonald professzorhoz hasonló személyiség, aki csupán nemrégiben csatlakozott hozzánk, felmérhetné. A műkedvelők levelezése, beleértve a személyes és a nyilvánosságnak szánt episztolákat is, bámulatos termékenységéről árulkodik; a kéziratokat közlő magazinok és a levelező társaságok egyre gyarapodó rendje pedig mérhetetlenül megnöveli e fesztelenebb kapcsolattartás nagyságrendjét. Azonos érdeklődésű vagy gondolkodásmódú személyek olyféle csoportokba tömörülnek, mint a *United Amateur* márciusi lapszámában leírt "Kleicomolo"; és bizonyossággal megállapítható, hogy az irodalommal kapcsolatos eszméinket, érzéseinket és egyéni véleményeinket anélkül megoszthatjuk egymással, hogy feltétlenül kinyomtatott formában kellene megörökíteni azokat.

Rendszeres kiadványainkat tekintve hangsúlyozni kell, hogy céljuk nem a terefere vagy a levelezés helyettesítése, hanem végső formába öntött irodalmi alkotásaink közlése. Műveltségünk tökéletesítése során különbséget kell tenni a folyamat és az eredmény között. Levelezésünk személyes hangneme érzékletesen példázza az irodalmi művek megemésztésének folyamatát; kinyomtatott dolgozataink tárgyilagossága ellenben azt mutatja, ugyancsak érzékletesen, miféle eredményeket érünk el az önálló irodalmi művek megalkotása terén, bármily szerényre sikeredjenek is azok. Az efféle művekben nem csupán jogunk, hanem kötelességünk is a lehető legcsiszoltabb stílusra törekedni, és utánozni az általunk olvasott legkiválóbb szerzőket; jóllehet műveink ekképp némi hasonlóságot mutatnak e hivatásos írók alkotásaival. És tulajdonképp miért tekinti McDonald professzor oly nagy bűnnek a színvonalas könyvekkel és folyóiratokkal vonható párhuzamokat? Kénytelenek vagyunk feltenni magunkban a kérdést, vajon McDonald professzor felismeri-e, mily mérhetetlenül jobban megérthetni a színvonalas szerzőket és gondolataikat, ha

szorosan a nyomukban járunk. A magas szintű irodalom e behatóbb megismerése önmagában kielégítő mértékű szolgál a kezdő számára, hogy a hagyományos kifejezéssel kísérletezzék. Bevallott szándékunk, hogy a kiforratlan írópalántákat útmutatással és szerzői tapasztalattal lássuk el. Vajon nem inkább öröme, semmint elkeseredésre ad okot, hogy csoportunk tagjai a legkiválóbb szerzők stílusát teszik magukévá? Minden más megoldás elkerülhetetlenül tétova, kifogásolható és helyrehozhatatlanul silány írásmódhoz vezetne. Amennyiben kizárólagosan fesztelen szubjektivitásra tanítanánk a kezdőket, megfosztanánk őket az erőteljes, kifogástalan és méltóságteljes kifejezés képességétől. Számos eleven példát hozhatni fel érvelésünk alátámasztására, melyek a műkedvelő irodalom korábbi, éretlenebb korszakából maradtak ránk.

McDonald professzor tudálékos tézisének egy másik vonatkozását a cikk mintegy mellékesen tárja fel. Az irodalomhoz való általános viszonyára gondolok; ami a kiérlelt, az életet általánosságban ábrázoló könyvek óvatos becsméréseiben, és a modern, jellegzetesen amerikai és várhatóan tiszavirág-életű írások felmagasztalásában mutatkozik meg. Úgy tűnik, ama típust testesíti meg, melyre nemrégiben Faunce elnök úr a Brown University igazgatója utalt, mikor kijelentette, hogy többségünk "túl elszántan mai".

Jelen írásnak nem szándéka oly kiterjedt csatározást kezdeményezni a klasszikus és a modern írásművek felett, mint amelyet egykor a Saint-James Könyvtárban vívtak, s melyről Swift dékán úr számolt be; ám nem tartózkodhatom attól, hogy a klasszikus irodalomnak zavart és elsatnyult korunk felszínes alkotásaival szembeni örökös elsődlegességét hangoztassam. A görögség és Róma irodalmi szelleméről, mely a legkedvezőbb körülmények között fejlődhetett, bizonyossággal állítható, hogy a kifejezés művészetének és tudományának betetőzését jelentette. A megfontolt és alapos ókori szerző az egyszerűség, mértékletesség és elegancia oly magas szintjét érte el, melyet a későbbi korok túlszárnyalni, vagy akár megközelíteni sem voltak képesek. Valójában azon modern időszakok jutottak a műveltség legmagasabb fokaira, melyek a leghívebben követték a klasszikus modelleket. Mikor McDonald professzor büszkén hivatkozik bizonyos kiváló kortárs szónokokra, elfelejti, hogy a minták, melyeket mégis követni méltónak találtak, maguk is ugyanazon klasszikusok hatását mutatják. Akár közvetlenül, mint Mr. Burke, akár közvetetten, mint Mr. Wilson esetében, a klasszicizmus örökön a hatásos szónoklat alapozó formája marad.

McDonald professzor indítványa, hogy a műkedvelő irodalmat több helyi, amerikai íz hassa át, jóllehet a folytonosan idézett Emerson egyik kijelentésével támasztja alá, valójában veszedelmes provincializmusra buzdít. Nem mintha a helyi írónak kevésbé lenne hazafias kötelessége megörökíteni szülőföldjét az irodalomban, hanem mert célszerűtlen tájnyelvi és stílusbeli eltérésekre buzdítani, miközben az általánosan elfogadott változat oly hosszú és dicső eredettel büszkélkedhet. A széles látókör, nem a beszűkültség a legfőbb

kulturális követelmény. McDonald professzor nézetei ama ifjú amatőr újságíróra emlékeztetnek öt évvel korábbról, aki amiatt panaszkodott, hogy csoportunk két tagja, egy massachusettsi és egy- kaliforniai, azonos stílusban írt - és ekképp figyelmen kívül hagyta a "helyi színezet" kifejezésbeli lehetőségeit.

Ami a klasszikus stílus napjaink szükségleteihez való alkalmazhatóságát illeti, úgy vélem, a mai gondolkodás egyetlen szakterületének sem ártana, ha átvinné a derűsebb korok világos retorikáját. Valójában meggyőződéssel hiszem, hogy egy efféle folyamat sokban segítene kiirtani napjaink világának értéktelen és lényegtelen sarjadékait. Mi, modernnek túlbecsültük a képességeinket, és egy kikökönt értékrend mentén botladozunk a terhes banalitások és álérzelmek zűrzavarában, mely a hanyatlás homályos, izgatott, átgondolatlan és benyomásokra építő nyelvezetében nyer kifejezést. Gondolataink áttétele a klasszicizmus szabatos, ésszerű stílusába segíthetne felfedni legtöbb elvakultan bálványozott újításunk hitvány?hasztalanságát.

McDonald professzor állítása, miszerint a klasszikus stílus túlságosan korlátozott, és hiányzik belőle az emberiesség, megítélésem szerint aligha megalapozott. Az ókoriak eleven ékesszólása elvitathatatlan; és amennyiben korlátozták szavaik hömpölygő áradását, kizárólag a végső hatás fokozásának céljából tették. Hasonlítsuk össze példának okáért a görög-római írások elemi erejét a keleti ömlengések túldíszített ürességével. Ami pedig a korlátozottságot illeti, valamely rosszindulatú magyarázó akár McDonald professzor letisztult és pattogó prózastílusával is illusztrálhatná az elvek és gyakorlat közötti ellentmondást. Az első dolog, ami az olvasó szemébe ötlük McDonald professzornak "A nyelv megszerkesztése" című, kimért cikke kapcsán: a heves érzésektől és a tiszta, szimmetrikus szépség imádatától tartózkodó szükszavúság. Figyelembe véve a professzor szónoki kiválóságát és irodalmi tájékozottságát, óhatatlanul azt kívánjuk, bárcsak írásait a klasszikus könnyedség és a visszafogott díszítés fenségességével tenné teljessé.

Összegzésül hadd fejtsem ki egyértelműen a kérdéssel kapcsolatos álláspontomat. A műkedvelő újságírás terén a legmagasabb klasszikus nivóra törekvést támogatom, és minden energiámmal annak fenntartására törekedem. A kinyomtatott írásművekben nincs helye frivol fesztelenségnek, a sebtében, megszerkesztetlenül megírt mai írások pedig nem választhatók utánzandó mintaként. Öröömre szolgálna, ha a téma további értekezések tárgyává válna az amatőr sajtóban. Mindaddig alázatosan ennyit üzenhetek tanult ellenfelemnek:

*"Maxime, si tu vis, cupio contendere tecum."*¹

Galamb Zoltán fordítása

¹ Ha úgy akarod, a végsőig hajlandó vagyok megküzdeni veled. (latin)
[A ford.]

A lenézett pasztorál (1918)

A modern költészet - avagy a jelenkor költészetének mondott jelenség számos összetett irányzatában megfigyelhető egyfajta határozott és méltánytalan megvetés a valódi régi pasztorál iránt, amit Theokritosz¹ és Vergilius² tett halhatatlanná, saját irodalmunkban pedig Spensernek³ köszönhetette újjáéledését.

E kedvezően viszonyulás ráadásul nem kizárólag a szabályos eklogára korlátozódik, amelyről és amelyre oly remek példákat írt Pope⁴ úr. valahányszor egy poéta efféle gyönyörködtető és ártatlan képekkel ékesíti dalát, vagy átveszi azok szelíd és édeskés hangulatát, az utolsó lyukas zsebű zugíró és önjelölt műtész is tüstént felelőtlen tudálékoskodónak és őskövületnek fogja bélyegezni.

A modern poéták, midőn megkísérelik megfontoltan és gondos valóság-hűséggel leírni az emberi elme és érzések belsőleges működését, egyre inkább lenézik az eszményi szépség egyszerű leírásait, valamint a kizárólagosan a képzeletet gyönyörködtető kellemes képek keresetlen bemutatását. Az efféle témákat elcsépeltek, mesterkéltnak és teljességgel méltatlannak ítélik ama művészethez, melynek célja szerintük a Természet minőségeinek és megnyilvánulásainak elemzése és visszaadása.

Ám e hit kapcsán e sorok írója nem tehet mást, mint hogy megállapítja, kortársai félreértik a költészet valódi tárgykörét és feladatát. Nem valamely vaskalapos klasszicista, hanem a végzetlenül eredeti Edgar Allan Poe⁵ volt az, aki kereken bírálta a búskomor metafizikusokat, és kijelentette, hogy az igaz költészet elsődleges tárgya a "gyönyör, nem az igazság", és "célja a meghatározatlan gyönyör, nem a meghatározott"⁶, amivel azt adja tudunkra, hogy az élet unalmas és utálatos vonatkozásai többnyire érdektelenek a költészet számára. Azt, hogy az amerikai poéta és kritikus alapvetően helyes következtetésre jutott, világosan bizonyítja, ha összevetjük. kik maradtak fenn, és kik merültek megérdemelten feledésbe bármely kor költői közül.

Az angol pasztorál, mely a legkiválóbb ókori példákon alapul, megkapó, árkádiai egyszerűségű jeleneteket ábrázol, melyek nem csupán a táj önmagában való szépségével ragadtatják el az elmét, hanem a klasszikus Hellász és Róma emlékezetét is felidézik a tudós értelemben. jóllehet a falusi élet vegyítése a kifinomult érzésekkel és stílussal nyilvánvalóan mesterkéltnak hat, a szépség ugyanúgy szép marad; és a szokványos nevek, kifejezések és képek sem vonnak le semmit az egész kifinomult esztétikumából. Az efféle vers igézete bármely előítéletektől mentes intellektus számára ellenállhatatlan, képzeletünkben pedig éteriben békés és felüdítő képsorokat képes felidézni, mint akármely realistább költemény. A romlatlan szellemek mindegyike létrehoz magában bizonyos eszményi képzeteket, melyeknek a pasztorál megengedett és művészileg szükséges visszatükrözése.

Nem lehetetlen, hogy a jelenkori háborúskodással együtt járó szellemi forrongás hamarosan az ízlés általános egyszerűsödéséhez és kiigazításához vezet, és a valós szenvedés közepette ismét képesek leszünk értékelni a tisztán képzeletbeli szépséget mely tendenciák együttesen az őt megillető rangra emelhetik vissza a ,lenézett pasztorált.

Galamb Zoltán fordítása

¹ (i. e. 300 k. - i. e. 260 k.) [*Aford.*]

² (i. e. 70 - i. e. 19) [*Aford.*]

³ Edmund Spenser (1552 L-1599) [*Aford.*]

⁴ Alexander Pope (1688-1744) [*Aford.*]

⁵ (1809-49) [*Aford.*]

⁶ "Műbírálat" ('Criticism'; 1850). Edgar Allan Poe összes művei. Szukits. Szeged, 2001. 335. o. (Fordította Szabó Kata.) [*Aford.*]

Az időmérték (1915)

"Deteriores omnis sumus licentia." Terentius

A jelenkor költői művészetében mutatkozó dekadencia különböző formái közül egyik sem hat oly kíméletlenül érzeinkre, mint a közvetlen elődeink költészetét ékesebbé tevő versmérték harmonikus szabályosságának riasztó hanyatlása.

A tény, hogy a versmérték minden valódi költemény lényeges elemének számít, sem Arisztotelész megállapításai, sem Platón kijelentései nem cáfolhatják. Oly klasszikus műítészek, mint Dionüsziosz és Halikarnasszosz¹, és oly modern bölcselő, mint Hegel, egyaránt megállapítják, hogy a verselési technika a költészetnek nem csupán szükséges velejárója, hanem nélkülözhetetlen alapja is egyben; Hegel voltaképp magát a metrumot, nem pedig a metaforikus képeket teszi meg minden költői alkotás lényegének.

A tudomány hasonlóképp az emberi egyedfejlődés kezdetéig, sőt még tovább, az ember előtti majomállapotig vezeti le a ritmikusság ösztönét. A természet önmagában is a rendszeres időközönként jelentkező benyomások végtelen sorával szolgál. A hónapok és a holdfázisok egyenletes ismétlődése, a napkelte és a napnyugta, az apály és dagály váltakozása, a szív és az erek lüktetése, a lépések dobbanása járás közben, és számtalan ezekhez hasonlatos, szabályosan ismétlődő jelenség együttesen oly ösztönös ritmusérzékletet vésett az ember agyába, mely éppúgy megnyilvánul a legműveletlenebb, akár a legcsiszoltabb elmék esetében is. A versmérték épp ezért nem olyféle hamis

lelemény, amilyennek a radikalizmus szószólói elhíttetni igyekeznek velünk, hanem a verselés természetes és elkerülhetetlen díszítőeszköze, amit az egymást követő koroknak fejleszteni és finomítani, nem pedig csonkítani vagy elpusztítani lenne a feladata.

A többi ösztönhöz hasonlóan a ritmusérzék is különböző módokon nyilvánult meg a különböző fajok körében. A vadembereknél legegyszerűbb formájában, a primitív dobszóval kísért táncokban jutott kifejezésre; a barbárok esetében vallási és egyéb énekekben mutatkozott meg; a civilizált népek ugyanakkor formális költészetükben alkalmazzák, vagy a szótagok időtartamának egyenletes váltakozásaként, mint a görög és római költészetben. vagy a szótaghangsúlyok egyenletes váltakozásaként, mint az angol verselésben. A versmérték kifogástalansága épp ezért nem hivalkodó ékítmény, hanem az elsődlegesen természeti mintaképek logikus továbbfejlődése.

Az ultramodern költő mellett érvel - amint azt J. W. Renshaw asszonyság nemrégiben (a Looking Glass májusi számában) megjelent, "A művészet önkényuralma" című cikkében kifejti -, hogy a valóban ihletett poétának a nyelvtől és formától függetlenül kell megénekelnie érzéseit, megengedvén, hogy a váltakozó indíttatások módosítsák dalának ritmusát, értelmét pedig hangulata "éteri tébolyának" kell vakon alávetnie. E fenti érvelés természetszerűen azon a feltételezésen alapul, hogy a költészet fölötte áll a szellemiségnek; a "lélek" önkifejezése, mely magasabb rendű az értelemnél és az elveknél. Anélkül, hogy megkérdőjeleznénk e vitatható elméletet, meg kell jegyeznünk, hogy a természet törvényeitől nem ily könnyű eltávolodni. Az igaz költészet bármennyire felülmúlja elménk alkotásait, mégis szükségképpen hatnak reá a természet törvényei, melyek egyetemesek és megkerülhetetlenek. Ennek folytán az érzelmek a különféle pontosan meghatározott természetes alakzatok révén juthatnak kifejezésre. valójában ösztönösen érezzük, hogy bizonyos verselési fajták bizonyos jellegű gondolatokhoz illenek, egyes nyers, vagy szabálytalan versek olvasásakor ugyanakkor gyakorta elborzasztanak minket a versfaragó tudatlanságából vagy elferdült ízléséből fakadó indokolatlan módosítások. Önkéntelenül megütközünk azon, ha komoly témát anapestusok köntösébe öltöztetnek, vagy ha valamely hosszas és emelkedett témát rövid, szaggatott sorokba tömörítenek. Ez utóbbi melléfogás taszít minket olyannyira Conington tagadhatatlanul tudós Aeneis-fordításának olvasásakor.

A gondolat egysége az, amit a radikálisok oly könnyelműen figyelmen kívül hagynak szélsőséges; műveikben. A szertelenül csapongó metrumváltások közepette elfeledkeznek költeményeik mögöttes egyöntetűségéről. Módosulhat a szín, változhat a hangulat; egy vers azonban mindössze egyetlen meghatározott üzenetet közvetíthet, eme végső és alapvető üzenet megfogalmazásához pedig egyetlen versmértéket szükséges kiválasztani és fenntartani. A költemény hangnemének apróbb egyenetlenségeit bőségesen érzékeltetheti ugyanazon szabályos metrum sajátlagos változatossága. Nyelvünk legfőbb, ám immár bosszantóan elfeledett versmértéke, a hősi párrím végtelen számú gondolati

árnyalatot képes kifejezni a szavak megfelelő sorrendjének kiválasztásával, valamint a cezúra vagyis szünet találó elhelyezésével az egyes sorokban. Harmincnyolcadik előadásában Dr. Blair bámulatra méltó szabatossággal magyarázza és példázza a cezúra helyének fontosságát a hősi párrímes költemény ütemes áramlásának megváltoztatásában. Azzal is változatosabbá tehető egy költemény, ha megfontoltan beszúrunk egy-egy, a mű egészének meghatározó metrumától eltérő verslábát. Az ilyesmi többnyire nem bolygatja meg a sorok szótagszámát, és semmiképp nem rontja vagy fedi el az uralkodó verslábát.

A radikálisok érvei közül leginkább az a kijelentés megmosolyogtató, miszerint a költői szenvedélyt képtelenség szabályos verssorokba kényszeríteni; Pegazus lángoló tekintetű, lobogó hajú lovasának pedig változatlan formában kell a szenvedő közönség elé tárnia ama ködös elképzeléseket, melyek túlfűtött elméjének nemes zűrzavarában kavarnak. Nyilvánvaló ugyan, hogy a ritkán adódó ihletett pillanatok a nyelvtanok és rímshótárak béklyója nélkül kell kiaknázni, de éppily magától értetődő, hogy a rákövetkező, higgadt elmélkedéssel töltött órát a kiegészítés és csiszolás hasznos munkálatainak érdemes szánni. A "lélek nyelvét" tisztává és érthetővé kell tenni más lelkek számára is, máskülönben megértése örökre megalkotójának kiváltsága marad. Ha szándékosan elvetjük a ritmusszerkezet természetes törvényeit, az olvasó figyelme a költemény legbenső lényegéről annak rongyos és rá nem illő gúnyjára terelődik. Minél tökéletesebb a metrum, annál kevésbé szembeütnő a jelenléte; épp ezért, amennyiben a költő mindenekelőtt a témáját szeretné kidomborítani, érdemes olyannyira lecsiszolnia a verssorokat, hogy egyenetlenség egyetlen alkalommal se zavarja meg a jelentést.

A laza versmértéknek az ifjabb nemzedékre kifejtett mételyző hatása felmérhetetlen. A Múza legfiatalabb imádói, akik még nem kellően kiműveltek ahhoz, hogy különbséget tehessenek saját művészietylen nyerseségük és a pallérozott, ámde radikális poéta kulturált szörnyszülöttei között, bizalmatlanul tekintenek az ortodox kritikusra, és elhiszik, hogy sem nyelvtani, sem retorikai, sem verstani készségek nem szükségeltetnek saját művészi fejlődésükhöz. Az eredmény szükségképp faragatlan, zajongó hibrdek hada, kiknek zűrzavaros lármázása bizonytalanul ingadozik majd a próza és a vers között, erényeik nélkül magába olvasztva mindkettő hibáit.

Mikor ismét elismerik a letisztult versmérték tökéletes természetességét, óhatatlanul üdvös fordulat követi majd a jelenlegi káoszt; és imígyen a konzervativizmus és a jó ízlés kisszámú megmaradt hívei jogosan remélhetik, hogy a kortárs líra újfent Pope méltóságteljes hősi párrímes soraival, Thomson magasztos rímtelen jambusaival, Swift tömör jambikus négyeseivel, Gray zengzetes négysorosaival, valamint Sheridan és Moore élénk anapesztusaival ajándékozta meg őket.

Galamb Zoltán fordítása

¹ *Ti. Hérodotosz, Halikarnasszosz szülötte. [A ford.*

A megengedhető rím (1915)

"Sed ubi plura nieent in carmine, non ego paucis Offendar maculis."

Horatius

A jelenlegi és a múlt századi költői irányzatok sajátságosan furcsa módon megoszlanak. A bárdok egyik hangos és feltűnő csoportja hagyta befolyásoltatni magát a hanyatlásnak indult általános kultúrától, és mindenképpen újdonságra törekvésében láthatóan a verselés minden szabályát feladta, miközben a másik, csendesebb iskola a György-kori¹ költészet logikus továbbfejlődése, mely oly pontos rímelést és metrumot kíván, amit még Pope korának kifinomult művészei sem ismertek.

A Kilencek² mai, racionális tanítványa joggal nem veszi tudomásul a radikálisok rikácsolását, és épp ezért komoly technikai kihívással szembesül. Vajon továbbra is élhet-e a tökéletlen avagy "megengedhető" rímek szabadságával amit elődei oly gyakran használtak, vagy feltétlenül alkalmazkodnia kell a tökélynek az elmúlt évszázad során kifejlődött új eszményeihez? A jelen cikk írója bevallotta az archaikus verselés híve. Legutóbb megjelent próbálkozásaiban nem aggályoskodott amiatt, hogy a „toss'd” szót a "cost", a "come"-ot a "Rome", a "home"-ot pedig a „gloom”³ rímpárjaként alkalmazza, miáltal nyilvánvalóvá tette hogy a régimódi költőket és mintákat kövei; ám a Reinhart Kleiner tollából és más forrásokból származó ésszerű modern kritikára mégis tekintettel kell lennie, és ily módon rákényszerül, hogy a nyilvánosság üdvére körüljárja a kérdést, és saját álláspontjának ismertetésével megvédje ragaszkodását a kétszáz év előtti modellekhez.

A legkorábbi angol nyelvű rímelési kísérletekben valószínűleg olyféle szavakat használtak, melyek összecsengése olyannyira esetlegesnek mondható, hogy a valódi rím helyett inkább az "asszonánc" kifejezés illene rájuk. Imígyen "Chevy-Chase" eredeti balladájában rímelési helyzetben találkozhatunk a "King" és a "within" szavakkal, míg a hasonló, "Otterbourne csatája" című versben a "long" szó a "down"-nal, a "ground" az "Agurstonne"-nal, a "name" pedig az "again"-nel alkot rímpárokat. A "Sir Patrick Spense" című balladában a "morn" a "storm"-mal, a "deep" ugyanakkor a "feet" szóval kerül rímelési pozícióba. Ám kézenfekvő, hogy ezen esetlenségek nem a művészi hanyagságnak, hanem sokkal inkább a paraszti tudatlanságnak tulajdoníthatóak,

hiszen a korai balladák minden kétséget kizáróan a falusi énekmondók sebtében megírt termékei voltak. Chaucer⁴, az udvari költő esetében csupán elvétve találkozunk megengedhető rímmel, amiből arra következtethetünk, hogy az angol költészet voltaképpen eszményképe a tökéletesen összezsengő rím lehetett.

Spenser⁵ ugyancsak használ megengedhető rímet, és egyik jellegzetes versszakában a "Lord" az "ador'd" és a "word" szavak jól elkülönülő hangjait rímelteti; ám vajmi keveset tudunk a korabeli kiejtésről. és joggal feltételezhető, hogy kortársai fülével nem lehetett észrevehető különbséget felfedezni e hangok között. Ben Johnson leginkább Spenserhez hasonlóan alkalmazta a megengedhető rímet; mértékkel, és a zűrzavaros kiejtési szokások miatt részben indokoltan. A restauráció korának⁶ kiválóbb költői szintén módjával használtak csak megengedhető rímet; Cowley⁷, Wallers⁸, Marvell⁹ és sokan mások kellőképpen következetesnek tűnnek e tekintetben.

Samuel Butler épp ezért teljességgel váratlanul tört a világra halhatatlan "Hudibras"-ával¹⁰, melynek komikus köznapi nyelvezetén groteskságban csupán ügyesen szabados rímelve tesz túl. Butler közismert két szótagú nőrímei szükségképpen erőltetettek és pontatlanok, és nyilvánvaló, hogy szokványos egy szótagú hímrímei tekintetében sem ügyelt jobban a pontosságra. A "vow'd" és "would", "talisman" és "slain", valamint "restores" és "devours" találomra kiválasztott példák az efféle rímpárokra.

Nem sokkal Butler után vált ismertté John Oldham¹¹, aki erőteljes és ragyogó szatírái révén általános megbecsülésnek örvendett, és kinek véghetetlen nyersségét a rímek és verslábak terén kirohanásainak szellemessége feledtette. Oldham szinte teljesen figyelmen kívül hagyta az összezsengés követelményeit, és olyan vérlázító rímeket vetett papírra, mint "heads" és "besides", "devise" és "this", "again" és "sin", "tool" és "foul", "end" és "design'd", sőt "prays" és "cause".

A dicső Dryden¹² az angol költői nyelv pallérozója és megtisztítója kevesebb figyelmet fordított a rímre, mint a metrumra. Jóllehet sehol nem közelíti meg Oldham barátja szertelenségét, tekintélyes nevével olyféle rímeket szentesített, melyek Dr. Johnson¹³ szerint "erősen kifogásolhatóak". Ám nem szabad figyelmen kívül hagyni a Dryden és szabados kortársai közötti alapvető különbözőséget. Dryden oly mértékben tökéletesítette a sorok ritmikus lejtését, hogy hősi párrímeinek záró szótagjai különös kitűnőségükkel jelezték és hangsúlyozták ki a hangok közötti összes lehetséges hasonlóságot; vagyis az első hallásra viszonylagos összezsengéseket a sorokban elfoglalt tökéletesen azonos helyzetük kiemelésével tette hasonlatosabbá.

Szükségtelen hosszasan elemezni a Drydent közvetlenül követő nemzedék retorikai kifinomultságát. Ami az angol verselési technikát illeti, Pope¹⁴ maga a világ, és az egész világot Pope testesíti meg, Dryden új verselési irányzatot alapított, ám e művészeti forma tökéletesítője és kiteljesítője az a beteges ifjú volt, aki tizenkét évesen azért könyörgött, hogy vigyék el őt Will Kávéházába,

hadd láthassa személyesen is az idős Drydent. akit bálványának és példaképének tartott. A költői szerkesztés legárnyaltabb összhangjaira is kifinomult füllel ráérző Alexander Pope tökélyre vitte az angol verselést, kimagasló teljesítményét pedig azóta sem szárnyalták túl. A költészet utolérhetetlen mestere mégsem helytelenítette a tökéletlen rímeket, feltéve, hogy azok kifogástalan metrummal párosultak. Habár megengedhető rímeinek többsége pusztán a magánhangzók hosszúság és jelleg szerinti változatai, egyetlen alkalommal kellően eltér a szigorú eszményiségtől, hogy a "vice" szóra a "destrays" szót rímeltesse. Ám ki háborodhatna fel ezen? A kifinomult ritmikus lüktetés állandó hullámzása elrejt és jóvátesz minden egyebet.

Minden érv, ami az angol rímtelen drámai jambus és az asszonánkra alapuló spanyol *romancék* elfogadása mellett szól, még hatásosabban alkalmazható a megengedhető rím esetében. A verselési technika tulajdonképpeni egyetlen lényeges eleme a metrum. és mikor kér kellően hasonlatos hangot olyféle módon helyezünk el, hogy az egyik a másikat bizonyos ütem szerinti viszonyban követi, az átlagos fül kizárólag akadékoskodó rosszindulattal találhat kivetnivalót a domináns magánhangzók egybecsengésének apróbb hiányossága okán. A hosszú és rövid magánhangzók rímeltetése általános gyakorlatnak számított a György-kori költő körében, és felolvasva szükségszerűen eltereli róla a figyelmet a költemény egészén végigvonuló lüktetés; mint például Pope alábbi két sorában:

But thinks, admitted to that equal sky,
His faithful dog shall bear him company.¹⁵

Hasonló jellegű a ténylegesen különböző magánhangzók rímeltetése, melyek egyáltalán nem hangzanak különbözőnek, amennyiben átélt szaválás közben halljuk őket. A köznapi beszédben az olyféle szavak, mint a "join" és a "line" meglehetősen eltérőnek hatnak, Pope azonban ügyes rímpárt alkot belőlük, mikor ezt írja:

While expletives their feeble aid do join, and ten low words oft creep in
one dull line.¹⁶

Kizárólag a rímpár utolsó mássalhangzója nem térhet el egymástól. Mindenekelőtt ez biztosítja a kívánt hasonlatosságot. Az olyféle szótagok, melyek csupán magánhangzójukban, és nem az utolsó mássalhangzóban egyeznek, nem tekinthetők rímnek, hanem pusztán asszonáncok. Az átlagos mai író mégis oly mértékben figyelmetlen és következtelen, hogy többször használ közönséges asszonáncot, mint elődje alkalmazott megengedett rímet. E sorok írója művészi tevékenysége során többször kényszerült rámutatni az olyféle erőltetett rímekre, mint a "fame" és a „lane" a "task" és a „glass" vagy a „feels" és a "yields", és ezen lehetetlen párosításokat figyelembe véve nem kárhoztathatja magát az "art" és a „shot" szavak rímbe szedéséért a "Március" című versben; hiszen a két szóban legalább a lezáró mássalhangzók megegyeznek.

Ama vélekedést, hogy a megengedhető rímek határozott. valós előnyökkel

bírnak, nem könnyű megcáfolni. Egy hosszú hősköltemény egyhangúsága gyakorta kellemesen enyhíthető a tökéletesen egybecsengő rímpárok sorjázásának józan megtörésével, miképp a metrum is színesebbé tehető esetleges háromszoros rímek és alexandrinusok beiktatásával. További előnye, hogy nagyobb szabadságot biztosít a gondolatok kifejezésének. Hiszen számtalan költőt említhetni, akik a tökéletes rímalkotás kényszerének béklyójában nem egyszer elvetni kénytelenek valamely elegáns epigrammát vagy ragyogó antitézist, melynek használatát a megengedhető rím lehetővé tenné, más esetekben pedig üres töltelékszavakkal kell kipótolniuk a kívánt rímképletet!

Ám ha visszatérünk a történelmi áttekintéshez, egyértelművé válik az ésszerű ízlésbeli tendencia, az ok pedig, amiért Kleiner úr az abszolút tökélyt követeli meg, nem érdektelen. Oliver Goldsmith¹⁷ költeményeiben megőrizte Pope megszokott klasszikus stílusát, ugyanakkor azzal, hogy végképp elvetette a megengedhető rímet, még inkább megközelítette az általa eszményinek ítélt csiszoltságot. Tökéletes precizitással követik egymást "Az utazó" és "Az elhagyott falu" párrímei, és senki sem tagadhatja, hogy eleganciájuk még a legkritikusabb fület is gyönyörködteti. Alig valamivel kevesebb szabadsággal fogalmazódtak Cowper¹⁸ egyszerű rímei, amíg a dagályos Erasmus Darwin¹⁹ hasonlóképp több figyelmet szentelt a hangok egybevágóságának, mint Anna királynő korának bárdjai. Gifford²⁰ Juvenalis- és Persius-fordításai közel azonos mértékben mutatják a korszakra jellemző irányt, Campbell²¹, Crabbe²², Wordsworth²³, Byron²⁴, Keats²⁵ és Thomas Moore²⁶ egyként tartózkodnak az elődeik idejében megengedett szabadabb rímalkotástól. Értelmetlen lenne tagadni a verselési technika ily széleskörű változásának Jelentőségét, hiszen végbemente is természetességét bizonyítja. A tizenkilencedik és huszadik század legkiválóbb kritikusai megkövetelik a tökéletes rímet, és egyetlen hírnévre törekvő költőjelölt sem térhet el egy ily egyetemes szabályosságtól. Kétségtelenül ez az angol, akárcsak a francia poéta valódi célja; mely céltől csupán időlegesen tértünk el a mostanit megelőző korszak során.

Ám lehet, és kell is kivételt tenni azon kevesek esetében, akik valamiképp átvették a régebbi korok hangulatát, és lelkük mélyén a klasszikus zárlatok méltóságteljes hangzására vágynak. Valóban indokolt korlátok közé szorítani a tökéletlen rímek használatát, teljességgel a modern szabályokhoz ragaszkodni azonban barbárság lenne. Minden véges elme megkövetel magának bizonyos önkifejezési szabadságot, annak pedig, aki képtelen kielégítő módon kifejezni magát a kétszáz év előtti eleven stílus inspirációjának hiányában, nyilvánvalóan engedni kell, hogy felesleges megszorítások nélkül követhessen egy annyira ártalmatlan, lényegi tévedéstől mentes, és korábbi példák által szentesített gyakorlatot, mint amilyen a költői alkotások értékét semmivel sem csökkentő, szinte észrevétlen megengedhető rím.

Galamb Zoltán fordítása

¹ Az 1714-től 1820-ig terjedő időszak; lényegében a felvilágosodás és a klasszicizmus idejével esik egybe. [A ford.]

² A világtörténelem kilenc kiválósága: Hektór trójai fővezér, Nagy Sándor, Julius Cézár; Józsué, Dávid király, Júdás Makkabeus; Artúr király, Nagy Károly és Gottfried Bouillon. [A ford.]

³ Mivel az írásban példaként felhozott rímek kizárólag az angol eredetiben tartják meg valós hangértéküket, ezért a szavak és verssorok mindvégig változatlan formában szerepelnek, és csupán a hosszabb részletek értelmező fordítását adjuk meg lábjegyzetben. [A ford.]

⁴ Geoffrey Chaucer (1343 k.-1400) [A ford.]

⁵ Edmund Spenser [1552 L-1599] [A ford.]

⁶ 1660-1685 - a Stuart-ház restaurációja Angliában. [A ford.]

⁷ Abraham Cowley (1618-67) [A ford.]

⁸ Edmund Waller (1606-87) [A ford.]

⁹ Andrew Marvell (1621-78) [A ford.]

¹⁰ Samuel Butler (1613-80) fő művének, a "Hudibras"-nak kiadási éve 1663. [A ford.]

¹¹ (1653-83) [A ford.]

¹² John Dryden (1631-1700) [A ford.]

¹³ Samuel Johnson (1709-84) író, esszéista. az első angol értelmező szótár készítője. [A ford.]

¹⁴ Alexander Pope (1688-1744) [A ford.]

¹⁵ "Hiszi, ha végül majd a mennybe jut, / Kutyája híven elkíséri őt." Az embernek próbája. Első levél, 1-2. sorok. (1732) [A ford.]

¹⁶ "Míg durva szók egymást segíthetik / S egy sorba tíz alpáriság kerül." A műbírálatról, Második rész, 346-7. sorok [146-7. Sorok] (1711) [A ford.]

¹⁷ (1730 k.-1774) [A ford.]

¹⁸ William Cowper (1751-1800) [A ford.]

¹⁹ (1751-1802) [A ford.]

²⁰ William Gifford (1756-1826) [A ford.]

²¹ Thomas Campbell (1777-1844) [A ford.]

²² George Crabbe (1754-1832) [A ford.]

²³ William Wordsworth (1770-1850) [A ford.]

²⁴ George Gordon. Lord Byron (1788-1824) [A ford.]

²⁵ John Keats (1795-1821) [A ford.]

²⁶ (1779-1852) [A ford.]

Mire való a vers? (1935)

Ha olvassuk a mostanában megjelenő amatőr verseket (meg a tengernyi kérészéletű rímeckét a napilapokban és kisebb professzionális magazinokban), azon fogunk a legtöbbet tanakodni, ugyan miért választották ezek a szerzők a metrikus formát mondanivalójuk kifejezéséhez. Átfutjuk e többé-kevésbé ritmusos sorokat, és bennük a számtalan kijelentést, véleményt, figyelmeztetést, melyek mind-mind alig néhány, meglehetősen ismerős témáról szólnak; mind a próza szó szerinti elbeszélő hangján szólal meg, mind valamely konvencionális nézőpontot szajkóz, amelyeket az idézetgyűjteményes ismétlés már népszerűvé tett. Lehet, hogy van, lehet, hogy nincs elfogadható oka annak, hogy a szerző mondani akar valamit. De van-e vajon érvényes oka annak, hogy elveti a rímtelen, folyamatos prózát, mikor csak tényeket akar bejelenteni, hiedelmeket vagy preferenciákat megmutatni, erkölcsi vagy praktikus tanácsot adni?

Ezek a cselekedetek (bármi is számos régimódi versfaragó - helyi hírességek - bevett gyakorlata) lényegileg a tudomány, a történelem, a közigazgatás, a filozófia körébe tartoznak, alapjuk a logikus érvelés és a szabatos meghatározás. Természetükből kifolyólag a pontos kifejezéshez megfelelő formákban követelnek helyet magunknak, nem pedig olyan formákban, amelyek megfelelőbbek a katartikus érzelmekhez és az ötletes szimbolizmushoz. Akkor hát miért ragaszkodik olyan sok állításokkal, doktrínákkal, prédikációkkal házaló ahhoz, hogy a rím és ritmus rajta oly rosszul álló köpenyébe bújjon - oly ruhába, amely a költőnek készült?

Igen üdvös lenne, ha az ilyen ambiciózus rímelők egy pillanatra elgondolkodnának azon, hogy a sok-sok minden közül, amit épp mondani akarnak, vajon mit is lenne célszerű versben mondani. A korokon átívelő tapasztalat megmutatta nekünk, hogy a verses forma emelkedett ritmusai és egységes mintázatai elsősorban *aköltészetnek* nyújtanak megfelelő közeget - amelynek lényege, hogy erős érzelmeket állít elénk, élesen, egyszerűen, és főleg nem intellektuálisan ábrázolva őket közvetett, figuratív, képi eszközökkel. Ezért hát nem éppen bölcs dolog ezeket a ritmusokat és mintázatokat alkalmazni, mikor nem akarunk mást, mint kijelenteni, állítani vagy prédikálni.

Akkor van itt az ideje a vers használatának, mikor egy hangulat vagy érzés olyan erőssé és áthatóvá válik, hogy különböző konkrétan megjelenő képeket, párhuzamokat, szimbólumokat idéz fel lelkünkben, s arra ösztökél, hogy a világba kiáltsuk vagy jegyezzük fel az örökkévalóságnak épp ezen élénk képek és szimbólumok segítségével. Ha a fehér báránnyelű látványa nyomán vágy ébred bennünk, hogy tanulságokat vonjunk le tünékenységből, illuzórikus látvány-világukból, a legjobb, ha meg sem szólalunk, vagy egy prédikációt írunk (tegyük lehetőleg az előbbi). Ha azonban a felhők hajókra, hattyúkra, gyapjas nyájakra vagy légi kastélyokra emlékeztetnek, akkor már megfontolhatjuk, elég erős-e az érzés, a különleges képek elég frissek és eredetiek-e ahhoz, hogy igazolják, miért törünk ki dalban.

A költészet, ami rendes esetben a vers tartalma, sosem határoz meg, sosem eleméz, sosem jelent ki semmit; nem buzdít semmire és nem is bizonyít

semmit. Csupán ábrázol, kiemel, szimbolizál, megvilágít, vagy más módon kifejez valamely hangulatot vagy fontosnak érzeu tárgyat. Amikor tehát verset próbálunk írni, nem szabad közvetlen, szó szerinti módon állításokat tennünk és érvelnünk, hanem mondanivalónkat finoman elhelyezett párhuzamok, a tekintet elől el-elsiklóan szimbolikus képek és általában véve valamilyenfajtakonkrét asszociációra alkalmas képvilág révén kell eljuttatnunk az olvasóhoz.

A közelmúltban megjelent példaként említhetnénk a következő alkotást az olyan didaktikus amatőr írásra, amely nyilvánvalóan sokkal megfelelőbb kifejezést is találhatott volna, mint a rímelő forma.

A pletyka néha jót teszen,
Máskor csak kéne jót tegyen.
Durva szóval hát ha szól,
ítéld meg akkor is jól.

Micsoda különbség van e között, meg az ugyanebben a magazinban megjelent, alább idézett négysornyi valódi költészet között: ez utóbbi valóban olyanfajta érzelmi túláradás, amely a verses formához méltó.

Albert Chapin: Anyámnak

Láttam szerető szemed - bár szemem csukva volt;
Hallottam hangod - bár halál dermesztette;
Éreztem lágy kezed, s míg elaludtam ott,
Jött édes suttogás - nyári szél lehelete.

A könnyű költészet kérdése, amely - bizonyos tekintetben - első ránézésre ellentmondásban áll az itt kifejtett elvekkkel, egészen más lapra tartozik, és olyan probléma, amely méltó lenne rá, hogy e hasábokon tárgyalasson. Azonban addig is tanácsos jól megfontolni szándékunkat, ha rímfaragásba kezdünk: tegyük fel magunknak a kérdést, alkalmas-e tárgyunk ily kezelésre, és nem tenne-e megfelelőbb prózában találni alakjához és természetéhez illő eszközt.

Nagy Gergely fordítása

A szabadvers-járvány (1917)

A kortárs folyóiratokban vészjósuló gyakorisággal megjelenő, Formát, elmésséget és művészi szépséget nélkülöző "költemények" nem kis riadalmat keltettek a vers igaz barátainak körében, és aggodalomra adtak okot, hogy a

múzsák lakhelyének művészete a hanyatlás végső fázisába érkezett. A *Conservative* azonban úgy hiszi, hogy a helyzet összetettebb és kevésbé világvegét sejtetően fenyegető, mint arra a felszíni jelekből következtetni lehet.

Nem szabad elfelejteni, hogy az emberi képzelet és annak kifejezőmódjai között Fennálló rokonság ellenére éles választóvonal húzható a gondolatok és eszmék radikalizmusa, valamint a pusztán formai radikalizmus között; és míg a szabadvers leghírhedtebb példáiban mind az értelem, mind a szerkezet terén teljes zűrzavar uralkodik, a jó hírű magazinok hasábjain megjelenésre méltónak találtatott művek többsége kizárólag technikáját tekintve dekadens, A költők közössége új játékszerre lelt, mellyel ideig-óráig mindnyájan szórakozni vágnak; a nemesebb bárdot azonban veleszületett jó ízlése és józansága nem engedi túl messze elkalandozni az ismeretlen területekre. Nem sok idő kell hozzá, hogy akaratlanul és szándéka ellenére ismét valódi verseket írjon, mivel képtelen semmibe venni a költői kifejezés ritmusának természetes szabályait. Az efféle költők művei már most a megszokott rímelés és a józan versmérték visszhangjaitól terhesek. Műkedvelő társunk, a radikális elvei ellenére kiváló költőként ismert Mrs. Renshaw nemrégiben külsőre szabadversnek ható költeményt komponált, mely valójában tisztán jambusos kompozíció, csupán a verssorok hossza változik. A költői lélek önnön tudtán kívül diadalmaskodott a radikális teoretikuson! Ekképp tehát bátran bízhatunk benne, hogy az idő ismét a közös karámba tereli a valóban tehetséges kísérletezőket.

A szabadverselők második, vagyis teljességgel szabálytalan irányzatát Amy Lowell képviseli legsikerületlenebb alkotásaiban; a hisztérikus és féleszű versfaragók zagyva csürhéjének alapelve, hogy megörökítsék pillanatnyi hangulatukat és beteg lelkük rezdüléseit, bármily szabálytalan és értelmetlen kifejezések tolulnak szájukra vagy vezetik tollukat eme ihletettségi (vagy talán epilepsziás) rohamok alkalmával, E szánalomra méltó lények természetesen különféle csoportokra és mellékirányzatokra oszlanak, s mindegyikük kifejti bizonyos „művészi” tételket, melyek a költői gondolat más esztétikai hordozóhoz, példának okáért a formához, hanghoz, mozgáshoz vagy színhez viszonyított analógiáján alapul; ám alapjában azonosnak tekinthetők az értelem, az arányosság, valamint az arányítható értékek teljes hiánya folytán. Az értelem maradéktalan elvetése (melyből valószínűleg nem sok juthatott nekik) a vesztüket hordozza magában. Mindegyik lejegyzí a hangokat, vagy a hangok jelképeit, melyek átsuhannak az elméjükön, miközben csöppet sem törődnek vagy?vesződnek vele, hogy valamely más elme is megérthesse azokat. A befogadott és lejegyzett benyomások többnyire rendellenesek, és ép lelkületű személyek számára közvetíthetetlenek; ömlengéseikben épp ezért valódi művészet, de még a művészi ihletettség szikrája sem fedezhető fel. E formabontókat a költőitől eltérő szellemi és érzelmi folyamatok serkentik alkotásra. Semmiféle értelemben nem tekinthetők költőnek, műveikre pedig, mivel teljességgel távol állnak a költészettől, nem lehet a költészet hanyatlásának jeleként hivatkozni. Inkább egyfajta értelmi és esztétikai

hanyatlásra utalnak, melynek a szabadvers csupán egyik megnyilvánulása. E dekadencia szülötte a "futurista" zene, valamint a "kubista" festészet és szobrászat.

Ha a kétfajta, versmértéket elvető formát - a valóban költőit és a szemmel láthatóan rendelleneset - konkrét példákkal kellene szemléltetni, érdemes összevetni Richard Aldington "Üvöltő gyász" című művét (*The Poetic Review*, 1916. augusztus) az alábbi józan sületlenséggel, melyet egy úgynevezett „spektrista” vetett papírra teljes komolysággal, a *Conservative* mégis az egyik New York-i "rovatvezérlő" egy vicces bekezdésében talált rá, ahol totális nevetségessége és értelmetlensége okán idézték. Mr. Aldington az esetlen kifejezésmód ellenére valóban komoly és mély érzésű költő; az alábbi sorokról pedig segítő kritika vagy magyarázat nélkül ítélni az olvasó:

Lelke foltos volt,
Akár egy májbeteg
Zsidó bankár kopasz feje.
Haja és gyűrött arca
Barázdált, akár
Egy albínó tigrispiton.
Úgy gondolta, a Mona Lisára hasonlít.
Bizonyítván a gondolkodás hiábavalóságát.

És annak hiábavalóságát is, hogy az idült "szabadverselőket" számottevő tényezőként fogadjuk el napjaink irodalmi életében!

Galamb Zoltán fordítása

A hivatásos írás rontó szelleme (1924)

Számtalanszor megjegyezték már, hogy az elbeszélő próza számít az amatőr irodalom leggyengébb pontjának, és nem hiszem, hogy e megállapítás téves lenne. Tagadhatatlan, hogy e területen nem található Samuel Loveman költészetéhez, ifj. James F. Morton tanulmányaihoz, Edward H. Cole kritikai elemzéseire vagy ifj. Frank Belknap Long fantasztikus történeteire fogható. Való igaz, hogy Mrs. Edith Miniter valóban magas színvonalú műveket alkot - ám ezeknek csupán elhanyagolható töredéke jelenik meg a műkedvelő folyóiratokban. Veszteségünk révén ugyanakkor a nagyvilág nyer.

Az elbeszélőpróza-írás terén mutatkozó gyengeségünk indoklásaként általában a helyhiányt említik, és e tényező valóban hathatós oknak tekinthető.

Valamely történet alapötletének kidolgozásához ugyanis elengedhetetlen feltétel a kellő terjedelem; a jelen anyagi helyzetben pedig ez nem biztosítható. Mostanában azonban arra a meggyőződésre jutottam, hogy más ok is létezik, mely ok mélyen gyökerezik az amerikai irodalmi élet rendszerében, és amely miatt vonakodva vagyunk hajlandók eljutni egy bizonyos különbségtételhez. Az ok: az amerikai polgári elbeszélő próza reménytelenül hitvány és művészietlen általános színvonala, az elhanyagolt különbségtétel pedig: a sikerközpontú hivatásos elbeszélő irodalom és a narratív önkifejezésre tett őszinte művészi próbálkozás közötti határvonal meghúzása.

Ha a műkedvelő újságírás célja a hivatásos prózaácsolás szakképzett iparosainak kinevelése lenne, senki nem emelhetne joggal panaszt a fennálló helyzet okán. Ám némelyek úgy tartják, hogy a műkedvelői státusz fogalmilag megegyezik az esztétikai őszinteséggel, és az önmagáért, vagyis a művészetért való szeretetteljes alkotással. Amennyiben e tétel helytálló, úgy rossz úton járunk; nem található ugyanis művészi vagy valódi értéket az "eladható novellában", melyet oly gyakran választunk utáncandó mintának. Nem hiszem, hogy bármely nívós novellát valamely átlagos népszerű magazin számára kellene eladni, hacsak nem véletlen folytán. Aki eladható elbeszélő prózát igyekszik alkotni, művészként elveszett, az amerikai életmód nyújtotta feltételek ugyanis lehetetlenné teszik a művészi alkotások létrehozását a népszerű hivatásos írók körében.

A szerkesztőket és a kiadókat nem illetheti vád. Ők a nagyközönség igényeit szolgálják ki, és vállalkozásaik zátonyra futnának, amennyiben nem ezt tennék. És még ha eme átfogóbb kört hibáztatnánk is, joggal nem szórhatunk fejükre dühödt átkokat; az alaposabb elemzés ugyanis kimutatja, hogy a problémák többsége elkerülhetetlen - éppúgy az emberi befolyás határain kívül esnek, akár egy klasszikus görög dráma hőséne sorsa. Nálunk, Amerikában egy begyepesedett és félművelt olvasóközönség igényeit kell kielégíteni - mely olvasóközönség a puritán hagyomány valamely korábbi vagy újabb keletű megtestesülési formájához híven nevelkedett, miközben esztétikai érzékük teljesen eltompult az erkölcsi tartalom folytonos és mindenütt tapasztalható hangsúlyozása következtében. Honfitársaink millióiból hiányzik a szellemi önállóság, bátorság és rugalmasság ahhoz, hogy, művészi élvezetre leljenek valamely eredeti és valóságghű helyzetben, vagy beleélhessék magukat egy történetbe, ha az nem hagyja teljességgel figyelmen kívül a valós emberi érzések sokszínűségét és elevenségét [...] a sablonosság pedig nem mesterkél, erkölcsi cukormázás értékrendre épülő, leegyszerűsített cselekményt produkál, banális végkifejlettel, mely igazol minden időszerű közhelyet, és nem hagy magyarázatlanul egyetlen rejtélyt sem a legközépszerűbb olvasó sekélyes értelme számára sem.

Hivatásos elbeszélő prózánk emiatt nem szolgálhat követendő példaként a valódi irodalmár számára. A szerkesztőket ellenben nem lehet ésszerű érvek alapján hibáztatni. Ha bármely magazin művészileg eredeti elbeszélő prózát

rendelne és közölné le, szinte minden egyes olvasóját elveszítené. Az emberek fele nem értené, miről szól a történet, a másik fele pedig képtelen lenne azonosulni a szereplőkkel - mivel e figurák valódi személyiségekhez hasonlatosan gondolkoznának és cselekednének, szemben ama marionettbábukkal, melyeket az arra nevelt és meggyőzött amerikai középosztálynak emberi lényként illik kezelnie és elfogadnia. Elkerülhetetlenül ilyféle tehát a nemzeti nívót meghatározó és a legkiválóbb egyetemeinken írástechnikára oktató hallgatóknak például szolgáló elbeszélő próza jelentős hányada.

Ám ez még nem minden. Mindehhez hozzájárul még, mintegy a sors fintoraként, a sebességmámortól felajzott közönség kielégíthetetlen mennyiségi követelése. Egyszerűen fogalmazva, az amerikai olvasóközönség évente több történetet igényel, mint amennyit Amerika igaz művészei megírhatnak. Az igaz művész nem ír gyorsan, hacsak hangulata nem így kívánja, és csupán elvétve képes nagy mennyiségben alkotni. Nem tud leszerződni olyasmire, hogy adott határidőre ennyi meg ennyi szót leszállít, hanem természetes tempójában, megfontoltan, nem ritkán kifejezetten lassan, s mindig lelkiállapotától meghatározottan ír; kihasználja a kedvező alkalmakat, ám egyetlen mondatot sem vet papírra, amit fáradt elmével vagy kényszerből formálna meg. Ez természetesen nem elfogadható, amikor magazinok százait kell rendszeresen megtölteni írásokkal. Havonta vagy hetente bizonyos mennyiségű oldalt szükséges teletömni; és ha az alkotóművész késlekedik, a kiadó a második legjobb lehetőséggel kénytelen élni - a pusztán tehetséges írókkal, akik képesek elsajátítani bizonyos gépiesen alkalmazandó szabályokat és technikai fordulatokat, és gördülékenyen megfogalmazott anyagot tudnak készíteni, melyeknek kizárólagos érdeme, hogy bizonyos sémákhoz igazodnak, és a korábban a közönség által érdekesnek talált helyzeteket és hatásokat dolgozzák fel újszerű formában. Sok esetben az efféle írók népszerűsége tesznek szert - mivel az olvasóközönség ráismer ama elemekre, melyek korábban gyönyörködtették, és örömmel fogadja be azokat valamely ügyesen átalakított megszövegezésben. Az átlagos olvasó ízlése valójában nem különösebben fejlett, és abszurd szeszélyek, gyermetes érzelmek és analógiák alapján ítél. Imígyen elfogadottá vált, hogy az amerikai elbeszélőpróza-írás nem művészet, hanem szakma - olyasmi, amit szinte bárki megtanulhat a szabályok elsajátítása révén, és mindenekfelett az egyéniség teljes alávetését igényli a bevett sablonok általános irányultságának, mely összhangban áll a középszerű vezetés által ránk kényszerített sivár egyöntetűséggel. Sikerre épp ezért nem a zseni. hanem az ügyes firkász számíthat, aki tudja, miként ragadja meg és szolgálja ki a közízlést. Talmi hírnév az eredmény, és balgaságukban [...] máskülönbén becsületes és tiszteletre méltó vízvezeték-szerelők százai vesznek részt különféle levelező kurzusokon, hogy egyéniségüket eltaposva a sziporkázó „kiválóságok” nyomdokaiba léphessenek, akiknek eredményeit valójában nem megengedhető pusztán sarlatánságnál többnek tekinteni.

Ekképp jellemezhető tehát az elbeszélő próza helyzete - többnyire zsenialitást nem ismerő írók szedett-vedett csürhéje igyekszik helytelen módszerekkel elérni valamely önmagában is helytelen célt! E tendencia kiteljesedését tapasztalhatni meg példának okáért a *Saturday Evening Post* hasábjain, ahol több vagy kevesebb tehetséggel megáldott írókra nehezedik rá a bőkezűen szétszórt arany terhe, amit az eredetiség és a művészi lelkiismeret feladásáért kaptak cserébe. Félelmetes rontó szellem ez - amit csupán néhány ravasz vagy vakmerő szellem képes lerázni magáról. Ám a műkedvelők világában nem találni aranyat, mely ránk nehezedhetne, vagy mellyel megvásárolható a lelkiismeret. Ha valahol, hát itt kívánatos az írás szeretetéért és az esztétikai diadal öröméért alkotnunk. Vajon nem erre kellene legalább törekednünk, hogy ezáltal intézményünk valóban magasztossá és értékessé válhasson ahelyett, hogy az ízléstelen hivatásos körök meglehetősen nevetséges karikatúrájává alacsonyítsa magát?

Galamb Zoltán fordítása

A nyárspolgár mindenütt ott van (1924)

Az amatőrvilág fejlődése a civilizált kulturáltság foka felé bizony meg-megáll, és csak kanyargós, úttalan utakon halad. Amint egy lépést teszünk előre, a megdicsőült közepszerűség, vagy valamely esztétikai vagy filozófiai reakció képében rögtön megjelenik egy akadály, és elzárja az utunkat: erőnk nagy részét a hamis ideák elsöprése köti le, ahelyett, hogy valódi, értékes ideáink tárházának bővítésére szánnánk. De hát így van ez az élet minden területén, s így nem kell különösen sajnálkoznunk rajta, ha köreinkben történik, de azért mégiscsak gondolatébresztő dolog.

Az elmúlt évben láthattuk elavult fogalmak kétségbeejtő felújítását, divatjamúlt művészetelméletek hangoztatását, amint azok nyilvánvalóan felszínre is jöttek a múlt decemberi, Loveman elleni kritikákban. Akkor aztán egyszer s mindenkorra megmondták nekünk, a legjobb viktoriánus hangvételben, hogy a klasszikus témák elavultak, Poe elítélendően "morbid", a swinburne-i pogány szellemisség túlságosan "istenkáromló" ahhoz, hogy tisztességes keresztény országokban olvassák; nem szabad, hogy a költészet a "népi" tömeg által érthető határokon és érdeklődésen felülemelkedjen, a költőnek pedig kötelessége, hogy a kor rákfenéi ellen tiltakozón felemelje a hangját - meg még egy csomó ilyesfélét. Ez egy még mindig élénken folyó vitához vezetett, s most a jó modor és decens gondolkodás sápadtrózsaszín ragyogása újabb hajnalfényként tűnt fel a *Pauke's Quill* alakjában, melyet

kiadóként és szerkesztőként, őszintén vagy másképpen, a lelkes kamasz, Paul Livingston Keil úr és kollégái vezetnek.

Távol álljon persze e sorok írójától hogy Keil ifiúr lelkesedését letörni kívánja. Sőt, az a bevallott hite, hogy az ifiúr erélyes személyisége idővel komoly hozzájárulást fog jelenteni az amatőr újságírás megújításához. Jelenlegi nézeteinek egyes tételei azonban arra sarkallnak, hogy a racionális gondolkodás és a művészi fejlődés nevében tiltakozzam az eszeden reakció és az érzelmi puritanizmus e megújult hulláma ellen, amelyek csakis árthatnak az amatőr kultúrának.

Keil követelése, hogy vezessük be az irodalom cenzúráját, különösen veszélyes, mert rögtön szimpátiát ébreszt bennünk, mielőtt még tökéletesen átláthatnánk a következményeit. Még a mi korunkban sem gyakori, hogy túl sokunk fordulna közismert érdeklődéssel a nyilvános pornográfia felé; így tehát általában szólva örömmel vennénk, ha egy, külön erre a célra létrehozott testület létezne a jó ízlés elleni merényletek betiltására. Amikor viszont a megvalósítás problémái kerülnek elő, és rájövünk, milyen tökéletesen a puritán illúziókban élő, dogmatikus és öntörvényű hivatalnokok kezei közé helyez minket bármiféle cenzúra, olyan emberek kezébe, akiknek az életről és az irodalmi értékekről semmiféle ismereteik nincsenek - nos, akkor be kell valljuk, hogy a teljes szabadság még mindig a kisebbik rossz. A mai irodalom, az őszinteségre való rendszeres törekvéséből fakadóan, szükségszerűen sok olyat tartalmaz, ami visszataszító lehet a képmutató 19. századi világképet valló olvasók számára. Nem kell persze, hogy vulgárisan adja elő mindezt; de ennek is helyet kell adnia, már ha az irodalom az életet akarja kifejezni. Az, hogy a cenzorok pontosan ezeket az igazolható, szükséges részleteket akarják kihúzni, és az, hogy ha hatalmukban állna, még több kárt is tennének, nagyon jól látható a *Jurgen* elleni felesleges kínládásban, vagy az *Ulysses* betiltásában: két olyan mű elleni fellépésben, melyek jelentős részei a kortárs kultúrának. Milyen ironikus, hogy ugyanez a cenzori testület bizonyos jogi apróságok folytán rezzenéstelen arccal tűri a nyilvánvalóan, értelmetlenül erkölcstelen szemét parttalan publikálását, olyan művekét, amelyek még csak nem is tettetik, hogy esztétikai vagy intellektuális jelentőséggel bírnának!

Kiel legjelentősebb hozzájárulása a népbutítás ezen folyamatához azonban valójában a "Vélemény kontra tény" alcím alatt jelent meg, ahol is igen alapos munkával igyekeznek bizonyítani, hogy egy szerző munkájának értéke csak és kizárólag azokon a filozófiai elveken múlik, melyeket épp magáévá tesz. Bölcs szerkesztőnk szerint a szép nem is szép, ha nem olyantól származik, aki a mi egyházunk tagja, vagy aki nem a mi kedvenc versenylövünkra fogad. Akármilyen mesteri is tehát a festmény, bizony nem akaszthatjuk a fára, ha a festőt nem ajánlja nekünk a Ku Klux Klan, a Fiatalok Keresztény Társasága (Y.M.C.A.) vagy az Epsworth League. Ez bizony igencsak szórakoztató, még ha nem is olyan ragyogóan felvilágosító hatású, mint az értelmetlen metaforák kieli mesterműve: az egylitenyi fekete festék, ami az éjszakai kocsmái életet hivatott

szimbolizálni. Hát lehetséges lenne, hogy emberek elhiszik az ilyesfajta dolgokat? Végző soron miért ne lenne - a viktoriánus korban bármi lehetséges volt. Az volt aztán a sötétségbe burkolózó korszak, már ha hihetünk nagyatyáinknak: amikor a finomabb társalgók könyvespolcairól számúzték Shelley-t, mert társadalmi és vallásos eszméi "nem voltak egészen helyesek".

Most viszont 1923-at írunk: ez felnőtt kor, és nem nagyon engedhetjük meg magunknak, hogy olyan kimérákkal foglalkozzunk, melyek eltűntek az erényövekkel és a szőrcsuhákkal együtt. Épp ezért nem valami reménykeltő látni ezeket az alkalmi megújulásokat. Kiel végző csapása, melyet a filozófiára mér, egy mellékesen odavetett különbségtétel "tény" és "vélemény" között: csak azt tudjuk kérdezni, vajon mily természetfeletti bölcsesség mutatta meg neki az egyetlen helyes megoldást olyan kérdésekre, melyeknek megválaszolása még mindig kihívás e Föld legnagyobb elméinek is. Valahogy mégis attól félünk, az igazság utáni felfedezőút újra csak a jól ismert, korszakokon áthúzódó kérdőjelhez vinne el minket, és oly módon magyarázná Kiel gyerekes bizonyosságát, amelyet Herr Nietzsche a *Morál genealógiájában* már közkinccsé tett.

A *Pauke's Quill* megjelenése örvendetes esemény - ne becsüljük alá. Sajnálatos azonban, hogy lelkes támogatását a maradiság és reakció táborának adja. Kétségkívül be fog érni, már ahogy Kiel maga is érettebbé válik az idővel: és remélem, egy napon annak a szilárdabb civilizációnak segítőként ünnepeket majd, amelynek most olyan erőteljesen ellenáll.

Nagy Gergely fordítása

Rudis Indigestaque Moles (1923)

A *Conservative* c. lap, látva a legtöbb amatőr irodalmár önelégült érdektelenségét az irodalom és általában az esztétika jelenlegi állapota iránt, gyakorta kifejezte kételkedését, vajon tudják-e mindezek, tisztában vannak-e vele, mi is történik valójában. Az átlagos amatőr cikk, már amikor az olyan titáni méretű témák mellett, mint a politika, a hagyományok, meg a nagy egyéniségek, tud egy kis időt szakítani a témára, szinte egyedülálló abban, ahogyan a múlt kanonikus irodalma és művészete iránti lojalitását hangsúlyozza, s abban a boldog tudatlanságában is, amelyet a jelen és a múlt leleselkedő veszélyei iránt mutat. Ilyen cikkeket olvasva azt gondolná az ember, Tennyson meg Longfellow-t még mindig komolyan lehet venni költőként, és hogy atyáink érzelmvilága, változatos szentimentalizmusaik még mindig képesek dalra bírni a Múzsát és megalapozni a jövő művészetét. Egy ultraradikális polgártársunk

már jó idővel ezelőtt tiltakozott a rövidlátásnak ezen fajtája ellen; tiltakozása azonban formája és eredete miatt erejét veszítette. A *Conservative*-tól viszont, mely köztudottan nem szimpatizál semmilyen végletes állásponttal, talán nem lenne teljesen idegen az, hogy a kérdésre újra felhívja a figyelmet.

Tisztában vannak például olvasóink azzal, hogy az utóbbi fél évszázadban a tudományos haladás olyan emberképet, világképet, világegyetem-képet alkotott meg, ami a múlt dicső irodalmának jelentős részét kongóan üressé és nevetségessé teszi? Minden nagy művészetnek igen nagy erejű emberi érzelmeken kell alapulnia -olyanokon, amelyek otthonos ösztönből és szilárd hitből fakadnak. Mivel azonban a tudomány ily jelentősen átalakította képünket a világról, s ebből fakadóan e világról tartott hiedelmeinket is, látnunk kell, hogy az értékek egy fontos elcsúszása játszódik le a szemünk előtt a művészet minden olyan ágában, ahol a hit szerephez jut. A kifinomultabb társaságokban a régi hősiesség, kegyesség, érzelmesség már halott, s még a természetes szépség egyes formáit is fenyegetik. Nem tudjuk pontosan, mennyire komoly ez a fenyegetés, a *Conservative* pedig őszintén reméli, hogy a veszélyzóna végül is viszonylag kicsi lesz; mindazonáltal megdöbbentő fejleményekre mindenképpen számítanunk kell.

Egyetlen pillantás a *Dial* magazin novemberi számában található igen komoly eszmecserére T S. Eliot úr széteső és összefüggéstelen "verséről", a "Pusztaság"-ról elégséges, hogy a legkevésbé érzékeny olvasónak is képet adjon a dolgok valódi állásáról. Ez a mű különös frázisok, tudós allúziók, idézetek, szleng-kifejezések, általában szövegtöredékek gyakorlatilag értelmetlen összedobálása, melyet (mindegy, hogy szemfényvesztő céllal vagy anélkül) úgy ajánlanak a közönség figyelmébe, mint amit modern elmeállapotunk (mely épp mostanában döbönt rá saját kaotikus jelentéktelenségére és rendszertelenségére) a legmesszebbmenően igazol. Sőt azt látjuk, hogy ez a közönség, vagy legalábbis ennek jelentős része, e nevetséges kutyulmányt el is fogadja fontos és jellegzetes alkotásnak; "felbecsülhetetlen jelentőségű vers". ahogy egyik támogatója mondotta,

Hogy a helyzetet a tehető legalapvetőbb vonalaira egyszerűsítsük, azt mondhatnánk: az emberiség hirtelen felfedezte, hogy minden emelkedett érzelmé, értéke, vágya nem más, mint illúzió, melyet az egyes lélekben végbemenő pszichológiai folyamatok okoznak - s a végtelen és céltalan világegyetemben mindezek egyáltalán semmilyen jelentéssel nem bírnak. Felfedezte, hogy legtöbb cselekedete is olyan rejtett okok következménye, amelyek igen távol állnak azoktól, melyeket eladdig a hagyomány szentesített; és hogy úgynevezett "lelke" nem más, mint (ahogyan egy kritikus mondja) mindenféle kacat rendszertelen összevisszasága. Miután pedig mindezeket felfedezte, az emberiség nem tudja, mihez is kezdjen; így hát megteremti az analitikus vizsgálódás, a káosz, az ironikus ellentétek irodalmát.

Mi lesz a következmény? Nos, azt még nem tudjuk megmondani; az azonban bizonyos, hogy a jól informáltak világában igen nagy változások

várhatóak. Az európai kultúra elérte az alexandriai-szerű elgyengülés fokát, és ezért valószínű, hogy nem számíthatunk semmi jobbra, mint a meddő intellektualizmus széttartó irányzatainak felemelkedésére, és formátlan, szenvedélyes művészetre, amely törekeny érzelmek helyett inkább az elsődleges ösztönöket részesíti előnyben. Mindenfajta érzelem aprólékos elemzést kap majd, és neveltségessé válik; az ösztönöket dicsőíteni fogják. tobzódnak bennük, A művészet minden reménye tehát paradox módon abban áll, hátha az eljövendő nemzedékek nem lesznek majd túl jól informáltak - így talán képesek lesznek legalább arra, hogy a tudatosságnak mesterséges határokat szabjanak, és élvezzék a hagyományos témák és képek bizonyos könnyed ismétlődéseit és variációit, olyan képeket és témákat, melyeknek szépsége és légies vonzereje a jó ízlés számára sosem fog elhanyagolhatóvá válni. Aligha lehetséges például, hogy ne lássuk szépnek a holdfényt egy márvány templomhomlokzaton, vagy a tavaszi szürkületet a vén kert fái alatt. A burzsoá és plebejus irodalom persze törés nélkül folytatódni fog; hiszen a nagy többség gondolkodását csak nagyon ritkán zavarják meg a haladás finomságai. A sok Edgar A. Guest¹ aggályok nélkül megmaradhat jelentéktelen piacán. Történelmi távlatokban viszont csakis magasabb rétegei alapján alkothatunk ítéletet egy korszak irodalmáról, a népi vagy balladai esztétika folyamatos fennmaradása tehát nem meghatározó szempont ennek az ítéletnek problematikájában. Milyen érdekes megjegyezni, hogy még sosem távolodott el egymástól ennyire a népszerű és a kifinomult irodalom, mint korunkban.

Mindeközben azonban az is egyedülálló, hogy a jelenlegi zűrzavarnak oly kevés visszhangja jutott el az amatőr újságírás berkeibe. Hát örökre zárkózzunk kényelmes celláinkba a Milton- és Wordsworthköteteinkkel, és soha többé ne halijuk a *Les Mouches Fantastiques* zavaró zümmögését? A *Conservative* is kíváncsi, mit gondolnak az amatőr szerzők és szerkesztők a "Pusztaszó"ról és bizarr párhuzamairól.

Nagy Gergely fordítása

¹ Edgar Albert Guest (1881-1959), Brit-amerikai költő, publicista [*A ford.*]

Lord Dunsany és művei (1922)

A viszonylagosan csekély elismerés, melyben eddig Lord Dunsany részesült, aki talán a legegységesebb, legeredetibb és leggazdagabb fantáziájú élő írónk, mulattatóan érzékelteti az emberiség természetes ostobaságát. A konzervatívok lekezelően tekintenek rá, mivel nem érdeklik az ősi tévhitek és

hamisságok, melyeket e csoport elsődleges értéként tüntet fel. A radikálisok megvetik őt, mivel műveiben nem fedezhetni fel ama zűrzavaros dacot, mely szerintük a hamisítatlan modern kiábrándultság kizárólagos megkülönböztető jegye. És mégsem tévednénk azt állítván, hogy a senkié helyett mindkét csoport tiszteletét kiérdemelné; hiszen amennyiben bárkinek sikerült egyként kivonnia és vegyítenie a régebbi és újabb irányzatok esszenciáját, eme egyedülálló óriásban fedezhetni fel a klasszikus, a héber, az északi és az ír esztétikai tradíciók különös és bámulatba ejtő elegyét.

A köztudatban róla alkotott kép láthatóan ama homályos benyomásra korlátozódik, hogy Dunsany a kelta megújulást hirdető csoport egy tagja, aki bizarr színdarabokat ír. Más, köztudatban élő képekhez hasonlóan e nézet is sajnálatosan töredékes és hiányos; sok tekintetben pedig némileg félrevezető. Dunsany ugyanis tulajdonképpen nem tartozik semmiféle csoporthoz; a drámai fantáziák pusztá megírásának ténye pedig kellően elenyésző tételnek tekinthető egy olyan személyiség egészér tekintve, kinek költői történetei és színdarabjai sajátlagos filozófiában és esztétikai szemléletben megnyilvánuló zsenialitást tükröznek. Dunsany nem nemzeti, hanem egyetemes művész; legfőbb jellegzetessége pedig nem egyszerűen a hátborzongatás, hanem a kozmikus törvények és távlatok egyfajta isteni és személytelen víziója, melyben tudatosul az élet és a valóság egészének jelentéktelensége, homályossága, értelmetlensége és tragikus abszurditása. Főbb művei ama kategóriába sorolhatók, melyet a kritikusok "a valóságtól való menekvés irodalma" címkével illetnek; a tudatosan felépített illúziók irodalma pedig ama művelt és korszerű meggyőződésből jött létre, miszerint a megismerhető valóságból semmit nem nyerhetünk, a káoszt, a fájdalmat és a csalódást kivéve. E tekintetben Dunsany egyaránt konzervatív és modern; konzervatív, hiszen továbbra is hisz benne, hogy, a szépség az aranykor emlékezetében és az egyszerű motívumokban rejtezik, és modern, hiszen tudatára ébredt, hogy kizárólag az önkényesen kiválasztott ábrándképekben található meg az aranykor emlékezetét felidéző, rögzült motívumokat. A csoda felülmúlhatatlan poétája ő, ám olyféle kiművelten feltételezett csodáé, melyhez a valóságból való teljes kiábrándultság után folyamodunk.

Edward John Moreton Drax Plunkett, Dunsany tizennyolcadik bárója 1878-ban született Dunsany várában, az írországi Meath megyében, és a Brit Birodalom egyik legősibb és legkiválóbb vérvonalát képviseli. Elei elsődleges teuton és skandináv - normann és dán - ősoktól származtathatók, mely körülmény az északi hagyomány fagyos örökségével. nem pedig a csapongóbb és misztikusabb kelta tradícióval ajándékozta meg őt. Családját azonban szoros szálak fűzik Írország életéhez; nagybátyja, Sir Horace Plunkett vetette fel elsőként a domíniumi státusz ötletét, mely később az Ír Szabad Állam megszületéséhez vezetett. Lord Dunsany? maga a birodalmi eszmékhez hű honpolgár; a brit hadsereg vitéz tisztje, és a búr-, valamint az I. világháború veteránja.

Dunsany kora gyermekkorát édesanyja családi birtokán, a Dunstall

rendházban töltötte, az angliai Kent megyében található Shorehamben. Szobája ablakából a dombokra és a naplementére nyílt kilátás, költői hajlamát pedig javarészt az aranyló föld és égbolt gyakori látványának tulajdonítja. Egyedi kifejezésmódja sokat köszönhet az édesanyja által gondosan megválasztott olvasmányoknak; a napilapokat teljességgel kiiktatták, az elsődleges irodalmi tápláléknak pedig a Jakab király-féle Biblia számított. Eme olvasmány Dunsany stílusára gyakorolt hatása maradandónak és csodásan jótékonynak bizonyult. Az archaikus angol nyelv egyszerűségét és a héber zsoltárszerzők művészi ismétlésekben gazdag írásmódját tudatos erőfeszítés nélkül sajátította el; így a mai napig mentes maradt a legtöbb modern prózáiróra jellemző stílusromlástól.

Első bentlakásos iskolájában, a Cheam Schoolban Dunsanyt további bibliai hatások érték, és itt találkozott először egy még ennél is fontosabb hatással: a görög klasszikusokkal. Homéroszban a sajátjához hasonlatos, csodás világra lelt, és az *Odüsszeia* ihletése - mely eposz mellesleg talán nagyobb zsenialitásról árulkodik, mint harciasabb előzménye, az *Iliász* - egész munkásságán végigkísérhető. Az *Odüsszeiát* a különös, távoli vidékek ugyanazon varázsa hatja át, mely Dunsany műveinek elsődleges vonása.

A Cheam School után következett az Eton, aztán pedig a Sandhurst, ahol az ifjú Edward Plunkettet ama fegyveres hivatásra tanították, mely nemesi ivadékhöz illik. 1899-ben kitört a búr háboní, és az ifjú a Coldstream Guards kötelékében harcolta végig a küzdelmes időszakot. Ugyancsak 1899-ben örökölte meg az ősi címet és az őrnagyi rangot; az Edward Plunkett nevű fiúból egyszerre Lord Dunsany: férfi és katona lett.

Az irodalom világában Dunsany az új század hajnalán, az ír irodalmi csoport támogatójaként jelenik meg. 1905-ben publikálta első könyvét, a *Pegana isteneit*, melyben az újszerű és mesterséges árja mitológia fantasztikumán átsugárzik a szerző utánozhatatlan zsenije; a természetszimbiolumok tökéletesen kidolgozott ciklusát a természetlegendák agyafúrt filozófiája és végtelen bája hatja át. Ezután gyors egymásutánban jelentek meg Dunsany könyvei, melyek mindegyikét Sidney H. Sime hátborzongató illusztrációi tesznek teljessé. *Az idő és az istenek* (1906) mitikus ötlete egyre elevenebb képekben bontakozik ki. *A Welleran kardja* (1908), akárcsak az *Egy álmodozó meséi* (1910) emberek és hősök oly világát énekli meg, melyben Pegana istenei uralkodnak. Bennük megtalálhatjuk a teljesen kibontott Dunsany-féle motívumokat; az összeütközés és a balsors hellén szellemét, a magasztosan kozmikus nézőpontot, a fenséges líraisággal áradó szöveget, a színezet és szóképek keleti igézetét, a találékony képzelet titáni termékenységét, a "Napkeleten túli" és .. a világ végén fekvő" mesés vidékek titokzatos varázsát, és ama káprázatos készséget, amivel ókori és keleti minták alapján melodikus, csábító és csodát ígérő személy? és helyneveket alkot. Dunsany néhány története az általunk ismert tárgyi világról és a benne rejlő csodákról szól, a legjobbak azonban csupán ködös álmainkban elképzelhető vidékeket mutatnak be. Mindegyik ama tisztán esztétikai szellemben született,

mely a legmagasabb rendű művészet sajátja, hiszen híján van bármiféle nyilvánvaló erkölcsi vagy didaktikus elemnek, az afféle legendákban előforduló különös allegóriát kivéve, melyek közé e történetek sorolhatók. Dunsany egyedül a csúfság, az ostobaság és a közhelyesség gyűlöletét hirdeti oktató szándékkal. Elvértve, a társadalmi intézményeket kicsúfoló szatirikus részletekben, vagy a szennyes városoktól és éktelen hirdetőtábláktól beszennyezett természetet sirató szakaszokban találkozunk e hangütéssel. Az emberi elme alkotásai közül Lord Dunsany a hirdetőtáblát tartja mindenek fölött visszataszítónak.

Első színdarabját, *A ragyogó kaput* 1909-ben írta meg W. B. Yeats felkérésére, aki a dublini Abbey Theatre számára rendelt tőle művet. A szerző abszolút tapasztalatlansága ellenére az eredmény sikeresnek bizonyult, és Dunsanyt további színpadi művek alkotására ösztönözte. Noha jelen dolgozat szerzője továbbra is inkább az elbeszéléseket kedveli, a kritikusok egyöntetűen a színjátékokat tartják magasztalásra méltóbbnak; s ez utóbbiakra kétségkívül a briliáns párbeszéd és a technikai tökély jellemző, melyek Dunsanyt legkiválóbb drámaíróink közé emelik. Micsoda egyszerűség! Micsoda képzelőerő! Micsoda emelkedett stílus! Az elbeszélésekhez hasonlatosan a legjobb színműveket is a fantasztikus cselekmény és helyszín jellemzi. Többségük egészen rövid, noha legalább kettő, a *Ha* és az *Alexander* egészestés darab. A talán legtöbbször becsült mű: *A hegy istenei*, mely hét koldus Kongros városában játszódó történetét meséli el, akik a Marma-hegyen ülő hét zöldsínű jade-istennek adják ki magukat. A zöld színt mellesleg Dunsany előszeretettel használja műveiben; leggyakoribb megtestesülési formája pedig a zöld jade-kő. A színdarab nietzschei alakja, a koldusok Agmar nevű vezére mesterei módon megrajzolt figura, mely vélhetően mindörökké a drámairodalom eleven alakjai között marad meg a világ emlékezetében. A többi, csodás hatású mű közül megemlítendő még az *Egy éjszaka egy fogadóban* - ami a párizsi Grand Guignol színpadára érdemes -, valamint *A királynő ellenségei*, mely egy Hérodotosztól kölcsönzött egyiptomi történetet bont ki. Nem lehet eléggé eltúlozni a drámai beszédmodor és helyzetek hamisítatlan zsenialitását, amit Dunsany legjobb színdarabjaiban felmutat. E művek minden értelemben klasszikusnak számítanak.

Dunsany csodára kiélezett felfogása, mint már említettük, tudatos gyakorlatot tükröz, s egy mélységesen filozofikus és pallérozott elmét takar. Épp ezért nem meglepő, hogy az évek múlásával helyenként leplezetlen gúny és átható humor kezdi színesíteni a műveit. Valójában érdekes párhuzam vonható közte és ama másik ír kiválóság, Oscar Wilde között, aki oly szórakoztatón vegyítette a fantasztikumot a szellemesen világgal, és aki éppoly isteni tehetségre valló fennkölt prózát és egzotikus szóképeket alkotott. 1912-ben látott napvilágot *A csodák könyve*, melynek rövid fantasztikus történetei kivétel nélkül egyfajta humoros kétkedéssel kérdőjelezi meg önnön emelkedettségüket és igazságukat. Nem sokkal ezután következett *Az eltűnt selyemkalap* című egyfelvonásos vígjáték, melynek sziporkázó szellemessége akár Sheridan

legsikerültebb alkotásaival is felér; és azóta Dunsany komoly oldala egyre ritkábban mutatkozik meg ama esetleges színművek és elbeszélések ellenére, melyek az igaz szépségimádó megmaradását bizonyítják. Az 1915-ben kiadott *Ötvenegy elbeszélés* a bölcselkedő Baudelaire elegáns prózai-poétikus szellemiségét idézi, míg *A csodák utolsó könyve* (1916) a hasonló című első kötetrel mutat rokonságot. Kizárólag a *Három félteke meséi* (1919) kötetet alkotó elszórt töredékekben fedezhetni fel a régebbi, egyszerűbb Dunsanyre erősen emlékeztető elemeket. A legújabb többfelvonásos színdarab, a *Ha* (1921) nagyjából szatirikus komédia, melyben az egzotikus ékesszólás csupán egy rövid részletet jellemez. A *Don Rodriguezt*, aminek közzétételét a kiadó nemrégiben jelentette be, jelen dolgozat szerzője ez idáig nem olvasta; ám nem kizárt, hogy benne valamelyest a régi Dunsany éled fel. Dunsany első regénye ez, és fölöttébb nagyra tartják ama kritikusok, akik már kézbe kapták, A Plutarkhosz nyomán készült egészestés színmű, az *Alexander* 1912-ben íródott, és a szerző a legjobb művének tartja. Sajnálatos, hogy e drámai mű sem kiadásra, sem színre nem került. Dunsany rövidebb színdarabjait két gyűjtemény tartalmazza. Az *Öt színmű*, melyben *A hegy istenei*, *Az arany végzet*, az *Argimenes és az ismeretlen harcos*, *A ragyogó kapu* és *Az eltűnt selyemkalap* olvasható, 1914-ben került kiadásra. 1917-ben Jelent meg a *Színművek istenekről és emberekről*, mely kötet *Az arabok sátrai*, *Az istenek kacagása*, *A királynő ellenségei* és az *Egy éjszaka egy fogadóban* című színpadi műveket foglalja magába.

Dunsany továbbra is az irodalom pártfogója maradt, és védőszárnyai alá vette az ír parasztköltő Ledwidge-et - a feketerígó e halhatatlanná tevőjét, aki Dunsany parancsnoksága alatt szolgáit az Ötödik Királyi Inniskilling Lövészszázalóban, és esett el a Nagy Háborúban¹. A háború jelentős mértékben lekötötte Dunsany alkotó képzeletét, mivel az író tényleges katonai szolgálatot teljesített a francia fronton, valamint az 1916-os dublini felkelés alkalmával, mikor is súlyosan megsebesült. F, lekötöttség egy bájos és néhol patetikus elbeszéléseket tartalmazó kötetben, a *Háborús mesékben* (1918), valamint a *Sajnálatos távoli dolgok* (1919) című visszaemlékező esszégyűjteményében jutott kifejezésre. Dunsany józanul ítéli meg a háborút; a vizsály szerinte éppoly elkerülhetetlen katasztrófa, akár az árapály vagy az évszakok váltakozása.

Amerikát különösen nagyra értékeli Dunsany, mivel ott az anyaországnál készségesebben adták meg neki ama kevéske megbecsülést, amiben részesült. Színművei többségét itt adták elő a "Little Theatre" társulatok, elsősorban Stuart Walker színháza, és azokat időnként komolyabb lelkesedéssel fogadták. Minden ilyen színpadra vitelre a szerző személyes felügyelete mellett került sor, kinek utasításokat tartalmazó levelei kiemelkedő érdeklődésre tarthatnak számot. Dunsany színdarabjai nem egy főiskolai színjátszókör kedvencei közé tartoznak, s joggal. 1919-20-ban Dunsany előadói körúton vett részt az Egyesült Államokban, ahol általánosságban jól fogadták.

Lord Dunsany személyisége fölöttébb megnyerő, amit jelen dolgozat szerzője is igazolhat, aki az első sorban ült az előadóval szemben 1919 októberében, a bostoni Copley-Plaza báltermében. Az atkalommal Dunsany elragadó modorban körvonalazta irodalmi elméleteit, és olvasta fel teljes terjedelmében *A királynő ellensége*című rövid színdarabját. Kifejezetten - hat láb négy hüvelyk² - magas, nem különösebben vállas, fehér bőrű férfiú, kinek kék szemeit és magas homlokát sűrű, világosbarna haj keretezi, ajkai felett pedig ezzel megegyező színű bajusz ékeskedik. Egészséges és finom vonású arca, megnyerő és szeszélyesen nyájas tekintete egyfajta kamaszos jelleggel párosul, melyet sem a széles körű élettapasztalat, sem a monokli nem képes feledtetni. Ugyancsak kamaszosság jellemzi járását és tartását; ama görnyedtség és szeretetre méltó esetlenség, amit többnyire a serdülőkorral társítanak. Hangja lágy és kellemes, kiejtése a brit műveltség tetőpontját képviseli. Viselkedése könnyed és barátságos, olyannyira, hogy a *Boston Transcript* riportere a kenetes pódiumi megjelenés teljes hiányától panaszkodott. Drámai felolvasóként tagadhatatlanul hiányzik belőle az élénkség és heveség; színésznek kétségtelenül éppoly csapnivaló lenne, mint amilyen nagyszerű író. Feltűnő hanyagsággal öltözködik, és Írország legrosszabbul öltözött férfiújának kiáltották ki. Valóban semmi megkapót nem találtam a lazán felöltött szalonkabátban, mely ködszerűen borította őt az amerikai előadásokon. A bostoni autogramgyűjtőkkel módfelett előzékenyen bánt, és egyetlen kérést sem utasított vissza, jóllehet kínzó fejfájása miatt gyakorta homlokához kényszerült kapni a kezét. Mikor egy alkalommal bérkocsiba szállt, cilindere lehullott a fejről - a kisember ekképp tartja meg emlékezetében a nagyságok baleseteit!

Lord Dunsany Lord Jersey egyik leányát fogadta hitveséül, egyetlen fiúgyermekük, Randal Plunkett önmagyméltósága pedig 1906-ban született. A lord beállítottága, a szokványos cinikus és *fantaisiste* beteges mániáitól eltérően, határozottan sportos és szokványos; inkább a feudális és bárói életvitelből fakadó lehetőségeket aknázza ki. Pisztollyal Írország legkiválóbb céllövésze, lelkes krikettjátékos és lovas, szenvedélyes vadász, és a vidéki táj megrögzött imádója. Sokfelé utazott, különösen Afrikában; napjait hol saját meathi kastélyában, hol édesanyja kenti birtokán, hol pedig londoni lakásán, a Londres Square 55-ben tölti. A tény, hogy nem hiányzik belőle a szerény hősiesség hamisítatlanul romantikus vonása, ama eset is bizonyítja, mikor megmentett egy fuldokló férfiút, nevét azonban nem volt hajlandó felfedni a bámuló sokaság előtt.

Dunsany írói tevékenységét a gyorsaság jellemzi, és többnyire délutánonként és a kora esti órákban alkot, amihez teát fogyaszt enyhe élénkítőként. Szinte kivétel nélkül tollszárat használ az íráshoz, széles, ecsetvonásokra emlékeztető betűi feledhetetlenek azok számára, akiknek megadatott látni leveleit és kéziratait. Személyisége átsugárzik minden cselekedetén, és nem csupán teljességgel sajátos egyszerűségű stílust, hanem ezzel együtt sajátosan gyér központozást is eredményez, amit olvasói

némelykor hibájául rónak fel neki. Műveiben Dunsany a művelt naivitás és a gyermeki tapasztalatlanság különös légkörét igyekeznek megteremteni, a történelmi és egyéb tényekre pedig a tudatlanság elragadóan mesterkéletlen szellemében hivatkozik. örökös célja a romlatlan ifjúság üde fogékonyságával szemlélni a világot - avagy megközelíteni e minőséget, amennyire élettapasztalata megengedi. eme alapeszme gyakorta megzavarja kritikai ítélőképességét, amint az oly élesen megmutatkozott 1920-ban, mikor legjobb szándéka szerint töltötte be a United Amateur Press Association Koszorus Költészet Bírójának tisztjét. Dunsany valódi arisztokrataként viszonyul munkájához; és noha szívesen tenne szert hírnévre, fel sem merülne benne, hogy művészetét a kispolgári csöcselék vagy az irodalmi zűrzavarkeltők uralkodó klikkjének szintjére alázza le. Kizárólagosan az önkifejezés céljából ír, és épp ezért eszményi megtestesítője az amatőr tollforgató típusának.

Dunsany végleges irodalmi pozíciója nagymértékben függ attól, mely irányba fejlődik tovább az irodalom. Korunk egy különös átmenet és szerteágazás kora, melyben a művészet egyre inkább elszigetelődik a múlttól, és általában a mindennapi élettől is. A modern tudomány végül a művészet és szórakozás ellenségének bizonyult: hiszen azzal, hogy feltárta előttünk gondolataink, indítékaink és cselekedeteink hitvány és prózai alapjait, megfosztotta a világot a varázslattól és a csodától, a hősiesség, nemesség és önfeláldozás ama illúzióitól, melyek oly magasztosnak hatottak, amikor romantikus keretbe foglaltattak. Valójában nem túlzás azt állítani, hogy a lélektani felfedezések, a kémiai, fizikai és fiziológiai kutatások nagymérvű érzelmi pusztítást végeztek a művelt és tájékozott emberek körében, mikor alkotóelemeire értelem alkotta eszmére és állati ösztönre - bontották szét az érzéseket, Az úgynevezett "lélek", a maga olyféle lázas és szenvedő velejáróival. mint az érzelmesség, a tisztelet, a nyíltszívűség, a hódolat és hasonló, megsemmisült az elemzés során. Nietzsche átértékelte az értékeket, Remy de Gourmont azonban minden érték egyetemes elpusztításának folyamatát indította el. Immár tudjuk, a délibábok és az önámítás miféle hiábavaló, céltalan és összefüggéstelen zűrzavara az élet; és e tudás első döbbenetéből sarjadt ki ama szörnyűséges, új generáció bizarr, ízléstelen, dacos és kaotikus irodalma, mely megbotránkoztatja nagyanyáinkat - T. S. Eliot, D. H. Lawrence, James Joyce, Ben Hecht, Aldous Huxley, James Branch Cabell és a többiek eszteticizáló nemzedéke. Ezen írók, mivel tudják, hogy az életben nincs semmiféle rendszer, vagy dühöngnek, vagy gúnyolnak, vagy a kozmikus káosz részévé válnak, ahogy kiaknázzák az értékek őszinte és szándékolt érthetlenségét és zűrzavarát. számukra az útszéliség jele, ha valaki rendszert igyekezik felállítani? hiszen napjainkban már csak a szolgák, a templomba járók és a megfáradt üzletemberek olvasnak olyasmit, aminek értelme van, vagy bármely értéket valósként kezel. Milyen esélyekkel rendelkezik tehát egy olyan író, aki nem elég műveletlen vagy közönséges a *Cosmopolitan* a *Saturday Evening Post*, *Harold Bell Wright*, a *Snappy Stories*, az *Atlantic Monthly* és a

*Home Brew*vevőköre számára; ugyanakkor nem kellően zavaros, trágár vagy megveszekedett a *Dial*, a *Freeman*, a *Nation* vagy a *New Republic* rendszeres, vagy a *Ulysses* leendő olvasói számára? Jelenleg az egyik csoport "túlságosan intellektuálisnak" tartja őt, míg a másik semmibe veszi, mivel megítélésük szerint túrhetetlenül szelíd és gyerekesen érthető.

Dunsany egyetlen reménye az elismerésre az intelligencia, és nem a nagyközönség, hiszen művei vonzerejét ama teljességgel kifinomult műgond, ama mérsékelt kiábrándultság és letargia adja, amiben kizárólag a pallérozott elme találhat gyönyörűséget. Az elismeréshez szükséges fordulatot egyfajta visszarendeződés hozhatja meg, mely szükségképpen bekövetkezik, amint komolyabban megértjük a modernkori kiábrándulást és annak minden velejáróját. A művészetet tönkretette a világmindenségről szerzett tökéletes tudás, miszerint a világ csupán szemétdomb, melynek képét mindenki egyéni felfogása alapján festi meg magának. Ha egyáltalán lehetséges, kizárólag a kiábrándultság következő fokára jutás mentheti meg a művészetet; ama felismerés, hogy a tökéletes tudás és az igazság maga is értéktelen, és bármiféle ténylegesen ihlető művészet megalkotásához mesterségesen kell felállítanunk tudatkorlátokat, és úgy kell tennünk, mintha léteznének az egész emberiségre érvényes szabályok - ezek természetesen azon egyszerű összefüggések, melyeket eredetileg az ősi és vakon tapogatózó hagyomány örökölt ránk. Mikor megértjük, hogy minden öröm és lelkesedés forrása a csoda és a tudatlanság, ismét elkezdhetünk szembekötősdit játszani az atomokkal, az elektronokkal és a céltalan végtelenséggel.

Csak ezután imádhathatjuk újbóli rácsodálkozással az isteni nyelv zenéjét és színeit, és lelhetjük epikureusi örömünket olyas eszmék és ábrándok kombinációiban, melyekről jól tudjuk hogy mesterségesek. Nem mintha újfent komolyan viszonyulhatnánk az érzelmekhez - ehhez immár túlságosan kifejtett az intellektusunk -, ám ismét örömünket lelhetjük egy olyan szerző drezdaiporcelán-szerű tündérországaiban, aki hajlandó kifinomult képi módszerekkel eljátszani a régi eszmékkal, miliókkal, alakokkal, helyzetekkel és hatásokkal; a bukott istenek emlékét felidéző formában, ugyanakkor egy pillanatra sem elvetve az ember-bábuk és kisszerű kapcsolataik mikroszkopikus jelentéktelenségének kozmikus szintű és enyhén gunyoros felismerését. Egy efféle szerző mellőzheti a nyegleséget és az otrombaságot, ugyanakkor feltétlenül, bárha rejtetten is, mindenképp elé kell helyeznie a kiművelt szellemiséget, és óvakodnia kell, nehogy komoly hangnemben szólaltasson meg oly érzelmeket, melyekről a modern lélekelemzés bebizonyította, hogy alságosan kiüresedettek, vagy nevetségesen állatiasak.

És mindezzel vajon nem épp Dunsany, e mézédés szavú prózaköltő jellemzését adtuk, aki némelykor akaratlanul is hexameterekben ír, és kinek színpadán rendre megjelennek a könnyörtelen istenségek, és még könnyörtelenebb legyőzőjük, az Idő; ott a Sors és a Véletlen sakkoz; halott isteneket temetnek el; világok születnek és pusztulnak; és ama, világnak nevezett porszem szerény

krónikái elevenednek meg, mely szerencsétlen lakóival egyetemben csupán a kisebb istenek játékszere, akiket ugyanakkor pusztán MANA-YOOD-SUSHAI álmodik meg? A konzervativizmus és a kifinomultság tökéletes egyensúlyra talált Dunsanyben; rigolyásan hagyományhű, ám bármely öntudatos modernhez hasonlatosan tisztában van az értékek zűrzavaros érvénytelenségével.

Ugyanazon a hangon, melyen isteneket vezérlő erőkről énekel, egy kisgyermek törött hintalovát siratja, vagy elmeséli, miként áldozta koronáját egy király a csillagoknak, mivel egy kisfiú karikára vágyott; attól sem húzódozik, hogy megénekelje a nyugalmas falvakat, az idilli kandallók füstjét, vagy az est leszálltával felragyogó ablakokat. Olyféle világot alkot, mely sosem létezett, és soha nem is fog létezni, ám melyet mindannyian ismerünk vágyálmainkból. Megeleveníti előttünk e világot, ám nem akképp, hogy valóságnak tettei, hanem azáltal, hogy felmagasztalja annak valótlanságát, miközben az egész álmvilágot egyfajta finom pesszimizmussal Itatja át, melynek forrása egyrészt a modern pszichológia, másrészt a Ragnarokról és az istenek alkonyáról szóló ősi germán mitológia. Dunsany egyszerre modern és mitikus, az életet helyesen értelmetlen képek sorozatának tekinti, ám mindezt az ősi ráolvasások és közmondások köntösével ruházza fel, melyek, akár a nyelvbe kövült metaforák, a ránk örökül hagyott képzettársítások szövetének lényegi részét képezik.

Dunsany senki máshoz nem hasonlítható. Legközelebbi rokonságban Wilde áll vele, és sok közös vonás fűzi Poe-hoz, De Quinceyhez, Maeterlinckhez és Yeatshez; ám értelmetlen minden összehasonlítás. A téma és a tálalás sajátlagos elegye fölényes zsenialitásától válik egyedivé. Nem, vagyis nem mindig tökéletes. Ám ki lenne képes ilyesmire? A kritikusok gyakorta felróják neki, hogy a szatírárt a tragédia légkörével keveri; ám eme ellenvetés szokványosnak mondható, és az ír tradíció ismeretének teljes hiányáról árulkodik, melyből olyan bizarrul halhatatlan művek születtek, mint James Stephens *Aranycserep* című műve. Amiatt is gáncsoskodnak vele, mert járkaló kőisteneket és undorító hindu bálványokat vonultat fel a színpadon; ám e gáncsoskodás szárnalmas vakságra utal, amiért az apokaliptikus látomásokat a színpadi technikák viszonylatában értelmezik. Jelen szerző kizárólag esdeklő kritikát fogalmazhatna meg; azt szorgalmazván, hogy a régi, mítoszeremtő Dunsany kisebb mértékben lényegüljön át a sziporkázóbban szatirikus Dunsanyvé. Sheridan reinkarnációja valóban értékes adomány, ám az *Egy álmodozó meséinek* Dunsanyje kétszeresen is értékes, hiszen sem utánozni sem utolérni nem lehetséges. Olyféle csoda, mely visszaadja nekünk gyermekkori álmainkat, amennyire bármi is visszaadható, és ennél nagyobb adományt nem ismerni a Földön.

A jövő homályos és bizonytalan, a pusztító magunkba fordulás és elemzés közepette pedig lehetséges, hogy jelen formájában nem marad hely a művészetnek. Ám ha bármily létező művészet a jövő részét képezheti, Lord Dunsany művészete e kategóriába tartozik.

1922. december 14.

Galamb Zoltán fordítása

¹ vagyis az I. világháborúban. [*A ford.*]

² Kb. 193 cm. [*A ford.*]

Robert Ervin Howard emlékére (1936)

Robert Ervin Howard, az összehasonlíthatatlan élenkségű fantasztikus történeteket alkotó szerző [1936.] június 11-én bekövetkezett hirtelen és váratlan halála a legnagyobb csapás irodalmi körünkre, amelyet az Henry S. Whitehead négy évvel ezelőtti halála óta el kellett szenvedjen.

Howard a Texas állambeli Peasterben született 1906. január 22-én, s így még láthatta a délnyugati vidék meghódításának utolsó szakaszát: a hatalmas síkságok és a Rio Grande alsó folyóvölgyének betelepítését, az olajipar s vele együtt a nyüzsgő kereskedő- és iparvárosok látványos felemelkedését. Édesapja, aki még mindig jó egészségnek örvend, a régió egyik legelső orvosa volt. A család az évek során Texas állam déli, keleti és nyugati részében is élt, sőt Oklahoma nyugati felében is, a legutóbbi években pedig Cross Plains-ben, Brownwood mellett (Texas államban). E határvidéki hangulattal áthatva Howard hamar az itt viruló homéroszi hagyományok csodálójává lett. Történelméről, népi szokásairól és hagyományairól hatalmas tudást halmozott fel, és a levelezésében található leírások, visszaemlékezések megmutatják, mily ékesszólással és ábrázoló erővel állított volna nekik irodalmi emléket, ha tovább élhetett volna. A Howard család régi, jelentős ültetvényes-família leszármazottja, skót és ír vérrel ereikben, kiknek ősei Georgiában és Észak-Carolinában telepedtek le a 18. században.

Írni 15 éves korában kezdett Howard, majd három évvel később, amikor a brownwoodi Howard Payne College hallgatója volt, megjelent első elbeszélése. Ez az írás a "Dárda és agyar" volt, és az 1925. júliusi *Weird Tales* közölte. Az ugyanennek a magazinnak 1926. áprilisi számában publikált "Farkasodú" c. kisregénye már szélesebb körű elismerést hozott számára. 1928 augusztusában kezdett bele a Solomon Kane kalandjairól szóló sorozatba: Kane-t, ezt a párbajozás és igazságosztás iránt javíthatatlan vonzalmat érző angol puritánt utazásai a világ sok különös szegletébe elvitték, többek közt ismeretlen, történelem előtti korokból megmaradt, árnyaktól kísértett romvárosokba az afrikai dzsungelben. Az ilyesfajta történetekkel Howard már ekkor megütötte azt a hangot, amely később a művészileg legsikeresebb alkotásait jellemzi majd: az eltűnt ősvilág hatalmas, kőkori városainak megrajzolása ez, olyan helyeké, melyeknek sötét tornyai körül és zegzugos kazamatáinak mélyén emberiség

előtti rémület és halottidéző sötétség leng - ezt egyetlen más szerző sem tudta soha utánozni. Szintén ezekben a történetekben mutatkozik meg először Howardnak az a különleges képessége, amellyel a véres, erőszakos konfliktusokat megjeleníti, és az ilyesfajta jelenetekhez (melyek munkáinak annyira jellemző jegyei) való vonzódás. Solomon Kane, mint Howard annyi más hőse, eredetében a szerző gyerekkorába nyúlik vissza, s mint hős már készen állt, mielőtt történet formálódott volna köré.

Az 1929. augusztusi *Weird Tales*-ben a "A kígyó jegyében"-nel Howard (akit mindig is érdekelték a kelta régiségek és az emberiség régmúltjának egyéb szakaszai) belekezdett egy történelem előtti világba helyezett sorozatba, mely hamar híressé tette. Ennek legkorábbi történetei az ember történelmének egy igen korai szakaszáról mesélnek: arról az időről, mikor

Atlantisz, Lemúria és Mu még nem süllyedt a tenger hullámai alá, s mikor az ősi tájra még rávetült az emberiség előtti hüllőlények sötét árnyéka. Ezek központi figurája Valúzia királya, Kull volt. Az 1932. decemberi *Weird Tales*-ben jelent meg aztán a "Főnix a kardon", a kimmériai királyról Conanról szóló történetek első darabja. Ezek az elbeszélések egy későbbi korba helyezett történelem előtti világot mutattak meg: egy kb. 15 ezer évvel ezelőtti fázist, épp a feljegyzett történelem első homályos felvillanásai előtt. Jól ismert a fantasy-olvasók előtt, mily részletekbe menő gondossággal és a kapcsolatok pontos megőrzésével, kialakításával dolgozta ki Howard a Conan világot későbbi történeteiben. Saját tájékozódása végett írt egy igen-igen ötletesen összeállított és kifogyhatatlan képzelőerővel megalkotott áltörténelmi háttérleírást is, melyet most a *Phantagraph* közöl részenként, "A hybóriai kor" címmel.

Howard a korai piktekről és keltákról is több elbeszélést írt, többek között egy igen jelentős sorozatot is, mely Bran Mak Morn törzsfő alakja köré rendeződik. Aki olvasta "A Föld férgei" című, mesterien borzongató alkotást az 1932. novemberi *Weird Tales*-ben, nem valószínű, hogy élete végéig is el tudná felejteni a benne rejlő szörnyűséges, rabul ejtő erőt. Egyéb figyelemreméltó írásai nem tartoznak egyik összekapcsolódó sorozat kötelékébe sem: ilyenek az emlékezetes "Halálfej", ami maga is részekben jelent meg és néhány, a mai világba helyezett történet, mint amilyen a közelmúltban napvilágot látott "Fekete Kánaán" a maga hiteles környezetleírásával és azzal a megragadó képpel, amelyet az amerikai délvidék mohával benőtt, árnyakkal elátkozott, kígyóktól nyüzsgő mocsaraiban settenkedő rémségekről fest.

Howard a fantasy területén kívül is meglepően aktív és sokoldalú szerző volt. A sport iránti lelkes érdeklődése (ami talán nem teljesen nélkülöz minden összefüggést a primitív csaták és az erőszak szeretetével) vezetett Steve Costigan tengerész, a győzhetetlen keményfiú sok-sok furcsa kalandot megéltő alakjának megalkotásához, akinek a világ messzi és furcsa tájain játszódó történetei sok magazin még több olvasójának okoztak emlékezetes örömet. Keleti háborúkról szóló kisregényeiben mutatkozik meg, mily tökéletesen ura

volt a romantikus kalandregény minden fogásának, egyre gyakrabban megjelenő western-történetei pedig (mint például a "Breckenridge Elkins"-sorozat) felszínre hozzák azt a kiváló képességét, mellyel az általa oly jól ismert helyszíneket visszaadja.

Howard költészete (amely furcsa, harcos kedvű és kalandos) nem kevésbé érdekes, mint prózája. Megvan benne a ballada és az eposz valódi szellemisége, és lüktető ritmus, rendkívül egyedi, erőteljes képvilág jellemzi. Gyakran helyezett belőlük részleteket (mint állítólagos ősi költeményekből vett idézeteket) regényeiben a fejezetek élére. Sajnálatos, hogy költeményei sosem jelentek meg gyűjteményes kötetben, és csak reménykedhetünk benne, hogy halála után lehetségessé válik majd egy posztumusz kötet szerkesztése és kiadása.

Howard jelleme és sikerei tehát tökéletesen egyediek voltak. Mindenekfelett egy olyan egyszerűbb, ősi világ szerelmese volt, ahol a barbár és hódító népek bátorsága, testi ereje még fontosabb szerepet töltött be, mint a ravaszság vagy a cselvetés, amelyben kitartó, félelmet nem ismerő harcosok csatáztak, ontották vérüket, és nem kértek kegyelmet az ellenséges Természettől. Minden elbeszélése ezt a filozófiát tükrözi, s ebből olyan életerőt merít, mely megkülönbözteti legtöbb kortársától. Nála meggyőzőbben senki nem tudott erőszakról, véres küzdelemről írni. csatajelenetei pedig látni engednek egy olyan ösztönös érzéket a taktika művészeire, amely háborús időkben nagy tettek véghezvitelére alkalmas, becses tulajdonság lett volna. valódi tehetsége viszont jóval többet ért, mint azt olvasói sejtették volna, ez pedig kétségkívül lehetővé tette volna számára, ha élnie adatik, hogy a komoly irodalom terén is maradandót alkosson szeretett délnyugat-vidéke valamely népi eposzával.

Nehéz pontosan megmutatni, mi is az, amitől Howard elbeszélései olyan magasan kiemelkednek a hasonló művek tömegéből; igazi titka az, hogy ő maga ott van mindegyikben, az állítólag haszonszerzés okán írottakban, meg a többiben is. Nagyobb volt ő maga, mint bármilyen haszonszerzésre irányuló módszer, amelyet magáévá tett, még akkor is, mikor úgy látszott, engedményeket tett a Mammon-vezette szerkesztőknek vagy populáris kritikusoknak. Szellemi ereje és őszintesége áttörte ezt a felszínt, és rányomta a bélyegét mindenre, amit írt. Nagyon ritkán (valószínűleg sohasem) fordult elő az, hogy élettelen típuskaraktereket vagy helyzeteket emelt be az írásaiba, és úgy is hagyta őket. Mire végzett ezekkel a részletekkel, azok a népszerű szerkesztők gyakorlata ellenében is mindig felszívtak valami életszerűséget, valami valóságot az ő saját élettapasztalatából és tudásanyagából, s így máris különböztek az élettelen, kiszikkadt ponyvafigurák terméketlen sablonjaitól. De nemcsak konfliktusok, csaták, véres küzdelmek megrajzolásában volt kiváló: abban sem akadt párja, ahogyan valódi érzelmeket (emberfeletti félelmet, iszonyatos feszültséget) tudott létrehozni. Nincs szerző, még az irodalom Legjelentéktelenebb területein sem. aki valóban nagyra tud válni, ha munkáját nem veszi igazán komolyan; Howard pedig véresen komolyan vette, még

olyankor is, mikor talán tudatosan azt gondolta, nem ezt teszi. Az, hogy egy ilyen valódi művész eltávozott közülünk, míg hiteltelen ponyvaszerzők százai tovább gyártják a hamisított szellemeket meg vámpírokat, úrhajókat és okkult nyomozókat, a kozmikus irónia különösen sajnálatraméltó megnyilvánulása.

Howard, aki a délnyugati vidék életének oly sok oldalát behatóan ismerte, szüleivel élt vidékies környezetben a Texas állambeli Cross Plains falucskában. Egyedüli szakmája az írás volt. Olvasmányait igen nyitott ízléssel válogatta meg, többek között olyan történelmi kutatások iránt is érdeklődve, amelyek az amerikai délnyugat-vidék, Anglia és Írország őstörténete, és a történelem előtti Kelet és Afrika világának igen különböző témáit is magukban foglalták. Az irodalomban inkább az erőteljesebb, mint a kifinomultat részesítette előnyben, s a lehető legteljesebb mértékben elutasította a modernizmust. A néhai Jack London volt egyik legnagyobb bálványa. Politikai nézeteit tekintve liberális volt, mindenféle társadalmi igazságtalanság elhivatott ellensége. Kedvenc szórakozása a sportolás és az utazás volt: útjairól mindig csodálatos leíró részekkel és a történelmen töprengő gondolatokkal teli levelekben számolt be. Nem volt kimondottan humoros ember, bár egyrészt az iróniát igen jó érzékkel használta, másrészt pedig jócskán volt benne vidámság, szívélyesség, kedvesség is. Bár sok barátja volt, Howard nem tartozott semmilyen irodalmi körhöz, és undorral fordult el a "művészkedő" affektáltság kultuszától. Ha csodált valakit, sokkal inkább testi-lelki, jellembéli erejéért tette, semmint tudományos teljesítményeiért. Fantasy-szerzőtársaival érdekes és terjedelmes levelezést folytatott, egy kivétellel (a tehetséges E. Hoffmann Price kivételével, akinek munkái igen mély benyomást tettek rá) személyesen mégsem találkozott senkivel közülük.

Howard közel 180 cm magas volt. a született harcos erős testalkatával. Haja és bőre sötét színű volt, melyből csak kék kelta szemei világítottak ki; élete vége felé súlya általában a 100 kg körül mozgott. Mivel mindig is a kemény, fizikai erőt igénylő életmód híve volt, könnyen saját leghíresebb hőse jutott róla az ember eszébe: a félelmet nem ismerő harcos, kalandor, trónok ledöntője - Conan, a kimmériai. Harmincéves korában bekövetkezett halála valódi tragédia, olyan csapás, amelyet a fantasy-irodalom nem fog egyhamar kiheverni. Howard könyvtárát a Howard Payne College-ban őrzik, ahol a tervek szerint ez fogja majd megalapozni a könyvekből, kéziratokból, levelekből összeállítandó Robert E. Howard Emlékgyűjteményt.

Nagy Gergely fordítása

¹ „A Maelström örvényében” mottója

² Prescott: *Mexikó meghódítása*

³ (1663-1738) amerikai lelkész, egyházi író. Nagy szerepet játszott a salemi boszorkányperekben, de közvetlen felelősségének mértékét vitatják.

⁴ Megközelítőleg 183 cm. [A ford.]

⁵ John Milton: Az elveszett Paradicsom, Első könyv.

⁶ "Üdvözlégy, Cézár, a halálba készülő köszönt téged!" - latin. [A ford.]

⁷ A görög mitológiában Tükhé a véletlen istennője volt. (A ford.)

⁸ Athén megbízott képviselői, akiket a helyi lakosok közül választottak ki (A ford.)

⁹ Ókori görög szélisten (A ford.)

¹⁰ Az ókor óta művelt, híres márványbánya az Attikai-félszigeten. (A ford.)

¹¹ Északi korona

¹ Peninsular & Oriental Steam Navigarion Company - 1836-ban alapított angol gőzhajózási társaság

² Kairó központi pályaudvara.

³ Kemet: Egyiptom ősi neve - szó szerint Fekete (föld), szemben a sivataggal, melynek a Deszeret, vagyis vörös (föld) nevet adták. [A ford.]

⁴ Hozzávetőleg 137 m. [A ford.]

⁵ Hozzávetőleg 45 m. [A ford.]

⁶ 16,25 m mélyen. [A ford.]

⁷ Megközelítőleg 11 m. [A ford.]

⁸ Egyiptomi földművesek [A ford.]

⁹ Hal-kecske testű istenség a görög mitológiában. Egyesek Pánnal azonosítják, mások Pán ivadékaként említik, nevét pedig a halállal társítják. [A ford.]

¹⁰ Hozzávetőleg 21-24 m. [A ford.]

¹¹ Hozzávetőleg 16 m. [A ford.]